

Tilburg University

Post-Fort; evaluatie van het strafrechtelijk onderzoek (1996-1999)

Fijnaut, C.J.C.F.; Bunt, H.C.; Nelen, H.

Publication date:
2001

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Fijnaut, C. J. C. F., Bunt, H. C., & Nelen, H. (2001). *Post-Fort; evaluatie van het strafrechtelijk onderzoek (1996-1999)*. SDU-uitgevers.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

post-Fort

**Evaluatie van het
strafrechtelijk onderzoek
(1996-1999)**

**Henk van de Bunt
Cyrille Fijnaut
Hans Nelen**

Sdu Uitgevers

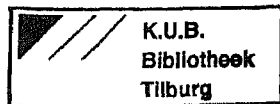

Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum

**Henk van de Bunt
Cyrille Fijnaut
Hans Nelen**

post-Fort
**Evaluatie van het strafrechtelijk
onderzoek (1996-1999)**

Sdu Uitgevers, Den Haag 2001

© 2001 Sdu Uitgevers, Den Haag

Omslagontwerp: Villa Y, Den Haag

ISBN: 90 5409 306 4

NUGI: 694

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De bij toepassing van art. 16B en 17 Auteurswet 1912 wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopiëren, dienen te worden voldaan aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW te Amstelveen.

Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van art. 16 Auteurswet 1912 dient men zich tevoren tot de uitgever te wenden.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publisher.

Voorwoord

In de afgelopen anderhalf jaar verrichtten wij in opdracht van de minister van Justitie een evaluatieonderzoek naar de activiteiten die politie en justitie in de periode 1996-1999 hebben ontplooid om de ware toedracht van de IRT-affaire te achterhalen. Het onderzoek werd door de minister van Justitie in 1999 toegezegd aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de bevindingen van de Commissie-Kalsbeek. Deze commissie stelde niet alleen vast dat er 15.000 kilo cocaïne door middel van zogenaamde parallel-importen het land was binnengesmokkeld in de IRT-periode, maar ook dat het strafrechtelijk onderzoek hiernaar – het *post-Fort-onderzoek* – stagneerde. De onderhavige evaluatie richt zich op het laatstgenoemde bevinding: het verloop van het post-Fort-onderzoek in de periode maart 1996 - juni 1999 wordt in dit rapport in kaart gebracht en geanalyseerd.

Met de evaluatie is in februari 2000 een aanvang gemaakt. Het rapport is gebaseerd op vele documenten die vanuit diverse bij het post-Fort-onderzoek betrokken instanties werden verstrekt. Daarnaast zijn met de belangrijkste hoofdrolspelers interviews gehouden. De evaluatie was gecompliceerd en belastend, niet in de laatste plaats vanwege de vele emoties die de IRT-affaire en inmiddels ook het post-Fort-onderzoek bleken op te roepen bij onze gesprekspartners.

Hoewel het onderzoek in tal van opzichten een eenzaam avontuur was voor ons drieën, zouden we het rapport niet binnen de gestelde termijn hebben kunnen afronden als we niet de steun van tal van personen hadden gehad. In de eerste plaats moet worden vermeld dat vrijwel alle hoofdrolspelers zich zeer coöperatief hebben opgesteld. Behalve dat met hen langdurige interviews zijn gehouden, hebben we gedurende enige tijd gebivakkeerd bij het Landelijk researchteam, waar de leden van dat team alle medewerking verleenden die gevraagd werd. Onze thuisbasis was het gerechtsgebouw te Den Bosch, waar een speciale kamer was ingericht voor ons en onze documenten. Ilse van der Wiel heeft daar voor ons snel en accuraat de interviews uitgewerkt. De leden van de begeleidingscommissie, onder voorzitterschap van prof. C. Schuyt, hebben soms onder grote tijdsdruk moeten werken, maar waren niettemin in staat ons van tal van waardevolle raadgevingen te voorzien.

Tenslotte een woord van dank aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie. Het WODC heeft niet alleen het onderzoek gefinancierd en één van zijn medewerkers maandenlang vrijgesteld voor het onderzoek, ook in tal van andere opzichten is dit centrum ondersteunend en faciliterend geweest. Zowel aan het begin van het onderzoek – bij het kopiëren van de talrijke stukken – als in de eindfase – bij de opmaak van het rapport – stond het secretariaat van het WODC voor ons klaar. In het bijzonder Vivian van den Broek moet in dit verband worden genoemd.

We hopen dat het onderzoek zijn doel niet mist en dat er lering uit het rapport kan worden getrokken voor de aanpak van grote, gecompliceerde opsporingsonderzoeken in de toekomst.

Juni 2001
Amsterdam, Tilburg

Henk van de Bunt
Cyrille Fijnaut
Hans Nelen

Inhoud

	Gebruikte afkortingen.....	xiii
	SYNTHESE.....	1
I	Inleiding.....	1
II	Het post-Fort-onderzoek in vogelvlucht.....	5
II.1	Het besluit om te starten (mei 1996 - 4 september 1996).....	5
II.2	De start van de beide sporen (oktober 1996 tot april 1997).....	8
II.3	De opkomst en ondergang van sporen (april - november 1997).....	12
II.4	De periode november 1997 tot oktober 1998.....	16
II.5	De periode november 1998 tot juni 1999.....	23
III	Kernpunten.....	27
III.1	Inleiding.....	27
III.2	Kernpunt 1: Uiteenlopende visies op de strategie en tactiek van de opsporing.....	27
III.3	Kernpunt 2: Gemis aan etiquette in de omgang met informatie.....	31
III.4	Kernpunt 3: De organisatie van het openbaar ministerie.....	35
III.5	Kernpunt 4: De slag om de informatie.....	39
IV	Aanbevelingen.....	41
1	Vraagstelling en verantwoording.....	45
1.1	Aanleiding tot en doel van het onderzoek.....	45
1.2	Probleemstelling en onderzoeksvragen.....	46
1.3	Verheldering van enkele begrippen.....	47
1.4	Methodische verantwoording.....	48
1.4.1	Wijze van dataverzameling.....	48
1.4.2	De schriftelijke bronnen.....	50
1.4.3	De interviews.....	51
1.5	Complicaties bij de rapportage en gekozen oplossingen.....	52
1.5.1	Veiligheid van personen.....	54
1.5.2	Interferentie met lopende onderzoeken/strafzaken.....	54
1.5.3	Bescherming van de persoonlijke levenssfeer.....	55
1.5.4	Persoonlijke beleidsopvattingen.....	56
1.6	Opbouw van het rapport.....	57
2	De achtergrond en context van het post-Fort-onderzoek.....	59
2.1	Inleiding.....	59
2.2	De voorgeschiedenis van het post-Fort-onderzoek.....	60
2.2.1	Het rapport van de Commissie-Wierenga.....	60
2.2.2	Het rapport van de Commissie-Van Traa.....	62
2.2.3	Het rapport van het Fort-team.....	64
2.2.4	Het rapport van procureur-generaal Ficq.....	67
2.2.5	Het rapport van de Commissie-Kalsbeek.....	68
2.3	De institutionele context van het post-Fort-onderzoek.....	71

2.3.1	De oprichting van het landelijk rechercheteam	71
2.3.2	De oprichting van het landelijk parket.....	72
2.4	Twee wisselingen van de wacht: Docters van Leeuwen en Gonsalves	74

Deel I

De periode maart 1996 tot november 1997 77

Algemene inleiding	79
--------------------------	----

3 De discussie over de inrichting van het onderzoek in de zomer van 1996..... 81

3.1	Inleiding.....	81
3.2	De aanloop van de discussie.....	81
3.2.1	Het aanvankelijke scenario.....	88
3.2.2	Enkele belangrijke aanpassingen	92
3.3	De goedkeuring van "versie 2" door het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie	93
3.4	Het gebruik van de archieven van het IRT en het Fort-team	96
3.4.1	Het archief van het IRT.....	96
3.4.2	Het archief van het Fort-team.....	97
3.5	De concretisering van het gewijzigde scenario	98
3.5.1	De notitie van 6 augustus 1996 betreffende het onderzoek van spoor 1	100
3.5.2	De stukken voor de vergadering van het college op 4 september 1996	103
3.5.3	De instemming van het college en de minister van Justitie	107
3.6	Conclusie	108

4 Najaar 1996: de start van de beide teams 113

4.1	Inleiding.....	113
4.2	De invulling van de randvoorwaarden.....	113
4.3	De concretisering van de onderzoeksopdrachten.....	119
4.3.1	De nadere plannen van spoor 1	119
4.3.2	De nadere plannen van spoor 2	121
4.3.3	De structurering van het overleg tussen de beide teams	126
4.3.4	De reactie van het college van procureurs-generaal	127
4.3.5	De discussie in de Kamer	128
4.4	De aanpalende onderzoeken	129
4.4.1	De zaak-Swennen	130
4.4.2	De meinedzaak tegen L. en Van V.	131
4.4.3	De affaire met "Haagse Kees"	132
4.4.4	De kwestie-Van T.	137
4.5	Een poging tot coördinatie door Holthuis	139
4.6	Conclusie	142

5	De voorbereiding van de operationele projecten in de winter van 1997.....	147
5.1	Inleiding.....	147
5.2	Het verdere onderzoek van spoor 1: onderzoek 96060.....	147
5.3	De aanhoudende discussie over de opdracht van spoor 2	149
5.3.1	De formulering van de eerste concepten	150
5.3.2	De gemengde reacties van het college en de minister van Justitie	154
5.3.3	De inperking van de onderzoeksopdracht door het college en de minister van Justitie.....	157
5.3.4	De negatieve reacties bij de beide teams op de besluitvorming	160
5.4	De concrete onderzoeksactiviteiten van spoor 2	164
5.5	De verhoudingen tussen de beide teams en het hoofd LBOM	167
5.6	De voortgang van de aanpalende onderzoeken.....	170
5.6.1	Het verdere onderzoek in de meinedzaak tegen L. en Van V.	170
5.6.2	Het verdere verloop van de affaire met "Haagse Kees"	171
5.7	De opkomst van het derde spoor	173
5.8	Conclusie	176
6	Voorjaar 1997: de stagnatie in de uitvoering van de plannen ...	179
6.1	Inleiding.....	179
6.2	Het fiat van het college van procureurs-generaal voor de onderzoeksvoorstellen	179
6.3	De uitkomst van het beraad over het gebruik van de Fort- en PEC-archieven	182
6.4	De onderzoeksactiviteiten van de beide teams	185
6.4.1	Het verdere onderzoek van spoor 1	185
6.4.2	Het verdere onderzoek van spoor 2	188
6.5	De definitieve breuk in de onderlinge verhoudingen.....	190
6.6	De opheffing van spoor 2 door het college van procureurs-generaal.....	192
6.7	De doorbraak van het derde en vierde spoor	196
6.7.1	Een verzameling vertrekpunten voor nader onderzoek	196
6.7.2	Het onderzoek naar de bedreiging van een officier van justitie.....	197
6.8	Conclusie	199
7	De verwikkelingen in de zomer en het najaar van 1997.....	201
7.1	Inleiding.....	201
7.2	De afbouw van spoor 2.....	201
7.3	Het vervolg van spoor 1: de voorbereiding van het gerechtelijk vooronderzoek tegen J. en De J.	203
7.4	Het verdere verloop van de sporen 3 en 4	207
7.4.1	De afwikkeling van het onderzoek naar de bedreiging van een officier van justitie	207
7.4.2	De aanloop tot het "Schilderstraject"	209
7.4.3	Het verdere onderzoek in de meinedzaak tegen VdP. en/of L.	212
7.4.4	Het vervolg van de kwestie-Van T.	213
7.5	Conclusie	213

8	Het beraad met het college op 26 november 1997	215
8.1	Inleiding.....	215
8.2	De presentatie van de onderzoeken	215
8.3	De besluitvorming in het college	217
8.4	De nasleep van het beraad	218
8.5	Conclusie	220
	Conclusie deel I	222
	Deel II	
	De periode november 1997 tot juni 1999	225
	Algemene inleiding	227
9	Het verloop van het onderzoek O61	231
9.1	Inleiding.....	231
9.2	Samenstelling van en taakverdeling binnen het team	231
9.3	Het tactische onderzoek	232
9.3.1	De opsporingsactiviteiten na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek.....	232
9.3.2	Externe impulsen	234
9.4	De NN-verklaringen.....	235
9.4.1	De strategie van Snijders.....	235
9.4.2	Een kluisverklaring of een verklaring bij de rechter-commissaris? ..	236
9.4.3	Discussie omtrent inzage in de veiligheidsanalyse	237
9.4.4	Gerechtelijk vooronderzoek op naam of NN-GVO?.....	239
9.4.5	NN-getuigen contra een NN-verdachte	240
9.4.6	De betrouwbaarheid van de getuige	242
9.4.7	Discussie over het gebruik van de getuigenverklaringen	243
9.4.8	Sturing door hoofdofficieren en het college	247
9.5	Het parallel-proces-verbaal.....	248
9.5.1	Methode van onderzoek.....	249
9.5.2	Bevindingen	251
9.5.3	Het vervolg op en het gebruik van het parallel-proces-verbaal.....	251
9.6	Conclusie	252
10	Het verloop van het onderzoek O62	255
10.1	Inleiding.....	255
10.2	De aanleiding	255
10.2.1	De eerste bron: het Carex-onderzoek	256
10.2.2	De tweede bron: het rechtshulpverzoek uit Sri Lanka	257
10.3	De aanpak van het O62-onderzoek op het LRT	257
10.3.1	De cocaïnetransporten	258
10.3.2	De hasjtransporten uit Sri Lanka	258
10.3.3	De (strafrechtelijke) afloop	259
10.4	De deal met R.	259
10.4.1	De mislukte deal van Snijders	260
10.4.2	De geslaagde deal van Noordhoek.....	261

10.4.3	De inhoud van de verklaringen van R.	264
10.5	Het onderzoek naar De J.	264
10.5.1	Het BVD-ambtsbericht	264
10.5.2	Onderzoek op basis van enkele open en gesloten bronnen	265
10.5.3	Pogingen om De J. te verhoren	265
10.5.4	Het gerechtelijk vooronderzoek tegen De J.	267
10.6	Conclusie	268
11	De ontwikkeling van andere onderzoeken	271
11.1	Inleiding.....	271
11.2	Het "Schildertraject"	272
11.3	Het traject Van T. in Engeland	273
11.3.1	De aanleiding tot het onderzoek	273
11.3.2	Het verloop van het onderzoek.....	274
11.4	De ontwikkelingen in Amsterdam	276
11.4.1	Het onderzoek naar de XTC-zaak en de liquidatie van Van der Heiden	276
11.4.2	De pre-deal met K.	279
11.5	Conclusie	284
12	De informatievoorziening aan het college van procureurs-generaal	287
12.1	Inleiding.....	287
12.2	De inventarisatie van de gerezen problemen in de zomer van 1998.....	287
12.3	De door het college genomen maatregelen in de zomer van 1998.....	289
12.4	De presentaties op 6 oktober 1998	289
12.4.1	Inhoud van de presentaties	291
12.4.2	Beraadslaging en besluitvorming.....	296
12.5	De nasleep van de collegevergadering	299
12.5.1	Een nieuw signaal van ongerustheid	299
12.5.2	Een nieuwe klankbordgroep	299
12.6	Conclusie	302
13	De afloop van het onderzoek 061.....	305
13.1	Inleiding.....	305
13.2	Samenstelling van het team	305
13.3	Het verloop van het onderzoek.....	306
13.4	Resultaten	307
13.5	De analyse van het parallel-proces-verbaal	310
13.6	Problemen met toegang tot RCID-Kennemerland.	314
13.6.1	Een ambtelijke aanwijzing en de weigering van Visser	314
13.7	Conclusie	317
14	Het 063-onderzoek	319
14.1	Inleiding.....	319
14.2	Het plan van aanpak en advies.....	320

14.3	Beraadslaging en besluitvorming.....	322
14.4	Het vervolg van het 063-onderzoek.....	325
14.5	Conclusie.....	328
15	De nasleep van het rapport van de Commissie-Kalsbeek	331
15.1	Inleiding.....	331
15.2	Informatieverstrekking aan het departement van Justitie	331
15.3	Informatieverstrekking aan het college	332
15.4	De gevolgen van de bevindingen voor het onderzoek	335
15.5	Conclusie.....	337
	Conclusie deel II.....	339
	Bijlage.....	343

Gebruikte afkortingen

BIRS	Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken (van het ministerie van Justitie)
BPS	Bedrijfsprocessen Systeem
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
CCRC	Criminal Cases Review Commission
CID	Criminele Inlichtingendienst
CRI	(divisie) Centrale Recherche Informatie
CTC	Centrale Toetsingscommissie
DIA	District Informatie Afdeling
ECD	Economische Controle Dienst
EHRM	Europees Hof van de Rechten van de Mens
FIOD	Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
GVO	gerechtelijk vooronderzoek
HKS	Herkenningsdienst Systeem
ID	inlichtingendienst
IIPS	Interim Informatie Processen Systeem
IRT	Interregionaal team
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
KTA	Kernteam Amsterdam
KT NON	Kernteam Noord- en Oost-Nederland
LBOM	Landelijk Bureau Openbaar Ministerie
LP	Landelijk Parket
LRT	Landelijk Rechercheteam
MIP	Maritiem Informatiepunt
MOT	Melding ongebruikelijke transacties
NCID	nationale criminele inlichtingendienst
NN GVO	gerechtelijk vooronderzoek tegen een nog niet bij naam bekende verdachte (nomen nescio)
OM	openbaar ministerie
PEC	(parlementaire) Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (Commissie-Van Traa)
PG	procureur-generaal
PV	proces-verbaal
RC	rechter-commissaris
RCID	regionale criminele inlichtingendienst
SFO	strafrechtelijk financieel onderzoek
SG	secretaris-generaal
Sr.	Wetboek van Strafrecht
Sv.	Wetboek van Strafvordering
TCEO	Tijdelijke Commissie Evaluatie Opsporingsmethoden (Commissie-Kalsbeek)

WODC Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (van het
 ministerie van Justitie
WOTS Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen
ZwaCri zware criminaliteit

SYNTHESE

Deze synthese dient drie doelen. In de eerste plaats is het de bedoeling een handreiking te bieden aan de lezer bij de bestudering van de twee delen van het rapport, waarin het post-Fort-onderzoek gedetailleerd wordt beschreven. Deze handreiking wordt geboden in de vorm van een beschrijving in vogelvlucht van dit complexe onderzoek (paragraaf II). Ter wille van de overzichtelijkheid worden in dit beknopte overzicht geen verwijzingen gegeven naar de bronnen waarop de beschrijving is gebaseerd. Voor deze bronvermelding zij verwezen naar de twee delen van dit rapport.

In de tweede plaats wordt in deze synthese gepoogd de kernpunten te formuleren. Dat wil zeggen de rode draden die uit het kluwen van gebeurtenissen kunnen worden getrokken. Het betreffen algemene punten die gedestilleerd kunnen worden uit de bevindingen en conclusies van het onderzoek. Deze analyse van de kernpunten wordt in paragraaf III beschreven.

In de derde plaats wordt de vraag beantwoord welke lering uit het onderzoek kan worden getrokken. Deze lessen en de hierop gebaseerde aanbevelingen worden in paragraaf IV gepresenteerd. Eerst wordt evenwel de aanleiding tot dit evaluatieonderzoek geschetst.

I Inleiding

De Commissie-Kalsbeek

Op 9 juni 1999 presenteerde de Tijdelijke Commissie Evaluatie Opsporingsmethoden, beter bekend als de Commissie-Kalsbeek, haar bevindingen. De commissie concludeerde dat zij tijdens haar onderzoek was gestuit op een aantal ernstige feiten. In het *Ten Geleide* schreef de commissie dat haar was gebleken dat er door de toepassing van de zogenaamde Deltamethode 15.000 kilo cocaïne was ingevoerd met behulp van informanten die een dubbelrol speelden. Volgens de commissie was deze werkwijze alleen mogelijk geweest dankzij corrupte overheidsfunctionarissen.¹ Deze opmerkingen in het *Ten Geleide* werden vervolgens in het rapport nader uitgewerkt. De commissie stelde dat ²:

“is vastgesteld dat het gaat om minimaal acht parallelimporten, waarbij cocaïne werd ingevoerd naast de ladingen slechte weed. Deze acht importen betreffen slechts de door politie inbeslaggenomen of doorge-laten partijen. De omvang van de parallelimporten buiten deze inbeslagnames van slechte weed via de Deltamethode is niet vastgesteld.

¹ *Opsporing in uitvoering, rapport van de tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden*. Tweede Kamer, Vergaderjaar 1998-1999, 26269, nrs. 4-5.

² *Opsporing in uitvoering, rapport van de tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden*. Tweede Kamer, Vergaderjaar 1998-1999, 26269, nrs. 4-5, blz. 196.

De hoeveelheid cocaïne die in het geding is, bedraagt tenminste 15000 kilo.”

De genoemde hoeveelheid cocaïne vertegenwoordigde in die tijd een straatwaarde van 1,2 miljard gulden. Deze bevindingen van de commissie overschaduwden in de media alle andere conclusies en trokken zeer veel publiciteit. Volgens het dagblad De Telegraaf zouden criminelen met medewerking van corrupte politie- en justitiefunctionarissen begin jaren negentig tenminste 15.000 kilo cocaïne op de markt hebben kunnen brengen.³ De Volkskrant kopte dat de Kamer geschokt was over het doorlaten van de drugs. In het hoofdredactionele commentaar schreef deze krant dat de “nieuwe aan het licht gebrachte feiten aantonen dat er veel meer aan de hand was dan de Commissie-Van Traa boven water bracht”.⁴

De grote publiciteit kwam voor het ministerie van Justitie onverwacht omdat twee belangrijke adviseurs van de minister na lezing van het conceptrapport nog hadden voorspeld niet veel “rumoer” te verwachten.⁵ Zowel binnen het departement als binnen het openbaar ministerie waren er inmiddels twijfels gerezen of de Commissie-Kalsbeek er wel goed aan deed om over de parallelimporten te schrijven. Eind mei had de minister al in een reactie op een conceptversie van het rapport laten weten dat het bij de parallelimporten nog om vermoedens ging en hij gaf de commissie in overweging de vermelding van de aantallen kilo’s cocaïne achterwege te laten.⁶

In zijn brief aan de Tweede Kamer nam de minister van Justitie behoedzaam afstand van de bevindingen van de Commissie-Kalsbeek over de parallelimporten. De minister stelde dat er inderdaad “aanwijzingen” bestonden van parallelimporten (tot 1994), maar dat het voor discussie vatbaar was of van “harde feiten” gesproken kon worden. Vervolgens stelde hij dat er na een zorgvuldige inventarisatie van de gegevens geen duidelijke aanwijzingen bleken te bestaan dat na 1994 met behulp van de Deltamethode nog parallelimporten zouden hebben plaatsgevonden.⁷

Stagnatie in het post-Fort-onderzoek

Naast de opmerkelijke conclusies over de parallelimporten trokken nog enkele andere bevindingen van de commissie sterk de aandacht. De commissie constateerde dat het strafrechtelijke onderzoek dat was ingesteld naar aanleiding van de bevindingen van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden en het rijksrechercheonderzoek (Fort-onderzoek) stagneerde. Zij pleitte voor een diep-

³ De Telegraaf d.d. 10 juni 1999.

⁴ De Volkskrant d.d. 10 juni 1999.

⁵ Memo d.d. 4 juni 1999 aan directeur-generaal Rechtshandhaving Dessens (A 1).

⁶ Brief van de minister van Justitie aan de voorzitter van de tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden d.d. 31 mei 1999 (A 1). De minister schrijft verder: “Ik wijs er overigens op dat het door u geschetste strafrechtelijk relevante vermoedens betreft, die evenwel nader onderzocht dienen te worden om ook echt strafrechtelijk relevant te worden.”

⁷ Brief van de minister van Justitie d.d. 17 juni 1999 aan de Tweede Kamer, TK 26 269, nr. 7.

gaand onderzoek naar de stagnatie in het zogenaamde post-Fort-onderzoek dat klaarheid zou moeten scheppen in het complex van feiten, gebeurtenissen en geruchten met betrekking tot de IRT-affaire en de Deltamethode. Er zou om deze reden een integraal onderzoek moeten komen waarbij alle beschikbare informatie zou moeten worden betrokken. Dit integrale onderzoek zou onder de directe verantwoordelijkheid van de minister van Justitie moeten plaatsvinden.⁸

De minister erkende in zijn reactie op het rapport-Kalsbeek dat het onderzoek van het Landelijk Recherche team (LRT) inderdaad moeilijkheden had ondervonden. Hij gaf aan dat er een geringe voortgang was geboekt in 1997 en een groot deel van 1998. In de afgelopen maanden zou er, volgens de minister, echter daadwerkelijk sturing zijn gegeven door het college van procureurs-generaal aan het onderzoek en zou er "meer vaart" in het geheel zijn gekomen. De minister zegde toe dat er een integraal onderzoek zou komen.⁹

Intussen had het openbaar ministerie in eigen gelederen al de balans opgemaakt van drie jaar onderzoek naar de gebeurtenissen in de IRT-periode. Op verzoek van de voorzitter van het college gaven de drie hoofdofficieren, die tot dan toe een bepaalde betrokkenheid hadden gehad bij het post-Fort-onderzoek, hun visie op de problemen. Zij waren het in elk geval over één ding eens, namelijk dat de streeve samenwerking tussen de drie parketten in het post-Fort-traject tegenover de politiek niet meer viel weg te poetsen.¹⁰ Voor het overige gaven hun antwoorden op de vraag waarom het mis was gegaan blijk van grote onderlinge verdeeldheid. Er zou tussen de betrokken parketten sprake zijn geweest van "groot onderling wantrouwen" en van een steeds groter wordende "verwijdering" waardoor over en weer onvoldoende informatie was uitgewisseld, laat staan dat er nog effectief was samengewerkt.

Het evaluatieonderzoek als onderdeel van het integrale onderzoek

Na de zomer van 1999 schetste de minister in een brief aan de Tweede Kamer de contouren van het integrale onderzoek. In de eerste plaats zou er een doorstart komen van het strafrechtelijke onderzoek, onder het directe gezag van de voorzitter van het college en onder leiding van twee daarvoor nieuw aangewezen officieren van justitie. In de tweede plaats zou er een inventariserend onderzoek worden verricht naar de bijzondere risico's van Nederland als distributieland voor de invoer van illegale producten. Tenslotte werd het wetenschappelijk evaluatieonderzoek aangekondigd, waarvan in deze rapportage verslag wordt gedaan.¹¹

Het evaluatieonderzoek zou meer duidelijkheid moeten brengen over de vraag hoe het mogelijk was dat blijkens de publicatie van het rapport-Kalsbeek en daaropvolgende discussies na drie jaar onderzoek nog zo veel onduidelijkheid

⁸ Aanbeveling 65, rapport Commissie-Kalsbeek, blz. 232.

⁹ Brief van de minister van Justitie d.d. 31 augustus 1999 aan de Tweede Kamer, TK 26 269, nr. 14.

¹⁰ Vertrouwelijk deel van de besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal gehouden op 15 juni 1999 (B2).

¹¹ Brief van de minister van Justitie d.d. 31 augustus 1999 aan de Tweede Kamer, TK 26 269, nr. 14.

en zelfs grote verdeeldheid bestond binnen politie- en justiekringen over de gebeurtenissen in de IRT-periode. Het was niet de bedoeling dat het evaluatieonderzoek iets aan de waarheidsvinding zelf zou toevoegen, maar wel dat het een analyse bood over het verloop van de diverse opsporingsonderzoeken c.q. activiteiten van politie en justitie, en de onderlinge samenwerking.¹²

Naast het verschaffen van meer duidelijkheid over wat er is gebeurd is de tweede doelstelling van dit onderzoek om belangrijke leermomenten te destilleren uit de gebeurtenissen voor toekomstige complexe opsporingsonderzoeken. Het evaluatieonderzoek is in februari 2000 gestart met een gespreksronde waaraan de belangrijkste betrokken politie- en justitiefunctionarissen deelnamen. Vervolgens zijn zoveel mogelijk relevante documenten opgevraagd en bestudeerd op een locatie in het gerechtsgebouw te Den Bosch. Deze documenten waren veelsoortig van aard. Het betrof materiaal dat direct gelieerd was aan CID-werkzaamheden en opsporingsactiviteiten, zoals processen-verbaal, CID-berichten, rapporten en dagjournaals van opsporingsteams. Voorts is gebruik gemaakt van verslagen van vergaderingen, interne memo's, correspondentie tussen leden van het openbaar ministerie, politie en departement. Ook werden de processen-verbaal inzake het LRT-opsporingsonderzoek bij het LRT in Driebergen/Zeist bestudeerd. Aan het eind van deze dossierstudie zijn met 19 personen interviews gehouden, waarbij zowel feitelijke vragen werden gesteld om ontbrekende informatie te verkrijgen als de meningen en interpretaties van de respondenten werden gepeild over het verloop van het post-Fort-onderzoek.

Uiteraard konden niet alle gegevens waarover wij beschikken onversneden worden gepubliceerd. In verband met de privacy en de veiligheid van personen zijn de gegevens over mogelijke informanten en verdachten geanonimiseerd weergegeven. Terwille van de leesbaarheid zijn wel enkele personen onder bekende codenamen vermeld. Wij realiseren ons overigens wel dat er inmiddels zo veel publiciteit rondom enkele personen is geweest dat onze anonimisering bepaald niet herkenbaarheid uitsluit. In verband met de veiligheid van personen hebben wij bepaalde relevante gegevens en relaties tussen feiten niet vermeld dan wel abstract omschreven. Naast deze privacy- en veiligheidstoets is de concepttekst zorgvuldig nagelezen op het voorkomen van hinderlijke interferenties met lopende strafrechtelijke onderzoeken. Ook deze toets heeft geleid tot enkele, voor ons overigens niet wezenlijke, aanpassingen van de concepttekst. Tenslotte is ook het gebruik van de vele ambtelijke documenten, waarvan vele het predikaat "vertrouwelijk" of "geheim" hebben, getoetst. Een door het departement gestelde voorwaarde aan inzage in deze documenten was dat er niet letterlijk uit mocht worden geciteerd en dat bij interne correspondentie evenmin de namen van de betrokken ambtenaren genoemd mochten worden. Het was wel toegestaan om de betreffende teksten in eigen woorden weer te geven, en ook werd tevoren afgesproken dat de namen van de "hoofdrospelers" in het post-Fort-onderzoek genoemd mochten worden. Zonder namen en functies zou deze reconstructie van het onderzoek immers volstrekt ontoegankelijk en onbegrijpelijk worden.

¹² Zie startnotitie Evaluatie post-Fort, H.G. van de Bunt en J.M. Nelen d.d. 20 april 2000.

Deze toetsing op de conceptteksten van onze rapportage, die in twee rondes werd uitgevoerd, werd verricht door twee leden van het openbaar ministerie en door de landsadvocaat.

II Het post-Fort-onderzoek in vogelvlucht

II.1 Het besluit om te starten (mei 1996-4 september 1996)

De onderste steen moet boven komen

Het verhaal over de opheffing van het Interregionaal Team (IRT) Noord-Holland/Utrecht in december 1993 is al vele malen verteld. En ook het vervolg van de gebeurtenissen staat menigeeen nog scherp in het geheugen gegrift: de Commissie-Wierenga, die geen grote problemen signaleerde in de wijze waarop door het IRT te werk was gegaan. Vervolgens de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden die scherpe kritiek uitoefende op de zogeheten Deltamethode, het gecontroleerd doorleveren van soft drugs met behulp van “groei-informanten”. Vlak na het verschijnen van het rapport van deze commissie werd in het voorjaar van 1996 het onderzoek van de rijksrecherche, het Fort-onderzoek, openbaar. Dat onderzoek gaf een gedetailleerd beeld van het “ontsporen” van de Deltamethode, maar kon geen duidelijkheid verschaffen over de essentiële vraag of overheidsfunctionarissen welbewust aan deze ontsporing hadden bijgedragen om zichzelf te verrijken. Integendeel, het rapport eindigde op dit punt met een groot aantal vragen. Duidelijk was overigens wel dat er naar aanleiding van deze IRT-affaire diepgaande meningsverschillen waren ontstaan tussen het Amsterdamse en het Haarlemse parket. In dit klimaat van opeenvolgende publicaties over de IRT-affaire was het eigenlijk onontkoombaar dat er een strafrechtelijk vervolg zou worden gegeven aan de vele feiten en vragen die door de parlementaire enquête en het rijksrechercheonderzoek waren opgeworpen: de onderste steen moest boven komen.

In mei 1996 werd door het college enkele keren besproken hoe dit onderzoek zou moeten worden aangepakt en wie het zou moeten uitvoeren. Ook werd door twee misdaadanalisten van de (divisie) Centrale Recherche Informatie (CRI) eerst aan de verantwoordelijke procureur-generaal Gonsalves en de hoofdofficier van het Landelijk Bureau Openbaar Ministerie (LBOM; later het “landelijk parket” genoemd) H. Holthuis, en naderhand aan het voltallige college, een presentatie gegeven over de uitkomsten van het Fort-onderzoek. Deze zogeheten CRI-analyse behelsde geen grondig onderzoek van het Fort-materiaal, maar was slechts een summier weergave van enkele bronnen uit het Fort-onderzoek. De boodschap was – desondanks – duidelijk en schokkend: een groei-informant zou dubbelspel hebben gespeeld, waardoor onder de bescherming van de Deltamethode parallel aan hasj in dezelfde container of op hetzelfde schip ook ladingen cocaïne Nederland waren binnengeloodst. Ook zouden enkele overheidsfunctionarissen “plat” zijn geweest. Zij zouden medewerking hebben verleend aan deze “parallelimporten”.

Het strafrechtelijk vervolg via twee sporen

Door het college werd aan een van de voormalige leiders van het Fort-team, advocaat-generaal S. Zwerwer, en aan Holthuis de opdracht gegeven een plan

van aanpak uit te werken. In dit plan werd gesteld dat er langs twee sporen gewerkt zou moeten worden. Het eerste spoor zou een tactisch rechercheonderzoek betreffen naar met name de vermeende groei-informant, dat van relatief korte duur zou moeten zijn. Hierbij werd gedacht aan een periode van zes tot twaalf maanden. Het tweede spoor zou de onbeantwoorde vragen van het Fort-team moeten oppakken en zou een "verkennend opsporingsonderzoek" zijn, geleid door een officier van justitie met CID-ervaring en politieke feeling. Voorgesteld werd het werk intensief te doen en na zes maanden de balans op te maken en dan te beslissen over het verdere verloop van het onderzoek.

Op 26 juni 1996 stemde het college in met de voorgestane aanpak en gaf hiermee definitief het groene licht voor een strafrechtelijk vervolg aan de tot dan toe bekende feiten en vermoedens over de gebeurtenissen in de periode 1990-1994. Bovendien werd door het college besloten om het tactische onderzoek door het LRT te laten verrichten onder leiding van een officier van het landelijk parket. Voor het andere onderzoek, spoor 2, zou een apart team worden gevormd, dat organisatorisch los stond van het LRT maar dat evenals het LRT-team (spoor 1) onder het gezag zou vallen van de hoofdofficier van het landelijk parket Holthuis. Bij de beslissing om het tactische onderzoek door het LRT te laten uitvoeren dient te worden bedacht dat dit rechteam nog niet zo lang daarvoor was opgericht. Hoewel dat als een nadeel werd gezien, werd overwogen dat het een van de taken van het LRT was om incidenteel "onderzoeken van nationaal belang" te verrichten en dat het post-Fort-onderzoek zeker tot die categorie kon worden gerekend. Een andere overweging was dat het LRT onder het gezag stond van het landelijk parket en dat door de toewijzing van spoor 1 aan het LRT de eenduidige gezagsrelatie tussen beide sporen was verzekerd. Immers, spoor 2 stond ook onder het gezag van het hoofd van het landelijk parket. Maar de belangrijkste principiële keuze die werd gemaakt was om een team in te schakelen dat niet "besmet" was door de IRT-affaire. Om die reden vielen de teams uit de Randstad af en viel de keuze, mede gelet op de zojuist genoemde overwegingen, op het LRT.

Niet lang na de beslissing om met een tweesporen-aanpak van start te gaan werd aan de personele invulling van de beide teams gewerkt. Zwerwer, die door zijn deelname aan het Fort-onderzoek al langer bij de materie was betrokken, werd belast met het geven van leiding aan spoor 2. De nog tamelijk onervaren en niet door het IRT-verleden belaste officier van justitie E. Noordhoek werd aangezocht om het tactische onderzoek te leiden.

Het plan van aanpak voor beide sporen

Op 4 september 1996 werd het definitieve startsein gegeven door het college, op basis van een plan van aanpak van het hoofd van het landelijk parket. In dit plan werden de doelstellingen van het strafrechtelijke onderzoek omschreven. Het onderzoek zou zich moeten richten op de strafrechtelijke aanpak van "een door de Nederlandse overheid ingezette criminele informant, die kennelijk een dubbelspel heeft gespeeld ten nadele van de overheid en van enkele betrokken overheidsfunctionarissen, indien althans kan worden vastgesteld dat zij strafbare feiten hebben gepleegd". Bovendien zou het onderzoek zich moeten richten op het achterhalen van "verdwenen geld", waarmee werd bedoeld op de inkomsten die de vermeende groei-informant met de invoer van drugs had behaald.

Het tweede spoor werd gedefinieerd als een “verkennend onderzoek” naar “vooralsnog onopgehelderd gebleven punten uit het Fort-onderzoek”. Het tweede spoor zou zich moeten richten op het fenomeen van de Colombiaanse cocaïne-handel met het accent op corruptieproblemen aan de kant van de Nederlandse overheid. Overigens werd in het plan van aanpak, waarmee het college zijn instemming betuigde, wel gesteld dat beide sporen als één onderzoek moesten worden beschouwd en dat er dus sprake zou moeten zijn van voortdurende informatie-uitwisseling en maximale afstemming.

Ook werd door het college uitgesproken dat de beide teams zo volledig mogelijke toegang tot de beschikbare informatie zouden moeten verkrijgen, waarbij met name aan het onderzoeksmateriaal van het Fort-team werd gerefereerd. Het college onderstreepte vervolgens de centrale, coördinerende rol van het LRT door te stellen dat elders lopende onderzoekstrajecten die raakvlakken hadden met het LRT-onderzoek ofwel stopgezet ofwel overgedragen moesten worden aan het LRT. Dit besluit onderstreepte nog eens dat het college de behandeling van het onderzoek wilde toevertrouwen aan de twee teams, met uitsluiting dus van de Randstedelijke korpsen die betrokken waren geweest bij de IRT-gebeurtenissen.

Een week later werd tijdens een overlegvergadering tussen de minister van Justitie en het college kort gerefereerd aan het plan van aanpak. De minister stelde blijkens de notulen geen vragen en nam de informatie voor kennisgeving aan.

Het plan van aanpak en de besprekingen hierover in de beide vergaderingen gingen voorbij aan een aantal punten van kritiek en zorg die in de boezem van het LRT waren gerezen en die naderhand inderdaad voor grote problemen zouden gaan zorgen. In de eerste plaats bestond er bij de leiding van het LRT van meet af aan kritiek op de tweesporen-aanpak. Men vreesde dat de beide sporen gemakkelijk in elkaars vaarwater terecht zouden kunnen komen, omdat de onderlinge afbakening niet duidelijk was. In de tweede plaats bestond er binnen het LRT-spoor zelf onzekerheid over het doel (de doelwitten) van het strafrechtelijke onderzoek. De presentaties van de CRI-analisten en van de rijksrecherche over de resultaten van het Fort-onderzoek hadden niet veel houvast gegeven. Wat was er waar van de parallelimporten en zou de strafrechtelijke aanpak van de vermeende groei-informant daar licht op kunnen werpen of zou de aanpak betrekking moeten hebben op “nieuwe” feiten (na 1994)? Over eventuele andere verdachten bestond bij het LRT nog grotere onzekerheid. Mogelijk zouden ook enkele overheidsfunctionarissen in het opsporingsonderzoek betrokken kunnen worden. Mogelijk, omdat nog vastgesteld moest worden of deze ambtenaren strafbare feiten hadden gepleegd.

Achteraf moet dan ook worden vastgesteld dat in het plan van aanpak dat op 4 september 1996 werd goedgekeurd door het college onvoldoende aandacht is besteed aan enkele belangrijke risico's en problemen, bijvoorbeeld inzake de onderbouwing van de concrete verdenkingen, de bruikbaarheid van het Fort-materiaal en de tweesporen-aanpak.

II.2 *De start van de beide sporen (oktober 1996 tot april 1997)*

Spoor 1 van start (oktober 1996 tot april 1997)

Begin oktober 1996 kwam het opsporingsteam van het LRT op sterkte. Het begon onder leiding van Noordhoek "blanco". Dat was een voordeel. Men kon immers niet worden beticht van enige vooringenomenheid in de strijd tussen Amsterdam en Haarlem. Maar het was ook een nadeel. Het team moest zich de materie nog helemaal eigen maken. Naast het regelen van allerhande logistieke voorzieningen was het doornemen van het Fortmateriaal de belangrijkste werkzaamheid in de eerste maanden. Vervolgens werd toegewerkt naar een projectplan dat de basis zou gaan vormen voor het opsporingsonderzoek. Na enkele maanden lezen werd besloten om van zes subjecten, die de potentiële targets van het onderzoek zouden kunnen gaan worden, afzonderlijke rapportages te maken.

De subjectrapporten, die in maart 1997 gereed kwamen, waren hoofdzakelijk op het Fortmateriaal gebaseerd. De conclusie was dat de aanpak van J. en Van V. het meeste perspectief bood waar het ging om mogelijk gepleegde strafbare feiten. Het college stemde enkele weken later in met dit vervolg van het 060-onderzoek, zoals spoor 1 inmiddels werd genoemd.

Spoor 2 van start (oktober 1996 tot april 1997)

Ongeveer tezelfdertijd ging spoor 2 onder leiding van Zwerwer van start. Het team was nog niet op sterkte en zou ook nooit op de beoogde sterkte van circa 11 fte's uitkomen. In zekere zin was dit spoor de voortzetting van het Fort-onderzoek. Immers het had als opdracht mee gekregen om verder te gaan met de beantwoording van enkele vragen die aan het einde van het Fort-onderzoek nog open stonden. Ook in personele zin was er een link. Zowel Zwerwer als een groot deel van de beoogde teamleden hadden deel uit gemaakt van het Fort-team. Zo zou de rijksrecherche, die het Fort-onderzoek grotendeels voor haar rekening had genomen, een belangrijke bijdrage (4 fte's) aan spoor 2 leveren. Maar op dit punt liepen de plannen spaak. De directeur rijksrecherche kon zich er niet in vinden dat de rijksrechercheurs onder de verantwoordelijkheid zouden moeten werken van een teamleider die niet tot de rijksrecherche behoorde. Hij was van mening dat dit de bijzondere positie van de rijksrecherche, de "rijksrecherche-identiteit en -entiteit", kon aantasten. Uiteindelijk zouden de vier betrokken rijksrechercheurs uit het team van spoor 2 worden teruggetrokken.

Een steeds terugkerend probleem bij spoor 2 was dat de doelstelling niet duidelijk was. Ogenschijnlijk was het duidelijk: "beginnen waar het Fort-team geëindigd is", maar in de dagelijkse praktijk is zo iets gemakkelijker gezegd dan gedaan. Want wat betekent het en hoe moet je beginnen? In de maanden na de start in oktober 1996 is tevergeefs gepoogd te formuleren waarnaar spoor 2 zou moeten leiden. In de diverse opeenvolgende stukken werden steeds abstractere doelstellingen geformuleerd. Aanvankelijk zou men zich gaan richten op steun die aan criminele organisaties werd gegeven als gevolg van "integriteitsproblemen bij de overheid", niet veel later werd het onderzoek naar de "non-integriteit in relatie tot georganiseerde criminaliteit" van de overheid uitgebreid tot andere belangrijke maatschappelijke sectoren.

Het college was niet gelukkig met deze ontwikkeling. Begin november 1996 noemde het college de doelstelling van spoor 2 "vaag" en het sprak uit dat de verkregen informatie in beginsel gebruikt zou moeten worden voor het opsporingsonderzoek van het LRT. Na enkele mislukte pogingen van de teamleiding om een werkbaar doelstelling te formuleren, hakte het college in het begin van 1997 in samenspraak met de minister van Justitie de knoop door. Spoor 2 zou zich niet met de maatschappelijke integriteit in brede zin moeten bezighouden, maar zich dienen toe te spitsen op de achtergronden van de IRT-affaire. Het bleef dus een CID-achtig onderzoek, waarin met behulp van allerhande inlichtingen een beeld geschetst zou moeten worden van de gang van zaken met betrekking tot drugsimporten. Het was dan ook niet verwonderlijk dat het team rechtstreeks toegang wilde hebben tot CID-registers. Het verzoek hiertoe werd diverse keren bij de verantwoordelijke procureur-generaal Gonsalves neergelegd en later ook bij het college. De voorzitter van het college verzocht hierop in een brief van 23 april 1997 aan alle hoofdofficieren van justitie om medewerking te verlenen aan het onderzoek en alle gevraagde/beschikbare informatie, inclusief de informatie uit CID-registers, te verstrekken.

Veel van de energie rond spoor 2 werd ook besteed aan logistieke en organisatorische vraagstukken. Aan wie bijvoorbeeld moest het ad hoc team organisatorisch worden opgehangen? De top van Justitie wilde geen aparte voorziening treffen onder justitieel gezag en beheer, en wilde het team beheersmatig gewoon binnen het LRT onderbrengen, waardoor het ook gebruik zou kunnen maken van de CID-status van het LRT. Men wilde in de gevoelige discussie over de beheersovergang van het korps Landelijke Politiediensten (KLPD) van het ministerie van Justitie naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) geen uitzonderingssituaties creëren.

Spoor 2 werd van het begin af aan met twee grote dilemma's geconfronteerd: hoe concreter de doelen zouden worden toegespitst op de IRT-hoofdrospelers, des te meer zou het in het vaarwater van spoor 1 terechtkomen en zijn bestaansrecht verliezen. Het tweede dilemma was dat het team wel CID-matig onderzoek moest verrichten, maar mede door de onduidelijke organisatorische ophanging en doelstelling werd afgehouden van zijn belangrijkste bron: de CID-registers.

De sporen kruisen elkaar

Om de eenheid van het onderzoek te kunnen verzekeren werden beide sporen op één locatie gehuisvest. De beide leidinggevende officieren bleken in augustus 1996, toen zij elkaar voor het eerst ontmoetten, niet goed op de hoogte te zijn van de twee sporen aanpak. Zij spraken niettemin de intentie uit om goed met elkaar samen te werken, informatie uit te wisselen, en vertrouwelijke informatie in een apart journaal vast te leggen dat alleen toegankelijk zou zijn voor de leiding van beide teams. Het Fort-archief werd samen met een reeds door spoor 1 opgebouwd gegevensbestand in november 1996 samengevoegd tot een nieuw "tijdelijk politieregister", waarvan het hoofd van het LRT de registerbeheerder werd. Het bestand werd geplaatst op de locatie van de beide teams en elk teamlid werd gemachtigd rechtstreeks kennis te nemen van de inhoud.

Maar deze mooie regelingen en beloften konden niet verhelen dat er al direct ingebakken spanningen aanwezig waren; de meer ervaren, materiedeskun-

dige advocaat-generaal tegenover de relatief onervaren zaaksofficier van justitie, die geen achtergrondkennis over de IRT-kwestie bezat. De onduidelijke, abstracte strategie van spoor 2 tegenover de concrete zaakgerichte benadering van spoor 1.

In januari 1997 werden de onderhuidse spanningen manifest. Een zekere "Fokker" bood in een brief aan de minister aan om opening van zaken te geven over de IRT-periode. Door de secretaris-generaal van Justitie werd de Haarlemse CID-officier van justitie P. Sniijders gevraagd om contact te leggen met deze mogelijke informant. Op verzoek van "Fokker" moest een vertegenwoordiger van de staat bij het gesprek aanwezig zijn. Als zodanig werd Zwerwer uitgenodigd aanwezig te zijn bij het gesprek. Zwerwer maakte vervolgens in een overleg met spoor 1 melding van "uiterst geheime contacten" met een informant, hetgeen twijfels opriep bij spoor 1 of Zwerwer c.s. wel bereid waren alle informatie met hen te delen. Het argument van Zwerwer dat hij de missie niet verrichtte als leider van spoor 2 maar als een "vertegenwoordiger van de staat" kon dit gevoel niet wegnemen.

Onzekerheid over de toegankelijkheid en de bruikbaarheid van de bronnen

Van meet af aan werden de beide sporen gehinderd door de moeilijke toegankelijkheid en bruikbaarheid van de beschikbare bronnen. Uit vrees voor grote procesrisico's was reeds in het voorjaar van 1994 besloten om het gehele archief van het – inmiddels opgeheven – IRT Noord Holland-Utrecht "apart" te zetten en niet langer voor tactische onderzoeken te gebruiken. De precieze bron van deze "besmetverklaring" werd nooit achterhaald, maar het gevolg was wel dat lange tijd onzekerheid is blijven bestaan over de vraag of de gegevens uit deze bron gebruikt konden worden. Het besluit tot de "besmetverklaring" was in ieder geval niet gebaseerd op deugdelijke kennis van het archief. De meerderheid van de rapporten die in het archief waren opgenomen, was afkomstig van andere CID-en dan de CID Kennemerland, en in de verste verte niet aan de omstrede Deltamethode gerelateerd.

Ook ten aanzien van de toegankelijkheid en bruikbaarheid van de belangrijkste bron, het Fort-archief, waren er vraagtekens. Het archief had de kwalificatie "staatsgeheim" gekregen, en ook ten aanzien hiervan bleef enige tijd onduidelijk door wie en waarom dit was besloten. In het voorjaar van 1997 werd bekend dat de kwalificatie er begin 1996 in overleg met de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) aan was gegeven en dat de secretaris-generaal van Justitie tot derubricering zou kunnen overgaan. Uiteindelijk werd door de secretaris-generaal, na advies van de landsadvocaat en op verzoek van het college, in september 1997 besloten de rubricering staatsgeheim van het Fort-archief te beëindigen. Veel belangrijker was evenwel dat er onzekerheden bleven bestaan over de bruikbaarheid van het materiaal in het strafrechtelijk onderzoek, omdat aan getuigen en betrokkenen door de rijksrecherche de toezegging was gedaan dat hun verklaringen uitsluitend voor het Fort-onderzoek gebruikt zouden worden. De landsadvocaat concludeerde op dit punt dat grote voorzichtigheid met betrekking tot het gebruik van het Fort-materiaal geboden was. Aan de hand van enkele door de landsadvocaat geformuleerde gebruikscriteria werd door het

team vastgesteld dat een deel van de verklaringen uit het Fort-onderzoek niet kon worden gebruikt.

Mislukte poging tot coördinatie; Amsterdam en Haarlem op het vinkentouw

Het college had in september 1996 een duidelijke positie toebedeeld aan het LRT: dit team zou het post-Fort-onderzoek gaan verrichten en alle elders lopende, aan post-Fort gerelateerde, onderzoeksactiviteiten zouden hieraan ondergeschikt moeten zijn. De coördinatie hiervan berustte bij het hoofd van het landelijk parket Holthuis. Begin december deed hij een poging om deze coördinatie te bereiken. Op basis van een inventarisatie van 14 lopende, aan post-Fort gerelateerde, onderzoeken belegde hij een bijeenkomst met alle betrokken officieren van justitie. Maar deze poging tot coördinatie onder leiding van het landelijk parket mislukte. Concludente afspraken werden niet gemaakt; van het overleg is zelfs geen verslag gemaakt. Belangrijker nog is dat een van de belangrijkste genodigden, het Amsterdamse parket, geen vertegenwoordiger stuurde naar het overleg. Dit duidde niet op gebrek aan interesse in de materie, wel op een bepaalde houding ten opzichte van de noodzaak tot coördinatie. Amsterdam zou zijn eigen weg volgen. Illustratief hiervoor zijn de opmerkingen van de Amsterdamse officier van justitie F. Teeven in het interview met ons. Hij memoreerde dat het Amsterdamse parket zwaar was aangepakt door de Commissie-Wierenga en dat hij ook na het verschijnen van het Fort-onderzoek niet het gevoel had dat de onderste steen boven was gehaald. Naar zijn indruk zou K. de "sleutel zijn tot de schatkamer". Hij vervolgde aldus:

"En om bij hem te komen hebben wij in het najaar van 1996 de zaak-Swennen opgepakt. Ik heb toen echt wel van Vrakking de ruimte gekregen om het helemaal uit te zoeken, de deksel van de put te lichten."

Blijkens dit citaat had de Amsterdamse officier van justitie van zijn hoofdofficier het mandaat gekregen om de onderste steen naar boven te halen. Zowel in de strategie (gericht op K. en niet op één van de zes subjecten van het LRT) als in de tactiek (niet via opsporing maar via andere wegen bij het doelwit uitkomen) week zijn opereren af van de door het LRT gekozen lijn, die door het college was geaccordeerd.

Ook Haarlem, het andere betrokken Randstedelijke parket dat buiten het LRT-onderzoek was gehouden, zat op het vinkentouw. Eigenlijk kan in deze periode al gesproken worden van de officieuze opkomst van een "derde spoor", dat getrokken werd door de Haarlemse CID-officier Snijders. Hij kwam via een gesprek met de minister van Justitie en haar secretaris-generaal op het toneel. In dit gesprek kwam een aantal te verwachten problemen aan de orde rond de afbouw van informanten uit de periode dat Van V. en L. de CID Kennemerland bestierden. Volgens Snijders zou hem door de minister zijn gevraagd om uit te zoeken hoe met een aantal verzoeken om schadevergoeding van een aantal voormalige informanten diende te worden om gegaan. Maar van een duidelijk, aan Snijders verstrekt mandaat is geen sprake. De minister en de secretaris-generaal geven desgevraagd onafhankelijk van elkaar aan geen enkele herinnering te hebben aan een tot Snijders gericht verzoek.

Evenals medewerkers van het Amsterdamse parket waren ook de betrokken leden van het Haarlemse parket bijzonder gemotiveerd om meer zicht krijgen op de gebeurtenissen die achter het IRT-tijdperk schuil gingen. Sniijders liet weinig onduidelijkheid bestaan over zijn ambitie. In een memo aan zijn hoofdofficier schreef hij niet te begrijpen waarom hij met zijn grote kennis van zaken op dit terrein niet zelf bij het onderzoek O60 betrokken was.

Hoewel het college bij de toewijzing van het post-Fort-onderzoek aan het LRT had benadrukt hoe belangrijk de eenheid van gezag was (de beide sporen zouden onder de leiding van één hoofdofficier – landelijk parket – vallen), kwam van die eenhoofdige leiding in de praktijk weinig terecht. Immers de poging tot het vestigen van een eenhoofdige gezag kon alleen al niet slagen, omdat geaccepteerd werd dat buiten het O60-verband om door Haarlem en Amsterdam eveneens activiteiten werden ondernomen om “de onderste steen boven te krijgen”. Anders dan de term *landelijk* parket suggereert heeft de hoofdofficier van dit parket geen zeggenschap over de activiteiten in Amsterdam en Haarlem en staat hij op gelijke voet met zijn collega-hoofdofficiëren.

Een bijkomende complicerende omstandigheid was overigens nog dat de officieren Sniijders en Zwerwer direct met de voorzitter van het college, Docters van Leeuwen, communiceerden. Ook hierdoor was het voor het hoofd van het landelijk parket moeilijk om zijn gezag te laten gelden.

II.3 De opkomst en ondergang van sporen (april - november 1997)

De definitieve start van het LRT-opsporingsonderzoek (spoor 1)

Ondanks het perspectief dat het LRT-team aanvankelijk zag in de aanpak van J. en Van V. werd begin juni 1997 vastgesteld dat er nog onvoldoende concrete verdenkingen tegen deze subjecten bestonden om hen als verdachten aan te merken. Deze somberheid was mede ingegeven door de problemen die men voorzag bij het gebruik van de verklaringen die in het Fort-onderzoek waren afgelegd. Maar juist op dat moment kwamen er enkele berichten binnen die met name het onderzoek tegen J. leven zouden inblazen.

Het betrof een CID-bericht over de betrokkenheid van deze persoon bij de exploitatie van illegaal gokken en een BVD-ambtsbericht waarin gesteld werd dat hij onder toezicht en met instemming van het IRT grote aantallen drugs had geïmporteerd. Ook Van V., L. en De J. zouden hierbij betrokken zijn geweest en de eerste twee zouden hun illegaal verworven vermogen hebben belegd in een Oostenrijkse onderneming. Ook werd bekend dat in het MOT-register een groot aantal transacties voorkwam waarbij J. betrokken was.

Inmiddels was het voor het team duidelijk welke tactiek zou moeten worden gevolgd. Om niet in aanraking te hoeven komen met onderdelen van het “besmette” IRT-dossier of met mogelijk riskante Fort-verklaringen, wilde men zich zo veel mogelijk gaan richten op de opsporing van strafbare feiten die de betrokken subjecten na 1994 hadden gepleegd. Het streven was er op gericht hen voor die feiten te veroordelen en hen zo te bewegen tot het afleggen van verklaringen over de IRT-periode. Alsof het nog niet genoeg was, diende zich in deze periode ook de mogelijkheid aan van een onderzoek tegen de “Taartman”, een bekende persoon uit het Van Traa-onderzoek die al eerder in verband gebracht was met cocaïne transporten.

Bezien wij de onderzoeksactiviteiten die vervolgens in de zomer en de herfst 1997 werden ontplooid, dan kan worden vastgesteld dat de aandacht van het 060-team (LRT-team) zich heeft geconcentreerd op in de eerste plaats J., en in mindere mate op De J. en de "Taartman". Het onderzoek tegen J. zou – gemeten naar de maatstaven van personeelsinzet en resultaat – veruit het belangrijkste onderdeel van het gehele 060-onderzoek van het LRT worden. Dit onderzoek naar J. kreeg de code 061 mee. Zowel via enkele diensten (Kamers van Koophandel, Kadaster, fiscus) als politieke gegevensbestanden (Herkenningssysteem; HKS) werd gepoogd zo onopgemerkt mogelijk de activiteiten, eigendommen en relaties van J. in kaart te brengen. Door deze informatie werd een deel van de CID- en BVD-berichtgeving bevestigd. Om voor de periode van januari 1993 tot "heden" onderzoek naar bankrekeningen te kunnen doen, werd eind november 1997 een gerechtelijk vooronderzoek gevorderd. Op 1 december werd dit gerechtelijk vooronderzoek door de rechter-commissaris geopend.

Het onderzoek tegen De J. kreeg in juli een impuls door een BVD-ambtsbericht waarin werd gesteld dat deze voormalige FIOD-ambtenaar op aangeven een familielid protectiegelden had gekregen van criminele organisaties. Naar aanleiding hiervan werd op basis van onder meer de FIOD-administratie van De J., belastinggegevens en observatiegegevens onderzoek gedaan. Het onderzoek naar de "Taartman" (code 062), dat door een ander opsporingsteam was opgepakt, werd eind oktober 1997 overgedragen aan het LRT.

Van een gericht onderzoek naar de twee vermeende hoofdrolspelers in de IRT-kwestie Van V. en L. is nauwelijks sprake geweest. In de interviews zeggen de betrokkenen hierover dat er in tegenstelling tot J. erg weinig concrete aanknopingspunten voor opsporingsonderzoek tegen de beide voormalige CID-medewerkers aanwezig waren. Bovendien wilde men een lopend opsporingsonderzoek naar meeneed, die door de beide personen gepleegd zou zijn tijdens hun verhoor voor de Commissie-Van Traa, niet storen.

Het sneven van spoor 2 in juni 1997

Inmiddels had er zich in mei 1997 wederom een botsing voorgedaan tussen de beide sporen. Ook nu betrof het een incident dat voeding gaf aan het onderlinge wantrouwen over de bereidheid loyaal informatie met elkaar te delen. Een bij spoor 2 geplaatste liaison van de BVD overhandigde Zwerwer (spoor 2) een ambtsbericht, waarin informatie stond over één van de zes subjecten van het 060-onderzoek. De meningen lopen tot op de dag van vandaag uiteen over de vraag voor wie het bericht was bestemd. Zwerwer meent dat het voor hem was bedoeld, Noordhoek c.s. zeggen dat de liaison het bericht wilde geven aan Noordhoek maar vanwege diens afwezigheid bij Zwerwer terecht kwam. Zwerwer koesterde het ambtsbericht als een uiterst vertrouwelijk en buitengewoon interessant document maar weigerde het, gelet op het vertrouwelijke karakter, direct aan Noordhoek te overhandigen. Hij liet echter niet na om over de inhoud van het bericht met een andere officier te spreken.

Hiermee was de maat vol voor spoor 1: niet alleen was men de mening toegedaan dat ten onrechte informatie aan het opsporingsonderzoek 060 werd onthouden, ook stelde het team, bij monde van het hoofd van het LRT, dat de wijze waarop spoor 2 te werk ging bij het zoeken naar de waarheid achter de IRT-kwestie de opsporing in 060 in gevaar bracht.

Van beide zijden (sporen) werd vervolgens uitgesproken dat er geen bereidheid meer bestond om onderling samen te werken. De verhoudingen waren onherstelbaar verstoord. Wellicht heeft deze situatie het oordeel van het college over spoor 2 beïnvloed. Want in weerwil van de oproep van de voorzitter van het college twee maanden eerder aan de hoofdofficieren om toch vooral medewerking aan het spoor 2 te geven, besloot het college nu tot stopzetting. Op de collegevergadering van 25 juni 1997 viel het doek op grond van een voorliggende "voortgangsrapportage" van spoor 2. Docters van Leeuwen verklaarde hierover in zijn interview met ons dat hij voorstander was geweest van meer "intelligence" en dat hij het "jammer vond dat men niet de mogelijkheden en de bevoegdheden had om verder te komen". Zijn collega Ficq daarentegen vond spoor 2 "wazig" en hij was bovendien van oordeel dat het onrust genereerde. Met dit laatste doelt Ficq vermoedelijk op het feit dat in de rapportages van spoor 2 veel voorbeelden worden genoemd van integriteitschendingen binnen verschillende beroepsgroepen zonder dat de empirische waarde van deze in interviews opgetekende verhalen duidelijk is.

Voor de leden van spoor 2 betekende de stopzetting van het onderzoek een grote teleurstelling. Volgens de teamleider was het team "in goed vertrouwen op Docters van Leeuwen begonnen, maar hij kreeg het kennelijk ook niet "gebogen".

Spoor 3 "breekt door"

Op het moment dat de activiteiten van spoor 2 langzaam maar zeker ten einde liepen, werd er langs onverwachte weg een verdere impuls gegeven aan de opkomst van spoor 3. Was Snijders door middel van zijn contacten met "Fokker" en enkele andere informanten al doende materiaal over de IRT-periode te bestuderen en hierover gesprekken te voeren, in mei 1997 kwam er nog iets bij. Er bereikten het Alkmaarse parket berichten van een op handen zijnde aanslag op het leven van een officier van justitie die betrokken was geweest bij het inmiddels opgeheven IRT.

De Alkmaarse hoofdofficier gaf, na overleg met haar collega's in Amsterdam en Haarlem, opdracht aan Snijders en Teeven om een onderzoek in te stellen naar de achtergronden van deze dreiging en te adviseren hoe er tegen opgetreden zou kunnen worden. Beide officieren vroegen en verkregen toestemming van het college om hiervoor het besmet verklaarde IRT-dossier te bestuderen. Na afloop van deze eerste inventarisatie werden door respectievelijk de hoofdofficieren van de arrondissementsparketten Alkmaar, Haarlem en Amsterdam en procureur-generaal Ficq afspraken gemaakt over het gebruik van het IRT-materiaal, waarbij Snijders de taak kreeg ingediende verzoeken tot verstrekking te beoordelen. Ook werd afgesproken enkele onderzoeken die door de IRT-perikelen stil waren gevallen weer te reanimeren, in de hoop langs deze weg zicht te krijgen op de criminele groepen die een rol bij de IRT-kwestie hadden gespeeld, en mogelijk in verband gebracht konden worden met de bedreiging van de officier van justitie. Zo zou, met instemming van het college, door Amsterdam de liquidatie van Van der Heiden en een XTC-zaak onderzocht worden met mogelijkerwijs gebruikmaking van materiaal uit het IRT-archief. Ook zou door Amsterdam (Teeven) een nadere analyse worden gemaakt van andere bedreigingsgevallen van officieren van justitie. Onder leiding van Snijders maakten twee misdaadanalisten een begin met een analyse van het IRT-dossier.

Enkele maanden nadat de afspraken waren gemaakt, was de dreiging van de officier, blijkens een brief van de Alkmaarse hoofdofficier, van de baan. De gemaakte afspraken en uitgesproken intenties bleven evenwel overeind staan.

Onderzoek naar parallelimporten door spoor 3 (team-Snijders)

Bij voortdurende werd tijdens het post-Fort-onderzoek door enkele personen, onder de bezielende aanvoering van Snijders, de aandacht gevestigd op het mogelijke bestaan van "parallelimporten". Reeds in de eindfase van het Fort-onderzoek werd een persoon gehoord die het Fort-team het scenario van het bestaan van parallelimporten aan de hand deed. Vervolgens heeft dit idee enkele misdaadanalisten (Schouten en De Wit) niet meer losgelaten. In de zomer van 1997 ontstond er een samenwerkingsverband tussen Snijders met de twee CRI-medewerkers De Wit en Van Stormbroek en met Schouten, die inmiddels werkzaam was als misdaadanalist bij de rijksrecherche. Dit "team" heeft tot en met de publicatie van het rapport van de Commissie-Kalsbeek gepoogd om bewijs aan te dragen voor de parallel-hypothese en om anderen van de juistheid van deze hypothese te overtuigen.

Veel van hun werkzaamheden, die op een gegeven moment zelfs in de eigen vrije tijd verricht moesten worden, stond in het teken van het zoeken naar de bevestiging van hun ideeën. Zo kregen Schouten en Van Stormbroek van Snijders de opdracht om een analyse te maken van de parallelimporten op basis van onder meer het Fortbestand, het IRT-dossier en tal van andere politiegegevens en open bronnen (zie voor de uitkomst hiervan II.5).

Maar er werden door het "team"-Snijders ook gesprekken gearrangeerd met personen die op de hoogte zouden zijn van de Colombiaanse cocaïnehandel. Snijders c.s. knoopten contacten aan in Zuid-Amerika met personen die zouden willen verklaren over cocaïne transporten. Dit zogeheten "Schilderstraject" zou overigens uiteindelijk heel weinig opleveren. Wel werd contact gelegd met een persoon die naderhand een geruchtmakende verklaring zou afleggen als bedreigde getuige (NN1).

Na het staken van het "intelligence"-spoor Zwerwer, was er derhalve een ander spoor ontstaan dat parallel aan het bestaande LRT-onderzoek opereerde. Er was evenwel een belangrijk verschil. Stonden de sporen 1 en 2 op de uitdrukkelijke wens van het college onder het eenhoofdige gezag van de hoofdofficier van het landelijk parket, van een dergelijke gezagsstructuur was nu geen sprake meer: de hoofdofficier van het landelijk parket was verantwoordelijk voor het LRT-onderzoek en de hoofdofficier van het Haarlemse parket gaf leiding aan het team-Snijders.

De collegevergadering van 26 november 1997

Op 26 november werd een vergadering van het college speciaal gewijd aan het verloop van het 060-onderzoek. Het komt niet vaak voor dat het college speciaal aandacht schenkt aan een 'gewone' lopende strafzaak. Dit illustreert de grote betekenis die het college hechtte aan het goede verloop van het onderzoek, en wellicht illustreert het ook de zorg die hierover bestond.

Tijdens de "presentatie" van het 060-onderzoek kreeg het team-Snijders alle ruimte om aandacht te vragen voor zijn hypothese. Dit is opmerkelijk gezien het eerdere besluit van het college om aan het LRT een centrale en coördineren-

de rol toe te kennen. Door een van de leden van het team-Snijders werd, visueel ondersteund door tientallen dia's, ingegaan op de mogelijkheid dat via parallelimporten in de periode 1992-1995 10.000 tot 20.000 kilo cocaïne Nederland zou zijn ingevoerd. Dit verhaal over "Colombiaans dubbelspel" was grotendeels gebaseerd op de al eerder genoemde verklaring van een persoon tijdens het Fort-onderzoek. Hoewel de leden van het college elk hun eigen vragen en kritische noties hadden was het college, zo lijkt het althans, gematigd tevreden over de bereikte resultaten. Het college fiatteerde het voornemen van Snijders om in Zuid-Amerika met enkele informanten te gaan praten in het kader van het "Schilderstraject". Hiermee bekrachtigde het college het tot dan toe officieuze bestaan van spoor 3 ("team"-Snijders) dat parallel zou lopen aan het strafrechtelijke opsporingsonderzoek van het LRT. En alsof het er om ging de eenheid te demonstreren van het één en ondeelbare openbaar ministerie schreven de beide hoofdofficieren Holthuis en Van Brummen gezamenlijk een brief aan het college, waarin de belangrijkste conclusies van het beraad nog eens op een rij werden gezet. In deze brief werd in stellige bewoordingen gesproken over de hoofdrol van een of meer FIOD-medewerkers en/of de douane bij het doorleveren van drugs, over de regie die Colombianen voerden bij cocaïne-importen, met gebruikmaking van "in ieder geval één dubbelinformant", en over het feit dat dit alleen met behulp van corruptie mogelijk was. Hieraan verbonden de beide opstellers van de brief de opvatting dat door Snijders de informatiebronnen in Zuid-Amerika nader geëxploreerd zouden moeten worden.

Het gezamenlijk schrijven van de beide hoofdofficieren maskeerde dat er feitelijk sprake was van een groeiende verwijdering tussen de sporen 1 en 3. Waar spoor 1 zich steeds meer richtte op een drugsonderzoek tegen J. langs gebaande wegen, kreeg spoor 3 het groene sein om gesprekken in het buitenland te gaan voeren. Een maand later zou deze verwijdering in volle omvang zichtbaar worden in een conflict tussen Snijders en Noordhoek over het gebruik van de verklaring van een bedreigde getuige, die in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek tegen een onbekende verdachte was afgelegd. Hierop zal in II.4 verder worden ingegaan.

II.4 De periode november 1997 tot oktober 1998

Het 061-onderzoek tegen J.: de sporen kruisen elkaar

Na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek op 1 december 1997 werden onder meer bij banken schriftelijke stukken opgevraagd om meer aan de weet te komen over de inkomsten, uitgaven en vermogensbestanddelen van J. Het natrekken van de bronnen leverde in het voorjaar 1998 niet erg veel nieuwe informatie op. Besloten werd om de bakens te verzetten. Het onderzoek zou zich gaan richten op de actuele gedragingen van J., in de hoop hierdoor concrete aanknopingspunten te vinden voor verder strafrechtelijk onderzoek. In april 1998 ging men daarom over tot het op grote schaal afluisteren van de telefoonlijnen van J. en het observeren van zijn activiteiten. Na maanden afluisteren en uit observatieacties kwamen in augustus de eerste aanwijzingen dat J. betrokken zou kunnen zijn bij de handel in drugs uit Colombia.

Intussen deden zich vlak na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek tegen J. ernstige meningsverschillen voor tussen de sporen 1 en 3, tussen de

officieren Noordhoek en Sniijders. De controverse had betrekking op een persoon die bereid was als bedreigde getuige tegenover de rechter-commissaris een verklaring af te leggen over de IRT-periode. Tijdens voorbereidende besprekingen hierover met zaaksofficier Noordhoek kon men het moeilijk eens worden over het moment waarop de getuige zou moeten worden verhoord. Er ontstond ronduit een conflict over de vraag of Noordhoek aanwezig mocht zijn bij het gesprek van CID-officier Sniijders met de rechter-commissaris over de redenen waarom de getuige de status van bedreigde getuige moest hebben. De beide partijen kwamen niet tot elkaar en het Haarlemse parket besloot een eigen gerechtelijk vooronderzoek te vorderen. De bedreigde getuigenverklaring (NN1) werd afgelegd in dat, niet op naam gesteld, gerechtelijk vooronderzoek. Later volgde nog de verklaring van een tweede bedreigde getuige, NN2. Noordhoek stelde zich van het begin af aan op het standpunt dat hij geen gebruik wilde maken van deze verklaringen in het kader van zijn 061-onderzoek, en heeft dit – ondanks Haarlemse druk – ook later nooit gedaan.

Het is overigens de vraag of het opnemen van de verklaringen van NN1 en NN2 veel invloed zou hebben gehad op het verloop van het 061-onderzoek. Beide verklaringen bevatten geen specifieke, persoonsgerichte beschuldigingen, maar met name NN1 gaat wel in algemene zin in op het bestaan van een “regeling”, dat wil zeggen van afspraken tussen Colombiaanse drugshandelaars en Nederlandse overheidsfunctionarissen, waardoor naast marihuana ook duizenden kilo’s cocaïne door de douane zouden zijn geloodst. Bovendien had het 061-team de bakens verzet. Men was zich gaan richten op de opsporing van actuele strafbare feiten die werden gepleegd door J., waardoor de gegevens uit de NN-verklaring, die op het verleden betrekking hadden, niet meer goed aansloten.

De onenigheid over het al of niet gebruiken van de NN-verklaringen zou maanden later nog een extra dimensie krijgen. Noordhoek c.s. richtten namelijk een verzoek tot de CID-Kennemerland om formeel de bevestiging te krijgen dat J. indertijd een informant was van deze CID. De registerbeheerder van het CID-bestand, de korpschef van het regiokorps Kennemerland, weigerde categorisch inlichtingen over de mogelijke informantstatus te verstrekken omdat naar zijn mening onvoldoende was komen vast te staan dat J. dubbelspel had gespeeld en daardoor geen recht meer kon doen gelden op mogelijk toegezegde bescherming van de politie. Maar aan “Haarlemse” zijde werd bij monde van Sniijders nog wel een uitweg geboden aan Noordhoek: als hij de NN1-verklaring zou gebruiken, zou hij een beter onderbouwd verzoek tot de registerbeheerder kunnen richten... Op de afloop van deze onderhandelingen wordt in II.5 verder ingegaan.

In juni 1998 werd vanuit Amsterdam onverwacht een CID-bericht verzonden aan Noordhoek. Het bericht bevatte mededelingen van een informant over de rol die J. in het milieu van grote Nederlandse drugshandelaren zou spelen. J. zou bekend staan als de man die de douane plat had en grote partijen hasj veilig door de douane wist te loodsen. Ook dit bericht sloot niet aan bij de koers die inmiddels was uitgezet in het 061-onderzoek. Het LRT-team aanvaardde het bericht in dank maar het zag geen mogelijkheden om op basis van dit bericht nieuwe rechercheacties te entameren.

Het 062-onderzoek tegen de "Taartman"

Het onderzoek 062 was een "tussendoortje". De "Taartman" behoorde niet tot de 6 subjecten die door het LRT waren gekozen als de belangrijkste targets van het 060-onderzoek. De "Taartman" was overigens wel een oude bekende uit het Fort-onderzoek en de rapportage van de Commissie-Van Traa, omdat een voormalige informant van Van V., de zogeheten "Sapman", in dienstbetrekking was geweest bij de "Taartman". Vanwege deze achtergrond had het 060-team belangstelling voor een lopend drugsonderzoek (cocaine) van het regiokorps Zaanstreek-Waterland waarin de "Taartman" een van de verdachten was. Ironisch genoeg kwam Noordhoek in dit onderzoek opnieuw Snijders tegen. In zijn hoedanigheid van CID-officier van justitie te Haarlem was Snijders betrokken geraakt bij het Zaanse opsporingsonderzoek. Het was ook Snijders die Noordhoek ervan wist te overtuigen dat de "Taartman" een belangrijke pion zou kunnen worden in het 060-onderzoek. De verwachting was dat als de "Taartman" eenmaal berecht was voor de tenlaste gelegde strafbare feiten, hij bereid zou zijn te verklaringen af te leggen over de IRT-periode. Daarom werd de zaak tegen de "Taartman" afgesplitst van het Zaanse onderzoek en overgenomen door het LRT.

Toevalligerwijs was, geheel losstaand van dit Zaanse onderzoek, in deze periode uit Sri Lanka een rechtshulpverzoek binnengekomen met het verzoek om meer informatie over de "Taartman" te verschaffen. De naam van de "Taartman" was namelijk naar voren gekomen bij een drugsvangst van 10.000 kilo hasj in Sri Lankese wateren. De "Taartman" werd hiervoor verhoord door het LRT-team, ontkende alle betrokkenheid maar werd op basis van belastende verklaringen van medeverdachten door de rechtbank en het Hof veroordeeld. Hetzelfde gold voor zijn rol in de cocaïne-transporten die in het Zaanse onderzoek aan het licht was gekomen. Hij zou volgens de rechtbank en het Hof een rol hebben gespeeld in het financieren en begeleiden van enkele cocaïne-transporten uit Colombia. De verwachting dat de "Taartman" zou willen praten over de IRT-periode als hij eenmaal veroordeeld was tot een lange gevangenisstraf, is overigens tot op heden niet bewaarheid.

De bijdrage van het LRT aan de beide onderzoeken tegen de "Taartman" is – in rechetactische zin bezien – beperkt gebleven. Er was al veel voorwerk geleverd door enkele andere politiediensten. De voornaamste rechetactische werkzaamheid van het LRT bestond uit het verhoren van onder meer de "Taartman" en één van diens kompanen R. Al bij zijn aanhouding gaf R. te kennen dat hij in ruil voor strafvermindering bereid zou zijn verklaringen af te leggen. CID-officier Snijders had om deze reden grote belangstelling voor R. In de eerste plaats zou hierdoor de bewijsvoering tegen de "Taartman" versterkt worden en in de tweede plaats zou R. wellicht ook willen en kunnen praten over het opereren van Van V. en L. Er kwam echter geen deal tot stand omdat Snijders als voorwaarde had gesteld dat R. eerst een andere raadsman moest nemen. R. had namelijk als raadsman de "huisadvocaat" van de "Taartman". Hij weigerde aan de gestelde voorwaarde te voldoen. Na het vonnis van de rechtbank, waarin hij tot 8 jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, kwam R. alsnog tot een overeenkomst, dit keer met Noordhoek. Over de voorwaarden van de deal is in de Centrale Toetsingscommissie (CTC) en in het college uitvoerig gedelibereerd. Na een aanvankelijke weigering slaagde Noordhoek er in tweede instantie in de goedkeuring van het college te verkrijgen. Maar niet nadat grote onenigheid was ontstaan

tussen Noordhoek en de Haarlemse hoofdofficier Van Brummen over de vraag of er al dan niet afgesproken was dat het door het Haarlemse openbaar ministerie ingestelde hoger beroep tegen het vonnis zou worden ingetrokken.

De verklaringen die R. uiteindelijk aflegde in het kader van de deal droegen wel bij aan het bewijs tegen de "Taartman", maar bleken nauwelijks relevante informatie te bevatten over Van V. en L., en ook niet over de gang van zaken tijdens de IRT-periode.

Het onderzoek tegen De J.

Zoals eerder is gesteld, kwam er in juli 1997 een BVD-ambtsbericht binnen bij het LRT waarin werd gerept over de betrokkenheid van De J. bij drugstransporten. Hij zou in staat zijn om drugszendingen naar believen (en tegen betaling) ongemoeid de douane te laten passeren. Onderzoek op basis van enkele open en gesloten bronnen leverde evenwel, zo werd begin 1998 geconcludeerd, geen opvallende resultaten op. Het bronnenonderzoek werd behoedzaam uitgevoerd om te voorkomen dat bekend zou worden bij de verdachte dat er een onderzoek tegen hem gaande was. Des te opmerkelijker is het dat in februari – maart 1998 tamelijk onbesuisd gesprekken (of waren het "verhoren"?) werden gevoerd door twee rijksrechercheurs met De J. over een ondergeschikt punt. De J. zou – zo veronderstelden de rijksrechercheurs achteraf bezien ten onrechte – geen machtiging hebben voor het bezit van twee dienstwapens. Op zoek naar het origineel van deze machtiging (De J. had reeds uit zichzelf een kopie verstrekt) verstoorden de beide rijksrechercheurs de broze relatie met De J. In maart 1998 werd een gerechtelijk vooronderzoek geopend tegen De J. om enkele bankbescheiden te kunnen opvragen en telefoonlijnen te kunnen aftappen. De toepassing van deze dwangmiddelen leverde weinig aanknopingspunten op voor verdergaand onderzoek. Er heeft tot op heden nog geen verhoor plaatsgevonden van De J. Het gerechtelijk vooronderzoek is overigens nog niet gesloten.

Voortgang in het onderzoek naar de parallelimporten (team-Snijders)

In II.3 is er al op gewezen dat twee leden van het team-Snijders (Schouten en Van Stormbroek) de opdracht kregen om de hypothese van de parallelimporten verder te onderzoeken. Zij richtten hun onderzoek op grote partijen inbeslaggenomen soft en hard drugs (tenminste 1000 resp. 100 kilo) uit containers afkomstig uit Colombia en bestemd voor Nederland, in de periode 1989 tot juli 1997. Vervolgens gingen zij aan de hand van enkele bestanden en dossiers na op welk schip deze containers zich hadden bevonden en of via dit schip mogelijkte tegelijkertijd – blijkens inbeslagnames – cocaïne was geïmporteerd. De beide onderzoekers spreken van "parallelimporten" indien de beide partijen hard en soft drugs in dezelfde container waren vervoerd of indien beide partijen via hetzelfde schip waren ingevoerd. De achterliggende gedachte is dat de douane en de politie door deze parallelimporten op een dwaalspoor werden gebracht. De cocaïne zou heimelijk in het kielzog van de doorgeleverde partijen marihuana zijn ingevoerd. In de rapportage van de beide onderzoekers, dat werd aangeduid als het "parallel proces-verbaal", werden acht parallelimporten beschreven waarbij 22 containers betrokken zouden zijn geweest. Opmerkelijk is dat het team-Snijders met betrekkelijk grote stelligheid in mondelinge presentaties aan het college en ook in nota's en processen-verbaal, zoals het proces-verbaal ter

ondersteuning van de vordering van het NN-gerechtigd vooronderzoek, uitspraken deed over de aanwezigheid van corruptie bij de parallelimporten. Zo schreef Snijders dat er sprake moet zijn geweest van de invoer van hard drugs door middel van parallelimporten. Hij meende dat alles er op duidde dat enkele informanten, met medeweten van de criminele organisaties, samenwerkten met de politie en in het bijzonder met medewerkers van de criminele inlichtingendiensten en de douane.

Gelet op dit element van corruptie werd het "parallel-proces-verbaal" medio 1998 in handen gesteld van een vijftal rijksrechercheurs, dat onderdeel ging uitmaken van het 060-team van het LRT. Zij kregen de opdracht van Noordhoek om te bezien of de gegevens uit het proces-verbaal van het team-Snijders "operationeel" gemaakt konden worden voor een strafrechtelijk opsporingsonderzoek. Na de bestudering van het proces-verbaal en de onderliggende stukken concludeerden de rijksrechercheurs dat de onderbouwing van de parallelimporten in rechetactische zin nog te zwak was en dat er CID-matig meer informatie over de containers aanwezig moest zijn bij de diverse CID-en. Zij stelden voor deze bronnen eerst te bevragen, voordat zij met hun werk verder konden.

Een nieuwe opdracht voor het team-Snijders: spreken met Van T. in Engeland

Midden in de IRT-tijd, in 1993, werd in Engeland een Nederlandse chauffeur Van T. aangehouden voor het exporteren van een grote hoeveelheid XTC vanuit Nederland. De chauffeur werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 20 jaar. Van T. was een chauffeur die zou hebben gewerkt in opdracht van één van de (voormalige) informanten van de RCID-Kennemerland. Het transport dat leidde tot de aanhouding van Van T. zou, zo werd gesteld, buiten de regio van de RCID-Kennemerland op het eigen gezag van de informant hebben plaatsgevonden, waarbij Van T. onder druk gezet was om te chaufferen. Bij monde van zijn advocaat liet Van T. in 1997 vanuit een Engelse gevangenis weten dat de overheid een morele plicht had hem te helpen omdat hij indirect het slachtoffer was geworden van ongeoorloofde opsporingsmethoden in het XTC-traject. Een medewerker van het parket-generaal, die belast was met het opstellen van een reactie, verzocht Snijders om medewerking omdat hij kennis bezat van het IRT-dossier dat mogelijkgevoerd zou bevatten over XTC-transporten richting Engeland. Vanaf mei 1998 zou Snijders samen met Schouten gesprekken voeren met Van T., in aanwezigheid van diens advocaat. Aan de ene kant hoopte Snijders langs deze weg meer aan de weet te kunnen komen over de IRT-periode (de parallelle drong zich op met de rol van de groei-informanten bij cocaïne-transporten), aan de andere kant zat er ook een belangrijk humanitair aspect aan de zaak. Van T. zat al jaren gevangen in het zwaarst denkbare regiem.

De directe weg van Teeven

In de zomer van 1997 werd, zoals eerder al gesteld, naar aanleiding van de bedreiging van een officier van justitie regelmatig overleg gevoerd tussen parket-vertegenwoordigers uit Amsterdam, Alkmaar en Haarlem. Dit overleg resulteerde in enkele actieplannen. Zo zou het Amsterdamse parket (Teeven) de liquidatie op Van der Heiden alsmede een XTC-zaak in behandeling nemen, waarbij mo-

gelijkerwijs gebruik gemaakt moest worden van het IRT-archief. Voor het verstrekken van informatie uit dit archief zou Teeven zich moeten verstaan met Snijders, die volgens de afspraken belast was met de beoordeling van dergelijke verzoeken. Noch de moord op Van der Heiden noch het XTC-traject werd echter door "Amsterdam" in onderzoek genomen. Teeven beklaagde zich er over dat hij onvoldoende medewerking vanuit Haarlem had gekregen. Zij zouden geen informatie hebben verstrekt. Op basis hiervan zou de Amsterdamse hoofdofficier besloten hebben om af te zien van de start van beide onderzoeken. "Haarlem" stelde zich bij monde van Snijders op het standpunt dat de afspraak was dat er slechts op verzoek zou worden verstrekt en dat Amsterdam eenvoudigweg geen informatie had gekregen omdat zij er niet om had verzocht. Deze stagnatie in de ontluikende samenwerking tussen "Haarlem" en "Amsterdam" betekende een nieuwe episode in het geheel van verstoorde verhoudingen in het post-Fort-onderzoek.

Wellicht was de houding van Vrakking en Teeven mede ingegeven door de wens een nieuwe tactiek te volgen: kiezen voor de meest directe weg. Geen langdurige onderzoeken meer in de hoop dat de verdachte gaat praten als hij een lange straf voor de boeg heeft, maar in plaats daarvan direct praten nog voordat er een onderzoek is. Deze veranderende opvatting heeft er onder meer toe geleid dat er vanaf september 1998 gesprekken werden gevoerd met K. die door Amsterdam werd gezien als een belangrijke sleutel tot het verkrijgen van inzicht in de IRT-gebeurtenissen. Vrakking stelde het in een ambtsbericht aan het college zo:

"Het is om die reden dat het parket Amsterdam in september gemeend heeft een eigen CID-traject met K. te moeten initiëren onder het motto: komt de waarheid niet rechtsom boven water, dan maar linksom. In overleg met uw college heb ik getracht andere wegen te bewandelen teneinde de waarheid te achterhalen, daarbij nimmer uit het oog verliezend dat K. nog eens zou kunnen worden vervolgd."

De bedoeling van deze – naderhand uitgelekte en omstreden – overeenkomst was om te bezien of K. relevante informatie bezat die in een later stadium – na verificatie – zou kunnen leiden tot een definitieve afspraak waarbij in ruil voor informatie strafvermindering werd gegeven. In deze zin was er sprake van een "pre-deal", die tevoren door het college en de plaatsvervangend secretaris-generaal van Justitie was geaccordeerd. Van een definitieve deal is het, na de commotie als gevolg van een perspublicatie over de pre-deal en de uitspraken van de Commissie-Kalsbeek, nooit meer gekomen. Snijders, die met zijn gesprekken in Zuid-Amerika ook directe wegen aan het bewandelen was, reageerde afwijzend op het plan om met K. een overeenkomst aan te gaan. Hij toonde zich zelfs zeer ontstemd toen hij hoorde dat hij als medeondertekenaar figureerde op het concept van de te sluiten overeenkomst. De persoonlijke verhoudingen tussen Snijders en Teeven bereikten hierdoor een dieptepunt en belangrijker nog: van zakelijke samenwerking tussen "Haarlem" en "Amsterdam" in het ontrafelen van de IRT-geheimen was vanaf dat moment geen sprake meer.

De rol van de hoofdofficieren en het college

Hoe reageerde het college? Het is goed om te bedenken dat de "affaire Bakkenist" en het daarop volgende conflict tussen de minister en het college, verregaande gevolgen had: Docters van Leeuwen werd hangende een ontslagprocedure geschorst, Steenhuis was zwaar aangeslagen en de portefeuillehouder georganiseerde misdaad Ficq werd waarnemend voorzitter. Hij moest het reorganisatieproces van het openbaar ministerie op koers zien te houden.

Tijdens de zomer van 1998 bereikten het college langs diverse wegen signalen dat het post-Fort-onderzoek niet goed verliep. Het waren niet de betrokken hoofdofficieren die de persoonlijke conflicten en zakelijke problemen aankaartten, maar twee buitenstaanders. In reactie hierop vroeg de waarnemend voorzitter van het college meermalen tekst en uitleg aan zijn hoofdofficieren. Deze bezwoeren vervolgens na het voeren van enkele gesprekken dat "de kou uit de lucht" was en dat de verhoudingen inmiddels "redelijk genormaliseerd" waren. Geen van de drie betrokken hoofdofficieren (Amsterdam, Haarlem, landelijk parket) overwoog in dit stadium om een of meerdere officieren te vervangen.

Op 6 oktober 1998 werd in een collegevergadering opnieuw uitvoerig aandacht geschonken aan het post-Fort-onderzoek. Evenals een klein jaar eerder gebeurde dit aan de hand van "presentaties", die visueel werden ondersteund door dia's en een levensgroot schematisch overzicht van 3 bij 5 meter. Opmerkelijk was dat in deze collegevergadering opnieuw veel aandacht werd opgeëist door de parallelimporten. Nog opmerkelijker was, niet in de laatste plaats voor de drie aanwezige "Haarlemmers" (Van Brummen, Snijders, Schouten), dat Noordhoek zich een overtuigd pleitbezorger betoonde van de hypothese van de parallelimporten. Hij wees erop dat er in het parallel proces-verbaal en in de NN1-verklaring harde informatie aanwezig was om de hypothese van de parallelimporten te onderbouwen. Achteraf verklaarde Noordhoek in het interview tegenover ons dat het "niet zo handig" van hem was om zich op de NN-verklaringen en het parallel proces-verbaal te baseren. Maar hij had toen nog wel "de illusie dat er wellicht iets uit die parallelhypothese zou kunnen komen". Mogelijkerwijs heeft ook een rol gespeeld dat Noordhoek over het verloop van het O60-onderzoek op dat moment weinig voortgang had te melden. Hoewel Noordhoek positief gestemd was over de mogelijkheid J. spoedig te kunnen aanhouden, leverde het onderzoek tegen J. op dat moment ondanks intensief tappen nog niet zo heel veel op. Het onderzoek tegen de "Taartman" was goed verlopen, maar juist in oktober waren er problemen met de CTC en het Haarlemse parket om de deal met R. geaccepteerd te krijgen. Uit het derde lopende onderzoek, het onderzoek tegen De J., tenslotte kwam vooralsnog weinig belastende informatie naar voren.

Hoe het ook zij: Noordhoek zette de toon, vestigde de aandacht op de parallelimporten en was onbedoeld de wegbereider van de presentaties van Snijders en Schouten. Zij deden hun presentatie van november 1997 nog eens dunnetjes over en voegden hieraan de nieuwe gegevens (parallel proces-verbaal en de NN1 verklaring) toe. Gesproken werd van 10.000 tot 20.000 kilo cocaïne die via de parallelimporten zijn weg op de markt had gevonden. Er deed zich nog een opmerkelijk feit voor. Voorafgaande aan de collegevergadering werd de recent aangetreden minister van Justitie Korthals in het bijzijn van de secretaris-generaal ruim een uur over de stand van zaken voorgelicht door Holthuis en

Noordhoek. Ook in deze bespreking werd veel aandacht aan het fenomeen van de parallelimporten besteed, zonder dat er, voorzover de betrokkenen zich dat kunnen herinneren, over aantallen kilo's cocaïne is gesproken. Voor dit informerende gesprek was Snijders niet uitgenodigd.

Evenals in november 1997 maakte Snijders in de collegevergadering indruk met zijn presentatie. Hij kreeg niet alleen alle gelegenheid om wederom aandacht voor de parallelimporten te vragen, ook kreeg hij de kans om de "063-zaak" te bepleiten, dat wil zeggen de aanpak van een informant die vermoedelijk zonder instemming van het parket, de chauffeur Van T. opdracht had gegeven een XTC-transport te rijden naar Engeland. Het college bleek gevoelig voor het pleidooi en besloot om deze informant "als eerste aan te pakken".

Na afloop van de collegevergadering werd tussen de leden van het college een kort onderling beraad gehouden. Het was hen tijdens de presentaties niet ontgaan dat tussen de betrokken officieren uit Amsterdam, Haarlem en het landelijk parket groot onderling wantrouwen bestond. Daarom besloot het college om het verloop van het onderzoek nauwlettender te gaan volgen. De nieuw aangestelde procureur-generaal Van Daalen werd aangewezen om namens het college de coördinatie van het onderzoek op zich te nemen. Een maand na de collegevergadering voerden de waarnemend voorzitter van het college Ficq en Van Daalen overleg met de drie betrokken hoofdofficieren. Ook in dit stadium werd niet overwogen om resoluut in te grijpen in de persoonlijke tegenstellingen. Enkele conclusies van het overleg waren dat Snijders zijn CID-activiteiten moest afbouwen en als adviseur (sic) van Noordhoek zou moeten optreden en ook Teeven werd opgeroepen de officieren van het landelijk parket rechtstreeks te informeren.

II.5 De periode november 1998 tot juni 1999

De doorbraak in het 061-onderzoek

In november 1998 werd een doorbraak in het 061-onderzoek bereikt. Er kwamen als gevolg van enkele incidenten rond de organisatie en betaling van een cocaïne-transport aanwijzingen "over de tap" dat J. vermoedelijk een sleutelrol speelde in de organisatie van dergelijke transporten. Hij reisde geregeld naar Colombia, had in Nederland frequent contacten met enkele drugshandelaars en hij was de man die bij ernstige problemen voor de oplossingen moest zorg dragen. Het door Noordhoek geuite optimisme dat spoedig tot aanhouding van J. kon worden overgegaan leek op dat moment gewettigd. Maar de feiten wezen anders uit. Pas in februari 2000 werd tot de aanhouding van J. overgegaan. Hij werd aangehouden voor strafbare feiten die pas in het voorjaar 1999 ter kennis van het LRT-team kwamen. Verreweg de belangrijkste zaak betrof de betrokkenheid van J. bij een containertransport van 1200 kilo cocaïne vanuit Colombia met als eindbestemming Thessaloniki. Dankzij een tip van de Engelse politie werd het LRT op dit transport gewezen.

In de loop van het opsporingsonderzoek was het LRT-team verder weg gedreven van zijn oorspronkelijke doelstellingen. Niet alleen had men de bakens verzet en zich gericht op de opsporing van *actuele* feiten, in de uitvoering van deze tactiek was men ook "een trapje lager" gegaan. Het team had zich ten behoeve van de bewijsgaring gericht op het in beeld brengen van de contacten

tussen J. en enkele Nederlandse drugshandelaars, die onder meer betrokken waren bij de 1200 kilozaak. Deze drugshandelaars behoorden echter bepaald niet tot de categorie grote drugshandelaars waarop het IRT-onderzoek indertijd was gericht. Er werd gaandeweg dus wel steeds meer bewijs tegen J. verzameld, maar dit bracht de waarheidsvinding over de gebeurtenissen in de IRT-periode niet dichterbij.

Windstilte in het 060-onderzoek

Hoe ging het verder met het onderzoek naar de overige subjecten uit het 060-onderzoek? In het oog van de orkaan is het windstil. Deze uitdrukking lijkt toepasselijk op de positie van de drie vermeende hoofdrolspelers in het IRT-drama L., Van V. en De J. Zij waren tijdens de Enquête Opsporingsmethoden de belichaming van alles wat er fout was gegaan in de IRT-periode. Nadien volgden de perspublicaties en boeken elkaar in snel tempo op waarin zij openlijk van fouten en zelfs van corruptie werden beticht. Van V. en L. behoorden weliswaar tot de 6 doelwitten van het 060-onderzoek maar zij zijn tot op heden in dat onderzoek niet als verdachte aangemerkt. Aanvankelijk verkeerden zij in de luwte omdat het 060-team het tegen beiden lopende meinedonderzoek niet wilde doorkruisen, maar later werden er geen concrete aanknopingspunten gevonden om een opsporingsonderzoek tegen hen te starten. Tegen De J. zijn meer activiteiten ondernomen, er is zelfs een gerechtelijk vooronderzoek geopend, maar ook voor hem geldt dat de ontplooidde onderzoeksactiviteiten voornamelijk weinig belastende informatie hebben opgeleverd.

Een nabrander: een dienstopdracht in het 063-onderzoek tegen de informant P.

Onder de indruk van Sniijders presentatie had het college besloten om P. "aan te pakken". Een officier van justitie van het landelijk parket werd aangewezen om de zaak te behandelen. Zelf spreekt deze officier overigens liever van een "veronderstelde" zaak. Na bestudering van het aanwezige materiaal concludeerde de officier dat er door P. zes XTC-transporten op Engeland waren uitgevoerd, waarvan tenminste vier door de toenmalige CID-officier waren geaccordeerd. Hij vroeg zich af of het wel verstandig was om de informant alsnog voor een van deze (ongeautoriseerde) transporten aan te pakken, zes jaar na dato. Had de overheid zijn recht op vervolging al niet verspeeld? En, indien er een strafrechtelijk onderzoek zou komen, dan zou dit ook betrekking moeten kunnen hebben op overheidsfunctionarissen die weet hadden van deze XTC-transporten. Het college reageerde begin maart 1999 negatief op dit voorstel van de zaaksofficier. Met name waarnemend voorzitter Ficq vond dat het – na de eerdere beoordeling, in het kader van zijn eerder onderzoek naar het functioneren van enkele officieren van justitie tijdens de IRT-periode – geen pas gaf om wederom een van hen in het verdachtenbankje te plaatsen. Dit zou alleen gerechtvaardigd zijn, indien er nieuwe feiten boven tafel waren gekomen, die een andere aanpak rechtvaardigden. Hiervan was volgens Ficq nog niet gebleken. Afgesproken werd om bij Sniijders, die immers een aantal gesprekken had gevoerd met Van T., te informeren of er in deze gesprekken nieuwe informatie boven water was gekomen over de rol van de informant P. Sniijders meende dat dit het geval was, maar vond voor dit standpunt geen gehoor bij het college. Het college besloot om een ge-

rechtelijk vooronderzoek tegen P. te vorderen, dat beperkt was tot de bedreiging van deze informant tegen Van T. Het besluit werd gegoten in de vorm van een dienstopdracht, hetgeen een zeldzaam voorbeeld is van directe interventie van het college in de strafvordering van een officier.

Dit vertoon van macht bleek eigenlijk een nabrander te zijn van de daadkracht die het college in oktober had getoond. Na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek vond er in 1999 namelijk nauwelijks meer enige onderzoeksactiviteit plaats. Snijders en Schouten beijerden zich sedertdien vooral om het lenigen van de humanitaire noodsituatie waarin Van T. verkeerde en tot heden nog steeds verkeert.

Het parallel-pv op een dood spoor

Het smaldeel rijksrechercheurs dat aan het LRT was toegevoegd om het parallel-pv tactisch te onderbouwen, sloot begin 1999 de werkzaamheden af in de veronderstelling dat zij terug zouden keren. De conclusie immers was dat een aantal CID-en zouden moeten bevraagd om meer draagvlak te verkrijgen voor de analyse van de parallelimporten. Aan de CID-coördinator van het LRT de taak om dit karwei te klaren. De rijksrechercheurs rekenden er op dat zij enkele maanden later weer op het LRT zouden terugkeren als de gevraagde informatie door de CID-en zou zijn verstrekt. Maar de vragen die de rijksrecherche aan de CID-en wilde stellen, zouden nooit worden gesteld. Gaandeweg drong het tot de rijksrechercheurs door dat hun afscheid definitief was.

Over en weer lopen de interpretaties uiteen over de vraag wie fout gehandeld had. De opstellers van het parallel proces-verbaal verweten het LRT, daarin gesteund door de rijksrecherche, dat zij hun werk een stille dood hebben laten sterven. Het LRT verweet het team-Snijders dat zij een proces-verhaal hadden geproduceerd waarmee niet viel te werken. Blijkens de interviews hechtten Noordhoek c.s. weinig waarde meer aan de parallelhypothese. Cynisch gezegd: steeds minder, naarmate in het 061-onderzoek steeds meer resultaat werd geboekt.

In het voorjaar van 1999 zouden Snijders c.s. nog eenmaal de gelegenheid aangrijpen om anderen er van te overtuigen dat tijdens de IRT-periode parallelimporten hadden plaatsgevonden. Deze anderen waren de leden en de staf van de Commissie-Kalsbeek. In feite was ook het rapport van de Commissie op dit punt een nabrander. De verhalen over parallelle importen van 15.000 kilo cocaïne (straatwaarde: 1,2 miljard) werden de wereld in gestuurd op het moment dat het LRT-team er weinig geloof meer aan hechtte.

Catch 22 inzake de verstrekking van de gegevens van de CID-Kennemerland

Er was nog een ander probleem dat de betrokkenen al een ruim een jaar bezighield: de weigering van de korpschef Kennemerland, in zijn hoedanigheid van registerbeheerder van het CID-bestand Kennemerland, om formeel te bevestigen dat J. de vermeende groei-informant was die bekend stond onder de codenaam Q. en om alle beschikbare gegevens over J. te verstrekken aan het LRT-team. Snijders suggereerde, zoals gesteld, dat een verzoek van het LRT om gegevens te verstrekken over de identiteit van de vermeende informant en over de informatie die hij had verstrekt, meer kans van slagen zou maken wanneer het LRT-team

de verklaring van NN1 in het 061-onderzoek zou betrekken. De registerbeheerder verklaarde keer op keer dat hij de gevraagde informatie niet kon en niet wilde verstrekken. Hij vond de vraag van het LRT te weinig gefundeerd om op basis daarvan de identiteit prijs te geven van de vermeende informant. Er was sprake van een catch-22: om de door de overheid gegarandeerde geheimhouding te kunnen doorbreken moest eerst worden aangetoond dat J. zich niet aan de afspraken had gehouden (dubbelspel), maar om dit te kunnen aantonen moest eerst worden bevestigd dat J. de informant met de codenaam Q was. De zaak speelde uiteindelijk zo hoog op dat de (waarnemend) voorzitter van het college op verzoek van de Haarlemse hoofdofficier een ambtelijke aanwijzing gaf om te bereiken dat de betrokken leden van het openbaar ministerie "bewerkstelligden" dat de gevraagde informatie werd verstrekt.

Ook deze ongebruikelijke interventie van de zijde van het college weerspiegelde eerder wanhoop dan daadkracht. De gevraagde informatie zou ook na de aanwijzing niet worden verstrekt.

De balans van ruim 3 jaar post-Fort-onderzoek

Waren de fouten die bij de gecontroleerde doorleveringen werden gemaakt onhandigheden? Was het een uit de hand gelopen methode? Was het een cover up voor cocaïnetransporten? Waren de bedenkers en uitvoerders van deze methode corrupt? Deze vragen staan nog steeds open. De onderste steen is niet boven gekomen. Maar misschien is het wel zo dat de vragen over de aanwezigheid van corruptie en dubbelspel ten onrechte waren gesteld. Misschien was er geen onderste steen. Wat niet is, kan ook niet onderzocht worden, laat staan gevonden. Hoe het ook zij, er zijn zelfs geen aanknopingspunten gevonden om de vermeende hoofdrolspelers L. en Van V. als verdachten aan te merken. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat zij grote sommen geld hebben verdiend en dat zij miljoenen gulden, zoals in het BVD-ambtsbericht werd gesteld, hebben belegd in een met name genoemde Oostenrijkse onderneming. Van de zes in 1997 genoemde subjecten van het 060-onderzoek is uiteindelijk slechts één, namelijk J., voorwerp van een uitgebreid opsporingsonderzoek geworden. Maar dit onderzoek heeft geen licht geworpen op de IRT-periode. J. is veroordeeld door de rechtbank voor feiten die hij na 1995 heeft gepleegd en die geen relatie hadden met de IRT-problematiek. Hetzelfde geldt voor de "Taartman". Wel een veroordeling, maar niet relevant voor de IRT-gebeurtenissen. Beide veroordeelden weigeren tot op heden verklaringen af te leggen over hun mogelijke wetenschap van deze gebeurtenissen.

De door Snijders en Teeven ingeslagen wegen hebben, voorzover ons bekend, ook niet bijgedragen tot de beantwoording van de vraag of er sprake is geweest van omvangrijke hard en soft drugsimporten, met behulp van corruptie van overheidsfunctionarissen en dankzij het dubbelspel van groei-informanten. Van de hypothese over de parallelimporten ging wel een grote suggestieve kracht uit, maar overtuigend bewijs voor de juistheid ervan is nooit geleverd.

III Kernpunten

III.1 Inleiding

In deze paragraaf zal gepoogd worden enkele rode draden te trekken uit het kluwen van gebeurtenissen. Welke algemene lijnen kunnen worden gedestilleerd uit het complex van feiten betreffende het post-Fort-onderzoek en wat zijn de belangrijkste kwesties geweest? Wanneer wij met deze vragen in het hoofd en behept met kennis van veel feiten en opinies over de gang van zaken in het post-Fort-onderzoek alles overzien dan komen *vier* kernpunten naar voren.

De beide eerste kernpunten zijn epistemologisch van aard. Zij hebben betrekking op verschillende percepties over feiten, waarheden en waarheidsvinding bij de hoofdrolspelers in het post-Fort-onderzoek. Het *eerste* kernpunt betreft het bestaan van verschillen in opvatting over de manier waarop de waarheid over de IRT-periode achterhaald kon worden. Het *tweede* kernpunt heeft betrekking op het ontbreken van etiquette in de omgang met informatie. Hoe ga je om met informatie die (indien juist) wel van groot belang is, maar waarvan het waarheidsgehalte onduidelijk is? Hoe moet worden omgegaan met informatie die uit het oogpunt van bescherming van de veiligheid van personen vertrouwelijk moet worden behandeld? Als gevolg van het ontbreken van consensus op beide punten zijn, naar onze mening, ernstige conflicten gerezen en kortsluitingen ontstaan in de communicatie tussen de hoofdrolspelers in het post-Fort-onderzoek.

De beide overige kernpunten zijn sociologisch van aard. Deze hebben betrekking op het functioneren van het openbaar ministerie, als organisatie, in een politiek en maatschappelijk beladen onderzoek. Juist door het bijzondere karakter van het onderzoek spelen ook de ambities, drijfveren en belangen van de individuele leden van deze organisatie een belangrijke rol. Bij het *derde* kernpunt worden de precaire relaties tussen het openbaar ministerie en zijn individuele leden uitgewerkt. De constatering is dat enkele hoofdrolspelers veel discretionaire ruimte bezaten, ondanks pogingen van het college om (bij) te sturen. Hierdoor zijn de bovengenoemde conflicten en kortsluitingen niet tijdig onderkend en aangepakt. Het college betoonde zich op cruciale momenten onvoldoende rolvast en resoluut en heeft op deze wijze onbedoeld bijgedragen aan de verdieping van enkele problemen. Het *vierde* kernpunt is de culminatie van de drie voorgaande kernpunten. Waar verschillen van opvatting over strategie en tactiek bestaan, etiquette over het omgaan met onbetrouwbare, onzekere of vertrouwelijke informatie ontbreekt, veel ruimte aan individuen wordt geboden, bestaat een voedingsbodem voor strijd. Die strijd is in het post-Fort-onderzoek in alle hevigheid ontbrand. Als een belangrijke rode draad door het post-Fort-onderzoek loopt "de slag om de informatie": wie deelt met wie informatie en onder welke voorwaarden?

III.2 Kernpunt 1: Uiteenlopende visies op de strategie en tactiek van de opsporing

De essentiële vraag aan de vooravond van het post-Fort-onderzoek was of de methode van de "gecontroleerde doorleveringen", de zogeheten Deltamethode, in de praktijk uit de hand was gelopen dan wel bewust was misbruikt om tonnen

hasj en duizenden kilo's cocaïne door de douane te loodsen en op de Nederlandse markt te brengen. Hadden de (mogelijke) "groei-informanten" dubbelspel gespeeld of – erger nog – was de Deltamethode een camouflage geweest van illegale invoer, met de deelneming van enkele overheidsfunctionarissen?

Tijdens een van de vergaderingen van het college (25 juni 1997) waarin de voortgang van het post-Fort-onderzoek werd besproken, werd somber geconstateerd dat er nog steeds geen zicht was op de bron van ellende. Daaraan werd toegevoegd dat er iets aan de hand was waar men de vinger nog niet achter kon krijgen.

Deze uitspraken zijn illustratief voor de gedrevenheid van de opsporings- en vervolgingsautoriteiten in het post-Fort-onderzoek. Er is "iets" en dat moet boven tafel komen. Hierover was iedereen het eens, maar tegelijkertijd was dit zo ongeveer het enige waarover men het eens was. Voor het overige liepen de meningen sterk uiteen hoe het beste zicht gekregen kon worden op wat zich had afgespeeld.

In een strafrechtelijk onderzoek vindt waarheidsvinding op een juridische gereguleerde wijze plaats. Het instellen van een strafrechtelijk onderzoek biedt mogelijkheden om verregaande dwangmiddelen in te zetten (telefoontaps, huiszoekingen), die belangrijke breekijzers zijn om de onderste steen boven te brengen. Het gebruik van deze middelen en ook het gebruik van de verkregen gegevens is evenwel aan vele beperkende voorschriften gebonden. De waarheidsvinding wordt op deze wijze getrechterd. Waarheidsvinding in strafrechtelijk onderzoek brengt onvermijdelijk reductie van werkelijkheid te weeg. Uiteindelijk spitst alles zich toe op de vraag of de tenlastegelegde feiten kunnen worden bewezen. Waarheidsvinding in de context van de strafrechtelijke procedure is dan ook sterk gericht op bewijsgaring.

Van deze trechtering gaat een belangrijke sanerende werking uit. Heeft "intelligence" aan het begin van het onderzoek zijn waarde, voor het inzetten van dwangmiddelen en voor de bewijsvoering is het noodzakelijk dat de officier zijn verdenkingen baseert op harde gegevens. Deze sanerende werking is niet alleen de kracht maar ook de zwakte van de strafrechtelijke procedure. Immers trechtering impliceert ook verlies aan informatie en gaat in die zin ten koste van de waarheidsvinding.

Terug naar het post-Fort-onderzoek. In dit onderzoek werden alle hoofdrolspelers sterk gedreven door de wens de waarheid te vinden. Het ging niet alleen om de bewijsgaring ten behoeve van een strafrechtelijke veroordeling, maar ook – en wellicht bovenal – ging het er om "de bron van ellende" te achterhalen. Daarom werd door het college in mei 1996 bewust gekozen voor een tweesporen-aanpak van de IRT-problematiek. Het eerste spoor zou een gewoon strafrechtelijk onderzoek zijn, dat wil zeggen primair gericht op de bewijsgaring in verband met de concrete verdenkingen van strafbare feiten, en het tweede spoor zou de "bron van ellende" moeten achterhalen. Het tweede spoor zou de waarheid moeten vinden, en werd niet gestuurd of geleid door concrete verdenkingen of concrete doelen, maar het onderzoek vond wel plaats in een strafrechtelijke context.

Het uit elkaar lopen van bewijsgaring en waarheidsvinding in twee onderscheiden, *synchron* verlopende trajecten heeft vanaf het begin van het post-Fort-onderzoek evenwel als een splijtzwam gewerkt op de onderlinge verhoudin-

gen tussen de betrokken personen en de parketten. Bij de verantwoordelijke personen van spoor 1 bestond de vrees dat de – in juridisch opzicht – zeer onduidelijke status van de activiteiten van spoor 2 riskant zou kunnen zijn voor de bewijsgaring van spoor 1. Toen de situatie dreigde te ontstaan dat in het kader van spoor 2 toezeggingen zouden worden gedaan aan respondenten die mogelijk in het strafrechtelijk spoor als getuigen zouden worden gehoord, was voor spoor 1 de maat vol. Het conflict escaleerde derhalve op het moment dat de twee sporen elkaar hinderlijk kruisten; de vrees bestond dat de “waarheidsvinding” van spoor 2 ten koste ging van het goede verloop van het strafrechtelijke onderzoek van spoor 1.

Met het stopzetten van spoor 2 waren de onderlinge problemen evenwel niet voorbij. Integendeel, in het verdere verloop van het gehele post-Fort-onderzoek is de gedrevenheid om de waarheid te achterhalen, desnoods parallel aan of zelfs ten koste van het lopende strafrechtelijke onderzoek (060), continu een belangrijke bron van twist geweest.

In het opsporingsonderzoek van het LRT, dat ten tijde van de tweesporen-aanpak nog spoor 1 werd genoemd, heeft steeds meer trechtering plaatsgevonden: na een brede aanpak (de benoeming van 6 subjecten) werd de aandacht steeds meer geconcentreerd op de personen en feiten waarover strafrechtelijk relevante informatie bekend werd. Zo spitste het 060-onderzoek zich toe op J., de verdachte tegen wie van het begin af aan de meest harde concrete verdenkingen bestonden. Maar hij was hiermee niet noodzakelijkerwijs de verdachte die de sleutel bezat voor het ontrafelen van de IRT-geschiedenis. In het onderzoek kwamen met behulp van de “breekijzers” (met name veel taps) feiten naar voren die relevant waren voor het strafrechtelijke bewijs. Maar deze verdenkingen, zoals het omkopen van een Belgische voetballer, het organiseren van een illegale lotto, het importeren van 1200 kilo cocaïne in 1999, hadden weinig relatie met de IRT-gebeurtenissen. Evenmin behoorden de Haagse drugshandelaars die door het onderzoek in beeld gebracht werden, tot de zogeheten Deltagroep waaraan de omstreden methode van het “gecontroleerd doorleveren” zijn naam ontleende.

De vergaarde feiten gaven dus geen antwoord op de essentiële vragen die iedereen zich bij de aanvang van het onderzoek had gesteld. Maar het 061-onderzoek is als strafrechtelijk onderzoek wel geslaagd. Het is uitgemond in een veroordeling van J. in eerste aanleg tot een gevangenisstraf van 12 jaar. De tactiek van het LRT-team was om J. daarna tot een deal te bewegen zodat toch nog de “bron van alle ellende” achterhaald zou kunnen worden. Met andere woorden: eerst een strafrechtelijk onderzoek gericht op bewijsgaring, daarna alle aandacht op het achterhalen van de waarheid in de brede zin van het woord. Tot op heden heeft deze tactiek overigens nog geen positief resultaat opgeleverd.

Enkele andere betrokken hoofdrolspelers hadden andere opvattingen over de manier waarop gewerkt zou moeten worden. Zij aanvaardden niet dat het 060-onderzoek gaandeweg getrechterd werd tot “gewone” drugsonderzoeken tegen J. en de “Taartman”. Voor hen betekende deze trechtering dat afstand werd genomen van de oorspronkelijke doelstellingen. Zo verweet Snijders zijn collega Noordhoek dat het 060-onderzoek elke strategie miste en gekenmerkt werd door een gebrek aan inzicht.

Deze hoofdrolspelers waren de mening toegedaan dat het anders had gekund en anders had gemoeten. Zij waren veel sterker gericht op waarheidsvinding met behulp van allerlei (al dan niet strafrechtelijke) middelen dan op bewijsgaring. Zij gebruikten soms directe methoden om tot waarheidsvinding te komen, en die niet primair of soms zelfs in het geheel niet waren bedoeld ten dienste te staan van de strafrechtelijke opsporing. Het bekendste voorbeeld hiervan is de "pre-deal" die de Amsterdamse officier van justitie Teeven sloot met K. Volgens Teeven zou K. de IRT-geheimen kunnen ontsluiëren en zou een rechtstreekse persoonlijke benadering van K. tactisch gezien de meest aangewezen weg zijn. Ook de Haarlemse officier van justitie Sniijders heeft gepoogd om langs meer directe wegen informatie te verzamelen. Een van zijn werkzaamheden heeft er uit bestaan om in Zuid-Amerika te gaan praten met personen die ingewijden waren in de internationale, Colombiaanse drugshandel. De langs deze directe weg verzamelde informatie had betrekking op de gebeurtenissen in de IRT-periode.

Dit gold ook voor de verklaringen die de bedreigde getuige NN1 aflegde over cocaïne-transporten in deze periode, de rol hierbij van groei-informanten, en de medewerking van Nederlandse overheidsfunctionarissen. De kracht van deze getuigenis was tevens haar zwakte. Want juist omdat de getuigenis geen betrekking had op de periode waarop het opsporingsonderzoek tegen J. zich was gaan richten, werd de gebruikswaarde van de verklaring door de beide betrokken officieren van justitie fundamenteel verschillend ingeschat. Bovendien zou de getuigenis, volgens de zaakofficier Noordhoek, te weinig concrete verklaringen over strafbare feiten bevatten. Meer in het algemeen gesproken sloten ook de andere activiteiten van Sniijders c.s. inzake de parallelimporten niet aan bij de richting van het 060-onderzoek en bij de behoefte van Noordhoek aan concrete, strafrechtelijk bruikbare informatie.

De betrokken partijen konden geen begrip opbrengen voor elkaars standpunten en zo hebben de verschillende opvattingen over de aanpak van het post-Fort-onderzoek een zware wissel getrokken op de verhoudingen tussen de betrokken parketten. In een terugblik erkenden de drie hoofdofficieren volmondig dat de verwijdering tussen de parketten en het onderlinge wantrouwen steeds groter waren geworden gedurende het verloop van het post-Fort-onderzoek.

Wij stelden zojuist dat elk strafrechtelijk onderzoek zijn eigen dynamiek heeft. Dat wil zeggen dat de loop der gebeurtenissen bepaald gaat worden door allerlei omstandigheden en overwegingen die binnen de gegeven context van het lopende onderzoek relevant zijn. Zo ging het ook in het 060-onderzoek van het LRT naar onder meer de "Taartman", De J. en J. Het was op voorhand niet beoogd en uiteraard ook niet voorzien dat het onderzoek naar J. verbanden zou blootleggen tussen hem met Haagse drugshandelaars, Belgische voetballers en de directie van een Oostenrijks wedkantoor. Het onderzoek werd gestuurd door tips, verkregen informatie uit enkele opsporingsmiddelen (observatie, tap) en de uitkomst van het raadplegen van de beschikbare bronnen.

Op zichzelf is het ontstaan van een dergelijke dynamiek dus onvermijdelijk. De vraag is echter wel of men zich niet al te rücksichtslos door deze dynamiek heeft laten leiden. Over het geheel van het LRT-onderzoek bekeken heeft het onderzoek tegen J. verreweg de meeste opsporingsaandacht van het team opgeëist. Niet omdat deze zaak de meest belangrijke was maar omdat deze de beste

opsporingsperspectieven bood. De strafbare feiten die via de tips en taps aan het licht kwamen, werkten als stimuli op het opsporingsteam. Hierdoor kwamen de overige subjecten in de schaduw te staan. Van de drie vermeende hoofdrolspelers in het IRT-drama zijn twee niet eens als verdachte aangemerkt (L. en Van V.) en is De J. tegen wie een gerechtelijk vooronderzoek loopt niet als verdachte gehoord. Enerzijds is dit het gevolg van het feit dat tegen deze drie veel minder concrete aanknopingspunten aanwezig waren, althans gevonden konden worden, dan door velen tevoren was aangenomen. Anderzijds moet toch ook niet worden uitgesloten dat er in het arbeidsintensieve onderzoek tegen J. een zeker tunnelzicht is ontstaan. Men heeft zich ten koste van andere projecten wellicht wat al te sterk gericht op de zaak waarin men “beet” had, ook al leidde deze weg niet direct tot de bron van de ellende.

De fundamentele vraag, die dit alles oproept is of men met een strafrechtelijk onderzoek wel voldoende zicht krijgt op de werkelijke toedracht van de internationale cocaïnehandel. Was de gekozen opzet van het O60-onderzoek wel de meest gelukkigste voor de waarheidsvinding? Het onvoldoende onderkennen van de beperkingen van de strafrechtelijke methode voor de waarheidsvinding, en het onvoldoende onderkennen van de gevaren van het uit elkaar lopen van “bewijsgaring” en “waarheidsvinding” in de brede zin van het woord, hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de verwijdering tussen de betrokken parketten. De verschillen in visie op de aanpak van het post-Fort-onderzoek werden niet op een deugdelijke wijze geëxpliciteerd en besproken, maar woekerden voort als een splijtzwam in de functionele en persoonlijke relaties tussen de betrokkenen.

III.3 Kernpunt 2: Gemis aan etiquette in de omgang met informatie

Inleiding

Naast de zojuist behandelde verschillen in opvatting over de aanpak van het post-Fort-onderzoek, werd het onderzoek gehinderd door gebrek aan eenduidige normen inzake de omgang met informatie. De bijzondere problematiek van de georganiseerde misdaad stelt nieuwe en hoge eisen aan politie en justitie. Uit de IRT-affaire is duidelijk geworden dat er ten aanzien van de opsporingsmethoden duidelijke en transparante regels moeten komen. De recente regelgeving met betrekking tot de bijzondere opsporingsbevoegdheden draagt hieraan in belangrijke mate bij. Ook is er als gevolg van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden een duidelijker positie gegeven aan de rol van de “intelligence” in het strafrechtelijke onderzoek. Aan het bestaan van gesloten en betrekkelijk zelfstandig opererende CID-en is een einde gekomen.

Ondanks deze verbeteringen bestaan er op een aantal punten nog onduidelijkheden in de omgang met informatie. Wij doelen op twee soorten van problemen: het vaststellen van het waarheidsgehalte van informatie en het verantwoord omgaan met zeer vertrouwelijke informatie. Op beide punten is naar onze indruk sprake van een gemis aan etiquette binnen politie en justitie. Er bestaan, anders geformuleerd, uiteenlopende appreciaties over deze vitale onderwerpen, die de samenwerking en het onderlinge vertrouwen ernstig kunnen bemoeilijken. Wellicht ten overvloede gezegd, het gaat hier niet om kwesties die betrekking hebben op winkeldiefstallen of stelende junks. Bij de strafrechtelijk

aanpak van georganiseerde misdaad worden politie en justitie geconfronteerd met criminelen die nauwelijks scrupules kennen bij het afschermen en veilig stellen van hun – dikwijls zeer winstgevende – praktijken.

Hoe ga je om met informatie die, als zij waar is, van groot belang is maar waarvan het waarheidsgehalte onzeker is? Het dilemma “zeer relevant maar evenzeer onzeker” doet zich bij georganiseerde misdaad in alle hevigheid voor. Een officier van justitie kan zich permitteren om informatie afkomstig van de ene junk en betrekking hebbend op een andere, in geval van twijfel gemakkelijk als onbetrouwbaar, en dus irrelevant, terzijde te schuiven. Maar wat te doen als iemand verhaalt over het bestaan van een “regeling” tussen Colombiaanse groothandelaren en Nederlandse overheidsfunctionarissen? Of dat bijvoorbeeld het gerucht gaat dat een hoge Justitiefunctionaris contacten onderhoudt met een bekende crimineel? Hoe gek moet het zijn, om het niet serieus te nemen? Moet het zekere voor het onzekere worden genomen of moet het bericht direct naar de prullenmand worden verwezen?

Hoe ga je om met informatie, die zeer vertrouwelijk moet worden behandeld? Wat betekent hier het zekere voor het onzekere nemen? Ook deze vraag is, in de aanpak van georganiseerde misdaad, allerm minst van vrijblijvende aard. Het onzorgvuldig omgaan met uiterst vertrouwelijke informatie kan soms zelfs fatale gevolgen hebben voor het leven van een informant of voor de goede afloop van een strafzaak. Maar ook hier is sprake van een moeilijke beoordelingsvraag: hoe beoordeel je of een claim op uiterste vertrouwelijkheid of een appèl op veiligheidsrisico's terecht is? Vermoedelijk heeft de informant P. garen gesponnen bij het majoreren van het levensgevaar dat hij liep. Waar ligt de grens tussen het betonen van terechte zorg en gegijzeld worden door overdreven verhalen?

Wat is waar?

In de internationale rechercheliteratuur is veel geschreven over de problemen bij het gebruik van “intelligence” in de opsporing. Er is vaak sprake van gespannen verhoudingen tussen de diensten die zich met het verzamelen van intelligence (CID-informatie) bezighouden en de divisies die het operationele recherchewerk voor hun rekening nemen. De eerste verwijt de ander te weinig creatief te zijn in het benutten van waardevolle CID-informatie, de tactische recherche verwijt de intelligence-afdeling mooie verhalen op te dissen die nauwelijks operationeel zijn te maken. Het is derhalve een klassiek probleem, maar in het post-Fort-onderzoek leidden de “gebruikelijke” tegenstellingen tussen “intelligence” en operationeel onderzoek tot ernstige, ongebruikelijke problemen.

Bij een opsporingsonderzoek bestaan bij de start doorgaans vele onzekerheden, die er soms toe leiden dat er nauwelijks idee bestaat hoe het feitencomplex precies in elkaar steekt, en dus nopen tot de formulering van hypothesen en veronderstellingen over hoe het gegaan zou kunnen zijn. Bij de start van het post-Fort-onderzoek was er bepaald geen gebrek aan dit soort hypothesen. Op zichzelf behoeft dit geen enkel probleem te vormen als tenminste in het verloop van het opsporingsonderzoek reductie van onzekerheid plaatsvindt, inhoudende dat onbewijsbare stellingen worden verworpen, wilde speculaties definitief naar het rijk van de fabelen worden verwezen en zich uiteindelijk harde bewijsbare gegevens uitkristalliseren. De hypothesen moeten uiteindelijk door deze hardere gegevens weerlegd of bevestigd worden.

In het post-Fort-onderzoek heeft dit mechanisme in onvoldoende mate gewerkt. Te lang is "te veel voor waar" aangenomen, of misschien is het beter om te spreken van "te weinig voor onwaar". Het voorbeeld bij uitstek is de hypothese van de parallelimporten. Deze hypothese heeft jarenlang als een tornado huis gehouden in het post-Fort-onderzoek. Al in de eindfase van het Fort-onderzoek werd door een informant gerept van parallelimporten. Met name in de (vele) presentaties die door enkele misdaadanalisten en door Snijders zijn verzorgd werd het idee regelmatig onder de aandacht van de betrokkenen gebracht. Meer dan dat: er ging een sterk suggestieve werking uit van de goed verzorgde presentaties met intrigerende sleutelbegrippen als "dubbelspel spelende groei-informanten", "platte douane en/of politie" en "parallele importen". De onduidelijkheid over het waarheidsgehalte werd gevoed doordat de analyses werden weergegeven in indrukwekkend ogende schema's. Een aantal belangrijke problemen, zoals de discussie over het gebruik van de NN-verklaringen en de problemen rond het onderzoek van de rijksrechercheurs naar het parallel-proces-verbaal, is direct gerelateerd aan de parallel-hypothese. Belangrijker nog, heel het denken over wat er tussen 1990 en 1993 gebeurd zou kunnen zijn in de aanvoer van soft en mogelijk ook hard drugs vanuit Colombia, werd als het ware gemonopoliseerd door de parallelhypothese. In al deze opzichten heeft de hypothese het post-Fort-onderzoek gedomineerd en daarom is het opmerkelijk dat er zo weinig tegenkrachten zijn geweest met simpele vragen als: wat betekenen de begrippen eigenlijk? Hoe is de bewijsvoering tot dusverre precies verlopen? etc. Deze afwezigheid is des te merkwaardiger omdat er binnen de kring van betrokkenen genoeg personen sceptisch stonden tegenover de houdbaarheid van de hypothese.

De hypothese van de parallelimporten is nimmer in een opsporingsonderzoek aan juridische criteria getoetst. Het werk van de misdaadanalisten is altijd parallel aan het lopende opsporingsonderzoek verlopen. Het begrip *parallel-proces-verbaal*, waarin de twee analisten hun bevindingen vastlegden is dan ook enigszins misleidend, omdat het zou kunnen suggereren dat het is opgemaakt in het kader van een opsporingsonderzoek. Kennelijk zijn er buiten de eerder vermelde trechterwerking van opsporingsonderzoeken geen mechanismen aanwezig binnen het openbaar ministerie om invloedrijke analyserapporten op hun waarde te schatten. Pogingen van het team-Snijders zelf om het rapport "operationeel" te maken stuiten uiteindelijk af op een gebrek aan belangstelling bij het LRT-team. Met name Noordhoek heeft niet de mogelijkheden aangegrepen om te bezien of de hypothese van de parallelimporten weerlegd dan wel verder ondersteund kon worden.

Het voorbeeld van de parallelimporten stond niet op zichzelf. In het post-Fort-onderzoek hebben nog enkele voorvallen plaatsgevonden die illustreren dat er in onvoldoende mate en op uiteenlopende wijze is omgegaan met de beoordeling van het waarheidsgehalte van enkele geruchten. Het betroffen kwade geruchten, en soms hadden zij betrekking op personen die direct of indirect betrokken waren bij het post-Fort-onderzoek. In plaats van een snelle schifting en een eensluidende reactie genereerde deze kwade geruchten in enkele gevallen twijfel, verdeeldheid en onzekerheid. Te weinig werd door de verantwoordelijke officieren onderkend hoe negatief het voortbestaan van (op het eerste gezicht onzinnige) geruchten kan werken, wanneer zij niet direct met klem worden

weersproken. Evenmin als bij belangrijke analyserapporten trad er bij dergelijke kwade geruchten een mechanisme van tegenspraak in werking. Daarentegen stelde men zich door de toepassing van onconventionele methoden (spoor 2, de gesprekken van Snijders c.s. in Zuid-Amerika, de pre-deal van Teeven) bloot aan het risico dat ongefundeerde aantijgingen werden voortgebracht.

Omgaan met zeer vertrouwelijke informatie

Er zijn minstens twee zwaarwichtige redenen om zeer voorzichtig om te gaan met bepaalde informatie. In de eerste plaats kan het naar buiten brengen van bepaalde informatie levensgevaarlijk zijn voor bijvoorbeeld informanten. In de tweede plaats kan onvoorzichtig gebruik leiden tot grote procesrisico's. Beide redenen kunnen er toe leiden dat bepaalde informatie of bepaalde bestanden als uiterst vertrouwelijk worden bestempeld.

Hoewel regelgeving en jurisprudentie het handelen van politie en justitie op dit punt steeds meer normeren, zijn er in het post-Fort-onderzoek enkele belangrijke kwesties voorgevallen die er op wijzen dat er niet altijd consensus bestaat over de etiquette op dit terrein.

Als een rode draad liep door het post-Fort-onderzoek de onzekerheid over de vraag welke informatie wel of niet zonder procesrisico's gebruikt kon worden. Reeds in het begin van het onderzoek rezen er vragen over de betekenis van de kwalificatie "staatsgeheim" die aan het Fort-archief was gegeven, en ook bleef lange tijd onduidelijkheid bestaan over de vraag welke informatie uit het "besmette" IRT-materiaal mocht worden gebruikt. Het reguleren van het gebruik van het IRT-materiaal vond plaats in het ontwerp van een ingewikkelde constructie die nimmer tot werking kwam. Ook bestond (bestaat) er geen consensus over de uitleg van de vigerende regelgeving inzake de toegang tot CID-bronnen. Ondanks het fiat van de leiding van het openbaar ministerie kregen de leden van spoor 2 van de korpschefs geen toestemming om CID-bronnen te raadplegen. Nadien zou een langdurige onenigheid ontstaan over de vraag of het LRT-team met betrekking tot J. inlichtingen van de CID-Kennemerland verstrekt kon krijgen. Is het vermoedelijke "dubbelspel" van een informant voldoende reden om zijn identiteit te onthullen, of mag dit onder geen beding gebeuren? Het is een pregnante vraag, waarover blijkens het slepende conflict verschillend kan worden gedacht.

Aan deze reeks kan nog worden toegevoegd dat ook over de rol en functie van de CID-officier ten opzichte van de zaakofficier verschillende opvattingen bestaan. Dient de zaakofficier bijvoorbeeld in het geval van een bedreigde getuige de voorlichting van de rechter-commissaris over de gronden van de bedreiging over te laten aan de CID-officier? Heeft de CID-officier kennis van feiten waarvan de zaakofficier geen kennis draagt? Over dergelijke vraagstukken bleken binnen het openbaar ministerie zelfs verschillende "doctrines" te leven. Tenslotte, officier van justitie Teeven heeft in het kader van het post-Fort-onderzoek een pre-deal gesloten met K. Zowel over de vraag of met verdachte K., een deal kan worden gesloten (is hij "dealbaar?"), over de inhoud van de pre-deal, als over de gevolgde procedure (Teeven was de enige vertegenwoordiger van het openbaar ministerie in de gesprekken met K.) bestond en bestaat binnen het openbaar ministerie verschil van opvatting.

Al deze concrete voorvallen maken duidelijk dat over basale kwesties, waarvan het belang door niemand binnen het openbaar ministerie wordt betwist, verschillend wordt gedacht. Dat er over belangrijke zaken verschillend wordt gedacht is op zichzelf niet zo'n probleem. Problematisch is echter wel dat de betrokken leden van het openbaar ministerie zich slechts willen voegen naar het eigen standpunt. Want in alle hierboven genoemde voorbeelden volhardden de officieren in hun persoonlijk standpunt. Waar twee officieren elkaar functioneel kruisten, volgde een botsing.

III.4 Kernpunt 3: De organisatie van het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie neemt in de strafrechtspleging een dualistische positie in. Enerzijds is het openbaar ministerie onderdeel van de rechterlijke macht, anderzijds is het openbaar ministerie een ambtelijke dienst onder het gezag van de minister van Justitie. Vanuit een sociologisch perspectief kan het openbaar ministerie worden getypeerd als een professionele organisatie. Zowel de dualistische positie als het professionele karakter van de organisatie wijzen op een intrinsiek probleem van het openbaar ministerie, namelijk de precare positie van de individuele leden in de organisatie. Wat zijn de richtsnoeren van hun handelen? Oriënteren zij zich, evenals wetenschappers, rechters of artsen, op hun professionele waarden of dienen zij zich – tevens – te schikken in het beleid dat binnen de organisatie of door de minister is vastgesteld? Zijn zij magistraten of beleidsuitvoerende ambtenaren? Deze vragen zijn bewust wat ongenueanceerd geformuleerd. De bedoeling ervan is de potentiële spanning in de functie van de officier van justitie te verduidelijken.

In de afgelopen jaren is het openbaar ministerie voorwerp geweest van een ingrijpend proces van reorganisatie. Een van de uitgesproken bedoelingen van deze reorganisatie was om van het openbaar ministerie meer "organisatie" te maken. De individuele leden van het openbaar ministerie zouden zich, wederom ongenueanceerd uitgedrukt, zich wat meer als ambtenaar, dat wil zeggen als lid van het een en ondeelbare openbaar ministerie, dienen op te stellen. Om de organisatievorming te stimuleren kreeg het openbaar ministerie een grotere verantwoordelijkheid en zelfstandigheid toegekend ten opzichte van het departement. Zo werden de hoofdofficieren "integrale" managers van hun parketten en werd de top van het openbaar ministerie versterkt door de vorming van een parket-generaal.

De reorganisatie sloot goeddeels aan bij de aanbevelingen van de Commissie-Donner (1994), die onder meer tot de conclusie was gekomen dat het optreden van het openbaar ministerie sterk door verdeeldheid en onvoorspelbaarheid werd gekenmerkt. Het openbaar ministerie zou bestaan "uit betrekkelijk autonome parketten, die ieder weer bestaan uit sterk individualistisch opererende officieren". De Commissie-Donner vond dat dit individualistische opereren weinig met professioneel handelen uitstaande had. Professionele toetsing en intervisie zouden ontbreken en ook zou er weinig aan hiërarchische beoordeling gedaan worden. Men zou elkaar te weinig aanspreken op verrichte prestaties.

In dezelfde periode waren er uit strafrechtelijke kring geheel andere opvattingen te vernemen over de gewenste toekomstrichting van het openbaar ministerie. Ook werd een andere diagnose gesteld van de huidige positie en het huidi-

ge functioneren van het openbaar ministerie. Zo werd kritiek geleverd op eventuele pogingen van de minister van Justitie om het openbaar ministerie om te vormen tot een buitendienst van het departement. Ook werden zorgen geuit over het feit dat in de nieuwe structuur van het openbaar ministerie te weinig plaats meer is voor officieren van justitie die "magistraal" hun werk willen verrichten.

Het post-Fort-onderzoek vond midden in deze periode van reorganisatie plaats. Een periode waarin nieuwe structuren als het ware over de oude cultuur heen werden geschoven. Onderdeel van de nieuwe structuur was de vestiging van het landelijk parket, dat het verantwoordelijke parket werd voor het O60-onderzoek. Structurele wijzigingen lopen, in het beste geval, jaren vooruit op veranderingen in de cultuur die zich binnen ambtelijke organisaties doorgaans geleidelijk aan voltrekken.

Onze bevindingen over de cultuur komen dan ook overeen met de eerdere diagnoses die door de Commissie-Donner en enkele wetenschappelijke onderzoekers zijn gegeven. Een van de rode draden in het post-Fort-onderzoek is dat de zaakofficieren van justitie een grote individuele handelingsruimte hebben. Vermoedelijk zal de beslisruimte van officieren in routinezaken wat duidelijker geëncadreerd zijn door bijvoorbeeld richtlijnen en werkafspraken. Maar in unica, als het post-Fort-onderzoek, is de ruimte groot. Vanuit de organisatiecultuur van het openbaar ministerie bezien is dit heel begrijpelijk: immers, juist in de behandeling van zaken van dit kaliber wordt de officier geconfronteerd met belangrijke juridische en normatieve kwesties die gewetensvol moeten worden afgehandeld. Hem of haar wordt hiervoor dan ook de ruimte geboden. De wat paradoxale consequentie hiervan is dat in belangrijke zaken van groot maatschappelijk belang, waarop het openbaar ministerie bovendien als *organisatie* wordt "afgerekend", veel ruimte wordt gelaten aan het individu voor het maken van zijn afwegingen.

Bij de bespreking van de beide voorgaande kernpunten is er al op gewezen dat deze individuele oordelen betrekking kunnen hebben op fundamentele onderwerpen, zoals in casu betreffende de aanpak van het post-Fort-onderzoek, de interpretatie van de toedracht in 1990-1993 en het omgaan met uiterst vertrouwelijke informatie. Hieraan werd aan het slot van de vorige paragraaf toegevoegd dat er binnen het openbaar ministerie weinig bereidheid wordt getoond om zich te voegen naar de opvattingen van anderen. Illustratief hiervoor is het functioneren van de in 1997 ingestelde klankbordgroep, waarin de belangrijkste actoren van het LRT-team en het team-Snijders om de tafel zaten. Dit overleg heeft vooral gefungeerd als platform van discussie en informatie-uitwisseling, veel minder als het orgaan dat samenwerking en onderlinge afstemming heeft bevorderd.

Overigens mag uit het bovenstaande niet worden afgeleid dat de betrokken officieren in een sociaal vacuüm hebben geopereerd. Integendeel, bij het verrichten van de onderzoeksactiviteiten was sprake van een nauw samenspel tussen de officieren en het opsporingsteam. Noordhoek bijvoorbeeld was vrijwel dagelijks aanwezig op het LRT en ook Snijders voerde binnen en buiten de kantooruren intensief overleg met zijn teamleden. Teeven had voor het leveren van zijn aandeel in post-Fort geen team tot zijn beschikking. Ook in de hiërarchische lijn waren er intensieve contacten tussen de officieren en hun hoofdof-

ficiëren. Voor zover door ons kon worden nagegaan werd zeer regelmatig overleg gevoerd en werden standpunten en voornemens via ambtsberichten schriftelijk ter kennis gebracht aan de hoofdofficier. Het verdient overigens wel opmerking dat de officieren een breed mandaat kregen. Dat wil zeggen dat de invulling en inrichting van de werkzaamheden grotendeels aan de inzichten van de officieren zelf werd overgelaten. Zo was Snijders lange tijd volledig vrijgesteld voor het post-Fort-onderzoek en kreeg hij alle ruimte voor het ondernemen van activiteiten. Teeven's betrokkenheid bij het post-Fort-onderzoek werd wel gefiatteerd, maar niet gespecificeerd. Dit laat overigens onverlet dat de activiteiten die werden verricht (de pre-deal) of werden gestaakt (onderzoek moord Van der Heiden) tevoren met de hoofdofficier werden besproken.

Terughakkend op de rol van de hoofdofficiëren in het post-Fort-onderzoek valt het op dat zij zich op belangrijke momenten altijd achter "hun" officier opstelden. Hierdoor droegen zij onbedoeld bij aan de continuëring van conflicten en een verdergaande verwijdering tussen de betrokken parketten. Het middenkader, als de laag van de hoofdofficiëren zo mag worden aangeduid, heeft geenszins conflictoplossend gefungeerd. Ook dit aspect wijst op het bestaan van een cultuur, waarin men elkaar niet – openlijk – aanspreekt op prestaties en (over)gevoelig is om de hiërarchische lijn een beslissende rol te geven bij het beslechten van conflicten. Zo zijn de betrokken hoofdofficiëren enkele keren wel bijeen geweest om zich te buigen over de ontstane problemen, maar dit heeft er nimmer geleid dat er resoluut is ingegrepen in de personele formatie van het post-Fort-onderzoek. Evenmin werden na dit hoofdofficiërenberaad aan de officieren besluiten opgelegd die ook daadwerkelijk werden uitgevoerd. Het gevolg hiervan is geweest dat meningsverschillen tussen de officieren over onder meer de juiste aanpak van het post-Fort-onderzoek en het gebruik van de NN-verklaringen niet gezaghebbend beslecht zijn. De betrokken hoofdofficiëren kozen inhoudelijk voortdurend de zijde van "hun" officier en sneden zich zo zelf de pas af om een bijdrage te leveren aan de gerezen problemen.

Het hoogste hiërarchieke orgaan, het college van procureurs-generaal, heeft van meet af aan een grote betrokkenheid gehad bij het post-Fort-onderzoek. In dit opzicht weerspiegelde deze betrokkenheid al iets van de veranderingen die met de reorganisatie van het openbaar ministerie werden beoogd. Het college heeft – letterlijk – een beslissende rol gespeeld bij het besluit om de post-Fort-problematiek een strafrechtelijk vervolg te geven. Ook in de wijze waarop dit zou moeten gebeuren (de tweesporen-aanpak) heeft het college zelf de beslissingen genomen. Vanaf de start van de beide sporen werd het college vervolgens periodiek geïnformeerd over de voortgang en werden er ook beslissingen genomen over het verdere vervolg. Ondanks deze relatief sterk sturende rol heeft ook het college niet op een gezaghebbende wijze oplossingen kunnen aandragen voor de problemen en conflicten in het onderzoek.

Het is, in de eerste plaats, de vraag of het college wel voldoende werd geïnformeerd om gefundeerd beslissingen te kunnen nemen. Geconstateerd kan worden dat de drie hoofdofficiëren op enkele momenten een te rooskleurig beeld hebben geschetst van de persoonlijke verhoudingen tussen de betrokken officieren in het post-Fort-onderzoek. Dankzij twee signalen van externe personen (geen leden van het openbaar ministerie) kwam de problematiek onder de aandacht van de voorzitter van het college, maar ook nadien hebben de hoofdofficie-

ren de ernst ervan gerelativeerd. De kou zou alweer uit de lucht zijn. De informatievoorziening over de inhoudelijke gang van zaken is in het algemeen te vrijblijvend van karakter geweest. Het betroffen "presentaties" over hypothesen, veronderstellingen en ontdekkingen. Deze presentaties werden mondeling gedaan, meestal ondersteund met beeldmateriaal. Er werd, anders gezegd, geen precieze verantwoording afgelegd over de aard en de omvang van de werkzaamheden, in relatie tot de geboekte resultaten en afgezet tegen de oorspronkelijke doelen en de begrote inzet van mensen en middelen. De vraag is dan ook in hoeverre er sprake is geweest van een *informed consent* van de zijde van het college. Met name de grote aandacht die de hypothese over de parallelimporten heeft gehad bij de twee belangrijkste presentaties (november 1997 en oktober 1998) moet het college – ten onrechte – de indruk hebben gegeven dat dit een van de belangrijkste bevindingen tot dan toe was geweest. Dat uitgerekend de twee verantwoordelijken van het team, dat geen onderzoek verrichtte naar de parallelimporten, Holthuis en Noordhoek de parallelbevindingen in het college presenteerden, zal tot verkeerde conclusies hebben geleid over de werkzaamheden van het LRT-team. Evenmin werd gerept van de verschillende appreciaties van de juistheid van de parallelhypothese.

In de *tweede* plaats heeft het college door eigen toedoen onvoldoende bijgedragen aan coördinatie en conflictoplossing. Niettegenstaande het collegebesluit dat het LRT nadrukkelijk de coördinatie had van het post-Fort-onderzoek en dat alle aanpalende onderzoeksactiviteiten ofwel gestopt ofwel overgedragen moesten worden aan het LRT, heeft het college actief bijgedragen aan de ondermijning van dit uitgangspunt. De tweesporen-aanpak veroorzaakte veel problemen in de coördinatie. Ook na het staken van spoor 2 heeft het college door in te stemmen met de *démarches* van Sniijders en de activiteiten van Teeven (*pre-deal*) gefiatteerd dat er parallel aan het LRT-onderzoek langs andere wegen gepoogd werd de waarheid te achterhalen. Men heeft zich onvoldoende gerealiseerd dat door de betrokkenheid van deze beide officieren van twee verschillende parketten, de coördinerende rol van de hoofdofficier van het derde parket danig werd bemoeilijkt. Ook is het college in zijn optreden naar de hoofdrolspelers niet altijd "rolvast" gebleken in het in acht nemen van de gebruikelijke communicatielijnen en taakverdeling. Zo hadden sommige officieren bijvoorbeeld direct toegang tot de voormalige voorzitter van het college, Docters van Leeuwen.

Van oudsher bestaan er vele gevoeligheden in de verhoudingen tussen de hoofdofficieren en de procureurs-generaal. Dit leidde er tot in het recente verleden toe dat het college erg terughoudend was in het uiten van wensen of het geven van aanwijzingen. Dergelijke vormen van "interventie" zouden namelijk gemakkelijk tot wrevel kunnen leiden. In het interview dat wij met hem hadden onderstreepte de voormalige collegevoorzitter Ficq nog eens de voorzichtigheid die het college in acht placht te nemen. Het is om deze reden uitzonderlijk dat het college vanaf einde 1998 steeds directer het post-Fort-onderzoek probeerde bij te sturen. Een van de procureurs-generaal, Van Daalen, werd naar voren geschoven om de coördinatie van het post-Fort-onderzoek te bewaken. Hij kwam hierdoor dicht tegen Holthuis aan te zitten, die als hoofd van het landelijk parket de verantwoordelijkheid droeg voor het onderzoek. Ook werd in deze periode door het college getracht om via dienstopdrachten te bewerkstelligen dat het

door het college voorgestane beleid ook daadwerkelijk werd uitgevoerd. Het zijn, gelet op de heersende cultuur van het openbaar ministerie, verre gaande stappen geweest naar meer controle en sturing door het college op het onderzoek. Dat de beide dienstopdrachten, die overigens eerder uitingen van wanhoop dan daadkracht waren, uiteindelijk niet het beoogde effect sorteerden, illustreert dat de hiërarchische sturing van de stafrechtspiegeling niet altijd mogelijk is.

III.5 Kernpunt 4: De slag om de informatie

Het laatste te behandelen kernpunt kan worden beschouwd als de culminatie van de drie voorgaande. Als een organisatie veel ruimte geeft aan individuen en als tevens consensus (dus ook: regulering) ontbreekt over vitale onderwerpen, zoals de strategie van onderzoek en de etiquette inzake het omgaan met informatie, ontstaat een voedingsbodem voor strijd: waarheidsvinding wordt een gevecht om het eigen gelijk; de vrije ruimte is het ideale strijdtoneel; de officieren zijn hoofdrolspelers in de slag om de informatie.

De hoofdrolspelers werden gedreven door de wens om de waarheid te achterhalen over de gebeurtenissen in de IRT-periode, zo werd in het voorgaande gesteld. Maar er is ook nog iets anders in het geding. De IRT-affaire is in de wereld van politie en justitie een open zenuw. Reputaties zijn er door geschaad, de conflicten tussen "Amsterdam" en "Haarlem" leven nog voort, er zijn nog openstaande rekeningen die vereffend moeten worden. Tot op de dag van vandaag is de IRT-affaire en met name de nasleep ervan uitermate actueel, getuige de recente rechterlijke uitspraken over de bescherming van de informantenstatus van enkele voormalige IRT-verdachten. Ook door al deze omstandigheden worden de hoofdrolspelers gedreven, wanneer zij de waarheid proberen te achterhalen.

Het college poogde te ontsnappen aan alle gevoeligheden omtrent het IRT-verleden door twee teams op de rails te zetten die geen banden met het verleden hadden. De leden van deze teams waren bijna allen blanco; dat gold zowel voor de leden van het openbaar ministerie als voor de ambtenaren van de politie die van de beide teams deel uitmaakten. Aan deze strategie kleefden twee belangrijke nadelen. In de eerste plaats waren veel deelnemers in cognitief opzicht ook blanco: op de personen na die deel uit hadden gemaakt van het Fortteam, kenden zij de materie niet of nauwelijks en moesten zij zich langdurig inlezen in onder meer het materiaal dat de rijksrecherche in het Fort-onderzoek had verzameld. In de tweede plaats werden de twee meest betrokken parketten (Amsterdam en Haarlem) buiten het onderzoek gehouden. Dat heeft op de betrokkenen een delegitimerende werking gehad. Zij voelden zich bij uitstek de ingewijden en konden maar moeilijk accepteren dat kennelijk aan hun vermogen om onpartijdig onderzoek te verrichten werd getwijfeld. De grote fout die het college indertijd heeft gemaakt is dat deze beide parketten buiten het geformeerde post-Fort-team werden gehouden, maar tegelijkertijd hen wel werd toegestaan allerlei onderzoeksactiviteiten te ontplooien. Snijders bracht gaandeweg zelfs een eigen team op de been dat zich – zelfs in de vrije tijd – onder andere bezighield met het onderzoek van de hypothese van de parallelimporten.

Als gevolg van deze mixture van uitsluiting en inschakeling ontstond een vreemde situatie. Het LRT had zijn eigen onderzoekplan geformuleerd en ont-

wikkelde in de uitvoering ervan gaandeweg een duidelijke lijn. Snijders was niet aan deze LRT-strategie gebonden en ontwikkelde, zich voortdurend gesteund wetend door zijn hoofdofficier, een zelfstandige onderzoeksstrategie gebaseerd op eigen opvattingen over de IRT-periode. Daarvoor had Zwerwer parallel aan het LRT-spoor een – onduidelijke – eigen koers gevaren.

De “uitgeslotenen” (Teeven, Snijders) en de voormalige leider van het Fort-onderzoek Zwerwer hebben van begin af aan getornd aan het gezag van het LRT-team. Zij vonden dat het Noordhoek c.s. aan professionaliteit en kennis ontbrak. De CID-officier van het landelijk parket was voor de betrokkenen evenmin acceptabel. Concrete voorvallen werden nog jaren later, ook tegenover ons, verteld als “bewijs” van de onprofessionaliteit en onbegrip van het LRT-team, als bewijs – met andere woorden – van het eigen gelijk en van het ongelijk van het college. Ook vanuit het andere “kamp” liet men zich bij het opdissen van “sprekende voorvallen” niet onbetuigd.

Onder dergelijke condities is samenwerken moeilijk. Hoe belangrijk het maatschappelijke probleem ook is dat men onder handen heeft, het gezamenlijk werken aan de oplossing ervan werkte niet als een samenbindende kracht. Integendeel. Als een rode draad door het post-Fort-onderzoek liep de “slag om de informatie”. Relevante informatie werd niet altijd met elkaar gedeeld. Het zorgvuldig omgaan met informatie door de een werd door de ander al gemakkelijk als blijk van wantrouwen uitgelegd. Het langdurige conflict over het al dan niet gebruik maken van de NN-verklaringen kan niet anders dan tegen deze achtergrond worden begrepen. Noordhoek wilde graag op de hoogte zijn van alle ins en outs van de bedreigingen van de getuige (in zijn visie: zorgvuldig handelen), Snijders zag het als blijk van wantrouwen in zijn professionaliteit. Bij een ander ernstig verschil van mening lag het niet anders: Noordhoek wilde informatie van de CID-Kennemerland, “Haarlem” weigerde en beriep zich op het zorgvuldige omgaan met de belangen van informant, ook al hadden deze informanten vermoedelijk de afspraken geschonden. Noordhoek c.s. bezagen de Haarlemse zorgvuldigheid met grote scepsis; zij spraken van “koppelverkoop” en chantage omdat Haarlem de toegang tot het CID-bestand onder meer afhankelijk stelde van het gebruik van de NN-verklaringen.

Overigens werd de slag om de informatie soms ook onverhulder met “platte” argumenten gevoerd. Zo weigerde Teeven het LRT toegang tot de CID in Amsterdam, tenzij het LRT hem toegang gaf tot het Fort-archief dat in het beheer was van het LRT. Dezelfde officier gaf op een later tijdstip dan mogelijk was relevante informatie aan het LRT. De enige reden voor de timing leek te zijn gelegen in wisselende, persoonlijke gevoelens van de informatieverstrekker jegens Snijders en Noordhoek.

Het belangrijkste schadelijke gevolg van de slag om de informatie is geweest dat de betrokken partijen niet meer kritisch naar de eigen opvattingen en niet meer constructief naar die van anderen konden kijken. Iedereen voerde op een bepaald moment in de zoektocht naar de waarheid zijn strijd om het eigen gelijk. Het meest frappante voorbeeld van dit mechanisme is de al vaker gememoreerde hypothese van de parallelimporten. Maar ook in het bespreken van de voortgang van het onderzoek en het informeren van het college wreekte zich dat het zoeken naar de waarheid meer door conflict en tegenwerking dan door harmonie en samenwerking werd gekenmerkt.

IV Aanbevelingen

Het post-Fort-onderzoek was in menig opzicht een bijzondere zaak. De voorgeschiedenis (IRT, Wierenga, Van Traa) was uniek, er was een erg groot belang gediend bij het ontsluiten van de waarheid en diverse parketten en individuele politie- en justitiefunctionarissen waren om verschillende redenen zeer gemotiveerd en gedreven om hier een bijdrage aan te leveren. Geen lopende strafzaak is in de afgelopen periode zo uitvoerig en frequent onderwerp van beraad geweest in de vergaderingen van het college. Bovendien speelden zich in de directe omgeving van het onderzoek ingrijpende gebeurtenissen af, zoals het gedwongen vertrek van de voorzitter van het college en de bevindingen van de Commissie-Kalsbeek inzake de 15.000 kilo cocaïne. Hoe bijzonder ook, wij menen dat uit het verloop van dit ene onderzoek niettemin lessen kunnen worden getrokken die ook van belang kunnen zijn voor andere, omvangrijke onderzoeken.

Hoe kan worden voorkomen dat zich bij eerstvolgende complexe onderzoeken opnieuw problemen, knelpunten en conflicten voordoen? Aan het slot van de interviews stelden wij deze vraag aan onze respondenten. In deze paragraaf zullen wij aan de hand van hun visies en van onze bevindingen vier aanbevelingen uitwerken.

Aanbeveling 1: Sluit parallelle sporen en bijbedoelingen uit.

Het post-Fort-onderzoek startte niet “blanco”. De parlementaire enquête en het fact finding onderzoek van de rijksrecherche waren er aan vooraf gegaan. Zij hadden, om het nog één keer sleets uit te drukken, niet “de onderste steen naar boven kunnen halen”. Het post-Fort-onderzoeksteam werd opgezadeld met de torenhoge verwachting dat het de leden wél zou moeten lukken. Ook in een ander opzicht moest het team de last van het verleden dragen. Potentiële verdachten waren al openlijk gebrandmerkt als hoofdrolspelers in de IRT-affaire en aan mogelijke getuigen waren in de eerdere onderzoeken reeds toezeggingen gedaan. En er bestonden als gevolg van de gebeurtenissen in de IRT-periode en de politieke en publicitaire nasleep hiervan, grote spanningen en gevoeligheden binnen het openbaar ministerie. De controverse tussen “Amsterdam” en “Haarlem” was geen bedenksel van de media.

Het is naar onze mening belangrijk om bij de opzet van een onderzoek rekening te houden met dergelijke gevoeligheden en onder ogen te zien dat bepaalde functionarissen of diensten een specifiek belang kunnen hebben bij de uitkomst van het onderzoek. De reflexreactie hierop is meestal dat deze belanghebbenden buiten worden gesloten. Wij betwijfelen of dit een verstandige reactie is. Van het buitensluiten van de belanghebbenden, in casu Snijders en Teeven, Haarlem en Amsterdam, ging een delegitimerende werking uit. Zij konden zich er niet bij neerleggen en kregen van het college dat hen uitsloot – opmerkelijk genoeg – alle gelegenheid om van buitenaf actief te blijven in het post-Fort-onderzoek. De les die wij hieruit trekken is dat het uit oogpunt van sturing en controle heel verstandig kan zijn om gedreven belanghebbenden juist wél bij het onderzoek te betrekken. De betrokkenheid van meerdere belanghebbenden vereist echter wel een duidelijk eenhoofdig gezag. In het post-Fort-onderzoek kon het landelijk parket formeel geen gezag uitoefenen over de activiteiten die op de parketten in Haarlem en Amsterdam plaatsvonden. Door middel van detachementen

ringen van de betrokken officieren bij het verantwoordelijke parket zouden deze activiteiten onder het gezag van één hoofdofficier gebracht kunnen worden.

Wanneer onderzoeken al een voorgeschiedenis hebben en wanneer verschillende personen en instanties uiteenlopende belangen hebben en verwachtingen koesteren, bestaat het risico dat de uitvoerders van dat onderzoek met concurrerende doelen, bijbedoelingen of dubbele agenda's worden geconfronteerd. Zowel in de opzet van het onderzoek als in de aansturing ervan dienen dergelijke "dubbelzinnigheden" te worden onderkend en consequent te worden uitgesloten. Essentieel is dat er een eensluidende en duidelijke visie bestaat op het doel en de tactiek van het onderzoek, of althans dat alle betrokkenen zich bij de gekozen strategie en gevolgde tactiek neerleggen. Gaat het om het herstel van een geschonden imago? Gaat het om het achterhalen van de ware toedracht van gebeurtenissen of om het zoeken naar bewijs voor vermoedelijk gepleegde strafbare feiten? In het onderhavige onderzoek werden deze vragen bij aanvang niet duidelijk beantwoord, met als gevolg dat diverse onderzoekssporen hinderlijk door elkaar liepen. Parallel aan het 060-onderzoek werden allerlei activiteiten ondernomen, gefiatteerd door het college, om het opsporingsteam te voeden met allerhande "zachte" informatie over de ware toedracht van de IRT-affaire.

Wanneer eenmaal wordt gekozen voor een opsporingsonderzoek, dan dienen separate, synchroon lopende "intelligence"-sporen zo veel mogelijk uitgesloten te worden. Wil men "waarheidsvinding" in de brede zin van het woord dan kan het onder de gegeven omstandigheden verstandiger zijn om een onderzoek buiten de – inherente beperkingen – van de strafrechtelijke context te laten plaatsvinden

Aanbeveling 2: Organiseer tegenspraak

Tijdens het opsporingsonderzoek zijn bepaalde hypothesen, veronderstellingen en zelfs kwade geruchten te lang voor waar aangenomen, of anders geformuleerd: te laat bestempeld als onwaar en terzijde geschoven. In een gevoelig, complex onderzoek, zoals het post-Fort-onderzoek, is het van essentieel belang dat er tijdig uitfiltering plaatsvindt van onwaarheden. In feite maakt een onderzoeksteam zich kwetsbaar voor manipulatieve verstreking van desinformatie door criminelen als het niet in staat is tijdig kwade geruchten te schiften van waardevolle tips. Enkele kwade geruchten over personen en diensten zijn in het onderzoekstraject onvoldoende adequaat ontzenuwd, zodat zij lange tijd een negatief effect op samenwerkingsrelaties in het onderzoek hadden. Zonder dit als een kwaad gerucht te willen kenmerken, had een hypothese als die van de parallelimporten kritisch onder de loep genomen moeten worden. Over de houdbaarheid en waarde van deze hypothese zijn vele woorden gesproken en conflicten ontstaan. Er waren enkele personen die dit idee met overtuiging uitdroegen en er waren anderen die er weinig in zagen. Er ontstond vervolgens een weinig vruchtbare scheiding der geesten, tussen "gelovigen" en "ongelovigen". Een dergelijke impasse had voorkomen kunnen worden als de hypothese juist door de "ongelovigen" kritisch was bekeken. In plaats hiervan liet de betrokken zaakofficier, die er niet zo in geloofde, het onderzoek doodbloeden. Voor het saneren van de discussie en de werking van het filterproces was een diepgaand onderzoek naar dit belangrijke onderwerp juist van essentieel belang geweest.

In dit soort situaties doet zich een duidelijk gemis gevoelen aan geïnstitutionaliseerde tegenspraak. Er was in het post-Fort-onderzoek weliswaar sprake van frequent collegiaal en hiërarchisch overleg, maar dit had niet het kaliber van kritische, professionele reflectie of van *informed consent* van de hiërarchieke toezichthouders. Een opmerkelijk aspect is dat de kennisoverdracht in deze gremia veelal mondeling verloopt via zogeheten “presentaties”, die visueel worden ondersteund door aantrekkelijk opgemaakte overheadsheets of dia’s. Het laten maken van doorwrochte analyses en het *lezen* van documenten waarin de belangrijkste gegevens en de bronnen worden vermeld, biedt naar onze overtuiging een betere basis voor discussie en tegenspraak. Bij complexe onderzoeken zou bijvoorbeeld elk half jaar een team van ervaren officieren en onderzoekers moeten worden ingeschakeld om als professionele tegenspelers te fungeren.

Aanbeveling 3: Ontwikkel een etquette voor het omgaan met gevoelige informatie

Bij de bespreking van het tweede kernpunt is er al op gewezen dat er een gebrek aan etquette bestaat bij onderzoekers en officieren hoe je in het dagelijks werk om dient te gaan met mogelijk onbetrouwbare, vertrouwelijke of gevaarlijke informatie. Juist omdat het hier om de behandeling van – soms letterlijk en figuurlijk – *vitale* informatie gaat en hoge belangen op het spel staan, is het gewenst dat gewerkt wordt aan het formuleren van regels en richtsnoeren die niet alleen op een breed draagvlak rusten, maar vervolgens ook consequent worden nageleefd. Het is ongewenst als de samenwerking tussen parketten in een concreet onderzoek wordt belast door het bestaan van verschillende “doctrines” over de rol van de CID-officier, meer concreet over de vraag of de zaaksofficier op de hoogte mag zijn van de veiligheidsanalyse die van een bedreigde getuige is opgesteld. Onder kernpunt 4 “De slag om de informatie” is reeds aangegeven waartoe het ontbreken van etquette kan leiden, in samenwerkingsrelaties die toch al conflictueus van aard zijn. Zij onderstrepen het belang van deze aanbeveling.

Aanbeveling 4: Meer organisatie in de organisatie

In de interviews verklaarden onze respondenten, gevraagd naar de lessen die zij hadden getrokken uit hun post-Fort-ervaringen, in verschillende bewoordingen steeds hetzelfde: meer structuur. Zij waren van mening dat een in allerlei opzichten complex onderzoek, waaraan veel personen en instanties met verschillende belangen deelnemen, organisatorisch duidelijker moet worden ingekaderd, beter moet worden gestructureerd, en krachtiger moet worden aangestuurd.

Het is opmerkelijk hoe groot de beoordelingsvrijheid en handelingsruimte waren van de teams en de leidinggevende officieren van justitie in het post-Fort-onderzoek. Hoewel de hoofdofficieren van de drie parketten en het college relatief veel aandacht aan dit onderzoek hebben besteed, heeft de hiërarchie niet gebracht wat ervan verwacht had mogen worden. Er is niet resoluut ingegrepen wanneer dat nodig was, en de hiërarchische lijn heeft ook niet conflictoplossend gewerkt. Integendeel, de conflicten zetten zich zelfs voort op het niveau van de hoofdofficieren. De hoofdofficieren bleven achter “hun” officieren staan, en droegen daardoor onbedoeld bij aan de *continuering* van de problemen in plaats van aan de oplossing ervan. Opmerkelijk is dat ook het college niet “rolvast”

geopereerd heeft. Het heeft er op beslissende momenten aan bijgedragen dat het LRT-team niet de coördinerende rol kon spelen die het team door het college was toebedeeld.

In kernpunt 3 is dieper op het gebrek aan organisatie in de uitvoering van het onderzoek ingegaan. Het legt een aspect bloot dat het functioneren van het openbaar ministerie als geheel raakt. Het openbaar ministerie is bepaald geen één en ondeelbare organisatie gebleken in dit onderzoek. Het vermogen van sommige leden van het openbaar ministerie om zich neer te leggen bij beslissingen, waar men zich persoonlijk niet in kan vinden, is zwak ontwikkeld. Het is bemoedigend dat er, blijkens de interviews, wel veel draagvlak bestaat voor krachtiger sturing en grotere structurering van onderzoeken. Overigens is men deze weg al ingeslagen. De huidige organisatie van het post-Fort-onderzoek, waarin de coördinerend officier direct verantwoording aflegt aan de voorzitter van het college, komt tegemoet aan de gevoelde behoeften. Deze wijze van aansturing heeft overigens wel het karakter van een gelegenhedsoplossing, buiten de normale hiërarchische structuur om. Het is gewenst dat complexe onderzoeken adequaat binnen de *staande* organisatie kunnen worden uitgevoerd.

1 Vraagstelling en verantwoording

1.1 Aanleiding tot en doel van het onderzoek

Op 9 juni 1999 verscheen het rapport van de Tijdelijke Commissie Evaluatie Opsporingsmethoden (TCEO, ofwel de Commissie-Kalsbeek).¹³ Deze commissie had tot taak om na te gaan in hoeverre de beslissingen die door de regering en de Tweede Kamer waren genomen naar aanleiding van het rapport van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (de Commissie-Van Traa) hadden bijgedragen aan de bestrijding van de crisis in de opsporing. In hoofdstuk 5 van het rapport van de Commissie-Kalsbeek werden enkele bijzondere bevindingen gepresenteerd. Deze hadden betrekking op (onder andere) de invoer door middel van zogenaamde parallelimporten van (minimaal) 15.000 kilo cocaïne, het vermeende dubbelspel dat mogelijke informanten hadden gespeeld en op vermeende corruptie binnen de politie en de douane. De Commissie-Kalsbeek constateerde verder dat de deelonderzoeken die waren gestart om de bovengenoemde bevindingen in strafrechtelijke termen te vertalen stagneerden. Aan deze conclusie werd de aanbeveling verbonden om een integraal "post-Fort-onderzoek" te entameren waarbij alle beschikbare informatie zou moeten worden betrokken. Dit integrale onderzoek zou onder de directe verantwoordelijkheid van de minister van Justitie moeten plaatsvinden. Bij brief van 31 augustus 1999 schetste de minister van Justitie aan de voorzitter van de Tweede Kamer de contouren van het integrale onderzoek.¹⁴ Hij onderscheidde in dat verband drie elementen:

1. Strafrechtelijk onderzoek, ook wel aangeduid als *het coördinatieonderzoek*, onder leiding van G. Haverkate (coördinerend officier van justitie) en W. Don (coördinerend CID-officier van justitie);
2. Inventariserend onderzoek naar de bijzondere risico's die de positie van Nederland als distributieland met zich meebrengt voor de invoer van (hoog) criminele goederen;
3. Evaluatie van het post-Fort-onderzoek.

Het onder 3) genoemde evaluatieonderzoek zou antwoord moeten geven op de vraag hoe het mogelijk was dat blijkens de publicatie van het rapport-Kalsbeek en daaropvolgende discussies na drie jaar onderzoek nog zo veel onduidelijkheid bestond over de werkelijke toedracht van de IRT-affaire en er zelfs grote verdeeldheid bleek te bestaan binnen politie- en justitiekringen over deze affaire. De tweede doelstelling van het evaluatieonderzoek was om door middel van een

¹³ *Opsporing in uitvoering; rapport van de Tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden*, Den Haag, SDU, 1999, p. 232, aanbeveling 65.

¹⁴ Brief van de minister van Justitie d.d. 31 augustus 1999 aan de Tweede Kamer, TK 26 269, nr. 14.

wetenschappelijke analyse lering te trekken uit de gebeurtenissen voor toekomstige complexe opsporingsonderzoeken.

De minister van Justitie heeft aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie (WODC) de opdracht verstrekt om de opzet van het evaluatieonderzoek verder uit te werken en het te doen uitvoeren. Het onderhavige rapport is daarvan het resultaat.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

De probleemstelling van het onderzoek vloeit voort uit de twee hierboven beschreven doelen en luidt als volgt:

Hoe heeft het strafrechtelijk onderzoek dat is verricht na afloop van het Fort-onderzoek gestalte gekregen?

Uit deze probleemstelling kan allereerst worden afgeleid dat het beginpunt van de evaluatie ligt bij de publicatie van het rapport van het Fort-team in maart 1996.¹⁵ Het onderzoek van het Fort-team was een uitvloeisel van de opdracht die de rijksrecherche in 1995 kreeg om een zogenaamd "feitenonderzoek" in te stellen naar de organisatie en het functioneren van de regionale criminele inlichtingendienst (RCID) Kennemerland. De epiloog van dit rapport bevatte 26 vragen die naar het oordeel van het Fort-team dringend om beantwoording vroegen. De onderzoeksactiviteiten die onderwerp van studie zijn geweest in de onderhavige evaluatie bouwden direct of indirect voort op een aantal van deze vragen. In hoofdstuk 2 wordt het onderzoek van het Fort-team nader toegelicht.

Het eindpunt van de evaluatie is gelegd kort ná de publicatie van het rapport van de Commissie-Kalsbeek. Weliswaar wordt bij de beschrijving van de afloop van een aantal onderzoeksactiviteiten zo nu en dan gerefereerd aan belangrijke gebeurtenissen die in de periode nadien plaatsvonden, maar de *analyse* van het post-Fort-traject gaat niet verder dan juni 1999. Het onderzoek beslaat derhalve een periode van ruim drie jaar.

De reden om de "knip" bij het rapport van de Commissie-Kalsbeek te zetten was gelegen in het feit dat zowel de opdrachtgever als de onderzoekers wilden voorkomen dat de evaluatie betrekking zou hebben op lopende onderzoeksactiviteiten. Om het risico van interferentie met en verstoring van strafrechtelijke opsporings- en vervolgingsactiviteiten zo klein mogelijk te houden is doelbewust gekozen voor een evaluatie ex-post. Zoals nader uiteengezet wordt in paragraaf 1.5.2 biedt zelfs deze oplossing geen garantie dat alle denkbare interferentieproblemen worden vermeden.

De probleemstelling is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- Welke onderzoeken zijn in het vervolg op het Fort-rapport gestart?
- Wie waren bij de besluitvorming hieromtrent betrokken en hoe is deze besluitvorming verlopen?

¹⁵ Rijksrecherche Fort-team, *Rapport onderzoek naar het functioneren van de RCID Kennemerland*, Zoetermeer, Centrale Recherche Informatiedienst, 1996.

- Hoe werden de diverse onderzoeken – op zichzelf en in onderling verband – georganiseerd (samenstelling teams, opdrachten, uitrusting, huisvesting, communicatie et cetera)?
- Welke activiteiten zijn binnen de diverse onderzoeken ontplooid en met welk resultaat?
- Waardoor en door wie is het verloop van de diverse onderzoeken beïnvloed? Meer in het bijzonder: welke problemen hebben zwaar gewogen op hun voortgang?
- In hoeverre en op welke wijze hebben externe omstandigheden (politiek, media) mede het verloop van de onderzoeken beïnvloed?
- Hoe is de sturing en het toezicht op de onderzoeken verlopen? Hoe verliepen de onderlinge communicatie en afstemming? Welke rol was hierbij weggelegd voor respectievelijk de teamleiding, de zaakofficieren, CID-officieren, hoofdofficieren, het college van procureurs-generaal, korpschefs, korpsbeheerders, de departementsleiding en de minister van Justitie?
- Welke belangrijke leermomenten kunnen uit het verloop van de onderzoeken worden gedestilleerd?

Met nadruk zij er op gewezen dat dit onderzoek beoogt een (evaluatieve) reconstructie te geven van de opsporingsactiviteiten die zijn verricht na het verschijnen van het rapport van het Fort-onderzoek. We voegen daar meteen aan toe wat het onderzoek *niet* behelst. De evaluatie is geen speurtocht om “de waarheid” rondom de IRT-affaire te achterhalen. Lezers die bijvoorbeeld hopen door middel van dit rapport het ultieme antwoord te vinden op de vraag of er nu wel of niet parallelimporten hebben plaatsgevonden, waarbij minimaal 15.000 kilo cocaïne op de markt is gekomen, komen bedrogen uit.

1.3 Verheldering van enkele begrippen

In het rapport wordt steevast gesproken over *het post-Fort-onderzoek*. Hiermee wordt bedoeld op alle onderzoeksactiviteiten die in het vervolg op het Fort-onderzoek zijn ingesteld naar de mogelijke toedracht van de IRT-affaire. De term post-Fort-onderzoek is tot op zekere hoogte misleidend, aangezien onder deze brede noemer diverse (opsporings)onderzoeken hebben plaatsgevonden. Omwille van de leesbaarheid en vanwege het feit dat ook in allerhande documenten, zoals Kamerstukken, voortdurend de term *post-Fort-onderzoek* wordt gebezigd, is ervoor gekozen deze term ook in het onderhavige rapport aan te houden.

De diverse onderzoeken zijn – in het bijzonder gedurende de beginfase van het post-Fort-traject – in verschillende stukken aangeduid als (onderzoeks)*sporen*. *Spoor 1* stond daarbij voor het strafrechtelijke onderzoek van het landelijk rechercheteam (LRT) onder leiding van zaakofficier van justitie Noordhoek. In een later stadium werd spoor 1 steevast het *060-onderzoek* genoemd. Het overkoepelende 060-onderzoek is in de loop der tijd verder uitgesplitst in een aantal deelonderzoeken. De code 061 werd meegegeven aan het onderzoek naar de verdachte J., de code 062 aan het onderzoek naar de verdachte met de bijnaam de “Taartman” en de code 063 aan het onderzoek naar bepaalde XTC-transporten naar Engeland. Synchron aan spoor 1 liep er gedurende enige tijd ook een tweede onderzoeksspoor. Het team dat met de uitvoe-

ring van het onderzoek van *spoor 2* was belast stond onder leiding van de toenmalige advocaat-generaal Zwerwer. De term *spoor 3* is in kringen van de politie en het openbaar ministerie slechts kortstondig gebruikt als verzamelnaam voor de uiteenlopende activiteiten die de Haarlemse CID-officier van justitie Sniijders en enkele, onder zijn gezag opererende, politiefunctionarissen ontplooiden. Hoewel van een officieel opsporingsteam geen sprake was, wordt dit cluster van functionarissen in het onderhavige rapport veelal aangeduid als het "team-Sniijders". *Spoor 4* tenslotte heeft betrekking op de activiteiten die door de Amsterdamse officier van justitie Teeven zijn verricht. De term *spoor 4* werd in dit verband overigens nauwelijks gebezigd in de stukken en zal in dit rapport dan ook slechts op een beperkt aantal plaatsen terugkeren.

De betrokkenheid van de arrondissementsparketten Haarlem en Amsterdam bij het post-Fort-onderzoek wordt met het oog op de leesbaarheid van het rapport vaak kortweg aangeduid met een verwijzing naar de plaatsnaam. Het gebruik van de woorden "Haarlem" en "Amsterdam" zou – zeker waar het controverses betreft – tot de misvatting kunnen leiden dat de aanduiding betrekking heeft op alle leden van de twee parketten in kwestie. Met nadruk zij gesteld dat met de verwijzing naar "Haarlem" en "Amsterdam" uitsluitend bedoeld wordt op de activiteiten, dan wel de standpunten van de hoofdrolspelers in het post-Fort-onderzoek.

In de onderzoeksvragen wordt – onder andere – gerefereerd aan het begrip *sturing*. Dit begrip heeft uiteenlopende connotaties. Soms wordt hiermee bedoeld op de supervisie over en begeleiding van de opsporingsambtenaren die het onderzoek uitvoeren. Sturen heeft in die betekenis betrekking op mensen. Vaker wordt het begrip gebruikt in de betekenis van het richting geven aan, dan wel het op koers houden van het opsporingsonderzoek. In het onderhavige rapport wordt de term *sturing* uitsluitend in de laatstgenoemde (inhoudelijke) betekenis gebruikt.

De lezer zal in het rapport enkele termen tegenkomen die inmiddels achterhaald zijn. Zo is de criminele inlichtingendienst (CID) recentelijk omgevormd tot criminele inlichtingen eenheid (CIE). Ook de divisie Centrale Recherche Informatie (CRI) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) heeft een transformatie ondergaan en gaat vandaag de dag door het leven als een onderdeel van de Divisie Recherche. Vanwege het feit dat de evaluatie een periode bestrijkt waarin deze veranderingen nog niet hadden plaatsgevonden is ervoor gekozen om de op dat moment gangbare terminologie te hanteren.

1.4 Methodische verantwoording

1.4.1 Wijze van dataverzameling

In februari 2000 is een begin gemaakt met het onderzoek. Gedurende enige maanden zijn aan de hand van oriënterende gesprekken met negen direct bij het post-Fort-traject betrokken functionarissen de mogelijkheden tot het doen van het onderzoek verkend. In het bijzonder is in deze periode geïnventariseerd welke stukken voor het onderzoek relevant en beschikbaar waren en waar dit schriftelijke materiaal zich bevond. Teneinde de toegang tot de relevante bronnen te garanderen gaf de minister van Justitie aan het college van procureurs-

generaal en de ambtelijke top van het departement de opdracht om alle medewerking aan het onderzoek te verlenen. De onder het departement en het college ressorterende stukken die voor de evaluatie van belang waren, moesten worden overgedragen aan de onderzoekers.

Niet alleen vanuit het departement en het college van procureurs-generaal werden in de loop van 2000 tal van stukken aan de onderzoekers ter beschikking gesteld, ook vanuit het landelijk parket, het LRT, de rijksrecherche, het parket Haarlem en het parket Amsterdam kwam een omvangrijke informatiestroom op gang. Tevens droegen enkele functionarissen delen van hun "privédossier" aan de onderzoekers over. De soorten stukken waaruit in het kader van deze evaluatie is geput, worden toegelicht in paragraaf 1.4.2.

In aanvulling op de reguliere gedragsregels, zoals vastgelegd in de geheimhoudingsverklaring die voor onderzoek (in opdracht) van het WODC gebruikelijk is, is ten behoeve van de onderhavige evaluatie een speciaal beveiligingsprotocol opgesteld. De in dit protocol vastgelegde voorwaarden en gedragsregels beogen het risico te minimaliseren dat door het onderzoek informatie naar buiten komt waardoor hetzij de effectiviteit van de opsporing, de vervolging of de berechting van verdachten wordt geschaad, hetzij de persoonlijke veiligheid van personen in gevaar wordt gebracht. Tevens geven de voorwaarden en gedragsregels concreet invulling aan de zorgvuldigheidseisen die de auteurs van dit rapport in acht moeten nemen. Het protocol is door de onderzoekers en de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie, H. Borghouts, ondertekend en onder de belanghebbenden verspreid.

Eén van de gedragsregels in het protocol is dat de onderzoekers moeten werken vanuit een beveiligde locatie die voorzien is van een kluis. Deze locatie is gevonden in het paleis van Justitie te 's Hertogenbosch. Een groot deel van het materiaal – in origineel of in kopie – is naar deze werkruimte overgebracht en uitsluitend daar bestudeerd. Daarnaast zijn talrijke stukken, zoals persoons- en zaaksdossiers, dagjournaals et cetera, bekeken en geanalyseerd bij het LRT te Driebergen.

In de zomer van 2000 is een begin gemaakt met de analyse van het beschikbare materiaal. Nadat voldoende inzicht was verkregen in het verloop van het post-Fort traject en in de factoren die op de ontwikkeling van de diverse onderzoeken van invloed zijn geweest, zijn gedurende de eerste maanden van 2001 19 interviews gehouden met functionarissen die in het geheel een belangrijke rol hebben vervuld. In bijlage 1, waarin de functies worden vermeld van de personen waarnaar in het rapport veelvuldig wordt verwezen, zijn de geïnterviewden met een merkteken (*) aangeduid. Op het doel en het gebruik van de interviews wordt nader ingegaan in paragraaf 1.4.3.

De analyse en rapportage leunen op het gedachtegoed van de zogenaamde L.E.G.O.-systematiek. Het L.E.G.O.-instrument – waarbij de afkorting staat voor: *Leren door middel van het Evalueren van Grootschalig Opsporingsonderzoek* – is door het WODC ontworpen om kritisch naar rechercheactiviteiten te kunnen kijken. Het instrument is gefaseerd en modulair opgebouwd. Het aspect van de fasering komt in dit rapport tot uitdrukking in de chronologische opbouw en de splitsing van het rapport in twee delen. Deel I vangt aan op het moment dat het Fort-team zijn rapport het licht deed zien (maart 1996) en behandelt de aanleiding tot de post-Fort-onderzoeken, het vooroverleg, de besluit-

vorming en de voorbereidende dan wel verkennende onderzoeken in de periode tot en met november 1997. De vergadering van het college van procureurs-generaal, die in die maand plaatsvond, markeert in zekere zin de overgang naar het tactische onderzoek. Kort na afloop van deze vergadering werden althans de eerste gerechtelijke vooronderzoeken geopend. Het verloop van het tactische onderzoek staat centraal in deel II. Het eindigt met een beknopte beschrijving van de nasleep van het rapport van de Commissie-Kalsbeek in juni 1999.

Het modulaire karakter van de evaluatie schuilt in het feit dat in alle stadia aandacht is besteed aan:

- de strategie en de tactiek:
- de organisatie van de onderzoeken:
- de verrichte activiteiten:
- de geboekte resultaten:
- de communicatie en afstemming:
- de sturing van en het toezicht op de onderzoeken:
- de eventuele externe druk die op het onderzoek heeft gerust.

Uiteraard kunnen in een evaluatie niet alle elementen even sterk worden benadrukt. De voorbereidende gesprekken hadden mede tot doel om te bepalen welke aspecten van het post-Fort-onderzoek geaccentueerd moesten worden. Dit selectieproces heeft er toe geleid dat veel aandacht is uitgegaan naar de sturing van de onderzoeken door het openbaar ministerie. Elementen als de taak- en werkverdeling binnen de betrokken opsporingsdiensten en het gebruik van bepaalde opsporingsmethoden (taps, observaties et cetera) worden weliswaar aangestipt, maar zijn niet uitgediept.

Een tweede kanttekening die bij het gebruik van het L.E.G.O.-instrument kan worden geplaatst, betreft het feit dat dit instrument ontworpen is voor de evaluatie van één onderzoek. Zoals reeds eerder is opgemerkt, gaan onder de noemer van het post-Fort-onderzoek meerdere onderzoeken schuil. Dit gegeven heeft er toe geleid dat de stappen die het L.E.G.O.-instrument voorschrijft niet strikt zijn nagevolgd. Een en ander laat onverlet dat het gedachtegoed en de systematiek van L.E.G.O. wel als de leidraad bij deze evaluatie hebben gediend.

1.4.2 De schriftelijke bronnen

Zoals hierboven is vermeld berust de evaluatie voor een belangrijk deel op de bestudering van schriftelijk materiaal. De stukken waren afkomstig van zes verschillende bronnen. Met het oog op controleerbaarheid van de analyse zijn de gebruikte documenten gerubriceerd naar de plaats van herkomst. In de voetnoten wordt door middel van een code voortdurend verwezen naar de vindplaats van het desbetreffende stuk. De letters A tot en met F staan daarbij voor de instanties die het materiaal hebben verstrekt, terwijl het cijfer de dossiermap specificiert waarin het stuk in kwestie is opgeslagen. De zes bronnen waaruit materiaal is verkregen zijn de volgende:

- A. ministerie van Justitie
- B. college van procureurs-generaal¹⁶

¹⁶ Inclusief het dossier van procureur-generaal Gonsalves.

- C. landelijk parket¹⁷
- D. parket Haarlem¹⁸
- E. parket Amsterdam
- F. landelijk rechercheteam.¹⁹

De mate waarin door de diverse instanties schriftelijk materiaal is aangeleverd, varieert aanzienlijk. Deze onevenredigheid vloeit niet voort uit de onwil van bepaalde partijen om stukken te verstrekken, maar uit het feit dat de ene instantie nu eenmaal meer relevant materiaal in huis heeft dan de andere. Hoewel niet met zekerheid te zeggen is of alle van belang zijnde stukken conform de opdracht van de minister van Justitie daadwerkelijk aan de onderzoekers zijn overgedragen, is op basis van de combinatie van onderzoeksmethoden de conclusie gerechtvaardigd dat de evaluatie rust op een stevig fundament. Van belang hierbij is dat niet slechts uit één, maar uit zes verschillende schriftelijke bronnen kon worden geput en dat deze bronnen een wederzijdse controlemogelijkheid boden. Een aanvullende check op de volledigheid van het materiaal was gelegen in de 19 interviews.

De bestudeerde documenten zijn veelsoortig van aard. Behalve materiaal dat direct gelieerd is aan CID-matige of opsporingsactiviteiten, zoals processen-verbaal, rapporten, dagjournaals en dergelijke, is ook ruimschoots geput uit verslagen van vergaderingen en overlegsituaties en uit correspondentie tussen de direct betrokkenen. Bij dit laatste valt onder andere te denken aan memo's, ambtsberichten en andersoortige berichtgeving van en tussen opsporingsambtenaren, officieren van justitie, hoofdofficieren, korpschefs, korpsbeheerders, (leden van) het college van procureurs-generaal en (vertegenwoordigers van) het ministerie van Justitie.

De onderzoekers hebben al het beschikbare materiaal eerst globaal bestudeerd. Daarna is een werkverdeling gemaakt, die culmineerde in een analyse van de stukken die van belang waren voor het deel van de rapportage dat de desbetreffende onderzoeker voor zijn rekening nam. Door middel van intercollegiale toetsing was er voortdurend zicht op elkaars werkzaamheden.

1.4.3 *De interviews*

De 19 interviews die begin 2001 hebben plaatsgevonden hadden een tweeledig doel. In de eerste plaats waren de interviews er op gericht om het beeld te completeren dat was verkregen op basis van de analyse van de schriftelijke bronnen. In de tweede plaats dienden zij er toe om de betrokkenen in de gelegenheid te stellen om hun visie op het verloop van het post-Fort-onderzoek weer te geven.

Gekozen is voor een interviewvorm, waarin de onderzoekers in koppels opereerden en de verslaglegging plaatsvond aan de hand van de aantekeningen van één van hen. Het conceptverslag werd kort na afloop van het interview ter

¹⁷ Inclusief de stukken die werden verstrekt door het voormalige hoofd van het landelijk parket, Holthuis, en door de zaakofficier Noordhoek.

¹⁸ Inclusief de stukken die werden verstrekt door CID-officier Snijders.

¹⁹ De stukken van het LRT zijn, zoals eerder is vermeld, goeddeels 'op lokatie' te Driebergen bestudeerd.

beoordeling aan de respondenten voorgelegd. Zij werden op deze wijze in de gelegenheid gesteld om het verslag op onderdelen aan te vullen en/of te corrigeren. Het bijgewerkte verslag diende te worden ondertekend en werd bij de respondenten opgehaald.²⁰

Aan de geïnterviewden is op verschillende momenten – respectievelijk in de uitnodigingsbrief, tijdens het interview, alsmede in de brief die gehecht was aan het gespreksverslag – meegedeeld dat citaten uit het interviewverslag mogelijk zouden worden gebruikt in het rapport. Hoewel de afgedrukte passages uit de interviews anders doen vermoeden, vormen zij niet de letterlijke weergave van hetgeen de respondent in kwestie tijdens het gesprek te berde heeft gebracht. Een bandje liep niet mee en de stenografische vaardigheden van onderzoekers zijn beperkt. Wel is geprobeerd om in het verslag de woordkeuze van de respondenten zo dicht mogelijk te benaderen. Alle respondenten hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om correcties aan te brengen en derhalve kan gevoeglijk worden aangenomen dat de interviewteksten sporen met wat de respondenten hebben gezegd of bedoeld hebben te zeggen.

De voormalige hoofdofficier van justitie van Amsterdam Vrakking was de enige van de voor een interview in aanmerking komende functionarissen die van deelname heeft afgezien. Wel is met Vrakking gesproken tijdens de oriëntatiefase. Uit de aantekeningen die in dit stadium zijn opgemaakt, wordt overigens niet geciteerd.

1.5 Complicaties bij de rapportage en gekozen oplossingen

De onderhavige evaluatie was in meer dan één opzicht een gecompliceerd onderzoek. De evaluatie is de zoveelste episode in de IRT-affaire die de gemoederen al bijna tien jaar bezig houdt. Zowel in de voorbereidende gesprekken en interviews als in verschillende stukken kwamen de emoties die deze affaire bij veel betrokkenen heeft teweeggebracht soms pregnant naar boven. Een tweede complicatie betrof het feit dat de onderlinge samenhang tussen de diverse onderzoeksactiviteiten die onder de verzamelnaam post-Fort-onderzoek werden uitgevoerd niet onmiddellijk duidelijk was. Het kostte de onderzoekers in het beginstadium dan ook enige moeite het onderwerp van het evaluatieonderzoek af te bakenen.

De complexiteit en de gevoeligheid van het vraagstuk – in het bijzonder in relatie tot de voorgeschiedenis – hebben de onderzoekers er toe gebracht om op een vrij hoog detailniveau over de ontwikkelingen en gebeurtenissen te rapporteren. Niet alleen was dat nodig om de moeilijkheden en controverses die zich tussen de verschillende partijen hebben voorgedaan inzichtelijk te maken, maar ook om de betrokkenen in die zin recht te doen dat hun opvattingen over en bijdrage aan het post-Fort-onderzoek goed over het voetlicht komen.

De keuze om gedetailleerd van de bevindingen verslag te doen, wordt gereflecteerd in het grote aantal bronvermeldingen en citaten dat in het rapport

²⁰ Met J. van Slobbe van het LRT heeft een kort telefonisch onderhoud plaatsgevonden. In het boek is een citaat van hem weergegeven, dat vooraf aan hem ter verificatie is voorgelegd.

terug te vinden is. Deze keuze heeft wel een aantal specifieke problemen met zich gebracht. Deze moeilijkheden hebben betrekking op achtereenvolgens de veiligheid van individuele personen, de mogelijke interferentie van de evaluatie met lopende onderzoeken of strafzaken, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen en de weergave van persoonlijke beleidsopvattingen van ambtenaren.

Voordat de complicaties worden beschreven moet worden benadrukt dat de crux van de problematiek niet schuilt in de toegang tot relevante informatie – zoals eerder is weergegeven was de bereidheid om gegevens te verstrekken groot – maar veeleer in het gebruik ervan in de rapportage. De vraag welke gegevens aan het papier konden worden toevertrouwd heeft de nodige hoofdbrekens gekost. Van meet af aan waren alle betrokkenen – de onderzoekers voorop – zich bewust van de noodzaak om de rapportage zo veel mogelijk te ontdoen van informatie die schade zou kunnen aanrichten aan de diverse hieronder te bespreken belangen. In de startnotitie, die aan het onderzoek ten grondslag lag, en in het reeds genoemde beveiligingsprotocol is hierop ook expliciet gewezen.

Een cruciaal punt is of de verschillende, tegenstrijdige belangen die bij het type wetenschappelijk onderzoek als het onderhavige in het geding zijn nog wel voldoende tot hun recht kunnen komen. Aan de ene kant is er het wetenschappelijke belang van gedegenheid, openbaarheid en controleerbaarheid. Voor een geloofwaardige wetenschapsbeoefening is het van belang dat zo volledig en duidelijk mogelijk verslag wordt gedaan van de bevindingen. Dit belang wordt nog eens versterkt door het feit dat de minister van Justitie, mede op aandringen van de Tweede Kamer, opdracht heeft gegeven tot het verrichten van dit evaluatieonderzoek. Met de analyse en openbaarmaking van de post-Fort-gebeurtenissen wordt getuige deze opdracht ook een maatschappelijk belang gediend.

Aan de ander kant zijn er zwaarwegende belangen in het geding die juist tegen doorwrochte beschrijving en openbaarmaking van de post-Fort-gebeurtenissen pleiten. Hieronder zullen deze belangen nader worden toegelicht en zal tevens worden beschreven welke oplossingen gevonden zijn om zoveel mogelijk recht te doen aan de uiteenlopende belangen.

De hier bedoelde oplossingen zijn in overleg met een (beperkt) aantal externe deskundigen totstandgekomen. De conceptteksten van de rapportage zijn niet alleen besproken met de begeleidingscommissie²¹, maar zijn ook op twee momenten kritisch tegen het licht gehouden door de landsadvocaat en enkele leden van het openbaar ministerie.

De uitgebreide toetsingsprocedure heeft geleid tot een zeker informatieverlies, maar tot wezenlijke aanpassingen van de conceptteksten heeft het niet geleid. De onafhankelijkheid van de onderzoekers is daarenboven altijd door de opdrachtgever gerespecteerd.

²¹ De volgende personen maakten deel uit van de begeleidingscommissie: C. Schuyt (voorzitter), J. Mendlik, D. Steenhuis en W. Buitelaar.

1.5.1 *Veiligheid van personen*

Bij het vervaardigen van het rapport is getracht zo veel mogelijk te voorkomen dat personen die object van onderzoek zijn geweest, herkenbaar worden omschreven. De gegevens over informanten, "subjecten" en verdachten zijn in dit rapport geanonimiseerd weergegeven. Terwille van de leesbaarheid zijn wel enkele personen onder alom bekende codenamen vermeld. Rondom bepaalde personen is overigens al zo veel publiciteit geweest, dat de gekozen vorm van anonimisering bepaald niet herkenbaarheid uitsluit. In verband met de veiligheid van personen zijn bepaalde relevante gegevens en relaties tussen feiten niet vermeld, dan wel abstract omschreven.

Met name is getracht te voorkomen dat individuen die als informant hebben gefungeerd en van wie deze status niet algemeen bekend mag worden verondersteld als zodanig te herleiden zijn. Daarbij is ook rekening gehouden met informatie, die derden uit andere bronnen kunnen verkrijgen en met mogelijkheden tot combinatie van in het rapport neergelegde gegevens.

De hier geschetste problematiek is actueel geworden door recent verschenen jurisprudentie. Het openbaar ministerie is in een drietal strafzaken verwezenloos tot openbaarmaking te zijn overgegaan van het vermoeden dat bepaalde verdachten hebben geopereerd als informanten. Daarmee zou de veiligheid van de personen in kwestie in gevaar zijn gebracht.

Dit onderzoek beoogt op geen enkele wijze een bevestiging te geven van de (mogelijke) informantstatus van bepaalde personen, dan wel conclusies te trekken uit gegevens die daarop betrekking hebben. Voor zover wordt gesproken van "vermeende informant(en)" wordt daarmee niet een vermoeden van de onderzoekers verwoord, maar een interpretatie of mening van betrokkenen bij het post-Fort-onderzoek.

Het rapport is ook kritisch doorlopen op de mogelijkheid dat politie- of justitiefunctionarissen door publicatie van de bevindingen in gevaar zouden worden gebracht.

De "screening" waarop hierboven wordt gedoeld is verricht door de onderzoekers, de officieren van justitie Haverkate en Don en – op onderdelen – een lid van de rijksrecherche.

1.5.2 *Interferentie met lopende onderzoeken/strafzaken*

Dit aspect heeft betrekking op het voorkomen van de situatie dat door het weergeven van bepaalde informatie in het rapport het verloop van lopende of toekomstige onderzoeken in gevaar wordt gebracht. Er moet met andere woorden een afweging worden gemaakt tussen het belang van een zo goed mogelijke reconstructie van de gang van zaken en het belang dat lopende onderzoeken en met name lopende strafzaken zo min mogelijk worden bemoeilijkt.

In paragraaf 1.2 is al opgemerkt dat om het risico van interferentie met lopende strafzaken te minimaliseren doelbewust gekozen is voor een evaluatie ex post over de periode maart 1996 - juni 1999. Deze insteek heeft weliswaar een deel van de problemen ondervangen, maar geheel afdoende is deze oplossing niet. Immers, gezien de looptijd van grootschalige onderzoeken en strafzaken is het onvermijdelijk dat deze rapportage "schuurt" aan een aantal lopende

(appèl-)zaken waarvan de opsporing een aanvang nam in het genoemde tijdge-
wricht.²²

Ook de recente jurisprudentie over het naar buiten brengen van de infor-
manten-status van verdachten heeft geleid tot een risico van interferentie tus-
sen de publicatie van het evaluatierapport en de afloop van enkele strafzaken.
De onderzoekers hadden echter al, zoals in paragraaf 1.5.1 is toegelicht, vanuit
het oogpunt van de bescherming van de veiligheid van personen een maximum
aan zorgvuldigheid betracht om te voorkomen dat uit de rapportage zou kunnen
worden afgeleid dat één of meer subjecten of verdachten mogelijk de status van
informant heeft/hebben gehad. De belangen van het beschermen van de per-
soonlijke veiligheid en het voorkomen van interferentie liepen in dit opzicht dus
geheel parallel.

Met het oog op het voorkomen van interferenties heeft periodiek overleg
plaatsgevonden tussen de onderzoekers en de verantwoordelijke functionarissen
van het coördinatieonderzoek, Haverkate en Don. Laatstgenoemden hebben
conceptteksten tweemaal op dit punt kritisch tegen het licht gehouden. Deze
toetsing heeft geleid tot enkele, overigens niet wezenlijke, aanpassingen van het
manuscript.

1.5.3 *Bescherming van de persoonlijke levenssfeer*

Teneinde de persoonlijke levenssfeer van “onderzoekssubjecten”, verdachten en
veroordeelden zo min mogelijk te schaden, zijn uitsluitend hun initialen en – in
een enkel geval – hun codenaam vermeld. Dit op nadrukkelijk advies van de
landsadvocaat met wie over dit punt meermaals van gedachten gewisseld is. Er
is ook voor gekozen om personen die wel als “subject” maar niet als verdachte
zijn aangemerkt, toch met hun initialen aan te duiden. Zo zijn tegen Van V. en
L. tot op heden geen strafrechtelijke stappen gezet in verband met de door het
Fort-team gestelde vragen. Het gebruik van initialen met betrekking tot deze
subjecten is overigens geenszins incriminerend bedoeld.

De omstandigheid dat jegens bepaalde personen op enig moment verden-
kingen hebben bestaan, dan wel dat zij als “onderzoekssubjecten” zijn aange-
merkt, laat onverlet dat redelijkerwijze slechts gevolgtrekkingen over strafrech-
telijke aansprakelijkheid kunnen worden verbonden aan de uitkomsten van
strafrechtelijk onderzoek. In dit verband is het van belang er op te wijzen dat in
de strafzaak tegen J. het openbaar ministerie vrijspraak heeft gevorderd voor de
strafbare feiten in de tenlastelegging die betrekking hadden op J.’s vermeende

²² De meest verregaande oplossing voor dit interferentieprobleem bestaat uit het uit-
stellen van de publicatiedatum van het rapport tot het moment dat in alle relevante
strafzaken onherroepelijke uitspraken zijn gedaan. In het onderhavige geval had de-
ze oplossing, met inachtneming van de mogelijkheid van hoger beroep en cassatiebe-
roep in de diverse strafzaken, gemakkelijk kunnen leiden tot uitstel van enkele ja-
ren. Tegen de achtergrond van de toezegging van de minister van Justitie aan de
Tweede Kamer om op korte termijn helderheid over het verloop van het post-Fort on-
derzoek te scheppen en vanwege het feit dat de conclusies en aanbevelingen van de
evaluatie ernstig aan kracht zouden inboeten bij een te groot tijdsverloop, is door de
onderzoekers – met instemming van de opdrachtgever – van deze optie afgezien.

rol in de IRT-affaire en de rechtbank te Haarlem hem conform de eis voor deze feiten heeft vrijgesproken. J. is wel veroordeeld in eerste aanleg tot een gevangenisstraf van 12 jaar en een forse geldboete voor strafbare feiten, gepleegd na de IRT-periode.

Met nadruk zij nogmaals gewezen op de status van dit onderzoek: het is een reconstructie van gebeurtenissen, ontwikkelingen en van de wijze waarop er op een bepaald moment in een bepaalde situationele context door de diverse betrokkenen naar de problematiek werd gekeken. De standpunten die over de betrokkenheid van bepaalde personen bij de beschreven strafbare feiten worden weergegeven, zijn niet de standpunten van de onderzoekers, maar weerspiegelen de gedachtevorming bij de betrokken politie- en justitiefunctionarissen van dat moment.

Ten aanzien van de politie- en justitiefunctionarissen die een hoofdrol hebben gespeeld in de diverse onderzoekssporen kwamen de onderzoekers reeds snel tot de conclusie dat een verregaande vorm van anonimisering onmogelijk en in zekere zin ook onwenselijk was. Zij worden in het rapport dan ook met naam en toenaam genoemd.²³ Hoewel onder ogen is gezien dat publicatie van het rapport de belangen van een aantal "hoofdrolspelers" zou kunnen schaden, worden deze persoonlijke belangen overschaduwd door het algemene belang dat aan de totstandkoming en de openbaarmaking van het rapport ten grondslag ligt. De evaluatie zou ernstig aan kracht en helderheid hebben ingeboet wanneer de gebeurtenissen zo abstract waren omschreven dat de rol van de hoofdrolspelers niet meer tot concrete personen/functionarissen te herleiden was. Niettemin is ook op dit punt een belangrijke restrictie aangebracht: waar het noemen van de naam van functionarissen niet relevant was, is hiervan ook afgezien.

1.5.4 *Persoonlijke beleidsopvattingen*

Zoals is aangegeven in paragraaf 1.4.2, behoren ook interne notities tot het onderzoeksmateriaal. Deze notities zijn aan te merken als documenten bestemd voor intern beraad, waarin de opstellers op verschillende plaatsen blijf geven van hun persoonlijke opvatting over een bepaalde aangelegenheid. In dit verband is vooral art. 11 van de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) van belang. Dit artikel verzet zich tegen het op verzoek openbaar maken van bedoelde notities. De gedachte daarbij is dat ambtenaren intern vrijelijk hun mening moeten kunnen uiten zonder daarop naderhand te worden aangesproken. Tegenover dit beleidsbelang staat wederom het algemene belang dat met deze evaluatie gediend wordt. Onderkend moet worden dat zonder gebruikmaking van de interne notities een goede reconstructie van de gebeurtenissen vrijwel onmogelijk is. De officiële documenten zijn daartoe vaak te abstract geformuleerd en daarmee te weinigzeggend.

De onderzoekers hebben terughoudendheid betracht bij het gebruik van stukken die door ambtenaren zijn opgemaakt in de overtuiging dat de vertrouwelijkheid er van gegarandeerd was. In het bijzonder geldt dit voor ambtenaren die niet door de onderzoekers geraadpleegd zijn en die niet (rechtstreeks) op de

²³ Voor een overzicht van de hoofdrolspelers en hun functieomschrijving zie bijlage 1.

hoogte zijn gesteld van het feit dat de door hen opgemaakte documenten ter beschikking waren gesteld van de onderzoekers.

Met het oog op het hierboven omschreven spanningsveld heeft bovendien de landsadvocaat het gehele manuscript op een aantal momenten kritisch doorgenomen. Tevens heeft op 16 mei 2001 overleg plaatsgevonden met de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie, H. Borghouts, en de directeur-generaal van het directoraat-generaal rechtshandhaving, C. Dessens. De uitkomst van dit overleg was dat uit documenten die onder het regiem van de WOB vallen niet letterlijk mocht worden geciteerd, althans voor zover het de weergave van persoonlijke beleidsopvattingen betrof. Het was wel toegestaan om de betreffende teksten in eigen woorden weer te geven en in de voetnoten naar deze stukken te verwijzen.

1.6 Opbouw van het rapport

Zoals reeds eerder is aangegeven, wordt de basis van het rapport gevormd door een chronologische beschrijving van de gebeurtenissen. In dertien hoofdstukken wordt stap voor stap uit de doeken gedaan welke ontwikkelingen zich in een bepaald tijdgewricht hebben voorgedaan. Deze keuze vraagt van de lezer enige inspanning om de rode draad in de beschouwing te kunnen blijven volgen en leidt op sommige plaatsen tot overlap in de tekst. Tegenover dit nadeel staat echter het grote voordeel dat beslissingen en uitvoeringshandelingen worden gezien in de situationele context die destijds op deze beslissingen en handelingen van invloed was. Om deze reden wordt ook niet onmiddellijk een begin gemaakt met de beschrijving en analyse van de gebeurtenissen in het post-Fort-traject, maar wordt in hoofdstuk 2 kort aandacht besteed aan de voorgeschiedenis en achtergrond van de onderzoeken in kwestie. De activiteiten die in het kader van de post-Fort-activiteiten zijn verricht, kwamen immers niet uit de lucht vallen, maar kenden een roerige historie.

Van hoofdstuk 3 tot en met hoofdstuk 15 worden ruim drie jaar post-Fort-onderzoek onder de loep genomen. Na een feitelijke weergave van de loop der gebeurtenissen is aan het einde van elk hoofdstuk ruimte gereserveerd voor een beknopte evaluatie. In deze slotparagraaf wordt uiteengezet hoe het complex aan beschreven feiten moet worden geduid. De hierboven beschreven elementen uit de L.E.G.O.-systematiek vormen daarbij het analysekader, waarbij afhankelijk van de in een hoofdstuk geschetste ontwikkelingen bepaalde elementen meer of minder worden geaccentueerd. Daar waar bijvoorbeeld in het beschrijvende gedeelte van een hoofdstuk uitvoerig wordt ingegaan op de informatievoorziening aan de leidinggevenden, wordt in de afsluitende evaluatieve paragraaf aan dit thema extra aandacht besteed. Hetzelfde geldt voor de overige in de L.E.G.O.-systematiek onderscheiden elementen.

Het onderscheid in twee rapportagedelen is hiervoor al aangestipt: deel I – bestaande uit de hoofdstukken 3 tot en met 8 – behandelt de periode maart 1996 tot november 1997 en deel II beslaat de restende anderhalf jaar van de onderzoeksperiode. Het onderscheid in twee delen reflecteert in zekere zin de overgang van de voorbereidingshandelingen naar de opening van enkele gerechtelijke vooronderzoeken. De vergadering van het college van procureurs-

generaal van november 1997 moet in dat verband als een belangrijk draaipunt worden gezien.

Ook binnen de structuur van de twee delen nemen de collegevergaderingen een belangrijke plaats in. Bij een aantal van deze vergaderingen is nadrukkelijk pas op de plaats gemaakt teneinde inzichtelijk te maken hoe de informatievoorziening "naar boven" plaatsvond, welke verwachtingen omtrent de (toekomst van) de verschillende onderzoeken bestonden en welke besluiten van hogerhand werden genomen om de onderzoeken op koers te houden, dan wel te krijgen.

De beide delen worden afgesloten met een aantal algemene conclusies. Deze onderscheiden zich van de conclusies die worden vermeld aan het einde van de verschillende hoofdstukken door een wat hoger abstractieniveau. Het doel van de evaluatie is immers mede om leerpunten uit de loop der gebeurtenissen te destilleren voor toekomstige complexe opsporingsonderzoeken.

De twee rapportagedelen en de algemene conclusies aan het einde daarvan in het bijzonder vormen de opmaat voor de synthese die aan het begin van dit rapport is afgedrukt. Hierin worden de ontwikkelingen in het post-Fort-traject samengevat, waarna uit het kluwen van gebeurtenissen een aantal draden wordt getrokken. Aan de hand van vier kernthema's wordt de crux van de problematiek inzichtelijk gemaakt en worden aanbevelingen geformuleerd die voor de toekomst als handvatten kunnen dienen bij de aanpak van complexe zaken.

2 De achtergrond en context van het post-Fort-onderzoek

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk werd aangegeven dat het rapport van de Commissie-Kalsbeek de aanleiding vormt van deze reconstructie en evaluatie van het post-Fort-onderzoek. Dit rapport kent echter ook weer zijn voorgeschiedenis. En het is aangewezen om deze voorgeschiedenis hier in het kort te verhalen, omdat zij op diverse manieren een belangrijke rol heeft gespeeld in het verloop van het post-Fort-onderzoek. Hierbij wordt bepaald niet naar volledigheid gestreefd. Het hele verhaal van de IRT-affaire willen vertellen – inclusief een kritische bespreking van alle publicaties die er inmiddels over zijn gepubliceerd – zou een onderzoek op zichzelf vergen. Doelbewust is ervoor gekozen om aan de hand van de voornaamste rapporten slechts die aspecten te belichten waarvan een zekere kennis nodig is voor een goed begrip van bepaalde ontwikkelingen in het post-Fort-onderzoek.

Daarenboven wordt er gerekend op de herinnering van de lezer waar het gaat om de publieke commotie die deze affaire op gezette tijden heeft losgemaakt in ons land. Ook hierop wordt in dit rapport niet ingegaan. We beperken ons tot de constatering dat het in heel deze affaire steevast draaide om een ernstig conflict tussen “Amsterdam” en “de anderen” waarbij beide partijen als nooit tevoren tot op het hoogste niveau hebben gevochten voor hun “gelijk” en nu eens deze partij en dan weer gene het “gelijk” aan haar zijde kreeg. Met als resultaat: diep verstoorde persoonlijke en institutionele verhoudingen in het politie- en justitiewezen in dit deel van Nederland. Het post-Fort-onderzoek is dus niet zomaar een ingewikkeld rechercheonderzoek. Het is als gevolg van zijn voorgeschiedenis ook een zeer beladen onderzoek. De organisatie en het verloop ervan zijn mede door die totaal verstoorde verhoudingen bepaald. Dit maakt dat onderzoek nu juist zo bijzonder.

Hierna wordt eerst ingegaan op het rapport van de Commissie-Wierenga die in 1994 een onderzoek instelde naar onder meer het ontstaan, het functioneren en het ontbinden van het Interregionaal Rechercheteam Noord-Holland/Utrecht (IRT). Vervolgens zal worden besproken hoe de Commissie-Van Traa in 1995-1996 heel anders oordeelde over wat inmiddels de IRT-affaire was gaan heten. In het verlengde hiervan wordt het onderzoek behandeld dat in dezelfde jaren werd ingesteld door het Fort-team van de rijksrecherche naar het functioneren van de RCID Kennemerland. Daarna wordt aangestipt hoe de procureur-generaal mr. C. Ficq in 1996 oordeelde over het functioneren van de leden van het openbaar ministerie die op enigerlei wijze direct betrokken waren (geweest) bij de IRT-affaire. En tenslotte wordt het rapport van de Commissie-Kalsbeek belicht die in 1998-1999 naging wat er was veranderd ten aanzien van

de crises die door de Commissie-Van Traa in de opsporing waren geconstateerd en welke effecten de veranderingen hadden gesorteerd.

Tevens wordt in dit hoofdstuk beknopt de institutionele context geschilderd waarbinnen de organisatie van het post-Fort-onderzoek moet worden geplaatst. Hierbij gaat het aan de ene kant om de hervorming van het openbaar ministerie die ten tijde van dit onderzoek plaatsgreep, en aan de andere kant om de reorganisatie van het politieapparaat in de betrokken jaren. Meer bepaald zal een en ander te berde worden gebracht over de oprichting en taak van het landelijk rekercheteam enerzijds en het landelijk parket anderzijds. Deze twee instanties spelen immers een primordiale rol in het post-Fort-onderzoek.

Tenslotte worden twee wisselingen van de wacht aangestipt die zeker ook hun invloed hebben doen gelden op de voortgang van het post-Fort-onderzoek: het onvrijwillige ontslag van Docters van Leeuwen en de pensionering van Gonsalves, de twee procureurs-generaal die mogen worden beschouwd als de architecten van dit onderzoek.

Bij de beschrijving van de voorgeschiedenis van het post-Fort-onderzoek is gekozen voor een chronologische opbouw. Strikt genomen spelen de veranderingen in de institutionele context en de personele bezetting van het college van procureurs-generaal in de tijd gezien hier dwars doorheen. Omwille van de duidelijkheid is toch besloten om eerst het werk van de diverse onderzoekscommissies in vogelvlucht te behandelen en pas daarna de veranderingen van institutionele en personele aard.

2.2 De voorgeschiedenis van het post-Fort-onderzoek

2.2.1 Het rapport van de Commissie-Wierenga

Na jaren van voorbereiding werd eind 1990 door de politieautoriteiten in de provincies Noord-Holland en Utrecht beslist om een interregionaal rekercheteam op te richten ter bestrijding van de zware georganiseerde criminaliteit. De Bijzondere Onderzoekscommissie IRT – de Commissie-Wierenga – die in 1994 de omstandigheden onderzocht waaronder dit team eind 1993 werd opgeheven door burgemeester Van Thijn, hoofdofficier van justitie Vrakking en hoofdcommissaris Nordholt²⁴ – concludeerde dat het IRT halverwege 1992 niet alleen beheersmatig goed op koers lag maar zich ook ontpopte tot een “professionele en gemotiveerde rekerche-eenheid die op een vernieuwende manier de georganiseerde criminaliteit aanpakte”. In de loop van 1993 traden er echter allerhande strubbelingen op omtrent de positionering van het IRT in het nieuwe politiebestel die volgens de commissie werden verwekt door leden van de Amsterdamse korpsleiding. Dezen duldden kennelijk niet dat het IRT als een zelfstandige rekerche-eenheid binnen het Amsterdamse ressort bleef functioneren en ook niet bereid was om zich te onderwerpen aan het primaat van de Amsterdamse rekerche ten aanzien van de aanpak van de “Hollandse criminele netwerken”. Deze strubbelingen hebben volgens de commissie de kiem gevormd voor de grote conflicten die later dat jaar in hun volle omvang naar buiten zouden bar-

²⁴ *Rapport van de bijzondere onderzoekscommissie IRT (Commissie-Wierenga)*, Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1994, 2 dln.

sten. Het feit dat de Amsterdamse driehoek vanaf 1 juni 1993 primair verantwoordelijk was voor het IRT kon dit niet verhinderen.

De commissie sprak zich bijzonder kritisch uit over de manier waarop de Amsterdamse korpsleiding de overname van het IRT had aangepakt. Zij had die niet zorgzaam voorbereid en had daarbij nagelaten om op een passende wijze te voorzien in de teamleiding. Dit had het functioneren van het IRT ernstig belemmerd en tot grote onrust onder de medewerkers van het team geleid. Nordholt werd persoonlijk verweten dat hij niet "actief en sturend" had opgetreden nadat hem van verschillende kanten was gewezen op de problemen. Hij kwam daar-entegen duidelijk wel in actie toen hij begin november 1993 vernam dat de Amsterdamse teamleider geen verantwoordelijkheid wenste te dragen voor de (CID-)methode die in een bepaalde rechercheoperatie door het IRT met instemming van de betrokken officieren van justitie werd gebezigd. Tezamen met zijn rechterhand Van Riessen stelde hij op 8 november 1993 Vrakking op de hoogte en gedrieën togen zij naar procureur-generaal Van Randwijck. Deze stelde tezamen met Vrakking later die dag de minister van Justitie in kennis van wat er gaande was. Vrakking en Nordholt informeerden op hun beurt Van Thijn. Weken van overleg en commotie volgden, met name beheerst door het gegeven dat Vrakking geen verantwoordelijkheid wenste te dragen voor de gebezigde methodiek. Eind november kwam de Amsterdamse driehoek volgens de commissie tot het besluit dat het IRT diende te worden opgeheven en drukte dit besluit eenzijdig tegen de zin van de meeste andere betrokken autoriteiten door. Op 7 december 1993 werd door de driehoek in die zin een persbericht wereldkundig gemaakt. Zowat alle andere betrokkenen waren verrast tot woedend over deze gang van zaken. De commissie concludeerde dat het persbericht onjuist was "voorzover daarin als reden voor de ontbinding van het IRT de omstreden werkmethode wordt genoemd".

Speciaal met betrekking tot de werkmethode stelde de commissie vast dat deze erin bestond dat met inachtneming van de gangbare beginselen een informant werd ingezet wiens optreden "in de keten met betrekking tot de handel in soft drugs" een redelijk doel diende, namelijk het verkrijgen van een zodanig inzicht in de criminele organisatie dat tot ontmanteling daarvan kon worden overgegaan. Daarenboven waren er maatregelen getroffen om te voorkomen dat de informant ongecontroleerd zijn gang kon gaan. Er werd rekening mee gehouden "dat de invoer van hard drugs aan de orde zou kunnen komen. In dat geval zou de politie echter ingrijpen". De commissie concludeerde op dit punt dan ook dat "de methode niet op onrechtmatige wijze is toegepast. De toepassing ervan viel binnen het kader van de door het openbaar ministerie vastgestelde richtlijnen". Zij had geen aanwijzingen gevonden die "de conclusie rechtvaardigen dat er sprake is geweest van het uit de hand lopen van een opsporingsmethode". Naar haar mening kon de gehanteerde werkmethode in redelijkheid niet worden beschouwd als de oorzaak van de ontbinding van het IRT.

Tenslotte velde de Commissie-Wierenga harde oordelen over de belangrijkste Amsterdamse politieautoriteiten. Zij vond dat Vrakking in de periode 7 november tot en met 7 december 1993 "in ernstige mate tekort is geschoten". Hetzelfde oordeel sprak zij uit over Van Riessen, het hoofd justitiële bedrijfsvoering van de Amsterdamse politie. Betreffende Nordholt schreef zij dat hij ruimschoots de gelegenheid had gehad om te treden en zo veel onheil had kunnen

voorkomen: "Zodanig doortastend optreden is echter achterwege gebleven". Van Randwijck werd hetzelfde verwijt gemaakt.

2.2.2 *Het rapport van de Commissie-Van Traa*

Op 7 april 1994 discussieerde de Tweede Kamer in turbulente omstandigheden over de opheffing van het IRT. Aan het einde van dit debat werd een motie aangenomen waarin de wens tot uitdrukking werd gebracht dat een parlementaire commissie een onderzoek zou moeten instellen naar het gebruik van en de controle op de opsporingsmethoden in Nederland. Om de oprichting van zulk een commissie voor te bereiden werd op 1 juni door de vaste commissie voor Justitie een werkgroep ingesteld. Deze werkgroep onder de leiding van Van Traa bracht in oktober 1994 verslag uit aan de Kamer. Uit dit verslag blijkt dat de werkgroep wel kennis nam van de dossiers betreffende de IRT-affaire maar zich uitdrukkelijk onthield van een oordeel erover.²⁵ Zij adviseerde tot het houden van een enquête en omschreef in enkele lijnen het doel ervan. Op 6 december 1994 werd vervolgens de Enquêtecommissie opsporingsmethoden ingesteld. In haar taakomschrijving wordt over de IRT-affaire niet gerept, maar de commissie besteedde hier wel veel aandacht aan. Zij wijdde er onder de titel "Delta-methode: doorlaten van drugs onder regie van politie en justitie" een omvangrijk hoofdstuk (hoofdstuk 3) in haar eindrapport aan.²⁶ Voor het overige ging dit rapport over de "crisis in de opsporing" in het algemeen en de mogelijkheden en middelen om deze crisis te overwinnen.

In hoofdstuk 3 wordt omschreven waarom de betrokken methode met de term Delta werd aangeduid. Deze term sloeg op het driemanschap dat na de moord op Bruinsma (een deel van) diens criminele activiteiten zou hebben overgenomen: handel in verdovende middelen, maar ook handel in vuurwapens inclusief explosieven en vermoedelijk liquidaties. Het IRT-onderzoek richtte zich op de handel in soft drugs en mogelijk in XTC. De RCID Kennemerland, in de persoon van L. en Van V., runde evenwel de informant die de contacten had met de betrokken criminele organisatie. Vanaf juli 1992 werden onder de regie van het IRT en met behulp van informanten containers met drugs doorgelaten. Deze containers werden doorgelaten met instemming van de opeenvolgende (Haarlemse) officieren van justitie, met name Van der Veen. Deze laatste gaf in 1993 toestemming om een bepaalde informant te laten "groeien" zodat hij meer vertrouwen zou krijgen van de top van de criminele organisatie. De betrokken methode werd "waarschijnlijksterwijs uitgewerkt door CID-chef L."

Naast dit onderzoek vond er bij het IRT eveneens een groot onderzoek plaats naar de handel in XTC-pillen op Engeland en Duitsland, onder meer via te voren geprepareerde tankauto's. In januari 1993 liet het IRT een peilbaken aanbrengen op een tankauto die vervolgens diverse malen voor allerhande transporten werd gebruikt. In maart 1993 gaf Van der Veen expliciet toestemming om een transport XTC-pillen door te laten gaan naar Engeland. De chauff-

²⁵ Rapport van de werkgroep voor onderzoek opsporingsmethoden, *Opsporing gezocht*, Tweede Kamer, 1994-1995, 23945, nr. 2.

²⁶ Enquêtecommissie opsporingsmethoden, *Inzake opsporing*, 's-Gravenhage, Sdu Uitgevers, 1996.

feur van de tankauto werd in mei 1993 in Engeland gearresteerd met een partij van anderhalf miljoen XTC-pillen aan boord. Hij werd tot een langdurige gevangenisstraf veroordeeld.

De Commissie-Van Traa kwam verder tot de bevinding dat het rapport van de Commissie-Wierenga geheime bijlagen kende. Het bleek dat speciaal in haar geheime aanbiedingsbrief laatstgenoemde commissie verder was gegaan in haar omschrijving van de Delta-methode dan in het officiële rapport. Zo stond in deze brief dat de politie er in samenwerking met de douane voor zorgde dat ladingen waarin drugs verborgen zaten ongemoeid werden gelaten bij de invoer in Nederland en door de politie werden afgeleverd op de plaats van bestemming. In totaal zou zo met toestemming van het openbaar ministerie 45.000 kilo soft drugs niet door de politie zijn onderschept. Ook werd duidelijk dat een criminele informant miljoenen had verdiend en die winst blijkbaar kon behouden. Desalniettemin, zo stelde de Commissie-Van Traa vast, werden ook nog na de opheffing van het IRT containers met drugs doorgelaten.

Naar aanleiding van allerhande publiciteit in februari en maart 1995 over de mogelijke betrokkenheid van leden van met name de RCID Kennemerland en de FIOD bij de smokkel van drugs en sigaretten werd door het college van procureurs-generaal besloten de rijksrecherche een onderzoek te laten instellen naar de organisatie en het functioneren van de RCID Kennemerland. Dit onderzoek ging in mei 1995 van start. Dit wordt het Fort-onderzoek genoemd omdat het betrokken team in een fort – Fort De Bilt – werd gehuisvest. De Commissie-Van Traa werd voortdurend op de hoogte gesteld van de vorderingen van dit onderzoek. Op grond van vooral dit onderzoek kon zij in haar eindrapport een meer uitgebreide omschrijving geven van de rechercheoperaties die vooral door de RCID Kennemerland waren opgezet. Zo bleek dat de “Sapman” die zichzelf had gemeld bij de recherche te Haarlem in de navolgende periode alle vruchten-sappen verwerkte die als deklading werden gebruikt bij de containers met drugs die door deze RCID werden doorgeleverd. Verder kwam uit dat een zuster van L. voor de “Sapman” was gaan werken en volgens deze hem moest helpen bij het opzetten van een frontstore in Zuid-Amerika waarvan de RCID Kennemerland later gebruik kon maken. Op een gegeven moment heeft L. haar 10.000 dollar gegeven om de schulden van de fabriek af te lossen en achterstallig loon te betalen. In 1995 kreeg de “Sapman” van Van V. een bedrag tussen de 500.000 en 1 miljoen gulden om uit de problemen te komen en zijn bedrijf te kunnen voortzetten. Het was evenwel mede bedoeld om diens verhoor door de rijksrecherche te voorkomen.

Ook het onderzoek van de rijksrecherche wierp enig licht op de mogelijke betrokkenheid van enkele medewerkers van de FIOD/douanerecherche. Voor de commissie stond het vast dat zij van wezenlijk belang waren (geweest) voor de uitvoering van de omstreden methode. Uit verklaringen van de toenmalige teamleider van de FIOD Teeven bleek dat, hoewel deze diensten niet beschikten over de CID-status, zij in de onderhavige periode niettemin zo'n tien informanten runden. In het bijzonder de FIOD-medewerker De J. werkte ten behoeve van verschillende CID'en de doorlatingsmethode uit. Wie er precies voor diens handelingen verantwoordelijk was bleef echter onduidelijk. De FIOD-teamleider Bakker ging er tot in maart 1995 overigens vanuit dat alle bewust niet gecontroleerde containers op een later moment in beslag waren genomen. Tevens

kwam aan het licht dat De J. betrokken was bij doorlatingstrajecten in de sfeer van de illegale handel in sigaretten. Hij stond in elk geval in nauw contact met de vrachtwagenchauffeur die in de betrokken transporten een grote rol speelde.

Verder stelde de commissie vast dat vele verantwoordelijken niets of toch niet veel van de gehanteerde methode af wisten. De enigen die volgens de commissie alles wisten waren L. en Van V. Van der Veen "was nagenoeg volledig op de hoogte". Voor het overige was de politieke en justitiële leiding van het IRT wel van veel maar niet van alle belangrijke elementen op de hoogte. Vrakking en de hoofdofficier van Haarlem wisten echter van niets. Wat speciaal L. en Van V. betreft moet in dit verband worden vastgesteld dat de commissie hen niet betichtte van corruptie; zij nam deze term zelfs niet in de mond. Wel vroeg zij zich af of hun betrokkenheid bij het saptraject niet verder ging dan eerder werd beschreven. Zij achtte het in elk geval aannemelijk dat beiden "een te intensieve financiële betrokkenheid hadden bij het bedrijf in Zuid-Amerika". Zij twijfelde er verder aan of L. niet van meer op de hoogte was geweest dan hij in de verhoren had verklaard en sprak het vermoeden uit dat hij zowel als Van V. "opzettelijk verklaringen tegen de waarheid hebben afgelegd". Afsluitend kwam de commissie tot de conclusie dat zij in elk geval niet in staat waren gebleken de methode verantwoord uit te voeren.

In het licht van het vorenstaande spreekt het welhaast voor zichzelf dat de Commissie-Van Traa tot een heel ander oordeel kwam over de toegepaste methode dan de Commissie-Wierenga. In haar ogen was die "als opsporingsmethode onverantwoord" omdat zij nauwelijks te sturen en te controleren viel en informanten dus een te grote invloed op het functioneren van politie en justitie hadden, zelfs in die mate dat zij er afhankelijk van waren geworden. De controle door het openbaar ministerie op de feitelijke gang van zaken was onvoldoende en soms compleet afwezig. De infiltrant had er trouwens alle belang bij dat deze methode werd toegepast omdat hij zijn criminele winsten mocht behouden. Het idee van de "groeiformant" vond de commissie wel creatief maar onwenselijk omdat het in de praktijk gepaard ging met het plegen van allerhande zware strafbare feiten. Viel de betrokken medewerkers van de RCID Kennemerland en de FIOD te verwijten dat zij de leiding van het openbaar ministerie en de politiekorpsen absoluut onvoldoende informeerden over de werkelijke gang van zaken, dezen moest op hun beurt worden aangerekend dat zij niet hun verantwoordelijkheid hadden uitgeoefend door te zorgen voldoende op de hoogte te geraken van de gebruikte opsporingsmethoden. Verder nam de Commissie-Van Traa in die zin afstand van de conclusies van de Commissie-Wierenga dat zij vond "dat in de baaierd van ongenoegen die leidde tot de opheffing van het IRT de schuld niet eenduidig bij een partij te leggen is".

Het spreekt welhaast voor zichzelf dat – afgezet tegen de conclusies van de Commissie-Wierenga – de oordelen van de Commissie-Van Traa door "Amsterdam" als een vorm van rehabilitatie werden ervaren en door "de anderen" als een onterechte veroordeling werden beschouwd.

2.2.3 *Het rapport van het Fort-team*

Hiervoor werd al aangegeven dat in 1995 de rijksrecherche de opdracht kreeg een zogenaamd "feitenonderzoek" – dus geen strafrechtelijk onderzoek – in te

stellen naar de organisatie en het functioneren van de RCID Kennemerland. Hierop formeerde de leiding van de rijksrecherche een team dat niet alleen bestond uit rijksrechercheurs maar ook uit medewerkers van allerlei andere politiediensten. De leiding was in handen van het hoofd van de rijksrecherche Pijl en het gezag werd toevertrouwd aan twee advocaten-generaal: Cremers en Zwerwer. Sinds 1 mei 1995 functioneerde er daarenboven een zogenaamde regiegroep Kennemerland onder voorzitterschap van de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie. Deze commissie bestond verder uit de procureurs-generaal Docters van Leeuwen, Gonsalves en Van Randwijck, de directeur-generaal Van Brummen respectievelijk de directeur van politie Wooldrik van het ministerie van Justitie, de directeur-generaal openbare orde en veiligheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken, en de burgemeester van Haarlem. Het rapport over het onderzoek werd op 29 maart 1996 afgerond en kort daarna publiek gemaakt.²⁷ De stukken die in het kader van dit onderzoek werden verzameld respectievelijk opgemaakt – waaronder verslagen van gesprekken met allerhande politiemensen en leden van het openbaar ministerie – vormen het zogenaamde Fort-archief.

Bij de bespreking van de conclusies van de Commissie-Van Traa zijn reeds diverse belangrijke bevindingen van het Fort-team aangehaald. Die worden hier vanzelfsprekend niet herhaald. Er zal worden volstaan met een aanvullende bloemlezing uit zijn onderzoeksresultaten. Tot de zogenaamde “hoofdbevindingen” en “nadere bevindingen” waartoe het team kwam behoren de volgende:

- Van der Veen heeft “ernstige beoordelings- en inschattingfouten” gemaakt en zijn hoofdofficier heeft zich “te passief” opgesteld;
- L. en Van V. hebben “met een grote mate van waarschijnlijkheid ruim 5 miljoen gulden besteed zonder dat hiertegenover formele financieringsbronnen stonden. De indruk bestaat dat dit geld afkomstig is van criminelen”;
- L. heeft zowel aan zijn leidinggevenden als aan de rijksrecherche “opzettelijk onjuiste informatie” verschaft;
- de RCID Kennemerland is betrokken geweest bij de invoer van tenminste 47 containers en twee zendingen per luchtvracht, waarmee illegaal soft drugs in Nederland werden ingevoerd; met deze containers is in totaal 230.000 kilo soft drugs met medeweten van de RCID Kennemerland Nederland binnengebracht; hiervan is zeker 108.000 kilo op de markt gekomen;
- het is aannemelijk dat de FIOD/douanerecherche in de personen De J. en zijn chef Teeven “op de hoogte zijn geweest van het feit dat drugs in het milieu terecht kwamen”;
- de bij de parlementaire enquêtecommissie door Van V. en L. afgelegde verklaringen over de geïnvesteerde gelden in het “sap-traject” zijn op belangrijke punten in strijd met de bevindingen in het rijksrechercheonderzoek”;
- er is “geen verklaring gevonden voor een aantal handelingen van L. en Van V.; ook zelf gaven zij hiervoor nimmer een redelijke verklaring. De vraag of

²⁷ Rijksrecherche, Fort-team, *Rapport onderzoek naar het functioneren van de RCID Kennemerland*, Zoetermeer, Centrale Recherche Informatiedienst, 1996.

zij steeds bezig waren om binnen de grenzen van de rechtsstaat criminaliteit te bestrijden of bewust of onbewust deel waren van diezelfde criminaliteit, kan dan ook niet worden beantwoord”;

- nergens is gebleken “of en hoe de zgn. “IRT-groei-informant” feitelijk werd gestuurd en gecontroleerd”;
- er zijn aanwijzingen “dat de rol van de voor het IRT ingezette “groei-informant” al langer bij criminele organisaties bekend was”;
- “met medeweten of op initiatief van de RCID zijn diverse strafbare feiten gepleegd zoals het vervoeren van hard drugs, valsheid in geschrifte en mogelijke corruptie bij de douane, zonder dat het OM daarvan op de hoogte werd gesteld”.

Wat speciaal de methode van het zogenaamde gecontroleerde doorleveren van drugs betreft kwam het Fort-team onder meer tot de volgende bevindingen:

- dat slechts 29 maal door een officier van justitie toestemming werd gegeven voor een of meer zendingen;
- dat niet is gebleken dat de infiltrant “in vertrouwen gegroeid” was;
- dat kleine criminelen door hun langdurig gebruik als infiltrant in aanzien en rijkdom waren gegroeid;
- dat op grond van de mededeling van een enkele politiefunctionaris dat het openbaar ministerie toestemming verleende “door de douane echter vergaande medewerking (werd) verleend”;
- dat het merendeel van de containers afkomstig was uit Zuid-Amerika maar een deel ook uit Afrika en het Verre en Midden-Oosten;
- dat een soortgelijke methode in 1992 in Dordrecht met succes werd toegepast, in die zin dat na de doorlating van drie zendingen soft drugs een vierde zending met hard drugs in beslag kon worden genomen met aanhouding van belangrijke verdachten.

Met betrekking tot de handel in XTC op Engeland concludeerde het Fort-team onder meer dat Van der Veen “gedetailleerd van deze zaak op de hoogte (was) en hierin onjuiste beslissingen (heeft) genomen; zo stemde hij, ondanks dat naar zijn oordeel de infiltrant andere burgers mogelijk had uitgelokt, in met voortzetting van het traject”.

En aangaande de handel in cocaïne stelde het Fort-team vast “dat de RCID Kennemerland al in 1991 cocaïne gecontroleerd liet doorgaan; ook later vonden gecontroleerde doorleveringen van hard drugs plaats”. Ook kwam het tot de bevinding dat de “IRT groei-informant” reeds vanaf 1989 informatie had verstrekt over de cocaïnehandel

Het team rondde de opsomming van zijn bevindingen af met een aantal vaststellingen op financieel gebied. Een daarvan was dat “vanuit formele bronnen geen bijzondere CID-activiteiten zijn gefinancierd” en dat het aannemelijk was “dat de 3,2 miljoen gulden aan “onverklaarbare” stortingen in de administratie van de “Sapman”, afkomstig is van gelden, beschikbaar gesteld door of namens L. en Van V.”.

Het rapport van het Fort-team kent tenslotte een epiloog. Deze epiloog bevat 26 vraagpunten. Deze vraagpunten werden met name uit onbehagen opgeschreven. Onbehagen over het feit dat allerlei informatie erop wees dat nog lang

niet bekend was wat er werkelijk allemaal was gebeurd: "De werkelijke intenties van L. en Van V. ten aanzien van bijvoorbeeld het zogenaamde saptraject en hun verwevenheid met criminaliteit zijn immers niet duidelijk geworden". Tot de vraagpunten die open bleven staan rekende het Fort-team onder meer de volgende:

- "is de "groei-informant niet één persoon, maar gaan er achter zijn code-naam meerdere personen schuil, wellicht relaties van de persoon die als zodanig wordt opgevoerd";
- "waarom is er een abnormale afschermingsbehoefte ten aanzien van deze informant waargenomen, zowel administratief (verwijderde informatie) als personeel (slechts twee personen mochten runnen; ook nadat L. chef werd)";
- "indien deze informant vanaf het begin dubbelspel speelde, wisten Van V. en L. hiervan en vanaf welk moment";
- "hoe komt Van V. aan de enorme hoeveelheden geld waarover hij kennelijk al in 1992 beschikte; ook de jaren daarna beschikte hij over grote sommen geld";
- "waarom voert L. een verantwoording van zwarte gelden bij de PEC op die aantoonbaar onjuist is";
- "hoe toevallig is het dat L. op momenten dat hij de precieze rol van de "groei-informant" nader moest verklaren niet of nauwelijks beschikbaar was (...)?"

Hoe deze en andere vraagpunten eventueel tot een oplossing konden worden gebracht is een vraag die in deze epiloog niet werd gesteld. Dit was echter wel de vraag waarvoor het college van procureurs-generaal en het ministerie van Justitie zich gesteld zagen toen het rapport van de Commissie-Van Traa en het rapport van het Fort-team waren gepubliceerd.

2.2.4 *Het rapport van procureur-generaal Ficq*

In het voorjaar van 1996 kreeg procureur-generaal Ficq van de minister van Justitie de opdracht om een onderzoek in te stellen naar het functioneren van de acht leden van de openbaar ministerie die in het rapport van de Commissie-Van Traa met naam en toenaam waren genoemd. Ficq stelde hiertoe een kleine onderzoeksgroep in, die in de wandelgangen al snel de "Equipe Ficq" werd genoemd. Op 28 oktober 1996 stuurde de minister van Justitie aan de voorzitter van de Tweede Kamer een brief waarin zij per persoon verslag uitbracht over de aandachtspunten die Ficq in zijn onderzoek had betrokken en de conclusies waartoe hij op deze punten was gekomen.²⁸ Het rapport-Ficq als zodanig is nimmer openbaar gemaakt.

Op diverse punten week het oordeel van Ficq duidelijk af van dat van de Commissie-Van Traa. Zo was hij tot de conclusie gekomen dat het Haarlemse openbaar ministerie zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de RCID Kennemerland op een adequate manier had gedragen. En hij vond in het bijzonder

²⁸ Brief minister van Justitie d.d. 28 oktober 1996 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (B7).

dat het de betrokken hoofdofficier – evenals zijn Amsterdamse collega Vrakking trouwens – niet te verwijten viel dat zij niet spontaan vragen hadden gesteld betreffende een hen onbekende opsporingsmethode. Zij hadden op dit punt zich niet anders gehandeld dan van hen mocht worden verwacht.

Niettemin plaatste Ficq bij het optreden van een enkel lid van het openbaar ministerie wel kritische kanttekeningen. Meer speciaal maakte hij Van der Veen het verwijt dat deze in bepaalde aangelegenheden niet had gehandeld zoals van hem bij de uitoefening van zijn functie mocht worden verwacht. Hierbij verwees Ficq onder meer naar het feit dat Van der Veen in de XTC-zaak de onjuiste codering van bepaalde CID-informatie had gebruikt als een argument in een discussie over de betrouwbaarheid van die informatie.

En wat het optreden van Vrakking betreft ten tijde van de opheffing van het IRT – waar de Commissie-Wierenga zich behoorlijk kritisch over had uitgesproken – had Ficq weliswaar eveneens vastgesteld dat niet was gebleken dat betrokkene anders had gehandeld dan van hem mocht worden verwacht maar dit oordeel beperkte zich wel tot diens optreden in relatie tot de veiligheid van een informant. In het bijzonder werd van dit optreden gezegd dat niet was gebleken “dat de ter zake genomen beslissingen op zichzelf gezien onverantwoord waren”.

De minister van Justitie voegde aan de samenvatting van het rapport toe dat zij en de secretaris-generaal “indringende gesprekken” met de acht betrokkenen hadden gevoerd en dat zij afzag van het nemen van disciplinaire maatregelen tegen twee van hen, onder wie Van der Veen, omdat zij de gevoerde gesprekken in combinatie met de publieke vaststelling van de onjuistheid van hun handelen als “proportionele reactie” beschouwde. Wel schreef zij het wenselijk te vinden dat de personen die een rol hadden gespeeld in de IRT-affaire, een andere functie zouden aanvaarden. En zij gaf aan welke verplaatsingen reeds hadden plaatsgevonden. Tot slot beklemtoonde zij dat ook in het rapport-Ficq een beeld van het openbaar ministerie naar voren komt “dat grote verbeteringen behoeft ten aanzien van de communicatie en het management”.

2.2.5 *Het rapport van de Commissie-Kalsbeek*

Op 18 november 1998 stelde de Kamer de Tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden in. Deze commissie had tot taak om binnen zes maanden na te gaan in hoeverre de beslissingen die door regering en Kamer waren genomen naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Van Traa hadden bijgedragen tot de bestrijding van de crisis in de opsporing. Omdat het verdere – al dan niet strafrechtelijke – onderzoek naar de IRT-affaire niet tot deze 129 beslis-punten behoorde heeft de Commissie-Kalsbeek zich ook niet echt in dit onderzoek verdiept. Dit blijkt ook uit de algemene structuur en de inhoud van het rapport dat de commissie op 9 juni 1999 heeft aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer: hierin wordt onder het kopje “bijzondere bevindingen” slechts kort op dit onderzoek ingegaan.²⁹ Het kan verder ook worden opgemaakt uit de lijst van archiefstukken die de commissie blijkens bijlage 2.1. en de tekst van het rapport heeft geraadpleegd. Bij de stukken in de bedoelde bijlage wordt

²⁹ *Opsporing in uitvoering; rapport van de tijdelijke commissie evaluatie opsporingsmethoden*, 's-Gravenhage, Tweede Kamer, 1998-1999, 26 269, nrs. 4-5.

– op een enkele uitzondering na – geen gewag gemaakt van (stukken of dossiers uit) de meest relevante archieven die berusten bij het landelijk rechte team, het landelijk parket, het college van procureurs-generaal, het ministerie van Justitie en (leden van) de parketten te Amsterdam en Haarlem. In de tekst van het rapport wordt enkel verwezen naar “relevante stukken” en “onderzoeksdossiers”. Voorts kan in dit verband worden opgemerkt dat ook niet alle personen die in het post-Fort-onderzoek een belangrijke rol hebben gespeeld, worden vermeld in het overzicht van interviews en gesprekken (bijlage 3). En voorzover zulke personen wel staan vermeld valt niet na te gaan op grond waarvan en in welke mate met hen werd gesproken over dat onderzoek. Het rapport spreekt enkel van “gerichte interviews met betrokken functionarissen”. Een compleet beeld van het “nader onderzoek” dat de Commissie-Kalsbeek naar aanleiding van bevindingen “die gerelateerd kunnen worden aan de Delta-methode en de IRT-affaire” heeft ingesteld, valt op grond van haar rapport dus niet te geven.

De commissie was zich overigens heel goed bewust van de beperkingen van haar onderzoek. Niet voor niets merkte zij op dat het haar zowel had ontbroken aan tijd als aan bevoegdheden om op alle vragen een antwoord te geven. En zij besefte ook dat er in het veld van politie en justitie “veel geruchten de ronde (doen) over allerlei aspecten van de IRT-affaire en de Delta-methode”. Hierom had zij in haar rapport alleen die bevindingen opgenomen “waarvoor naar het oordeel van de commissie tijdens het onderzoek voldoende feitelijke grondslag is gebleken”.

Ook al vormt het rapport van de Commissie-Kalsbeek de aanleiding van het onderhavige onderzoek, het valt buiten het kader van dit onderzoek om evaluatieve uitspraken te doen over het onderzoek dat in dezen door haar werd verricht en over de conclusies waartoe zij op grond van haar onderzoek is gekomen. In de lijn van het vorenstaande zal hierna dan ook alleen melding worden gemaakt van de voor ons onderzoek meest relevante bevindingen.

Ten eerste stipte zij de verschillende (deel)onderzoeken aan die waren ingesteld en wees zij op het gebrek aan resultaat bij het merendeel hiervan. Zij weet dit op grond van de gevoerde gesprekken enerzijds vooral aan het feit dat de benodigde informatie over verschillende plaatsen was verspreid en anderzijds aan allereerste juridische beletselen. Ook wees zij erop “dat verschillende betrokkenen weigeren met elkaar samen te werken of informatie te verstrekken omdat de professionaliteit en het onderling vertrouwen ter discussie staan”.

Ten tweede stelde de commissie dat zij was gestuit op “documenten, bestaande uit verklaringen en analyses, waaruit blijkt dat er sprake is (geweest) van parallelimporten cocaïne”. Volgens de commissie was “vastgesteld dat het gaat om minimaal acht parallelimporten, waarbij cocaïne werd ingevoerd naast de ladingen slechte weed. Deze acht importen betreffen slechts de door de politie in beslag genomen of doorgelaten partijen (...). De hoeveelheid cocaïne die in het geding is, bedraagt tenminste 15.000 kilo. Daarnaast zijn er sterke aanwijzingen voor nog enkele duizenden kilo’s (...). Medewerking van de douane en van de politie is bij de parallelimporten noodzakelijk geweest, aangezien in een aantal gevallen gebruik is gemaakt, blijkens de bill of lading/cognossement, van door de politie opgerichte storefronts. Een douaneambtenaar heeft altijd zorg gedragen voor de afdoening van de omzetbelasting en invoerrechten. De douane

heeft ook meegewerkt om de containers of ongecontroleerd of voorzien van een onjuist nummer te importeren”.

Ten derde was de commissie tot de conclusie gekomen dat verschillende informanten een dubbelrol hadden gespeeld omdat zij de hun geboden faciliteiten niet gebruikten om uit het criminele milieu te stappen maar hun criminele activiteiten voortzetten, dit wil zeggen dat zij zich “bij de politie voor(deden) als informant over een criminele organisatie, terwijl zij feitelijk voor deze criminele organisaties werkten. Feitelijk organiseerden zij de hierboven genoemde parallelimporten. De overheid heeft zich ten opzichte van deze dubbelinformanten in een chantabele positie gemanoeuvreed”.

Ten vierde merkte zij betreffende de XTC-zaak op dat de in Engeland veroordeelde chauffeur tenminste een maal, onder de bedreiging met een vuurwapen, door een informant was gedwongen met een vrachtwagen XTC naar Engeland te gaan.

Ten vijfde haalde zij aan dat diverse leden van het openbaar ministerie en het ministerie van Justitie in ieder geval een deel van de aangehaalde informatie kenden en dat delen van die informatie weer hadden geleid tot nadere deelonderzoeken. Deze onderzoeken “hebben een wisselend succes gehad. Het vervolg van de onderzoeken stuitte meerdere malen op verzet. Enkele onderdelen zijn tot op dit moment nog niet nader tactisch onderzocht: parallelimporten, corruptie van verschillende ambtenaren (...) en verschillende liquidaties”.

Ten zesde ging de commissie in op “afspraken met een crimineel”. Meer bepaald haalde zij aan dat een lid van het openbaar ministerie met toestemming van zijn hoofdofficier, het college van procureurs-generaal en het ministerie van Justitie een tiental gesprekken had gevoerd “met een topcrimineel (...) in aanwezigheid van zijn advocaten” en dat er verregaande afspraken waren gemaakt over het niet vervolgen voor feiten die door hem in het verleden waren gepleegd met uitzondering van levensdelicten en het voorlopig niet executeren van een langdurige onherroepelijke gevangenisstraf. Voor de commissie was het echter “onduidelijk welke inhoudelijke reden er is voor het maken van deze afspraak aangezien de betrokken topcrimineel wordt verdacht van deelname aan een omvangrijke criminele organisatie, waarvan de deelnemers vele ernstige misdrijven zouden hebben gepleegd”.

Tot besluit schreef de commissie dat naar haar mening de bovenstaande bevindingen “zodanig ernstig zijn dat een diepgaand onderzoek geboden is. Het is van het grootste belang dat definitief klaarheid wordt gebracht in het complex van feiten, gebeurtenissen en geruchten met betrekking tot de IRT-affaire en de Delta-methode, inclusief de nieuwe bevindingen van de commissie terzake”. Zij vond het zeer ongewenst dat strafrechtelijke onderzoeken niet tot een afronding werden gebracht en vond het zaak dat er met betrekking tot allerlei geruchten opheldering werd verschaft “zodat ofwel geruchten definitief ontzenuwd kunnen worden, ofwel passende maatregelen en sancties volgen”. Er zou kortom onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie “een integraal onderzoek” moeten komen waarbij alle beschikbare informatie wordt betrokken.

Zoals in de algemene inleiding werd uiteengezet vormt deze evaluatie een deel van het integrale onderzoek waarom de Commissie-Kalsbeek vroeg.

2.3 De institutionele context van het post-Fort-onderzoek

Het post-Fort-onderzoek moest worden georganiseerd op een moment waarop zowel de omvorming van het politiewezen door toedoen van de Politiewet 1993 nog in volle gang was als een ingrijpende hervorming van het openbaar ministerie juist op stapel stond. Hierom was de organisatie van dit beladen en ingewikkelde onderzoek geen eenvoudige opgave. Om de keuzes te begrijpen die op dit punt werden gemaakt is enige voorkennis van die beide reorganisaties dan ook wenselijk, speciaal waar het gaat om de oprichting van het landelijk recherche-team en de totstandkoming van het landelijk parket. Deze twee instanties vormen immers de organisatorische as in het onderhavige onderzoek. Daarenboven mag niet uit het oog worden verloren dat in 1996 de rijksrecherche op een nieuwe leest werd geschoeid. Van een verzameling van op zichzelf staande eenheden bij de onderscheiden procureurs-generaal werd zij omgevormd tot een organisatie die bestaat uit vijf ressortelijke onderzoekseenheden plus een landelijk bureau, die centraal door een directeur wordt aangestuurd vanuit Tiel. Bij het landelijk bureau wordt niet alleen de bedrijfsvoering van de rijksrecherche behartigd maar is ook een inlichtingendienst ondergebracht.³⁰

2.3.1 De oprichting van het landelijk rechercheteam

De reorganisatie van het politiewezen die door toedoen van de Politiewet 1993 in 1994 plaatsvond kwam tot op grote hoogte neer op enerzijds de samensmelting van de gemeentepolitiekorpsen en de districten van het korps rijkspolitie tot 25 regionale politiekorpsen en anderzijds de oprichting van het korps landelijke politiediensten. Krachtens artikel 38 van deze wet is dit korps onder meer belast met de landelijke en specialistische uitvoering van politietaken in samenwerking met de regionale korpsen en de koninklijke marechaussee en met de uitvoering van ondersteunende taken voor de bij de strafrechtelijke rechtshandhaving betrokken organen. In de parlementaire discussie over deze taakstelling was echter duidelijk geworden dat dit korps beslist niet mocht uitgroeien tot een "aparte justitiële politie". Sommige politieke partijen waren zeer tegen een dergelijke ontwikkeling gekant.³¹

Niettemin werd in het regeerakkoord van de nieuwe regering d.d. 25 mei 1994 vastgelegd dat er zou worden overgegaan tot de oprichting van een landelijk rechercheteam bij het KLPD. De korpschef kreeg op grond van artikel 48 Politiewet – dat de ruimte biedt voor nadere regeling van de samenwerking tussen het KLPD en de regionale korpsen – de opdracht een plan van aanpak hiervoor te formuleren. De meeste regionale korpsen keerden zich direct tegen de totstandbrenging van zulk een team. Zij vreesden dat de oprichting hiervan in eerste instantie zou leiden tot operationele verdeeldheid in het politiebestedel en

³⁰ H. van de Bunt en B. Niemeijer (red.), *Honderd jaar rijksrecherche; terugblik en toekomst*, Amsterdam, s.n., 1997, blz. 113-132.

³¹ Zie C. Fijnaut en N. van Helten, "De "bovenbouw" van het reguliere politieapparaat: het KLPD, de KMAR en de BVD", in: C. Fijnaut, E. Muller en U. Rosenthal (red.), *Politie; studies over haar organisatie en werking*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1999, blz. 89-125.

het op den duur toch mogelijk zou maken om een aparte justitiële politie te vormen bestaande uit zowel het landelijk rekercheteam als de kernteams die inmiddels in het kielzog van de opheffing van het IRT waren opgericht. De toenmalige regering zette evenwel door en in november 1995 kwam het tot de formele instelling van dit team, met de belofte dat het in oktober 1996 operationeel zou zijn.³²

In de desbetreffende regeling werd de volgende taakstelling aan het team meegegeven:

- omvangrijke en complexe onderzoeken naar zware en georganiseerde criminaliteit waarvoor specialistische kennis en expertise op het gebied van financiële rekerchemethodieken noodzakelijk is;
- onderzoeksactiviteiten van internationaal belang die voortvloeien uit buitenlandse rechtshulpverzoeken;
- en zaken van nationaal belang die onvoldoende binding hebben met regionale belangen.

Dus op het moment dat er moest worden beslist over de organisatie van het post-Fort-onderzoek – in de winter van 1995-1996 – was het landelijk rekercheteam nog maar net formeel opgericht en nog helemaal niet over de volle breedte operationeel.

2.3.2 De oprichting van het landelijk parket

Kort nadat in het parlement de behandeling van de Politiewet was afgerond – in december 1993 – drong de Kamer bij de minister van Justitie erop aan een commissie in te stellen die het functioneren van het openbaar ministerie binnen de rechtshandhaving moest nagaan. Dit werd de Commissie-Donner die op 8 juni 1994 haar rapport aanbood.³³

In dit rapport werd een vrij kritische analyse gepresenteerd van de manier waarop het openbaar ministerie nog steeds functioneerde. Tot de punten die voor hetgeen volgt van belang zijn, behoren onder meer:

- dat er binnen het openbaar ministerie nog steeds slechts beperkte onderlinge professionele toetsing is en dat systemen van controle en kwaliteitszorg nog steeds ontbreken; men spreekt elkaar niet aan op prestaties;
- dat bij zwaardere zaken de samenwerking bij de voorbereiding wel toeneemt, maar dat regelmatige professionele “intervisie”, analyse van zaken die “stuk gaan” of hiërarchische toetsing in functionerings- en beoordelingsgesprekken nog ongebruikelijk zijn;
- dat dit onder meer een gevolg is van het feit dat er binnen de parketorganisatie “kloven” en “schotten” bestaan maar ook van “de individualistische taakopvatting van officieren als professionals. zij kunnen met een grote

³² Zie omtrent het voorgaande de uiteenzetting in: Enquêtecommissie opsporingsmethoden, *Inzake opsporing*, bijlage VI, *Organisatie van de opsporing*, 's-Gravenhage, Tweede Kamer, 1995-1996, 24 072, nr. 15, blz. 147-153.

³³ *Het functioneren van het openbaar ministerie binnen de rechtshandhaving; rapport van de commissie openbaar ministerie*, 's-Gravenhage, 1994.

- mate van autonomie – sommigen spreken zelfs van vrijblijvendheid – handelen”;
- en dat het openbaar ministerie in werkelijkheid bestaat “uit betrekkelijk autonome parketten, die ieder weer bestaan uit sterk individualistisch opererende officieren” en dat leidinggeven in een dergelijke cultuur, en zeker de sturing van het openbaar ministerie als een geheel, een “bijzondere opgave” vormt.

Om deze en andere knelpunten te kunnen oplossen bepleitte de Commissie-Donner niet alleen een aantal maatregelen om de kwaliteit van de werking van de parketten te verhogen, zoals een projectmatige aanpak van bijzondere zaken, maar kwam zij ook op voor verbetering van de organisatorische voorwaarden waarin met name de arrondissementsparketten hun werk moeten doen. Verder stelde zij voor dat de leiding over het openbaar ministerie in handen zou moeten worden gelegd van een klein college van procureurs-generaal, dat als “concernleiding” zou moeten opereren.

Meer in het bijzonder concludeerde zij dat er alle reden was om over te gaan tot de oprichting van een landelijk parket. Het belangrijkste argument was het internationale karakter van de georganiseerde criminaliteit. Dit bracht met zich mee dat voor een goed functioneren van de internationale rechtshulp een orgaan moest worden geschapen dat kon voldoen aan de toenemende (buitenlandse) vraag op dit punt. Hier en daar bij parketten officieren posteren met een landelijke taak volstond in de huidige omstandigheden niet meer. De commissie knoopte aan dit pleidooi overigens het voorstel vast dat een landelijk parket moest kunnen beschikken over een niet al te zwaar opgetuigde landelijke operationele politie-eenheid die wel kon worden belast met concrete strafrechtelijke onderzoeken.

De minister van Justitie liet de Tweede Kamer weten dat zij in grote lijnen akkoord kon gaan met de voorstellen van de Commissie-Donner en zegde toe om in het voorjaar van 1995 met een plan van aanpak te komen. Dit gebeurde ook: in mei 1995. In dit plan werd ervan uitgegaan dat in 1995 de plannen zouden worden vervolmaakt en dat 1996 het jaar zou zijn waarin de invoering van de nieuwe organisatie zou worden voorbereid. Een en ander liep evenwel minder vlot dan verwacht want het Wetsvoorstel reorganisatie openbaar ministerie en instelling landelijk parket werd pas op 11 juni 1997 ingediend bij de Tweede Kamer. Ondertussen was op een aantal punten de feitelijke reorganisatie echter al ingezet. Met de oprichting van het landelijk parket – dat aanvankelijk werd aangeduid als het Landelijk Bureau Openbaar Ministerie (LBOM) – werd op 1 juni 1995 een begin gemaakt.

Ook al dateerde de oprichting van het landelijk parket dan al van vroeger datum dan die van het landelijk rechercheteam, ook dit parket verkeerde nog volop in de oprichtingsfase toen in de winter van 1995-1996 de vraag rees of de leiding over de uitvoering van het post-Fort-onderzoek wel of niet hieraan moest worden toevertrouwd.³⁴

³⁴ Het vorenstaande is grotendeels ontleend aan C. Fijnaut, D. van Daele en R. Verstraeten, “De hervorming van het openbaar ministerie; een rechtsvergelijkend com-

2.4 Twee wisselingen van de wacht: Docters van Leeuwen en Gonsalves

Na een dienstverband bij het ministerie van Financiën en het ministerie van Binnenlandse Zaken, laatstelijk als directeur van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, werd Docters van Leeuwen per 1 januari 1995 benoemd tot procureur-generaal te Den Haag en aangeduid als voorzitter van het college van procureurs-generaal. Dit was enkele weken na de aanbidding van het rapport van de Commissie-Donner en enkele weken na de instelling van de Commissie-Van Traa. Het lijkt geen twijfel dat Docters van Leeuwen zich als geen ander heeft ingezet voor de reorganisatie van het openbaar ministerie in de geest van het zo-even genoemde rapport. Maar hij was – zoals hierna zal blijken – ook de architect van het post-Fort-onderzoek. En hoewel het college van procureurs-generaal ook als zodanig naar verhouding veel bemoeienis had met de opzet en de voortgang van dit onderzoek in de jaren 1996-1997 staat het buiten kijf dat Docters van Leeuwen het bovendien persoonlijk zoveel als mogelijk op de voet volgde. Het conflict dat in januari 1998 tussen hem en de minister van Justitie uitbrak naar aanleiding van de afhandeling van de kwestie-Steenhuis (over diens nevenfunctie bij het bureau Bakkenist) en dat leidde tot zijn ziekmelding op het einde van die maand en in het verlengde hiervan tot zijn ontslag later dat jaar, bracht dan ook niet alleen een zekere ontredde van het college van procureurs-generaal met zich mee maar betekende ook dat er een breuk ontstond in de supervisie over het post-Fort-onderzoek op het hoogste niveau. De procureur-generaal Ficq werd op 27 januari 1998 door de minister van Justitie benoemd tot waarnemend voorzitter van het college van procureurs-generaal. De landsadvocaat De Wijckerslooth werd per 1 april 1999 benoemd tot opvolger van Docters van Leeuwen.³⁵

De andere procureur-generaal die nauw betrokken was bij de opzet van het post-Fort-onderzoek was Gonsalves. Hij was in juni 1994 binnen het college aangewezen als portefeuillehouder georganiseerde criminaliteit. In 1995-1996 beraadslaagde hij samen met Docters van Leeuwen en anderen bij herhaling over de manier waarop het onderzoek moest worden georganiseerd rond de vraagpunten die de Commissie-Van Traa en het Fort-team niet hadden weten op te helderen. Toen die organisatie eenmaal rond was – in september 1996 zoals hierna zal worden beschreven – werd hij binnen het college uitdrukkelijk belast met het toezicht op het post-Fort-onderzoek. Deze taak heeft hij vervuld tot in mei 1997, de maand waarin hij zijn actieve loopbaan officieel beëindigde. Het post-Fort-onderzoek verloor hiermee de eerste van de twee aanjagers van het eerste uur en van het hoogste niveau. Ficq volgde Gonsalves op als portefeuille-

mentaar op de totstandkoming, inhoud en draagwijdte van het Octopus-akkoord”, in: C. Fijnaut en D. van Daele (red.), *De hervorming van het openbaar ministerie*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1999, blz. 281-308.

³⁵ Zie hieromtrent A. van Liempt en G. van Westing, *Klem in de draaideur; Arthur Docters van Leeuwen en het ministerie van Justitie, 1995-1998*, Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2000.

houder georganiseerde criminaliteit.³⁶ Gedurende het verloop van het post-Fort-onderzoek trad bovendien Van Daalen toe tot het college van procureurs-generaal.

³⁶ Vergelijk R. Gonsalves en G. Verhoog, *Mr. Gonsalves; memoires*, Amsterdam. De Arbeiderspers, 1999.

Deel I

**De periode maart 1996 tot november
1997**

Algemene inleiding

De periode die in dit deel wordt behandeld, is een lange periode. Zij beslaat ruim anderhalf jaar. Deze periode vangt aan met de eerste algemene discussie op het niveau van het college van procureurs-generaal over het vervolg dat het Fort-onderzoek moest krijgen en eindigt met zijn eerste algemene beoordeling van de resultaten van het onderzoek dat werd verricht. Tussen deze twee tijdstippen is er echter veel gebeurd.

Om te beginnen vond er in het voorjaar en de zomer van 1996 een al met al ingewikkelde discussie plaats tussen het college, het landelijk parket, het LRT en de voormalige leiding van het Fort-team over de aanpak van het vervolgonderzoek: wat voor onderzoek moest het worden, welke waren er de doelstellingen van, wie moesten het uitvoeren, in welke omstandigheden, met welke middelen en met welke mensen, binnen welke termijnen? Moest dit onderzoek worden toevertrouwd aan een team uit de Randstad of juist niet, gelet op de verwickelingen in de IRT-affaire? Moest het dienen om alsnog de onderste steen van deze affaire boven te halen of moest het veeleer inzicht bieden in zijn achtergronden? De discussie over deze en andere vragen die vanzelfsprekend het vertrekpunt heeft gevormd van alles wat nadien is voorgevallen, wordt behandeld in hoofdstuk 3.

Begin september 1996 nam het college de beslissing om het onderzoek dat hem voor ogen stond – onder het gezag van het hoofd van het landelijk parket, Holthuis – toe te vertrouwen aan twee onderscheiden teams: een team van het LRT dat onder leiding van de officier van justitie Noordhoek en de politie-officieren Van Gemert en Entken het zogenaamde spoor 1 moest onderzoeken, en een speciaal team onder leiding van de advocaat-generaal Zwerwer, later bijgestaan door de officier van justitie Welschen, en de politie-officier Godlieb dat moest instaan voor het onderzoek van het zogenaamde spoor 2. Een dergelijke beslissing nemen is één. Haar uitvoeren is twee en is zeker niet minder eenvoudig. Hierom wordt in hoofdstuk 4 tamelijk diep ingegaan op de start van de beide teams. Uitvoerig wordt besproken in welke omstandigheden zij hun werkzaamheden moesten aanvangen. Ook wordt ingegaan op de manier waarop zij de opdracht uitwerkten die hen was gegeven. En verder wordt uiteengezet in hoeverre gaandeweg het cruciale besluit van het college werd nagekomen dat alle relevante onderzoeken in beginsel zouden worden geconcentreerd in het onderhavige project.

Om redenen die in hoofdstuk 3 en 4 duidelijk zullen worden was het voor de beide teams bepaald niet simpel om in de eerste maanden van 1997 het college van procureurs-generaal een samenstel van operationele projecten aan te bieden die beantwoordden aan de doelstelling(en) die aanvankelijk waren geformuleerd. Het team van spoor 1 wist deze moeilijke taak betrekkelijk vlot te vervullen, geholpen door het feit dat haar opdracht vanaf het begin vrij duidelijk was afgelijnd. Het Zwerwer-team daarentegen raakte verstrikt in een discussie met het college van procureurs-generaal over zijn opdracht en over de bevoegdheden en mogelijkheden waarover het zou moeten beschikken om die opdracht uit te voeren. Het past in een evaluatie als de onderhavige om deze afmattende en bij tijd en wijle conflictueuze worsteling te beschrijven omdat zij het nodige

zegt over het grote belang van heldere doelstellingen bij de opzet van grote recherche-onderzoeken respectievelijk recherche-onderzoeken in zeer beladen kwesties. Verder wordt in dit hoofdstuk – hoofdstuk 5 – niet alleen ingegaan op de samenwerkingsperikelen die langzaam ontstonden tussen de beide teams maar ook op de opkomst van een derde spoor in de opheldering van de achtergronden respectievelijk de oplossing van de IRT-affaire: de inmenging van de officier van justitie Sniijders in dit onderzoek die – laat daar geen misverstand over bestaan – door het college van procureurs-generaal werd geaccordeerd. Want deze ontwikkelingen hebben een hele belangrijke rol gespeeld in het verdere verloop van het project.

In hoofdstuk 6 wordt besproken waarom en hoe de verdere onderzoeksplannen die in maart 1997 door het college van procureurs-generaal werden goedgekeurd eigenlijk niet of toch niet goed van de grond kwamen. Het spoor 1-team liep in hoge mate vast op het feit dat belangrijke stukken uit het Fort-dossier niet zonder meer konden aangewend in het eigen onderzoek. En het team van spoor 2 kon niet uit de voeten als gevolg van het al eerder gesignaleerde gebrek aan bevoegdheden en mogelijkheden. Daarenboven raakten de beide teams – mede als gevolg van de herformulering van de opdracht van het Zwerwteam – meer en meer met elkaar in conflict. Wederzijdse ergernissen over de omgang met (mogelijke) informanten bewerkstelligden een breuk in hun onderlinge verhoudingen. Het gevolg hiervan was uiteindelijk dat het spoor 2-team in juni 1997 werd opgeheven. Ongeveer op hetzelfde moment als waarop het LRT-team via verschillende kanalen informatie ontving die het in staat stelden een strafrechtelijk onderzoek te starten. Maar tegelijkertijd kregen de Randstadparketten Haarlem – in de persoon van Sniijders, gesteund door Van Brummen – en Amsterdam – in de persoon van Teeven, gesteund door Vrakking – de kans om alsnog hun eigen opties en belangen in het onderzoek naar de IRT-affaire door te zetten. Deze kans werd hen geboden in de vorm van een onderzoek naar (berichten over) de bedreiging van een officier van justitie in Noord-Holland.

De verwickelingen in de zomer en het najaar van 1997 worden besproken in hoofdstuk 7. Zij behelzen aan de ene kant gerichte opsporingsactiviteiten met betrekking tot twee van de vier personen tegen wie bij voorrang verdenkingen bestonden van betrokkenheid bij allerlei strafbare feiten. Deze acties liepen in de winter van 1997-1998, zij het ook op verschillende tijdstippen, uit op vorderingen van een gerechtelijk vooronderzoek tegen hen beiden die door een rechter-commissaris in Haarlem werden ingewilligd. De vraag die hierbij voor de hand ligt is natuurlijk waarom de andere twee onderzoekssubjecten buiten schot bleven. Aan de andere kant omvatten die verwickelingen de negatieve afloop van het onderzoek naar de zo-even genoemde bedreiging door de officieren van justitie uit Amsterdam en Haarlem en de voorbereiding van een gewaagd initiatief van Sniijders richting het buitenland: het zogenaamde “Schilderstraject”.

Hoofdstuk 8 tenslotte is helemaal gewijd aan de vergadering die het college van procureurs-generaal op 26 november 1997 speciaal heeft besteed aan de onderzoeken naar de IRT-affaire. Hierbij zal eerst de presentatie van de onderscheiden onderzoeken worden besproken. Vervolgens zal worden ingegaan op de besluitvorming van het college omtrent hun voortzetting. En tenslotte wordt de nasleep van dit beraad in ogenschouw genomen.

3 De discussie over de inrichting van het onderzoek in de zomer van 1996

3.1 Inleiding

Al tijdens het parlementaire onderzoek van de Commissie-Van Traa en het feitenonderzoek van het Fort-team dat deze commissie voorzag van heel wat belangrijke informatie over het spel en de spelers in de IRT-affaire, zag het college van procureurs-generaal zich geconfronteerd met de vraag: wat te doen na afloop van deze onderzoeken die alle twee lang niet op alle vragen omtrent de werkelijke toedracht van deze affaire een bevredigend antwoord hebben gegeven. Al vlug kwam het college tot de conclusie dat een vervolgonderzoek niet alleen onontkoombaar maar ook wenselijk was. Maar deze conclusie riep op haar beurt een aantal nieuwe vragen op: waarom precies een onderzoek? En wat voor onderzoek dan? Waarnaar? En wie zou het kunnen en/of moeten uitvoeren? Met welke middelen en onder welke condities? Op welke termijn? Het zijn deze en nog andere belangrijke vragen die het stramien vormen van het hiernavolgende hoofdstuk..

3.2 De aanloop van de discussie

In maart 1996 bereidden het college van procureurs-generaal en het ministerie van Justitie zich voor op de openbaarmaking van het Fort-rapport. Een van de belangrijke vragen hierbij was wat er zou (moeten) worden gedaan met de bevindingen. Dit punt kwam voor het eerst formeel ter sprake in de vergadering van de Regiegroep Kennemerland op 6 maart 1996. Informeel was het al eerder aan de orde gesteld. Voor de eerste keer tijdens een bezoek van Docters van Leeuwen en Gonsalves aan het Fort-team. Docters van Leeuwen zei hierover het volgende³⁷:

“Halverwege dat onderzoek zijn Gonsalves en ik op bezoek geweest bij het Fort-team en heeft er een indringend gesprek plaatsgevonden met de heren Zwerwer en Cremers. Eigenlijk is toen de basis gelegd voor het post-Fort-traject. Want er bestond toen een zeer sterk vermoeden dat het hier om meer ging dan de escapades van de direct betrokkenen: Van V., L. en De J. Het idee was zeer sterk aanwezig dat er meer structurele zaken achter zouden moeten schuilen. We hadden slechts een klein deel van de olifant in beeld. De kernvragen die toen opdoem-

³⁷ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

den betroffen eigenlijk twee zaken. Waar komt het geld vandaan? Waar gaat het geld naartoe? (...) Het einde van het Fort-rapport werd gemarkeerd door een aantal vragen. Doelbewust zijn die vragen zo open mogelijk geformuleerd om vooral niet – dit is met instemming van het college zo gebeurd – de schijn te wekken dat men op dat moment alles al wist, want dat deden we op dat moment zeker niet.”

Maar dit was niet het enige strategische doel:

“Met het bovenhalen van die onderste steen kom ik bij het tweede belang dat ik voor ogen had. Het moest onvermijdelijk gepaard gaan met het onder druk zetten van diverse politieke partijen om de voorzieningen te creëren die je in staat stellen om daadwerkelijk datgene te achterhalen wat menigeen al een decennium lang heeft beziggehouden. Die twee zaken zijn aan elkaar gelieerd, ze gaan onvermijdelijk samen. Je zult toe moeten naar landelijke rechnercapaciteit onder gezag en directe verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en naar een goede sterke inlichtingenpoot in Nederland. Als we dat niet creëren dan vrees ik dat we niet veel verder komen en die onderste steen ook nimmer boven krijgen.”

Nadien kwam de vraag naar de noodzaak van een vervolgonderzoek nog eens ter sprake tijdens het afscheidsdiner van het Fort-team. Een van de medewerkers van de Divisie Centrale Recherche Informatie (CRI) die deel uitmaakte van het Fort-team, J. de Wit, merkte hierover op³⁸:

“Op een feestavond ter afsluiting van het Fort-onderzoek raakte ik in gesprek met Gonsalves en Zwerwer. We hadden het over een eventueel vervolgtraject. De vraag kwam toen op of wij nog iets konden laten zien.”

In de loop van de vergadering met de Regiegroep Kennemerland d.d. 6 maart 1996 merkte Docters van Leeuwen op dat het college op 20 maart zou spreken over het rapport, zich in dat verband tevens zou beraden over een eventueel strafrechtelijk vervolg, en dat het ernaar zou streven om op 25 maart hierover uitsluitel te geven opdat de ministers konden worden geïnformeerd.³⁹ Duidelijk is niet of het op verzoek van (de voorzitter van) het college van procureurs-generaal is gebeurd, maar een feit is wel dat de leiders van het Fort-team – Cremers, Pijl en Zwerwer – in een (concept)brief van 13 maart 1996 aan het college, die kennelijk (ook) was bedoeld als begeleidend schrijven bij de aanbidding van het eindrapport, hun “persoonlijke beleidsopvattingen” kenbaar maakten over onder meer de wenselijkheid van nader onderzoek. Op grond van

³⁸ Interview J. De Wit d.d. 30 januari 2001.

³⁹ Besluitenlijst vijftiende bijeenkomst Regiegroep Kennemerland d.d. 6 maart 1996 (B6).

hun bevindingen en indrukken poneerden zij dat het nodig was om de volgende onderzoeken in te stellen:

- voortzetting van het onderzoek dat reeds in Brabant-Noord was opgestart naar het doen en laten van een van de verdachten, in het bijzonder naar de contacten die hij sinds het verlaten van de politiedienst onderhield “met criminelen”;
- instelling van een strafrechtelijk onderzoek tegen VdP. en L. terzake op 30 mei 1994 tegenover het gerechtshof te 's-Gravenhage afgelegde meeneed in de zogeheten Hooghiemstra-zaak;
- start van een strafrechtelijk onderzoek tegen een (niet nader genoemde) crimineel, die lange tijd als infiltrant ten behoeve van L. en Van V. had gewerkt; uit zo'n onderzoek zou mogelijk kunnen blijken “of de verhouding die L. en Van V. met die crimineel hebben gehad en eventueel nog steeds hebben, ook heeft geleid tot door hen gepleegde criminele handelingen”; de teamleiders tekenden hierbij aan dat het voor hen niet vaststond dat ook L. “crimineel gehandeld heeft”.⁴⁰

Of deze (concept)brief het college van procureurs-generaal ook metterdaad voor 20 maart 1996 heeft bereikt, staat niet vast. Zwerwer en Cremers woonden echter wel de vergadering van het college bij die op deze dag plaatsvond, althans voor zover zij betrekking had op de bespreking van de conclusies en aanbevelingen van het conceptrapport van het Fort-team. Uit de notulen blijkt dat ook het college vond dat de bevindingen van zodanige aard waren dat een strafrechtelijk onderzoek moest worden ingesteld. Hoe dit onderzoek zou moeten worden uitgevoerd wilde het college evenwel nog even in beraad houden.⁴¹ Dit is ook het

⁴⁰ (Concept)brief P. Cremers, D. Pijl en S. Zwerwer d.d. 13 maart 1996 aan het college van procureurs-generaal (D2). Het gevoelen dat met het onderzoek van het Fort-team niet de onderste steen – maar wel de “op een na onderste” – boven was gehaald werd later in die maand ook vertolkt op een vergadering waarin het Fort-team zelf zijn onderzoek evalueerde. Door een van de deelnemers werd dit uitdrukkelijk geweten aan het feit dat het geen strafrechtelijk onderzoek was geweest, met andere woorden aan het feit dat er geen ingrijpende onderzoeksbevoegdheden konden worden toegepast. Zie verslag evaluatie Fortteam d.d. 28 maart 1996 (B6).

⁴¹ Conceptnotulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 20 maart 1996 (B6). Hierbij zij overigens opgemerkt dat het voornemen van het college om een strafrechtelijk onderzoek te laten instellen de burgemeester van Haarlem, J. Pop, onmiddellijk bracht tot de stelling dat hij – als korpsbeheerder – betrokken diende te worden bij het beraad over zulk onderzoek. A. Docters van Leeuwen was het hier vanuit de eigen volle verantwoordelijkheid van het openbaar ministerie voor de vervolging niet (onverkort) mee eens. Met behoud van ieders verantwoordelijkheid wilde hij de korpsbeheerder eigenlijk alleen betrekken bij kwesties die hem als werkgever van mogelijke verdachten zouden aangaan. Nadien – in een brief van 10 mei 1996 aan Pop – wees hij er bovendien op dat het hier niet ging om een eenvoudige bestudering van het rapport van de rijksrecherche, maar (om) een diepgaande analyse van het onderzoeksmateriaal dat de grondslag voor het rapport heeft gevormd. Zie de correspondentie over deze kwestie in B7.

standpunt dat in de daaropvolgende dagen werd vertolkt in de bijeenkomsten van de Regiegroep Kennemerland.⁴² Het werd bovendien met zoveel woorden herhaald in de brief waarbij het college op 29 maart 1996 het rapport van het Fort-team aanbood aan de minister van Justitie. Tevens werd hierin opgemerkt dat het wantrouwen tussen een aantal politie- en OM-functionarissen in het ressort Amsterdam het college ernstig zorgen baarde en dat het – wanneer de regering zich had uitgesproken over het rapport van de Commissie-Van Traa – zondig voorstellen zou doen om te bewerkstelligen dat iedereen zich zou voegen naar het standpunt van de regering over wat wel en niet toelaatbaar is in de opsporing. Want de verschillen van opvatting hierover vormden volgens het college een van de oorzaken van dat wantrouwen.⁴³

Op 22 april 1996 vond nader overleg plaats tussen Gonsalves en Zwerwer over de “nazorg Fort-team”. In dit overleg kwam ook het strafrechtelijk vervolgonderzoek ter sprake. In zijn nota hieromtrent tekende Zwerwer aan dat⁴⁴:

“(…) op ons verzoek een medewerker van de CRI bezig (is) een analyse te maken van alle materiaal dat ter zake aanwezig is. Afgesproken is dat Holthuis het vervolg zal coördineren in overleg met PG-Den Bosch. Dit betekent voorlopig dat onder leiding van Holthuis zal worden gezorgd dat een advies aan het college ter zake wordt voorbereid.”

De CRI-medewerker die deze analyse maakte was Schouten; hij deed dit samen met De Wit. Bijna gelijktijdig, namelijk op 23 april 1996, vond er evenwel ook overleg plaats tussen Gonsalves en Holthuis enerzijds en Entken anderzijds over “hoe te handelen naar aanleiding van Fort en de roep om onderzoek”. Wat er door hen precies werd besproken valt op papier niet na te gaan. Het feit dat dit overleg heeft plaatsgegrepen betekent – gelet op de positie van Holthuis als hoofd van het landelijk parket en die van Entken als voorman van het LRT – evenwel dat reeds in dit stadium onder ogen werd gezien dat mogelijk (ook) het LRT zou worden belast met (een deel van) het strafrechtelijk vervolgonderzoek.⁴⁵ De vaststelling in de vergadering van het college van procureurs-generaal op 24 april 1996, dat er voorbereidingen werden getroffen voor een in te stellen strafrechtelijk onderzoek naar vermoedelijk gepleegde strafbare feiten, was dus terecht. Op 1 mei 1996 zou een voorstel hiertoe worden geagendeerd.⁴⁶

⁴² Besluitenlijst zestiende bijeenkomst Regiegroep Kennemerland d.d. 25 maart 1996 en Besluitenlijst zeventiende bijeenkomst Regiegroep Kennemerland d.d. 27 maart 1996 (B6).

⁴³ Brief college van procureurs-generaal d.d. 29 maart 1996 aan de minister van Justitie (A4).

⁴⁴ Nota Zwerwer d.d. 25 april 1996: “Bespreking met R. Gonsalves d.d. 22 april 1996” (B6).

⁴⁵ Het vorenstaande is gebaseerd op het persoonlijk journaal van P. Entken (F24). Op datum van 23 april 1996 tekende hij aan: “Gesprek PG-HOVJ”. Dat hier R. Gonsalves en H. Holthuis zijn bedoeld, is een interpretatie.

⁴⁶ Uittreksel collegevergadering d.d. 24 april 1996 (B7).

In de vergadering van het college op 7 mei 1996 werden de hoofdlijnen besproken van de aanpak met betrekking tot enkele onderzoeken naar meined en van wat er dienaangaande was besproken met Holthuis. Bovendien werd meegedeeld dat er door de CRI een analyse werd gemaakt van alle feiten die bekend waren geworden en die de grondslag moesten vormen voor de beslissing om al dan niet vervolging in te stellen. Welke die hoofdlijnen en die feiten waren, en waarom de CRI met de analyse werd belast, blijkt niet uit de notulen.⁴⁷

In de vergadering van het college op 15 mei 1996 werd aangestipt dat er uitvoerig was beraadslaagd met Holthuis over de aanpak van het strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de analyse van de CRI van de uitkomsten van het Fort-onderzoek. Er zou, zo werd medegedeeld, een startverbaal worden opgemaakt en een plan van aanpak worden opgesteld. Het college besliste dit onderwerp voor zijn vergadering op 29 mei opnieuw te agenderen. Welke analyse door de CRI was vervaardigd kan overigens niet uit de notulen worden opgemaakt. Er is in elk geval ook geen stuk bijgevoegd dat de neerslag van deze analyse zou bevatten.⁴⁸ Van belang is verder dat Ficq in deze vergadering te berde bracht dat hem in de loop van zijn doorlichting van het openbaar ministerie in het bijzonder was opgevallen dat de interregionale samenwerking vaak (was) misgegaan doordat er onduidelijkheid bestond over de verantwoordelijkheidsverdeling. In de notulen werd hier wat laconiek aan toegevoegd dat het college het gewenst (achtte) dat er snel duidelijkheid kwam over dit punt. Het koppelde hieraan wel de beslissing dat waar het ging om de overdracht van informanten of infiltranten nog in juni 1996 zou worden gesproken over de handleiding die dienaangaande door het Landelijk Bureau van het Openbaar Ministerie (LBOM) was vervaardigd.⁴⁹

In februari 1999 maakte de CRI een zogenaamde "tijdljn" met betrekking tot de activiteiten die zij vanaf het begin had geleverd aan de post-Fort-vervolgonderzoeken, ten behoeve van een bijeenkomst met Steenhuis op de 17^e van die maand. In deze nota beantwoordden de (onbekende) auteurs eerst de vraag waarom juist hun dienst zo nauw was betrokken bij deze onderzoeken. Hun beknopte antwoord was: "de vanaf het begin opgedane kennis en het geconfronteerd worden vanuit de functie NCID (de nationale component van de criminele inlichtingen diensten die is ondergebracht bij de CRI, rapporteurs) met gegevens uit landelijke registraties". Verder werd er in de tijdljn aangestipt dat de dienst – concreet De Wit en Schouten – op 16 mei 1996 een presentatie had gegeven voor Gonsalves en Holthuis.⁵⁰ Hierin waren volgens dit document de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

⁴⁷ Uittreksel collegevergadering d.d. 7 mei 1996 (B7).

⁴⁸ Een dergelijk stuk is overigens in het geheel niet aangetroffen in de dossiers die door ons zijn geraadpleegd. P. Schouten heeft ons achteraf evenwel de stukken overhandigd die werden gebruikt bij de presentaties die later in mei door hem en J. de Wit werden verzorgd voor (het college van) procureurs-generaal en H. Holthuis.

⁴⁹ Uittreksel collegevergadering d.d. 15 mei 1996 (B7).

⁵⁰ In andere bronnen is sprake van 14 mei 1996 in plaats van 16 mei 1996.

- “Mot-meldingen J.;
- Rol J./Van V./L.;
- Transporten cocaïne met marihuana (parallel);
- Verdiensten info’s/regie minimaal 100.000.000,- voor alleen al container-traject (marihuana)”.

Blijkens deze zelfde tijdslijn werd een soortgelijke presentatie op 29 mei 1996 gehouden voor de procureurs-generaal. Wie van hen hier daadwerkelijk bij aanwezig was vermeldt dit document niet.⁵¹ Uit andere stukken kan evenwel worden opgemaakt dat deze presentatie – in het bijzijn van Holthuis – is gehouden in de vergadering van het college van procureurs-generaal op die dag. Op de agenda stond toen onder meer de stand van zaken betreffende het plan van aanpak inzake de strafrechtelijke onderzoeken naar aanleiding van de Commissie-Van Traa en het rijksrecherche-onderzoek naar de CID Kennemerland.

Deze presentatie was kennelijk vooral gebaseerd op CID-berichten en op transportdocumenten en verklaringen over vervoers- en reisbewegingen. Zij werd gegeven aan de hand van enkele summier schriftelijke analyses van de beschikbare informatie en van een aantal analyseschema’s. Een samenhangende en indringende rapportage over de mogelijke toedracht van de betrokken drugshandel is er – in die tijd – dus niet gemaakt.⁵² Holthuis bekeek deze presentaties/analyses zo⁵³:

“Het zijn interessante analyses vanuit het oog punt van inlichtingenwerk, maar een proces-verbaal als dusdanig, dat al die analyses onderbouwt, is er volgens mij niet. Komt hier natuurlijk wel bij dat er een grote kloof is tussen analyses gebaseerd op inlichtingen en het strafrechtelijk bewijs tegen misdadigers. Die inlichtingen, die analyses, zijn zo niet bruikbaar. Het zijn wel aardige hypothesen, maar dat is het dan ook wel.”

Maar de boodschap in deze presentatie was duidelijk: de informant van de Nederlandse politie werkte voor een Colombiaans kartel en heeft vanaf het begin dubbelspel gespeeld; de betrokken politiemensen zouden “plat” zijn. Waarbij De Wit in zijn interview aantekende dat het, gegeven bepaalde verklaringen en gegevens, duidelijk was ⁵⁴:

⁵¹ Tijdslijn van de Divisie Centrale Recherche Informatie (februari 1999; precieze datum onbekend) (B1). Hier zij bij vermeld dat F. Teeven en J. Valente in een nota van 4 juli 1995 aan J. Vrakking over de voortgang van het rijksrechercheonderzoek (bedoeld is het Fort-onderzoek, want de nota werd geschreven naar aanleiding van overleg met Zwerwer en Pijl) en de lopende onderzoeken te Amsterdam, schreven dat het noodzakelijk was om onder meer onderzoek te doen naar de “bankrekening(en) van de familie J.” (E1).

⁵² De onderhavige stukken zijn ons door P. Schouten ter inzage gegeven.

⁵³ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

⁵⁴ Interview J. de Wit d.d. 30 januari 2001.

“(…) dat de ellende niet begonnen is bij de RCID-Kennemerland, maar al veel eerder bij de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD) in de jaren tachtig.”

Met het oog op de concretisering van de plannen hadden Zwerwer, Cremers en Pijl op 13 juni 1996 een onderhoud met Docters van Leeuwen. Op de vraag naar wat er moest gebeuren kwamen zij volgens Zwerwer tot de volgende conclusie⁵⁵:

“Wij vonden het verstandig dat er een onderzoek kwam los van het strafrechtelijk onderzoek. Overigens zagen wij voor ons geen rol weggelegd in dit onderzoek. Het onderzoek zou moeten gaan om integriteit. Integriteitkwesties rond overheidsambtenaren. Wij vonden het nodig dat de dingen nog verder op een rij werden gezet.”

Dit was dus een ander advies dan hetwelk zij gaven in hun brief van 13 maart 1996: hierin is geen sprake van een niet-strafrechtelijk onderzoek. Gelet op de lijn van het nieuwe advies is het niet verwonderlijk dat er tijdens dat onderhoud ook werd gesproken over de vraag of (het) gezien de aard van het te verrichten onderzoek niet zinvol zou zijn dat er op enigerlei wijze een samenwerking zou ontstaan met de BVD. Deze vraag werd positief beantwoord en kort daarop had Docters van Leeuwen een onderhoud met het hoofd van de BVD, zijn opvolger op die plaats. Het resultaat van hun overleg was volgens Zwerwer⁵⁶:

“(…) dat wij over en weer via een liaison bij elkaar in de keuken mochten kijken doch dat wij – en dat gold ook voor de BVD – in operationele zin niets met de informatie mochten doen. Indien en voorzover er informatie kon worden gegenereerd welke tactisch of anderszins bruikbaar was zou dat via de gebruikelijke weg worden geoperationaliseerd. Ter concretisering van deze afspraak heb ik op 28 juni 1996 in Utrecht een gesprek gevoerd met (...), een vertegenwoordiger van de BVD.”

Ondertussen werd er door Zwerwer samen met Holthuis gewerkt aan de formulering van het plan van aanpak. Op 19 juni 1996 faxten zij de eerste versie hiervan aan Docters van Leeuwen en (in kopie) aan Gonsalves. Twee dagen later kregen dezen langs dezelfde weg “een enigszins aangepaste tekst van het scenario” toegefaxt. Het betreft hier geen omvangrijk plan. Al bij al beslaat het twee kantjes. Het draagt de titel: “Scenario van een strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de bevindingen van het Fort-team”.

Alvorens in te gaan op dit scenario en de bespreking hiervan in de loop van juni-juli door het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie, past het om erop te wijzen dat Docters van Leeuwen tussentijds aan Pijl had gevraagd om aan te geven waarom het Fortteam “zo heeft kunnen werken als

⁵⁵ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

⁵⁶ Nota S. Zwerwer aan het college van procureurs-generaal d.d. 3 september 1999 (gevoegd bij interview).

het werkte". Deze beantwoordde die vraag op 15 mei 1996 in een brief aan Gonsalves – per slot van reden eindverantwoordelijk voor het team – en Docters van Leeuwen.⁵⁷ Hij beklemtoonde hierin dat de omstandigheden waarin het team had moeten werken verre van gemakkelijk waren geweest en dat het zeker ook voor rijksrechercheurs heel ongewoon was om in teamverband te opereren. Waarom was het dan toch een "succes" (aanhalingstekens Pijl) geworden? Zeker omdat de beheersmatige randvoorwaarden goed waren ingevuld. Maar – allerbeklemt – omdat er zulke goede teamgeest was. Om die geest te bereiken moeten, vond Pijl, drie voorwaarden zijn vervuld: "complementaire" teams, goede communicatie en een assertieve opstelling van mensen. We zullen hierna zien of bij de organisatie van de post-Fort-onderzoeken ook werd voldaan aan deze voorwaarden.

3.2.1 *Het aanvankelijke scenario*

Het scenario dat Holthuis mede namens Zwerwer op 19 juni 1996 toefaxte aan Docters van Leeuwen en (in afschrift) aan Gonsalves ter goedkeuring door het college van procureurs-generaal, behelsde het volgende plan van aanpak.⁵⁸ Direct in het begin werd gesteld dat er zou moeten worden gewerkt "langs twee sporen". Vervolgens werden de twee sporen uitgewerkt. Tot een goed begrip van wat volgt dient hieraan te worden toegevoegd dat de opstellers aan het slot van hun voorstel opmerkten dat zij het scenario hadden opgeschreven zonder zich vragen te stellen over de materiële en personele haalbaarheid en zonder met deze of gene erover te praten. Hun voorstel was: "Laat het college van procureurs-generaal eerst het keukentafelscenario goedkeuren en vervolgens aan de invulling ervan gaan werken".

Waarom er langs twee sporen zou (moeten) worden gewerkt werd hiervoor al even aangestipt. In zijn interview heeft Docters van Leeuwen de redengeving hiervan verder verduidelijkt. Hij in elk geval meende dat het nodig was om naast een strafrechtelijk onderzoek in enge zin ook een speciaal inlichtingentraject op te zetten⁵⁹:

"Na het Fort-rapport heeft er een indringende discussie plaatsgevonden in het college en ook daarbuiten. Het heeft geleid tot de onderzoekssporen 1 en 2. De gedachte daarachter, in ieder geval de ratio voor het CID-matige traject, spoor 2 van Zwerwer, was dat we op weinig konden terugvallen. We hadden weinig zicht op de eventuele arrangementen waarvan sprake zou zijn, ook wel genoemd de "regeling" met Colombianen, de geldstromen waar het om ging, en op de mogelijke vormen van corruptie. Die zaken vormden bij elkaar voldoende

⁵⁷ Brief D. Pijl d.d. 15 mei 1996 aan R. Gonsalves (B6).

⁵⁸ Scenario van een strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de bevindingen van het Fort-team (B6). Het werd door H. Holthuis en S. Zwerwer gezamenlijk ondertekend. Holthuis faxte het in zijn hoedanigheid van hoofd Landelijk Bureau Openbaar Ministerie (LBOM) aan de in de tekst genoemde procureurs-generaal. Op de aanbiedingsbrief d.d. 19 juni 1996 werd door hem het etiket van "stg.-geheim" geplakt (B6).

⁵⁹ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

aanleiding om er CID-matig wat sterker naar te kijken. Daarnaast kon dan een strafrechtelijk onderzoek worden gestart naar een aantal mensen waar al een redelijke verdenking tegen bestond. Dat gold dan de groei-informant, Van V., L. en een aantal andere subjecten. De gedachte van die twee trajecten was ook om te bezien of we ze wellicht langs die lijn in de tang konden krijgen. In zekere zin ging het er om de betrokkenen zoet te houden door middel van het formele gebeuren en dan via het informele CID-matige traject gewoon wat meer achtergrondinformatie naar boven te halen over wat zich feitelijk allemaal had afgespeeld. Het college heeft de sporen 1 en 2 altijd als één geheel gezien.”

Deze verantwoording van de keuze voor twee sporen klinkt ook door in de woorden van Ficq⁶⁰:

“Het onderscheid tussen een strafrechtelijk onderzoek en een verkennd onderzoek vond en vind ik wel logisch. Vermoedelijk hebben Docters van Leeuwen en Gonsalves aan de basis van die scheidingen gestaan. Docters van Leeuwen uiteraard vanuit zijn BVD-achtergrond en Gonsalves als portefeuillehouder zware criminaliteit. Er was op dat moment sprake van een concrete verdenking tegen J., zodat een strafrechtelijk onderzoek in spoor 1 naar zijn activiteiten gerechtvaardigd was. Het merendeel van de 26 vragen in het Fort-rapport leverde echter nog geen concrete verdenkingen op in de zin van art. 27 Sv. Deze vragen dienden nader verkend te worden en dat diende in spoor 2 te gebeuren. Ik heb altijd de hoop gehad dat de twee sporen elkaar weer ergens zouden ontmoeten en die hoop had ik overigens niet alleen, maar die werd gedeeld in het college.”

Holthuis schreef de keuze voor een tweesporig onderzoek echter eerder toe aan de persoon van Docters van Leeuwen⁶¹:

“De keuze om een tactisch onderzoek te starten was dus eigenlijk al heel vroeg gemaakt. Uit de koker van hoofdzakelijk Arthur kwam spoor 2. Hij zei “een tactisch onderzoek is prima, maar ik wil toch ook een inlichtingenachtig onderzoek”. “Er zit wat achter die hele affaire”, zo zei hij, “ik weet het zeker”. Hij vond dat dat de reden was om naast het tactisch onderzoek ook een inlichtingentraject te starten. Voor iemand als Arthur met zijn BVD-achtergrond was de zaak bijzonder intrigerend. Toen was Arthur nog de inlichtingenman, die een inlichtingentraject wilde. Hij heeft zich waarschijnlijk in die eerste periode niet gerealiseerd dat er een ingebakken spanning zou zijn tussen spoor 1 en spoor 2.”

⁶⁰ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁶¹ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

En hij vond het bepaald geen gelukkige keuze⁶²:

“Ik moet zeggen dat ik er niet zo veel in zag, in die twee naast elkaar bestaande sporen. Ik zie wel een onderscheid tussen een klassiek recherche-onderzoek en een CID-traject. Maar gegeven de onduidelijke status van spoor 2 vond ik deze twee naast elkaar bestaande sporen vragen om moeilijkheden. Het was geen gelukkige constructie.”

Achteraf stelde ook Van Brummen vast dat bij de start van het onderzoek de grondigheid ontbrak die bij het opzetten van een dergelijk complex onderzoek vereist is⁶³:

“We hebben onvoldoende nagedacht over waar we naartoe wilden en of dat kans van slagen had. We hebben ook onvoldoende nagedacht over de structuur, over hoe we een dergelijk onderzoek moesten faciliteren. Het geheel hing aan elkaar van gelegenheidsbeslissingen. We waren te druk met de reorganisatie van het openbaar ministerie bezig, om dit onderzoek de aandacht te geven die het verdiende.”

Het onderzoek binnen spoor 1

Het doel van dit onderzoek werd in het zo-even besproken scenario van Holthuis als volgt gedefinieerd⁶⁴:

“Spoor 1 zal een operationeel strafrechtelijk onderzoek zijn contra de verdachte. Strafbare feiten: overtreding van art. 140 Sr. en art. 10 Opiumwet. Daarnaast is er op basis van de geanalyseerde gegevens voldoende aanleiding voor een apart financieel traject. Zoals de gegevens thans luiden, zou direct gestart kunnen worden met het vorderen van een gerechtelijk vooronderzoek.”

Wat de organisatie van dit onderzoek betreft werd voorgesteld om het te laten uitvoeren door (een gedeelte van) het kernteam Noord- en Oost-Nederland (KT NON), meer in het bijzonder het gedeelte dat was gestationeerd in Groningen, inclusief de betrokken officier van justitie en de vaste teamleider van de politie. Een van de overwegingen van Holthuis hierbij was⁶⁵:

“(…) dat dit onderzoek weg uit de Randstad moest worden verricht. Het leek mij een goed idee om het reeds ingewerkte kernteam Noord- en Oost-Nederland, onder leiding van (...) die een goed teamhoofd is, aan het onderzoek te zetten. Weg uit de Randstad, weg van de besmettingshaard.”

⁶² Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

⁶³ Interview H. Van Brummen d.d. 2 februari 2001.

⁶⁴ Scenario van een strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de bevindingen van het Fort-team d.d. 19 juni 1996 (B6).

⁶⁵ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

In tijd gezien meenden de opstellers van het scenario dat het onderzoek van relatief korte duur zou moeten zijn, bijvoorbeeld tussen een ½ en 1 jaar.

Het onderzoek binnen spoor 2

Dit spoor zou volgens hetzelfde scenario een⁶⁶:

“(...) los van het hiervoor beschreven operationele onderzoek te starten verkennend opsporingsonderzoek (moeten behelzen), dat begint daar waar het Fortteam is geëindigd. De gepresenteerde analyses laten nog een aantal vragen onbeantwoord. Het is noodzakelijk om zoveel mogelijk van die vragen beantwoord te krijgen, alvorens te beslissen hoe dit traject verder zijn beslag zal moeten krijgen.”

Met betrekking tot de organisatie van dit onderzoek werd door de auteurs een team noodzakelijk geacht dat eveneens onder het gezag van het LBOM zou staan. De teamleiding zou moeten worden gevormd door een advocaat-generaal of een officier van justitie 1^e klasse, die daarvoor voorlopig een half jaar werd vrijgesteld, die beschikte over CID-ervaring, politieke feeling had, en aan wie een speciale CID-officier zou worden toegevoegd.

Wat de inbreng van de politie betreft zou het team moeten bestaan uit een teamleider, met grote ervaring en communicatief ingesteld, 1 of 2 misdaadanalisten, 1 à 2 rijksrechercheurs met ervaring in het Fort-team en 1 of 2 (informatie)rechercheurs. Voor de samenstelling van dit team zou moeten worden teruggegrepen op de mensen – zowel officieren van justitie als politieambtenaren – die deel hadden uitgemaakt van het Fort-team. Het team zou rechtstreeks, zij het via het hoofd LBOM, verantwoording moeten afleggen aan een van de leden van het college van procureurs-generaal.

Het team zou moeten opereren op een afgeschermd locatie in het centrum van het land, bij voorkeur in een bepaalde marechausseekazerne. Het zou eveneens selfsupporting dienen te zijn, ook wat betreft de materiële middelen.

Aangaande de planning dachten de schrijvers van het stuk dat het team de opdracht moest krijgen om⁶⁷:

“(...) indringend en voortvarend door te gaan waar het Fort-team is geëindigd Voorgesteld wordt om het werk gedurende 6 maanden intensief te doen en daarna de balans op te maken en verdere keuzes voor de aanpak te maken. Dan ook bestaat, naar het oordeel van de opstellers van deze notitie, beter zicht op de wenselijkheid c.q. de noodzaak om ook de BVD in te schakelen. Ook kan dan beter worden bekeken of het dan in te zetten traject van langere duur en/of (...) moet zijn.”

⁶⁶ Scenario van een strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de bevindingen van het Fort-team d.d. 19 juni 1996 (B6).

⁶⁷ Scenario van een strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de bevindingen van het Fort-team d.d. 19 juni 1996 (B6).

Deze aanpak vloeiende kennelijk niet alleen voort uit overleg tussen Docters van Leeuwen en Zwerwer, respectievelijk Holthuis en Zwerwer maar ook uit contacten tussen Zwerwer en zijn toekomstige teamchef Godlieb. Deze laatste zei in het interview⁶⁸:

“Ik kende Zwerwer als officier van justitie in Zwolle. Hij kwam in de zomer van 1996 naar mij toe met de mededeling dat hij een teamleider zocht voor een “tricky” onderzoek, een onderzoek dat politiek gevoelig lag en dat eventueel jaren kon duren, wellicht 3 à 4 jaar. Ik was toen ad interim plaatsvervangend korpschef van de regio IJsselland en heb dat met Jan Wilzing besproken. Het lag tamelijk moeilijk. Wilzing heeft me ook gewaarschuwd voor de risico's, maar uiteindelijk zijn we er toch uitgekomen. Zwerwer had ook al een idee voor een tweede man en toen hebben we met z'n drieën gesproken over dat onderzoek. Want er lag met name geen duidelijke onderzoeksopdracht. Wij zijn toen bij Docters van Leeuwen geweest en die gaf ons duidelijk te kennen dat het voor hem echt niet alleen om de IRT-affaire ging, maar dat er volgens hem een veel breder vraagstuk aan de orde was. Voor ons was er in elk geval wel onmiddellijk de vraag: hoe krijgen we de opdracht helder en wat voor team is er nodig om die uit te voeren, hoe bouw je zo'n team? Ons idee was, gezien ook de vaagheid van de opdracht, om met een klein team, met hooggekwalificeerde medewerkers, te beginnen.”

3.2.2 Enkele belangrijke aanpassingen

Zoals eerder werd aangegeven stuurde Holthuis twee dagen later een “enigszins aangepaste” versie van dit scenario aan de beide procureurs-generaal.⁶⁹ De aanpassingen gingen evenwel verder dan de woordkeus in de aanbiedingsbrief suggereerde. Zij hadden bovenal betrekking op spoor 1 maar raakten natuurlijk als vanzelf het gehele scenario:

- als een voordeel van de optie om het onderzoek te laten uitvoeren door het Groningse deel van het kernteam NON werd naar voren gebracht dat er in dit geval sprake was van een op elkaar ingespeeld team inclusief officier van justitie en teamleider;
- bij de situering van het team in de buurt van Zwolle werd aangetekend dat dan ook de hoofdofficier Zwolle als kernteam-hoofdofficier van justitie van het kernteam NON de aangewezen hoofdofficier (zou) kunnen zijn; dan werd wel de directe koppeling tussen spoor 1 en spoor 2 losgelaten; die koppeling zou echter ook op het niveau van het college (portefeuillehouder Zwacri) gelegd kunnen worden;
- een alternatief was om (een deel van) het LRT met het onderzoek te belasten, onder gezag van LBOM en onder leiding van een op het LBOM gedetacheerde zaaksofficier (...); het voordeel van deze optie was de koppeling met spoor 2; het nadeel was dat het LRT duidelijk in opbouw was en zo volledig werd bezet.

⁶⁸ Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

⁶⁹ Brief H. Holthuis d.d. 21 juni 1996 aan A. Docters van Leeuwen (B8).

Deze aanpassingen waren dus bepaald niet gering: een zekere ontkoppeling van de beide onderzoeken op het niveau van het openbaar ministerie en de mogelijke inschakeling van het LRT voor het onderzoek in spoor 1. Waardoor of door wie deze belangrijke alternatieven werden ingegeven valt niet op te maken uit de beschikbare stukken. Duidelijk is wel dat Gonsalves een uitgesproken voorkeur had voor de inzet van het LRT. In de brief die hij als portefeuillehouder georganiseerde criminaliteit op 24 juni 1996 schreef aan het college van procureurs-generaal, adviseerde hij het college met betrekking tot spoor 1 te kiezen voor het alternatief een deel van het LRT met het onderzoek te belasten onder het gezag van het LBOM onder leiding van een op het LBOM gedetacheerde zaakofficier, in de wetenschap dat het LRT voor dat onderzoek op detachementbasis tijdelijk zou moeten worden versterkt vanuit een of meer kernteams en de FIOD. Waarom dan toch deze keuze? Het voordeel van dit alternatief, zo schreef Gonsalves, boven de optie om dit onderzoek te doen uitvoeren door het kernteam NON was dat spoor 1 en spoor 2 beide onder het gezag van het LBOM konden worden uitgevoerd en dat dit voor een optimale onderlinge afstemming van groot belang moest worden geacht. Het voorstel om spoor 1 door het kernteam NON onder het gezag van het hoofd LBOM te doen verrichten zou, zo vreesde hij, kunnen leiden tot bezwaren van de kernteam-driehoek.

Daarenboven liet Gonsalves weten dat hij zich met het scenario voor spoor 2 kon verenigen.⁷⁰ Holthuis voelde er wel voor – zoals we eerder zagen – om het onderzoek toe te vertrouwen aan een team van buiten de Randstad maar hij was er daarentegen niet voor om het LRT in te schakelen. Waarom niet?⁷¹:

“Ik heb in het begin gepleit voor een ander team dan het LRT. Het LRT was in opbouw. Ik vond het geen geschikt moment om in die fase al zo'n onderzoek op te pakken. Ik heb ook Van der Burg en Van Gemert een nota hierover laten schrijven.”

3.3 De goedkeuring van “versie 2” door het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie

Blijkens de notulen van de vergadering op 26 juni 1996 nam het college het advies van Gonsalves over.⁷² Er werd afgesproken dat Gonsalves samen met Holthuis zou zorgen voor de nadere uitwerking van de voorstellen. Zij zouden tevens een notitie met hoofdlijnen maken ten behoeve van overlegvergadering op 10 juli 1996.

De vergadering waarop hiervoor wordt bedoeld, was de overlegvergadering van de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal. Het scenario stond op de bewuste dag – 10 juli – in een aangepaste versie inderdaad op de agenda (punt 4 b). Alle deelnemers beschikten dus over de tekst. Blijkens het

⁷⁰ Brief R. Gonsalves d.d. 24 juni 1996 aan het college van procureurs-generaal (B8).

⁷¹ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

⁷² Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 26 juni 1996 (B1).

verslag van deze vergadering werd er echter niet over gediscussieerd. Het bleef bij een voorstelling van het scenario door Docters van Leeuwen.⁷³

Het scenario dat op 10 juli aan de minister werd voorgesteld – en dat fungeerde als de “notitie met hoofdlijnen” waarover op 26 juni in het college van procureurs-generaal was gesproken – was in meer dan één opzicht aangepast aan het besluit van het college van procureurs-generaal van die dag. Deze nieuwe versie – “versie 2” d.d. 1 juli 1996 – werd op 2 juli gefaxt aan Docters van Leeuwen. Wat spoor 1 betreft was zowel de toedeling van het betrokken onderzoek aan het LRT verwerkt in de plannen als ook de relatie met het landelijk bureau openbaar ministerie concreter ingevuld. Gelet op het belang van deze twee punten voor het verdere onderzoek is het aangewezen om de passages in “versie 2” die hierover handelen, letterlijk te citeren:

“Het hiervoor bedoelde operationele onderzoek zal kunnen worden uitgevoerd door (een gedeelte van) het LRT onder gezag van het Hoofd LBOM (koppeling met spoor 2), onder leiding van een op het LBOM gedetacheerde zaakofficier (...). Hierover is inmiddels overeenstemming bereikt met de korpschef van het KLPD. Deze oplossing biedt een aantal voordelen: gezag en beheer over het team zijn reeds geregeld, er is een goede werklocatie voorhanden (...), het onderzoek past in twee van de drie aandachtsvelden van het LRT (financieel rechercheren en incidenteel onderzoek van nationaal belang) en eventuele tijdelijke aanvulling van het LRT kan zeer waarschijnlijk binnen het KLPD worden gevonden, zodat er geen rechtspositionele problemen ontstaan. Wat het LBOM betreft: er zal een geschikte zaakofficier moeten worden gevonden, die op het LBOM gedetacheerd wordt voor de duur van het onderzoek, alsmede bijbehorende ondersteuning. Het laat zich overigens aanzien, dat deze O.v.J. na afloop van de detachering vast aan het LBOM verbonden zal kunnen worden, omdat uitbreiding met een zaakofficier so wie so voor de loop van 1996 gepland is in verband met de huidige onderzoeksportefeuille van het LRT.”

De zaakofficier die voor dit onderzoek werd aangetrokken was Noordhoek. Een van de overwegingen voor Holthuis om voor Noordhoek te kiezen – die op dat moment was verbonden aan het Amsterdamse parket – was⁷⁴:

“(…) dat hij afkomstig was van de FIOD en dus op het gebied van het financiële rechercheren goed was ingeschoten. Een van de drie doelstellingen van het hele onderzoek betrof de vraag: “waar is het geld gebleven?”

⁷³ Het desbetreffende deel van de notulen bevindt zich in B1.

⁷⁴ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

Volgens Noordhoek zelf was het ook een belangrijk punt⁷⁵:

“(...) dat de zaaksofficier niet “besmet” was door de IRT-affaire. Vrakking vond het daarnaast heel positief dat er een officier uit Amsterdam op dit onderzoek werd gezet.”

Opmerkelijk hierbij is dat toen Noordhoek werd gepolst voor dit officierschap hij tot zijn verbazing moest vaststellen dat er “ook nog een spoor 2 was”. En het verbaasde hem evenzeer dat er wel werd gesproken van een tweede officier naast Zwerwer maar dat er in het geheel niet werd gepraat “over een tweede man die met mij het onderzoek zou moeten gaan doen”.⁷⁶

Wat spoor 2 betreft behelsde “versie 2” van het scenario alleen een nadere personele invulling van de plannen. Expliciet werd gesteld dat ook voor dit onderzoek een team noodzakelijk was. Dit team zou moeten staan onder het gezag van het hoofd LBOM. Zwerwer was gevraagd en bereid gevonden de leiding van dit onderzoek op zich te nemen.⁷⁷ Deze verklaarde in zijn interview dat hij pas “na lang wikken en wegen” had ingestemd met het desbetreffende verzoek. Zijn voorwaarden waren dat hij een goede plaatsvervanger kreeg, dat hij zelf het team mocht samenstellen en dat hij een goede vervanger kreeg op het parket te Leeuwarden.⁷⁸ Holthuis schatte de opstelling van Zwerwer heel anders in⁷⁹:

“Ja, voor wat betreft de samenstelling is het zo dat Sieb Zwerwer heel eager was om ermee door te gaan. Hij was beschikbaar, hij wilde graag, hij had goede contacten met Docters, en hij kwam dus al snel op spoor 2 terecht.”

Achteraf gezien pakte de aanwijzing van deze twee officieren minder gelukkig uit. De spanningen die tussen hen beiden ontstonden waren volgens Holthuis mede een gevolg van het feit dat de een niet zo’n ervaren officier van justitie was terwijl⁸⁰:

“(...) Zwerwer een enorme kennisvoorsprong op Noordhoek (had), en ook een senioruitstraling. Hij straalde uit precies te weten wat er gebeuren moest.”

⁷⁵ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁷⁶ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁷⁷ Deze “versie 2” bevindt zich in B8. Blijkens de mutaties van W. van Gemert in het persoonlijk dagrapport dat hij van 29 juni 1996 tot 15 oktober 1996 heeft bijgehouden hebben H. Holthuis en R. Gonsalves de toedeling van het onderzoek aan het LRT vermoedelijk op 29 juni 1996 besproken met de korpschef J. de Wijs van het KLPD te Driebergen (F 24).

⁷⁸ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

⁷⁹ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

⁸⁰ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

3.4 Het gebruik van de archieven van het IRT en het Fort-team

In het scenario werd er niet over gerept maar het was ondertussen wel een discussiepunt geworden dat later in het onderzoek voor heel wat problemen zou zorgen: het gebruik van het archief van zowel het IRT als van het Fort-team in het kader van, respectievelijk naar aanleiding van strafrechtelijk onderzoeken. Wat was het geval?

3.4.1 *Het archief van het IRT*

Wat het archief van het IRT betreft moet hiervoor worden teruggedaan naar het voorjaar van 1994. Toen werd door een officier van justitie in een bericht d.d. 14 maart aan de ressortvergadering Amsterdam onder meer voorgesteld om een bepaald onderzoek door het kernteam Randstad Noord & Midden te laten verrichten op basis van geheel nieuw en "onbesmet" informatiemateriaal en dus – met andere woorden – bepaalde "besmette" gegevens niet hiervoor te gebruiken. In een departementale discussie over bepaalde openbare verhoren door de Commissie-Van Traa in het najaar van 1995 kwam deze kwestie opnieuw ter sprake. Hierop berichtte Vrakking op 23 oktober 1995 aan Van Randwijck (op diens verzoek) dat er bij zijn weten geen besluit van de ressortvergadering ten grondslag lag aan de beslissing om bepaalde gegevens "apart" te laten zetten. De Beaufort ging in zijn antwoord d.d. 24 oktober 1995 iets explicieter in op de gang van zaken:

"Het is juist dat bedoelde gegevens apart zijn gezet en niet meer worden gebruikt (...). De beslissing is genomen in ressortelijk verband in de maanden februari en maart 1994. De ratio vormde dreigende procesrisico's die een inktvlekwerking zouden hebben in het gehele land."

In zijn brief aan de minister d.d. 27 oktober 1995 gaf Van Randwijck nog wat meer tekst en uitleg:

"De reden voor het apart zetten van de informatie is geweest de vrees voor eindeloze herhalingen door raadslieden in rechtszaken over vermeend gebruik van informatie afkomstig uit het Delta-onderzoek (...) en procesrisico's zoals eventuele niet-ontvankelijk verklaringen indien mocht blijken dat informatie uit het Delta-onderzoek zou zijn gebruikt in een bepaalde strafzaak."

Desalniettemin vroeg hij tezelfdertijd aan Holthuis als hoofd van het LBOM om na te gaan in hoeverre het opnieuw entameren van een strafrechtelijk onderzoek juridisch nog wel aan de orde zou kunnen zijn. Op grond van nader onderzoek bij het betrokken kernteam kwam Holthuis te samen met een collega tot de conclusie dat deze vraag pas kon worden beantwoord na overleg met collegae over bepaalde afgeronde onderzoeken.

In maart 1996 kwam Ficq – in die tijd procureur-generaal te Amsterdam – op deze kwestie terug. Hij vroeg Holthuis om nadere inlichtingen over onder meer het gebruik van stukken uit het IRT-archief. Op 30 maart 1996 antwoord-

de deze dat bepaald materiaal inderdaad niet meer kon worden gebruikt en dat het starten van bepaalde onderzoeken niet mogelijk was zonder dat sprake was van nieuwe feiten en omstandigheden. Hij voegde hier aan toe dat andere opsporingsresultaten, voor zover het hierbedoelde materiaal niet was “besmet”, dus op onrechtmatige en/of onbehoorlijke wijze zou zijn verkregen, opnieuw zouden kunnen worden gebruikt in andere onderzoeken.

Dit antwoord bevredigde Ficq niet helemaal. Hij vond het te formeel en achtte tegen de achtergrond van het rapport van de Commissie-Van Traa een meer inhoudelijke toets geboden. Daarom – zo schreef hij op 3 juni 1996 aan de minister van Justitie – had hij aan het college voorgesteld om de gegevens uit het Delta-onderzoek door een ervaren lid van het openbaar ministerie die niet in het Delta-onderzoek betrokken is geweest, te laten toetsen teneinde na te gaan welk deel van het materiaal als rechtmatig verkregen kan worden beschouwd en dus nog beschikbaar is als basis voor verder onderzoek. Het college, zo rondde hij zijn brief af, stemde op 29 mei met deze benadering in en belastte Van Straelen met de analyse van het voorhanden materiaal. Naar verwachting zou na de zomer een beslissing kunnen worden genomen.⁸¹ In het interview preciseerde Van Straelen dat hij alleen het verzoek had gekregen om het zogeheten Van der Heiden-dossier te bestuderen en dat het dus⁸²:

“(…) niet de bedoeling (was) het gehele besmette IRT-dossier te bekijken. Het onderzoek (...) spitste zich alleen toe op de haalbaarheid van een opsporingsonderzoek.”

3.4.2 *Het archief van het Fort-team*

In verband met het archief van het Fort-team werd in de vergadering van het college van procureurs-generaal op 24 april 1996 opgemerkt dat van verschillende kanten ten behoeve van vervolgonderzoek werd gevraagd om opheffing van de classificatie “staatsgeheim” op het rijksrecherche rapport.⁸³ De vervolgonderzoeken waarop werd gedomd hadden onder meer betrekking op het strafrechtelijk onderzoek naar mogelijke meened door L. en Van V. ten overstaan van de Commissie-Van Traa, op de afronding van eventuele opsporingsonderzoeken in Kennemerland en op de afwikkeling van een strafrechtelijk onderzoek waarin de verdachte stelde dat hij had geopereerd als politie-infiltrant. Overigens wilde hijzelf in het kader van zijn onderzoek naar het optreden van individuele leden van het openbaar ministerie – het onderzoek van de zogenaamde “Equipe Ficq” (zie paragraaf 2.2.4) – op een gegeven moment ook graag delen van het achterliggende archief inzien. Uit de stukken betreffende de onderhavige periode valt niet op te maken wanneer en waarom het rapport respectievelijk het archief dat zware etiket kreeg opgeplakt. In de notulen van de genoemde vergadering wordt hierover met geen woord gerept. Hierin wordt alleen de beslissing van het college weergegeven dat voor kennisneming van het rapport deze classificatie niet

⁸¹ De correspondentie waarnaar hier wordt verwezen bevindt zich in B1.

⁸² Interview F. Van Straelen d.d. 15 januari 2001.

⁸³ Uittreksel collegevergadering d.d. 24 april 1996 (B7).

behoefde te worden opgeheven. Indien bepaalde informatie uit het rapport in dossiers moest worden opgenomen, was opheffing van de classificatie volgens de notulen mogelijk op de betreffende onderdelen. In een geheime nota aan Zwerwer en Pijl van (vermoedelijk) 4 juni 1996 over de inzage in geheime stukken hernam Gonsalves – in zijn hoedanigheid van portefeuillehouder zware georganiseerde criminaliteit – dit standpunt.⁸⁴ Er moesten volgens hem vooraf steeds duidelijke afspraken gemaakt worden over de inzage en het gebruik dat van de informatie kon worden gemaakt. Ingeval van verschil van mening daarover diende met hem te worden overlegd voordat tot inzage kon worden overgegaan. Afspraken ter zake moesten duidelijk schriftelijk worden vastgelegd en door de feitelijke beheerder, Pijl, worden bewaard.

Pas veel later werd, voor buitenstaanders in elk geval, duidelijk hoe de classificatie van het Fort-archief als “staatsgeheim” tot stand was gekomen. In een brief van Borghouts d.d. 18 maart 1997 aan de Haagse officier van justitie Slits die belast was met het meeneedonderzoek tegen L. en Van V., schreef deze dat in overleg met de BVD begin 1996 was afgesproken dat het complete archief van het Fort-team als staatsgeheim gerubriceerd diende te worden en dat een beslissing tot derubricering ten behoeve van een strafzaak namens de secretaris-generaal door een lid van het college van procureurs-generaal genomen zou kunnen worden.⁸⁵ Deze afspraak werd evenwel nooit schriftelijk vastgelegd. Gonsalves was echter, zo vervolgde Borghouts, wel degelijk op de hoogte van deze afspraak en had dientengevolge geheel bevoegd gehandeld toen hij delen van het betreffende archief ter beschikking had gesteld.

3.5 De concretisering van het gewijzigde scenario

Terwijl op het niveau van het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie de discussie over het strafrechtelijk vervolg van het Fortteam-onderzoek werd afgerond maakte het hoofd van het LRT, Van Gemert, reeds een begin met de voorbereiding van de uitvoering van het vervolgonderzoek dat aan zijn team was toebedacht: het onderzoek binnen spoor 1. Uit zijn persoonlijk dagrapport en dat van de latere projectleider Entken blijkt dat er voorafgaand aan de vergadering met de minister van Justitie d.d. 10 juli 1996 zowel binnen de leiding van het LRT als met de toenmalige korpschef van het KLPD, De Wijs, en ook met het hoofd van het LBOM, Holthuis, overleg werd gevoerd over zowel de (voorbereiding van de) aanpak van dit onderzoek als over de risico's ervan: “afbreuk, gevolgen voor andere onderzoeken en politieke en persbelangstelling”. Concreet werd afgesproken dat men eerst de analyse van de CRI zou bekijken en dan samen met het LBOM een projectplan zou voorbereiden.⁸⁶

Op 25 juli 1996 vergaderde de leiding van het LRT – die overigens pas op 22 juli de beschikking kreeg over een aantal exemplaren van het Fort-rapport – met De Wit en Schouten van de CRI over hun analyse; Noordhoek woorde deze

⁸⁴ Nota R. Gonsalves d.d. (vermoedelijk) 4 juni 1996 aan S. Zwerwer en D. Pijl (B6).

⁸⁵ Brief H. Borghouts d.d. 18 maart 1997 aan F. Slits (B6).

⁸⁶ Het persoonlijk dagrapport van P. Entken dat de periode 23 april 1996-3 mei 1999 beslaat, bevindt zich in F 24.

vergadering ook bij. Uit de aantekeningen van Van Gemert blijkt dat dit overleg voor hem onvoldoende helderheid verschafte over wat er zou moeten (en kunnen) worden onderzocht. Er bleken volgens hem nog vele haken en ogen aan te zitten en de eventuele opdracht werd niet duidelijk". Entken verklaarde later⁸⁷:

"De CRI gaf weliswaar in die beginfase een analyse van de situatie, maar het was meer een aan elkaar gelijkend verhaal dan een strafrechtelijke analyse. We wisten dus in die beginperiode niet waar we op in stapten. We vonden de analyses van de CRI eigenlijk meer een plaatje geven van de werkelijkheid dan dat het een goed onderbouwd verhaal was. Het was ook onduidelijk wat vanuit bepaalde aannames werd gezegd of vanuit bestaande feiten werd gezegd."

Hierom werd besloten dat er een nieuwe vergadering moest worden belegd en dat ook de rijksrecherche hiervoor zou moeten worden uitgenodigd. Die vergadering vond op 2 augustus plaats. Het bleek er volgens de aantekeningen van Van Gemert allemaal niet gemakkelijker op te worden. Er werd beslist om een blauwdruk te maken waarin de onderzoeksopdracht en de mogelijke knelpunten werden beschreven.

Uit deze beslissing blijkt dat de leiding van het LRT zich niet op het standpunt stelde dat zij zich diende te keren tegen de toewijzing van het onderzoek aan deze jonge eenheid. Van Gemert verklaarde hieromtrent⁸⁸:

"De blauwdruk was niet bedoeld om de discussie te bepalen. Wij gingen er vanuit dat de keus voor het LRT al was gemaakt. Waar het wel om ging was dat we graag nog wat overwegingen wilden plaatsen. Wij hadden niet de indruk dat heel expliciet over alle facetten was nagedacht. Wij vonden dat op basis van een globale presentatie een te snelle besluitvorming had plaatsgevonden. Achteraf bekeken is een aantal bezwaren ook wel bewaarheid. Bijvoorbeeld de problematische verkrijging van informatie."

Entken's uitlatingen bevestigen deze stellingname⁸⁹:

"Voor ons was het een voldongen feit dat het landelijk rechteam het onderzoek zou moeten draaien. (...) Ja, waarom is er aan het LRT gedacht? Dat komt omdat wij in onze taakomschrijving een derde taak hebben, namelijk dat wij onderzoek doen in nationaal belang. Wij hebben ons in die tijd op het standpunt gesteld dat het geen zin had ons nog langer te verzetten tegen het feit dat het LRT dit onderzoek zou moeten draaien. Onze instelling was: "laten we pogen om goede randvoorwaarden neer te zetten". We waren in opbouw, en van het hele IRT-schandaal wisten wij helemaal niets."

⁸⁷ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

⁸⁸ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

⁸⁹ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

En Van der Burg, die op dat moment als – enige – zaakofficier was verbonden aan het LBOM en de hierna te bespreken nota samen met Van Gemert ondertekende, verklaarde eensgelijk dat toen het onderzoek aan het LRT werd toegewezen, zij een nota hebben geschreven⁹⁰:

“(...) niet zozeer om dat voornemen terug te dringen, dat lag toen toch al niet meer in de mogelijkheden, maar vanuit het motto: een gewaarschuwd mens telt voor twee. Wij vonden dat risico’s in beeld moesten worden gebracht”.

3.5.1 De notitie van 6 augustus 1996 betreffende het onderzoek van spoor 1

Met het oog op de vervaardiging van de blauwdruk schreven Van der Burg, officier van justitie bij het LBOM, en Van Gemert op 6 augustus 1996 een notitie waaraan hier niet kan worden voorbijgegaan.⁹¹ Na een omschrijving van de context waarin deze notitie tot stand was gekomen gingen zij nader in op de mogelijke doelstellingen van het onderzoek. Naar hun mening konden die als volgt worden geformuleerd:

- vaststellen of en zo ja in hoeverre betrokken ambtenaren strafbare feiten hebben gepleegd en de eventuele aanpak daarvan;
- strafrechtelijke aanpak van een door de Nederlandse overheid ingezette criminele infiltrant en diens eventuele organisatie “die kennelijk een dubbelspel heeft gespeeld ten nadele van de overheid”;
- het achterhalen van verdwenen geld;
- een combinatie van bovenstaande doelstellingen.

Vervolgens somden zij kort de bronnen op waaruit mogelijk gegevens konden worden geput voor het desbetreffende onderzoek. Veel uitvoeriger werden door hen daarentegen de zogenaamde “risicofactoren” besproken. Zij onderscheidden er in totaal acht:

1. De status van het basismateriaal. In dit verband werd onder meer gewezen op het probleem van de toezegging van de rijksrecherche aan “getuigen en betrokkenen” dat hun verklaringen en gegevens alleen voor het Fort-onderzoek zouden worden gebruikt. Dit was in hun ogen enerzijds een probleem omdat de beschikbare informatie dus niet zomaar kon worden gebruikt als basis voor een strafrechtelijk onderzoek en anderzijds omdat zelfs in opeenvolgende procedures het verwijt zou blijven klinken dat politie en justitie onrechtmatig van de verklaringen gebruik hadden gemaakt.
2. Tijdsverloop en publiciteit. Omdat er geen overschakeling had plaatsgevonden van “fact-finding naar een strafrechtelijk onderzoek” en de verdachten door alle publicaties op de hoogte waren van de kennis van politie en justitie, was teruggaan in de tijd bij een nieuw onderzoek moeilijk omdat de kans op het vinden van relevante bewijsstukken miniem was geworden.

⁹⁰ Interview G. Van der Burg d.d. 5 februari 2001.

⁹¹ Notitie G. van der Burg en W. van Gemert d.d. 6 augustus 1996 betreffende “blauwdruk vervolgonderzoek door LRT” (F 24).

3. Spreiding (deel)onderzoeken. Aan de ene kant werd bij dit punt opgevoerd dat er al diverse instanties met aanverwante onderzoeken bezig waren (het CID-matige onderzoek te Den Bosch en het meenedonderzoek in Den Haag) en dat het oppakken van een vervolgonderzoek dus vroeg om verregaande afstemming en tevens zou moeten leiden tot het stopzetten van individuele of afzonderlijke activiteiten. Aan de andere kant werd onverbloemd gesteld dat het voornemen om naar aanleiding van de rapportage van de rijksrecherche onder leiding van Zwerwer vervolgonderzoek te doen plaatsvinden – gelet op de onwenselijkheid van gescheiden onderzoekstrajecten – diende te worden heroverwogen. In aansluiting hierop werd gesteld dat “volledige openheid van zaken”, ook inzake alle gegevens die onder het staatsgeheim vielen, noodzakelijk was voor een goede projectvoorbereiding; hieromtrent dienden nadere afspraken te worden gemaakt.
4. Relatieve competentie. Vooralsnog werd de betrokkenheid van bepaalde parketten – namen werden niet genoemd – niet wenselijk geacht; er zou moeten worden gepoogd om aanknopingspunten te vinden voor onderbrenging van de zaak bij een (kernteam)parket buiten de Randstad.
5. Loyaliteit. Gezien de achtergrond van sommige betrokkenen zou de informatie-inwinning over criminele subjecten bij de CID'en met de grootste voorzichtigheid moeten gebeuren: “Er lijkt een substantieel collusiegevaar te zijn”.
6. Beeldvorming. Een dergelijk onderzoek door het LRT zou door de politie worden gezien als een onderzoek tegen collega's en kon mogelijk dus een negatieve uitstraling hebben in de zin van het niet of niet volledig verstrekken van alle informatie; dit kon ook een nadelige invloed hebben op andere onderzoeken van het LRT. Daarnaast zou het LRT ook het stempel kunnen krijgen van een justitiële politie of van een tweede rijksrecherche. Verder kwam, zo vonden de opstellers van de notitie, het moment waarop invulling werd gegeven aan de derde taak van het LRT wel erg vroeg: “Het LRT en gedeeltelijk ook het LBOM heeft nog onvoldoende tijd gehad om haar eigen positie volledig te kunnen waarmaken. Het afbreukrisico voor beide diensten wordt hiermee vergroot”.
7. Mediabelangstelling. Het onderzoek zou kunnen leiden tot verhoogde belangstelling van de pers voor het LRT en het LBOM. Een doordacht voorlichtingsbeleid en ook extra (beveiligings)maatregelen waren dus noodzakelijk.
8. Voortgang overige LRT-onderzoeken. Gelet op de beschikbare capaciteit zou een nieuw onderzoek gevolgen hebben voor de voortgang van de (geplande) onderzoeken en tevens nopen tot projectmatige samenwerking met derden.

Gelet op wat zou komen was de belangrijkste conclusie die Van der Burg en Van Gemert trokken dat vooralsnog onduidelijkheid bestond over de hoofddoelstelling van een vervolgonderzoek. Zij wierpen de vraag op wanneer het onderzoek in de ogen van de opdrachtgevers als succesvol kon worden bestempeld. Was daarbij de vervolging van de mogelijke groei-informant maatgevend of ging het (ook) om een strafrechtelijk onderzoek tegen de twee betrokken politiemensen en hun eventuele rol in de organisatie? Met een verwijzing naar de hierboven geformuleerde risicofactoren stelden Van der Burg en Van Gemert voor om de

werkopdracht voorlopig te beperken tot het uitvoeren van het strafrechtelijk vervolgonderzoek gericht op de gedragingen van de in de analyse genoemde burger, aanvangende op een tijdstip in 1995. De analyse van het Fort-onderzoek zou hierbij slechts als sturingsinfo worden gebruikt. Volgens hen was op voorhand niet met zekerheid te zeggen of de betrokken politiemensen onderzoeksdoel zouden worden en of de verdwenen gelden konden worden opgespoord.

Niettemin, zo schreven zij tot slot, moest de projectvoorbereiding voor een strafrechtelijk onderzoek hoe dan ook ter hand worden genomen. Zowel het LBOM als het LRT zouden hiervoor aanvang september capaciteit vrijmaken. Dit zou moeten leiden tot een verdere verkenning van de genoemde kwesties en de formulering van een projectopzet met een operationele strafrechtelijke doelstelling.

Deze notitie werd op 12 augustus 1996 door de gehele voorbereidingsgroep geaccordeerd. Waarbij nadrukkelijk werd aangetekend dat – gezien de wenselijkheid voor spoor 1 en spoor 2 “om gescheiden te gaan zitten” – er ook een aparte begroting diende te worden opgemaakt. Twee dagen later bracht Van Gemert, samen met het plaatsvervangend hoofd van het LRT, een apart bezoek aan Pijl, de directeur van de rijksrecherche, om een en ander te bespreken. Over dit gesprek tekende Van Gemert in zijn dagrapport aan dat Pijl het eens was met de punten in de blauwdruk. Ook hij voorzag problemen. Ze hadden eveneens uitgebreid gesproken over het tweede spoor; dit zou voor Pijl volledig onduidelijk zijn.⁹²

Hier staat echter een notitie van Pijl aan Zwerwer d.d. 13 augustus 1996 tegenover waarin hij deze naar aanleiding van een gesprek eerder op die dag (met Zwerwer) schreef dat hij uiteraard bereid was om leden van de rijksrecherche in beginsel beschikbaar te stellen voor spoor 2.⁹³ Zowel de inhoudelijke informatie uit het Fort-team als de mogelijke corruptie waarop kon worden gestuit vormden daarvoor de belangrijkste redenen.

Vervolgens somde hij de voorwaarden op waaronder de beschikbaarstelling van leden van de rijksrecherche zou kunnen. Deze voorwaarden waren de volgende:

- bij de personele toedeling moest rekening worden gehouden met de eventuele assistentie aan spoor 1;
- de “rijksrecherche-identiteit en -entiteit” zou herkenbaar moeten zijn; daartoe zou een afzonderlijk deelproject met deeltaken benoemd moeten worden in het plan van aanpak voor spoor 2;
- er zou een afzonderlijke deelprojectleider van de rijksrecherche moeten komen die rechtstreeks moest worden “opgehangen aan de OM-verant-

⁹² Het vorenstaande is gebaseerd op het eerder genoemde persoonlijk dagrapport van W. van Gemert (F24).

⁹³ Notitie van D. Pijl d.d. 13 augustus 1996 aan S. Zwerwer (B6). Deze notitie werd ook aan D. Steenhuis doorgefaxt die vanuit het college van procureurs-generaal het toezicht op de rijksrecherche uitoefent. Op 21 augustus 1996 kwam zij binnen op het LBOM. Een en ander blijkt uit de postafdrukken op de onderhavige kopie van deze notitie.

woordelijke die namens het college van PPGG het gezag over het team heeft”;

- de deelname werd vooralsnog beperkt tot een half jaar;
- de rechtspositionele en beheersmatige condities moesten tevoren worden geregeld, geaccordeerd namens de rijksrecherche en kenbaar worden gemaakt aan betrokkenen;
- en de directeur rijksrecherche moest van de belangrijkste activiteiten en resultaten van het deelproject binnen “de mogelijkheden der redelijkheid” op de hoogte worden gesteld.

De eensgezindheid tussen het LRT en de directeur rijksrecherche was dus heel wat minder groot dan Van Gemert had opgemaakt uit zijn gesprek met Pijl.

Op 22 augustus besprak de leiding van het LRT opnieuw het hele project. Tijdens dit overleg kwam naar voren dat een van de procureurs-generaal niet zo gelukkig was met de blauwdruk. Het plaatsvervangend hoofd van het LRT werd belast met het schrijven van een notitie die voor het college geschikt was en waarin alle pijnpunten uit de blauwdruk waren opgenomen. Waarschijnlijk is deze notitie nooit geschreven omdat ondertussen het LBOM het initiatief had genomen om een projectplan te maken op grond van de notitie van 6 augustus. Dit plan werd op 28 augustus samen met een notitie van Zwerwer d.d. 21 augustus over de start van het onderzoek in het kader van spoor 2 door Holthuis gestuurd naar het college van procureurs-generaal ter behandeling in de vergadering van 4 september 1996. Entken tekende echter al op 29 augustus in zijn persoonlijk dagrapport aan dat het college bij het projectplan van het LBOM had aangegeven dat het wat bijgesteld diende te worden, omdat het te defensief was.⁹⁴

3.5.2 *De stukken voor de vergadering van het college op 4 september 1996*

Holthuis stuurde op 28 augustus 1996 dus twee verschillende plannen ter bespreking naar het college van procureurs-generaal. Enerzijds het “Plan van aanpak strafrechtelijk onderzoek 060” en anderzijds de “Notitie betreffende de start van het REPO-team”.⁹⁵ Met het oog op wat volgt is het van belang deze beide stukken hier – voor zover nodig – extensief aan te halen.

Het plan van aanpak voor het onderzoek van spoor 1

Dit plan volgde niet alleen in grote lijnen maar ook op onderdelen de notitie die op 6 augustus werd geschreven door Van der Burg en Van Gemert. Hier en daar

⁹⁴ Brief H. Holthuis d.d. 28 augustus 1996 aan college van procureurs-generaal (B6). Uit de stukken blijkt overigens niet of hier door P. Entken wordt bedoeld op de eerder genoemde vergadering waaraan D. Steenhuis zou deelnemen. Overigens is er blijkens de archieven waarover wij beschikken tussen 26 augustus en 4 september geen nieuwe versie van het onderhavige projectplan geschreven.

⁹⁵ De aanduiding van het LRT-onderzoek met “060” was gebaseerd op de onderzoekscodering die bij het LBOM en LRT op dat moment gebruikelijk was. Voor de benaming “REPO-team” wordt in de stukken geen verklaring gegeven.

week het evenwel hiervan af. Voor zover relevant zullen hier alleen de verschillen worden belicht.

Wat de doelstellingen betreft werd vastgehouden aan de vier doelstellingen die op 6 augustus waren opgesomd. Bij de eerste doelstelling – vaststellen of en zo ja in hoeverre de betrokken ambtenaren strafbare feiten hebben gepleegd – werd alleen de zinsnede “en de eventuele aanpak daarvan” vervangen door “in een nader vast te stellen periode”.

Nieuw was de rubriek over de “onderzoeksfasering”. Hierin werd een onderscheid gemaakt tussen de projectvoorbereiding, de formulering van het projectplan (“na vaststelling operationele doelstelling(en)”) en de projectuitvoering. Bij de eerste fase werd aangetekend dat het ging om:

- de bestudering van de beschikbare gegevens;
- de verzameling van (eventuele) aanvullende informatie (bijvoorbeeld uit andere lopende trajecten);
- de analyse;
- en de presentatie en het voorstel voor operationele doelstelling(en) en de daarbij behorende strafbare feiten.

De tweede fase zou de volgende stappen omvatten:

- de omschrijving van deelprojecten;
- de bepaling van de samenstelling van het team en de looptijd;
- de inzet van bijzondere middelen;
- de begroting etc.

En de derde fase sprak als het ware voor zichzelf: uitvoering van het strafrechtelijk onderzoek.

In het derde deel van het plan van aanpak werden bijna alle risicofactoren die reeds in de notitie van 6 augustus waren aangeduid, opnieuw te berde gebracht. Alleen wat het onderdeel “spreiding (deel)onderzoeken” betreft was de tekst aanzienlijk bijgesteld. Terwijl in de notitie van 6 augustus onverbloemd werd aangegeven dat het voornemen om Zwerwer een apart vervolgonderzoek te laten doen moest worden heroverwogen, werd nu geponeerd:

“Het “tweede spoor” (o.l.v. AG Zwerwer), behelzende een verder verkennend onderzoek naar en naar aanleiding van vooralsnog onopgehelderd gebleven punten uit het rijksrecherche-onderzoek, zal vanwege de verknochtheid met het tactisch-operationele onderzoek, onder het gezag van het hoofd LBOM tot een voortdurende informatie-uitwisseling en maximale afstemming moeten leiden. Het geheel moet als één onderzoek worden beschouwd. In de samenstelling van de twee teams zal dat waar mogelijk tot uiting moeten komen.”

Niet minder belangrijk is dat in het plan van aanpak voor het college van procureurs-generaal de belangrijkste conclusie van Van der Burg en Van Gemert niet werd overgenomen, namelijk dat de hoofddoelstelling van het onderzoek nog steeds niet duidelijk was, maar dat zij er – gelet op de omstandigheden – de voorkeur aan gaven om een onderzoek te starten naar de mogelijke criminele

activiteiten van de vermeende groei-informant na 1995 en op een later tijdstip te bezien of het moest worden uitgebreid naar de betrokken ambtenaren.

De rubrieken die in de notitie van 6 augustus vanzelfsprekend nog ontbraken, hadden betrekking op de nadere invulling van fase 1 en op de begroting. Wat de organisatie van fase 1 betreft werd voorgesteld om het team als volgt samen te stellen:

- 7 medewerkers van het LRT
- 1 medewerker van de CRI (voormalig lid Fort-team)
- 1 medewerker van de rijksrecherche (voormalig lid Fort-team)
- 1 officier van justitie LBOM (Noordhoek)
- 1 parketsecretaris LBOM
- 1 administratieve kracht

In totaal dus 12 personen. Dit team moest gelet op “de banden tussen de “twee sporen” worden gehuisvest op dezelfde locatie als waarop het andere team zou worden ondergebracht. Men had hiervoor een bepaald gebouw in de buurt van de vestigingsplaats van het LRT op het oog.

Verder werd voorgesteld om fase 1 te laten ingaan op 1 oktober 1996 en het team maandelijks te laten rapporteren over de voortgang. De afronding van deze fase en de start van de fasen 2 en 3 werd voorzien voor uiterlijk medio januari 1997.

Het plan werd afgerond met een lijstje van gevraagde beslissingen. Deze beslispunten hadden natuurlijk betrekking op de instemming met het plan van aanpak als zodanig en op de instemming met de volledige detachering respectievelijk beschikbaarstelling van de bedoelde teamleden, met de financiering en met de locatiekeuze. Opmerkelijk is dat afzonderlijk aandacht werd gevraagd voor:

- het doen stopzetten respectievelijk opnemen binnen het onderhavige onderzoek van elders lopende onderzoekstrajecten (behoudens het meeneedonderzoek);
- een zo volledig mogelijke toegankelijkheid van de beschikbare informatie (hierbij werd in een voetnoot verwezen naar de bronnen die ook al in de notitie van 6 augustus werden vermeld);
- en de vaststelling van beleid ten aanzien van voorlichting en omgang met de media.

Het plan van aanpak voor het onderzoek van spoor 2

De “Notitie betreffende de start van het REPO-team” van 21 augustus 1996 was wellicht niet de eerste notitie die door Zwerwer werd geschreven. In het interview gaf hij aan dat hij reeds op 7 augustus een startnotitie vervaardigde die op 4 september 1996 door het college werd besproken. Maar het kan natuurlijk zijn dat de eerstgenoemde notitie een bewerkte versie van de laatstgenoemde was.⁹⁶ Hoe dan ook, de notitie van de 21^e augustus werd door Zwerwer zelf ver-

⁹⁶ Omdat betrokkene ons geen exemplaar van deze notitie ter hand wilde stellen zijn wij niet in de gelegenheid geweest om uit te maken hoe deze twee stukken zich tot elkaar verhouden.

vaardigd, zij het ook in overleg met het hoofd LBOM. Hij richtte haar evenwel rechtstreeks aan het college van procureurs-generaal. Achteraf verklaarde Zwerwer dat, toen hij de notitie van 7 augustus schreef, hij niet wist⁹⁷:

“(...) dat er een notitie lag van Van der Burg en Van Gemert. Achteraf bekeken zou ik er niet aan zijn begonnen als ik dat stuk toen had gelezen.”

In het begin van zijn notitie wees Zwerwer erop dat hij ten behoeve van het hoofd LBOM een korte oriënterende notitie had gemaakt met betrekking tot het onderzoeksveld en dat hij die staande de vergadering met de procureurs-generaal ook zou uitreiken maar dat hij haar na afloop van de vergadering weer graag zou innemen. Verder wees hij erop dat er reeds uitzicht bestond op een locatie waar de beide teams konden worden ondergebracht. Het voordeel van een gecombineerde locatie was, aldus Zwerwer, dat zijn team voor het oog van de buitenwereld redelijk anoniem kon blijven. Tijdens het interview nam Zwerwer overigens weer afstand van dit standpunt⁹⁸:

“Ervan uitgaande dat het onderzoek dat ik zou gaan doen volstrekt los stond van het strafrechtelijk onderzoek, was ik bezig met het zoeken van een eigen locatie. Tot ik in de gaten kreeg dat er ook een strafrechtelijk spoor zou gaan lopen op het LRT en dat Entken en Noordhoek ook bezig waren een locatie te vinden. Ik begreep dat mijn tweede onderzoek bij dat andere onderzoek zou moeten worden aangeknoopt. Ik vond dat geen goed idee omdat op die manier de zachte informatie uit ons onderzoek zou gaan interfereren met opsporingsinformatie.”

Wat de samenstelling van het team betreft stelde Zwerwer in zijn notitie dat “gezien het onderzoeksveld en de te verwachten moeilijkheden” moest worden gedacht aan een team met een hoogwaardige samenstelling. In overleg met Holthuis deed hij het volgende voorstel:

- buiten hemzelf nog een lid van het openbaar ministerie
- politieleiding: A. Godlieb (Regio IJsselland) en R. Martena (Regio Drenthe)
- coördinator rijksrecherche
- adviseur: een commissaris van politie uit de Regio Brabant-Noord
- administratieve ondersteuning: 2 personen
- analist: P. Schouten (CRI), eventueel nog aangevuld
- financieel deskundige: vanuit het LRT
- CID-officier van justitie: vanuit het LBOM
- rijksrecherche: twee, eventueel drie, medewerkers

Als bijlage voegde Zwerwer de notitie van Pijl toe betreffende de voorwaarden voor deelname van de rijksrecherche. Hij tekende hierbij aan dat de opstelling van Pijl hem enigszins formeel voorkwam en dat in de praktijk zou blijken dat te

⁹⁷ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

⁹⁸ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

zijner tijd een wisselwerking zou ontstaan tussen de deelnemers van de rijksrecherche en de politionele deelnemers. Verder merkte hij op dat indien “feitelijk onderzoek” zou moeten worden verricht het noodzakelijk zou zijn om enkele zeer ervaren rechercheurs uit de politie aan het team toe te voegen. Het lag volgens Zwerwer voor de hand daartoe gebruik te maken van het LRT.

Wat de timing betreft stelde Zwerwer in het begin van de notitie dat zij “een schets van de voorgenomen activiteiten gedurende de periode van 1 oktober 1996 t/m ongeveer 1 februari 1997” bevatte. Om welke activiteiten het concreet gaat wordt in deze notitie echter niet met zoveel woorden gezegd. Er wordt alleen opgemerkt dat ervan moest worden uitgegaan dat de eerste maanden werden besteed aan de inventarisatie en analyse van het beschikbare materiaal en dat het daarom noodzakelijk was dat het team het materiaal ter beschikking kreeg onder dezelfde condities als waaronder het werd verstrekt aan de rijksrecherche. Hij voorzag in dit verband alleen problemen met materiaal dat afkomstig was van bijvoorbeeld de korpsbeheerder van Kennemerland.

3.5.3 *De instemming van het college en de minister van Justitie*

Uit de notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal op 4 september 1996 – die voor het onderhavige punt (punt 3 van de 15 punten) overigens werd bijgewoond door Holthuis, Zwerwer en Noordhoek – blijkt dat het college met de beide onderzoeksplannen instemde.⁹⁹

Wat het eerste onderzoeksspoor betreft stemde het college in met het voorstel en besliste dat alle onderzoeken die in het kader van dit vervolgonderzoek relevant waren, hierin moesten worden ondergebracht. Ook moest een goede verbinding tot stand worden gebracht met het meinedonderzoek tegen L. en V. in verband met hun optreden voor de Commissie-Van Traa. Holthuis zou worden verzocht om eventuele problemen te melden bij het college.

Voor wat de financiering betreft werd beslist dat die zou gebeuren met BOP-gelden. Verder vond het college dat het team de beschikking moest hebben over alle informatie waarop het “staatsgeheim” berust. “Van een andere orde is de vraag of die informatie is te gebruiken voor de bewijsvoering i.v.m. toezeggingen die zijn gedaan aan gehoorde in het “fact-finding” onderzoek”. Holthuis kreeg de opdracht mee om – ook in relatie tot het meinedonderzoek dat volgens het college moest worden “doorgezet” – de landsadvocaat om advies te vragen op dit punt. Tenslotte werd vastgelegd dat in de overlegvergadering van 11 september de minister op de hoogte zou worden gebracht van de stand van zaken.

Met betrekking tot het voorstel voor “het tweede spoor van het onderzoek” werd in de notulen – afgezien van een personele kwestie – alleen opgetekend dat dit onderzoek in beginsel een jaar zou duren terwijl rond 1 februari 1997 een tussenevaluatie zou plaatsvinden.

Verder werd door het college besloten dat Gonsalves voor beide sporen als portefeuillehouder zou optreden.

⁹⁹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 4 september 1996 (B1). De vastgestelde notulen wijken op dit punt overigens niet af van de conceptnotulen (B2). Verder blijkt uit deze notulen dat deze vergadering ook werd bijgewoond door H. van Brummen en F. van Straelen.

Hierom lag het ook voor de hand dat Gonsalves in de overlegvergadering met de minister van Justitie op 11 september 1996 onder punt 4 ("Zware georganiseerde criminaliteit", een van de 16 punten) meldde dat er een plan van aanpak was en dat het met veel inspanning mogelijk zou zijn om de beide teams per 1 oktober 1996 te laten starten.¹⁰⁰ Verder werden er door Docters van Leeuwen en Ficq nog punten aan de orde gesteld zoals de aanwijzing van de leden van het openbaar ministerie en de bewijstechnische problemen in verband met de afgelegde verklaringen. Ficq wees er overigens uitdrukkelijk op dat in het vervolgonderzoek een aantal reeds lopende onderzoeken zou worden geïntegreerd. Om welke onderzoeken het concreet ging werd evenals in de vergadering van het college d.d. 4 september 1996 ook nu niet gespecificeerd. Blijkens de notulen nam de minister deze mededelingen louter voor kennisgeving aan. Zij stelde er geen vragen bij en maakte er ook geen opmerkingen over.

3.6 Conclusie

Wie zich de commotie voor de geest haalt die de bevindingen van de Commissie-Van Traa en van het Fort-team breed in de Nederlandse samenleving verwekten beseft dat een nader onderzoek naar de werkelijke toedracht van de IRT-affaire haast onontkoombaar was. Naar het gevoel van velen was "de onderste steen" in deze affaire, welke dit ook mocht zijn en hoe die er ook mocht uitzien, nog steeds niet boven gehaald. Docters van Leeuwen – als voormalig hoofd van de BVD wellicht extra gevoelig voor deze conclusie – was zich als geen ander bewust van de noodzaak van dit onderzoek. Het is duidelijk geworden dat naar zijn mening een vervolgonderzoek op de lange(re) termijn – want hij beseftte ook dat het een werk van lange adem zou (kunnen) worden – twee strategische doelen moest dienen: een inhoudelijk doel – de verdere opheldering van de IRT-affaire – en een institutioneel doel – de uitbouw van tactische en CID-matige recherchecapaciteit op landelijk niveau. En voor hem waren deze twee doeleinden nauw aan elkaar gelieerd: de gewenste duidelijkheid kon enkel worden verkregen door middel van zulke capaciteit. Hiermee is meteen ook een van de grote problemen van het vervolgonderzoek gegeven: aan wie moest het worden toevertrouwd gelet op het feit dat er in de ogen van Docters van Leeuwen eigenlijk geen passende organisatorische voorziening bestond? Maar tevens werd op deze manier ook een ander groot probleem gesteld. Wanneer immers met de bestaande middelen de IRT-affaire wel kon worden opgelost dan werd bewezen dat een landelijk opererende recherche minder hard nodig was dan Docters van Leeuwen suggereerde. Werd zij hiermee niet opgelost, dan werd weliswaar het tegendeel bewezen, maar in zekere zin ten koste van degenen die hadden gefaald. Met enig gevoel voor ironie zou men natuurlijk ook kunnen zeggen dat in relatie tot (een van) de twee strategische doeleinden succes altijd (gedeeltelijk) verzekerd was. Een derde probleem is echter dat degenen die het onderzoek moesten uitvoeren zich bovenal richtten op de verwezenlijking van het inhoudelijke doel en zich van het institutionele doel slechts zijdelings rekenschap gaven,

¹⁰⁰ Notulen van de overlegvergadering tussen de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal d.d. 11 september 1996 (C1).

bijvoorbeeld waar zij vreesden te worden beticht van de opbouw van een justitiële politie in Nederland. Het laatstgenoemde doel heeft dan ook niet meegeleefd in de planning en de uitvoering van het vervolgonderzoek. Hierbij moet men evenwel voor ogen houden dat van de kant van het college ook niet werd aangedrongen op zijn operationalisering. Docters van Leeuwen had hier immers bovenal het oog op de politiek aan het Binnenhof.

De strategische discussie had dus hoofdzakelijk betrekking op de uitwerking van het inhoudelijke doel: de “olifant” helemaal in beeld brengen en, in de ogen van Docters van Leeuwen, met name ook zijn financiële poot: waar komt het geld vandaan en waar gaat het naartoe? Dit bleek evenwel van meet af aan niet eenvoudig. Enerzijds niet omdat met de gedachte werd gespeeld dat binnen een en hetzelfde strafrechtelijk georiënteerde onderzoek twee onderscheiden deelonderzoeken moesten worden verricht: één naar een aantal personen die zich verdacht hadden gemaakt, en één naar het fenomeen van de Colombiaanse cocaïnehandel met het accent op integriteitproblemen aan de kant van de Nederlandse overheid. Anderzijds niet omdat deze twee deelonderzoeken – het ene een tactisch onderzoek, het andere een CID-matig onderzoek – uiteindelijk niet werden toevertrouwd aan één en hetzelfde politieteam maar aan twee verschillende teams, zij het ook onder het (formele) gezag van dezelfde hoofdofficier van justitie, het hoofd van het landelijk parket. Het risico was dus heel groot dat de twee teams niet alleen op een verschillende manier zouden kijken naar de “olifant” maar er ook heel verschillende onderdelen van zouden zien of dezelfde onderdelen op een heel andere manier in beeld wilden brengen. Dit risico was des te groter omdat aan deze doorstart van het onderzoek naar de IRT-affaire geen doortimmerd onderzoeksplan ten grondslag lag. Alles bij elkaar genomen was het vervolgonderzoek immers op niet meer gebouwd dan op een stelling van enkele rechercheurs over wat er gebeurd zou kunnen zijn, geconstrueerd op basis van een beperkt samenstel van aanwijzingen en feitelijkheden. Hierbij moet worden aangetekend dat deze rechercheurs en hun stelling – er is sprake (geweest) van parallel-importen van verdovende middelen uit Colombia; de informant van de Nederlandse politie heeft hierbij dubbelspel gespeeld en de betrokken politiemensen waren “plat” – desalniettemin heel het onderzoek door een grote rol hebben gespeeld. Evenals hun vermoeden dat de ellende eigenlijk was begonnen bij de FIOD.

Met name de leiding van het LRT en die van het LBOM waren zich terdege bewust van het probleem van de verdeling van het onderzoek over twee teams en van de implicaties hiervan voor het goede verloop van het onderzoek. Wellicht was hun gevoeligheid voor dit risico groot omdat beide instanties nog maar net waren opgericht en nog geen enkele ervaring hadden met het draaien van grote rechercheonderzoeken, laat staan zulke van het formaat naar de IRT-affaire. Terecht vreesden zij ook dat zulk een onderzoek het LRT gemakkelijk het etiket van een justitiële politie of een tweede rijksrecherche zou bezorgen. Maar afgezien hiervan: met kracht van argumenten vreesden zij dat de twee sporen respectievelijk de twee teams gemakkelijk met elkaar in aanvaring konden komen over zowel de operationele doeleinden als de te volgen methoden. En hun pleidooi voor een heroverweging van de onderzoeksformule was geen slag in de lucht. Verder hadden zij het – al even begrijpelijk – ook moeilijk met de omzetting van het grote inhoudelijke doel in een operationele doelstelling die straf-

rechtelijk uitvoerbaar was. Moest hun team het vizier richten op de al dan niet vermeende groei-informant of op de verdachte politiemensen en de FIOD-man? En hoe moest het dit dan doen? Direct in hun richting terugrechercheren tot het begin van de jaren negentig was zo goed als uitgesloten: bewijs zou niet of nauwelijks nog te vinden zijn en het eventuele bewijs in bepaalde belangrijke schriftelijke bronnen – zoals het Fort-archief en het IRT-archief – mocht om uiteenlopende redenen (wellicht) niet worden aangewend. Er zat weinig anders op dan om een omweg te maken, te rechercheren via de tegenwoordige tijd, althans de tijd na 1995. Waarom het LRT er voor koos om het onderzoek eerst te oriënteren op de vermeende groei-informant en pas in een later stadium op de bedoelde ambtenaren is echter niet precies duidelijk. Het beriep zich voor deze keuze op een hele reeks van overwegingen en risicoschattingen. Maar welke kwesties hierbij een doorslaggevende rol hebben gespeeld kan niet worden afgeleid uit de stukken. Was het omdat het andere team zich al met name zou verdiepen in de integriteitkwesties? Was het omdat tactisch rechercheren op (voormalige) rechercheurs in een conflictueuze CID-omgeving sowieso uitermate moeilijk is? Waarom precies dan ook, feit is dat reeds in dit preliminaire stadium voorzichtig deze keuze werd gemaakt en dat deze keuze eveneens grote gevolgen heeft gehad voor de loop van het onderzoek.

Bij het voorgaande mag overigens niet uit het oog worden verloren dat het college begin september eigenlijk voorbijging aan de obstakels die door het LRT en het LBOM waren opgeworpen. Het verweet deze beide instanties zelfs dat zij te defensief reageerden op het plan om hen het onderzoek te laten doen. In de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 4 september 1996 werd er in elk geval geen woord gewijd aan die problemen. Ter verdediging kan misschien worden aangevoerd dat in de versie van het onderzoeksplan die aan het college werd voorgelegd de belangrijkste gevolgtrekking van de oorspronkelijke auteurs niet was opgenomen, namelijk dat er alle reden was om de beslissing te heroverwegen óók Zwerwer een vervolgonderzoek te laten doen. Zodoende werd het college immers niet frontaal de spiegel voorgehouden die de auteurs hadden gemaakt van het gevoerde beleid en werd het – achteraf gezien: in het licht van de latere opheffing van het team – enigszins teveel gespaard op een moment dat nog een stap terug kon worden gezet. Wel werd zo – onbedoeld – een situatie geschapen die intrinsiek riskant was voor het gehele project: een team dat het andere team eigenlijk helemaal niet zag zitten. In het verlengde hiervan kan eveneens worden geconcludeerd dat het college in september 1996 evenmin expliciet werd geconfronteerd met een andere maar zeker zo belangrijke consequentie die de aanvankelijke auteurs hadden verbonden aan het gevoerde beleid, namelijk dat in de gegeven omstandigheden het onderzoek eerst en vooral zou moeten worden georiënteerd op de vermeende groei-informant en niet op de betrokken ambtenaren. In het algemeen wijzen deze twee voorbeelden op het probleem van de (zeker ook hier: goed bedoelde) selectieve informatievoorziening aan het college van procureurs-generaal. Gelet op de mogelijke gevolgen is dit vanzelfsprekend een belangrijk probleem. Het kan er toe leiden dat het beeld dat het college van bepaalde ontwikkelingen breed in het openbaar ministerie of, zoals hier, in bepaalde zaken heeft veel te rooskleurig is en dat hierom niet tijdig of niet adequaat wordt ingegrepen waar dit – nogmaals: met de wijsheid van achteraf – wellicht geboden zou zijn (geweest).

Het college ging niet alleen voorbij aan de bezwaren die werden ingebracht tegen de gevolgde strategie, maar ook aan die tegen het besluit om het onderzoek te laten uitvoeren door een team van het LRT onder de leiding van Noordhoek en Entken samen met een team onder leiding van Zwerwer en Godlieb. Een belangrijk punt hierbij is niet alleen dat werd beslist om twee aparte teams te formeren maar ook dat werd beslist de rekerchediensten van de Randstedelijke politiekorpsen hier niet rechtstreeks bij te betrekken. Gelet op het tumult dat de IRT-affaire had verwekt is deze beslissing tot op zekere hoogte wel te begrijpen. Hier staat echter tegenover dat het onderzoek nu werd toevertrouwd aan twee teams waarvan veel leden helemaal niet vertrouwd waren met de IRT-affaire en ook geen ervaring hadden met de complicaties bij de aanpak van de drugshandel in het Westen des lands en die, voorzover zij al waren ingevoerd, hierin alleen inzicht hadden verworven via het onderzoek van het Fort-team waarvan de resultaten bij politie en justitie in de Randstad overigens bepaald niet onomstreden waren. Dat het voor hen allen dan ook bijzonder moeilijk zou zijn om op eigen kracht de complexe en delicate onderzoeken tot een goed einde te brengen die het college voor ogen stonden, spreekt dus haast vanzelf. Zoals het eigenlijk toch ook direct duidelijk moet zijn geweest – gelet op de vechtlustige manier waarop de strijdende partijen zich tot dan toe in de IRT-affaire hadden gedragen – dat de meest betrokken politiediensten en parketten in de Randstad zich niet gewillig buiten spel zouden laten zetten bij het onderzoek naar de affaire die hun maatschappelijke positie en onderlinge verhoudingen zo op de proef had gesteld. Integendeel, het lag voor de hand dat zij onophoudelijk zouden proberen in dit onderzoek daadwerkelijk mee te spelen of althans zouden proberen het naar hun hand te zetten. Het besluit van het college op 4 september dat alle relevante onderzoeken in dit project moesten worden samengebracht, was in zekere zin een terecht besluit omdat er juist ook in de Randstad diverse onderzoeken liepen die alle hun vertakkingen naar de IRT-affaire hadden. Maar het liet wel de vraag onverlet hoe deze integratiegedachte zou kunnen worden verwezenlijkt als de strijdende korpsen en parketten geen eigen mensen in de onderzoeksteams hadden? Of, sterker nog, als zij niet eens werden betrokken bij het overleg over de manier waarop het vervolgonderzoek naar de IRT-affaire gestalte zou moeten krijgen? Was er dan überhaupt wel integratie, ja zelfs, coördinatie op welk niveau en van welke aard ook, mogelijk? De toekomst zou uitwijzen dat dit niet het geval was. Zelfs het besluit om het onderzoek toe te vertrouwen aan twee soorten officieren van justitie en twee soorten politiemensen – zij die wel en zij die niet betrokken waren (geweest) bij het Fort-onderzoek – moet achteraf worden gekwalificeerd als een hoogst ongelukkige beslissing. Want de omstandigheid dat de voorkennis omtrent de IRT-affaire bij de betrokkenen zo sterk uiteenliep vormde vanaf het begin een grote belasting voor hun onderlinge verhoudingen. Daarbovenop kwam dan nog het feit dat bij de rijksrecherche aanvankelijk het (verkeerde) idee had postgevat dat het vervolgonderzoek, of althans dat deel ervan dat aan Zwerwer was toevertrouwd, een rijksrecherche-onderzoek zou zijn. Want dit verkeerde uitgangspunt zou – anders dan Zwerwer in den beginne verwachtte – in een later stadium eveneens zwaar wegen op de voortgang van het project en uitgerekend op die van zijn eigen onderzoek.

Het vorenstaande laat zien dat de eenheid van gezag die werd gecreëerd door de beide teams op te hangen aan het landelijk parket heel betrekkelijk was. Zij had immers geenszins betrekking op het optreden van andere politiekorpsen of andere parketten die op zoek waren naar de zogezegde onderste steen in de IRT-affaire. Hierom is het niet teveel gezegd dat de sturing van het onderzoek vanuit de top van het openbaar ministerie vanaf het begin niet eenduidig is geweest omdat zij over meerdere sporen liep. Holthuis accepteerde deze dubbelzinnige situatie omdat hij absoluut niet de aanstichter wilde zijn van conflicten zoals die in de IRT-affaire hadden gespeeld. Gonsalves was overigens, anders dan Holthuis, wel in de positie om zijn gezag te laten gelden over alle betrokken parketten heen, dus ook over Amsterdam en Haarlem. Vraag is of hij deze mogelijkheid heeft benut om de integratie van de onderscheiden onderzoeken te bewerkstelligen of desnoods af te dwingen? Voor de goede orde zij bij dit alles aangetekend dat nergens uit de stukken blijkt van een actieve rol van de minister van Justitie respectievelijk het ministerie van Justitie in dit stadium van het onderzoek. De situatie was – volgens de notulen van de overlegvergaderingen althans – toen kennelijk veeleer zo dat de top van het departement kennisnam van de besluiten van het college van procureurs-generaal en die stilzwijgend accordeerde.

4 Najaar 1996: de start van de beide teams

4.1 Inleiding

Uit de onderzoeksvoorstellen die hiervoor zijn weergegeven blijkt dat de beide teams enige maanden nodig dachten te hebben voor de voorbereiding van de definitieve projecten. Zij hoopten eind januari 1997 of uiterlijk 1 februari 1997 hiermee klaar te zijn. Deze termijn werd echter niet gehaald. Uiteindelijk konden er pas in maart 1997 meer concrete voorstellen worden gepresenteerd aan het college van procureurs-generaal. Deze vertraging wijst er reeds op dat de zaken in de maanden daarvoor minder gemakkelijk zijn verlopen dan men begin september had gedacht of gehoopt. Er deden zich inderdaad in deze periode heel wat complicaties voor. Om een ordentelijk overzicht te geven van de belangrijkste ontwikkelingen en problemen die zich in deze relatief lange periode – zeven maanden – hebben afgespeeld, is dan ook geen sinecure. De reconstructie daarvan kan het beste in fasen gebeuren. De eerste fase die kan worden onderscheiden loopt van begin september tot begin december 1996 toen het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie de eerste keer werden geconfronteerd met rapportages over de voortgang van de onderzoeken. De tweede fase – van begin december tot eind maart – wordt in hoofdstuk vijf besproken. In deze laatste fase werd zoveel als mogelijk gewerkt aan de voorbereiding van operationele projecten.

4.2 De invulling van de randvoorwaarden

Op 10 september – dus daags voordat de onderzoeksplannen ter kennis werden gebracht van de minister van Justitie – vond er een kennismakingsgesprek plaats tussen Zwerwer enerzijds en Van Gemert en diens plaatsvervanger anderzijds. Blijkens de aantekeningen van beide laatstgenoemden voor een agenda kwamen er in dit gesprek heel wat punten aan de orde: het delen van de voorkennis, de uitwisseling van informatie, en natuurlijk ook allerhande materiële, financiële en personele kwesties.¹⁰¹ Zonder huisvesting, mensen, middelen en informatie valt er nu eenmaal weinig te onderzoeken. Hierom wordt hierna eerst kort ingegaan op de realisering van deze basisvoorwaarden.

¹⁰¹ Zie de aantekening "Gesprek AG S. Zwerwer d.d. 10.9.1996/10.00 uur" in F24. Verder maakt W. van Gemert ook in zijn persoonlijk dagrapport melding van dit gesprek (F24).

Die verliep bepaald niet gemakkelijk. Gegeven het feit dat het onderzoek door het LRT moest worden verricht pleitte Holthuis ervoor om de twee sporen¹⁰²:

“(...) vlak bij elkaar te zetten op één locatie. Ik ben een praktisch ingesteld iemand en ook optimistisch. Ik had de hoop dat het toch nog zou lukken met de samenwerking als men op één locatie zou zitten.”

Het gebouw waarop men eerder al zijn zinnen had gezet, bleek uiteindelijk toch niet beschikbaar te zijn. Halverwege september moest dan ook hals over kop naar een andere ruimte worden gezocht. Na de nodige moeite werd begin oktober een gebouw getraceerd dat op zichzelf wel geschikt was maar nog helemaal moest worden ingericht. Met behulp van gelden uit de “BOP-pot” werd een verdieping in het betrokken pand geschikt gemaakt voor de huisvesting van de beide teams. Op 28 oktober kon deze verdieping in gebruik worden genomen. Vaste telefoonverbindingen waren er op dat moment nog niet.¹⁰³ Op 7 mei 1997 werd voor de huur van deze locatie met terugwerkende kracht voor de periode 1 november 1996 - 31 oktober 1997 een overeenkomst gesloten tussen de korpschef van het KLPD en de regionale directie van de domeinen.¹⁰⁴

Ook de bemensing verliep bepaald niet gemakkelijk. Van Brummen – op dat moment verbonden aan de staf van het college van procureurs-generaal – sprak in de vergadering van het college van procureurs-generaal op 25 september zelfs nadrukkelijk zijn zorgen uit over het beschikbaar stellen van politiemensen.¹⁰⁵ Het probleem speelde niet zozeer bij de samenstelling van het team voor spoor 1. Dit kon immers grotendeels worden bemand met leden van het LRT. Volgens het voortgangsverslag dat op 27 maart 1997 werd afgerond, bestond dit team in het najaar van 1996 uit de volgende “functionaliteiten”¹⁰⁶:

- vanuit het LRT: voltijds een teamleider, een projectvoorbereider, een seniorrechercheur fraude, een financieel specialist (econoom), een accountant (AA), en deeltijds het hoofd van de financieel-economische kerngroep, het hoofd van de CID en een medewerker van de CID;

¹⁰² Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001. S. Zwerwer stelde in zijn interview dat er uit zuinigheid werd gekozen voor een en dezelfde locatie.

¹⁰³ Vergelijk de mutaties in het persoonlijk dagrapport van P. Entken (F24). Ingevolge de vernieuwde regeling d.d. 18 september 1996 voor de toekenning van middelen uit de zogenaamde BOP-pot konden de aanvragen voor het jaar 1996 worden ingediend tot 25 oktober 1996. Zie de Brief van A. Docters van Leeuwen d.d. 2 oktober 1996 aan de procureurs-generaal bij de gerechtshoven (F18). Verder ook de brief van P. Entken d.d. 25 september 1996 aan H. van Brummen over nog een andere militaire locatie (B8).

¹⁰⁴ “Akte van administratieve ingebruikgeving” d.d. 7 mei 1997 (F18).

¹⁰⁵ Uittreksel vergadering college van procureurs-generaal d.d. 25 september 1996 (B7). Een van de procureurs-generaal wees erop dat de politie mensen moest leveren en dat de minister van Justitie ze desnoods kon opeisen.

¹⁰⁶ Rapportage 96060 d.d. 27 maart 1997, blz. 5 (F23).

- en “anderen”: de zaakofficier LBOM, een parketsecretaris en een administratief medewerker LBOM, een analist van de CRI (Schouten) en twee liaisons van de rijksrecherche.

Omdat er nadien bij voortdoring onduidelijk heeft bestaan over de plaats van Schouten in dit verband is het aangewezen hem hier zelf kort over aan het woord te laten¹⁰⁷:

“Mijn betrokkenheid begint bij spoor 1, daar was ik bij aangesteld. Ik was ervoor om als vraagbaak te dienen, omdat ik veel informatie had over wat er in het Fort-dossier zat. (...) Ik was geplaatst in spoor 1 maar was volgens afspraak ook beschikbaar voor vragen van spoor 2. Ik was ook samen met de analist van spoor 2, die de hele materie niet kende, op een kamer geplaatst.”

Het LRT-team stond onder de directe leiding van Entken. Zoals Van Gemert zei¹⁰⁸:

“Hij was verantwoordelijk voor de uitvoering van het onderzoek. Mijn verantwoordelijkheid behelsde het functioneren van het LRT in het algemeen. Ik was verantwoordelijk voor de sturing aan en de samenwerking tussen de verschillende partijen. Ik moest er ook voor zorgen dat de randvoorwaarden voor het onderzoek goed vervuld waren.”

Opmerkelijk is overigens dat er bij “de anderen” geen melding werd gemaakt van een CID-officier van justitie. Dit wil echter niet zeggen dat er geen was. Formeel trad namelijk De Groot, de CID-officier van het LBOM, als zodanig op. Maar, zo beweerde Entken¹⁰⁹:

“(...) hij had geen informatiepositie en die hadden wij zelf in het begin eigenlijk ook niet en dan wordt het heel moeilijk om nog gegevens te krijgen van anderen. Zowel voor ons als voor een CID-officier als Frits de Groot in dat geval.”

Hier kwam bij, zoals Holthuis heeft aangegeven, dat De Groot niet door alle betrokken officieren van justitie werd geaccepteerd.¹¹⁰

Het feit dat het team, hoe dan ook, niet beschikte over een dergelijke officier van justitie werd door de leiding¹¹¹:

¹⁰⁷ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

¹⁰⁸ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

¹⁰⁹ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

¹¹⁰ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

¹¹¹ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

“(...) wel gezien als een handicap. Noordhoek wilde deze lacune wel zelf invullen, maar het team was hier erg op tegen, want dan vermeng je precies opsparing aan de ene kant en CID-werk aan de andere kant.”

Het team dat spoor 2 moest onderzoeken kreeg echter met zeker zo grote problemen te kampen. In de eerste plaats was de leiding van de CRI er niet zo happig op om twee mensen voor dit team af te staan. Zij wilde aanvankelijk voor het gehele project enkel Schouten ter beschikking stellen.¹¹² In de tweede plaats ontstond er een conflict met de rijksrecherche. Eerst leek dit probleem niet zo hoog op te zullen lopen zoals Zwerwer had gesuggereerd in zijn onderzoeksplan voor het college van procureurs-generaal. Op 15 oktober 1996 tekenden vier van de vijf medewerkers die waren bestemd voor spoor 2 zelfs een verklaring waarin zij Pijl verzekerden dat zij akkoord gingen met de rechtspositionele voorwaarden die deze in een nota van 11 oktober 1996 had voorgesteld.¹¹³ Een maand later maakte Pijl echter een verklaring op over de positionering van de rijksrecherche in onderzoek 060 waarin hij strak vasthield aan het standpunt dat hij op 13 augustus 1996 reeds had ingenomen in zijn notitie aan Zwerwer.

In deze verklaring, die kennelijk was bedoeld als een convenant tussen Zwerwer, Noordhoek en hemzelf, maar die – in de versie tenminste waarover wij beschikken – kennelijk alleen door hemzelf werd ondertekend, schreef Pijl dat omtrent de positionering van de rijksrecherche in onderzoek 060 was afgesproken dat de rijksrecherche een adviesfunctie zou vervullen ten behoeve van de leiding van spoor 1 en spoor 2. Dit betekende dat, op basis van de kennis uit het Fort-team, zou worden geadviseerd aan de OM-leiding van beide sporen. Hiertoe zouden in beginsel de vergaderingen van de teamleidingen door de rijksrecherche worden bijgewoond. Externe uitvoeringshandelingen zouden in het kader van onderzoek 060 echter niet plaatsvinden. Er was derhalve geen sprake van onderschikking van de rijksrecherche aan de reguliere politie of het LRT. Naar zijn mening kon ten behoeve van deze adviesfunctie worden volstaan met de deelname van twee leden van de rijksrecherche. Na verloop van tijd kon worden gezien welke deelonderzoeken onder verantwoordelijkheid van de rijksrecherche zouden worden uitgevoerd. De inlichtingendienst van de rijksrecherche zou ondertussen de sporen 1 en 2 blijven “bijlopen” en hiervoor uitsluitend worden aangestuurd door de OM-leiding van het onderzoek. “Vakmatig” zouden zij in hun activiteiten worden begeleid door de CID-officier van justitie De Groot van het LBOM.¹¹⁴

¹¹² Persoonlijk dagrapport van W. van Gemert (F24).

¹¹³ Nota rijksrechercheur d.d. 15 oktober 1996 aan D. Pijl (F18).

¹¹⁴ Verklaring D. Pijl d.d. 20 november 1996 omtrent “positionering rijksrecherche in onderzoek 060” (C1). Kennelijk bestonden de gemengde gevoelens die W. van Gemert al eerder uit de mond van D. Pijl had opgetekend, ook in oktober nog. In zijn persoonlijk dagrapport tekende eerstgenoemde tenminste aan bij 15 oktober: “Gesproken met Dick Pijl. Zijn visie op de zaak doorgenomen. Met name waar het gaat om een haalbare operationele doelstelling. Is wederom dezelfde mening toegedaan. Ook voor zijn mensen geldt een wat onduidelijke lijn als het gaat om hoe groot de leiding is en wie waar over gaat” (F24).

In een voortgangsverslag betreffende spoor 2 van half december 1996 werd in verband met de rol van de rijksrecherche aanvankelijk gedaan of er niets aan de hand was.¹¹⁵ Er werd slechts opgemerkt dat er in de voorfase afspraken waren gemaakt met betrekking tot de participatie van de rijksrecherche in het onderzoek. Vervolgens werd aangegeven dat er drie rijksrechercheurs fulltime ten behoeve van het tactisch onderzoek werden toegevoegd en op ad hoc basis twee inlichtingenrechercheurs van de rijksrecherche. Daarenboven had de BVD een liaison bij het team en de CRI eveneens. Voor het noodzakelijke analysewerk was tenslotte een analist van de CRI-ARI Noord aangetrokken.

Verderop in het verslag wordt echter uiteengezet dat er in de periode november - december een diepgaand verschil van mening ontstond over de inzet en de aansturing van de rijksrechercheurs binnen het team. Volgens het verslag kon Pijl zich – wegens de door hem voorgestane onafhankelijkheid van zijn dienst – niet vinden in een positionering van zijn medewerkers onder leiding van de teamleider. Holthuis had dit geschil vervolgens beslecht in die zin dat de rijksrechercheurs niet rechtstreeks (zouden) worden aangestuurd door de teamleider en dat hun rol zou worden beperkt tot adviseurschap inzake het Kennemerland-materiaal. Om deze reden werd een van de rijksrechercheurs uit het team teruggetrokken en werd – ter vervanging van de vier anderen – verder uitgezien naar ervaren en gekwalificeerde rechercheurs van de regiokorpsen, in het bijzonder Amsterdam-Amstelland en Utrecht, gelet op de achtergronden van het onderzoek.¹¹⁶ Begin december 1996 zegde de korpsleiding van Utrecht toe een rechercheur te willen leveren. Het hoofd van het LBOM zou in die tijd de kwestie opnemen met de korpsleiding van Amsterdam-Amstelland. Maar half december 1996 waren er nog geen reguliere rechercheurs gearriveerd. In een later verslag merkte Godlieb, de teamleider van spoor 2, op dat deze situatie werd veroorzaakt door de aanname van de rijksrecherche dat het onderzoek in feite een voortzetting van het Fort-team onder haar leiding zou zijn. Dat het vervolgens moeilijk, ja zelfs onmogelijk, bleek om voor de vier resterende rijksrechercheurs vervangers te vinden, was volgens hem in belangrijke mate te wijten aan het ontbreken van zowel een formele inbedding van het team als van een formele legitimatie.¹¹⁷ Op deze redengeving komen wij later in dit rapport terug.

Overigens was de bemensing van dit team aan de kant van het openbaar ministerie ook een probleem. Volgens Godlieb vonden zowel de politieleiding als Zwerwer vanaf het begin¹¹⁸:

¹¹⁵ Zie de nota "Onderzoek LBOM 96060 spoor 2; tussenstand medio december 1996" (F1).

¹¹⁶ In zijn interview d.d. 1 februari 2001 merkte A. Godlieb op dat een medewerker van de rijksrecherche gewoon opstapte omdat hij (en de anderen) niet wilde(n) werken onder de leiding van leden van de reguliere politie.

¹¹⁷ Nota van A. Godlieb "Onderzoek m.b.t. faciliterende structuren georganiseerde criminaliteit (post-Fort-onderzoek)" d.d. 25 februari 1997 (F11). Deze nota was bedoeld als inleiding van een verslag over fase 1 van het onderzoek.

¹¹⁸ Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

“(…) dat er een tweede officier van justitie nodig was. Wij wilden Snijders (openbaar ministerie Haarlem) wel, maar dit is toch niet gerealiseerd. Waarom het niet is gebeurd weet ik niet precies. Ik heb horen zeggen dat het college er niet voor voelde. Dat wil niet zeggen dat er geen contacten waren met Snijders. Hij kwam af en toe bij ons over de vloer, maar hij had bijna dagelijks telefonisch contact met Zwerwer of omgekeerd. Ook is het zo dat later bleek dat Snijders heel wat “tricky” dingen wist en dat wij hem hierom liever niet dagelijks in het team hadden. Wij vonden het eigenlijk wel goed dat hij alleen die relatie onderhield met Zwerwer. Het was beter dat niet iedereen weet had van al die dingen die Snijders wist.”

De basisvoorwaarde waarvan de invulling naar verhouding de minste problemen met zich bracht was de financiering van het onderzoek. Begin oktober stuurde het hoofd van het LBOM een brief met een voorlopige kostenraming naar het college van procureurs-generaal. Hij beklemtoonde hierin dat de totale leiding van – en daarmee de verantwoordelijkheid voor – strafrechtelijk onderzoek 060 in formele zin bij hem berustte, maar dat het budgetbeheer betreffende dit onderzoek in handen was gegeven van Van Gemert. Het budget zelf zou evenwel bij het parket-generaal worden geparkeerd en achteraf worden verrekend.¹¹⁹ Voor de periode 1 november - 1 maart 1997 werd totaal – inclusief salariskosten – een bedrag van f1.038.410 geraamd.¹²⁰

Verder kan worden opgemerkt dat er voor de beide teams in gemeenschappelijk overleg strikte huisregels werden vastgelegd aangaande de toepassing van veiligheidsmaatregelen, de opslag van kluisstukken, het schrijven van journaals et cetera.¹²¹ Deze maatregelen waren vanzelfsprekend mede ingegeven door het feit dat, toen eind oktober de inrichting van het betrokken gebouw gereed was, het Fort-archief daarheen kon worden overgebracht. Met de nodige veiligheidsmaatregelen vond op 5 november de overbrenging plaats.¹²² Maar dit was niet het enige probleem dat in dit verband moest worden opgelost. Om de bestudering ervan mogelijk te maken was het op grond van de Wet politieregisters nodig om het onder te brengen in een nieuw tijdelijk politieregister. Tot op dat moment was Pijl, in zijn hoedanigheid van directeur rijksrecherche, beheerder geweest van (het register op) het Fort-archief. Op aangeven van Holthuis besliste Gonsalves begin november evenwel tot samenvoeging van dit register en het register dat het LRT inmiddels in het raam van het eigen onderzoek had geopend onder de naam “tijdelijk politieregister projectvoorbereiding onderzoek

¹¹⁹ Brief H. Holthuis d.d. 7 oktober 1996 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (F18).

¹²⁰ LRT, “1. Kostenoverzicht initiële kosten, 2. Begroting bijzonder opsporings project 96060 periode 1 november 1996 – 1 maart 1997” d.d. 8 november 1996 (F18).

¹²¹ Zie de nota’s hieromtrent van 5 november en 21 november 1996 (F18).

¹²² Deze gegevens zijn gebaseerd op de “tijdbalk” die als bijlage 2 is toegevoegd aan het ambtsbericht van H. Holthuis d.d. 26 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2).

96060".¹²³ Van Gemert werd als beheerder van dit nieuwe samengestelde register aangewezen. Op 12 november 1996 wees hij in deze hoedanigheid een lid van elk team aan om het dagelijks beheer over de betrokken gegevens te voeren en machtigde hij alle leden van de beide teams om er – op enkele uitzonderingen na – rechtstreeks kennis van te nemen. In een nota over deze regeling voor alle medewerkers ging Van Gemert overigens ook in op de omstandigheid dat het gehele dossier nog onder het staatsgeheim viel. Hij schreef dat er voor was gekozen om vooralsnog het staatsgeheim op het dossier niet op te heffen. De reden(en) hiervoor noemde hij echter niet. Wel gaf hij aan dat na verloop van tijd moest worden bezien of voor documenten of gegevens die als basis moesten dienen voor het strafrechtelijk onderzoek van spoor 1, het staatsgeheim kon worden opgeheven. De eerste weken van november werden vervolgens besteed aan de kennisneming van het omvangrijke archief van het Fort-team (zo'n 77.000 bladzijden).¹²⁴

4.3 De concretisering van de onderzoeksoopdrachten

Het feit dat er nagenoeg drie maanden verstreken alvorens het Fort-archief met vrucht kon worden bestudeerd wil niet zeggen dat er intussen niet verder werd nagedacht over de operationalisering van de onderzoeksoopdracht. Om een zo helder mogelijk beeld van deze verdere pogingen tot concretisering van de onderzoeksoopdracht te krijgen is het aangewezen om ze hier per team achter elkaar te zetten. Vervolgens zal worden aangegeven hoe ondertussen het overleg tussen de beide teams verliep. Tenslotte zal worden besproken hoe het college van procureurs-generaal in november en december reageerde op de nadere onderzoeksplannen.

Overigens is het zo dat Schouten en De Wit de analyses die zij eerder in het jaar hadden gepresenteerd aan het college van procureurs-generaal, op 14 oktober 1996 ook voorstelden aan de beide onderzoeksteams. Wat dit betreft creëerden zij dus een gelijkelijk uitgangspunt voor de beide teams. Al hun leden wisten waar het volgens deze analyses uiteindelijk om draaide.

4.3.1 De nadere plannen van spoor 1

Op 13 oktober werd er binnen het LRT een eerste versie vervaardigd voor een plan van aanpak voor fase 1.¹²⁵ Dit plan bestreek de periode 1 november 1996 tot 1 maart 1997. Er werd een onderscheid in gemaakt tussen zogenaamde vooractiviteiten en hoofdactiviteiten. Tot de vooractiviteiten werden gerekend: de

¹²³ Brief H. Holthuis d.d. 29 oktober 1996 aan R. Gonsalves (C8).

¹²⁴ Nota van W. van Gemert d.d. november 1996 aan teamleden project 96060 betreffende "register onderzoekgegevens" (F18). Bij deze nota is ook een deel van de genoemde besluiten gevoegd.

¹²⁵ KLPD/LRT, "Plan van aanpak fase 1 onderzoek 96060" d.d. 13 oktober 1996 (C7 en F13). Het hierna te bespreken stappenplan maakt deel uit van dit plan. Volgens de beschikbare stukken zijn er overigens geen volgende versies van dit plan van aanpak gemaakt.

beantwoording van vragen omtrent de bruikbaarheid van de beschikbare informatie in relatie tot de status van de leden van het team, de verwerving van de informatie die had gediend voor de samenstelling van het rapport van de rijksrecherche (Fort-team), het onderbrengen van lopende onderzoeken en dientengevolge het beschikbaar krijgen van de betrokken onderzoeksinformatie en het scannen van open bronnen. De hoofdactiviteiten omvatten drie dingen: de inventarisatie en analyse van de beschikbare informatie, de formulering van een voorstel met betrekking tot de haalbaarheid van een tactisch onderzoek en het maken van een projectplan als vervolg op dit voorstel.

De planning van al deze activiteiten werd in de vorm van een stappenplan gegoten. De eerste drie stappen die moesten worden gezet behelsden de lezing van beschikbare literatuur, de inzage in de projecten die binnen het Fort-onderzoek hadden gelopen en de formulering van "vragen en verwonderpunten" naar aanleiding van de kennisneming van het Fort-archief. Hiervoor werd de periode 1 november 1996 tot 8 december 1996 ingepland. In de periode 9 december 1996 tot 20 december 1996 zouden – de vierde stap – de beschikbare gegevens worden aangevuld via gesprekken met rechercheurs die aan het Fort-onderzoek hadden meegewerkt, het bijlopen van lopende onderzoeken, het nalezen van de rapporten van de Commissie-Van Traa en andere. Stap vijf – de periode 20 december 1996 t/m 1 januari 1997 – kwam neer op het opnieuw benoemen van "vragen en verwonderpunten" en op het vaststellen van deelprojecten. Tot 15 januari 1997 – stap zes – zou het archief opnieuw in ogenschouw worden genomen in functie van de besluiten uit de vorige periode en moest worden gepoogd om de verkregen gegevens te valideren en zo het afbreukrisico te beperken. De eerste mijlpaal – stap zeven – in de voorbereiding zou zijn om vanuit de doelstellingen 060 en de missie van het LRT de rendabele projecten te kiezen en de omvang ervan en de verantwoordelijkheid ervoor af te kaderen. Stap acht, die zou duren tot 15 februari 1997, zou in het teken van het veredelen van de rendabele projecten staan, inclusief een "vermogensrechtelijke toets". En stap negen tenslotte vormde de tweede "mijlpaal", namelijk het formuleren van een projectvoorstel. Deze stap werd in de tijd bepaald op 1 maart 1997.

Op 26 november 1996, dus nadat men reeds enkele weken had kunnen kennismaken van het Fort-archief, vond er een teamvergadering plaats over de concrete aanpak van het verdere onderzoek. Op deze vergadering werd de volgende werkwijze afgesproken: de verwonderingen vertalen in projecten, deze projecten vervolgens toewijzen aan diverse personen, vervolgens elkeen belasten met de analyse van een deel van "de kast" voor alle projecten, en tenslotte de projectverantwoordelijken een verslag laten opstellen omtrent hun projecten, uitmondend in concrete projectvoorstellen. Deze afspraak was niet direct voor ieder lid van het team even helder en/of geschikt en/of praktisch. Zo werd in het begin van december door een van hen een wat ander voorstel uitgewerkt. In dit plan werd geopperd om de informatie betreffende een negental personen en de bijbehorende rechtspersonen in een aparte database op te nemen. Welke informatie? Vooral die over hun vermogen (roerende en onroerende goederen), over hun administratieve en financiële identiteit en natuurlijk ook over de "verwonderpunten" die bij de kennisneming van het Fort-archief waren genoteerd. Een ander drong erop aan – gegeven ook de grote tijdsproblemen – om de analy-

se zo gericht mogelijk uit te voeren: op een beperkt aantal personen en vooral op hun vermogenrechtelijke positie.¹²⁶

Uit het persoonlijk dagrapport van Entken kan worden opgemaakt dat eind november nog werd gedacht om het onderzoek te concentreren op een tiental subjecten. Op 2 december 1996 werd echter beslist: "6 subjecten krijgen een subjectrapport".¹²⁷ De teamleiding was er zich kennelijk van bewust dat het onderzoek vrij strak moest worden afgebakend. Hoe de inperking ervan tot zes subjecten precies tot stand is gekomen, valt niet meer na te gaan.

4.3.2 *De nadere plannen van spoor 2*

Ook sommige (beoogde) leden van spoor 2 wachtten niet de presentatie van Schouten en De Wit af om zich voor te bereiden op het verdere onderzoek.

Zwerwer zelf bijvoorbeeld had op 23 september 1996 een bijeenkomst met vertegenwoordigers van de BVD. Bij deze gelegenheid zette hij niet alleen uiteen wat hem voor ogen stond, maar kon hij ook kennisnemen van BVD-materiaal.¹²⁸

Op 1 oktober 1996 kwamen de rijksrechercheurs van spoor 2 in Tiel samen om naar aanleiding van een voorstel dat een van hen op papier had gezet, van gedachten te wisselen over een plan van aanpak voor het nadere onderzoek. Primordiaal was in hun ogen dat er eerst een inventarisatie werd gemaakt van de onderzoeken die waren voortgevloeid uit het Fort-onderzoek. Met elkaar wisten zij van acht tot negen onderzoeken respectievelijk berichten, waaronder het onderzoek naar de meined voor de Commissie-Van Traa, het onderzoek naar de moord op de informant Swennen, het onderzoek door Brabant-Noord naar de transporteur, het onderzoek naar de criminele activiteiten van een CID-functionaris in Rotterdam-Rijnmond, het onderzoek naar een mogelijk corrupte politiemans in Kennemerland, informatie over de vermeende groei-informant en berichten over eigendommen van Van V. en L. Belangrijk is verder dat de deelnemers aan deze bijeenkomst dit (deel van het) vervolgonderzoek duidelijk zagen als een "rijksrechercheonderzoek" en met klem stelden dat het niet te breed mocht uitwaaien en dat het ook geen onderzoek moest worden dat in eerste instantie zou moeten worden verricht door een normale eenheid van de rijksrecherche. Een van hen belastte zich tot slot met een nadere uitwerking van het plan van aanpak. Op 7 oktober 1996 zou men elkaar weer zien.¹²⁹

¹²⁶ Zie de nota "Opbouw om te komen tot een voorstel voor het tactische onderzoek" d.d. 9 december 1996 (C7) en het "Memorandum" over de opzet van 060 d.d. 9 december 1996 (C6).

¹²⁷ Zie dagrapport P. Entken (F24). In het teamoverleg van 28 november 1996 werd eveneens kort gediscussieerd over de samenstelling van deze namenlijst: hoe definitief was hij? Er werd afgesproken "dat de lijst niet limitatief is. Na de selectie van de informatie aan de hand van de lijst, vindt de validering en koppeling aan subjecten plaats. Daarna kan het plan van aanpak worden samengesteld". Zie "Vergaderverslag d.d. 28 november 1996. Spoor 1. Onderzoek 96060" (C7).

¹²⁸ Notitie S. Zwerwer d.d. 3 september 1999 aan het college van procureurs-generaal (gevoegd bij interview).

¹²⁹ "Verslag samenkomst Tiel d.d. 1 oktober 1996" d.d. 2 oktober 1996 (C1).

Of, en zo ja, hoe de rijksrechercheurs hun ideeën verder hebben uitgewerkt blijkt niet uit de beschikbare stukken. Wel is het zo dat Zwerwer op 1 november 1996 via het hoofd van het LBOM een geheime nota aan het college van procureurs-generaal schreef waarin hij de onderzoeksopdracht van "team 60 spoor 2" nader preciseerde.¹³⁰ Of deze nota door hem in overleg met (de) medewerkers van de rijksrecherche werd opgesteld blijkt niet expliciet uit dit stuk. Bepaalde kwesties die erin worden aangevoerd wekken echter het vermoeden dat dit het geval is geweest. Hoe dan ook, aan de hand van de openstaande vragen die het Fort-team op het einde van zijn rapport had geformuleerd en onder verwijzing naar berichten en geruchten over corruptieve contacten formuleerde hij als *Leitmotiv* dat het onderzoek helderheid moest scheppen omtrent de vraag of er in Nederland personen of instellingen bestonden – op de een of andere wijze gelieerd aan het overheidsapparaat – die gewild of ongewild, actief of passief bescherming verleenden of steun boden aan criminelen of hun organisaties.

Deze opdracht werd nader geconcretiseerd in een vijftiental beknopte substellingen, in de geest van: "Infiltranten worden gerund met de ogen gesloten voor de criminele nevenactiviteiten van deze personen" of "Criminelen worden geholpen bij de opzet van (semi)criminele frontstores" of "Er worden netwerken gebouwd die voorkomen dat corruptiesignalen ter bestemder plaatse doordringen" of ook nog "Overheidsdienaren hebben zichzelf verrijkt".

Qua werkwijze stelde Zwerwer dat het team als volgt dacht te werk te gaan:

"Het materiaal verzameld door het Fort-team wordt geanalyseerd, aangevuld en vergeleken met (...) aanwezige CID-informatie, waar ook aanwezig en hoe ook geclassificeerd (geheime) info Commissie-Van Traa, info van de BVD, mogelijke bevraging nieuwe bronnen."

De teamleiding dacht, zo besloot Zwerwer, een viertal maanden nodig te hebben ten behoeve van de onderbouwing van de verschillende stellingen. Rond 1 maart zou er worden gerapporteerd en zou worden aangegeven hoe het onderzoek het beste zou kunnen worden gecontinueerd.

Op 29 november 1996 stuurde Zwerwer ten behoeve van de overlegvergadering tussen het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie (zie verderop) een uitgebreide startnotitie van het "onderzoek 60/2" naar Holthuis. Hij schreef erbij dat het team in verband met een noodzakelijke andere samenstelling nog niet geheel op sterkte was en nog slechts aarzelend had kunnen starten. Begin januari hoopte de teamleiding echter opnieuw te rapporteren en dan iets meer te laten zien van de kant die het onderzoek uitging.¹³¹ Wat behelsde deze startnotitie?

¹³⁰ S. Zwerwer, "Nadere precisering onderzoeksopdracht team 60 spoor 2" d.d. 1 november 1996 d.t.v. hoofd LBOM aan het college van procureurs-generaal (C1).

¹³¹ Brief S. Zwerwer d.d. 29 november 1996 aan H. Holthuis (F 18). De uitgebreide startnotitie draagt de titel "LBOM:onderzoek 96060-spoor 2". Zij dateert van 27 november 1996 en werd geschreven door A. Godlieb. H. Holthuis kreeg de versie die is gedateerd op 29 november 1996.

Uitgaande van het *Leitmotiv* dat Zwerwer al in zijn nota van 1 november had geformuleerd en dat in deze startnotitie werd vertaald in de vraag: "In welke mate er bij de overheid, maar ook bij sleutelpersonen in andere belangrijke maatschappelijke sectoren, sprake is van "non-integriteit" in relatie tot georganiseerde criminaliteit", werden vier stellingen omschreven en nader uitgewerkt. Deze stellingen waren de volgende:

- Criminelen worden al dan niet langs legale weg geholpen bij hun criminele activiteiten;
- Aan criminelen worden beschermingsconstructies geboden;
- Het ambtelijk/bestuurlijk apparaat wordt misbruikt;
- Criminele organisaties hanteren offensieve strategieën tegen personen.

Verder werd nog een dringende vraag opgeworpen, namelijk die naar de financiële trajecten, een vraag die in het Fort-onderzoek was opengebleven. Bij deze vraag moest volgens de auteur worden gedacht aan kwesties als de betaling van illegale goederen, de kosten die in dit verband worden gemaakt, en het veilig stellen van de inkomsten via sponsoractiviteiten, witwasconstructies en kansspelen.

Het doel van het onderzoek – dat deze keer expliciet werd betiteld als een "verkennend opsporingsonderzoek" met in een voetnoot de aantekening dat er inmiddels eveneens verkennend onderzoek gaande was naar mogelijkheden voor een tactisch vervolgonderzoek op basis van het Fort-materiaal – was om te onderzoeken in hoeverre deze stellingen een brede geldigheid hadden. Vervolgens zouden op basis van de uitkomsten aanbevelingen worden gedaan over de manier waarop een en ander in operationeel/tactisch opzicht een en ander verder kon worden aangepakt. Godlieb tekende hierbij aan dat het halen van deze doelstelling maar binnen bepaalde randvoorwaarden mogelijk was.¹³² De belangrijkste was wel het krijgen van toegang tot alle informatiebronnen. Dat dit niet zomaar zou lukken was hem duidelijk:

"Dit heeft te maken met enerzijds het spanningsveld dat nu eenmaal door integriteitvragen wordt opgeroepen en anderzijds de vertrouwensvraag."

De actieve medewerking van het openbaar ministerie, de politie en korpsbeheerders aan het onderzoek achtte hij dan ook essentieel. Het hoofd van het

¹³² In het teamoverleg van spoor 2 d.d. 26 november 1996 rees bij sommigen de nodige twijfel over de helderheid van deze doelstelling: "Het grote probleem bij de beantwoording van deze vragen is dat een heldere onderzoeksopdracht ontbreekt". De discussie leidde tot de slotsom "dat we de grote lijnen moeten pakken en dat alleen de kern hard gemaakt moet worden". S. Zwerwer voegde er volgens de notulen nog aan toe dat men zich niet al te zeer moest vermoeien met de juiste formulering van de doelstelling en de onderbouwing van de stellingen. Een beperkte doorlichting van het Fort-materiaal en een onderbouwing met recente informatie uit andere onderzoeken waren in zijn ogen voldoende voor een rapportage. Zie "Team vergadering spoor 2, 26 november 1996" (F11).

LBOM zou hier de nodige stappen voor moeten ondernemen. De bronnen waarom het ging waren in de ogen van Godlieb niet alleen zogenaamde open bronnen maar onder meer ook het geheime onderzoeksmateriaal van de Commissie-Van Traa en relevante CID-gegevens. Hij sprak de hoop uit dat het team door de minister van Justitie zou worden geautoriseerd om kennis te nemen van de desbetreffende registers.

Wat de planning van het onderzoek betreft werd in de startnotitie gesteld dat eerst en vooral commitment moest worden georganiseerd door het hoofd van het LBOM en de voorzitter van het college van procureurs-generaal bij de genoemde autoriteiten. Vervolgens moest aan de hand van het bronnenonderzoek, de monitoring van lopende onderzoeken en gesprekken met deskundige mensen uit de ambtelijke sfeer (openbaar ministerie, politie, bijzondere opsporingsdiensten, koninklijke marechaussee) worden gepoogd de hypothesen te onderbouwen. Hierbij zou de aandacht moeten worden toegespitst op de zogenaamde Hollandse netwerken. Omdat juist in verband met de verzameling van informatie geen onduidelijkheden mochten bestaan met betrekking tot de positionering van het team moesten alle leden formeel worden gedetacheerd bij het LBOM en daarmee rechtstreeks onder het gezag en beheer van het hoofd hiervan worden geplaatst.

Het team zag er op het moment dat de startnotitie werd geschreven – tenminste op papier – als volgt uit:

- *Teamleiding*: A. Godlieb (commissaris van politie), coördinatoren R. Martena en J. Reinbergen (hoofdinspecteur respectievelijk inspecteur van politie);
- *Tactisch onderzoek*: Twee onderzoekers (nog te leveren door de regiokorpsen Utrecht en Amsterdam-Amstelland), een accountant, twee adviseurs van de rijksrecherche;
- *Analyse en administratie*: Een analist, een administratief medewerkster en een adviseur: P. Schouten (bij het LRT ingedeeld vanuit CRI ten behoeve van spoor 1)¹³³;
- *Liaisons*: J. de Wit (LCID), BVD, inlichtingendienst rijksrecherche, FIOD en ECD;
- *Een chef de bureau* (samen met spoor 1).

In feite zag het team er heel anders uit. Diverse functies waren op dat moment niet ingevuld. De regiokorpsen hadden nog niemand geleverd, er was nog geen accountant en evenmin waren er medewerkers van de FIOD en ECD aan het team verbonden. Daarenboven kan erop worden gewezen dat Zwerwer eind november 1996 een wat ander team voor ogen stond dan in de zomer van 1996 (zie paragraaf 3.5.2). Van de BVD, de FIOD en de ECD was toen nog geen sprake.

¹³³ Het is wel belangrijk om er hier op te wijzen dat P. Schouten in zijn interview d.d. 9 februari 2001 zelf vertelde: "Mijn betrokkenheid begint bij spoor 1, daar was ik bij aangesteld. Ik was ervoor om als vraagbaak te dienen, omdat ik veel informatie had over wat er in het Fort-dossier zat. Men was toen in die tijd bezig om verwonderpunten op te stellen. Ik was er allen maar voor spoor 1, voor spoor 2 heb ik eigenlijk niks gedaan. Al was het zo dat ik mij voor spoor 2 beschikbaar zou hebben moeten houden".

Met betrekking tot de methode van onderzoek werd tot slot opgemerkt dat de aard van de te onderzoeken materie het nog niet mogelijk maakte "om een fraai ingekaderde en zich beperkende onderzoeksopdracht te formuleren". Het team zou gaandeweg en in wisselwerking met spoor 1 het pad verder moeten verkennen. Bij deze verkenning zouden naast de hiervoor al genoemde onderzoeksactiviteiten ook een rol kunnen spelen: contacten met wetenschappers, het maken van een overzicht van liquidaties in relatie tot het onderzoeksveld, het maken van een inventarisatie van ex-politiemensen die in de privé-sector werkzaam zijn en het doorlichten van dossiers in enkele recente grote zaken.¹³⁴

De notities van 1 november en 29 november 1996 zouden de indruk kunnen wekken dat team 2 zich in deze maand enkel bezighield met de bestudering van het Fort-archief. Uit het journaal van wat inmiddels ook wel het "Argus"-team werd genoemd, blijkt echter dat er meer gebeurde. In het bijzonder Zwerwer had in deze weken vrij intensief contact met Sniijders over informatie en informanten in de sfeer van de drugshandel tussen Zuid-Amerika en Europa/Nederland en met hoofden van diverse RCID'en in het land over (de liquidatie van) informanten en bedenkelijke contacten van een politiemans. Ook had hij een uitvoerig gesprek met wijlen Maarten Van Traa. Martena bracht op 27 november een uitvoerig bezoek aan het kernteam van Amsterdam. Op 4 december conferereerden Zwerwer en Godlieb met de leiding van de CRI en kwamen volgens het journaal tot de conclusie: "spoor 2 en de CRI zijn zeer gebaat bij een innige samenwerking, hetgeen over en weer is toegezegd". Er werd afgesproken dat waar nodig tussentijds overleg zou plaatsvinden en verder dat conceptrapportages zouden worden voorbesproken. Daarenboven werd de afspraak gemaakt dat er naast De Wit nog een tweede liaison bij het team zou worden geplaatst om de bij het team binnenkomende informatie frequent te kunnen matchen met CRI-bestanden.¹³⁵

De contacten zoals die in de loop van november her en der in het land plaatsvonden deden de behoefte aan een reguliere toegang tot de CID-registers alleen nog maar scherper gevoelen. Zwerwer stuurde op 29 november 1996 een brief aan Holthuis met het verzoek om ervoor te zorgen dat alle leden van spoor 2 (voorzover nodig) een beschikking van de minister van Justitie zouden ontvangen op grond van art. 18, lid 5 Wet politieregisters. Een model voor een dergelijke beschikking had hij bijgevoegd.¹³⁶ Docters van Leeuwen herinnert zich nog heel goed dat¹³⁷:

"Zwerwer een soort BVD-achtige status (wilde) hebben (...). Ze wilden in spoor 2 steeds meer bevoegdheden en ik hamerde er maar op in hun richting: "Begin nou maar gewoon en dan zien we wel waar het

¹³⁴ Een belangrijk deel van deze punten kwam al aan de orde in het teamoverleg dat plaatsvond op 19 november 1996. Zie "Besprekingspunten teamoverleg spoor 2 op 19/11/1996" (F11).

¹³⁵ Journaal "Argus team" 1996/1997 (F7).

¹³⁶ Brief S. Zwerwer d.d. 29 november 1996 aan H. Holthuis (F18).

¹³⁷ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

schip strandt". Binnen spoor 2 had men veel moeite met het feit dat men geen rechtstreekse toegang had tot CID-registers."

Dit laatste was en is niet onbegrijpelijk als men weet wat Holthuis in dit verband naar voren bracht¹³⁸:

"Een van de problemen van spoor 2 was dat men niet binnen kwam bij de CID. Als men daar aan kwam dan werd gezegd dat de teamleden geen CID-status hadden, whatever it may be. Uiteindelijk kregen zij geen toegang tot de CID-bestanden. Ik denk dat de CID-chefs daartegen waren. Het team werd beschouwd als een bedreiging voor velen. De term pottenkijkers en matennaaiers werd al vrij snel gebruikt."

En ook Godlieb moest vaststellen¹³⁹:

"(...) dat wij geen toegang hadden tot CID-informatie en het onmogelijk (bleek) om ook toegang te krijgen. Daar zat natuurlijk ook meteen een van de problemen met spoor 1. Want als wij toegang zouden krijgen tot de CID zaten we, weliswaar met een andere opdracht, natuurlijk onmiddellijk in dezelfde doelgroep als van spoor 1. En dit probleem van de CID-status is eigenlijk heel het onderzoek door geleven en heeft ons enorm parten gespeeld. Het onderzoek kon op deze manier werkelijk niet slagen."

4.3.3 *De structurering van het overleg tussen de beide teams*

Naast het overleg in de twee teams vond er in de loop van november ook driemaal overleg tussen de beide teamleidingen plaats (op 6, 12 en 19 november 1996). Afgezien van een aantal materiële en technische kwesties kwamen er met name in de eerstgenoemde vergadering een paar punten aan de orde die rechtstreeks de operationele werking en samenwerking van de beide teams betroffen. In de beide laatstgenoemde vergaderingen werd over en weer gepraat over de voortgang van de bestudering van het Fort-archief en over de contacten die her en der in het land waren gelegd.

Het eerste belangrijke punt dat in het overleg van 6 november aan de orde kwam was de mededeling dat Zwerwer en Godlieb in het college van procureurs-generaal "het fiat" hadden gekregen met betrekking tot de geformuleerde doelstelling van spoor 2. Het onderzoek van dit spoor had, zo werd opgetekend, "de status van een voorbereidend opsporingsonderzoek".

Verder werd afgesproken dat het exploiteren van contacten/benaderen van informanten, ter voorkoming van doublures, in de teamleidersvergadering ter tafel zou komen. In het verlengde van deze afspraak werd eveneens vastgelegd dat de teamleidingen echt "open" naar elkaar (zouden) zijn; er zou geen sprake zijn van een embargo tussen de beide sporen. Vertrouwelijke informatie zou worden vastgelegd in een apart journaal dat alleen toegankelijk was voor de

¹³⁸ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

¹³⁹ Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

teamleiding met vermeldingen in het algemene journaal dat er nadere (vertrouwelijke) informatie was. Voor elk team zou een aparte kluis worden aangeschaft.

Tenslotte werd overeengekomen dat de beide sporen elkaar zouden blijven informeren door de wederzijdse participatie van de analisten in de teamvergaderingen.

4.3.4 *De reactie van het college van procureurs-generaal*

Gelet op de beslissende rol van het college van procureurs-generaal in de opzet van het gehele onderzoek is het van belang om ook hier de nodige aandacht te schenken aan de manier waarop het, al dan niet in samenspraak met de minister van Justitie, was betrokken bij de verdere concretisering van de onderzoeksplannen.

In het overleg met de minister van Justitie op 9 oktober 1996 stond ook het 060-onderzoek op de agenda. Een van de procureurs-generaal deelde mee dat de formatie van het project 060 rond was maar dat het probleem van de huisvesting nog niet geheel was opgelost.¹⁴⁰

Op 5 november 1996 stond de eerder aangehaalde nota van Zwerwer d.d. 1 november 1996 op de agenda van het college. Deze werd – zoals ook werd gememoreerd in het teamleidingenoverleg van 6 november – in aanwezigheid van Zwerwer en Godlieb (maar niet van Holthuis) besproken. Blijkens de notulen vond het college dat de formulering van de opdracht nog vaag bleef: zij omvatte geen concrete beschrijving van de aanpak, het tijdpad en de begroting. De teamleiding van haar kant zette uiteen dat het ging om een nader, verkennend onderzoek door een team dat nog maar net was begonnen. Er werd afgesproken dat het verkennend onderzoek rond 1 maart 1997 moest uitmonden in een concreet onderzoeksvoorstel, en dat het team tussentijds, in januari 1997, zou rapporteren aan het college door tussenkomst van Holthuis en Gonsalves. Belangrijk is ook dat in de vergadering werd vastgesteld dat het feit dat het hier ging om een zogenaamd verkennend opsporingsonderzoek, betekende dat de verkregen informatie in beginsel zou worden gebruikt in het opsporingsonderzoek van het LRT, spoor 1. Voor het verkennend onderzoek zou verder commitment worden gevraagd bij de betrokken hoofdofficieren van justitie en politiechefs in daartoe te organiseren bijeenkomsten. Mocht dit niet lukken, dan zou dat worden voorgelegd aan het college.

Tenslotte werd besloten dat de minister in de overlegvergadering van 4 december 1996 zou worden geïnformeerd over de voortgang van spoor 1 en spoor 2. Het hoofd van het LBOM en de procureur-generaal die als portefeuillehouder fungeerde, zouden hiervoor een notitie aanleveren.¹⁴¹

Met het oog op deze vergadering stuurde Holthuis bij brief van 28 november 1996 de voortgangsrapportages betreffende “het strafrechtelijk onderzoek 060 spoor I en spoor II” naar de secretaris van deze vergadering.¹⁴² De rappor-

¹⁴⁰ Notulen van de overlegvergadering van de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal d.d. 9 oktober 1996 (C1).

¹⁴¹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 5 november 1996 (C7).

¹⁴² Brief H. Holthuis d.d. 28 november 1996 aan ministerie van Justitie (B1).

tages waarom het ging waren aan de ene kant de hiervoor besproken startnotitie van 27/29 november van Godlieb voor het onderzoek van spoor 2 en aan de andere kant een korte (niet-gedateerde) nota van Noordhoek betreffende het onderzoek van spoor 1. In deze (korte) laatste nota werden slechts enkele punten aangestipt: de problemen met de start, de geplande fasering van het onderzoek en de toezegging dat de fase van de projectvoorbereiding zou worden afgesloten met de vaststelling van een of meerdere, concrete operationele doelstellingen, waarbij tevens zou worden onderzocht in hoeverre de verklaringen in het Fort-dossier konden worden gebruikt voor de bewijsvoering van de (mogelijke) strafbare feiten. De landsadvocaat zou in verband met deze vraag om advies worden gevraagd. Hierna zou de volgende fase van het strafrechtelijk onderzoek van start kunnen gaan. Wat de startnotitie van Godlieb betreft is het niet onbelangrijk te vermelden dat Zwerwer in zijn aanbiedingsbriefje aan Holthuis erop wees dat het team nog slechts aarzelend had kunnen starten, maar dat de eerste externe contacten de verwachting wettigden dat de samenwerking met het openbaar ministerie en de (grote) politiekorpsen goed zou verlopen.¹⁴³

Tot een bespreking van deze stukken in de overlegvergadering van 4 december kwam het echter niet. Tijdens de vergadering van 3 december 1996 had het college namelijk besloten om de voortgangsnotitie over het post-Fort-team van de agenda van de overlegvergadering te halen, teneinde deze eerst in het college te kunnen bespreken. Zij werd op de agenda gezet voor de vergadering van het college op 11 december 1996.¹⁴⁴

4.3.5 *De discussie in de Kamer*

Bij het voorgaande mag overigens niet uit het oog worden verloren dat het toenmalige Kamerlid Kalsbeek bij de bespreking van de reactie van de regering op het rapport van de Commissie-Van Traa in de Kamer een vraag had gesteld over "de appendix" van het rijksrechercherapport. Minister Sorgdrager antwoordde hierop dat er:

"(...) binnen het landelijk recherche team een team (is) samengesteld onder leiding van een specifiek daarvoor aangewezen officier van justitie. Dat team werkt onder het gezag van het hoofd van het landelijk bureau. Dat team is bezig met een analyse van de resultaten van het rijksrechercheonderzoek. Daarbij worden juist de onbeantwoorde vragen die in het rijksrechercherapport zijn opgenomen, betrokken. Het rijksrechercheonderzoek was een zogenaamd fact-findingonderzoek. Daardoor is de informatie uit dat onderzoek slechts ten dele bruikbaar voor strafrechtelijk onderzoek. Vandaar dat er nu een voorbereidende fase is voor een strafrechtelijk onderzoek. Naar verwachting zal die voorbereidende fase begin 1997 zijn afgerond. Dan kunnen beslissingen worden genomen over het verdergaande tactische onderzoek."

¹⁴³ Brief S. Zwerwer d.d. 29 november 1996 aan H. Holthuis (B1).

¹⁴⁴ Vergelijk de betreffende oplegnotitie in B7.

Op de daaropvolgende vraag van Kamerlid H. Hillen of de minister ook bereid was de antwoorden op de 35 vragen uit het rijksrechercherapport aan de Kamer te sturen, antwoordde zij dat dit ervan afhing: als het strafrechtelijk materiaal was zou dat niet kunnen. Hierop repliceerde Hillen dat dit in een groot aantal gevallen niet zo hoefde te zijn en dat het antwoord op heel veel feitelijke vragen best naar de Kamer zou kunnen worden gestuurd. De minister zegde hierop toe dat ze die vragen zou beantwoorden als zij geen doorkruising vormden van een strafrechtelijk onderzoek. Dit zou misschien vertrouwelijk moeten gebeuren, afhankelijk van de aard van de gegevens.¹⁴⁵

4.4 De aanpalende onderzoeken

Hiervoor werd reeds enkele keren aangehaald dat het O60-onderzoek, zeker voor insiders, raakvlakken had met diverse andere onderzoeken respectievelijk inlichtingen. Dit was natuurlijk ook het LBOM niet onbekend. Met het oog op de "afstemming in dit explosieve onderzoeksveld" nodigde Holthuis op 6 november de hoofdofficieren van justitie te Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Haarlem uit om de meest betrokken CID-officieren van justitie en/of zaaksofficieren van justitie af te vaardigen naar een vergadering waarop hieromtrent afspraken konden worden gemaakt.¹⁴⁶

Met het oog op deze vergadering die uiteindelijk op 2 december 1996 plaatsvond bij het LBOM te Rotterdam werd door dit bureau een overzicht vervaardigd van de onderzoeken en berichten waarom het ging. Op dit overzicht prijken in totaal 14 onderzoeken respectievelijk berichten. Uit de persoonlijke aantekeningen van een van de deelnemers aan deze vergadering – waarvan geen algemeen verslag werd gemaakt volgens de beschikbare archieven – kan worden opgemaakt dat niet alle onderzoeken meer actueel waren respectievelijk niet alle berichten op dat moment werden geëxploiteerd. Des te opmerkelijker is in zekere zin dat een van de voornaamste verdachten niet alleen werd aangemerkt als een object van onderzoek bij spoor 2 (onder de naam "MOT") maar ook als object van onderzoek te boek stond bij de CID in Haarlem ("Diamant") en bij de CID Haaglanden ("Pluto").¹⁴⁷

Bij dit overzicht moeten verder twee dingen worden aangetekend. Ten eerste dat het natuurlijk geen inzicht geeft in de omvang en/of diepgang van de betreffende onderzoeken respectievelijk gegevensstromen. En ten tweede dat het niet een volledige opgave bevat van alle relevante kwesties die in de omgeving van het O60-onderzoek speelden in die tijd.

Juist omdat zij op het eerste oog weinig of niets te maken lijken te hebben met het O60-onderzoek is het van belang om hierna kort stil te staan bij de

¹⁴⁵ Tweede Kamer, 7 november 1996, TK 23, 23-1809/23-1810 (A1).

¹⁴⁶ Brief H. Holthuis d.d. 6 november 1996 aan (de genoemde hoofdofficieren). Hij stuurde een kopie van deze brief aan A. Docters van Leeuwen en R. Gonsalves (B8).

¹⁴⁷ Het betrokken overzicht kreeg geen bepaalde naam. Er staat alleen op dat het door LBOM werd vervaardigd. In de tekst is gebruik gemaakt van de versie van 2 december 1996 (C7). Dezelfde versie van dit overzicht bevindt zich in C1. Bij deze versie zit ook de versie van de agenda voor deze vergadering d.d. 29 oktober 1996.

zaak-Swennen, het meinedonderzoek tegen L. en Van V., de affaire met "Haagse Kees" en de kwestie -Van T.

Daarna zal worden gezien hoe het afliep met deze poging van Holthuis tot coördinatie van alle gerelateerde onderzoeken.

4.4.1 *De zaak-Swennen*

Op 14 maart 1996 werd in een Amsterdams café een Belgische man doodgeschoten: M. Swennen. De dader werd kort daarop aangehouden. Uit het nadere onderzoek bleek dat genoemde Swennen belastende verklaringen had afgelegd over een politiemans uit Antwerpen die betrokken zou zijn bij de invoer van containers met verdovende middelen. Deze containers kwamen binnen in de haven van Antwerpen en waren bestemd voor criminele organisaties in België en Nederland. Op 15 maart 1996 zou bedoelde Swennen foto's en bandjes over zijn ontmoetingen met die politiemans hebben overhandigd aan de Belgische justitie maar zover is het dus niet gekomen.

Het parket Amsterdam had in dit verband interesse voor het traject van een welbepaalde container en vermoedde dat dit traject reeds in kaart was gebracht door het Fort-team. Hierom vroeg Vrakking bij brief van 3 oktober 1996 aan Gonsalves om de zaaksofficier inzage te verlenen in de analyse van dit traject.¹⁴⁸ Deze stuurde de brief van Vrakking direct door aan Pijl met het verzoek na te willen (doen) gaan of de gevraagde gegevens zich bevonden in het Fort-archief en of er al dan niet bezwaar bestond tegen verstrekking en, zo ja, onder welke voorwaarden.¹⁴⁹ Pijl reageerde ruim twee weken later met de mededeling dat in samenspraak met de Amsterdamse (politiële) teamleider – deze kreeg dus ook niet zelf toegang – het Fort-archief was bekeken en dat er geen relevante informatie in was aangetroffen.¹⁵⁰ Gonsalves schreef dit op 20 november 1996 weer aan Vrakking.

Wat deze briefwisseling natuurlijk niet laat zien is dat het verzoek van Amsterdam om inzage in het Fort-archief bij het team van spoor 1 onmiddellijk de wenkbrauwen deed fronsen. Van Gemert noteerde bij 3 oktober 1996 in zijn journaal dat hij over het verzoek van Amsterdam uitgebreid had overlegd met Noordhoek en Entken.¹⁵¹ Wat hen vooral verbaasde was dat het verzoek met Docters van Leeuwen was besproken en dat die akkoord was gegaan, want dit druiste toch in tegen de beslissing van het college dat alle trajecten bij het LRT moesten worden gedraaid. Zij spraken af dat dit voorval hen alert moest maken voor de toekomst. Tevens werd volgens dit journaal afgesproken dat zij nog een keer een vergadering met Pijl zouden beleggen en dat zij na een aantal weken de samenwerking met Zwerwer zouden evalueren en daaruit óók hun conclusies zouden trekken. Deze aantekening laat dus zien dat de betrokken partijen in de praktijk erg op hun hoede waren voor elkaar en in het bijzonder scherp in de gaten hielden hoe het college in het licht van zijn beslissing van 4 september 1996 te werk ging.

¹⁴⁸ Brief H. Vrakking d.d. 3 oktober 1996 aan R. Gonsalves (B8).

¹⁴⁹ Brief R. Gonsalves d.d. 3 oktober 1996 aan D. Pijl (B8).

¹⁵⁰ Brief D. Pijl d.d. 22 oktober 1996 aan R. Gonsalves (B8).

¹⁵¹ Dagboek W. van Gemert (F24).

Dat de argwaan van Van Gemert niet misplaatst was blijkt trouwens uit het interview met Teeven. “Amsterdam” zag in de zaak-Swennen inderdaad een mogelijkheid om de ware toedracht van de IRT-affaire te achterhalen¹⁵²:

“In elk geval wat Amsterdam betreft, en dan bedoel ik Vrakking en mij, moet men in dit verband natuurlijk niet vergeten, dat wij toch wel door de Commissie-Wierenga zwaar waren aangepakt en dat wij het gevoel hadden dat de onderste steen niet boven was gekomen. En dat fameuze telefoontje van mr. Van der Veen aan mr. Brillman gaf ons helemaal het gevoel dat de deksel op de put moest blijven.¹⁵³ Ik bedoel dat telefoontje dat ik beter van de zaak K. zou afblijven. Maar dat telefoontje heeft wel de trend gezet voor 5 à 6 jaar en onze aandacht helemaal op K. gespist. Kennelijk was dat de sleutel tot de “schatkamer”. En om bij hem te komen hebben wij in het najaar van ’96 de zaak-Swennen opgepakt. Ik heb toen echt wel van Vrakking de ruimte gekregen om dat helemaal uit te zoeken, de deksel van de put te lichten.”

4.4.2 *De meinedzaak tegen L. en Van V.*

Op 28 augustus 1996 schreef Blok, op dat moment hoofdofficier te Den Haag, een brief aan Docters van Leeuwen waarin hij hem aan de hand van een nota van de betrokken zaaksofficier Slits op de hoogte bracht van de stand van het strafrechtelijk onderzoek naar vermoedelijke meined tegen L. en Van V.¹⁵⁴ Naar hun mening leek een succesvolle vervolging en veroordeling van beiden haalbaar indien het aanwezige bewijsmateriaal ten volle bruikbaar was en door de rechter als zodanig zou worden geaccepteerd. Wat de bruikbaarheid van het bewijsmateriaal betrof wierpen zij op dat een deel van de verklaringen die waren afgelegd tegenover het Fort-team wellicht van het bewijs zouden worden uitgesloten omdat zij in strijd met de gedane toezegging dit niet te zullen doen, toch waren ingebracht. En ten derde vroegen zij aandacht voor de mogelijke politieke implicaties, vooral ook wanneer de beide verdachten – in geval van een dreigende veroordeling – het achterste van hun tong zouden laten zien. Hierdoor zouden wellicht meer personen in de kring van politie en openbaar ministerie met wie zij hadden samengewerkt in de problemen kunnen komen. Op de vergadering van het college op 4 september 1996 kwam ook deze brief aan de orde. De beslissing van het college was dat de vervolging moest worden doorgezet.¹⁵⁵ Een van de punten die in dit verband direct van belang was betrof een verzoek van Slits om terbeschikkingstelling van een bepaald stuk uit het Fort-archief. Na overleg met Zwerwer verleende Gonsalves op 12 september hier de toestemming

¹⁵² Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

¹⁵³ Mr. Brillman was op dat moment hoofd van de unit zware criminaliteit bij het Amsterdamse parket.

¹⁵⁴ Brief J. Blok d.d. 28 augustus 1996 aan A. Docters van Leeuwen (met nota F. Slits) (B6).

¹⁵⁵ Uittreksel uit de notulen van de collegevergadering d.d. 4 september 1996 (B7).

voor.¹⁵⁶ Ook dit voorval onderstreepte nog eens dat het 060-onderzoek, of toch in elk geval het Fort-archief, inderdaad (al dan niet vermeende) raakvlakken had en heeft met allerhande andere onderzoeken.

4.4.3 De affaire met "Haagse Kees"

Op 22 augustus 1994 werd door de minister van Justitie ingestemd met het voorstel van de top van justitie – openbaar ministerie en departement – om een informant van de RCID-Kennemerland, bijgenaamd "Haagse Kees", op een veilige manier af te bouwen. Deze operatie kostte 2 miljoen – een bedrag dat met name hierom zo hoog was omdat men er vanuit ging dat de betrokkene alleen in het buitenland een veilig bestaan kon opbouwen.¹⁵⁷ Deze deal lekte in oktober 1995 via het weekblad Vrij Nederland uit en zorgde direct voor heel wat commotie. In april 1996 verschenen berichten in de pers dat de betrokkene eigenlijk Nederland helemaal niet had verlaten maar rustig in X. woonde. Ook deze berichten wekten weer de nodige beroering op in Haagse kringen en leidden tot een aantal vragen van het Kamerlid Sipkes. De minister van Justitie liet hierop door de landsadvocaat nagaan of het mogelijk was om de overeenkomst te ontbinden die met de informant was gesloten. Deze zag daar echter geen aanknopingspunten voor. Als de man had gekozen voor terugkeer naar Nederland dan was dat in beginsel zijn keuze en geen omstandigheid om de overeenkomst te ontbinden tenzij zou komen vast te staan dat de overheid door de informant werd misleid.¹⁵⁸

Langs een andere weg kwam kort daarop de speurtocht naar de betrokken informant toch op gang. Onder verwijzing naar een eerder ambtsbericht (d.d. 1 mei 1996) waarin melding was gemaakt van een persoonsverwisseling met een neef van "Haagse Kees" in verband met een aanhouding terzake van een verkeersmisdrijf begin 1995, schreef Docters van Leeuwen op 2 september 1996 aan de minister van Justitie dat de betrokken CID-officier Sniijders (na het ambtsbericht d.d. 1 mei 1996) zelfstandig het onderzoekstraject had voortgezet. Daaruit was gebleken dat de betrokkene in december 1995 was ingeschreven in de gemeente X. Begin mei 1996 had Sniijders hierover de CID-officier Van der Voort van het parket Den Haag geïnformeerd en hem gevraagd het desbetreffende adres in X. aan een nader onderzoek te laten onderwerpen teneinde vast te stellen wie er feitelijk woonden en of aan dat adres CID-subjecten gekoppeld waren.

Op 10 mei 1996, zo vervolgde Docters van Leeuwen, liet Van der Voort Sniijders telefonisch het resultaat van het onderzoek weten. Vanwege de eerdere commotie rond deze zaak en de eerdere persoonsverwisseling achtte Sniijders het evenwel wenselijk om de informatie nogmaals te verifiëren, zodat onomstotelijk kon worden vastgesteld wie op dat adres woonden. Hiertoe stuurde Van der Voort op 28 juni 1996 aan Sniijders een fax met daarop een foto die vermoedelijk die van de "man van twee miljoen" was. Gelet op de gevoeligheid van de hele kwestie bij de RCID-Kennemerland wilde Sniijders deze foto toen echter niet

¹⁵⁶ Brief R. Gonsalves d.d. 12 september 1996 aan F. Slits (B6).

¹⁵⁷ Memo wnd. DGPC d.d. 19 augustus 1994 aan secretaris-generaal (A5).

¹⁵⁸ Brief landsadvocaat d.d. 26 april 1996 aan ministerie van Justitie (A5).

bij deze dienst verifiëren. Hij wachtte tot zich een gelegenheid voordeed op basis waarvan onomstotelijk kon worden vastgesteld dat degene die op het adres in X. woonde de voormalige informant was.¹⁵⁹

Na nog weer nieuwe berichten over deze zaak verzocht Borghouts op 9 augustus 1996 de korpschef van het KLPD om hem voor 26 augustus 1996 te informeren over wat er bij de CRI bekend was betreffende de verblijfplaats van de informant.¹⁶⁰ Aan Docters van Leeuwen verzocht hij op dezelfde dag om hem nader te informeren over de verblijfplaats van de informant.¹⁶¹

Ondertussen bleven er maar Kamervragen binnenkomen met als gevolg dat de (plv.) secretaris-generaal van het ministerie van Justitie op 4 september 1996 Docters van Leeuwen opnieuw moest vragen om zo spoedig mogelijk een ambtsbericht te schrijven over de gestelde vragen.¹⁶² Mede naar aanleiding van deze brief stuurde Docters van Leeuwen de minister van Justitie op 5 september 1996 echter niet alleen conceptantwoorden op die vragen maar lichtte hij haar ook meer in detail in over de stappen die het openbaar ministerie eind april/begin mei 1996 had gezet.¹⁶³ Deze nadere mededeling kwam erop neer dat Snijders naar aanleiding van de vragen van Sipkes en berichten in de krant over de vermeende aanhouding van de betrokkene het straf dossier van deze zaak had gelicht en samen met de hoofdofficier had bekeken of het waar was wat de kranten schreven. Uit deze controle bleek dat er sprake was van een persoonsverwisseling. Snijders trof in het dossier echter een combinatie van namen aan die hem bekend waren uit het criminele milieu waarin de voormalige informant verkeerde en die nog steeds contacten onderhielden met de betrokkene. Dit kon volgens hem duiden op mogelijke betrokkenheid van de informant bij drugs-handel en op zijn mogelijke verblijf in Nederland. Hierop had hij eerst een nader onderzoek ingesteld bij de NCID en nadat hem was gebleken dat de informant in december 1995 was ingeschreven in X. had hij hierover Van der Voort geïnformeerd en hem gevraagd een nader onderzoek te laten doen. Dit onderzoek had – gelet op de gevoeligheid van de materie – omzichtig plaatsgevonden met als enig doel verscheidene mogelijk traceerbare handelingen voor het criminele milieu af te schermen.

De opeenvolgende ambtsberichten riepen op het departement enige wrevel op over het trage tempo waarin het openbaar ministerie in zo'n gevoelig politiek dossier onderzoek liet doen.¹⁶⁴ Hierom belegde de minister op 24 september 1996 een vergadering met Docters van Leeuwen, Snijders en Borghouts.¹⁶⁵ Volgens het ambtsbericht dat Snijders op 12 juni 1999 aan Van Brummen schreef

¹⁵⁹ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 2 september 1996 aan de minister van Justitie (A5).

¹⁶⁰ Brief H. Borghouts d.d. 9 augustus 1996 aan J. De Wijs (A5).

¹⁶¹ Brief H. Borghouts d.d. 9 augustus 1996 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

¹⁶² Brief d.d. 4 september 1996 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

¹⁶³ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 5 september 1996 aan de minister van Justitie (A5).

¹⁶⁴ Nota d.d. 10 september 1996 aan de minister van Justitie (A5).

¹⁶⁵ Memo d.d. 5 november 1996 aan H. Borghouts (A5).

over de informatie die hij had verstrekt aan de Commissie-Kalsbeek werd de minister op deze vergadering geïnformeerd¹⁶⁶:

“(...) over de te verwachten problemen met de afbouw van deze informanten (uit de IRT-affaire, auteurs) en hun invloed op (lopende) strafzaken. Voor het eerst is toen de term “gijzeling van de strafrechtsketen” door rapporteur aan de orde gesteld. Aan het eind van het gesprek bracht de heer Borghouts de informant (...) ter sprake. Het bleek toen dat Z. direct een invulling gaf van het scenario welk door rapporteur aan de minister was geschetst. Op verzoek van de minister is toen een onderzoek door rapporteur opgestart naar het gestelde in de door (...) verzonden brief. Voor zo'n onderzoek is het noodzakelijk dat men gebruik maakt van alle relevante, ook besmette, CID informatie. Rapporteur heeft daarbij op dezelfde wijze gewerkt als bij de ambtsberichten voor “Haagse Kees” hetwelk impliceert dat rapporteur kennis heeft genomen van veel informatie uit de IRT periode.”

Op één nota van Snijders na aan de toenmalige hoofdofficier van justitie De Beaufort zijn er geen andere stukken over wat er tijdens deze belangrijke vergadering – belangrijk voor het verdere vervolg van het onderzoek – werd besproken en besloten.¹⁶⁷ Hoe ruim of hoe eng het mondelinge verzoek van de minister moe(s)t worden begrepen valt op deze manier dus niet uit te maken.

Wel is het zo dat Borghouts tegenspreekt dat in de loop van dit onderhoud Snijders werd gevraagd om een (nader) onderzoek in te stellen. Borghouts¹⁶⁸:

“Snijders heeft op voorspraak van Docters de gelegenheid gekregen zijn visie direct aan de minister te vertellen. Dat was het enige doel van het gesprek; er was geen sprake van dat het gesprek bedoeld was om hem te machtigen voor het doen van onderzoek naar groei-informanten. Ik weet zeker dat het doel van het overleg alleen was om Snijders zijn visie te laten geven. De minister vond het overigens ongelooftwaardig. Ik kan me niet herinneren dat er gesproken is over een opdracht.”

Het feit evenwel dat er “veel informatie uit de IRT periode” werd geraadpleegd, suggereert dat Snijders zélf aan het onderhoud met de minister niet alleen een opdracht ontleende maar zijn taak ook breed opvatte. Op 7 oktober 1996 adviseerde hij Docters van Leeuwen en via deze de minister van Justitie uitvoerig hoe in zijn ogen moest worden omgegaan met het verzoek van een informant om financiële schadevergoeding en beveiliging. Samengevat kwam zijn advies erop neer dat er geen reden was om dit verzoek in te willigen.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Nota J. Snijders d.d. 12 juni 1999 aan H. Van Brummen (C5).

¹⁶⁷ Nota J. Snijders d.d. 7 oktober 1996 aan L. de Beaufort (gevoegd bij interview).

¹⁶⁸ Interview H. Borghouts d.d. 24 april 2001.

¹⁶⁹ Brief J. Snijders d.d. 7 oktober 1996 aan A. Docters van Leeuwen (D6). Hierbij mag niet uit het oog worden verloren dat M. van Traa op 20 september 1996 over deze

In zijn interview werd Snijders gevraagd naar zijn herinneringen aan vorenstaande bijeenkomst. Om te beginnen memoreerde hij hoe de bespreking van het geval van “Haagse Kees” was verlopen: “Tot mijn verrassing zei Docters van Leeuwen gedurende drie kwartier niet veel en was ik vrijwel alleen aan het woord”. Vervolgens nam het gesprek een andere wending¹⁷⁰:

“De minister en secretaris-generaal wilden wel weten waarom ik eigenlijk was doorgegaan na de beantwoording van de Kamervragen over “Haagse Kees”. Ik heb toen gezegd dat ik niet stop met mijn normale activiteiten op het moment dat in politieke zin de wind gaat liggen. Ik beschouw die activiteiten als een onderdeel van het inlichtingenwerk. En bedenk wel: ik was in die tijd informantenbestanden aan het opruimen. In de paar jaar dat ik daarmee bezig was, was me wel duidelijk geworden dat we als overheid gegijzeld dreigden te worden door voormalige informanten. Ik ben daarover, nadat het hoofdstuk “Haagse Kees” was gesloten, nog drie kwartier aan het woord geweest. Op een gegeven moment haalde Borghouts een brief uit zijn zak afkomstig van (...). Die brief vormde meteen een bevestiging van mijn verhaal. Borghouts vroeg mij of ik dat geval van (...) zelf wilde uitzoeken. “Kunt u dit oplossen?”, vroeg Borghouts. Ik herinner mij ook nog dat de minister mij gevraagd heeft hoe wij dit probleem van een overheid, die gegijzeld wordt door informanten, zouden kunnen tackelen. Ik heb toen gezegd: “geef me een klein team van specialisten, anderhalf jaar en reserveer een bedrag van 10 miljoen”. Dit bedrag kwam uit de losse pols en was gekscherend gebaseerd op de afkopprijs van “Haagse Kees”. Ik gaf aan dat, als we de jongens een vette worst voorhouden, ze wel een boekje open doen over wat zich in het IRT-tijdperk nu daadwerkelijk heeft afgespeeld.”

Ook op dit punt lopen de herinneringen van de betrokkenen echter zeer uiteen. Sorgdrager verklaarde tegenover ons dat zij Snijders in het geheel geen opdracht had gegeven en dat zij zich ook niets kon herinneren van een brief¹⁷¹:

“Ik kan me die bijeenkomst nog wel voor de geest halen, ik zie die twee zo weer zitten. Docters van Leeuwen had voorgesteld om Snijders mee te nemen. De inhoud van het gesprek staat me niet helemaal meer helder voor de geest. Het was in ieder geval een behoorlijk ingewikkeld verhaal. Dat Borghouts een brief van (...) uit de binnenzak toverde, herinner ik mij niet. Snijders heeft van mij in ieder geval geen mandaat gekregen om zich langs de weg van de afbouw van informanten

aangelegenheid een brief schreef aan de minister van Justitie en haar vroeg om te bezien “of het mogelijk is dat een vertegenwoordiger van Justitie met (...) in contact treedt om zijn problemen te bespreken. Hij heeft mij tevens gevraagd U bijgaande brief te overhandigen” (D6).

¹⁷⁰ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

¹⁷¹ Interview W. Sorgdrager d.d. 1 mei 2001.

indringend bezig te gaan houden met de opheldering van de IRT-affaire.”

Hoe dan ook, begin november 1996 was op het departement van Justitie niet duidelijk wat er nu precies was afgesproken op 24 september 1996.¹⁷² Aan deze onduidelijkheid kwam een einde door de brief die de minister van Justitie op 11 november 1996 aan Docters van Leeuwen stuurde. Onder verwijzing naar het feit dat zij tijdens dat gesprek had medegedeeld dat een en ander nader moest worden onderzocht en dat zij zich nog zou beraden op de vraag wie dit onderzoek moest doen, liet zij hem weten dat zij, gelet op de noodzakelijke distantie, had besloten dat dit onderzoek door de rijksrecherche diende te worden verricht. Vervolgens somde zij acht vragen op waarop dit onderzoek een antwoord moest geven en voegde hieraan toe dat zij er geen bezwaar tegen had dat de vragen 2-8 werden meegenomen in het project dat naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek naar de RCID Kennemerland was gestart. De vragen waarom het ging hadden onder meer betrekking op de kwaliteit van de dreigingsanalyse die indertijd was gemaakt en op de kwaliteit en de tijdigheid van de aanpak van het onderzoek dat de betrokken hoofdofficier van justitie in april 1996 had laten instellen. De vraag (1) die hier buiten moest blijven was de vraag of de betrokken informant zich na de ontvangst van de twee miljoen ook daadwerkelijk in het buitenland had gevestigd. Deze vraag moest door de rijksrecherche apart worden beantwoord. En gelet op het politieke belang van de zaak verzocht zij Docters van Leeuwen om haar uiterlijk medio december 1996 te informeren over de resultaten van dit onderzoek.

In het licht van het voorafgaande is het overigens opmerkelijk dat in deze brief met geen woord wordt gesproken over een opdracht aan Snijders. Zijn naam wordt in dit verband in het geheel niet genoemd.¹⁷³ Dit gegeven vormt dus een bevestiging van de lezing die Borghouts en Sorgdrager op dit punt hebben gegeven van het onderhoud met Docters van Leeuwen en Snijders op 24 september 1996.

Tenslotte past het om naar aanleiding van de behandeling van de zaak van “Haagse Kees” op het departement van Justitie te wijzen op het feit dat dit ministerie op dat moment bepaald niet was toegerust voor een adequate aanpak van zulke zaken. Sorgdrager vertelde ons¹⁷⁴:

“Het departement was in die tijd onvoldoende toegerust om de verwikkelingen van een complex onderzoek als dit goed te kunnen volgen en plaatsen. Te weinig mensen hadden kennis van en ervaring met hetgeen zich in de IRT-periode had voorgedaan. Er waren achteraf gezien ook te weinig mensen ingezet om de IRT-enquête en de onderzoeken die ermee verwant waren te begeleiden. Ook Borghouts had die achtergrond niet, maar voor een SG geldt in wezen hetzelfde als voor een

¹⁷² Nota d.d. 6 november 1996 aan de minister van Justitie (A5).

¹⁷³ Brief minister van Justitie (namens haar ondertekend door de secretaris-generaal H. Borghouts) d.d. 11 november 1996 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

¹⁷⁴ Interview W. Sorgdrager d.d. 1 mei 2001.

minister: hij hoeft niet steeds tot in detail op de hoogte te zijn. Wel moeten de minister en de SG tijdig geïnformeerd worden wanneer dat nodig is. Eigenlijk konden de officieren van justitie die bij het departement gedetacheerd waren de situatie het beste beoordelen.”

4.4.4 De kwestie-Van T.

Terwijl de teams 060 zich volop aan het installeren waren schreef de advocaat C. Korvinus – op 12 november 1996 – een brief aan de toenmalige hoofdofficier van justitie L. de Beaufort te Haarlem waarin hij vroeg om de beschikking te krijgen over het dossier waarop het Fort-team zich had gebaseerd bij de analyse van één van de zaken die het nader had onderzocht en die het ook had weergegeven in zijn rapport. Deze zaak betrof een zekere Van T. die – zo stelde Korvinus – in het begin van 1993 onder verantwoordelijkheid van de politie, in het bijzonder de CID, en het openbaar ministerie in Haarlem enkele malen als chauffeur had opgetreden van drugstransporten (XTC-pillen en amfetamine) naar Engeland onder de regie van een informant. In maart 1993 had de betrokken officier van justitie aangegeven dat hij slechts door wilde gaan met deze actie als de chauffeur en de auto ertussenuit werden gehaald omdat er ten aanzien van de chauffeur sprake was van uitlokking: de informant had hem op een gegeven moment een veel hoger bedrag geboden om door te gaan met de genoemde transporten. En nadien, zo citeerde Korvinus het Fort-rapport, “werden dan ook onder regie van politie en justitie nog meerdere transporten door deze chauffeur uitgevoerd”. Op 6 mei 1993 werd de chauffeur evenwel op Engelse bodem aangehouden en werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van twintig jaar. Zijn aanhouding zou volgens het rapport een toevalstreffer zijn geweest en niet zijn veroorzaakt door een tip van de Nederlandse politie. Maar dit nam niet weg, volgens Korvinus althans, dat zijn cliënt in Nederland nimmer zou zijn vervolgd voor de betrokken feiten omdat er sprake was van “regelrechte uitlokking”. Hij had met de hulp van het ministerie van Justitie al geprobeerd om gedaan te krijgen van de Britse regering dat Van T. zijn straf mocht uitzitten in Nederland maar vanwege de hoogte van de straf waren de Engelse autoriteiten daartoe niet bereid. Hierom onderzocht hij thans de mogelijkheden om revisie van de zaak te bekomen in het Verenigd Koninkrijk en had daartoe het gevraagde dossier nodig zodat hij zich een beeld kon vormen van de CID-activiteiten die uiteindelijk tot de aanhouding van zijn cliënt hadden geleid”.¹⁷⁵

De Beaufort maakte dit verzoek over naar Gonsalves en deze vroeg op 25 november de bewaarder van het dossier, Pijl, of de gevraagde gegevens zich in het dossier bevonden en na te gaan of aan het verzoek van Korvinus geheel of ten dele kon worden voldaan, en zo ja, onder welke voorwaarden.¹⁷⁶ Op 5 december 1996 liet Pijl Gonsalves weten dat tot nu toe slechts leden van het openbaar ministerie toegang werd verleend tot de stukken en dat het hem ongewenst voorkwam het verzoek van een raadsman te honoreren. Hij bracht hierbij in herinnering dat de minister van Justitie in augustus 1996 de Kamer

¹⁷⁵ Brief C. Korvinus d.d. 12 november 1996 aan L. de Beaufort (B8).

¹⁷⁶ Brief R. Gonsalves d.d. 25 november 1996 aan D. Pijl (B 8). R. Gonsalves bracht C. Korvinus op dezelfde dag op de hoogte van zijn verzoek aan D. Pijl (B8).

had laten weten dat zij een diskette met CID-informatie niet wilde overleggen aan het Parlement. Verder raadde hij aan om iemand die goed thuis was in de WOB te laten onderzoeken hoe houdbaar zijn standpunt was.¹⁷⁷ Gonsalves volgde deze laatste aanbeveling op en verzocht op 9 december 1996 de landsadvocaat om hem met spoed van advies te dienen.

De landsadvocaat maakte inderdaad haast. Op 17 december 1996 liet hij Gonsalves weten dat kon worden vastgesteld dat er grote bezwaren bestonden tegen het verstrekken van de gevraagde informatie. Zo zou openbaarmaking inzicht geven in de wetenschap die bestaat omtrent het handelen van een aantal criminele groeperingen en zouden lopende onderzoeken daardoor in het gedrang kunnen worden gebracht. Ook zou zij zicht geven op de door politie en justitie gehanteerde werkwijzen, onder andere die van observatieteams. En openbaarmaking zou ook inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer van mensen. Wel zou kunnen worden gezien of Korvinus toch niet enigszins tegemoet kon worden gekomen door hem de gelegenheid te bieden gerichte vragen te stellen en hierop dan te reageren.¹⁷⁸

Dit advies werd door Gonsalves in zijn geheel overgenomen. Op 31 december 1996 schreef hij een brief van deze strekking aan Korvinus. Concrete vragen diende hij te richten aan het hoofd van het LBOM.¹⁷⁹ Korvinus deed dit – als gevolg van zijn drukke werkzaamheden, zoals hij schreef – pas op 1 augustus 1997. Verderop in dit rapport zal dan ook worden teruggekomen op de beantwoording van deze vragen. Korvinus drong wel aan op een uitgebreide beantwoording in verband met de procedures die hij zowel in Engeland (revisie) als in Nederland (civiele procedure) wilde starten want hij was van mening dat zijn cliënt het slachtoffer was geworden van de activiteiten van de CID-Kennemerland. En ook graag een spoedige beantwoording omdat Van T. reeds vier jaar in een Engelse gevangenis verbleef waarvan het grootste deel onder “high security regime”.¹⁸⁰

Het is overigens niet alleen aangewezen om hier op het begin van de kwestie Van T. te wijzen vanwege het feit dat zij eens te meer bewijst hoe belangrijk het in het najaar van 1996 was om de uiteenlopende onderzoeken te coördineren, maar ook omdat in april 1998 Snijders – ondanks zijn bezwaren tegen een dergelijke opdracht – door Ficq werd belast met een nader onderzoek naar de toedracht van de zaak. Dit naar aanleiding van (een herinnering d.d. 26 februari 1998 aan) de laatstgenoemde brief van Korvinus.¹⁸¹ Zijn rol in het post-Fort-onderzoek werd hierdoor nog groter dan zij op dat moment al was. Zie verder hierover hoofdstuk 11.

¹⁷⁷ Brief D. Pijl d.d. 5 december 1996 aan R. Gonsalves (B8).

¹⁷⁸ Brief landsadvocaat d.d. 17 december 1996 aan R. Gonsalves (B8).

¹⁷⁹ Brief R. Gonsalves d.d. 31 december 1996 aan C. Korvinus (B8).

¹⁸⁰ Brief C. Korvinus d.d. 1 augustus 1997 aan A. Docters van Leeuwen (C8).

¹⁸¹ Nota J. Snijders d.d. 10 mei 1999 aan H. van Brummen (D24) over het XTC-traject Engeland/Van T.-CID onderzoek Thunderbird.

4.5 Een poging tot coördinatie door Holthuis

Gelet op niet alleen het aantal en de aard van de onderzoeken maar ook op de onderhuidse spanningen tussen de diverse onderzoeksgroepen/onderzoekers was er dus alle reden om de onderlinge coördinatie ervan stevig ter hand te nemen. Hierom is het opmerkelijk dat er van de coördinatievergadering die op 2 december plaatsvond, geen verslag werd opgemaakt. Zodoende valt moeilijk te achterhalen waarover precies werd gesproken en welke concrete afspraken er (eventueel) werden gemaakt. Dat dit laatste in elk geval wel de bedoeling van de vergadering is geweest blijkt uit de agenda die op 29 oktober werd klaargeemaakt. Hierin staat met zoveel woorden immers: "3. Nadere bepaling van doelstelling onderzoek LRT 060-01 in relatie tot de elders lopende onderzoeken. Eventuele bijstelling van onderzoeksdoelen van andere onderzoeksgroepen" en "4. Bepaling welke onderzoeken dienen te worden afgestemd en gecoördineerd". Hoe er door de vertegenwoordigers van spoor 1 (Noordhoek) en spoor 2 (Zwerwer) tegen (de uitkomst van) deze vergadering werd aangekeken kan evenwel worden opgemaakt uit hun mutaties in de respectievelijke journaals. Alvorens hun persoonlijke indrukken weer te geven moet evenwel worden opgemerkt dat "Amsterdam" – dat vertegenwoordigd zou worden door Teeven – de vergadering niet bijwoonde. Wel vertegenwoordigd waren het LBOM, het parket Haarlem, het parket Den Haag en het parket Rotterdam.

Noordhoek tekende in het journaal aan dat de betrokkenen het er allen over eens waren dat al de genoemde onderzoeken raakvlakken met elkaar konden hebben. Of er nog andere onderzoeken door hen werden opgevoerd is niet duidelijk: Noordhoek schrijft van niet, Zwerwer van wel. Hoe dan ook, volgens Noordhoek was de vergadering in een positieve sfeer verlopen: "Allen zijn zeer positief over het afstemmingsinitiatief (een van de aanwezigen noemde het zelfs "een historische bijeenkomst", rapp.). Zij zien daar de toegevoegde waarde van in en hebben zich bereid verklaard tot het aangaan van bilaterale contacten teneinde te komen tot afstemming van de onderzoeken en de uitwisseling van info. Door een aantal genodigden is toegezegd dat op korte termijn een delegatie vanuit het team 060 welkom is teneinde te komen tot een daadwerkelijke uitwisseling van informatie".¹⁸²

Zwerwer van zijn kant noteerde: "Commitment gevraagd en gekregen van de collegae. We kunnen in overleg met de aanwezige collegae personen binnen het openbaar ministerie interviewen. Indruk van de bijeenkomst is zeer positief". Hij maakte hierbij wel de kanttekening dat hij nog met Holthuis zou bespreken hoe Amsterdam zou worden benaderd.¹⁸³

Dit laatste was in zekere zin niet meer nodig omdat de leiding van spoor 1 onmiddellijk door Teeven werd uitgenodigd voor afstemmingsoverleg in Amsterdam. Op 4 december zaten daar – naast Teeven – rond de tafel: de politieke leiding van het kernteam Amsterdam enerzijds en Noordhoek, Van Gemert en Van Slobbe, het hoofd van de CID-sectie van het LRT, anderzijds. Uit het memo dat Noordhoek omtrent de afloop van deze vergadering schreef aan Holthuis blijkt

¹⁸² Zie Dagrappport, mutatie d.d. 3 december 1996 (C6).

¹⁸³ Journaal "Argus team", mutatie d.d. 2 december 1996 (F7).

duidelijk dat het buitengewoon moeilijk was om afspraken te maken over onderlinge samenwerking. Het parket Amsterdam nam volgens dit document het standpunt in dat het al zoveel wist over enkele subjecten van spoor 1 dat het, als het wat aanvullende informatie van andere parketten zou krijgen, op korte termijn in staat zou zijn aanhoudingen te verrichten. "Amsterdam" zou slechts bereid zijn informatie ter beschikking te stellen van 060 als men volledige inzage kreeg in en eventueel verstrekking van informatie binnen het voorlopig register 060; voor het probleem dat de informatie in dit register was geclassificeerd als staatsgeheim had Teeven wel begrip maar dat verstrekkingen hieruit slechts konden gebeuren op grond van gerichte vragen werd door hem "als volstrekt onvoldoende ervaren aangezien zij volledige toegang wilden hebben tot het voorlopige register 060".

Van de kant van de teamleiding 060 spoor 1 werd vervolgens het voorstel gedaan om – in ruil voor de verstrekking "onder embargo" van de Amsterdamse informatie – vanuit het kernteam Amsterdam een liaison te plaatsen bij het 060 onderzoek die zou kunnen worden geautoriseerd om volledig kennis te nemen van de informatie in het betrokken register en zo zou kunnen bezien welke informatie voor Amsterdam van belang zou kunnen zijn; vervolgens zou dan onder ogen moeten worden gezien op welke wijze deze informatie ter beschikking zou kunnen worden gesteld van Amsterdam. Deze optie was volgens het memo voor Amsterdam "zonder de terugkoppeling van de Amsterdamse liaison tijdens de uitvoering van zijn werkzaamheden" naar Teeven en de leiding van het kernteam echter "onacceptabel". Zou er wel rechtstreekse terugkoppeling kunnen plaatsvinden, dan was de plaatsing van een liaison "voor een aantal aanwezigen eventueel bespreekbaar". Met de aantekening aan het adres van Amsterdam dat men "niet bijzonder gecharmeerd" was van haar opstelling "dat hun informatie alleen ter beschikking zou komen mits de als "staatsgeheim" geclassificeerde informatie volledig aan hen ter beschikking zou worden gesteld".

Afgesproken werd dat beide delegaties zouden nadenken over de liaison-optie en dat het probleem zou worden voorgelegd aan de respectieve hoofdofficieren die dan maar samen met het college van procureurs-generaal een oplossing moesten trachten te vinden. Voorlopig werd er echter door Amsterdam formeel geen informatie verstrekt aan het onderzoeksteam 060. De conclusie van Noordhoek was dat het standpunt van Amsterdam totaal afweek van de standpunten die twee dagen eerder waren ingenomen door de andere parketten "en waarbij de bereidheid tot informatieverstrekking is uitgesproken". En hij voegde hieraan toe dat, waar de opdracht bij het LRT was neergelegd en door het college de wens was uitgesproken om tot afstemming en informatieverstrekking te komen, dat momenteel ten aanzien van een belangrijke partner niet mogelijk was. Het leek hem noodzakelijk dat op het niveau van de hoofdofficieren van justitie dan wel het niveau van het college hierin een beslissing werd geforceerd.¹⁸⁴

Uit de beschikbare stukken blijkt nergens dat op hoog niveau deze impasse aan de orde is gesteld, laat staan dat zij door de drie betrokken hoofdofficieren en/of het college van procureurs-generaal in gezamenlijk overleg werd doorbro-

¹⁸⁴ Memo E. Noordhoek (niet gedateerd) aan H. Holthuis (F13).

ken. Dit wil echter niet zeggen dat er voor het overige geen contacten meer waren tussen het LRT en "Amsterdam". Noordhoek verklaarde tegenover ons¹⁸⁵:

"Ik heb altijd veel contact onderhouden met Fred Teeven. Die zei altijd dat hij nog maar iets nodig had om Van V., L. en De J. aan te pakken. En mijn standpunt was toen dat ik eigenlijk niet aan die drie wilde beginnen als hij toch op een haar na klaar was met deze drie. Fred heeft ook wel eens tegen mij gezegd: "geef het onderzoek maar aan mij, ik kan het beter."

In ons interview met Teeven wees deze er evenwel niet alleen op dat informeel wel werd samengewerkt met het LRT, maar haalde hij ook aan dat het college kennelijk berustte in de situatie. Tevens liet hij in één adem blijken weinig fiducia te hebben (gehad) in de geschiktheid van het LRT om het betrokken onderzoek te doen¹⁸⁶:

"Het is niet zo dat wij met het LRT en in het bijzonder met Van Slobbe en Noordhoek geen CID-informatie hebben uitgewisseld. Zij zijn diverse keren hier geweest; ze hebben inzage gehad in taps uit de zaak X. en ook nog wel over het Sap-verhaal in de jaren '90; ze hebben dus heus wel dingen kunnen inzien. Maar natuurlijk, het formeel uitwisselen van 00-informatie was wel een ander verhaal. Wij kregen geen toegang tot het Fort-archief en wij vonden niet dat wij hen zomaar inzage konden geven in al die 00-informatie. Ze hebben wel dingen ingezien, maar ze mochten het niet meenemen. Amsterdam heeft overigens ook nooit CID-informatie gekregen vanuit het LRT. Wij vonden ook dat het college daar een rol in had moeten spelen, toch op z'n minst het landelijk parket. Maar Frits de Groot, die daar als CID-officier was, hebben wij hier nooit gezien. Want als het college had gewild dat al die informatie was uitgewisseld dan was het zeker wel gebeurd. Men wist dat er op dit punt moeilijkheden waren, maar deed niets. (...)

Ik vind het wel enigszins begrijpelijk dat deze spelers het veld in zijn gestuurd, ik bedoel het LRT en spoor 2. Dat men het onderzoek opdroeg aan mensen die buiten de conflicten stonden van de Randstad, tussen Amsterdam en Haarlem bijvoorbeeld. Maar aan de andere kant heb ik toch ook wel eens voorzichtig gedacht dat het sommigen wel goed uitkwam om in dit opzicht een B-elftal het veld op te sturen, goed wetende dat het enorme problemen zou hebben om deze zaak uit te zoeken."

Wat hier ook van zij, het lijkt geen twijfel dat de vergadering van 4 december 1996 al met al een mislukking is geweest. Zij vormde het eerste duidelijke moment waarop de onderlinge (belangen)tegenstellingen openlijk op tafel kwamen en van hogerhand werd nagelaten deze te overbruggen. Waarom niet, is natuur-

¹⁸⁵ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

¹⁸⁶ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

lijk een belangrijke vraag. Holthuis gaf in zijn interview – voor wat zijn aandeel betreft – het volgende antwoord¹⁸⁷:

“Wat ik absoluut niet heb gewild is een nieuw IRT-schandaal of een voortzetting daarvan. Het is toch al zo’n absurde affaire. Het openbaar ministerie en de politie, maar vooral het openbaar ministerie, zijn bij wijze van spreken met de koppen tegen elkaar geslagen, maar de boeven gaan vrijuit. Daarom ben ik heel ver gegaan met te pogen de leden van het openbaar ministerie bij elkaar te houden.”

Daarnaast speelden ook in dit verband volgens sommigen de persoonlijke verhoudingen een belangrijke rol. Godlieb zei ons bijvoorbeeld¹⁸⁸:

“Ik ben gaande het onderzoek enorm getroffen door de controverses binnen het openbaar ministerie, tussen individuele officieren van justitie. Ik heb meegemaakt dat ze elkaar uitscholden en elkaar voor leugenaar uitmaakten.”

4.6 Conclusie

Vanuit strategisch oogpunt deed spoor 1 in deze periode wat het zich in augustus had voorgenomen te doen: met name het Fort-archief analyseren met het oog op de sturing van het strafrechtelijk onderzoek in de richting van bepaalde figuren uit de IRT-affaire. Anders was het met spoor 2. Waar in augustus werd aangegeven dat zijn onderzoek zou starten op de plaats waar dat van het Fort-team was gestopt – dus bij de beantwoording van een groot aantal vragen omtrent de die affaire – werd in november de doelstelling radicaal omgegooid of toch in elk geval mateloos verruimd. Nu werd gesteld dat het onderzoek zou worden gericht op de verlening van bescherming respectievelijk steun aan criminelen door personen of instellingen die op de een of andere wijze zijn gelieerd aan het overheidsapparaat. Deze ommekeer had natuurlijk belangrijke gevolgen. Ten eerste dat de band met de IRT-affaire en daarmee met het onderzoek van spoor 1 verregaand werd losgelaten, zelfs in die mate dat nog moeilijk kon worden gezegd dat het hier om twee complementaire onderzoeken ging binnen een en hetzelfde project. Ten tweede dat de status van het onderzoek van spoor 2 nog diffuser werd dan zij al was: was dit nog een verkennend (CID-matig) strafrechtelijk onderzoek om bepaalde verdenkingen jegens bepaalde personen te onderzoeken of ging het hier om een algemeen voorbereidend (CID-matig) onderzoek sui generis naar het integriteitgehalte van de Nederlandse samenleving? En ten derde leidde deze omslag ertoe dat niet langer kon worden volstaan met een analyse van het Fort-archief maar breed in de ondergrond van de Nederlandse samenleving moest worden gepeild naar corruptieve, althans niet-integere, relaties tussen de overheid en de burgerij. Dat op deze wijze de intrinsieke spanning tussen de beide teams sterk werd opgevoerd lag voor de hand. Als beide teams

¹⁸⁷ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

¹⁸⁸ Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

toch elk huns weegs konden gaan, had het dan wel zin om samen op te trekken binnen een en hetzelfde project? Sterker nog: in een geheim project op een afgeschermd locatie, op dezelfde gang, voor een deel in dezelfde kamers. De bedoeling van de huisvesting van de beide teams op een en dezelfde locatie kon op deze manier wel eens in haar tegendeel verkeren: in plaats van de eenheid bevorderen meer verdeeldheid creëren.

Ook op het niveau van de organisatie – en in het bijzonder bij de bemensing – verliep de start van de beide teams niet bepaald gelukkig. Eerst en vooral niet omdat toen uitkwam dat de rijksrecherche een geheel andere voorstelling had van het onderzoek en van haar rol daarin dan Zwerwer. Het korps verbond daar de consequentie aan dat het niet langer volop betrokken wilde zijn bij de uitvoering van het onderzoek en dit zeker niet onder regie van leden van de reguliere politie. Het gevolg was dat het toch al niet zo grote team van Zwerwer op slag nagenoeg vleugellam raakte en wellicht nog grote onderzoeksplannen kon koesteren maar die zo vlug niet meer ten volle kon realiseren. De status aparte van de rijksrecherche binnen het Nederlandse politie- en justitiebestel speelde het post-Fort-project dus ernstig parten, ook al was het goeddeels de erfopvolger van het Fort-project dat voor een groot deel wel een rijksrecherche-aangelegenheid was geweest. Maar het personeelsprobleem manifesteerde zich ook vrijwel direct in relatie tot spoor 1. Alleen kwam het hier niet tot uitdrukking op het niveau van de politie maar op dat van het openbaar ministerie. Concreet was het probleem dat er aan het LRT-team slechts één zaakofficier – Noordhoek – was toegevoegd en geen twee zaakofficieren zoals bij spoor 2. Verder was het voor spoor 1 een groot probleem dat de CID-officier bij het landelijk parket naar het team toe niet als zodanig kon functioneren omdat hij in deze hoedanigheid door de andere parketten niet werd geaccepteerd. Noordhoek wilde – hierin gesterkt door de opvattingen terzake in Amsterdam – deze handicap best compenseren door ook als CID-officier op te treden maar daar wilde het team zelf niets van weten. Dat hing de opvatting aan zoals die bij het parket Haarlem en vele andere parketten wordt gehuldigd, namelijk dat het hier om twee heel verschillende taken gaat die door twee verschillende personen gescheiden moeten worden vervuld.

Voor spoor 1 was het niet zo moeilijk om vanuit zijn operationele doelstelling aan de slag te gaan. Het werk dat in eerste orde moest worden verricht stond netjes geordend in de kast. Het enige discussiepunt was dan ook hoe de analyse van het Fort-dossier methodisch en praktisch het beste kon worden georganiseerd. Voor spoor 2 lag dit in het verlengde van zijn nieuwe strategische optie natuurlijk een stuk moeilijker. Niet wat de analyse van het Fort-archief betreft natuurlijk want daarvoor waren zij op dezelfde voet gemachtigd als de leden van spoor 1. Maar op welke titel waren zij gemachtigd om zelfstandig belangrijke vertrouwelijke externe bronnen – CID-registers voorop – te consulteren? En al zouden ze – strikt formeel gesproken – gemachtigd zijn zouden de betrokken beheerders alom in den lande – en dus ook die in de Randstad – daarmee dan instemmen? Het team was zich bewust van deze grote problemen en drong niet voor niets sterk aan op zowel de verlening van de CID-status als op de bekendmaking van het onderzoek onder de politie-autoriteiten, maar het kreeg die status voorlopig niet en ook de berichtgeving naar de autoriteiten bleef uit. Hiermee ontstond de op zijn zachtst gezegd eigenaardige situatie dat een

team dat volgens de plannen CID-matig onderzoek moest doen werd afgehouden van zijn belangrijkste bron: de CID-registers. Dat deze onlogische beslissing voor de teamleiding reden was om ernstig te twijfelen aan de zin van het onderzoek is niet onbegrijpelijk. Dat spoor 1 op dit punt ook een probleem had, was voor haar allicht een schrale troost, maar het hielp haar eigen onderzoek niet veel verder. Hierom valt het wel te begrijpen dat Zwerwer coalities trachtte te smeden met Sniijders en met de CRI en zo – misschien onbedoeld – alvast het terrein effende voor een nauwe samenwerking tussen Sniijders en (medewerkers van) de CRI want beide hadden één ding gemeen: een grote interesse voor de organisatie van de handel in cocaïne tussen Colombia en Nederland in het begin van de jaren negentig. Maar zodoende bracht Zwerwer zijn onderzoek natuurlijk ook weer in het vaarwater van spoor 1 en nam hij dus het risico dat het latente conflict tussen de beide teams zou escaleren tot een manifest conflict, dankzij – en niet ondanks – de afspraak dat men elkaar steeds ten volle zou brieven over vertrouwelijke informatie. Want wanneer bekend zou worden dat deze afspraak door een van de partijen niet werd nagekomen gingen de poppen gegarandeerd aan het dansen.

Hoe hoog de conflictstof lag opgetast rond het probleem van de uitwisseling van vertrouwelijke informatie bleek ook uit de poging tot coördinatie die Holthuis begin december 1996 ondernam, vanuit het besef dat er diverse aanpalende onderzoeken liepen die op de een of andere manier allemaal te maken hadden met het post-Fort-traject. De betrokken vergadering verliep op zich in een positieve sfeer maar hoe grimmig buiten de deur de werkelijkheid was, werd overduidelijk gedemonstreerd door de afwezigheid van het parket Amsterdam en duidelijker nog door de onderhandelingen die enkele dagen later werden gevoerd door Teeven en Noordhoek over de toegang tot en uitwisseling van (CID-)informatie. Die liepen stuk op de eis van Amsterdam om toegang te krijgen tot het (staatsgeheime) Fort-archief met de kennelijke bedoeling – getuige ook de opstelling in de zaak-Swennen – om op korte termijn de harde kern van de IRT-affaire aan te kunnen pakken. Omdat inwilliging van die eis zeker op dat moment niet tot de mogelijkheden behoorde leidde het Amsterdamse power-play ertoe dat slechts op informeel niveau vertrouwelijke informatie werd uitgewisseld. Dit was blijkbaar niet die informatie die in samenhang met andere informatie – zoals het parket Amsterdam beweerde – voldoende was om enkele subjecten van spoor 1 à la minute op te pakken. Want, zo mag men aannemen, dan was dat wel gebeurd.

Tegen de achtergrond van de ontwikkelingen die hiervoor zijn geschetst wordt de vraag naar de sturing van het onderzoek een klemmende kwestie. Zoals eerder al werd aangegeven was Holthuis feitelijk niet echt in de positie om spoor 2 op het rechte pad te houden en formeel zeker niet in de positie om de andere betrokken parketten met zachte of harde hand te bewegen tot samenwerking met het landelijk parket, laat staan ze te dwingen hun onderzoeken te integreren in zijn onderzoek zoals het college op 4 september had besloten. En ze forceren was wel het laatste wat Holthuis – de IRT-affaire indachtig – wilde. Maar ook het college, en in het bijzonder Docters van Leeuwen en/of Gonsalves, liet de ontwikkelingen betijen. Het had wel wat bedenkingen bij de ingrijpende koerswending van spoor 2 maar liet Zwerwer c.s. desalniettemin voorlopig hun gang gaan. De terugtrekking van de rijksrecherche en daarmee de “uitkleding”

van spoor 2 stuitte evenmin op verzet. En de regelrechte ontkrachting van de integratiegedachte door, in het bijzonder, het parket Amsterdam werd ook niet tegengegaan.

5 De voorbereiding van de operationele projecten in de winter van 1997

5.1 Inleiding

In de loop van december 1996 gingen de twee onderzoeksteams over tot de verdere uitvoering van de plannen die zij in november hadden geformuleerd. Hierna zal eerst in grote lijnen worden geschetst welke activiteiten door beide teams tot en met maart 1997 werden ondernomen. Waarom tot in deze maand? Omdat zij toen – wat later dan in de zomer van 1996 was afgesproken – hun voorbereidingen afsloten met voorstellen voor het eigenlijke onderzoek. Vervolgens zal worden ingegaan op de samenwerking tussen de beide teams zoals die aan de hand van de verslagen van zowel hun interne overleg als hun onderlinge beraadslaging kan worden gereconstrueerd. In het verlengde hiervan wordt hun samenwerking met de andere parketten respectievelijk politiekorpsen in ogenschouw genomen. Hoe op het niveau van het college van procureurs-generaal en het ministerie van Justitie werd gedacht over de verdere aanpak van het onderzoek, zal worden besproken bij de voortgang van het onderzoek van spoor 2, omdat de discussie die op dat niveau plaatsvond hoofdzakelijk betrekking had op dit onderzoek. Tenslotte wordt niet alleen ingegaan op de voortgang van sommige van de aanpalende onderzoeken die in het vorige hoofdstuk ook al werden aangehaald maar wordt ook geschetst hoe in de onderhavige periode – naast de sporen 1 en 2 – een heus derde spoor tot ontwikkeling kwam. Dat dit de onderlinge verhoudingen die door het eigen onderzoek van het parket Amsterdam – eigenlijk een vierde spoor – toch al zo ingewikkeld lagen, nog meer compliceerde, spreekt welhaast voor zichzelf.

5.2 Het verdere onderzoek van spoor 1: onderzoek 96060

Uit zowel verslagen van vergaderingen van spoor 1 als overzichten van de ondernomen activiteiten blijkt dat de leden van het betrokken team in de maanden december 1996 tot en met februari 1997 heel wat tijd hebben besteed aan de bestudering van het Fort-archief, hoewel de verantwoordelijke hoofdofficier, Holthuis, vanaf het begin zijn twijfels had aan het nut van deze exercitie¹⁸⁹:

“En dan was er natuurlijk het probleem dat het LRT moest beginnen met de analyse van het Fort-materiaal. Ik vind de opzet van het Fort-onderzoek, namelijk dat het op fact-finding was gericht, een misser

¹⁸⁹ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

van de eerste orde. Er worden zware conclusies getrokken, maar je had er strafrechtelijk niets aan. Er is veel onnodig kwaad gesticht.”

Het is echter bepaald niet zo dat alle teamleden uitsluitend hebben gewerkt aan gedetailleerde analyses van dit archief met betrekking tot de eerder benoemde subjecten. Een aantal van hen heeft in die maanden nadrukkelijk ook reeds geprobeerd om langs andere wegen informatie over de bedoelde personen te verzamelen.¹⁹⁰ Samengevat komen deze aanvullende activiteiten neer op het volgende:

- bezoek aan de belastingdienst en aan de FIOD te Haarlem; raadpleging van dossiers betreffende enkele subjecten;
- bezoek aan de CID te Amsterdam, Den Haag en Den Bosch;
- het volgen van het onderzoek in de meinedzaak tegen Van V. en L.;
- raadpleging van de rijksrecherche met betrekking tot “verwonderpunten” in de eigen analyse van het Fort-archief;
- lezing van persberichten over de subjecten, verzameld via elektronische databanken;
- het interviewen van een beperkt aantal betrokkenen bij het onderzoek;
- kennismaking van CID-rapporten betreffende (verklaringen over) parallelimporten vanuit Colombia;
- bezoek aan de BVD via de speciaal aangewezen landelijk officier van justitie en onderzoek van de informatie die aldaar aanwezig was over de subjecten.

Op grond van de bevindingen uit al deze acties werd in de eerste weken van maart 1997 een begin gemaakt met het opstellen van enerzijds zogenaamde subjectrapporten en anderzijds een afrondende rapportage.

De zes subjectrapporten vormen hoofdzakelijk een nauwgezette bundeling van uittreksels uit stukken van het Fort-archief die in meer of mindere mate informatie bevatten die zometenigst enigermate verdenking dan toch wel enige verwondering wekken jegens de betrokkene(n). In een samenvatting worden daarenboven telkens de meest opmerkelijke bevindingen puntsgewijze opgesomd.¹⁹¹

Het eerste concept van de afrondende rapportage over de resultaten van de voorbereidingsfase dateert van 10 maart 1997, de definitieve versie is van 27 maart 1997.¹⁹²

In het eerste deel van deze rapportage wordt in herinnering geroepen welke de opdracht en de samenstelling van het team waren, hoe het overleg met het andere team was gestructureerd en welke informatiebronnen werden aangeboord.

¹⁹⁰ Voor hetgeen volgt is met name gebruik gemaakt van de vergaderverslagen van spoor 1 d.d. 10 en 16 december 1996 (C7), de voortgangsrapportage die op 15 januari 1997 door E. Noordhoek werd overgemaakt aan H. Holthuis (C7), het “Overzicht activiteiten 060” van 25 februari 1997 (C1), het “Overzicht CID-trajecten i.v.m. 060” van 27 februari 1997 (F24) en de “actielijst van alle rubrieken” van 14 maart 1997 (C1).

¹⁹¹ Deze subjectrapporten bevinden zich in F23.

¹⁹² Deze rapportage draagt de titel “Rapportage 96060” (F23).

Het tweede deel bevat allereerst een omschrijving van de “resultaten op hoofdlijnen” rond de zes subjecten (van de aanvankelijke acht). Zij is helemaal opgemaakt vanuit de gedachte dat een “redelijk vermoeden van schuld” zoveel als mogelijk moet worden onderbouwd. Per subject werd dan ook telkens aangegeven welke concreet de bevindingen waren, welke (open) vragen er nog over bleven en om welke strafbare feiten het ging. Uit deze presentatie blijkt dat er in alle gevallen nog vragen waren, variërend van drie tot zeven. Vervolgens werd een projectvoorstel geformuleerd, waarin de individuele verdenkingen jegens de betrokken individuen werden ingepast in een artikel 140-constructie.

Waar het gaat om mogelijk gepleegde strafbare feiten bestond er, zo werd gesteld, het meeste houvast ten aanzien van de eerste twee subjecten, J. en Van V. De financiële invalshoek was in de ogen van het team de beste invalshoek om de 140-constructie te kunnen onderbouwen. Hierom is het niet verwonderlijk dat bij de aanduiding van de doelen van een (eventueel) vervolgonderzoek voorrang werd gegeven aan de “financiële doelen”, zoals de vaststelling van de individuele vermogensposities. Ten tweede werd gewag gemaakt van de “tactische doelen” – in het bijzonder de actieve vaststelling van de huidige leefsituatie en onderlinge contacten. En ten derde was er sprake van CID-doelen, met name het verkrijgen van mogelijkheden om zelfstandig informant te runnen.

Tot slot werd gesteld dat niet nauwkeurig viel aan te geven hoelang het onderzoek zou gaan duren en hoeveel mensen daarbij dienden te worden ingezet. Het uitgangspunt was om klein te starten en werkende weg te bezien welke vervolgstappen zouden moeten worden gezet. Men schatte evenwel in dat “gegeven de informatie” het tactische traject wel “traditioneel” van karakter zou zijn. In zijn interview gaf Van Gemert de volgende toelichting op het vervolg van het onderzoek¹⁹³:

“Al uit de eerste inventarisatie van het Fort-archief bleek dat er de meeste informatie over J. was. Dat was eigenlijk de eerste reden voor ons om het onderzoek op hem te richten. Tegelijkertijd liep er het meenedonderzoek tegen Van V. en L. Wij hadden het idee om Van V. en L. rechtstreeks na de meenedzaak te verhoren. Wij wilden het onderzoek in deze zaak absoluut niet storen.”

5.3 De aanhoudende discussie over de opdracht van spoor 2

Het verloop van het voorbereidend onderzoek betreffende spoor 2 valt veel moeilijker in beeld te brengen dan dat van spoor 1. De reden hiervan is dat er eigenlijk voortdurend discussie werd gevoerd over de juiste aard en draagwijdte van de opdracht van het team. Alvorens de onderzoeksactiviteiten van team 2 in kaart te brengen zal dan ook eerst die discussie moeten worden besproken. Onderdeel van deze discussie was de naamgeving van het team. Begin januari 1997 werd beslist om het team een aparte naam te geven en werd ervoor gekozen om het “Argus” te noemen. Om twee redenen werd een eigen naam belangrijk geacht. Ten eerste omdat men het onderscheid met het andere team wenste

¹⁹³ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

te markeren en ten tweede omdat men ook niet teveel met het Fort-team geassocieerd wilde worden. Er werd gekozen voor "Argus" omdat deze naam in militaire kringen werd gebruikt door eenheden met "bespiedende taken". In zijn vergadering van 28 januari 1997 besliste het college van procureurs-generaal echter dat met het oog op een zakelijker formulering van de opdracht van het team deze naam niet geschikt was.¹⁹⁴ Als uitvloeisel van de herpositionering van het team in de loop van februari 1997 kreeg het vervolgens begin maart 1997 de naam KL 26-01.¹⁹⁵ Dit stond voor "Korps Landelijke Politie Diensten, 26ste korps, onderzoek nr. 1".

5.3.1 De formulering van de eerste concepten

In het verlengde van de startnotitie van 29 november 1996 maakte de teamleiding begin december werk van een "plan van aanpak bij het halen van informatie".¹⁹⁶ In het conceptplan van 9 december 1996 werden de volgende punten aangestipt en halvelings uitgewerkt:

- de bepaling van de bronnen die het team uit de eerste hand – "eerstelijnsbronnen" – zouden kunnen informeren "om de hoofdlijn te genereren": officieren van politie, politiechefs, leden FIOD.....en waar nodig "bepaalde criminelen";
- regeling van de binnenkomst van teamleden bij de lijnchefs (korpsleidingen, leiding FIOD, etc.); dit zou moeten worden voorbereid door het hoofd van het LBOM;
- vastlegging van afspraken met "eerstelijnsbronnen": presentatie onderzoek, de diepte ingaan, uitwerken van voorbeelden, doorvragen op andere bronnen, vastleggen;
- checklist of handleiding ten behoeve van de interviews; aantal aandachtspunten afgeleid van de vier stellingen die al in de notitie van 29 november waren geformuleerd;
- onderzoek naar financiële trajecten (wellicht vervolgonderzoek);
- inzoomen op doelgroepen zoals advocaten;
- bijzondere aspecten: de omgang met informant(en).

In een postscriptum noteerde de opsteller van de nota dat men er zich goed bewust van moest zijn dat het uiteindelijk ging om een "verkennend opsporingsonderzoek" en dat dus van tevoren aan gesprekspartners duidelijk moest worden gemaakt wat er met informatie kon worden gedaan. En alhoewel zou kunnen worden toegezegd dat er alleen (tactisch) gebruik van zou worden gemaakt na ruggespraak met de leverancier, zou er een moment kunnen komen dat dit niet overreedend zou kunnen worden gehouden. Dit zou dan ook duidelijk moeten worden gemaakt tijdens de contacten.

¹⁹⁴ Conceptnotulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 28 januari 1997 (C7).

¹⁹⁵ Dagjournaal "Argus team" d.d. 6 januari 1997, 4 februari 1997 en 11 maart 1997.

¹⁹⁶ Onderzoek LBOM 96060-spoor 2, Plan van aanpak bij het halen van informatie, d.d. 9 december 1996 (F11).

In de daaropvolgende dagen werd mede aan de hand van deze nota niet alleen overleg gevoerd met de leden van het team maar ook herhaalde malen met enkele medewerkers van de CRI (onder wie De Wit). In dit laatste overleg werd zowel gesproken over de manieren waarop het onderzoek kon worden opgezet als over de bijstand die de CRI zou kunnen leveren. Wat het eerste punt betreft werden door de CRI in de opeenvolgende sessies heel uiteenlopende onderzoeksstrategieën voorgesteld, gaande van het maken van een vergelijking van de Nederlandse situatie met de situatie in het buitenland tot het verzamelen van alle mogelijke gegevens, ze “in een grote trechter gooien, schudden en daarna aan de hand van criteria een zeef-methode hanteren en conclusies trekken”. Met betrekking tot het tweede punt werd de stationering van een permanente liaison bij het team toegezegd.¹⁹⁷ Daarenboven werd op 17 december 1996 door de leiding van spoor 2 samen met de leiding van spoor 1 van gedachten gewisseld met Holthuis. Tijdens dit overleg maakte Holthuis duidelijk dat het onderzoek geen fenomeenonderzoek moest zijn. Het onderzoek diende een verkennend opsporingsonderzoek te worden, waarbij de aandacht moest worden gericht op de sleutelfiguren, de financiële stromen en de facilitators.¹⁹⁸

Mede op grond van deze overlegondes werd er naarstig gewerkt aan een herziene versie van het plan van aanpak. Op 19 december 1996 lag er een nieuw concept.¹⁹⁹ Hierin werd onder punt 1, uitgaande van de vier eerder genoemde hypothesen, een nieuw plan van aanpak gepresenteerd. Dit plan was opgehangen aan twee onderzoeksdoelen.

Het eerste doel was het vinden van een antwoord op de opmerking in de piloot van het Fort-rapport inzake het functioneren van de RCID Kennemerland, in casu de uitspraak van een CID-functionaris die zou wijzen op veel informatie die nog niet aan het licht was gekomen. Vervolgens werd aangegeven waarom dit een zeer moeilijke opdracht was: het gebrek aan medewerking die het Fort-team al had ondervonden bij het aanspreken van mensen uit de “inner circle” van Van V. en L., de terughoudendheid in Kennemerland om “de beerput opnieuw los te trekken” en het feit dat veel relevante informatie aanwezig was bij andere onderzoeksteams. Er zou dan ook behoedzaam langs twee sporen worden ingestoken: enerzijds moest via Snijders worden nagaan welke medewerkers in Kennemerland “benaderbaar” waren en anderzijds moest worden gerechercheerd in de richting van Van V. en L.; met het oog hierop zou op korte termijn ook een informatief gesprek worden gearrangeerd met de korpsleiding van Kennemerland.

Het tweede doel was het vinden van een antwoord op de vraag in hoeverre er bij de overheid, maar ook bij een aantal sleutelpersonen in belangrijke maatschappelijke sectoren sprake was van non-integriteit in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Hiertoe zou gericht op zoek worden gegaan naar facilitators

¹⁹⁷ Dagjournaal “Argus team” d.d. 13 december 1996 en 17 december 1996 (F7). Zie verder ook de nota “Onderzoek LBOM 96060 spoor 2; tussenstand medio december 1996” (F1).

¹⁹⁸ Dagjournaal “Argus team” d.d. 17 december 1996 (F7).

¹⁹⁹ Onderzoek LBOM “het andere spoor”; vervolg op startdocument van 29/11/1996 t.b.v. HLBOM, d.d. 19 december 1996 (C9).

binnen de politie, het openbaar ministerie en de rechterlijke macht, het openbaar bestuur en de politiek, de advocatuur en het notariaat, de accountancy en de bankwereld, en de pers “met als doel zoveel concrete aanknopingspunten te vinden dat een of meer tactische vervolgonderzoeken opgezet kunnen worden”. De werkwijze die hierbij zou worden gevolgd, was deze: eerst in informatiebanken zoekslagen uitvoeren en vervolgens functionarissen interviewen met een grote actuele en parate kennis van georganiseerde criminaliteit. Men dacht hierbij onder meer aan leden van het openbaar ministerie, aan recherchechefs, aan recherchespecialisten van de CRI en aan enkele leden van de advocatuur, het notariaat en de accountancy. De benadering zou gericht zijn “op waarheidsvinding ten behoeve van een strafrechtelijk onderzoek en daarmee geen vrijblijvend karakter hebben”.

Onder verwijzing naar bijlagen werd in de derde plaats opnieuw ingegaan op de handleiding voor de interviews en op het belang van het commitment van de hoofden van parketten, korpsbeheerders en korpschefs. Hierbij ging men er vanuit dat het team door de minister van Justitie zou worden gelegitimeerd om kennis te nemen van alle beschikbare informatie. Tot slot werd aangegeven dat tussen week 3 en week 10 (1997) zes interviews per week zouden worden afgenomen, dat de weken 11 tot 13 zouden worden benut voor nadere analyse in nauwe samenwerking met de CRI en voor de formulering van nadere onderzoeksdoelen. De rapportage zou op 27 maart 1997 worden afgerond.

Op 6 januari 1997 had de teamleiding een onderhoud met Holthuis. In de loop van dit onderhoud werden volgens het journaal van het Argus-team diverse punten besproken²⁰⁰:

- de inkadering van de opdracht van het team; het zou zich primair moeten richten op “integriteitonderzoek (= onderbouwing van de stellingen middels gestructureerde interviews)”; daarnaast zou er specifiek aandacht moeten worden geschonken aan de rol van buitenlandse opsporingsdiensten; Van V. en L. en de “geldstromen” hoorden thuis bij spoor 1 maar de “achtergronden” zouden wel weer interessant kunnen zijn voor het eigen onderzoek;
- de positionering van het team; die was nog niet rond; rechtstreekse ophanging bij het LBOM kon niet (“roept teveel vergelijkingen op met “justitiële politie”²⁰¹); “positionering bij het LRT geeft andere bezwaren”; het hoofd van het LBOM stelde hierom voor om het team beheersmatig als afzonderlijke eenheid te plaatsen bij het KLPD en zou dit overleggen met het ministerie van Justitie;
- de opstelling van een plan van aanpak op basis van de startnotitie; hierin zou alleen de primaire taakopdracht worden verwoord en een link worden gelegd met strafbare feiten die in de omgeving van georganiseerde misdaad

²⁰⁰ Dagjournaal “Argus team” d.d. 6 januari 1997 (F7).

²⁰¹ In zijn interview d.d. 1 februari 2001 onderstreepte A. Godlieb nog eens de reden waarom H. Holthuis gekant was tegen onderbrenging van spoor 2 bij het LBOM: “Hij vreesde dat dat bij de Raad van Hoofdcommissarissen heel slecht zou vallen. Het onderzoek lag in hun kring toch al niet gemakkelijk. Zij bekeken het met gemengde gevoelens. Zou dit een aanzet kunnen worden tot justitiële politie in Nederland?”

een rol (kunnen) spelen (mede om het karakter van een verkennend opsporingsonderzoek tot uitdrukking te laten komen.

De slotsom was dat Holthuis op basis van de startnotitie, het plan van aanpak en de instellingsbeschikking een public relations-actie zou ondernemen in de richting van de Raad van Hoofdcommissarissen, het Beraad van de Korpsbeheerders en het Beraad van Hoofdofficieren. De essentie van deze actie zou enerzijds zijn dat het niet ging om een tweede Fort-team maar dat het wel was geïnspireerd door dit team en anderzijds dat het geen onderzoek-Zwerwer was maar een “breed integriteitonderzoek”.

Op basis van deze afspraken werkte de teamleiding direct zowel een concept-instellingsbeschikking uit als een nieuwe conceptversie van het plan van aanpak.

In de considerans van het eerstgenoemde concept – dat op 8 januari naar Holthuis werd gefaxt – werd er ten eerste op gewezen dat de rapporten van de Commissie-Van Traa en van het Fort-team aanleiding vormden om:

“(…) nader onderzoek te doen verrichten naar de integriteit van overheidsdienaren of -instellingen, dan wel van personen of instellingen die in de mogelijkheid verkeren criminelen of hun organisaties zodanige diensten te verlenen dat dezen kunnen (blijven) functioneren en/of zich in financiële of maatschappelijke zin kunnen innestelen in legale structuren (de “bovenwereld”)” en dat zulk onderzoek de status dient te hebben van “voorbereidend strafrechtelijk onderzoek.”

Ten tweede werd aangegeven dat het voor zulk onderzoek noodzakelijk was om inzicht te verkrijgen in:

“(…) de achtergronden van een aantal belangrijke CID-operaties in meer of minder recent verleden in relatie tot het handelen van overheidsfunctionarissen en dat een met het nader onderzoek te belasten opsporingsteam hiertoe kennis moet kunnen nemen van alle relevante (CID)-informatie, waar ook opgeslagen en hoe ook gerubriceerd.”

Vervolgens werd in artikel 1, 1^e bepaald dat het aangewezen was om een nader onderzoek in te stellen naar personen en/of instellingen “die, gewild of ongewild, actief of passief, bescherming verlenen of support bieden aan criminelen of hun organisaties”. In artikel 1, 3^e werd gesteld dat de betrokken opsporingseenheid zou worden geplaatst onder het gezag van de procureur-generaal met de portefeuille “zware georganiseerde criminaliteit” die zich hierbij zou bedienen van het hoofd van het LBOM. En in artikel 1, 4^e dat deze eenheid “in faciliterende zin” zou worden ondergebracht bij het KLPD. In artikel 2 werd ten eerste bepaald dat – gelet op artikel 18, 5^e van de Wet op de politieregisters – voor de duur van het onderzoek alle hiervoor van belang zijnde gegevens uit registers gehouden bij de criminele inlichtingendiensten moesten worden verstrekt aan de personen die door de genoemde procureur-generaal waren belast met het doen van het onderzoek, en ten tweede dat iedereen die bij of krachtens de Wet op de politiere-

gisters daartoe was gemachtigd, verplicht was om de hiervoor bedoelde gegevens te verstrekken aan de genoemde personen.²⁰²

De volgende dag – 9 januari 1997 – faxte Holthuis de door hem gewijzigde versie van dit concept naar het Argus-team. Opmerkelijk in deze versie is dat het doel van het onderzoek nergens wordt omschreven. En de rol van de procureur-generaal met de portefeuille “zware georganiseerde criminaliteit” werd tussen haakjes geplaatst. Voor het overige werd – op enkele kleine redactionele aanpassingen na – de tekst van het aangeleverde concept gevolgd.²⁰³

5.3.2 *De gemengde reacties van het college en de minister van Justitie*

Op 10 januari 1997 liet Welschen telefonisch weten dat Holthuis akkoord was met het plan van onderzoek en het zou voorleggen aan Gonsalves. Na goedkeuring zou de instellingsbeschikking worden voorgelegd aan de minister van Justitie.²⁰⁴ Op 15 januari 1997, in de overlegvergadering met het college, werd de minister overigens reeds geïnformeerd over de voortgang van het post-Fort-team. Volgens de besluitenlijst sprak een van de procureurs-generaal bij deze gelegenheid uitvoerig over de stand van zaken met betrekking tot de onderzoeken I en II. Wat dit laatste onderzoek betreft werd het besluit opgetekend dat over de ophanging van het team en de regeling van (CID) bevoegdheden door de secretaris-generaal Borghouts het initiatief zou worden genomen tot een LRT-driehoek (De Wijs, Holthuis, Borghouts) waaraan ook door Gonsalves zou worden deelgenomen.²⁰⁵ De notulen van deze vergadering geven evenwel een beter en ten dele ook een ander beeld van hetgeen er werd besproken. Betreffende het onderzoek naar spoor I meldden de notulen dat de samenwerking tussen Kennemerland en Amsterdam goed was, dat er overleg werd gevoerd tussen Holthuis en Vrakking over samenwerking met het kernteam Amsterdam-Amstelland en dat ook het kernteam Haaglanden meewerkte. Organisatorisch was het onderzoek goed geregeld, zo was de conclusie. Uiteraard lag de zaak in Haarlem aanvankelijk gevoelig, maar de samenwerking tussen Holthuis en kernteamofficier Gonzales was ook goed. De voortgang van onderzoek II lag volgens de notulen gecompliceerder. De samenstelling van het team was wel verzekerd, maar toekenning van de CID-status was nodig om informatie te kunnen onderzoeken. Bovendien moest op korte termijn worden besloten hoe het team organisatorisch moest worden opgehangen: bij het LRT-team, ergens anders bij het KLPD, of nog ergens anders? De vergadering begreep goed waarom het LRT huiverig was om dit onderzoek een LRT-onderzoek te noemen, maar zij vond de opstelling van het LRT niet overtuigend. De vergadering meende dat het LRT wel degelijk ook voor dergelijke onderzoeken in het leven was geroepen en gaf de

²⁰² Het “Concept instellingsbeschikking” bevindt zich in F18. Hierbij kan worden opgemerkt dat S. Zwerwer reeds op 29 november 1996 een conceptbeschikking op grond van artikel 18 lid 5 van de Wet op de politieregisters aan H. Holthuis had overgemaakt (F18).

²⁰³ Ook deze “concept-instellingsbeschikking” bevindt zich in F18.

²⁰⁴ Dagjournaal “Argus team” d.d. 10 januari 1997 (F7).

²⁰⁵ Besluitenlijst van de overlegvergadering d.d. 15 januari 1997 (C7).

voorkeur aan een LRT-constructie, met inbegrip van de regeling van de CID-status.²⁰⁶

Zo eenvoudig als het werd gemuteerd in het journaal en werd vastgelegd in de besluitenlijst bleek het in feite echter allemaal niet te liggen. Op 16 januari bezocht Gonsalves namelijk samen met Holthuis het team en maakte duidelijk dat er heel wat haken en ogen aan de voorstellen zaten²⁰⁷:

- ten eerste werd genotuleerd: “Argus heeft grote aandacht van minister en SG. Zij bekijken het echter vooral op politieke haalbaarheid. Grote vragen voorlopig: waar gaat Argus zich precies op richten? (...); wat gaat er gebeuren met de resultaten van Argus?” De minister wil maandelijks in het overleg met de procureurs-generaal het onderwerp op de agenda;
- ten tweede werd gesteld dat de minister en de secretaris-generaal “tegen een aparte instellingsbeschikking” waren: “Argus moet beheersmatig gewoon onder het LRT, en dus onder het KLPD, vallen. Stuit anders ook op bezwaren bij BiZa, waar men niet gediend is van een apart team onder justitie. Aparte CID-status niet nodig. Gebruik maken van de CID (status) van het LRT”;
- ten derde werd de versie van het plan van onderzoek d.d. 9 januari “in principe” goedgekeurd, maar wel met een aantal kanttekeningen, onder meer dat de startdocumenten inhoudelijk in het plan moesten worden opgenomen maar dat het “onderzoeksdoel (...) goed” was ;
- ten vierde werd besproken dat het plan van aanpak zo snel mogelijk naar de vergadering van het college van procureurs-generaal moest worden gestuurd; zou het college akkoord gaan dan moesten de stukken naar Borg-houts; en er zou worden gezorgd voor een “passende introductie in den lande bij politie en openbaar ministerie”;
- en ten vijfde werd een regiegroep voor dit onderzoek niet nodig geacht omdat het toch “zoveel mogelijk een gewoon strafrechtelijk onderzoek moet zijn. Een regiegroep zou het weer tot iets bijzonders stempelen waardoor vermoedelijk meer terughoudendheid van mensen die juist tegen Argus moeten praten”.

Op 24 januari 1997 was de aangepaste versie van het plan van onderzoek klaar.²⁰⁸ Op een aantal punten week die nogal af van de versie van 9 januari. De voornaamste verschillen waren de volgende:

- uitvoeriger werd nu stilgestaan bij de aanleiding van het onderzoek; in het bijzonder werd expliciet gewezen op een aantal “witte vlekken” in het Fort-onderzoek zoals het feit dat de rol van sommige (ex-)politieambtenaren onduidelijk was gebleven en eveneens het gegeven dat de omvangrijke financiële trajecten niet konden worden doorgrond;

²⁰⁶ Notulen van de overlegvergadering d.d. 15 januari 1997 (C7).

²⁰⁷ De bron hier is een niet-gesigneerd verslag “16 januari 1997; bezoek Gonsalves en Holthuis” (C9), gelet op de redactie hoogstwaarschijnlijk opgemaakt door een lid van het Argus-team.

²⁰⁸ Onderzoeksteam Argus, Onderzoeksvoorstel inzake een plan van aanpak, d.d. 24 januari 1997, ondertekend door S. Zwerwer en A. Godlieb (C7).

- onmiddellijk na de uitgangspunten was een nieuwe paragraaf ingelast over de opdracht. Uitgaande van de notitie van 1 november werd die hierin als volgt geoperationaliseerd:
 - doe onderzoek naar de niet opgehelderde achtergronden met betrekking tot de toepassing van de delta-methode en tracht die te achterhalen: is het verhaal over de groei-informant “geen cover voor een diepverborgen en bij zeer weinigen bekende operatie”; “werden de hoofdrolspelers op politiek, ambtelijk of bestuurlijk niveau afgeschermd”; “hebben buitenlandse opsporings- en of inlichtingendiensten buiten de reguliere kanalen om eigen scenario’s uitgevoerd?”
 - zijn er in ons land onbekende grote facilitatoren van zware/georganiseerde criminaliteit, dit tegen de achtergrond van de gedachte dat deze criminaliteit gezien de aard en omvang ondersteuning geniet?
 - identificeer kwesties van niet-integer handelen die niet direct een relatie hebben met de hoofddoelstellingen maar die toch de moeite waard zijn om nader te worden bekeken.
- wat de werkwijze betreft werd er alleen nadrukkelijker op gewezen dat verkennend onderzoek naar facilitators op hoog niveau vooral een intelligence-achtige benadering vergde; in een voetnoot werd bij de interviews opgemerkt dat men hier al mee was begonnen en dat het “draagvlak bij onze partners zonder meer groot (is)”;
- in een speciale paragraaf werd nu ook een indicatie gegeven omtrent de resultaten; gegeven de aard van de te onderzoeken materie, de gevoeligheid hiervan en de daarvoor noodzakelijke werkwijze was het niet mogelijk om die “expliciet helder” te maken; maar het college kon “maximaal” verwachten dat er meer helderheid kwam over de achtergronden van de delta-methode, dat er mogelijk strafrechtelijk bruikbare informatie beschikbaar zou komen ten aanzien van personen die faciliterend optraden met betrekking tot zware georganiseerde criminaliteit, dat min of meer incidentele integriteitszaken het daglicht zouden zien, en dat al bestaande beelden aangaande de mate van non-integriteit verder zouden worden verhelderd;
- bij het punt “functies en verantwoordelijkheden” werd nu gesteld dat er gezien het afbreukrisico door de onderzoeksleiding maandelijks mondeling zou worden gerapporteerd aan het hoofd van het LBOM, dat deze de procureur-generaal zou informeren en dat deze een en ander zou bespreken tijdens het maandelijks overleg tussen het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie; het team zou beheersmatig worden ondergebracht bij het KLPD; hierbij werd aangetekend dat veel van de benodigde informatie niet ter beschikking zou komen van het team, enerzijds vanwege “het spanningsveld dat nu eenmaal door integriteitsvragen wordt opgeroepen en anderzijds (vanwege) de vertrouwensvraag”: “wij hebben daarmee rechtstreeks toegang nodig tot onder meer CID-informatie”; autorisatie door de minister van Justitie op basis van artikel 18, lid 5 Wet op de politieregisters was hierom “een essentieel deel van het door het team benodigde instrumentarium”;
- in verband met het tijdpad werd opgemerkt dat de uitvoering van een intelligence-achtige benadering en meer bepaald het kweken van “zodanige

vertrouwensrelaties met collegae bij politie en justitie en derden dat bereidheid ontstaat om vertrouwelijke en gevoelige informatie uit te wisselen” meer tijd vergde dan werd gedacht omdat met dezelfde persoon niet een keer maar drie keren moest worden gesproken; eind maart zou een eerste schriftelijke rapportage gereed zijn; in juni 1997 een tweede rapportage waarin een beeld kon worden geschetst van wat er nu werkelijk aan de hand was; en een eindrapportage eind november; met andere woorden: men vond dat het hele jaar 1997 moest worden uitgetrokken voor het verkennend onderzoek;

- in een “slotwoord” werd niet uitgesloten geacht dat gaande het traject zodanige informatie werd vergaard “dat tussentijdse strategiewijziging noodzakelijk kan blijken te zijn”.

Verder was een bijlage (A) toegevoegd over de samenstelling van het team waaruit onder meer blijkt dat de BVD bij het onderzoek was betrokken vanwege de bij die dienst beschikbare kennis en informatie inzake corruptie(praktijken). In een bijlage B werd alvast een voorproef gegeven van de resultaten van de eerste interviews en de literatuurverkenning. Op een aantal punten loog die er niet om. Er werd gesproken van een aantal advocaten dat “overduidelijk de waarheidsvinding en de rechtsgang (saboteert)”. Ook mocht niet worden uitgesloten “dat er in ons land hoofdrolspelers zijn waarvan op dit moment in de verste verte niet vermoed wordt dat zij via schimmige netwerken bij georganiseerde misdaad betrokken zijn”.

5.3.3 *De inperking van de onderzoeksopdracht door het college en de minister van Justitie*

Dit nieuwe plan van aanpak werd op 28 januari uitgereikt in de vergadering van het college van procureurs-generaal en hier toegelicht door Holthuis. Blijkens de notulen van deze vergadering werd er uitvoerig over gesproken.²⁰⁹ Het college constateerde allereerst dat er veel informatie op tafel kwam zonder dat duidelijk was of het stukjes van de puzzel betrof. Vermeden moest worden, aldus het college, dat er een soort justitiële inlichtingendienst ontstond. De opdracht zou dan ook strakker moeten worden geformuleerd, waarbij de volgende aspecten tot uitdrukking moesten komen:

- het onderzoek moest zich richten op de vragen die waren geformuleerd in het slothoofdstuk van de rapportage van het Fort-team en die waren neergeslagen in de vier hoofdvragen in het voorliggend plan van aanpak;
- het onderzoek moest zich richten op de strafrechtelijke aspecten, met het oogmerk te komen tot vervolging; het betrof een voorbereidend opsporingsonderzoek;

Naar aanleiding van de discussie hierover omschreef het college de opdracht voor het gehele onderzoek, de sporen 1 en 2 dus inbegrepen, als zijnde een uitvloeisel van het onderzoek van het Fort-team, gestart ter beantwoording van een

²⁰⁹ Conceptnotulen vergadering van college van procureurs-generaal d.d. 28 januari 1997 (C7).

aantal van de vragen die werden geformuleerd aan het slot van het rapport van het Fort-team van de rijksrecherche. Lopende onderzoeken zouden in dit onderzoek worden betrokken. In relatie daarmee was een voorbereidend opsporingsonderzoek gewenst om een aantal bredere achtergronden van het criminele handelen in beeld te brengen.

Verder werd er nog een aantal losse opmerkingen gemaakt:

- het plan moest zakelijker worden geformuleerd; allerlei uitdrukkingen moesten worden geschrapt; de naam van het team achtte het college – zoals eerder al werd opgemerkt – niet geschikt;
- wat het commitment van hoofdofficieren, korpschefs en korpsbeheerders betreft werd opgemerkt dat het onderzoek niet meer afhing van vrijwillige medewerking: als onderdeel van het KLPD zou het team de CID-status krijgen; de constructie in dit verband van art. 18, lid 5 Wet politieregisters was dan ook overbodig;
- de betrokkenheid van met name de hoofdofficieren was wel van belang; het onderzoek – de sporen 1 en 2 – en de onderzoekers zouden worden geïntroduceerd bij de hoofdofficieren; Holthuis zou zorgen voor een brief waarin ook de nieuwe opdrachtformulering was opgenomen;
- Holthuis zou er ook voor zorgen dat de LRT-driehoek zou samenkomen met Gonsalves; in dit verband werd overigens vastgesteld dat de zinsnede in het plan van aanpak dat de procureur-generaal met de portefeuille “zware georganiseerde criminaliteit” de eindverantwoordelijkheid voor het onderzoek droeg, moest worden geschrapt; in de plaats daarvan moest worden opgenomen dat de hoofdofficier rapporteerde aan de portefeuillehouder “zware georganiseerde criminaliteit” die namens het college optrad als opdrachtgever.

Tenslotte werd besloten om de minister op 12 februari te informeren over de opzet van het onderzoek omdat dit was toegezegd aan haar en door haar weer aan de Kamer. Met het oog hierop stuurde Holthuis op 7 februari 1997 aan Docters van Leeuwen een aangepaste versie van het plan van aanpak (d.d. 6 februari) toe.²¹⁰

Op 29 januari muteerde Godlieb opgewekt dat het college op 28 januari de onderzoeksopdracht had bekrachtigd voor het hele jaar 1997.²¹¹ Op 10 februari kondigde hij in het journaal aan dat de onderzoeksopdracht en het voorstel tot inbedding als apart team bij het KLPD in de overlegvergadering zouden worden besproken door het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie. Primaire aandachtspunten in deze vergadering met betrekking tot het onderzoek betroffen de vragen naar de mate van politieke risico's (wat komt er uit?) en die naar de status van het team²¹²:

“(...) geen bijzondere status aan het team geven (wil de minister persé niet!). In het verlengde hiervan is een art. 18 lid 5 WpolReg. niet meer

²¹⁰ Brief H. Holthuis d.d. 7 februari 1997 aan A. Docters van Leeuwen (met bijlage) (C8).

²¹¹ Dagjournaal “Argus team” d.d. 29 januari 1997 (F7).

²¹² Dagjournaal “Argus team” d.d. 10 februari 1997 (F7).

bespreekbaar. Procureur-generaal Gonsalves zal projectvoorstel toelichten en de noodzaak van de voorgestelde inbedding benadrukken.”

Hij baseerde deze mededeling kennelijk op het gesprek dat hij en de andere teamleiders op diezelfde dag hadden gehad met Gonsalves en Holthuis tijdens hun bezoek aan het team.²¹³ Voormalig minister van Justitie Sorgdrager ontkende tijdens het interview evenwel een zware stempel op dit vraagstuk te hebben gedrukt. Sterker nog²¹⁴:

“Ik herinner mij de discussie over het al dan niet toekennen van de CID-status aan het onderzoek van Zwerwer niet.”

Een ander punt dat tijdens het bezoek van Gonsalves en Holthuis aan het team uitvoerig aan de orde is geweest betrof de vraag waarom het onderzoek van spoor 2 niet door het LRT kon worden gedaan. Er werden 6 argumenten genoemd waarom dit niet kon of althans niet wenselijk was:

- het onderzoek was nu eenmaal anders gestart, met andere woorden, de politiemensen waren afgestaan voor een bijzonder integriteitonderzoek; zou het LRT het onderzoek overnemen dan zouden die zeker worden teruggehaald;
- het was een bijzonder onderzoek, “fenomeenachtig, maar opsporing” en geen “2 kapiteins op een schip” (de notulist plaatste achter deze laatste zinsnede overigens een ?);
- omdat het twee verschillende typen onderzoek waren moesten ze ook beheersmatig en budgettair gescheiden blijven;
- onderbrenging van het onderzoek bij het LRT zou betekenen dat de chef LRT erover zou gaan “en dat geeft problemen (welke? 2 kapiteins op een schip)”;
- “wij zijn voorbereidend”; pas als het onderzoek executief zou worden zou een kernteam of wellicht het LRT het kunnen gaan doen;
- en de minister en de Kamer wilden zelf dit onderzoek “en er zal ook wel een resultaat uit rollen”.

De besluitenlijst van de overlegvergadering tussen de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal op 12 februari 1997 vermeldt dat het college informatie gaf over de stand van het onderzoek en bevestigde dat er over de ophanging van het team zou worden gesproken in uitgebreid driehoekverband (kennelijk doelende op het team van spoor 2). Ook werd aangetekend dat de opdracht aan het team was aangescherpt. De eerste voortgangsrapportage zou in maart verschijnen en op basis daarvan zou worden bekeken of en zo ja in welke vorm de Kamer zou worden geïnformeerd.²¹⁵ In de notulen van deze overlegvergadering staan bij de besluiten enkele niet onbelangrijke aanvullingen.

²¹³ Van dit bezoek werd door een van de betrokkenen een verslag gemaakt: “Bezoek van Gonsalves en Holthuis” d.d. 10 februari 1997 (C 9).

²¹⁴ Interview W. Sorgdrager d.d. 1 mei 2001.

²¹⁵ Besluitenlijst van de overlegvergadering d.d. 12 februari 1997 (C7).

Ten eerste dat – wat betreft de ophanging van het team bij het KLPD – er sprake was van enige weerstand bij leverende regiokorpsen om mee te werken aan een ophanging bij het KLPD/LRT. En ten tweede – in verband met de opdracht – dat de eerste aanwijzingen duiden op grote bereidheid bij de CID-chefs om informatie te verstrekken.²¹⁶

Wat een en ander concreet betekende werd op 13 februari 1997 door Welschen door middel van een faxbericht doorgegeven aan Godlieb.²¹⁷ Hierin schreef hij dat door het college was benadrukt dat in het voorbereidend onderzoek (spoor 2) zou worden getracht een beeld te krijgen van de bredere achtergronden die het criminele handelen dat in spoor 1 werd onderzocht, hadden gefaciliteerd; deze achtergronden moesten dan ook zelfstandig op hun strafrechtelijke merites worden bekeken. Gelet op deze concretisering en beperking van het onderzoek kon de minister instemmen met de opdracht zoals die door het LBOM was geconcipeerd. De secretaris-generaal zou als gemandateerd beheerder in overleg met de korpschef van het KLPD toezien op de inpassing van het onderzoeksteam in het geheel van het korps. De voorkeur ging evenwel uit naar aansluiting bij het LRT.

5.3.4 *De negatieve reacties bij de beide teams op de besluitvorming*

Deze beslissingen vielen bij (de leiding van) spoor 2 niet in goede aarde. Dit zou men niet opmaken uit de “uitgebreide versie” van het plan van aanpak die op 17 of 18 februari 1997 werd uitgebracht. Hierin werden de besluiten onder het kopje “Goedkeuring” zonder commentaar weergegeven.²¹⁸ Een brief van Zwerwer d.d. 21 februari 1997 aan Docters van Leeuwen (met afschrift aan Holthuis) sprak echter al duidelijker taal. Onder verwijzing naar de achtergronden van de totstandkoming van het team en zijn opdracht schreef hij dat hij moest vaststellen dat hen niet de vrijheid werd geboden om verder te gaan dan te zoeken naar de achtergronden van diegenen die door het team van het LRT als onderzoekstarget binnenkort aan het college zouden worden gepresenteerd.²¹⁹ Het kwam hem voor dat tegen die achtergrond de vraag onder ogen moest worden gezien of een apart van het LRT opererend team wel verstandig was. Het onderzoek zou naar zijn overtuiging zoveel raakvlakken vertonen, dat kon worden overwogen om beide onderzoeken in elkaar te schuiven. Het LRT zou immers niet kunnen volstaan met een strafrechtelijk onderzoek *sec*, maar zou ook de achtergronden, zeker in financiële zin, moeten “meenemen” om tot resultaten te kunnen komen. Als gevolg van de verenging van de opdracht zag Zwerwer het onderzoek van spoor 2 met andere woorden niet meer zitten.²²⁰

²¹⁶ Notulen van de overlegvergadering d.d. 12 februari 1997 (F1).

²¹⁷ Brief A. Welschen aan A. Godlieb d.d. 13 februari 1997 (C7).

²¹⁸ Korps Landelijke Politiediensten; onderzoek KL 2601, Onderzoeksopdracht m.b.t. faciliterende structuren georganiseerde criminaliteit, d.d. 18 februari 1997, ondertekend door S. Zwerwer, A. Welschen en A. Godlieb (F1).

²¹⁹ Brief S. Zwerwer d.d. 21 februari 1997 aan A. Docters van Leeuwen (F1).

²²⁰ En hij was niet de enige! In een nota van 24 februari 1997 aan H. Holthuis schreef A. Welschen dat er enige verwarring was ontstaan: aan de ene kant was het plan van aanpak goedgekeurd, aan de andere kant werd het belangrijk ingeperkt zodat spoor

Docters van Leeuwen probeerde hem evenwel van het tegendeel te overtuigen. Dit blijkt uit een nota van Zwerwer aan alle leden van het team d.d. 27 februari 1997.²²¹ Naar aanleiding van zijn brief had hij samen met Godlieb op 26 februari 1997 een onderhoud met deze gehad. Tijdens dit onderhoud had Docters van Leeuwen zich weliswaar zeer ontvankelijk voor hun bekommernissen getoond, maar vond hij dat zij toch akkoord moesten gaan met de gekozen opzet. Het belangrijkste argument was dat het politiek-juridisch niet te verdedigen zou zijn om een opdracht te verstrekken die verder reikte dan de formulering van een voorbereidend strafrechtelijk onderzoek, zoals verwoord in het wetsontwerp op de bijzondere opsporingsbevoegdheden.²²²

Dit nam evenwel niet weg, zo vervolgde Zwerwer, dat het team de vrijheid had het onderzoek breder in te steken. Mochten daaruit gegevens naar voren komen die het noodzakelijk maakten de opdracht te verbreden dan zou dat geen problemen geven omdat dit immers de bredere basis zou opleveren in de zin van vorenbedoeld wetsontwerp. Praktisch gesproken mocht er volgens hem dus van worden uitgegaan dat de interne formulering van het onderzoek haar geldigheid niet had verloren en dat het college een open oor zou hebben voor de signalen van welke aard ook die het onderzoek zou genereren.

Wat de ophanging van het team betreft was Docters van Leeuwen, aldus Zwerwer in zijn nota, nog niet geheel overtuigd van de noodzaak om een sui generis oplossing te kiezen binnen het KLPD. Hij dacht evenwel dat het mogelijk was Docters van Leeuwen daarvan te overtuigen. In elk geval had deze de bereidheid uitgesproken daarop terug te komen.

En in verband met het beheer van informatie die niet relevant was voor spoor 1 had Docters van Leeuwen het standpunt ingenomen dat, als zulke informatie ook niet bijdraagt tot ondersteuning van een op te starten tactisch onderzoek, zij afgeschermd moest kunnen worden beheerd. Een apart register zou daarvoor noodzakelijk kunnen zijn.

Maar dit onderhoud mocht in werkelijkheid niet baten. In het journaal van het Argus-team d.d. 26 februari 1997 werd in elk geval aangetekend dat er met Docters van Leeuwen ook was gesproken over het vertrek van Zwerwer medio 1997 (dat overigens door hem reeds in december 1996 tijdens een bijeenkomst

2 heel dicht tegen spoor 1 aan kwam te liggen. Voor hen bleven er een paar opties open: (1) spoor 1 iets uitbreiden en spoor 2 stopzetten, (2) spoor 1 iets uitbreiden het intelligencewerk van spoor 2 onderbrengen bij de BVD, (3) spoor 2 voortzetten waarbij "achtergronden van Kennemerland" wordt opgerekt tot Amsterdam, Gooi- en Vechtstreek, Rotterdam en Dordrecht", en (4) spoor 2 "voortzetten met een brede blik en aldus onderzoek doen naar facilitators in het algemeen". De derde optie leek hem voor de hand te liggen maar "feitenmateriaal op dat gebied is er m.i. niet, wel vermoedens, geruchten en suggesties". Zou men dit toch willen dan zou er een "concreet activiteitenplan" moeten worden opgesteld. Zou dit niet lukken dan was het in zijn ogen beter de zaak bij de BVD onder de aandacht te brengen (C7).

²²¹ Nota S. Zwerwer aan "alle collegae van spoor 2" d.d. 27 februari 1997 (F1).

²²² Dit wetsontwerp heeft inmiddels kracht van wet. De Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden (BOB) is op 1 februari 2000 in werking getreden.

met Holthuis was aangekondigd).²²³ En in de nota die Van Gemert op 25 februari 1997 aan de leiding van het KLPD schreef over de inbedding van spoor 1 merkte hij op dat Godlieb hem naar aanleiding van de uitkomst van de vergadering van het college had laten weten dat de inperking van de taakopdracht door hen als een dermate grote wijziging ten opzichte van de oorspronkelijke uitgangspunten (werd) gezien, dat hij had besloten om zich uit het project terug te trekken.²²⁴

In zijn interview met ons bevestigde Zwerwer nog eens wat hij in maart 1997 van de situatie vond²²⁵:

“Ik had voor mezelf al besloten dat ik er mee wilde ophouden. In februari heb ik met Docters een gesprek erover gehad. Ik had het gevoel dat hij zelf wel voor een ruimere taakopdracht was, maar dat de beperking hem min of meer werd opgedrongen door Borghouts. Overigens was het zo dat wij in een moeilijke context werkten. De Wijs zag ons niet zo zitten, en dat gold van meet af aan ook voor het hoofd van het LRT Van Gemert. (...) Al in het najaar van 1996 had ik aarzelingen of ik door zou moeten gaan, maar in maart 1997 wist ik het zeker: “Ik trek dit niet meer.”

De nota van Van Gemert d.d. 25 februari 1997 vormde in zekere zin de reactie van spoor 1 op de beslissing van het college en de minister van Justitie ten aanzien van spoor 2. Niet de allereerste reactie, want al vroeger in februari was er in “Driebergen” een notitie geschreven “als opzet voor reactie minister” die aan duidelijkheid niets te wensen overliet. Zou ook spoor 2, zo werd in deze notitie gesteld, met een strafrechtelijk onderzoek aan de gang gaan “zoals recentelijk was voorgesteld” dan “leidt dit onherroepelijk tot conflicten en dubbels. Die strafrechtelijke aanpak zou dan o.i. ook afgebouwd moeten worden.” En om de “veel bredere vraag” van het college te beantwoorden zou – naar het voorbeeld van andere teams – moeten worden gedacht aan een aparte cel binnen het KLPD “eventueel met wetenschappelijke en inlichtingenondersteuning” waarvan de rapportage zou worden aangeboden aan de minister en verder aan de Kamercommissie voor Inlichtingendiensten en Veiligheid.²²⁶ De nota van Van Gemert borduurde op deze denkrichting voort. Volgens hem waren er maar twee mogelijkheden. Of de onderbrenging van spoor 2 – gezien de aard van de problematiek – bij de Dienst Bijzondere Recherche Zaken van het KLPD “op het snijvlak tussen strafrechtelijk onderzoek en inlichtingen”. Of onderbrenging bij het LRT “direct naast spoor 1 en meer in de vorm van een “fenomeenonderzoek””. Maar in de beide gevallen diende er sprake te zijn van een andere personele samenstelling dan tot dan toe was voorgesteld. Zijn concrete voorstel was de twee op-

²²³ Dagjournaal “Argus team” d.d. 26 februari 1997 (F7). Voor wat betreft de mededeling van Zwerwer omtrent zijn vertrek in de zomer van 1997, zie het verslag van het “Periodiek afstemmingsoverleg” d.d. 17.12.1996 (C9).

²²⁴ Nota W. van Gemert d.d. 25 februari 1997 aan KC/HDO (F1).

²²⁵ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

²²⁶ “Korte notitie als opzet voor reactie Minister”, Driebergen, februari 1997 (C7).

ties een keer tezamen met het LBOM, de CRI en het LRT te bespreken. Daarna diende “een en ander” te worden afgestemd op de tussenrapportage van spoor 1 in maart 1997. Ook de samenwerking met de rijksrecherche en mogelijke andere teams binnen spoor 1 diende in dat overleg aan de orde te komen.

Op 10 maart 1997 vond er periodiek afstemmingsoverleg plaats tussen Holthuis en de teamleidingen van spoor 1 en spoor 2. Blijkens het journaal van spoor 2 vroeg Holthuis bij deze gelegenheid aan Godlieb om de inbedding van het team verder te regelen met de korpschef van het KLPD, De Wijs.²²⁷ Holthuis zelf schreef naar aanleiding van deze bijeenkomst op 19 maart 1997 een brief aan Docters van Leeuwen waarin hij onder meer verwees naar het onderhoud tussen hem, Zwerwer en Godlieb d.d. 26 februari en hem verzocht ermee in te stemmen dat het team onder leiding van Zwerwer op basis van de nota die deze naar aanleiding van dit onderhoud had opgesteld feitelijk aan het werk zou gaan.²²⁸ Het antwoord van Docters van Leeuwen d.d. 27 maart 1997 was niet mis te verstaan. Om te beginnen verweet hij Holthuis dat hij zijn brief aan hem en niet aan Gonsalves als portefeuillehouder had gestuurd: “Het feit dat ik eerder met de heren Zwerwer en Godlieb over dit onderwerp heb gesproken doet hier niets aan af”. Vervolgens wees hij erop dat de weergave van het gesprek in de nota-Zwerwer “niet helemaal juist” was.²²⁹ In dat gesprek had hij aangegeven, zo schreef hij, dat het strafvorderlijk kader van het onderzoek bleef zoals het was vastgesteld. Tevens had hij aangegeven dat hij er begrip voor had dat van de informatie die uit onderzoek naar voren kwam, nog niet kon worden bepaald of deze binnen het opgedragen kader viel (hoorden alle puzzelstukjes wel bij dezelfde puzzel). Meer in het algemeen had hij, zo vervolgde hij, gewezen op de noodzaak om normale kaders te kiezen die zonneklaar maakten dat men niet met de voorfase van een justitiële inlichtingendienst bezig was.

Veel loste deze discussie echter niet op volgens Van Gemert²³⁰:

“Het was heel moeilijk om met spoor 2 samen te werken. Ik kon alleen vanuit de politielijn het een en ander afdwingen. Maar in de justitielijn lukte het niet om afspraken feitelijk tot uitvoering te brengen. Een van de problemen was de omgang met informanten. Wij vonden op een bepaald moment dat het spoor-2-onderzoek veel te dicht kwam bij ons opsporingsonderzoek. Ik heb toen vanuit de politielijn Godlieb erbij gehaald en gezegd dat het zo wat mij betreft niet langer kon. Dat heeft ook daadwerkelijk geleid, bij het college, tot een inperking van het onderzoek van spoor 2 en indirect heeft dat ook weer ertoe geleid dat Godlieb zich terugtrok. Maar omdat het zo werd ingeperkt kwam het ook weer heel dicht bij het strafrechtelijk onderzoek en dat wilde ik niet. Ik heb altijd op het standpunt gestaan: “laat de BVD dit veiligheidsonderzoek maar doen”. Ik wilde dit onderzoek niet voegen met het strafrechtelijk onderzoek.”

²²⁷ Dagjournaal “Argus team” d.d. 10 maart 1997 (F7).

²²⁸ Brief H. Holthuis d.d. 19 maart 1997 aan A. Docters van Leeuwen (F18).

²²⁹ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 27 maart 1997 aan H. Holthuis (F18).

²³⁰ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

5.4 De concrete onderzoeksactiviteiten van spoor 2

In het licht van de aanhoudende perikelen met betrekking tot de opdracht van spoor 2 is het niet verwonderlijk dat het voor de teamleiding moeilijk was om de onderzoeksactiviteiten van de teamleden systematisch te organiseren. Zo werd er bijvoorbeeld in de loop van januari 1997 een systeem met werkopdrachten ontwikkeld maar dit systeem werd in de praktijk niet ten volle gehanteerd.²³¹

De methode die wel min of meer systematisch werd toegepast was die van het interview. In totaal werden er in de periode 20 december 1996 - 14 februari 1997 22 interviews afgenomen van politiemensen – vooral hoofden van divisies georganiseerde criminaliteit of criminele inlichtingendiensten – en ervaren (zaaks- en/of CID-)officieren van justitie. Er waren er aanvankelijk 28 gepland. Van al deze interviews – voor het grootste deel opgebouwd rond de stellingen die in de plannen van aanpak waren neergezet – werd een proces-verbaal opge maakt; de verslagen van de interviews werden er als bijlagen aan toegevoegd.²³² De lengte van deze verslagen varieert nogal en ook hun inhoud. In sommige verslagen worden bij bepaalde zaken man en paard genoemd, in andere blijft het veeleer bij algemeenheden; er zijn er echter ook waarin beide voorkomen. De ene keer wordt veelvuldig verwezen naar andere personen die meer zouden afweten van bepaalde verwonderlijke kwesties, de andere keer blijft dit soort verwijzingen zo goed als achterwege. Wat de verslagen natuurlijk gemeen hebben, zijn de blijken van grote interesse van de interviewers voor niet-integere en/of corruptieve relaties van politiemensen, justitiefunctionarissen, advocaten, medewerkers van de douane en ook wel leden van het openbaar bestuur. Tientallen (verhalen over) voorbeelden van (mogelijks) zulke relaties werden tijdens de interviews genoemd. Waarbij moet worden aangetekend dat geen enkele keer bewijs werd aangedragen voor grootschalige of indringende corruptie bij de overheid of aan de kant van individuele ambtenaren. Diverse van de meer belangrijke gevallen werden trouwens ook reeds in het kader van de werkzaamheden van de Commissie-Van Traa openlijk en binnenkamers genoemd of zijn anderszins – via de normale perskanalen – bekend geworden. Overigens werd in diverse rapporten wel gewezen op mogelijk belangrijke bronnen van corruptie, bedenkelijke contacten met criminelen en ondoorzichtige subsidieregelingen.

De verslagen van de teamvergaderingen die op gezette tijden – om de week, meestal echter om de twee en soms drie weken – werden gehouden, verschaffen eveneens een beeld van de al met al schaarse onderzoeksactiviteiten die door het (kleine) team werden ondernomen. Hieruit blijkt dat er op een gegeven moment over werd gedacht om dossiers over onder meer advocaten samen te stellen. Verder werd gepoogd inzicht te krijgen in de rol van buitenlandse inlichtingendiensten op Nederlandse bodem. Ook wordt af en toe gemeld dat er bezoeken werden afgelegd bij andere teams zoals het Prisma-team in Den Haag. Geregeld werd er interesse aan de dag gelegd voor het fenomeen van de liquidaties. En bij

²³¹ In totaal werd er 177 opdrachten in vraagvorm geformuleerd. Blijkens onze gegevens werden er slechts enkele volgens het betrokken systeem beantwoord (F8).

²³² De onderhavige processen-verbaal en verslagen zijn opgenomen in een apart bestand "Interviews "Argus team" (F7).

gelegenheid werden er kennelijk eveneens meer strategische kwesties besproken. Begin maart 1997 rees bijvoorbeeld de vraag of het team zich toch niet meer op de periode voor 1992 moest richten. Volgens een van de deelnemers lag “daar de oplossing”.²³³

Ook het dagjournaal van het Argus team dat tot 11 maart 1997 onder deze naam werd bijgehouden, werpt enig bijkomend licht op de onderzoeksactiviteiten.²³⁴ Wat het onder meer beter dan de vergaderverslagen laat zien, zijn zowel de moeilijkheden die het team ondervond bij de start van zijn onderzoek als de medewerking die het op andere plaatsen ondervond. Zo werd op 12 december 1996 gemuteerd dat het bezoek van de leiding van het LRT en spoor 1 aan het kernteam Amsterdam “ook voor spoor 2 een blokkade (met instemming van hoofdofficier Amsterdam)” had opgeleverd. Daarentegen werd op 20 december 1996 vastgelegd dat het interview met de leiding van de rechedienst in Gooi- en Vechtstreek plezierig verliep. Op 27 januari 1997 bleek echter dat dit gesprek de nodige deining had veroorzaakt en moest worden stilgelegd. Het interview met een bepaalde officier van justitie had dan wel weer onbelemmerd kunnen plaatsvinden en veel informatie gegenereerd. Tevens laat dit journaal zien dat het team – kennelijk in het verlengde van de eerder gemaakte afspraken – af en toe van de CRI inderdaad de beschikking kreeg over uiterst vertrouwelijke informatie. In aansluiting hierop kan worden vastgesteld dat Zwerwer in de loop van januari 1997 werd betrokken bij besprekingen met een informant die door de CRI zouden worden “begeleid”.

Godlieb maakte eind februari een begin met het eindverslag over de werkzaamheden van het team. Dit verslag zelf is er uiteindelijk evenwel niet gekomen.²³⁵ Er ligt alleen een “Inleiding tot het verslag fase 1” die dateert van 25 februari 1997 en die door Godlieb werd toegestuurd aan Holthuis en Gonsalves. In de aanbiedingsbrief aan Gonsalves hield hij het bij een paar zakelijke opmerkingen zoals de opmerking dat een groot gedeelte van de bevindingen wel geen direct verband hield of leek te houden met de onderzoeksopdracht zoals die onlangs was geherformuleerd, maar dat hij ze niettemin niet aan het college van procureurs-generaal wilde onthouden.²³⁶ In zijn aanbiedingsbrief aan Holthuis – die overigens een dag later werd doorgefaxt aan Gonsalves – maakte Godlieb echter van zijn hart niet bepaald een moordkuil. Hij maakte, zo schreef hij in het begin, de inleiding “met enige gemengde gevoelens” over maar bood niettemin aan het slot – met het nodige gevoel voor understatement – gaarne zijn diensten aan voor het op enigerlei wijze voortzetten van inlichtingenwerk, want uiteindelijk was dat zijn drijfveer geweest om IJsselland te verlaten, zoals ook voor enkele andere leden van het team.²³⁷

²³³ Deze verslagen bevinden zich onder meer in F11.

²³⁴ Dit journaal bevindt zich in F7.

²³⁵ In het verslag van het periodiek afstemmingsoverleg tussen de teamleidingen en H. Holthuis d.d. 10 maart 1997 liet deze laatste weten dat een vervolg op deze inleiding niet noodzakelijk was (C9).

²³⁶ Brief A. Godlieb aan R. Gonsalves d.d. 27 februari 1997 (B6).

²³⁷ Brief A. Godlieb aan H. Holthuis d.d. 26 februari 1997 (B6).

In deze inleiding werd allereerst vrij uitvoerig stilgestaan bij al de moeilijkheden die hiervoor werden besproken. Vervolgens werden bondig de onderzoeksresultaten van fase 1 samengevat.²³⁸ Enkele belangrijke punten in deze samenvatting zijn:

- dat er in het politieveld een “meer dan nadrukkelijke behoefte aan het adequaat oppakken van signalen over corruptie, lekken van informatie, ongewenste contacten etc. door/van politieambtenaren” bestond;
- dat de werkwijze van het team “tot bijzondere resultaten kan leiden is nadrukkelijk gebleken; zo werden de onderzoekers op basis van vertrouwen deelgenoot gemaakt van “opmerkelijke” resp. “onverklaarbare” voorvallen die direct te relateren zijn aan de integriteit van het politieapparaat”;
- dat de spin off van grote onderzoeken vaak aanwijzingen bevat “voor niet integer handelen door bestuurders en ambtenaren”;
- dat er haast geen groot onderzoek kan passeren of er komen “(veelal zachte, maar soms ook harde) signalen van onjuist handelen van advocaten; variërend van “rekkelijkheid” tot directe ondersteuning van crimineel handelen”;
- en dat er veel aanwijzingen zijn dat Nederland disproportioneel meer is betrokken “bij financiële constructies die primair het witwassen van omvangrijke geldstromen lijken te beogen”.

Er was dan ook, zo rondde Godlieb af, alle aanleiding toe:

“(...) om met een klein hoogwaardig team door te gaan op de ingeslagen (brede) weg. Op deze wijze lukt het om middels opgebouwde vertrouwensrelaties informatie boven tafel te krijgen die anders vermoedelijk nimmer zal worden prijsgegeven.”

Wat dit slotakkoord concreet voor het team betekende legde het vast in een nota van 10 maart 1997 betreffende “Onderzoek 26-01; potentiële onderzoeksprojecten”.²³⁹ Het waren er vijf. Het eerste project bestond uit het verzamelen van alle informatie uit het Fort-dossier met betrekking tot verdwenen drugs in een aantal trajecten; in dit project werden zeven deelprojecten onderscheiden waaronder een mogelijk geval van parallel-import. Het tweede project was hoofdzakelijk gericht op de betrokkenheid van bepaalde instanties bij de afwikkeling van twee drugstransporten. Het derde project had betrekking op het fenomeen van de liquidaties. In het vierde project ging het om het uitdiepen van de rol van een bepaald persoon. En het vijfde project had betrekking op deals met criminelen .

Deze “Inleiding” van Godlieb werd besproken in de vergadering van het college van procureurs-generaal op 19 maart 1997. De vraag waarvoor het college zich in deze vergadering geplaatst zag luidde of dit onderzoek organisatorisch moest worden opgehangen bij het LRT-onderzoek 060, spoor 1, of dat een apart traject moest worden gevolgd. Onder verwijzing naar een gesprek met

²³⁸ “Onderzoek m.b.t. faciliterende structuren georganiseerde criminaliteit (post-Fort-onderzoek); inleiding tot het verslag fase 1” (F11).

²³⁹ Deze nota bevindt zich onder meer in C7.

Zwerwer en Godlieb werd aangegeven dat dit onderzoek niet ondergebracht moest worden bij het LRT maar aansluiting gezocht moest worden bij de CID. Het gevaar van procedurele vermenging met spoor 1 werd namelijk reëel gevonden. Daarnaast moest er toch ook voldoende draagvlak voor het onderzoek worden gecreëerd.

In aansluiting hierop werd beslist dat Gonsalves de mogelijkheden van organisatorische onderbrenging van het onderzoek zou (laten) onderzoeken. Maar dit wel met de kanttekening dat de keuze voor heldere gezagslijnen belangrijk was en dat er een duidelijke verbinding met de CID moest zijn.²⁴⁰

Het moge duidelijk zijn dat dit oordeel of toch in elk geval deze notulen niet uitblonk(en) in helderheid: over welke CID gaat het hier eigenlijk? Nog belangrijker is dat het volkomen haaks stond op wat Docters van Leeuwen op 27 maart 1997 zou schrijven aan Holthuis. In de desbetreffende brief – zie hiervoor – stelde hij namelijk met nadruk dat het college van procureurs-generaal van oordeel was dat het onderzoek van spoor 2 moest worden ingebed bij het LRT.

5.5 De verhoudingen tussen de beide teams en het hoofd LBOM

De beide teams organiseerden niet alleen intern overleg. In het verlengde van de principe-afspraken die in november waren gemaakt vergaderden de teamleidingen op gezette tijden ook samen – acht keer in de maanden januari-maart 1997. Daarenboven vond er in deze drie maanden drie keer periodiek overleg plaats tussen de teamleidingen en Holthuis. De verslagen van al deze vergaderingen zijn meestal beknopt maar geven desalniettemin een beeld van de onderlinge verhoudingen tussen de beide teams.²⁴¹

In de twee soorten vergaderingen werd natuurlijk veelvuldig gesproken over allerhande materiële en personele kwesties. Ook de perikelen met de formulering van de opdracht van spoor 2 werden bij herhaling aan de orde gesteld. De verslagen laten soms wel eens iets doorschemeren van verschillen in inzicht respectievelijk wederzijdse irritaties tussen de beide teams bij de bespreking van al deze problemen, maar zij groeiden – zo te lezen – niet uit tot heuse conflicten. Dit had op zich echter best wel gekund, bijvoorbeeld bij de bespreking van de huisvestingsproblemen. Van de kant van spoor 2 werd op een bepaald moment immers bepleit dat die konden worden opgevangen door een andere verdieping in hetzelfde gebouw erbij te nemen, terwijl door spoor 1 de voorkeur werd gegeven aan inhuizing bij het LRT. Dit verschil van inzicht zette natuurlijk het uitgangspunt van het gehele onderzoek ter discussie: beide teams vormen een geheel.²⁴²

Ook de bespreking van de planning en de voortgang van de onderscheiden onderzoeksactiviteiten verliep in het algemeen zonder problemen. Waarbij wel direct moet worden aangetekend dat gaandeweg steeds minder over deze activi-

²⁴⁰ Vastgestelde notulen vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 19 maart 1997 (B1).

²⁴¹ Al deze verslagen bevinden zich in C9.

²⁴² Verslag periodiek afstemmingsoverleg d.d. 10 maart 1997 (C9).

teiten werd verteld, althans genotuleerd. Deels was dit het gevolg van het feit dat het vertrouwen tussen de beide teams onder grote druk was komen te staan. De reden hiervan was niet zozeer dat van de kant van spoor 1 soms werd aangegeven dat spoor 2 bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld interviews, beter achterwege kon laten of ze beter op een later tijdstip zou organiseren. Ook het feit dat leden van spoor 1 wel konden rekenen op een zekere medewerking van het parket Amsterdam – bij herhaling werd medegedeeld dat er op CID-niveau over en weer informatie werd uitgewisseld – en die van spoor 2 niet, werd, openlijk althans, niet als een probleem opgevoerd. En naar het schijnt leidden de bezoeken van spoor 1 aan de BVD om te zien of deze dienst nog informatie had over haar subjecten ook niet tot grote moeilijkheden.

Het probleem dat de verhoudingen voor het eerst wel zwaar op de proef stelde, was dat van de uitwisseling van de informatie die de beide teams vergaarden en in het bijzonder de uitwisseling van informatie betreffende de achtergronden van de IRT-affaire.

Zwerwer maakte voor het eerst melding van uiterst geheime contacten met een informant in de vergadering van de teamleidingen d.d. 14 januari 1997. Hij vertelde erbij dat de betrokkene zich eigenlijk had gemeld via de minister of althans het ministerie van Justitie. Deze mededeling riep het hele probleem van de informatie-uitwisseling op. Zo erg zelfs dat er op 24 januari 1997 op verzoek van de leiding van spoor 1 een speciale vergadering werd belegd over “de kwaliteit van de info-uitwisseling tussen het team Argus en het team 96960”. Op deze vergadering riep Noordhoek eerst de afspraken in herinnering die volgens hem in de loop van november en december waren gemaakt: volledige uitwisseling van informatie, regelmatig overleg tussen de teamleidingen et cetera. Vervolgens stelde hij dat “door de teamleiding van Argus aan de hiervoor onder 1. genoemde punten geen goed gevolg wordt gegeven”. Verder verweet hij Zwerwer dat hij de teamleiding van spoor 1 niet de informatie wilde meedelen die naar boven was gekomen in de contacten met de genoemde informant. Zwerwer sprak de algemene aantijging van Noordhoek ronduit tegen en samen met Godlieb maakte hij spoor 1 hetzelfde verwijt. Wat het concrete geval betreft zei hij dat het gesprek met de informant dat hij had bijgewoond, niet had plaatsgevonden “uit hoofde van het onderzoek Argus” en dat de informant trouwens was toegezegd dat de verkregen informatie niet zou worden bekendgemaakt. Na lang praten stelden beide partijen tenslotte niettemin vast dat zij zich zouden houden aan de gemaakte afspraken. Erg overtuigend was dit besluit echter niet want uit de notulen kan worden opgemaakt dat er tot het laatste moment verschil van mening bleef bestaan over het antwoord op de vraag of alle informatie in beginsel moest worden uitgewisseld.²⁴³ In het periodieke overleg van 7 februari 1997 met Holthuis kwam dit fundamentele conflict als zodanig niet op tafel. De vraag van Holthuis of de betrokken informant relevante informatie kon verschaffen voor het onderzoek KL 2601 en/of O60 beantwoordde Zwerwer wel. Hij deelde mee dat er in de toekomst mogelijk ook gesprekken konden worden gevoerd

²⁴³ Verslag overleg teamleiding van onderzoek Argus en 96060 d.d. 24 januari 1997 (C9).

tussen de informant en CID'ers en dat de informatie daarna mogelijk exploiteerbaar kon worden gemaakt.²⁴⁴

De enige keer dat Holthuis trouwens echt zijn ongenoegen over de gang van zaken liet blijken was naar aanleiding van de demarche van Zwerwer op 26 februari 1997 in de richting van Docters van Leeuwen. In de notulen werd opgetekend dat hij meedeelde²⁴⁵:

“(...) dat hij als hoofdofficier van justitie van het LBOM de verantwoordelijkheid draagt voor het onderzoek 060 en KL 2601. Hij benadrukt dat het niet verstandig is om regelmatig de leden van het college van procureurs-generaal te bezoeken voor dergelijke zaakinhoudelijke aspecten en extra terugkoppelingen. Raadzamer is het om op bepaalde momenten het college duidelijk in te lichten over de resultaten respectievelijk de voortgang van het onderzoek.”

Voor het overige beperkte hij zich bij (dreigende) geschillen van inzicht tussen de teamleidingen meestal tot het beklemtonen van het grote belang van de wederzijdse afstemming van de onderzoeken. In het interview kwam hij nog eens terug op de rechtstreekse contacten tussen Docters van Leeuwen en Zwerwer²⁴⁶:

“Sieb Zwerwer had feitelijk veel contact met Arthur. Er was wat dat betreft een dubbele lijn, niet alleen had ik als hoofdofficier een relatie met Arthur, maar in feite had Sieb ook een directe relatie met hem. Ik heb dat maar zo gelaten. (...) Ja, waarom werd er toen niet door mij met de vuist op tafel geslagen? Wij hadden net de IRT-affaire achter de rug en waren nu opgezadeld als landelijk rechercheteam met deze klus.”

Zwerwer beaamde op zijn beurt dat hij²⁴⁷:

“(...) een heel goede band (had) met Docters van Leeuwen. Wanneer ik hem belde of opzocht heb ik dat altijd met Holthuis vooraf besproken. Ik heb Holthuis altijd beschouwd als mijn materiële baas, dat wil zeggen voor het beheer van de dingen.”

En Docters van Leeuwen maakte in het interview evenmin een geheim van zijn rechtstreekse relaties met de onderscheiden leden van het openbaar ministerie²⁴⁸:

“Ik had ook eigenlijk het minste direct contact met Noordhoek. Zwerwer informeerde mij altijd intensief. Met Snijders waren er ook regel-

²⁴⁴ Verslag periodiek afstemmingsoverleg d.d. 7 februari 1997 (C9).

²⁴⁵ Verslag periodiek afstemmingsoverleg d.d. 10 maart 1997 (C9).

²⁴⁶ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

²⁴⁷ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

²⁴⁸ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

matig contacten, zelfs nog in de periode dat ik geen voorzitter meer was van het college. Hetzelfde gold, zolang ik procureur-generaal was, voor Holthuis; met hem praatte ik ook regelmatig bij.”

5.6 De voortgang van de aanpalende onderzoeken

Hiervoor werden vier aanpalende onderzoeken aangehaald die op het eerste oog weinig of niets te maken leken te hebben met het O60-onderzoek: de zaak-Swennen, het meinedonderzoek ten aanzien van L. en Van V., de affaire met “Haagse Kees” en de kwestie-Van T. Uit de bespreking van hun origine en verloop in de zomer en het najaar van 1996 moge echter zijn gebleken dat zij wel degelijk een of meer raakvlakken met dit “hoofdonderzoek” hadden. Hierom is het aangewezen om ook voor de onderhavige periode in te gaan op hun voortgang. Althans op die van twee van hen: het meinedonderzoek en de affaire met “Haagse Kees”. De onderzoeken die hier buiten beeld worden gelaten zijn dus die in de zaak-Swennen en in de kwestie-Van T. Blijkens de stukken waarover wij beschikken speelde het eerstgenoemde onderzoek in de onderhavige periode geen rol in de onmiddellijke context van het O60-onderzoek. Het laatstgenoemde onderzoek lag in de onderhavige periode stil, met name omdat – zoals hiervoor reeds werd aangegeven – advocaat Korvinus niet in de gelegenheid was om de vragen te formuleren die hij omtrent deze kwestie aan de orde wilde stellen.

5.6.1 *Het verdere onderzoek in de meinedzaak tegen L. en Van V.*

In het begin van 1997 werd het onderzoek in deze zaak afgerond en kwam het tot de dagvaarding van de beide verdachten voor de rechtbank te 's-Gravenhage. Op de eerste dag – 28 maart 1997 – kwam het meteen tot schermutselingen tussen de verdediging en de betrokken officier van justitie Slits over de op te roepen getuigen. Een van hen was de procureur-generaal Gonsalves. De verdediging wilde hem graag aan de tand voelen over de rubricering “staatsgeheim” van stukken uit het Fort-archief. Slits vond dit niet nodig omdat hij naar zijn mening voldoende kon aantonen hoe er in dezen was gehandeld. Hij had niet alleen de correspondentie met Gonsalves uit september 1996 overlegd maar ook een brief van de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie Borghouts.²⁴⁹ Deze brief – waarnaar hiervoor reeds werd verwezen – dateerde van 18 maart 1997 en was gericht aan Slits. Borghouts stelde hierin dat de rubricering van het Fort-archief tot staatsgeheim begin 1996 mondeling was afgesproken met de BVD en dat bij die gelegenheid tevens was overeengekomen dat een beslissing tot derubricering ten behoeve van een strafzaak namens de secretaris-generaal zou kunnen worden genomen door een lid van het college van procureurs-generaal. En, zo vervolgde hij, Gonsalves was op de hoogte van deze afspraak en had dientengevolge geheel bevoegd behandeld toen hij delen van het archief ter beschikking had gesteld.²⁵⁰

²⁴⁹ Nota F. Slits d.d. 28 maart 1997 met zijn beoordeling van de getuigenlijsten in de onderhavige strafzaak (C2).

²⁵⁰ Brief H. Borghouts d.d. 18 maart 1997 aan F. Slits (C2).

De rechtbank was het met de argumenten van Slits volmondig eens en stelde dat niet aannemelijk was gemaakt welk verdedigingsbelang met het horen van de desbetreffende getuigen gediend zou kunnen zijn.²⁵¹ Niettemin wees de rechtbank de zaak terug naar de rechter-commissaris om een hele reeks andere getuigen te horen.²⁵²

Verder is het hier van belang om erop te wijzen dat Noordhoek naar aanleiding van de coördinatievergadering die op 2 december 1996 op het LBOM had plaatsgevonden op 9 januari 1997 met het oog op de voorbereiding van het 060-onderzoek aan Slits verzocht om een afschrift van de processen-verbaal, inclusief de onderliggende stukken, betreffende de verdenking van meined jegens L. en Van V.²⁵³ Slits legde deze vraag dezelfde dag nog schriftelijk voor aan Gonsalves.²⁵⁴ Gonsalves leidde deze brief enkele dagen later door aan Holthuis met het verzoek om hem van advies te dienen of en zo ja, onder welke voorwaarden, aan dit verzoek kon worden voldaan.²⁵⁵ Kennelijk viel dit advies positief uit want op 4 maart 1997 maakte Slits de gevraagde stukken over aan Holthuis (onder het voorbehoud dat Gonsalves er nog zijn goedkeuring aan zou hechten).²⁵⁶ Een maand later stuurde hij Noordhoek rechtstreeks nog andere stukken toe die betrekking hadden op deze strafzaak.²⁵⁷

Dit onderzoek laat dus niet alleen goed zien dat er onder voorwaarden stukken uit het Fort-archief konden en kunnen gebruikt in strafzaken maar ook dat er ook de nodige samenwerking bestond tussen de meinedonderzoekers en de onderzoekers van het LRT-team.

5.6.2 *Het verdere verloop van de affaire met "Haagse Kees"*

Hiervoor werd reeds aangegeven dat de minister van Justitie bij brief van 11 november 1996 aan Docters van Leeuwen had verzocht om een aantal vragen die in het kader van deze affaire waren gerezen mee te nemen in het verdere onderzoek naar het functioneren van de RCID Kennemerland. Zij had hem evenwel ook gevraagd om de rijksrecherche een onderzoek te laten instellen naar de vraag of "Haagse Kees" zich na de ontvangst van de twee miljoen gulden ook metterdaad in het buitenland had gevestigd en haar medio december 1996

²⁵¹ Conceptuittreksel uit proces-verbaal van de zitting d.d. 28 maart 1997 van de meervoudige strafkamer van de arrondissementsstrafkamer te 's-Gravenhage inzake de verdachte L. en de verdachte Van V. (C2).

²⁵² Deze strafzaak moet worden onderscheiden van de strafzaak tegen L. en VdP. terzake van hun onware/meinedige verklaringen in de zaak-Hooghiemstra over de werkwijze die in de pro-actieve respectievelijk opsporingsfase werd toegepast. Ook in deze strafzaak speelde evenwel het probleem van het gebruik van als staatsgeheim aangemerkte stukken uit het Fort-archief. Zie de brief van J. Blok d.d. 19 februari 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (D21).

²⁵³ Brief E. Noordhoek d.d. 9 januari 1997 aan F. Slits (C2).

²⁵⁴ Brief F. Slits d.d. 9 januari 1997 aan R. Gonsalves (C2).

²⁵⁵ Brief R. Gonsalves d.d. 14 januari 1997 aan H. Holthuis (C2).

²⁵⁶ Brief F. Slits d.d. 4 maart 1997 aan H. Holthuis (C2).

²⁵⁷ Brief F. Slits d.d. 2 april 1997 aan E. Noordhoek (C2).

te berichten over de resultaten van dit onderzoek. Parallel hieraan werd omstreeks die tijd contact gezocht met het ministerie van Financiën om na te gaan of deze voormalige informant eventueel ook fiscaal kon worden aangepakt.²⁵⁸ Om dit uit te kunnen zoeken werd kort na 21 november 1996 een kopie van het departementale dossier betreffende “Haagse Kees” verstrekt aan de belastingdienst.²⁵⁹ Een week eerder – op 13 november 1996 – had de leiding van het departement overigens al ingestemd met de verstrekking van een kopie hiervan aan Noordhoek.²⁶⁰

Op 8 januari 1997 schreef een beleidsambtenaar op het departement van Justitie een brief aan de minister van Justitie over de manier waarop het openbaar ministerie en in het bijzonder Docters van Leeuwen was omgegaan met haar verzoek van 11 november 1996.²⁶¹ Al voor de Kerstdagen was hem uit contacten met het parket-generaal gebleken dat dit verzoek was blijven liggen. Eerst was aangevoerd dat dit een gevolg van “drukke” was geweest. Later was gebleken dat er meer aan de hand was, namelijk dat de rijksrecherche geen opdracht was gegeven om het gevraagde onderzoek te doen omdat het openbaar ministerie van mening was dat er – zonder het bestaan van een verdenking in strafrechtelijke zin – geen titel was om een nader onderzoek in te stellen naar de verblijfplaats van de ex-informant en voorts dat tijdens het overleg op 24 september 1996 was afgesproken dat geen nader onderzoek noodzakelijk was naar de rol van de betrokken leden van het openbaar ministerie. Na overleg op het departement – eveneens op 8 januari – was de betrokken medewerker van het parket-generaal overstag gegaan en had hij opeens toch mogelijkheden gezien voor een nader onderzoek naar de verblijfplaats van “Haagse Kees”. Zodoende werd geconcludeerd dat wederom moest worden vastgesteld dat het parket-generaal niet adequaat had gehandeld met betrekking tot een verzoek dat schriftelijk aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal was gericht. Er werd geadviseerd om het openbaar ministerie nog enkele dagen de tijd te geven en af te wachten of er alsnog uitvoering zou worden gegeven aan het verzoek. Zou dit niet het geval zijn, dan zou Docters van Leeuwen mondeling over deze kwestie om opheldering moeten worden gevraagd en zou in elk geval moeten worden bewerkstelligd dat de rijksrecherche het gevraagde onderzoek alsnog zou instellen.

In aansluiting op deze nota schreef de minister van Justitie op 21 januari 1997 een brief aan Docters van Leeuwen waarin zij haar verbazing uitsprak over het feit dat het gevraagde onderzoek zelfs nog niet aan de rijksrecherche was opgedragen. Verder verzocht zij hem er onverwijld zorg voor te dragen dat aan haar verzoek alsnog uitvoering werd gegeven. Bovendien vernam zij graag waarom tot op heden de rijksrecherche geen opdracht tot bedoeld onderzoek had gehad.²⁶²

²⁵⁸ Nota d.d. 13 november 1996 aan de minister van Justitie (A5).

²⁵⁹ Nota d.d. 21 november 1996 aan de secretaris-generaal (A5). Aan de discussie over de fiscale afwikkeling van de zaak gaan we hier voorbij.

²⁶⁰ Nota d.d. 13 november 1996 aan de minister van Justitie (A5).

²⁶¹ Nota d.d. 8 januari 1997 aan de minister van Justitie (A5).

²⁶² Brief minister van Justitie d.d. 21 januari 1997 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

De dag daarop – op 22 januari 1997 – schreef Docters van Leeuwen terug dat hij naar aanleiding van de brief van 11 november 1996 de dossiers over “Haagse Kees” nader had laten bestuderen om te bezien op welke wijze en door wie dat onderzoek zou moeten worden verricht, alsmede wat de reikwijdte van dat onderzoek zou moeten zijn. Hij vervolgde met te zeggen dat er inmiddels een aanvang was gemaakt met dit onderzoek en dat het college over de zaak eindverantwoording zou afleggen tegenover haar. Hij zou de rijksrecherche bij dit onderzoek betrekken zodra feiten en omstandigheden naar voren kwamen die inschakeling van de rijksrecherche rechtvaardigden. De verwachting was dat er in de eerste helft van februari nader bericht zou kunnen worden gegeven.²⁶³

Het onderzoek nam echter meer tijd in beslag dan verwacht. Pas op 19 maart 1997 kon Docters van Leeuwen de uitslag van het onderzoek mededelen.²⁶⁴ Die kwam erop neer dat er op een enkel punt na geen nieuwe inzichten waren verkregen in de zaak van “Haagse Kees” en dat er evenmin iemand een verwijt kon worden gemaakt betreffende zijn/haar optreden in deze zaak. Onder verwijzing naar andere “netelige dossiers van voormalige infiltranten en informanten” bracht Docters van Leeuwen verder naar voren dat in verband met deze dossiers, ondanks allerhande voorzorgsmaatregelen, toch “politiek/publicitair zeer gevoelige incidenten” konden ontstaan en dat een adequate verzameling van feiten tot op het hoogste niveau dus van groot belang was. Wat in dit verband nog ontbrak, zo meende Docters van Leeuwen, was “een efficiënte en effectieve aansluiting van college en minister” aan het platform van CID-officieren. Om dit tekort te repareren stelde hij voor om een beleidsgroep te vormen waarin ook een of meer medewerkers van het departement zouden zitten. Na het nodige vooroverleg op het departement schreef de minister van Justitie op 28 mei 1997 aan Docters van Leeuwen dat zij instemde met zijn voorstel om een “werkgroep” in te stellen. Op de andere punten in de laatstgenoemde brief kwam zij niet terug.²⁶⁵ Wel liet zij op dezelfde dag de voorzitter van de Tweede Kamer weten dat het nadere onderzoek dat zij had laten instellen naar aanleiding van Kamervragen over de verblijfplaats van een voormalige informant geen nieuwe inzichten hieromtrent had verschaft.²⁶⁶

5.7 De opkomst van het derde spoor

De hevige aanvaring die zich in januari 1997 voordeed tussen Zwerwer en Noordhoek omtrent de contacten met een bepaalde informant vormde in zekere

²⁶³ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 22 januari 1997 aan minister van Justitie (A5).

²⁶⁴ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 19 maart 1997 aan minister van Justitie (A5). Hierbij moet worden aangetekend dat er tussentijds wel contacten zijn geweest tussen het parket-generaal en het departement over het onderzoek en eveneens over het ontwerp van deze brief aan de minister van Justitie. Zie onder meer een nota d.d. 17 maart 1997 van een beleidsambtenaar van het parket-generaal (A5).

²⁶⁵ Brief minister van Justitie (namens haar ondertekend door de secretaris-generaal) d.d. 28 mei 1997 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

²⁶⁶ Brief minister van Justitie (namens haar ondertekend door de secretaris-generaal) d.d. 28 mei 1997 aan A. Docters van Leeuwen (A5).

zin slechts de manifestatie van een veel belangrijkere ontwikkeling: de opkomst van een derde spoor (afgezien nog van de activiteiten op het Amsterdamse parket die wellicht als een vierde spoor kunnen worden gekenschetst). Wat was er namelijk aan de hand?

De betrokken informant had naar aanleiding van het verhoor van een overheidsfunctionaris bij de Commissie-Van Traa contact gezocht met het ministerie van Justitie. In de brief die hij – inmiddels “Fokker” gedoopt – aan de minister schreef beweerde hij te weten hoe het er in de IRT-tijd werkelijk aan toe was gegaan en dat hij bereid was om hierover verklaringen af te leggen, wanneer dit zou gebeuren in het bijzijn van een hoge ambtenaar. “Fokker” suggereerde in het bijzonder dat (iemand van) de FIOD een hoogstbedenkelijke rol had gespeeld in de drugstransporten. Een van de redenen waarom het parket Haarlem werd benaderd om met deze persoon aan de praat te gaan was de eerdere betrokkenheid van Sniijders bij de afwikkeling van informantenkwesties.²⁶⁷ Naar zijn eigen zeggen kreeg hij namelijk van Borghouts zelf het verzoek om met betrokkene te gaan spreken. En het was Sniijders die vervolgens Zwerwer aansprak om de rol van hoge ambtenaar te spelen. Verder betrok hij niet alleen De Wit maar ook Schouten bij de zaak. De Wit omdat hij wilde voorkomen dat de RCID Kennemerland in dit verband een rol zou gaan spelen.²⁶⁸ De aanwezigheid van Schouten vond hij nodig om een veiligheidsrisico-analyse te maken.²⁶⁹

Het is niet onbelangrijk om te weten waarom rondom het verhoor van deze briefschrijver zoveel onderzoeksactiviteiten werden ontplooid. Voor Holthuis was het duidelijk²⁷⁰:

“Dat is eigenlijk helemaal absurd. Op een bepaald moment meldt een bron zich rechtstreeks bij de minister en zegt dat hij wel weet hoe het in de IRT-periode precies gegaan is. Omdat men op het departement het idee had dat er bij het parket Haarlem wel iemand zat die er raad mee wist, heeft men Van Brummen gevraagd om met de betrokken man te gaan praten. Voor Peter Sniijders was dat de eerste keer dat hij op het toneel kon verschijnen. Hij had een zeer grote ambitie om duidelijkheid over de IRT-affaire te verkrijgen. Hij was Jolien Kuitert als CID-officier Kennemerland opgevolgd. Deze informatiebron vormde voor hem een aanknopingspunt om zich met het onderzoek bezig te gaan houden.”

Deze interpretatie van wat er zich in januari 1997 aan het ontpoppen was, vindt steun in wat Van Brummen ons zei in het interview²⁷¹:

“Een motivatie van Peter en van mij is gelegen in de wens om de on-derste steen boven te krijgen. We wilden meer zicht verkrijgen op de

²⁶⁷ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

²⁶⁸ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

²⁶⁹ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

²⁷⁰ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

²⁷¹ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

werkelijkheid die achter het IRT-tijdperk schuil ging. In zekere zin staat die motivatie los van het arrondissement Haarlem. Had ik bij wijze van spreken in Veenendaal gewerkt, dan was de drive van een persoon als Snijders ook daar op mij overgeslagen.”

En het is niet zo dat die nieuwe loot aan de onderzoeksstam door het college van procureurs-generaal of althans Docters van Leeuwen met tegenzin werd begroet. Snijders en Van Brummen kregen daarentegen alle ruimte om hun eigen spoor uit te werken. Docters van Leeuwen gaf tijdens het interview aan²⁷²:

“ Ik voeg daaraan toe, om even terug te komen op Peter Snijders en Van Brummen, dat het college als geheel hen nooit een stobreed in de weg heeft gelegd. Zij hadden onze volledige steun en rugdekking. Henk van Brummen zat er zeer nadrukkelijk bovenop, dat heb ik gemerkt. Daar hadden we ook intensief contact mee.”

En Ficq beaamde dat Snijders de ruimte kreeg om een heel eigen spoor te trekken²⁷³:

“ Snijders is in Haarlem onder moeilijke omstandigheden aan de slag gegaan en heeft ook heel goed werk geleverd. Het probleem was wel dat hij het werk uiteindelijk niet los kon laten, mede als gevolg van het feit dat hij in anderen te weinig vertrouwen heeft. Hij had eigenlijk alleen vertrouwen in zichzelf. Van Brummen (...) wilde geen conflict binnen zijn parket, met het gevolg dat Snijders een behoorlijke hoeveelheid vrijheid heeft gehad om zijn onderzoek vorm te geven.”

Het resultaat van dit alles was dat er begin 1997 eigenlijk langs vier sporen naar de waarheid en de werkelijkheid van de IRT-affaire werd gezocht: naast de formele sporen 1 en 2 ook nog eens door het parket Amsterdam en door het parket Haarlem. Waarbij niet uit het oog mag worden verloren dat ondertussen niet alleen de irritatie was toegenomen aan de kant van de sporen 1 en 2, maar ook aan de kant van spoor 3. Snijders schreef in elk geval op 13 april 1997 gegergd aan Van Brummen inzake de sporen 1 en 2 dat men wel voortdurend een beroep deed op hem om informatie aan te leveren, maar dat hij niet rechtstreeks bij die projecten werd betrokken. En dit terwijl volgens hem iedere keer bleek dat alle analyses teruggingen op de stellingen die hij had ontwikkeld.²⁷⁴

Van Gemert constateert achteraf²⁷⁵:

“Snijders heeft toch ook wel invloed uitgeoefend op alle ontwikkelingen. Het college heeft dat allemaal gelegitimeerd, dat er naast de activiteiten van het LRT ook nog opsporingsactiviteiten door Snijders wer-

²⁷² Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

²⁷³ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

²⁷⁴ Brief J. Snijders d.d. 13 april 1997 aan H. van Brummen (D23).

²⁷⁵ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

den verricht. Achteraf was het, gelet op de betrokkenheid van Snijders, beter geweest om meteen een koppel Snijders-Noordhoek te maken. Wellicht had dat toen heel goed gewerkt. Snijders heeft een enorm goed geheugen en had ook een langdurige betrokkenheid bij het onderzoek. Rick Noordhoek begon ten opzichte van hem dus met een enorme kennisachterstand en was in meerdere opzichten tegenovergesteld aan Snijders. Eigenlijk hebben ze als twee kapiteins aan het schip zitten sturen. De een is niet facilitair geweest voor de ander. Een fundamenteel verschil was ook dat Snijders veel directer gericht was op materiële waarheidsvinding; hij hoefde geen strafrechtelijke insteek te hebben. Maar wanneer je gekozen hebt om via de strafrechtelijke weg licht te werpen op het verleden, dan is dat veel moeilijker, dan kun je bepaalde gegevens eenvoudigweg niet gebruiken.”

5.8 Conclusie

In de lijn die voordien was uitgestippeld werkte het LRT-team in deze periode haar analyse van het Fort-archief uit en zette de resultaten hiervan om in een eindrapport en zes subjectrapporten. Opmerkelijk hierbij is dat – anders dan in de blauwdruk van augustus 1996 werd geponeerd – in de eindrapportage werd gesteld dat zowel J. als Van V. het meeste houvast boden voor nader onderzoek. Maar, zoals Van Gemert heeft verklaard, in het bijzonder het meenedonderzoek tegen L. en Van V. was een reden om voorlopig (ook) niet door te rechercheren op Van V. Deze keuze strookte overigens met de beslissing van het college op 4 september 1996 dat het laatstgenoemde onderzoek niet moest worden geïntegreerd in het 060-onderzoek maar dat de beide onderzoeken wel goed op elkaar moesten worden afgestemd.

Het onderzoek van spoor 2 werd in de betrokken periode stevast betiteld als een verkennend respectievelijk voorbereidend strafrechtelijk onderzoek, ook al bleef het algemene doel in de opeenvolgende voorstellen erg vaag: opheldering verschaffen over de integriteit van de overheid in de Nederlandse samenleving. Verder werd het nu eens wel dan weer niet gekoppeld aan het specifieke doel om meer licht te werpen op de hoofdrolspelers in de IRT-affaire en (de achtergrond van) het spel dat zij hadden gespeeld. Wat dit punt betreft wisselde het dus keer op keer van koers. Het college van procureurs-generaal hakte uiteindelijk in samenspraak met de minister van Justitie de knoop door en beperkte de actieradius van spoor 2 tot de laatstgenoemde doelstelling. Dit tot groot verdriet van de teamleiding die ondertussen door alle heen en weer gediscussieer over de draagwijdte van het onderzoek en door de weigering het team een eigen CID-status te geven toch al in hoge mate gedemotiveerd was geraakt. Want wat zou nu nog het verschil met spoor 1 zijn en eventueel de meerwaarde van het eigen team ten opzichte van het LRT-team? Met deze beslissing kwam de top van justitie dus als vanzelf in de buurt van het punt dat door de leiding van dit laatste team al in augustus 1996 was opgeworpen: moet de beslissing om een spoor 2 in te richten niet worden heroverwogen?

Hoezeer dit strategische debat over de doelstelling (en bevoegdheden) van de onderscheiden teams samenhang met de vraag naar hun plaats in het politiebestedel werd nooit duidelijker dan in dit korte tijdsgericht. Het antwoord op

deze vraag werd immers in hoge mate bepaald door de uitkomst van dit debat. Wie spoor 2 de opdracht toedichtte om een algemeen en breed CID-matig integriteitonderzoek in te stellen, die zag voor het team vooral een plaats in de BVD, de Bijzondere Zaken Centrale van de CRI of “ergens” in het KLPD. Wie veeleer vond dat het ging om een verkennend strafrechtelijk onderzoek tegen bepaalde personen die verkoos een positie voor het team binnen het LRT, inclusief het gebruik van de CID respectievelijk de CID-status van dit team. Waarbij het opmerkelijk is dat op hoog niveau in justitie werd gevonden dat het team onder geen beding mocht worden ingebed in het LBOM om zelfs de schijn te vermijden dat het de grondslag zou vormen voor een nationale justitiële inlichtingendienst. Deze visie maakte het immers welhaast per definitie onmogelijk om het tweede strategische doel van Docters van Leeuwen met het vervolgonderzoek binnen bereik te brengen of althans op zijn noodzakelijkheid en/of uitvoerbaarheid uit te testen.

Mede gelet op de continuïteit van de doelstelling van spoor 1 en zijn al met al planmatige manier van werken is het niet verwonderlijk dat het betrokken team zich in deze periode heel gericht concentreerde op een analyse van het Fort-archief met het oog de aanmaak van de subjectrapporten die eerder in het vooruitzicht waren gesteld. En dit met tastbaar resultaat: goedgestructureerde en onderbouwde inhoudsanalyses van het Fort-archief die een duidelijke prioriteitstelling in het verdere onderzoek mogelijk maakten. Dit neemt niet weg dat het team met het oog op het vervolgonderzoek in de onderhavige periode ook reeds bij andere diensten en in andere bronnen naging welke wetenschap daar(in) verscholen zat omtrent de betrokken personen. En dit is een belangrijk gegeven. Want het toont niet alleen aan men er vanuit ging dat de analyseresultaten geheel of ten dele zouden en konden worden omgezet in een meer operationeel vervolgonderzoek maar ook dat er voor het welslagen van dit onderzoek meer en andere gegevens nodig waren dan die welke het Fort-archief bevat, niet in het laatst natuurlijk vanwege de problemen met het gebruik van (stukken van) dit archief in een strafrechtelijk onderzoek. Daarenboven demonstreert deze aanpak dat men in de richting van de (potentiële) verdachten voorlopig nog gebruik wilde maken van een indirecte tactiek: stilzwijgend buiten hen om informatie vergaren over hen. Als het ware een vorm van van buiten naar binnen rechercheren. Van een directe benaderingstactiek, bijvoorbeeld gesprekken aanknopen in hun omgeving of ze uitnodigen voor een gesprek, wordt in de stukken niet gesproken. Kennelijk zag men daar in dit stadium in het geheel geen heil in.

In het licht van de dubbele en/of dubbelzinnige doelstelling van spoor 2 ligt het voor de hand dat de (paar) leden van dit team zich niet beperkten tot raadpleging van het Fort-dossier maar ook links en rechts in het land allerlei mensen interviewden over problemen en voorbeelden van non-integriteit bij de overheid. Veel meer kon men natuurlijk ook niet, niet vanwege het tekort aan personeel en ook niet vanwege het gebrek aan CID-status. Het algemene resultaat was dan ook navenant: een verzameling losse indrukken van non-integriteit in de Nederlandse samenleving, rijp en groen door elkaar, en een opsomming van een aantal mogelijke vervolgonderzoeken. Bij deze opsomming valt het op dat een deel van de genoemde projecten heel concreet alles te maken had met de IRT-affaire. In die zin werd het besluit van de justitietop betreffende de (inper-

king van de) opdracht van het team dus gerespecteerd. Tezelfdertijd bewijzen die projecten dat door dit besluit het (inhoudelijke) onderscheid tussen spoor 1 en spoor 2 nog moeilijk te maken viel. Met als gevolg dat de twee teams onherroepelijk in elkaar's vaarwater terechtkwamen en een herziening van de aanvaardelijke organisatie van het onderzoek welhaast onvermijdelijk werd.

Dit verklaart mede waarom de onderlinge samenwerking steeds moeilijker liep en door de inschakeling van Zwerwer in gesprekken met een informant die zich rechtstreeks tot het ministerie van Justitie had gewend, bijna op de klippen liep. Want waar de verhouding tussen de beide sporen van meet af aan al moeizaam was daar werd nu heel duidelijk dat het ene onderzoek het andere vierkant in de weg zat. Dit conflict laat echter tevens zien dat wat er "binnen" gebeurde niet losstond van wat "buiten" plaatsvond. Namelijk dat Zwerwer weliswaar in diverse arrondissementen geen medewerking verkreeg maar door toedoen van het genoemde project niettemin toegroeide naar een coalitie met twee externe partijen waarmee hij tot dan toe los van elkaar contact had onderhouden: de CRI en Snijders: spoor 3 *in the making*. Want vanuit spoor 1 gezien betekende de opkomst van spoor 3 niet meer maar ook niet minder dan dat de verdwijning van de ene tegenstander te niet werd gedaan door de opkomst van een andere. En dus liep de spanning verder op, zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken.

De polarisatie kon ook verder gaan omdat van hogerhand niet werd ingegrepen. Haast integendeel, zou men kunnen zeggen: Snijders kreeg niet alleen van zijn eigen hoofdofficier maar ook van het college van procureurs-generaal, althans Docters van Leeuwen, en tot op zekere hoogte ook van het ministerie van Justitie de ruimte om – dwars tegen de afspraken van 4 september 1996 in – zijn eigen spoor in het onderzoek te trekken. Sterker nog, hij kon hiervoor in zijn hiërarchische lijn rekenen op steun en sympathie. Dat zo de eenheid en dus de voortgang van het onderzoek nog ernstiger werden bedreigd dan in december al was gebleken realiseerde zich op het hoogste niveau kennelijk niemand. Het blijkt hier in elk geval op geen enkel moment in deze periode als een probleem te zijn gezien. Anders had Gonsalves in de overlegvergadering met de minister van Justitie van 15 januari 1997 toch nooit beweerd dat het onderzoek organisatorisch goed geregeld was. Had ook hij zich niet in slaap laten sussen door (veel te) positieve geluiden die hem van onderop bereikten? Hoe dan ook, op deze manier werd de noodzaak van een ingrijpender en daadkrachtiger sturing van het onderzoek door of vanuit het college vanzelfsprekend niet gevoeld. En ook niet de noodzaak van een eendrachtige sturing, ook al bleef Docters van Leeuwen rechtstreekse contacten onderhouden met zowel Zwerwer als Snijders. Holthuis zag dit probleem wel maar zag er gegeven de bestaande (machts)verhoudingen geen oplossing voor die voor hem aanvaardbaar was. Met de vuist op tafel slaan was wellicht nodig geweest, maar dit wilde hij persé niet. En die ene keer dat hij op een zachtzinnige manier Docters van Leeuwen duidelijk liet blijken het er niet mee eens te zijn werd hij zelf op een hardhandige manier gekapitteld. In dit stadium dreigde het gehele onderzoek te desintegreren. De enige die gaandeweg wellicht nog enig overzicht had, was Docters van Leeuwen: hij was de enige die praatte met iedereen, ook al gebeurde het met de één frequenter en intensiever dan met de ander.

6 Voorjaar 1997: de stagnatie in de uitvoering van de plannen

6.1 Inleiding

In de onderhavige periode leek het er aanvankelijk op dat de onderzoeken eindelijk van start konden gaan. In het bijzonder omdat het college van procureurs-generaal zich vierkant achter de voorstellen van de beide teams schaarde. Al vlug bleek echter opnieuw dat de problemen nog lang niet van de baan waren. Enerzijds stagneerde de daadwerkelijke aanpak van de onderzoeken als gevolg van vragen omtrent de bruikbaarheid van vooral het archief van het Fort-team voor strafrechtelijk onderzoek. Anderzijds speelden bij vlagen wederom de problemen in de verhouding tussen de beide teams in alle hevigheid op. Veel van het onderzoek dat feitelijk gebeurde had – achteraf gezien – dan ook nog steeds een voorbereidend karakter, in de zin dat de activiteiten het vertrekpunt vormden van het onderzoek dat in juni 1997 door het LRT daadwerkelijk werd aangepakt. Voor het team van spoor 2 liep deze periode heel anders af: om een samenstel van redenen besliste het college van procureurs-generaal dat het moest worden opgeheven ... Maar hier stond de doorbraak van de sporen 3 en 4 tegenover: de Amsterdams-Haarlemse samenwerking bij het onderzoek naar de (berichten over de) bedreiging van een officier van justitie. De Randstedelijke justitie zag ook in dit onderzoek een kans om alsnog greep te krijgen op het onderzoek naar de IRT-affaire.

6.2 Het fiat van het college van procureurs-generaal voor de onderzoeksvorstellen

In de vergadering van het college op 2 april 1997 kondigde Gonsalves aan dat er op termijn van enkele weken een voortgangsrapportage van het “post-Fort-team 2” aan het college zou worden aangeboden waarin ook een voorstel voor een vervolgonderzoek was opgenomen.²⁷⁶ Blijkens de brieven die Holthuis op 8 respectievelijk 9 april 1997 aan Docters van Leeuwen en Gonsalves stuurde met het oog op de vergadering van het college op 15 april 1997 – en blijkens de notulen van deze vergadering – ging het echter om meer. Het college beschikte op deze datum zowel over de rapportage van spoor 1 als over die van spoor 2, over een ontwerpbegroting en over een paar belangrijke brieven.

²⁷⁶ Notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 2 april 1997 (C9).

In zijn aanbiedingsbrief van 8 april 1997 aan Docters van Leeuwen volstond Holthuis niet met een opsomming van de bijgevoegde stukken.²⁷⁷ Hij vatte het voorstel van het LRT voor het nadere onderzoek hierin ook samen en onderschreef dit voorstel kennelijk helemaal, inclusief het besluit dat in eerste instantie een opsporingsonderzoek moest worden opgestart tegen J. en Van V. Tegen hen waren de meeste feiten en omstandigheden aanwezig die konden leiden tot een redelijk vermoedelijk van schuld aan een of meer strafbare feiten. Aan het einde van zijn brief stipte hij bovendien een vijftal kwesties aan die – na accordering van het voorstel door het college – zouden moeten worden geregeld:

- de continuering van het uiterst terughoudende mediabeleid;
- de beschikbaarstelling van de benodigde financiële middelen conform de bijgevoegde begroting;
- de instemming van de directeur rijksrecherche met een samenwerkingsverband “waar het te vervolgen ambtenaren betreft”;
- de bevoegdheid van de leden van de beide onderzoeksteams om kennis te nemen van het dossier van de Commissie-Van Traa omdat dit kon leiden tot verduidelijking van de feiten die zijn opgenomen in het Fort-dossier;
- en de beëindiging van de rubricering “stg.-geheim” van het Fort-dossier.

Wat deze voorwaarden aangaat is het allereerst van belang op te merken dat de bedoelde begroting alleen betrekking had op het onderzoek van spoor 1. Hieruit mag echter niet worden afgeleid dat op dat moment al werd gedacht aan de opheffing van het team dat het andere spoor – spoor 2 – onderzocht. Op 17 april 1997 stuurde Holthuis ook een begroting voor dit team in bij het parket-generaal en deze begroting was opgemaakt voor de periode maart - december 1997.²⁷⁸ Met het oog op de invulling van de twee laatstgenoemde voorwaarden schreef Holthuis op dezelfde dag een tweede brief aan Docters van Leeuwen waarin hij hem meer en detail over de beide kwesties informeerde en waarbij hij concepten voegde van de beoogde verzoekschriften aan respectievelijk de voorzitter van de Tweede Kamer en de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie.²⁷⁹ Wat de deelname van de rijksrecherche betreft stuurde Pijl op 9 april 1997 een brief aan Steenhuis waarin hij deze – naar aanleiding van een verzoek van Noordhoek en Entken d.d. 3 april 1997 – niet alleen van advies diende omtrent de deelname van de rijksrecherche aan een opsporingsonderzoek “als follow-up van het voorbereidend onderzoek 060” maar ook omtrent de opheffing van de rubricering staatsgeheim.²⁸⁰ Inzake het laatste punt gaf Pijl aan dat hij niet ten volle kon overzien welke consequenties de opheffing van die rubricering

²⁷⁷ Brief H. Holthuis d.d. 8 april 1997 aan A. Docters van Leeuwen (C3). In de brief van H. Holthuis d.d. 9 april 1997 aan R. Gonsalves – in hetzelfde archief – wordt van deze kwesties geen melding gemaakt.

²⁷⁸ Brief H. Holthuis d.d. 17 april 1997 (C9). Opmerkelijk is wel dat Holthuis in deze brief opmerkte dat hij graag zag dat de begrotingen van de beide teams gescheiden werden gehouden “tot de definitieve positionering van beide onderzoeken duidelijk is”.

²⁷⁹ Brief H. Holthuis d.d. 8 april 1997 aan A. Docters van Leeuwen (C3).

²⁸⁰ Brief D. Pijl d.d. 9 april 1997 aan D. Steenhuis (C3).

in juridisch opzicht allemaal zou hebben maar hij neigde niettemin toch naar het standpunt dat Noordhoek c.s. onder stringente voorwaarden – onder meer dat het gebruik van de informatie de levens van burgers en politiepersoneel niet in gevaar mocht brengen en dat naar derden toe de bron van de informatie in beginsel niet mocht worden genoemd – gebruik zouden moeten kunnen maken van de informatie in het Fort-archief. Wat het tweede punt betreft vond hij deelname van de rijksrecherche – omwille van haar kennis van het Fort-dossier en omwille van de hieraan verbonden corruptieve aspecten – gewenst. Hij wilde dan ook graag twee rijksrechercheurs ter beschikking stellen, maar wel onder bepaalde voorwaarden ... Een van de voorwaarden was dat dezen de mogelijkheid behielden om zich via de eigen rijksrecherche lijn te wenden tot het college van procureurs-generaal, dat zij in formele zin niet zouden worden aangestuurd door de LRT-leiding maar – praktisch gesproken – wel uitvoerende recherchewerkzaamheden zouden verrichten en ook optimaal zouden samenwerken binnen het betrokken team. Verder moesten zij in de gelegenheid worden gesteld aanwezig te zijn bij de bespreking van de teamleiding met het openbaar ministerie en hierbij hun mening te kunnen geven. Ook de inlichtingendienst van de rijksrecherche tenslotte zou het onderzoek op informatieve wijze ondersteunen. De notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal op 15 april 1997 – die ook werd bijgewoond door Holthuis, Noordhoek, en Entken – hebben vooral betrekking op het overleg inzake de voortzetting van het 060-onderzoek. Belangrijk is eerst en vooral dat het college blijkens deze notulen akkoord ging met het aangegeven projectvoorstel en de daaruit voortvloeiende organisatorische consequenties. Wat de verzoekschriften aan de Tweede Kamer en het departement van Justitie betreft koos het college voor een meer behoedzame benadering. Wat het eerstbedoelde verzoekschrift betreft wilde het college eerst het advies inwinnen van het departement. Ten aanzien van het laatstbedoelde verzoekschrift vond het college dat er nader advies moest worden gevraagd bij de landsadvocaat. Tot slot maakte Holthuis kenbaar dat hij kon leven met de positionering van de leden van de rijksrecherche zoals die door Pijl was geclausuleerd.²⁸¹

Dat het college van procureurs-generaal in april 1997 niet alleen achter het onderzoek van spoor 1 stond maar toen ook het onderzoek van spoor 2 nog steunde blijkt het beste uit de brief die Docters van Leeuwen op 23 april 1997 stuurde naar alle hoofdofficieren van justitie.²⁸² In deze brief herinnerde hij aan het besluit van het college van procureurs-generaal d.d. 6 februari 1997 om een voorbereidend opsporingsonderzoek te laten instellen naar “de bredere achtergronden met betrekking tot het criminele handelen dat tijdens het rijksrecherche-onderzoek (Fort-team) naar het functioneren van de RCID Kennemerland is gebleken”. Ook de vraagstelling die aan dit onderzoek ten grondslag lag werd in deze brief geciteerd. Hierbij werd het beoogde resultaat uitdrukkelijk vermeld: “het vinden van concrete aanknopingspunten die kunnen leiden tot een of meer tactische vervolgonderzoeken”. Verder gaf hij aan dat tot de activiteiten van het

²⁸¹ Conceptnotulen vergadering college van procureurs-generaal d.d. 15 april 1997 (B1).

²⁸² Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 23 april 1997 aan de hoofdofficieren van justitie (F1).

team onder meer zouden behoren: interviews met deskundigen en betrokkenen, verzameling van gegevens uit zowel lopende als afgesloten opsporingsonderzoeken, en raadpleging van CID-registers. Tenslotte verzocht hij de hoofdofficieren met klem hun medewerking aan het onderzoeksteam te verlenen en om de gevraagde/beschikbare informatie te verstrekken.

Terwijl de raadpleging van de landsadvocaat en het departement van Justitie omtrent de perikelen met de toegang tot respectievelijk het gebruik van de betrokken archieven aan de gang was, zaten de beide teams vanzelfsprekend niet stil. Toch zal hier eerst worden ingegaan op de uitkomst van dat overleg omdat die in belangrijke mate de aard hun onderzoeksactiviteiten heeft bepaald.

6.3 De uitkomst van het beraad over het gebruik van de Fort- en PEC-archieven

Uit het voorafgaande kan worden afgeleid dat het er niet langer om ging om in het kader van een bepaalde strafzaak een of meer stukken uit het Fort-archief te raadplegen en eventueel te voegen in het dossier, maar om de opheffing van de rubricering "staatsgeheim" als zodanig. Met het oog hierop werd door enkele leden van het team van spoor 1 op 20 maart 1997 een nota over deze rubricering geschreven.²⁸³ In deze nota die in overleg met de plaatsvervangend beveiligingsambtenaar van het ministerie van Justitie was vervaardigd, werd enerzijds de regeling uiteengezet die in de rijksdienst geldt om documenten als staatsgeheim te kunnen betitelen. Anderzijds werd beschreven welke de relevantie van deze regeling was voor het Fort-archief. De conclusie was dat in dit geval de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie de ambtenaar was die de rubricering kon herzien of beëindigen. Aanbevolen werd verder om het advies van de directeur van de rijksrecherche in te winnen, zijnde de voormalige registerbeheerder. Met name om te achterhalen welke afspraken er waren gemaakt en welke voorwaarden er waren gesteld ten overstaan van de gehoorde personen. Na beëindiging van de procedure zouden de beschermende bepalingen van de Wet op de politieregisters en het daarbij behorende besluit van toepassing (kunnen) zijn. Dit advies werd onderschreven in een intern memo van het team, zij het met de toevoeging dat het ter vermijding van problemen aangewezen was om ook de landsadvocaat te raadplegen omtrent een en ander.²⁸⁴ In zekere zin leek de genoemde conclusie overigens in strijd te zijn met het standpunt dat de secretaris-generaal in de eerder geciteerde brief van 18 maart 1997 aan de officier van justitie Slits in de meeneedzaak tegen Van V. en L. verwoordde, namelijk dat een beslissing tot derubricering ten behoeve van een strafzaak ook namens hem zou kunnen worden genomen door een lid van het college van procureurs-generaal. Maar dit was volgens de betrokken ambtenaar niet het geval: de secretaris-generaal was bevoegd om een dergelijke regeling te treffen.²⁸⁵

²⁸³ Deze nota is getiteld "Toelichting op het stg.staatsgeheim F-dossier" d.d. 20 maart 1997 (C4).

²⁸⁴ Dit memo, dat niet is gedateerd, werd geschreven door een lid van het team (C3).

²⁸⁵ Dit laatste is ontleend aan een niet gedateerd memo tussen leden van het team betreffende de rubricering van het Fort-dossier (C4).

Nadat het college van procureurs-generaal op 15 april 1997 akkoord was gegaan met de onderzoeksvoorstellen schreef Noordhoek – mede op verzoek van Docters van Leeuwen – een brief aan de landsadvocaat waarin om opheldering werd gevraagd over twee kwesties: ten eerste de mogelijkheden van de Wet en het Besluit politieregisters om gegevens af te schermen en ten tweede over de strafprocesrechtelijke gevolgen van het gebruik van verklaringen die onder voorwaarden zijn afgelegd.²⁸⁶ Tezelfdertijd werd door een lid van het team nagegaan door wie in het Fort-onderzoek welke voorwaarden waren gesteld respectievelijk welke voorbehouden waren gemaakt voor het gebruik van verklaringen en/of rapporten en/of gegevens. Het bleek te gaan om zo'n dertig verklaringen/gegevens en een tiental documenten.²⁸⁷ Het belang van dit overleg werd enkele dagen later overigens aangescherpt door vragen van de Kamerleden Koekkoek en Hillen d.d. 2 mei 1997 naar aanleiding van een bericht in het Haarlems Dagblad van 29 april 1997 dat de minister van Justitie de Kamer in oktober 1996 verkeerd zou hebben voorgelicht over het staatsgeheim karakter van de documenten waarop het deel van het Fort-rapport over de CID van de Haarlemse politie was gebaseerd: een deel van deze documenten droeg volgens de betrokken journalisten namelijk al lang niet meer het stempel staatsgeheim.²⁸⁸ In het bijzonder vroegen zij of het staatsgeheim ten aanzien van de betrokken documenten geheel of gedeeltelijk was opgeheven en, zo ja, door wie, voor welk doel, via welke procedure en voor hoe lang, en waarom de minister dit desgevallend niet had meegenomen in haar antwoord op de eerdere vragen uit oktober 1996?²⁸⁹

In brieven d.d. 14 en 15 mei 1997 bracht de landsadvocaat – in concept – advies uit over de gestelde vragen. Wat de beschermende werking van de Wet en het Besluit politieregisters betreft was zijn oordeel in de brief van 14 mei dat deze wetgeving ook van toepassing is op registers waarin informatie is opgenomen die het stempel van staatsgeheim draagt en dat verzoeken om inzage in deze informatie dus steeds moeten worden gezien in het licht van de toepasselijke bepalingen. Handhaving van de rubricering “stg.-geheim” bood in de ogen van de landsadvocaat dus geen extra bescherming en in die zin was er dan ook geen bezwaar tegen de beëindiging ervan.²⁹⁰ Met betrekking tot de andere kwestie – de strafprocessuele consequenties van toezeggingen – concludeerde de

²⁸⁶ Brief E. Noordhoek d.d. 18 april 1997 aan de landsadvocaat (C4).

²⁸⁷ Zie de rapporten dienaangaande d.d. 18 april en 23 april 1997 aan E. Noordhoek (C4).

²⁸⁸ De kop boven het stuk in de betrokken aflevering van het Haarlems Dagblad luidde: “Sorgdrager lichtte Kamer foutief in over IRT” (C4).

²⁸⁹ Tweede Kamer, 1996-1997, Aanhangsel Handelingen, nr. 184. De eerdere reeks vragen was gesteld op 11 september 1996. Op 30 juni stelde A. Koekkoek overigens nog ettelijke nadere vragen over het staatsgeheim. In een brief van 2 mei 1997 vroeg ook een advocaat het ministerie van Justitie om nadere informatie over de toepassing van de regeling betreffende het staatsgeheim binnen het departement (C4).

²⁹⁰ Brief landsadvocaat d.d. 14 mei 1997 (C4).

landsadvocaat dat zodanige schending reële complicaties voor de bewijsvoering kon meebrengen en dat voorzichtigheid was geboden.²⁹¹

Het advies van 14 mei betreffende de beëindiging van de rubricering van het Fort-archief als staatsgeheim leidde nog op diezelfde dag tot een brief van Holthuis aan Gonsalves waarin hij deze niet alleen een kopie van dit advies deed toekomen maar hem ook het concept toestuurde van een verzoek – dat zou moeten uitgaan van Docters van Leeuwen – aan de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie om deze rubricering op te heffen.²⁹² Het college besliste in de vergadering van 28 mei 1997 de secretaris-generaal te verzoeken om derubricering van het Fort-archief en zond hem op 11 juni een brief van deze strekking.²⁹³ Namens de minister antwoordde de plaatsvervangend secretaris-generaal op 23 september 1997 dat zij zich kon verenigen met het verzoek. Wel tekende zij hierbij aan dat zij er vanuit ging dat de informatie onder de werking van de Wet politieregisters werd gebracht. Bovendien zouden de afspraken die met de betrokkenen waren gemaakt met betrekking tot de veiligheid van de informanten moeten worden gerespecteerd. Verder werd opgemerkt dat de omschrijving van het doel van het onderhavige register zou moeten worden beperkt tot de opsporing van strafbare feiten die verband hielden met de uitkomsten van het Fort-onderzoek. De rubricering “stg.-geheim” van het Fort-dossier zou worden beëindigd “met ingang van dagtekening van dit schrijven”, dus op 23 september 1997.²⁹⁴

Het advies van 15 mei 1997 omtrent het gebruik van verklaringen en stukken uit het Fort-archief bracht met zich mee dat tussen 16 en 21 mei 1997 de (voorbehouden en/of voorwaarden en/of toezeggingen bij) verklaringen van een aantal personen die door het Fort-team waren gehoord, door leden van het team gedetailleerd werden onderzocht op hun bruikbaarheid in het licht van de criteria die door de landsadvocaat waren geformuleerd. Uit het verslag van de bespreking die op 16 mei 1997 plaatsgreep valt op te maken dat op dat moment de verklaringen van acht personen leken te kunnen worden “gehaald” (daarom nog niet “gebruikt”) door diverse leden van het team (bij politiemensen door

²⁹¹ Brief landsadvocaat d.d. 15 mei 1997 (C4). In de betreffende map zit ook het definitieve advies d.d. 14 juli 1997. De conclusie is evenwel eensluidend aan die in het concept. Uit de brief van 14 juli blijkt dat de landsadvocaat ondertussen al contact had gehad met E. Noordhoek betreffende de toepassing van zijn conclusie op de verklaringen in het Fort-archief. In C4 bevindt zich een niet-gedateerde lijst met besprekingspunten/vraagpunten voor de landsadvocaat.

²⁹² Brief H. Holthuis d.d. 14 mei 1997 aan R. Gonsalves (B7)..

²⁹³ Dit blijkt uit de brief van C. Ficq d.d. 13 juni aan de minister van Justitie betreffende de beantwoording van de vragen van het Kamerlid Koekkoek (F18).

²⁹⁴ Brief minister van Justitie d.d. 23 september 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (C4). Uit een brief van A. Docters van Leeuwen d.d. 21 oktober 1997 aan de minister van Justitie over de vraag van nog weer een andere raadsman omtrent opheffing van het staatsgeheim blijkt overigens dat de minister reeds bij de beantwoording d.d. 25 augustus 1997 van de vragen van het Kamerlid Koekkoek had aangekondigd dat de rubricering “stg.-geheim” zou worden beëindigd (C4).

politie mensen, bij de douane en de FIOD door iemand van deze diensten, bij CID'ers door iemand van de CID, bij leden van het openbaar ministerie door Noordhoek). De verklaringen van twee personen konden onder bepaalde voorwaarden wellicht worden gebruikt. En de verklaringen van de resterende acht personen konden ofwel niet worden gebruikt ofwel moesten opnieuw worden bekeken.²⁹⁵

Wat tenslotte de toegang tot en het gebruik van het archief van de parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden betreft verzocht Docters van Leeuwen op 24 april 1997 aan het presidium van de Tweede Kamer om leden van onderzoeksteams inzage te verlenen in het niet openbare deel van haar dossiers. Met het oog op de concretisering van een formele positieve reactie vond er op 22 mei 1997 overleg plaats tussen Noordhoek en enkele ambtenaren van de Kamer. Zij kwamen tot de slotsom dat (gescreende) leden van het team onder bepaalde voorwaarden eventueel kennis konden nemen van bepaalde informatie mits deze voorlopig alleen als sturingsinformatie werd gebruikt.²⁹⁶ Op 12 juni 1997 werd deze afspraak door een van de Kamerambtenaren vastgelegd in een brief aan A. Docters van Leeuwen.²⁹⁷

6.4 De onderzoeksactiviteiten van de beide teams

6.4.1 Het verdere onderzoek van spoor 1

Eind april 1997 werd concreet geformuleerd hoe het nadere onderzoek zou kunnen worden ingericht. Het uitgangspunt in een document van 28 april dien-aangaande luidde dat het, gezien het feit dat het nog onduidelijk was "of de eerdergenoemde subjecten vandaag de dag nog actief zijn op het wederrechtelijke pad", van groot belang was allereerst de "huidige stand van zaken" met betrekking tot de onderscheiden subjecten "goed op het netvlies te krijgen".²⁹⁸

Uitgaande van de eerder gemaakte keuzes werd in het verlengde van dit uitgangspunt de veronderstelling geopperd dat de kans heel groot was dat J. wederrechtelijk actief was "en als zodanig een te realiseren prooi". Het vertrekpunt hierbij was dat deze, "wanneer hij in de knoei komt, zowel strafrechtelijk als financieel middels ontneming, zal willen praten over het IRT-gebeuren". Dezelfde veronderstelling werd opgeschreven ten aanzien van Van V. Vervolgens werd voor deze beide personen – in bijlagen – gedetailleerd uitgewerkt welke informatie over hun handel en wandel zou moeten worden verzameld. Bij de

²⁹⁵ Het betrokken verslag betreffende de bespreking van 16 mei 1997 en de daarbij behorende notities bevinden zich in C4.

²⁹⁶ Het verslag van dit overleg is opgenomen in C4. Blijkens een ander verslag in C4 werd op 29 mei 1997 ook nog eens telefonisch overlegd gepleegd tussen de betrokkenen omtrent het standpunt van het presidium.

²⁹⁷ Brief d.d. 12 juni 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (F18).

²⁹⁸ Het betreffende document is getiteld "Gedachten voor de tweede fase contra J., Van V. e.a." d.d. 28 april 1997 (C3).

andere subjecten werd volstaan met een algemene aanduiding van de te vergaren informatie.

Op grond van een aantal bronnen kan betrekkelijk gemakkelijk worden gereconstrueerd welke onderzoeksactiviteiten door leden van het betrokken team in het algemeen werden ontplooid om de bedoelde gegevens te verzamelen. Het betreft hier met name de mutaties in het journaal, de verslagen van de teambesprekingen en die van het overleg van de leiding van de beide teams.²⁹⁹ Hieruit blijkt dat de volgende activiteiten centraal hebben gestaan:

- de vervaardiging van een mediascan betreffende de voornaamste subjecten;
- en het opmaken van een analyse van de bedrijven rond de verdachte en van diens reisbewegingen.

Verder werd er contact gezocht met diverse diensten om te bezien of zij beschikten over informatie die zou passen in het projectplan dat het team voor ogen stond. Hierbij moet in het bijzonder worden gedacht aan overleg met de FIOD, de CRI, de BVD en het Prisma-team in Haaglanden. Zij bleken allen bereid om te onderzoeken of er zich in hun systemen relevante gegevens bevonden.

Begin juni 1997 werd vastgesteld dat er – mede door de problemen met het gebruik van de verklaringen die in het Fort-onderzoek waren afgelegd – nog onvoldoende grond was om de betreffende subjecten de status van verdachte ex artikel 27 Sv. te geven.³⁰⁰ Maar de situatie werd desondanks bepaald niet als hopeloos beschouwd. In afwachting van komende berichten van de CRI, de BVD en de CID werd in de betrokken nota aangegeven hoe naar aanleiding van deze berichten een proces-verbaal zou kunnen worden opgesteld dat – tezamen met gegevens uit andere bronnen – wel zou kunnen dienen als grondslag voor de toekenning van deze status. In een nota van de teamleider uit dezelfde tijd werd een soortgelijke koers uitgezet.³⁰¹ Hierin werd meer concreet voorgesteld om aan de hand van open en gesloten bronnen – en zonder gerechtelijk vooronderzoekbevoegdheden – een soort van “nulmeting” aangaande de onderhavige subjecten te organiseren. Op 26 juni 1997 werd ten aanzien van J. reeds daadwerkelijk hiertoe overgegaan.³⁰² Deze ontwikkeling werd door Snijders overigens met lede ogen bekeken. Hij vond haar er vanuit strategisch oogpunt helemaal naast³⁰³:

“Het LRT stond op de startbaan, maar is nooit op vlieghoogte gekomen. Zij, Noordhoek nam daarin het voortouw, redeneerden vanuit de gedachte dat het Fort-materiaal besmet was en je alleen met een nieuwe zaak iets zou kunnen. Die werkwijze was bepaald niet de opdracht van 060.”

²⁹⁹ Het journaal bevindt zich in F23, de verslagen van de teambesprekingen in F25, en die van het overleg tussen de leidingen van de beide teams in F13.

³⁰⁰ Notitie A. Pol d.d. 10 juni 1997 aan de teamleden 96060 (C3).

³⁰¹ Notitie P. Entken d.d. 10 juni 1997 aan W. van Gemert (C3).

³⁰² Zie het journaal van P. Entken op de genoemde datum (F24).

³⁰³ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

De berichten die het onderzoek nieuw leven inbliezen liepen allemaal half juni binnen.³⁰⁴ Zij waren vervat in de volgende stukken:

1. Op 17 juni 1997 twee rapporten van de CID/LRT over de mogelijke betrokkenheid van J. bij een Oostenrijkse sporttotalisator en bij een kledingbedrijf; hij zou via deze bedrijven tevens zwart geld witwassen; beide bedrijven zouden ook een zaalvoetbalclub sponsoren; verder zou een bekende van J. over vergunningen beschikken om een gokhal/amusementshal te openen; er zou ook een illegaal gokhuis worden geëxploiteerd.
2. Op 19 juni ontving het team een proces-verbaal van de CRI dat de letterlijke tekst bevatte van een ambtsbericht dat op 12 juni 1997 door de BVD was opgesteld over wat deze dienst in 1995 uit een doorgaans betrouwbare bron had vernomen. Dit bericht – waarbij de BVD zelf aantekende dat men de genoemde informatie niet zelf had onderzocht en ook de juistheid ervan niet kon beoordelen – behelsde een heel aantal feitelijke mededelingen.³⁰⁵ Tot de voornaamste behoorden:
 - dat (...) in opdracht van iemand anders zou zijn geïnfiltrerd in het IRT;
 - dat hij onder toezicht en met instemming van het IRT grote aantallen drugs op de Nederlandse en buitenlandse markt zou hebben gebracht; een aantal leden van het IRT zou hieraan hebben meeverdiend; in dit verband was meermaals de naam van L. gevallen;
 - dat hij samen met anderen en op grote schaal allerlei winkels en horecagelegenheden zou hebben opgekocht;
 - dat hij samen met anderen, waaronder L. en Van V., vermogen zou hebben belegd in een buitenlandse onderneming;
 - dat hij voor het wegsluizen van drugsgelden gebruik zou hebben gemaakt van een Amsterdamse makelaar.
 - en dat de FIOD-man De J. betrokken zou zijn geweest bij alle eerder vermelde “criminele” handelingen.
3. Op 19 juni werd aan de landelijk officier van justitie verzocht de verstrekking te bewerkstelligen van de in het MOT-register opgenomen gegevens betreffende (...) en het eerdergenoemde bedrijf. Op 26 juni meldde het hoofd van het MOT dat een aanzienlijke reeks transacties in relatie tot (...) uit de periode februari - juli 1995 was aangetroffen.

Op 18 juni 1997 werd in het team besproken welke bronnen allemaal konden/moesten worden aangeboord om de gegevens uit de CID-rapporten te controleren en aan te vullen. Deze gedachtenwisseling leverde een indrukwekkende lijst van mogelijkheden op.³⁰⁶ Op 23 juni 1997 werd op grond van deze rapporten en het bericht van de BVD door het team besloten om de verdachte verder te “bekijken”, evenals L. en Van V., maar De J. voorlopig te laten rusten ondanks

³⁰⁴ Voor een overzicht van deze gegevens, zie het proces-verbaal d.d. 8 januari 1998 betreffende de aanvraag van een gerechtelijk vooronderzoek tegen J. (F16).

³⁰⁵ Proces-verbaal d.d. 19 juni 1997 (F4).

³⁰⁶ Zie de mutatie in het journaal op 18 juni 1997 (F23).

diens vermeende betrokkenheid bij vele zaken.³⁰⁷ Verder werd tezelfdertijd kenmerkend beslist om een subjectrapportage op te stellen inzake de "Taartman".

Waarom tot dit laatste werd overgegaan vermeldt het journaal niet.³⁰⁸ Maar deze beslissing werd hoogstwaarschijnlijk ingegeven door het feit dat juist op dat moment door de Zaanse politie een Belgische man was aangehouden in het kader van een onderzoek (Carex geheten) naar handel in verdovende middelen. De berichtgeving over diens aanhouding maakte in de media heel wat los, omdat de betrokkene direct in verband werd gebracht met de "Sapman" en de "Taartman" waarnaar het Fort-team onderzoek had gedaan. Zij bracht de Kamerleden Koekkoek, Vos en Rabbae onmiddellijk tot vragen aan de minister van Justitie of de aanhouding erop wees dat de saptrajecten uit de IRT-periode nadien waren doorgedaan. Op 22 juli 1997 liet Blok, de waarnemend voorzitter van het college van procureurs-generaal, de minister weten dat de "Taartman" vooralsnog niet werd aangemerkt als verdachte. Mocht evenwel blijken dat dit alsnog zou gebeuren dan zou hij haar dit onmiddellijk laten weten. Hetzelfde was het geval indien mocht blijken dat er hoe dan ook sprake was van de voortzetting van de saptrajecten waarover het Fort-team had gerapporteerd. Bovendien merkte Blok op dat er op het Amsterdamse parket een rechtshulpverzoek uit Sri Lanka was binnengekomen om de "Taartman" te horen in verband met een mogelijke rol bij de handel in hasj.³⁰⁹ Uit latere correspondentie tussen het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie over deze kwestie – bovenal ingegeven door de aanhouding van de "Taartman" in België op 12 november 1997 – kan worden opgemaakt dat de behandeling van dit rechtshulpverzoek was toevertrouwd aan het LRT dat op grond hiervan wilde bezien of er aanknopingspunten waren voor een onderzoek in Nederland tegen de "Taartman".³¹⁰ Zie hierover meer in hoofdstuk 10.

6.4.2 *Het verdere onderzoek van spoor 2*

Terwijl het LRT-team zich aldus opmaakte voor het verdere onderzoek in de richting van J., L., Van V. en de "Taartman" werd het 26-01-onderzoek op doodspoor gerangeerd. In april 1997 zag het er echter niet naar uit dat dit zou gebeuren. In het verlengde van de stukken die in maart waren gewisseld tussen het team en het college van procureurs-generaal werd begin april een overzicht opgesteld van de projecten waarop spoor 2 zich zou richten.³¹¹ Deze keer waren het er acht. De belangrijkste waren:

- het zichtbaar maken van criminele geldstromen die zijn gegenereerd tijdens, door middel van of in relatie tot de Deltamethode;

³⁰⁷ Zie de mutatie in het journaal op 24 juni 1997 (F23).

³⁰⁸ Zie de mutaties in het journaal op 26 juni en 1 juli 1997 (F23).

³⁰⁹ Brief J. Blok d.d. 22 juli 1997 aan de minister van Justitie (C2).

³¹⁰ Brief A. Docters van Leeuwen d.d. 20 november 1997 aan de minister van Justitie (C2). De Kamervragen werden pas op 19 januari 1998 bij brief van de minister van Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer in verband met lopende onderzoeken terughoudend beantwoord (C2).

³¹¹ De desbetreffende nota d.d. 10 april 1997 draagt de titel "KL 26-01: onderzoeksprojecten" (C9).

- de betrokkenheid van de FIOD bij de Delta-methode;
- liquidaties in relatie tot de Delta-methode;
- de rol van VdP.;
- afspraken tussen autoriteiten en criminelen;
- faciliterende rol belastingdienst;
- autoracerij als facilitator ten opzichte van georganiseerde criminaliteit;
- en de rol van de onroerend goed wereld in dit opzicht.

Vervolgens werd tot 2 juni 1997 vastgelegd wie aan welke deelonderzoeken zou werken.³¹² Ook in dit geval bieden in de eerste plaats het journaal en de teamverslagen een behoorlijk inzicht in de activiteiten die concreet werden ondernomen.³¹³

In het algemeen kwamen die erop neer dat er her en der contacten werden gelegd met politiemensen die een en ander wisten betreffende de genoemde projecten, dat er dossiers respectievelijk gegevensbestanden werden geraadpleegd bij rechediensten en dat er overleg werd gepleegd met de leiding van diensten, bijvoorbeeld met die van de FIOD. Overigens liep het leggen van relaties lang niet altijd gemakkelijk. Zo werden vraaggesprekken met Sniijders en Teeven steeds weer uitgesteld. De rijksrecherche te Amsterdam weigerde een tijdlang zelfs met het team te praten en toen het eindelijk tot een onderhoud kwam werd dit goeddeels beheerst door een kritische discussie over de zin en de aanpak van het onderzoek.³¹⁴

Verder blijkt uit deze bronnen dat de leiding van spoor 2 er aan dacht om hele gevoelige CID-informatie in te brengen in het eigen onderzoek. In hoeverre deze informatie ook kon worden gedeeld met spoor 1 was een van de vraagpunten waarvoor zo vlug geen oplossing werd gevonden.

Begin mei tenslotte meldde Holthuis aan Gonsalves dat Sniijders met Van Brummen en hem had gesproken over een bron die een en ander wist te melden dat zowel voor spoor 1 als voor spoor 2 van belang was. Zijn voorstel was om deze informant nog eens door twee ervaren CID-rechercheurs – waaronder iemand van de rijksrecherche – te laten bevragen en het resultaat hiervan te laten vastleggen. De tijd die met deze actie gemoeid zou zijn schatte Holthuis op een week of vier. Daarna zou definitief uitsluitel kunnen worden gegeven omtrent de verdere voortgang van het onderzoek, de beheersmatige ophanging en de samenstelling van het team.³¹⁵

³¹² Vergelijk de nota “KL 2601, Planning tot 2/6/1997” (C9).

³¹³ De verslagen van de teamvergaderingen bevinden zich in F13 en het journaal in F2.

³¹⁴ De correspondentie betreffende de relaties met F. Teeven en de rijksrecherche Amsterdam bevindt zich in F18.

³¹⁵ Brief H. Holthuis d.d. 6 mei 1997 aan R. Gonsalves (C1). De informatie die deze informant had gegeven werd – ingebed met informatie uit andere bronnen – begin mei tot op het laatste moment in kaart gebracht. Zie de betreffende analyse in C9.

6.5 De definitieve breuk in de onderlinge verhoudingen

De verslagen van het overleg tussen de leidinggevendenden van de beide teams in de maanden april en mei 1997 hebben voor een belangrijk deel betrekking op organisatorische kwesties. In de mate dat zij over inhoudelijke vraagstukken gaan geven zij keer op keer blij van irritaties en ergernissen in de onderlinge verhoudingen.³¹⁶ Zoals in het vorige hoofdstuk reeds werd aangegeven vormden in het bijzonder de contacten met (potentiële) informanten respectievelijk het bezit van vertrouwelijke informatie een groot risico voor de werkbaarheid van de verhoudingen tussen de beide teams. Tengevolge van dit risico daalde hun werkbaarheid in deze periode tot het nulpunt.

In april ontstond er grote onenigheid over het bezoek dat Snijders, De Wit en Schouten hadden gebracht aan een informant in het buitenland. De leiding van spoor 1 nam het de leiding van spoor 2 zeer kwalijk dat dit bezoek niet met haar was afgestemd. Het verweer dat de informatie was verstrekt in het kader van spoor 3 botste op het argument dat het betrokken bezoek desalniettemin het bereiken van het doel van het onderzoek kon belemmeren respectievelijk bemoeilijken. Begin mei reageerde Zwerwer “verbaasd” op deze discussie met het argument dat de reis geschiedde onder verantwoordelijkheid van de hoofdofficier Haarlem, dat het bezoek niets te maken had met het onderzoek van spoor 1 respectievelijk dat van spoor 2 en dat Schouten alleen was meegegaan om zijn analytische vaardigheden “niet meer en niet minder”.³¹⁷ Maar ook de laatstgenoemde kreeg na terugkeer de volle laag³¹⁸:

“Na terugkeer werd ik door Noordhoek en Entken op het matje geroepen. Ze waren kwaad dat ze niet op de hoogte waren gebracht van de reis. Ik heb hen toen duidelijk gemaakt dat dit niets met het LRT-onderzoek te maken had en dat ik (...) op verzoek van Snijders hen niet ingelicht had. Na mijn tweede bezoek in juni 1997 herhaalde zich dit conflict, alleen toen wat heftiger.”

Eind mei ontstond er voor een tweede maal veel commotie, deze keer over informatie die was aangeleverd door de liaison van de BVD over De J. Al vlug ontstond er grote onenigheid over het gebruik van deze informatie. De teamleidingen verweten elkaar op hoge toon dat dit niet zorgvuldig was gebeurd en dat tengevolge hiervan de verstrekkers van de informatie in diskrediet waren gebracht.³¹⁹ In een retrospectieve notitie van 3 september 1999 voor het college

³¹⁶ Deze verslagen zijn opgenomen in F13.

³¹⁷ Nota van S. Zwerwer d.d. 7 mei 1997 gevoegd bij het verslag van de vergadering d.d. 6 mei 1997 (F13).

³¹⁸ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

³¹⁹ Zie het verslag van de teamvergadering van KL 2601 d.d. 3 juni 1997 (F13). Over wat er precies is voorgevallen lopen de lezingen uiteen. Zie onder meer de interviews van P. Schouten en E. Noordhoek. Het had overigens maar een haar gescheeld of de be-

van procureurs-generaal over deze zaak schreef Zwerwer dat de betrokken informatie en haar bron noch door de BVD-liaison noch door de leiding van zijn team ter sprake waren gebracht op een reguliere vergadering van het LBOM. En dat hij deze informatie aan de orde had gesteld in een gesprek met Teeven leek hem niet “onbevoegdlijk” omdat de bron van wetenschap uiteindelijk toch de CID Amsterdam was en hij er dus van mocht uitgaan dat Teeven bekend was met die informatie.³²⁰

Van Gemert zag dit echter heel anders. In een brief van 18 juni 1997 aan Holthuis deed hij ernstig zijn beklag over het optreden van Zwerwer.³²¹ Alles wees er volgens hem op dat Zwerwer, opnieuw op eigen initiatief en zonder ruggespraak te houden met Noordhoek dan wel met de teamleiding van O60, niet gevalideerde en op dat moment niet exploitabele informatie op twee plaatsen buiten het onderzoeksteam had gebracht. Hierdoor was niet alleen ernstige schade ontstaan in de relatie met de informatieverstrekker maar was er ook sprake van een ernstige schending van het onderzoeksbelang van O60, daar het hier informatie betrof die voor het overgrote deel betrekking had op de onderzoekssubjecten van O60. Deze informatie diende nog op de daarvoor voorgeschreven weg officieel in het onderzoek te worden gebracht. Hij constateerde verder dat de onderlinge werkverhouding tussen de leden van het openbaar ministerie, alsmede met de teamleiding van het O60-onderzoek ernstig was verslechterd en dat de energie verdween in de verkeerde dingen.

Het eind van het liedje was niet alleen dat spoor 2 haar verbinding met de BVD kwijt was maar ook dat de verhouding tussen Zwerwer en Noordhoek volkomen stuk was. Godlieb meldde hierover³²²:

“Zwerwer zei tegen Noordhoek dat hij niets meer zou krijgen en dat er van samenwerking geen sprake meer zou zijn, en omgekeerd, maar die berichten van de BVD waren voor ons wel belangrijk.”

In het periodiek afstemmingsoverleg tussen Holthuis en de teamleidingen kwamen deze problemen natuurlijk aan de orde. In het bijzonder de discussie over het gebruik van de informatie die door (...) was verstrekt, liep in de vergadering van 21 mei 1997 hoog op.³²³ Zij leidde zelfs tot een algemeen verwijt van spoor 1 aan het adres van Zwerwer dat relevante informatie niet of niet tijdig werd doorgegeven; zijn plaatsvervanger sloot zich bij deze kritiek aan. De voorzitter trachtte de gemoederen te sussen met de mededeling dat er tegen 23 juni niet alleen een rapport over het onderzoek van spoor 2 zou liggen maar ook een rapport over (...) “aangezien dat cruciaal is voor de voortgang van het onderzoek KL 2601”.

trokken BVD'er was ontslagen omdat hij het bericht niet via de afgesproken procedure had ingebracht.

³²⁰ Notitie S. Zwerwer d.d. 3 september 1999 aan college van procureurs-generaal (brief overhandigd bij interview).

³²¹ Brief W. van Gemert d.d. 18 juni 1997 aan H. Holthuis (F18).

³²² Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

³²³ Het verslag van dit overleg bevindt zich in F13.

6.6 De opheffing van spoor 2 door het college van procureurs-generaal

Wat de enigszins raadselachtige uitspraak van Holthuis die zojuist werd geciteerd betekende werd in de tweede helft van juni 1997 snel duidelijk: spoor 2 zou worden opgedoekt.

Reeds in mei werd in de schoot van het betrokken team gediscussieerd over de opzet van de junirapportage. In een nota van 14 mei 1997 zette Godlieb zijn eerste gedachten op papier. Afgezien van een opsomming van punten die aan de orde moesten komen bevatte deze notitie ook een aanzet voor een vervolgstراتيجية: overschakelen van een "brede scan" naar versmalling en verdieping; de informatie van (...), juist ook in relatie tot de FIOD, moest hierin een belangrijke rol spelen.³²⁴ Later – op 12 juni 1997 – werd er door A. Welschen commentaar geleverd op de eerste concepten van de rapportage. Hierbij valt het op dat hij nogal wat vraagtekens plaatste bij een aantal onderdelen ervan: pasten zij bij het doel van het onderzoek, ging het om meer dan om veronderstellingen, was reeds gebleken uit eerdere rapporten, veel vermoedens, waarom die indruk steeds sterker werd?³²⁵ De definitieve versie van de rapportage dateert overigens van 18 juni 1997.³²⁶

Dit rapport bestond uit vijf grote delen met een aantal bijlagen. De eerste twee delen hadden betrekking op de totstandkoming, de organisatie en de context van het onderzoek. Het derde deel gaf de resultaten weer van fase 1, dit wil zeggen de periode november 1996 - februari 1997. In het vierde deel werden de resultaten gepresenteerd van de tweede fase – maart 1997 tot en met juni 1997. En in het vijfde deel werden de mogelijkheden geschetst voor een vervolg van het onderzoek.

Wat het vierde deel betreft kan worden opgemerkt dat hierin per project werd aangegeven waar het om draaide en hoe ver het onderzoek stond respectievelijk aan wie het onderzoek was overgegeven. Uit deze omschrijvingen blijkt dat het team aan heel wat (deel)projecten geen prioriteit had toegekend dan wel nog slechts een begin met de aanpak ervan had gemaakt. Nog geen enkel (deel)project was op welke manier dan ook afgerond. Deze bevinding ligt in de lijn van het beeld dat oprijst bij lezing van de eerder besproken verslagen van vergaderingen en journaals. De conclusies die aan het einde van dit deel van het rapport werden geformuleerd waren dan ook allesbehalve verrassend: dat er nog geen directe aanwijzingen waren gevonden voor "het bestaan van samenhangende achterliggende structuren die het handelen zoals dat door de rijksrecherche werd onderzocht hebben ondersteund." Niettemin meende de auteur dat de aanwijzingen voor parallel-importen van hard drugs in de periode 1992-1995 zich hadden versterkt. Of het feit dat de gevoeligheid van de materie bij veel van de (toenmalig) betrokkenen voortvloeide uit angst voor onterechte beschadiging of diende om zaken af te dekken was het team niet duidelijk geworden. Duide-

³²⁴ Notitie A. Godlieb d.d. 14 mei 1997 (C9).

³²⁵ A. Welschen: "Commentaar op rapportage 12-6-1997 2^e concept" d.d. 13 juni 1997 (C1).

³²⁶ KL 2601, "Tussenrapportage 18 juni 1997" (B1). Dit rapport werd vervaardigd door A. Godlieb.

lijk was wel dat in de wereld waarmee het team werd geconfronteerd, "de scheidslijnen tussen feit en fictie niet overal en direct duidelijk" te trekken waren.

Toch zag de auteur in deel vijf een aantal mogelijkheden voor verder onderzoek. Hierbij refereerde hij onder meer aan: de informatie van eerder bedoelde informanten, een aantal containertrajecten, het doen en laten van De J. samen met dat van VdP., het verhoor van een aantal drugscriminelen, verder onderzoek naar XTC-trajecten en naar de beweringen rond afspraken tussen bepaalde autoriteiten en een of meer criminelen. Maar hij zei er direct bij dat er wel de nodige beperkingen en afbreukrisico's aan de onderscheiden onderzoeken kleefden, in het bijzonder het feit dat op een gegeven moment bij proces-verbaal zou moeten worden vastgelegd welke activiteiten allemaal waren ondernomen – zoals de vertrouwelijke gesprekken met politie- en justitiemensen, de informele kennisneming van stukken en gegevens, en de kennisneming van een aantal verklaringen die niet voor opsporingsdoeleinden beschikbaar waren. Vooral hierom stelde Godlieb voor om met het onderzoek een andere richting in te slaan en het in feite niet te overziene brede onderzoeksterrein op te splitsen in hanteerbare onderdelen, waarbij per onderdeel zou worden bezien welke dienst of organisatie een bijdrage kon leveren aan het onderzoek.

Ten aanzien van zes projecten werd vervolgens aangeduid of het bestaande team ze het beste kon doen dan wel dat het beter was om ze over te dragen aan een ander team. Concreet werd voorgesteld om er twee over te dragen aan andere diensten/eenheden, om er twee en op termijn wellicht drie te laten bij Kl 26-01, en om van een project de eerste uitkomsten af te wachten.

Zwerwer stuurde dit rapport samen met een omvangrijke nota d.d. 20 juni 1997 naar Holthuis.³²⁷ In deze nota maakte hij zagezegd de stand van zaken op betreffende "het onderzoeksveld" waarop zich naast de beide sporen nog enkele andere informatietrajecten hadden afgespeeld. Zijn opvattingen dienaangaande had hij getoetst bij een CID-collega, een medewerker van de CRI en een analist van de rijksrecherche (naar men mag aannemen: Sniijders, De Wit en Schouten). Die kwamen hoofdzakelijk neer op een aantal met al dan niet vermeende feitelijkheden doorspekte uiteenzettingen over bepaalde drugstransporten, over de groei-informant, over de (mogelijke) betrokkenheid van (leden van) politie en FIOD hierbij, over de samenhang tussen uiteenlopende criminele activiteiten, over het optreden van bepaalde magistraten, enzovoorts. Aan het slot van zijn relaas gaf Zwerwer zijn ideeën ten beste over de status van een team dat het vervolgonderzoek zou moeten doen. Hierbij onderstreepte hij ten eerste dat de ervaring had geleerd dat een te nauwe verbinding met een anders georiënteerd team (...) rampzalig kon zijn. Er moet volgens hem worden volstaan met het maken van sluitende afspraken aangaande overdracht van relevante, dus operationeel bruikbare, informatie.

Ten tweede wees hij erop dat er een team nodig was dat vrijelijk zou kunnen kijken in alle systemen, dat de beschikking had over de deskundigheid om informatie op te slaan, te veredelen, te analyseren en daaraan beleidsmatige

³²⁷ Nota S. Zwerwer d.d. 20 juni 1997 aan H. Holthuis (B1).

conclusies te verbinden. In gevallen waarin zulks nodig was zou informatie zodanig moeten kunnen worden verwerkt dat de bron onzichtbaar bleef.

Op 23 juni 1997 maakte Holthuis de beide documenten – het rapport en de nota – over aan het college van procureurs-generaal. In zijn begeleidende brief schreef hij dat het vervolg wat hem betreft zou neerkomen op het opdelen van de resultaten in drie of vier clusters die aan bestaande teams konden worden overgedragen. Daarbij was naar zijn mening ook een belangrijke taak weggelegd voor de (inlichtingendienst van de) rijksrecherche.³²⁸

Deze aanbeveling was niet aan dovemansoren gericht. In aanwezigheid van Holthuis en Zwerwer besliste het college in zijn vergadering van 25 juni 1997 de verkregen informatie volledig over te dragen aan andere teams en diensten zoals het LRT en de FIOD. Verder werd staande de vergadering opgemerkt dat het “oude IRT-materiaal” geselecteerd moest worden op “materiaal dat wel en niet besmet is (al dan niet rechtmatig verkregen)”. Desalniettemin werd in de notulen vastgelegd dat het college van mening was dat er nog steeds geen zicht was op de bron van de ellende en dat er iets aan de hand was waar men de vinger niet achter kon krijgen. Er zou een orgaan moeten komen dat de informatie hierover coördineerde. Het college zag hierin een taak weggelegd voor de BVD. Het materiaal dat niet strafrechtelijk kon worden overgedragen aan de politie of rijksrecherche kon dan worden overgemaakt aan de BVD.

Docters van Leeuwen verklaart achteraf³²⁹:

“Wat medio 1997 duidelijk was: spoor 2 deed zoals gezegd goed z'n best, maar men had gewoon de bevoegdheden en de mogelijkheden niet om verder te komen. Ik heb indertijd ook tegen Harry Borghouts gezegd: “er is een actievere inbreng van de BVD nodig, want zo komen we er niet, zo blijft het te dun”. En als het niet via de BVD kan, dan moet er maar een politieke inlichtingendienst komen.”

Borghouts had geen hoge dunk van dit spoor³³⁰:

“Ik vond spoor 2 een fiasco; opgericht en opgeheven door het openbaar ministerie zelf, het departement is daar buiten gebleven. Gezien de onduidelijke doelen vingen zij bot bij CID-registerbeheerders.”

Ficq was eerder opgelucht dat spoor 2 werd opgeheven³³¹:

“In spoor 2 werden vele bellen geblazen en als puntje bij paaltje kwam had men toch weinig concreets in handen. Het traject van Zwerwer was wazig en genereerde onrust. De beslissing in de zomer van 1997 om dit traject af te bouwen kon dan ook mijn volledige goedkeuring als portefeuillehouder zware criminaliteit wegdragen.”

³²⁸ Brief H. Holthuis d.d. 23 juni 1997 aan het college van procureurs-generaal (B1).

³²⁹ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

³³⁰ Interview H. Borghouts d.d. 24 april 2001.

³³¹ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

Het college verzocht het team verder om het materiaal zo te prepareren tot dossiers, dat het in de vorm van concrete opsporingsonderzoeken zou kunnen worden overgedragen aan andere eenheden. En tenslotte dankte het college Zwerwer voor zijn inzet in de voorbije jaren met de woorden het Nederlandse volk zowel Zwerwer als Pijl veel dank was verschuldigd.³³²

De dag daarop – op 26 juni 1997 – kwam het team van spoor 2 samen. Volgens het verslag werden de leden door Zwerwer beknopt geïnformeerd over het besluit van het college. Op een belangrijk punt lopen de verslagen betreffende deze vergadering uiteen. Waar in de notulen van het college duidelijk werd verwezen naar de BVD als zijnde de meest geschikte instantie om het bedoelde onderzoek te doen, staat in het onderhavige verslag dat de beoogde “inlichtingendienst” bij de rijksrecherche diende te worden ondergebracht. Verder werd er nog wat nagepraat over de afwikkeling van de eigen activiteiten en over de toekomst van die teamleden die hun functie hadden opgegeven om zich bij spoor 2 te vervoegen...³³³ Wat deze verslagen niet zeggen maar wel in de interviews naar boven kwam, is de ontgoocheling die zich ondertussen had meester gemaakt van de leiding van spoor 2. Zo zei Godlieb³³⁴:

“We kregen achteraf wel mooie brieven, maar we wisten voor onszelf wel beter wat de werkelijke situatie was. Was het uiteindelijk toch niet allemaal “window dressing” geweest? De Kamer was gelukkig want er was een onderzoek gedaan, maar er was niets gevonden. Wij hadden ondertussen echter het gevoel dat we misbruikt waren. In goed vertrouwen op Docters van Leeuwen waren we er aan begonnen, maar hij kreeg het kennelijk ook niet “gebogen”. Sieb Zwerwer voelde zich na afloop zwaar teleurgesteld. Ik ben er ook cynisch vandaan gekomen. We pakken wel de slimmere boeven, de hasjhandelaren, maar de echte grote jongens pakken we niet aan. Daarvoor bestaat kennelijk geen meerderheid in dit land. Het was ook allemaal heel gênant voor de andere teamleden, die er hun functies, posities of banen voor hadden opgegeven.”

In het periodiek overleg tussen de minister van Justitie, de secretaris-generaal van het minister van Justitie en Docters van Leeuwen d.d. 30 juni 1997 werd de minister van Justitie geïnformeerd over hetgeen op de 25^e juni was besproken. Het college zegde toe met een nader voorstel te komen over de voortzetting van het onderzoek.³³⁵

Tegenover ons vertelde Sorgdrager overigens dat ook zij bepaald niet rouwig was om de opheffing van spoor 2³³⁶:

³³² Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 25 juni 1997 (C10).

³³³ Samenvattend verslag teamvergadering KL 26-01 d.d. 26 juni 1997 (F11).

³³⁴ Interview A. Godlieb d.d. 1 februari 2001.

³³⁵ Zie het verslag “Periodiek overleg minister, SG en Docters van Leeuwen” d.d. 30 juni 1997 (B1).

³³⁶ Interview W. Sorgdrager d.d. 1 mei 2001.

“Docters van Leeuwen was enorm gepreoccupeerd met de vraag: “waar komt dat geld vandaan en waar gaat het weer naar toe?” Dat er een apart team onder leiding van Zwerwer met die vraag bezig was, wist ik wel. Zo nu en dan vielen in dat verband namen van bekende industrielen. Ik vond die verhalen behoorlijk opgeklopt en ongeloofwaardig. Er waren immers in het geheel geen concrete aanwijzingen dat die mensen daadwerkelijk in dit soort zaken waren betrokken. Daarom is het goed dat men daar tijdig mee is gestopt.”

6.7 De doorbraak van het derde en vierde spoor

Halverwege juni 1997 gebeurde er veel. Er kwamen toen de berichten binnen die het LRT in staat stelden het onderzoek naar spoor 1 nieuw leven in te blazen. Godlieb schreef op hetzelfde moment het verslag over spoor 2 dat duidelijk de aanleiding vormde om zijn team op te heffen. Maar ook de gangmakers van spoor 3 – Snijders en De Wit – lieten zich niet onbetuigd. Op 17 juni rondden zij – op grond van de gesprekken die zij “in opdracht van de hoofdofficier van justitie” hadden gevoerd met “enkele bronnen” en een aanvullend administratief onderzoek – een rapport af over een aantal onderzoeksmogelijkheden. Hierna wordt eerst kort ingegaan op dit rapport dat – zoals later zal blijken – het uitgangspunt heeft gevormd voor belangrijke nieuwe onderzoeksinitiatieven buiten spoor 1 om, met alle gevolgen vandien. Daarna zal aandacht worden geschonken aan een onderzoek dat in het voorjaar van 1997 aan Snijders en Teeven werd opgedragen, namelijk dat naar de bedreiging van een officier van justitie. Dit onderzoek werd door hen immers aangegrepen om hun visie op de opheldering van de IRT-affaire kracht bij te zetten.

6.7.1 Een verzameling vertrekpunten voor nader onderzoek

In het genoemde rapport somden Snijders en De Wit in totaal 26 onderzoeksmogelijkheden op. Bij elke suggestie werd kort aangegeven wat het concrete voorstel behelsde, welke de reden van het onderzoek was en wat ermee werd beoogd.³³⁷ Het was dus geen rapport waarin de samenhang tussen al deze deelprojecten werd uiteengezet, hun informatieve basis werd blootgelegd, de voorwaarden voor de uitvoering van die onderzoeken werden besproken, de doeleinden van het onderzoek in hun geheel werden uitgewerkt, de prioriteiten van de te onderzoeken kwesties werden bepaald, et cetera.

Probeert men zelf de rode draad in deze voorstellen te ontwarren dan komt men tot de conclusie dat zij bijna allemaal op de een of andere manier te maken hadden met de IRT-affaire, concreter: de organisatie van de drugtransporten die in de tijd van die affaire op de lijn Colombia-Nederland hadden plaats gevonden en de mogelijke betrokkenheid van criminelen, politiemensen, douaniers en leden van de FIOD hierbij. Meer concreet wisselden de onderscheiden voorstellen enorm van omvang en inhoud. Bij sommige voorstellen ging het om niet meer dan om het horen van iemand of de analyse van bepaalde stukken, bij

³³⁷ J. Snijders en J. de Wit, “Onderzoeksvoorstellen”, d.d. 17 juni 1997 (C1).

andere voorstellen werd aangegeven dat zij betrekking hadden op de analyse van omvangrijke dossiers of dienden om relatiernetwerken in kaart te brengen.

Voorzover wij hebben kunnen nagaan is er overigens nimmer – in welk gremium dan ook – gediscussieerd over de mogelijkheden om al die onderzoeken uit te voeren. Het stuk heeft dus kennelijk niet zo'n belangrijke functie vervuld in het beleid dat betreffende het post-Fort-onderzoek is gevoerd. Wat niet wil zeggen dat het ook door Snijders en De Wit terzijde is gelegd. Enkele weken later – op 14 juli 1997 – werd door hen bijvoorbeeld aan Van Brummen het plan voorgelegd om de informatie die een bepaalde informant had gegeven onder het gezag van het openbaar ministerie te Haarlem door middel van CID-rapporten exploitabel te laten maken.³³⁸ Hiertoe zouden gesprekken met enkele personen in Zuid-Amerika en West-Europa kunnen dienen. Nader onderzoek naar enkele containertrajecten zou ook wenselijk zijn. Tenslotte stelden zij voor om een “denktank” te formeren waarbinnen alle relevante en gevoelige informatie in onderling verband bekeken zou dienen te worden.

6.7.2 *Het onderzoek naar de bedreiging van een officier van justitie*

In mei 1997 kwamen er berichten binnen dat er een aanslag op handen was op het leven van een officier van justitie. De hoofdofficier van justitie te Alkmaar Klopper-Gerritsen nam hierop stappen om een onderzoek te laten instellen naar deze dreiging. In samenspraak met de hoofdofficieren van justitie te Haarlem en Amsterdam werd besloten de CID-officieren van justitie Teeven en Snijders opdracht te geven “een onderzoek in te stellen naar de vermoedelijke oorzaak van het ontstaan van het geschetste dreigingsbeeld contra de (...) officier van justitie en adviezen te formuleren om de ongewenste situatie zo spoedig mogelijk te neutraliseren.”³³⁹ Het college van procureurs-generaal en de hoofdofficier van justitie van het landelijk parket werden van deze opdracht in kennis gesteld.

Teeven en Snijders waren er bepaald niet rouwig om dat zij dit onderzoek moesten doen. Zij zagen er zonder meer een buitenkans in om de IRT-affaire dichter tot een oplossing te brengen. In de woorden van Teeven was het zo³⁴⁰:

“Het is zonder meer waar dat voor ons – net zoals de zaak-Swennen – ook de bedreiging van (...) een mogelijkheid was om het onderzoek open te breken. Wij dachten, ik bedoel Vrakking en ik, dat we via die bedreiging van (...), terecht zouden komen bij de moord op Van der Heiden en dat we via die moordzaak in de richting zouden komen van (...) en zo verder.”

³³⁸ Brief J. Snijders en J. de Wit d.d. 14 juli 1997 aan H. van Brummen (C1).

³³⁹ Zie het “Rapport” van de CID-officieren F. Teeven en J. Snijders d.d. 25 juni 1997 (D21)

³⁴⁰ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

Maar ook Snijders keek er zo tegen aan³⁴¹:

“Wij hadden al snel het gevoel dat de bedreiging te maken had met het IRT-verleden, in het bijzonder met de XTC-trajecten en de liquidatie van Van der Heiden. Bepaalde functionarissen hadden een sleutelpositie in dat geheel³⁴². Zij wilden ook uit alle macht de doos van Pandora dicht houden. (...) De sleutel van het geheel lag volgens Teeven en mij dus in het “besmette” IRT-dossier.”

Door Van Brummen werd, na overleg met de procureur-generaal te Amsterdam, aan Teeven en Snijders toestemming verleend om kennis te nemen van het zogenaamd “besmet verklaarde” IRT-dossier, in beheer bij de leiding van het Kernteam Randstad-Midden.³⁴³

In hun onderzoeksverslag d.d. 25 juni 1997 stelden Teeven en Snijders allereerst vast dat in het IRT-dossier enkele relevante stukken c.q. mappen ontbraken. Een stapel informatierapporten was op 24 september 1994 door een medewerker van de RCID Kennemerland aantoonbaar vernietigd. Verder constateerden de rapporteurs dat 90% van de informatierapporten afkomstig was van andere CID-en en mede daardoor opnieuw opvraagbaar was. Teeven en Snijders zagen niet in waarom deze informatie als besmet moest worden beschouwd. Tenslotte concludeerden de twee officieren van justitie dat de aange troffen informatie zo divers was, dat de stelling dat personen gevaar liepen die in het Delta-dossier een rol hadden gespeeld, onhoudbaar was. Op basis van deze conclusies deden Teeven en Snijders een aantal aanbevelingen. De belangrijkste daarvan waren:

- het vrijgeven van het besmet verklaarde ‘Delta dossier’, omdat de onderzochte zaken geen aanknopingspunten opleverden om het dossier buiten opsporingsonderzoek te houden;
- contact te nemen met de bron teneinde te vernemen of er wijziging was opgetreden in het dreigingsbeeld ten opzichte van (...);
- het samenstellen van een onderzoeksteam, groot ongeveer 8-10 personen, waarin het voormalige recherchebijstandsteam (RBT)-Alkmaar en de centrale recherche van het regiokorps Amsterdam/Amstelland waren vertegenwoordigd, teneinde een hernieuwd onderzoek te doen naar het XTC-traject en de liquidatie van Van der Heiden op 10 april 1993; deze onderzoeken moesten plaatsvinden onder verantwoordelijkheid van officier van justitie Teeven;
- de CID-trajecten in deze zaken dienden te verlopen onder volledige verantwoordelijkheid van officier van justitie Snijders;
- de eindverantwoordelijkheid van het onderzoek moest, gezien de nagestreefde doelstelling, berusten bij de hoofdofficier van justitie te Alkmaar.

³⁴¹ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

³⁴² J. Snijders noemde in het interview deze functionarissen met naam.

³⁴³ Brief H. van Brummen d.d. 29 mei 1997 (D21).

De officieren van justitie Teeven en Snijders hoopten met deze nieuwe onderzoeksactiviteiten dus niet alleen de dreiging tegen een officier van justitie weg te nemen en een aantal verdachten van ernstige misdrijven, zoals de XTC-handel en de liquidatie, veroordeeld te krijgen, maar beoogden tevens de geur van geheimzinnigheid te verdrijven rond het 'besmette' IRT-dossier en meer duidelijkheid te verschaffen over de rol van de betreffende informanten in diverse onderzoeken. Tenslotte werd gemikt op aanvullende informatievergaring voor de onderzoeken betreffende spoor 1 en spoor 2.³⁴⁴

6.8 Conclusie

Allereerst is het van belang om hier op te merken dat het college van procureurs-generaal in het begin van deze fase haar fiat gaf aan de onderzoeksplannen van de beide teams. Kennelijk stemde het dus in met de keuzes die door de onderzoeksleiders waren voorgesteld. Dit blijkt uit het feit dat het voor spoor 1 de weg wilde vrijmaken naar een aantal moeilijk toegankelijke bronnen, en voor spoor 2 ruim baan wilde maken in justitieel Nederland. Des te opmerkelijker natuurlijk is het dat het college enkele maanden later de beslissing nam om spoor 2 op te heffen. Een precieze verklaring werd hiervoor niet gegeven maar zoveel is wel duidelijk dat het team zelf de opdracht helemaal niet meer zag zitten omdat de middelen en mogelijkheden ontbraken en het conflict met het LRT-team rond het onderzoek van de IRT-affaire alsmaar scherpere en manifestere vormen aannam. Het college zag toen in dat het Zwerwer-team in de gegeven omstandigheden nimmer kon slagen in (het algemene deel van) haar opdracht en een deel van het IRT-probleem dreigde te worden in plaats van een deel van zijn oplossing. De opheffing ervan was met andere woorden een welhaast onvermijdelijke en alleen al hierom begrijpelijke beslissing. Maar het was ook een pijnlijke beslissing, niet alleen voor de betrokken onderzoekers die het terrein volkomen gedesillusioneerd verlieten, maar ook tegen de achtergrond van de "blauwdruk" uit augustus 1996 waarin met klem van argumenten was afgeraden om een dergelijk team op te richten. De onvoldoende voorbereiding van het project wreekte zich hier op een pregnante manier.

Het is verder duidelijk dat spoor 1 aanzienlijk in zijn bedrijvigheid werd geremd door de hypotheken die rustten op het Fortarchief. En die hypotheken wogen des te meer omdat het betrokken team zich van meet af aan had voorgenomen om zoveel mogelijk in het geheim te opereren. Hierom was het – ironisch genoeg – zeker in de lange aanloop van het onderzoek juist erg aangewezen op de informatie die zich in dit dossier bevond maar die slechts na veel vijven en zessen mondjesmaat kon worden benut. Dat het LRT-team alleen al hierom haast niet anders kon dan ook andere bronnen aan te boren spreekt welhaast voor zichzelf. In zekere zin nieuw was wel de manier waarop binnen het team de te volgen tactiek werd geëxpliciteerd. Werd in de "blauwdruk" gesuggereerd dat het onderzoek naar de groei-informant zou moeten worden gericht op zijn gedragingen van na 1995, nu werd zonder omhaal uitgesproken dat zowel ten

³⁴⁴ Vergelijk het "Rapport" van de CID-officieren F. Teeven en J. Snijders d.d. 25 juni 1997 (D21).

aanzien van hem als ten aanzien van Van V. de te volgen tactiek was om het onderzoek te richten op actuele strafbare feiten en hen zo te bewegen tot het afleggen van verklaringen over het IRT-gebeuren. Het uiteindelijke strategische doel, zoals dat ook door Docters van Leeuwen in het voorjaar van 1996 was geformuleerd, bleef dus onveranderd hetzelfde. Dit verklaart ook waarom het LRT-team de zaak van de "Taartman" zo gretig oppakte: op hem kon deze tactiek vrijwel direct worden toegepast. Hier werd het team een uitgelezen kans geboden om "schoon" te beginnen.

Maar het had tot op zekere hoogte wel buiten de waard gerekend: de Randstad, de parketten van Amsterdam en Haarlem. Die wilden ook "schoon" beginnen maar wel door met behulp van de bedreigingszaak het IRT-dossier te schonen, dit wil zeggen te ontdoen van zijn besmetverklaring, en zo de sleutel in handen te krijgen om de IRT-affaire rechtstreeks op te helderen. En daarmee diende zich een nieuw levensgroot conflict aan: dat tussen het LRT-team en de "Randstad" die men in den beginne nu juist met opzet buiten het hele onderzoek had gehouden maar desondanks elke kans aangreep om haar gelijk te bevechten en hiervan ook niet werden afgehouden van hogerhand. Integendeel! Telkens opnieuw kregen de betrokken parketten de gelegenheid om te proberen het onderzoek naar zich toe te trekken. Dit conflict – het is niet overbodig om hier nadrukkelijk op te wijzen – was dus geen conflict over het strategische doel: de opheldering van de IRT-affaire. Het was een conflict over de wijze waarop dit doel bereikt moest worden. Kennelijk vonden, vreesden, Amsterdam en Haarlem, dat het LRT-team onnodig een te indirecte weg bewandelde, daarmee dreigde te vervallen in een "gewoon drugsonderzoek" op irrelevante criminelen en zodoende wellicht nooit het uiteindelijke doel zou bereiken. Misschien zagen zij ook niet graag dat een "B-elftal uit de provincie" hun affaire moest ophelderen en dachten ze dat zelf beter te kunnen doen. Waarbij dan wel niet uit het oog mag worden verloren dat de eendracht tussen spoor 3 en spoor 4 van betrekkelijke korte duur was, omdat zij op hun beurt ook ernstig met elkaar gebrouilleerd zouden raken.

7 De verwickelingen in de zomer en het najaar van 1997

7.1 Inleiding

Dat “Amsterdam” en “Haarlem” eigenlijk ook niet door één deur konden werd al enigermate zichtbaar in de zomer van 1997 toen Snijders, zonder Teeven daarbij te betrekken, een nieuwe aanzet gaf tot zijn onderzoek naar de Colombiaanse drugshandel op Nederland in de voorafgaande jaren: het zogenaamde “Schilderstraject”. Maar de opbouw van dit traject was niet de meest opvallende ontwikkeling in deze fase van het onderzoek. Het kwam bij wijze van spreken toen pas op kousenvoeten van de grond.

De meest opmerkelijke ontwikkeling was de afbouw van spoor 2 en de ontmanteling van het bijbehorende team in ruimtelijk, financieel, personeel en het belangrijkste van al, in inhoudelijk opzicht: de opsplitsing van het onderzoek in een aantal deelprojecten. Op bepaalde punten verliep dit laatste niet zo gemakkelijk. Maar eind september 1997 was deze klus geklaard.

De tweede belangrijke ontwikkeling omvatte allereerst de aanzet tot de opening van een (gerechtelijk) vooronderzoek tegen J. en het bijlopen van het Haarlemse onderzoek naar de “Taartman”. Maar als gevolg van een (tweede) BVD-bericht over De J. en een familielid d.d. 31 juli 1997 moest het onderzoek van het LRT-team ook in hun richting worden uitgebreid. Uit de stukken valt af te leiden dat er in de zomer van 1997 door het team keihard werd gewerkt om deze drie deelonderzoeken verder op de rails te zetten, het deelonderzoek naar J. voorop.

Het onderzoek naar de (berichten over de) bedreiging van een officier dat in de late lente van 1997 de parketten van Amsterdam en Haarlem had samengebracht, verloor nog deze periode zijn bindend vermogen. Halverwege september kwam namelijk vast te staan dat de dreiging die had bestaan was geweken. Dit betekende echter niet de stopzetting van de analyse van het IRT-dossier.

7.2 De afbouw van spoor 2

Op initiatief van de plaatsvervanger van Zwerwer, Welschen, werd begin juli 1997 een lijst opgemaakt van activiteiten die met het oog op de afbouw van KL 26-01 moesten worden ondernomen.³⁴⁵ Op deze lijst prijken kwesties als de beschrijving van de over te dragen projecten, de herplaatsing van personeel, de financiële verantwoording, bekendmaking van de afsluiting van het onderzoek et

³⁴⁵ Vergelijk het concept van dit document in C9. Overigens geeft ook het journaal van het team dat werd bijgehouden tot 15 september 1997, een zeker beeld van de manier waarop zijn afbouw is verlopen (F2).

cetera. In de loop van juli en augustus werden de meeste van deze onderwerpen ter hand genomen en afgewikkeld.

Een klein deel van de projectbeschrijvingen werd direct afgewerkt. De meerderheid werd eind augustus opgesteld. Dit kwam erop neer dat per project een kort rapport werd geschreven waarin melding werd gemaakt van de status van de betrokken informatie, van de bevoegdheid om er kennis van te nemen, van de overdracht en bruikbaarheid van de informatie, van de doelstelling van het project, van de onderzoeksmogelijkheden en van de mate waarin er onderzoek was verricht.³⁴⁶

Rond 10 juli 1997 schreef Godlieb de politiekorpsen aan die opsporingsambtenaren hadden gedetacheerd voor het onderzoek. Hij deelde de betrokken diensthoofden beleefd mede wat het college van procureurs-generaal had beslist en liet hen verstaan dat hij erop rekende dat zij zich, in afwachting van nadere berichten, alvast zouden bezinnen op de herplaatsing van hun mensen.³⁴⁷

Enkele weken later kwam er het bericht dat de locatie waar de beide teams waren ondergebracht, tegen 1 oktober 1997 zou worden ontruimd.³⁴⁸ Het desbetreffende besluit stond los van de beslissing van het college van 25 juni, maar maakte het wel onvermijdelijk dat het team van spoor 1 weer zou intrekken bij het LRT op het moment dat spoor 2 feitelijk ophield te bestaan. In het licht van vroegere discussies over de huisvesting van de beide teams een merkwaardige samenloop van omstandigheden.

Op 2 december 1997 stuurde Godlieb het parket-generaal een raming van de kosten van het onderzoek voor de periode 1 maart 1997 - 1 oktober 1997. Zij bedroegen ongeveer een kwart miljoen gulden.³⁴⁹

Holthuis stuurde op 12 september 1997 niet alleen aan een aantal politiechefs maar ook aan de hoofdofficieren van justitie en enkele officieren van justitie in het bijzonder een wellevende brief waarin hij hen – onder verwijzing naar de beslissing van het college – bedankte voor de medewerking die zij hadden verleend aan het onderzoek. In geen enkele brief repte hij over de (grote) moeilijkheden die het team hierbij soms had ondervonden. Wie alleen deze brieven zou lezen zou een heel positief beeld krijgen van het onderhavige onderzoek.³⁵⁰

Op 15 september 1997 rondde Godlieb een beknopte “eindrapportage” over het KL 26-01 team af.³⁵¹ Hierin werd ten eerste op zakelijke wijze geschetst welke dossiers om welke reden en onder welke voorwaarden waren overgedragen aan welke dienst. Vervolgens werd ingegaan op de afwikkeling van de personele, materiële en financiële aangelegenheden. En tot slot schreef Godlieb enkele punten ter overweging op. Het eerste punt was dat in de toekomst de formulering van de taakstelling helder en eenduidig moest worden geformuleerd voordat een team bij elkaar werd gebracht. Zijn tweede punt was om nimmer meer de constructie van een zwevend team toe te passen – “zwevend” in termen van or-

³⁴⁶ De rapporten (met bijlagen) bevinden zich in F2 en C10.

³⁴⁷ Zie de correspondentie in F18.

³⁴⁸ De desbetreffende correspondentie bevindt zich in F18.

³⁴⁹ De stukken dienaangaande zitten eveneens in F18.

³⁵⁰ Kopieën van deze brieven bevinden zich in F18.

³⁵¹ A. Godlieb, “Eindrapportage KL 26-01 team” d.d. 15 september 1997 (F1).

ganisatorische inbedding en bevoegdheden – omdat dit bijzonder belemmerend had gewerkt bij de informatievergaring. En ten derde wees hij erop dat er binnen de politie vrees bestond voor “toenemend afglijden” en dat het hierom verbazingwekkend was dat nog niet ieder korps beschikte over een bureau interne onderzoeken (BIO).

Voorafgaand relaas wekt de indruk dat er zich geen complicaties voordeden bij de afbouw van het onderzoek van spoor 2. Dit beeld is evenwel niet helemaal juist. De voornaamste kwestie die zich bij de afsluiting van het onderzoek voordeed was de vraag naar de betrouwbaarheid van CID-informatie die in de voorbije maanden was vergaard over de organisatie van de Colombiaanse drugshandel op Nederland. Deze vraag werd begin augustus door Welschen op diverse plaatsen aan de orde gesteld. De conclusie van de besprekingen hieromtrent was dat men zich uiterst gereserveerd moest opstellen met betrekking tot het eventuele gebruik van die informatie. Welschen sloot zich bij deze beoordeling aan.³⁵²

Tenslotte moet erop worden gewezen dat de overdracht van een aantal (deel)projecten aan de rijksrecherche nog het meeste voeten in de aarde had. Op zich is dit niet verwonderlijk. Het onderzoek van spoor 2 was nu eenmaal vooral gericht op het achterhalen van non-integriteit bij overheden en overheidsdienaren. Waar aanvankelijk werd gedacht dat een vijftal projecten kon worden overgedragen aan de rijksrecherche, nam deze dienst uiteindelijk slechts één deelproject voor haar rekening en wel het onderzoek naar al dan niet vermeend illegaal wapenbezit van De J. En dit in een constructie die door de directeur rijksrecherche al eerder was uitgewerkt: het project zou worden ingebed in het O60-onderzoek en een vijftal rijksrechercheurs zou onder aansturing van een eigen chef het daadwerkelijke onderzoek voor zijn rekening nemen.³⁵³ Deze inperking van de over te dragen onderzoeken werd door Welschen enigermate betreurd. In het bijzonder had hij moeite met het feit dat er geen werk werd gemaakt van het project inzake VdP., terwijl diens rol naar zijn mening vrijwel even belangrijk was geweest als die van L. en Van V.³⁵⁴

Hoe dan ook, op vrijdag 26 september 1997 eindigde het onderzoek van spoor 2 in omstandigheden waarin het was ontstaan: bij een diner ter gelegenheid van de afsluitende bijeenkomst van het team.³⁵⁵

7.3 Het vervolg van spoor 1: de voorbereiding van het gerechtelijk vooronderzoek tegen J. en De J.

Hiervoor werd reeds aangegeven dat op 23 juni 1997 – op grond van de ingekomen berichten – werd beslist om het vervolgonderzoek te concentreren op J., L. en Van V. en het – naar aanleiding van het drugsonderzoek in Haarlem – even-

³⁵² De stukken waarop het bovenstaande is gebaseerd bevinden zich deels in C9 en deels in F18.

³⁵³ Brief D. Pijl d.d. 1 oktober 1997 aan het college van procureurs-generaal (C1).

³⁵⁴ Memo A. Welschen d.d. 15 september 1997 aan H. Holthuis (C1).

³⁵⁵ Nota A. Welschen d.d. 12 september 1997 (C9).

eens te richten op de "Taartman". Verder onderzoek naar De J. werd op dat moment niet als een prioriteit bestempeld.

Dit plan werd op 31 juli 1997 aanzienlijk bijgesteld. De reden hiervan was een proces-verbaal van een medewerker van de Dienst Bijzondere Recherche Zaken van de CRI d.d. 31 juli 1997 waarin een ambtsbericht van de BVD was opgenomen dat handelde over De J. en een familielid.³⁵⁶ Concreet werd in dit bericht gesteld dat De J. zich op aangeven van dit familielid zou hebben verrijkt door zijn diensten aan te bieden bij criminele entrepreneurs – en er werden er enkelen met naam en toenaam in het bericht genoemd. De illegale fondsen die op deze manier werden verworven zou De J. met behulp van een vriend een legale bestemming hebben gegeven. Dit bericht was reden voor de teamleiding om een van de misdaadanalisten al op 30 juli 1997 te verzoeken een analyse te vervaardigen betreffende de genoemde personen, hun onderlinge relaties en die tot de genoemde bedrijven, et cetera.³⁵⁷

Beziet men vervolgens de onderzoeksactiviteiten die in de zomer van 1997 werden ontplooid dan komt men tot de vaststelling dat het betrokken team zich in deze periode heeft geconcentreerd op J., De J. en de "Taartman". Van gericht onderzoek met betrekking tot L. en Van V. is nauwelijks een spoor te ontdekken. Het voornaamste deelonderzoek dat in hun richting werd uitgevoerd, vond plaats in september 1997 en had betrekking op hun vermogen. Hieromtrent werden inlichtingen verzameld via het Kadaster en de Kamer van Koophandel.³⁵⁸ De stukken waarover wij beschikken bieden geen verklaring voor deze "bijstelling" van het onderzoeksplan die zeker zo ingrijpend was als die ten aanzien van De J. Maar in de interviews is de achtergrond ervan meer dan eens aan de orde gesteld. Volgens Van Gemert waren de voornaamste redenen³⁵⁹:

"Al uit de eerste inventarisatie (van het Fort-dossier) bleek dat hierin de meeste informatie over J. zat. Dat was eigenlijk de eerste reden voor ons om het onderzoek op hem te richten. Tegelijkertijd liep er het meeneedonderzoek tegen Van V. en L. Wij hadden het idee om Van V. en L. rechtstreeks na de meeneedzaak te gaan verhoren. We wilden het onderzoek in deze zaak absoluut niet storen."

Entken vulde deze redengeving aan met het argument dat men ook het eigen onderzoek zo lang mogelijk geheim wilde houden³⁶⁰:

"De linking pin tussen ons team en het meeneedonderzoek was een lid van de rijksrecherche. Wij waren van dat onderzoek op de hoogte (...). Bovendien hoopten wij ons onderzoek zo lang mogelijk onder de roos te kunnen houden. Wanneer wij zelf betrokken zouden zijn bij het meeneedonderzoek, dan zou bekend zijn dat het landelijk recherche-

³⁵⁶ Proces-verbaal Nr. 1997C3524 d.d. 31 juli 1997 (F4).

³⁵⁷ Misdaadanalyse d.d. 23 augustus 1997 (C3).

³⁵⁸ Zie het journaal d.d. 1 oktober 1997 (F23).

³⁵⁹ Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

³⁶⁰ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

team met een onderzoek tegen L. en Van V. bezig was. En dat wilden wij zo lang mogelijk geheim houden.”

Waarbij men niet uit het oog mag verliezen dat ook deze beslissing de nodige vragen opriep bij de andere sporen. Zo zei Teeven³⁶¹:

“Het LRT heeft allerlei dingen onderzocht. Met name heeft het zich ook in de financiën van J. verdiept, maar wat ik nu zo vreemd vind is dat men niet heeft gekeken naar de financiën van betrokkenen, naar het kasboek, naar de verantwoording in Haarlem van de gelden die werden besteed; daar is bij mijn weten helemaal niet naar gekeken. En dat had toch eigenlijk ook heel goed gepast in de opdracht, want die was met name gericht op de financiële kant van de zaak, om die boven water te krijgen. Maar kennelijk heeft men daar vanaf gezien. Waarom? Ik weet het niet.”

Van de drie deelonderzoeken die wel ter hand werden genomen kan in het algemeen worden gezegd dat zij in twee fasen en projectmatig werden uitgevoerd. De eerste fase liep van 18 augustus tot 12 september, de tweede van 15 september tot eind 1997. Per deel onderzoek en per fase werd vrij gedetailleerd bepaald welke kwesties moesten worden onderzocht.³⁶²

Het meest uitgebreide onderzoek was ongetwijfeld dat naar J. Zowel via een aantal diensten – in het bijzonder de CRI, de Kamer van Koophandel, het Kadaster en de Belastingdienst (FIOD), andere researcheteams – als via diverse gegevensbestanden – onder meer het Herkenningssysteem (HKS), het Bedrijfsprocessen Systeem (BPS) en de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) – werd gepoogd zo onopgemerkt mogelijk informatie te verzamelen over de criminele antecedenten en activiteiten van deze verdachte, zijn familiale en sociale netwerk, zijn persoonlijke eigendommen en bemoeienissen met bepaalde bedrijven – in het bijzonder een buitenlandse onderneming –, zijn financiën en financiële transacties, zijn betrokkenheid bij een bepaalde sportclub, et cetera.³⁶³ Deze informatievergaring gebeurde grotendeels in Nederland zelf, met machtigingen van de betrokken officieren van justitie. Meer informatie over het dat bedrijf werd verkregen via internationale rechtshulp. Bovendien werden er enkele kortlopende observatie-acties uitgevoerd om een beter beeld te krijgen van bepaalde situaties. De resultaten van dit informatieve onderzoek werden neergelegd in een proces-verbaal van 13 november 1997 dat was bedoeld als

³⁶¹ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

³⁶² Vergelijk de nota “Project 060, Versie 2.0, tactische fase” d.d. 4 september 1997 (C3). Een groot aantal van de projecten is opgenomen in C3.

³⁶³ De vorenstaande en navolgende beschrijving is met name gebaseerd op het proces-verbaal d.d. november 1997 betreffende de aanvraag van een gerechtelijk vooronderzoek inzake de verdachte (F16), de mutaties in het journaal van het team (F23) en de mappen bij het LRT met de processen-verbaal van ambtshandelingen uit de betrokken periode, en de mappen bij hetzelfde team met rapporten over onder meer de CID-berichten en de observatie.

een aanvraag om een gerechtelijk vooronderzoek tegen de verdachte te verkrijgen. Het behelst niet alleen een overzicht van de ondernomen acties maar somt ook de bevindingen op. In concluderende zin werd enerzijds gesteld dat een deel van de informatie zoals die in juni 1997 was verstrekt door de CID en de BVD werd bevestigd door de gegevens, en anderzijds dat op grond van deze gegevens het vermoeden was gewettigd dat de verdachte zich schuldig had gemaakt aan overtreding van art. 140 Sr, van art. 416, 417 en 417bis Sr, van art. 2, 3 jo. 10 en 11 van de Opiumwet, en van art. 1 onder a, b, jo. 31 van de Wet op de kansspelen. Het gerechtelijk vooronderzoek werd bovenal aangevraagd om voor de periode 1 januari 1993 “tot heden” nader onderzoek te kunnen doen naar bepaalde bankrekeningen en van banken bescheiden te verkrijgen betreffende zowel deze rekeningen als inzake de contacten die door de verdachte en een aantal rechtspersonen werden onderhouden met de desbetreffende banken. Op 1 december 1997 stemde de rechter-commissaris te Haarlem in met de vordering van het gerechtelijk vooronderzoek.

De analyse die naar aanleiding van het BVD-bericht was gevraagd aangaande de handel en wandel van De J. ging minder ver dan die naar de bedrijvigheden van J. Holthuis lichtte dit, sprekend over de twee subjecten, als volgt toe³⁶⁴:

“Wij hebben primair gekozen voor J. Een van de redenen daarvoor was dat er over Van V. en L. geen snipper bewijs bestond. Bovendien was de meeneedzaak onder leiding van officier Slits gaande. (...) De J. is inderdaad nooit echt verhoord. Er is ook niet werkelijk op gerechercheerd. De nadruk lag van meet af aan op J. Hier speelt zeker ook wel een rol dat het LRT, maar ook het landelijk parket, een groot capaciteitsprobleem had. Beide werden eigenlijk constant overvraagd en dat terwijl ze nog midden in een opbouwfase verkeerden.”

Niettemin leidde het BVD-bericht in eerste instantie tot een vrij omvangrijk rapport dat op 23 augustus 1997 werd afgerond. Naast een overzicht van de familiale relaties bevat het vooral samenvattingen en analyses van een reeks CID-berichten. De voornaamste conclusie was dat een familielid van De J. betrokken was bij criminele activiteiten. Het vormde in die zin een bevestiging van de aanhef van het BVD-bericht. Het advies luidde dan ook om nader onderzoek in te stellen naar dit familielid en diens bedrijven in relatie tot het onderzoek 060. Naar aanleiding van dit rapport werd beslist om in een eerste fase, tot het einde van 1997, informatie in te winnen over zowel alle personen als alle bedrijven die in het BVD-bericht werden genoemd.³⁶⁵ De belangrijkste bron hiertoe vormden de ettelijke zakken en dozen “bescheiden” uit de kamer van De J. die nog bij de FIOD stonden en die in de loop van augustus, september en oktober door het team werden opgehaald. Verder werden onder meer belastinggegevens, CID-dossiers en relevante berichten van Interpol onderzocht. Via een peilbaken en een videocamera werd getracht meer zicht te krijgen op zijn bewegingen. Tus-

³⁶⁴ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

³⁶⁵ Zie het deelproject betreffende De J., niet gedateerd (C3).

sendoor werd geregeld nagegaan hoever het onderzoek was gevorderd en werden de resultaten ervan gepresenteerd aan de teamleiding. Op 7 januari 1998 werd de balans opgemaakt. Die was – voorlopig – dat er betreffende De J. “geen opvallende resultaten” naar voren waren gekomen. Maar er bleef wel nog het een en ander aan onderzoek te doen. Dit zou tegen maart 1998 moeten zijn afgerond.³⁶⁶

Wat tenslotte het onderzoek naar de “Taartman” betreft is het – afgaande op het journaal – duidelijk dat hieraan, in nauw overleg met de onderzoekers in Haarlem, toch ook de nodige aandacht werd besteed.³⁶⁷ Zo werd op 10 oktober 1997 een projectplan voor de aanpak van dit onderzoek afgerond en naar hen doorgespeeld. Op 17 oktober werd een lid van het LRT in Haarlem gedetacheerd om het onderzoek van nabij te kunnen volgen. Enigszins verrassend is het dat pas op 23 oktober enkele leden van het team naar Amsterdam gingen om het rechtshulpverzoek uit Sri Lanka te bekijken waarvan Blok reeds in juli 1997 gewag maakte. Het belang van dit verzoek voor het eigen onderzoek was echter kennelijk duidelijk voor het team. Op 31 oktober reeds werd de afhandeling ervan formeel toevertrouwd aan het LBOM. Op 6 november werd een eerste analyse van het verzoek, tezamen met een analyse van het Haarlemse onderzoek (ondertussen Carex getiteld), gepresenteerd aan het eigen team. Enkele dagen later, op 14 november 1997, werd de subjectrapportage van de “Taartman” afgerond.

7.4 Het verdere verloop van de sporen 3 en 4

7.4.1 De afwikkeling van het onderzoek naar de bedreiging van een officier van justitie

Op 8 juli 1997 verleende het college van procureurs-generaal toestemming tot een analyse van het zogenaamde IRT/Delta-dossier ten behoeve van het onderzoek naar de bedreiging van (een of meerdere) officieren van justitie.³⁶⁸ Een dag later gaf de Haarlemse hoofdofficier van justitie Van Brummen de opdracht aan de chef CID van het Kernteam Randstad Noord- en Midden (KTR) om het IRT-dossier over te dragen aan CID-officier van justitie Sniijders.³⁶⁹ Het dossier werd nog dezelfde dag opgehaald, dit tot onvrede van de kernteamleiding en de zaaksofficier die zich door de gang van zaken ‘overvallen voelden’. Hun wreveld werd nog versterkt toen CID-officier Sniijders commentaar leverde op de wijze waarop het IRT-dossier sedert de besmetverklaring opgeslagen was geweest.³⁷⁰

De analyse van het IRT-dossier, waarmee op 10 juli 1997 een begin werd gemaakt, werd uitgevoerd door Schouten en De Wit, onder leiding van Sniijders.

³⁶⁶ Zie het (tweede) deelproject inzake De J., niet gedateerd (C3).

³⁶⁷ Hetgeen volgt is met name gebaseerd op de mutaties in het journaal (F23).

³⁶⁸ Brief H. van Brummen d.d. 14 augustus 1997 aan het college van procureurs-generaal (D21).

³⁶⁹ Brief H. van Brummen d.d. 14 augustus 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (D21).

³⁷⁰ Interview J. Sniijders d.d. 9 maart 2000

Op een coördinatiebijeenkomst d.d. 11 augustus 1997, waar de drie betrokken parketten – Amsterdam, Haarlem en Alkmaar – en het college van procureurs-generaal vertegenwoordigd waren, werden mede op basis van de eerste ervaringen de volgende lijnen uitgezet³⁷¹:

1. Het materiaal moest in zijn geheel in kaart worden gebracht; vervolgens moest worden beoordeeld of er materiaal aanwezig was dat ten behoeve van enig onderzoek van belang was en moest worden vastgesteld op welke wijze dat materiaal was verkregen.
2. Ten aanzien van onderzoeken ten behoeve waarvan na verkregen instemming van het college materiaal ter beschikking kon worden gesteld, moest door de onderzoekers een eerste selectie worden gemaakt; vervolgens kon verstrekking slechts plaatsvinden op basis van aanvullende vragen van de leider van het onderzoek.
3. Om het gewenste materiaal op bruikbaarheid te beoordelen, dienden toetsingscriteria te worden ontwikkeld, waarbij in ieder geval beginselen als rechtmatigheid, subsidiariteit en proportionaliteit een rol zouden moeten spelen; de ontwikkeling van de criteria moest in overleg met het ressortparket Amsterdam gebeuren; de concrete toetsing van het materiaal aan de criteria zou door Snijders worden verricht.
4. Indien de hoofdofficier Haarlem van oordeel was dat het materiaal bruikbaar was, zou hij dit formeel overdragen aan de hoofdofficier van justitie die het gezag had over het onderzoek waarvoor het materiaal was bedoeld.
5. De onderzoeken waarin het gebruik van materiaal aan de orde kon komen, waren toen:
 - bedreiging een of meer leden van het openbaar ministerie onder gezag van de hoofdofficier Alkmaar door Teeven;
 - liquidatie Van der Heiden onder gezag van de hoofdofficier Alkmaar door Teeven;
 - XTC-zaak onder gezag van de hoofdofficier Amsterdam door Teeven;
 - post-Van Traa-onderzoek onder gezag van de hoofdofficier van het LBOM door Noordhoek;
 - liquidaties (...) -groep onder gezag van hoofdofficier Haarlem door Van Straelen.

Het college van procureurs-generaal verklaarde zich op 3 september 1997 akkoord met dit voorstel.³⁷² Een week later werd het eveneens besproken tijdens de overlegvergadering van de minister van Justitie met het college van procureurs-generaal. De secretaris-generaal die hierbij aanwezig was, stemde eveneens met het voorstel in en liet tevens in de notulen opnemen dat de minister in

³⁷¹ Brief H. van Brummen d.d. 14 augustus 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (D21).

³⁷² Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 3 september 1997

een vervolgesprek eveneens haar instemming met de conclusies had betuigd.³⁷³

Enkele dagen later reeds bleek de directe aanleiding tot de onderzoeksactiviteiten – de bedreiging van een officier van justitie – echter weggevallen te zijn. Blijkens een vertrouwelijke notitie van Klopper-Gerritsen d.d. 15 september 1997 waren de hypothesen omtrent een groep daders die een aanslag zouden voorbereiden op de bewuste officier van justitie op losse schroeven komen te staan.³⁷⁴

Het wegvallen van deze dreiging betekende ook het einde van de coördinatiegroep. Op 6 oktober 1997 vond een laatste bijeenkomst plaats in aanwezigheid van vertegenwoordigers van het college van procureurs-generaal, de arrondissementsparketten Alkmaar, Amsterdam en Haarlem en de BVD. Tijdens deze bijeenkomst werden afspraken gemaakt over het vervolg van een aantal onderzoeksactiviteiten. Van belang was in het bijzonder het voornemen om, onder leiding van officier van justitie Teeven, de criminele inlichtingendienst (CID) van het Kernteam Amsterdam (KTA) een analyse te laten maken van andere bedreiginggevallen van officieren van justitie. Aan het eind van 1997 moest worden bekeken of de bevindingen van de CID-analyse een verkennend onderzoek rechtvaardigden.

De tweede belangrijke afspraak betrof de XTC-zaak en de liquidatie van Van der Heiden. Deze afspraak behelsde dat het Alkmaarse dossier de basis zou vormen voor vervolgonderzoek. De uitgifte van informatie uit het IRT-dossier moest worden afgestemd tussen Snijders en Teeven, onder de verantwoordelijkheid van de hoofdofficier van justitie te Amsterdam. De plaatsvervangend hoofdofficier van justitie te Amsterdam deed de toezegging na te zullen gaan waar dit onderzoek kon worden ondergebracht.³⁷⁵

7.4.2 De aanloop tot het "Schilderstraject"

In hun rapport van 17 juni 1997 dat eerder werd besproken somden Snijders en De Wit meer dan twintig mogelijkheden op voor verder onderzoek. Hoewel de opties qua strekking en inhoud uiteenlopend van aard waren, valt op dat vele onderzoekssuggesties op enigerlei wijze te maken hadden met verdovende middelen transporten uit Zuid-Amerika. In de zomer van 1997 vond binnen het "team-Snijders" – dat op dat moment bestond uit het reeds genoemde tweetal en rijksrechercheur Schouten – een verdere verschuiving plaats in de richting van dit deel van de wereld. Aanleiding hiervoor waren gesprekken die door Schouten en De Wit werden gevoerd met de voormalige CRI-liaison, Van Stormbroek. De laatste gaf aan – mede op grond van zijn ervaringen in het buitenland en daar-

³⁷³ Notulen van de overlegvergadering van de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal d.d. 10 september 1997 (C1). In het periodiek overleg met het landelijk parket op 12 september 1997 werd deze uitslag van het beraad door C. Ficq aan de orde gesteld. Zie "Enkele bespreek- en actiepunten periodiek overleg (1 op 1 met procureur-generaal Ficq)" d.d. 12 september 1997 (C1).

³⁷⁴ Notitie Klopper-Gerritsen d.d. 15 september 1997 aan C. Ficq e.a. (D21).

³⁷⁵ Vergelijk "Bespreeking 6 oktober 1997" (D21).

toe gemachtigd door de leiding van de CRI³⁷⁶ – dat verschillende bronnen, onafhankelijk van elkaar, hem te kennen hadden gegeven dat zij bereid waren om te praten met vertegenwoordigers van de Nederlandse overheid.³⁷⁷ Schouten vertelt het zo³⁷⁸:

“De achtergrond van dit alles was, dat ik in september 1997 Ab van Stormbroek tegen het lijf liep. Ik zat toen op de kamer van De Wit bij de CRI voor het analyseren van het IRT-dossier. Zo raakten we aan de praat en we spraken af dat we alle informatie eens bij elkaar zouden leggen en dat hebben we dus gedaan. Wij wilden gewoon weten of we voorbeelden zouden vinden van parallel-importen.”

Van Stormbroek nam vanaf dit moment deel aan de activiteiten van het “team-Snijders”.

In een notitie d.d. 20 september 1997 van Snijders aan Van Brummen werden de achtergrond en het doel van een dienstreis naar Zuid-Amerika nader toegelicht. Snijders riep daarbij in herinnering dat zijn voornaamste opdracht bestond uit het exploitable maken van beschikbare CID-informatie voor diverse onderzoeken. Daarnaast rekende hij het tot zijn taak – als afgeleide van spoor 2 – om te onderzoeken welke informatie over corruptie van overheidsambtenaren beschikbaar kon komen van de inlichtingendienst van de rijksrecherche.³⁷⁹ Hiermee sloot hij in zekere zin aan op het standpunt dat Pijl, de directeur rijksrecherche, in verband met de afbouw van spoor 2 had verwoord in een brief aan Steenhuis betreffende het belang van corruptie-onderzoek door zijn inlichtingendienst.³⁸⁰ Pijl liet zich in deze brief nogal negatief uit over het veelsoortig en ondoorzichtig geheel van opsporingsactiviteiten om de vragen over het handelen van overheidsfunctionarissen in het begin van de jaren negentig op te helderen. Hij wilde bij een eventuele hernieuwde betrokkenheid van de rijksrecherche meer helderheid over het doel en de inhoud van de opdracht. Zijn uitgangspunt was dat alleen vraagpunten respectievelijk onopgehelderde kwesties uit het verleden moesten worden onderzocht die een doorwerking hadden op de integriteit van het overheidshandelen anno 1997. Naast zijn voorstel om het onderzoek naar vuurwapenbezit/handel van FIOD-medewerker De J. onder te brengen in het O60-onderzoek van het LRT, wees hij op twee ID-trajecten die interessante informatie konden opleveren over de betrokkenheid van overheidsfunctionarissen bij drugstransporten en over corruptie van een magistraat. Het was in dit verband nadrukkelijk de bedoeling om samen te werken met reguliere CID'en, aldus Pijl. De activiteiten zouden verricht onder verantwoordelijkheid van de hoofdofficier van justitie te Haarlem.

Om de bedoelde inlichtingentrajecten nader vorm te geven kwam op 23 september 1997 een “denktank” samen waarin het parket Haarlem, de rijksre-

³⁷⁶ Interview A. van Stormbroek d.d. 23 januari 2001.

³⁷⁷ Memo J. de Wit d.d. 25 augustus 1997 aan J. Snijders (D21).

³⁷⁸ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 1997.

³⁷⁹ Notitie J. Snijders d.d. 20 september 1997 aan H. van Brummen (D21).

³⁸⁰ Brief D. Pijl d.d. 12 september 1997 aan D. Steenhuis (B1).

cherche en de CRI participeerden.³⁸¹ De aanwezigheid van Schouten en Van Stormbroek in deze denktank bracht met zich dat de problematiek van de zogenaamde parallel-importen hoog op de agenda kwam te staan.

Op 24 september 1997 werd door Snijders aan Schouten en Van Stormbroek de opdracht verstrekt om een analyse van de parallel-importen te maken. De opdracht luidde³⁸²:

“Onderzoek of er in Nederland gelijktijdig importen van grote partijen verdovende middelen hebben plaatsgevonden middels op schepen aangevoerde containers (zogenaamde parallel-importen) en onderzoek een eventuele systematiek daarin.”

Bij de analyse werd gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- A. Het Interim Informatie Processen Systeem (IIPS) van de CRI. Dit is een geautomatiseerd systeem waarin onder andere het register van de Nationale Criminele Inlichtingen Dienst (NCID) is ondergebracht. IIPS bevat onder anderen informatie over:
 - lopende en afgeronde politieonderzoeken in Nederland en Europa;
 - inbeslagnemingen van drugs in Nederland en Europa;
 - onderzoeken en inbeslagnemingen in Azië en Zuid-Amerika, afkomstig van de liaisons van de CRI in het buitenland;
 - onderzoeken en inbeslagnemingen, gemeld door buitenlandse liaisons in Nederland;
 - verdachte scheeps- en containerbewegingen, afkomstig van het Maritiem Informatiepunt (MIP).
- B. Het dossier van het Fort-onderzoek van de rijksrecherche.
- C. Een groot aantal open bronnen, zoals:
 - bestand waarin alle containers die vanaf medio 1993 t/m december 1996 zijn verzonden vanuit Colombia naar Nederland en België zijn vermeld;
 - Lloyds Seadata bestand;
 - Kamers van Koophandel Nederland;
 - Kamers van Koophandel Colombia.
- D. Onderdelen van het IRT-dossier betreffende de periode medio 1992 - januari 1994.

Behalve dat een begin werd gemaakt met het raadplegen van genoemde schriftelijke stukken maakte het “team-Snijders” zich in het najaar 1997 ook op om in Zuid-Amerika met een aantal informanten te spreken. Deze informanten worden in de stukken steevast aangeduid met de namen van bekende schilders, vandaar de bijnaam “Schilderstraject”. De verwachting leefde om via een van de informanten in contact te kunnen komen met twee personen – met de code-naam Van Gogh en Vermeer.

³⁸¹ Notitie J. Snijders d.d. 20 september 1997 aan H. van Brummen (D21)

³⁸² Proces-verbaal d.d. 10 juli 1998 door A. van Stormbroek en P. Schouten (parallel-pv) (D5).

Op 8 oktober 1997 vond in aanwezigheid van Van Brummen en de leden van de klankbordgroep van het 060-onderzoek die op 24 september 1997 was geformeerd, een presentatie plaats bij de CRI. Van deze klankbordgroep maakten deel uit: Pijl en Woest (rijksrecherche), Snijders (parket Haarlem), Noordhoek (landelijk parket), Aalbersberg, De Wit en Van Stormbroek (CRI) en Van Gemert, Van Slobbe en Entken (landelijk rechteam).³⁸³ Tijdens deze presentatie werd nieuw materiaal gepresenteerd, verkregen van een informant.³⁸⁴ Deze informatie zou:

- het bestaan van de parallel-invoeren bevestigen;
- de betrokkenheid van een aantal Nederlandse verdachten bevestigen, in het bijzonder die van de verdachte uit spoor 1;
- bevestigen dat een aantal politie- /douaneambtenaren van de parallel-importen op de hoogte was.

In het diepste geheim werden vervolgens rogatoire commissies naar Zuid-Amerika voorbereid. Het vervolg van het "Schilderstraject" wordt uiteengezet in hoofdstuk 11.

7.4.3 *Het verdere onderzoek in de meenedzaak tegen VdP. en/of L.*

Zoals in hoofdstuk 5 werd opgemerkt moet het meenedonderzoek tegen L. en Van V. in relatie tot hun verhoor door de parlementaire onderzoekscommissie opsporingsmethoden worden onderscheiden van het meenedonderzoek dat in de kop van deze paragraaf is vermeld: dit speelde in de zogenaamde Hooghiemstra-zaak. In beide onderzoeken speelde evenwel het probleem van de toegang tot stukken in het Fort-archief.

In het kader van het laatstgenoemde onderzoek werd nog in juni 1997 door een van de betrokken rechercheurs gevraagd aan de officier van justitie Slits om stukken uit het Fort-archief te mogen gebruiken.³⁸⁵ Deze maakte op 15 augustus deze brief over aan Borghouts met het verzoek dit mogelijk te maken.³⁸⁶ Op 7 oktober 1997 antwoordde Borghouts hem dat met ingang van 23 september de classificatie "stg.-geheim" was opgeheven en dat hij zich moest wenden tot Van Gemert en Holthuis; dezen zouden moeten toezien op het ter beschikking stellen van de benodigde stukken.³⁸⁷ De plaatsvervanger van Holthuis, De Groot, maakte op 9 oktober 1997 deze brief over aan Van Gemert met het verzoek om hem op de hoogte te houden van de afwikkeling van dit verzoek.

In het verlengde van deze procedure vroeg Slits – hiertoe uitgenodigd door de betrokken rechter-commissaris – op 23 oktober 1997 aan Holthuis om een aantal stukken uit het Fort-archief in het kader van het eerstgenoemde onder-

³⁸³ Zie "Verstrekking procureur-generaal Van Daalen" d.d. 9 april 1999 (B2).

³⁸⁴ Tijden, opgesteld door de CRI en door J. Snijders gepresenteerd bij de Commissie-Kalsbeek (D23)

³⁸⁵ Brief d.d. 10 juni 1997 aan F. Slits (C8).

³⁸⁶ Brief F. Slits d.d. 15 augustus 1997 aan H. Borghouts (C8).

³⁸⁷ Brief H. Borghouts d.d. 7 oktober 1997 aan F. Slits (C8).

zoek. Diens vervanger maakte dit verzoek eveneens over aan Van Gemert met het verzoek om overeenkomstig de zojuist genoemde procedure te handelen.³⁸⁸

Om welke stukken het in beide gevallen ging is hier niet relevant. Wel relevant is het feit dat de lange duur van deze onderzoeken een aanzienlijke hypotheek legde op de aanpak van het onderzoek naar L. en Van V. Mede om de loop van deze onderzoeken niet te verstoren zag het LRT-team immers alsmar af van initiatieven in hun richting.

7.4.4 *Het vervolg van de kwestie-Van T.*

Zoals eerder al werd gememoreerd formuleerde de advocaat van Van T., Korvinus, op 1 augustus 1997 in een brief aan Docters van Leeuwen een reeks concrete vragen met betrekking tot de rol van Van T. in het XTC-Engeland-traject van het IRT. Hij was hiertoe uitgenodigd door Gonsalves met het oog op de verkrijging van inlichtingen uit stukken in het Fort-archief. De kabinetschef van het college van procureurs-generaal stuurde dit verzoek op 20 augustus aan Noordhoek met het verzoek om liefst voor 14 september 1997 een voorstel voor afhandeling te doen. Dit kwam er echter niet van. Pas op 5 november 1997 bracht Noordhoek advies uit aan Holthuis. Het kwam erop neer dat het verzoek niet ontvankelijk was onder meer niet omdat er geen machtiging voorlag van Van T. zelf maar ook omdat het rechtstreeks had moeten worden gericht aan Van Gemert, de registerbeheerder.³⁸⁹ Verder wees hij erop dat, wanneer het verzoek wel juist zou zijn opgesteld, er toch nog heel wat obstakels te verwachten waren bij de feitelijke inwilliging ervan, zoals de toezeggingen die waren gedaan aan mensen in het Fort-onderzoek. Holthuis nam dit advies in zijn brieven d.d. 12 en 17 november 1997 aan respectievelijk de bedoelde kabinetschef en aan Ficq over.³⁹⁰

Daarna bleef het lange tijd stil. Zo stil dat Korvinus op 26 februari 1998 opnieuw een brief schreef aan Ficq waarin hij hem vroeg hem mee te delen waarom beantwoording van zijn verzoek tot heden was uitgebleven en wanneer het wel zou worden beantwoord. Hij herhaalde hierin nog eens zijn opvatting dat er in dit geval sprake was geweest van uitlokking, maar voegde er aan toe dat Zwerwer hem in december 1997 in een gesprek had medegedeeld dat hij ook vond dat Nederland verplicht was voor Van T. in actie te komen.³⁹¹

7.5 **Conclusie**

Eerst en vooral mag er in deze conclusie op worden gewezen dat spoor 2 waaraan een jaar voordien nog zoveel belang was toegekend, in de zomer van 1997 vrij geruisloos uit beeld verdween. In het algemeen riep de overdracht van de diverse deelprojecten geen problemen op, maar niet toevallig die projecten wel die de kern van het IRT-vraagstuk raken: de al dan niet vermeende non-

³⁸⁸ Brief F. de Groot d.d. 24 oktober 1997 aan W. van Gemert (C8).

³⁸⁹ Brief E. Noordhoek d.d. 5 november 1997 aan H. Holthuis (C8).

³⁹⁰ Brief H. Holthuis d.d. 12 november 1997 (D16).

³⁹¹ Brief C. Korvinus d.d. 26 februari 1998 aan C. Ficq (D16).

integriteit van ambtenaren in relatie tot de al dan niet betrouwbare CID-berichten hieromtrent.

Het "Schilderstraject" was tot op zekere hoogte het vervolg van spoor 2, maar dan georganiseerd in het kader van spoor 3. In dit traject ging het immers opnieuw om verder onderzoek naar het beginstadium van de IRT-affaire op grond van CID-berichten over wat er zich in het begin van de jaren negentig "werkelijk" had voorgedaan op de cocaïnelijn Colombia-Nederland. Dit maakt het ook begrijpelijk waarom het conflict dat zich in 1996-1997 gaandeweg tussen spoor 1 en spoor 2 had ontpopt vrijwel moeiteloos overging in een conflict tussen spoor 1 en spoor 3 in de jaren 1997-1998. Dit had wellicht niet hoeven te gebeuren wanneer in juli-augustus 1997 – in het kader van het topeverleg over het gebruik van het IRT-dossier – enig initiatief was ontplooid om de dreigende nieuwe tweespalt in het onderzoek te overwinnen door het "schone" onderzoek van het LRT naar de laatste ontwikkelingen van de IRT-affaire te combineren met de Amsterdams-Haarlemse "schoning" van het dossier over de beginfase ervan. Een dergelijke eenmaking had ook recht gedaan aan de beslissing van het college van 4 september 1996 om alle relevante onderzoeken te integreren binnen een en hetzelfde project. Het is er echter niet van gekomen. Nergens in de stukken of de interviews wordt in elk geval verwezen naar een discussie over deze kans. Het LRT-onderzoek werd in de genoemde discussie behandeld als een gewoon onderzoek naast alle andere onderzoeken. Van deze handelwijze – of zij nu werd ingegeven door de verschillende visies tussen de betrokken parketten op het verdere onderzoek of niet – mag worden gezegd dat zij wijst op een gebrek aan sturing door het openbaar ministerie van het totale rechercheproces in deze zaak. Die bleef al te zeer beperkt tot het opvolgen van de verschillende onderzoekssporen en leidde ondanks alles – dus ook ondanks de afgang van spoor 2 – nooit tot hun verbinding. Men berustte in de verscheidenheid in plaats van te streven naar meer eenheid.

Hierbij mag echter niet over het hoofd worden gezien dat het LRT-team in de zomer van 1997 veel werk heeft verzet om de onderzoeken naar twee verdachten en, zijdelings, ook "Taartman" op een systematische manier handen en voeten te geven.

8 Het beraad met het college op 26 november 1997

8.1 Inleiding

Hiervoor is duidelijk gebleken dat het college van procureurs-generaal vanaf maart 1996 op geregelde tijdstippen de start en de voortgang van de verschillende onderzoekssporen heeft georganiseerd respectievelijk geaccordeerd. Dit is volgens onze zegslieden reeds een hele bijzondere gang van zaken. Normaal bemoeit het college zich niet zo vaak zo intensief met één enkel onderzoek. Helemaal bijzonder was dan ook het initiatief om op 26 november 1997 een speciale vergadering te wijden aan de presentatie en bespreking van de diverse onderzoeklijnen die hiervoor zijn behandeld.

Om meer dan één reden was dit een belangrijke bijeenkomst: behalve dat het college een overzicht kreeg van de lopende en voorgenomen activiteiten, werd het ook gevraagd om een paar belangrijke knopen door te hakken. In het onderhavige hoofdstuk wordt eerst uiteengezet op welke wijze het college door de verschillende "partijen" werd geïnformeerd en welke kwesties ter beslissing werden voorgelegd. Vervolgens wordt bekeken waarover uiteindelijk een besluit is gevallen. Tenslotte wordt ingegaan op de nasleep van deze belangrijke beraadslaging.

8.2 De presentatie van de onderzoeken

De vergadering van 26 november 1997 werd opgeluisterd door de aanwezigheid van vrijwel alle hoofdrolspelers in het post-Fort-traject. Alleen een vertegenwoordiging van het Amsterdamse parket ontbrak.³⁹² De presentatie viel uiteen in vier delen:

1. het inlichtingentraject/"Schilders" (verzorgd door J. de Wit);³⁹³
2. de voorlopige inventarisatie van het IRT-dossier (door P. Schouten);
3. het onderzoek van het LRT (door een lid van het LRT);
4. slotopmerkingen.

De presentatie van de onderdelen 1 en 2 ging gepaard met het vertonen van tientallen dia's.

³⁹² Kort verslag van de presentatie post-Fort-traject in Utrecht d.d. 26 november 1997, getekend LG (B1)

³⁹³ Twee dagen eerder hadden J. de Wit en P. Schouten een proefpresentatie gehouden ten overstaan van P. Aalbersberg (hoofd NCID/CRI)

Ad 1

De Wit ging in zijn presentatie uitvoerig in op de vermeende parallel-transporten. Hij deed dit aan de hand van de notitie "Colombiaans dubbelspel".³⁹⁴ In deze notitie wordt beschreven hoe in oktober 1995 tijdens het Fort-onderzoek informatie werd verkregen over "de regeling" tussen het "Cali-kartel" en enkele Nederlandse criminelen. In de periode zomer 1992 - januari 1995 zou 10.000-20.000 kilo cocaïne Nederland zijn ingevoerd. Daarbij speelde volgens de berichten een informant een dubbelrol en zouden enkele douanemensen zijn omgekocht. In de notitie wordt het begrip parallel-transport als volgt gedefinieerd:

- één transport waarbij twee of meer containers met verdovende middelen tegelijk (parallel) op hetzelfde schip vanuit Colombia worden getransporteerd;
- één transport, waarbij minimaal één container, die zowel hard als soft drugs bevat (vaak cocaïne in combinatie met marihuana) vanuit Colombia worden getransporteerd.

Een opmerkelijk gegeven is dat het element corruptie geen deel uitmaakt van deze definitie. In de overhead sheets die De Wit gebruikte tijdens de presentatie, werden corruptieve contacten met Nederlandse douane- en opsporingsambtenaren wel als onlosmakelijk onderdeel van de parallel-transporten gepresenteerd, maar uit de notitie kan niet worden opgemaakt waarop die hypothese (behalve op verklaringen van informanten) is gebaseerd.

Ad 2

Schouten deed verslag van de eerste indrukken die waren opgedaan in het kader van de inventarisatie van het IRT-dossier. Naar zijn inschatting bood het dossier een aantal aanknopingspunten voor onderzoek naar corruptie/lekken en een aantal liquidaties. Verder hield hij het voor waarschijnlijk dat de RCID-Kennemerland bewust informatie had achtergehouden over de lijn Nederland-Colombia.

Ad 3

De LRT-vertegenwoordiger ten slotte stond stil bij de voorlopige resultaten van het O60-onderzoek van het LRT. In het bijzonder de financiën rondom J. werden uitvoerig besproken. Maar ook het onderzoek naar De J., alsmede het Carex/Sri Lanka-onderzoek in verband met de "Taartman" werden gepresenteerd.³⁹⁵

Ad 4

Ter afsluiting van de presentatie werd aan het college een aantal beslispunten voorgelegd. De belangrijkste daarvan was het verlenen van toestemming om het

³⁹⁴ Behalve dat deze notitie gebruikt werd bij de presentatie ten overstaan van het college van procureurs-generaal d.d. 26 november 1997 is zij als bijlage toegevoegd aan de brief van H. Holthuis en H. van Brummen aan het college van procureurs-generaal d.d. 9 december 1997 (B1).

³⁹⁵ Zie het journaal van O60 d.d. 27 november 1997 (F23).

“Schilderstraject” een nadere invulling te geven. Bij het indienen van dit verzoek werd overigens het voornemen bekend gemaakt om bij het bezoek aan de “Schilders” tevens een lid van de CID van het LRT te betrekken. Dit met het oog op een mogelijke toekomstige overdracht van de bron en ter introductie van het LRT-lid bij de bron als toekomstig contactpersoon.

8.3 De besluitvorming in het college

In kleinere kring – de leden van het college plus Van Brummen en Holthuis – werden nog dezelfde avond de presentaties geëvalueerd. Het verslag dat van deze bijeenkomst beschikbaar is, is een zeer beknopte weergave van de gevoerde beraadslagingen. Belangrijke meningsverschillen tussen het college en één of meer deelnemers worden bijvoorbeeld niet vermeld.³⁹⁶

Afgaande op dit verslag hadden de individuele procureurs-generaal uiteenlopende opvattingen over hoe zij het gepresenteerde materiaal moesten duiden. Van discussie was kennelijk nauwelijks sprake; iedere procureur-generaal sprak blijkbaar zijn eigen zorgen en preoccupaties uit. Een van hen toonde zich bezorgd over het gevaar van interferentie van het “Schilderstraject” met lopend onderzoek van het Prisma-team in de regio Haaglanden. Hij vroeg zich af of er voldoende informatie werd uitgewisseld met dit team. Een collega waren drie andere aspecten in het bijzonder opgevallen:

- het invoeringstraject;
- het gebrek aan inzicht in het geldverkeer /de betaling bij parallel-invoer;
- corruptie.

Kritisch was weer een ander. Deze merkte op dat de beslissingen die werden voorgelegd aan het college weinig relatie hadden met de presentatie. Alleen het verzoek om toestemming voor het “Schilderstraject” hield in zijn optiek rechtstreeks verband met het gebodene, voor de andere beslispunten – zoals het verzoek om een paspoort te mogen aanvragen voor een informant die in een getuigebeschermingsprogramma was opgenomen – gold dat slechts in zeer beperkte mate. Voorts achtte hij de conclusies uit de presentaties niet of nauwelijks gefundeerd.

Anderzijds gaven volgens Docters van Leeuwen³⁹⁷:

“De presentaties die daar gehouden werden (...) toch de indruk dat er vooruitgang werd geboekt. Het ging langzaam, maar er zat toch wel schot in.”

Het college als geheel kwam aan het einde van de avond tot de volgende slotsom. Centraal stond in de optiek van de aanwezige procureurs-generaal onver-

³⁹⁶ J. Snijders maakt in zijn interview bijvoorbeeld gewag van het feit dat het college zich door het “Schilderstraject” voor een “fait accompli” gesteld voelde. Ook zou er kritisch zijn gereageerd op de bijdrage van het LRT-lid. Zie interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

³⁹⁷ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

kort de vraag: hoe gaan we verder met de delen uit het IRT-dossier? Het college vond dat de lijn moest worden vastgehouden en besloot het volgende:

1. De betrokken hoofdofficieren van justitie leggen, na overleg met de toezicht-houdende procureur-generaal, beslissingen over verder onderzoek ter bespreking voor aan het college;
2. In de vervolgbespreking in het college moet worden aangegeven hoe deze onderzoeken worden afgestemd op de onderzoeken die lopen in Den Haag;
3. Verder moet in deze bespreking duidelijk worden gemaakt hoe men denkt invulling te geven aan de vervolgtrajecten, gelet op de diverse sporen.

8.4 De nasleep van het beraad

Het vervolg op deze bijeenkomst liet niet lang op zich wachten. Op 1 december 1997 hielden Schouten en de Wit hun presentatie ten overstaan van de leiding van het KLPD. Verder bracht Snijders, conform de opdracht van het college, begin december een werkbezoek aan de officier van justitie van het Kernteam Haaglanden (Prisma-team). Blijkens een memo van de hand van laatstgenoemde d.d. 5 december 1997 was na dit bezoek de kou tussen het parket Haarlem en het Prisma-team nog niet helemaal uit de lucht.³⁹⁸ Deze achtte het namelijk niet wenselijk om vanuit Haarlem verder onderzoek te laten plaatsvinden zonder daar het Prisma-team bij te betrekken.

Een tweede vervolg op het beraad met het college was dat Van Brummen en Holthuis op 9 december 1997 een brief stuurden naar de voorzitter van het college.³⁹⁹ Zoals we later zullen zien, was het bepaald opmerkelijk te noemen dat ook Holthuis deze brief had ondertekend, aangezien hij zich daarmee – en indirect ook zijn zaakofficier Noordhoek – committeerde aan de volgende uitgangspunten:

- er is in ruimere mate sprake geweest van een hoofdrol van één of meerdere medewerkers van de FIOD en/of de douane bij het doorleveren van drugs vanaf 1992 dan werd aangenomen;
- de Colombianen voerden de regie bij de cocaïne-invoer met gebruikmaking van in ieder geval één dubbelinformant;
- parallel-import vond plaats via containers met cocaïne en hoogwaardige marihuana naast de containers die werden weggetipt door de betrokken informant; hierbij werd informatie over de cocaïne-transporten bewust weggehouden bij het IRT;
- de uitvoering van deze operatie was alleen met behulp van corruptie mogelijk.

In de brief werd verder gesteld dat Snijders op verzoek van de minister van Justitie een informatiebron had onderzocht die materiaal zou kunnen leveren over de verdovende middelenhandel Colombia-Nederland, onder meer in de IRT-

³⁹⁸ Memo d.d. 5 december 1997 aan de hoofdofficier van justitie van het arrondissementsparket Den Haag (D21).

³⁹⁹ Brief H. van Brummen en H. Holthuis d.d. 9 december 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (B1, D21).

periode. Tenslotte legden Van Brummen en Holthuis in hun brief de volgende beslispunten aan het college voor:

1. De afspraken over het ter beschikking stellen van IRT-materiaal moeten worden gehandhaafd;
2. Er dient een standpunt bepaald te worden over het wel of niet starten van een onderzoek naar corruptie;
3. Er moet een apart onderzoek komen naar de geldstromen tussen Colombia en Nederland;
4. De informatiebronnen in Zuid-Amerika ("Schilderstraject"; onder anderen Van Gogh en Vermeer) moeten nader worden geëxploiteerd (een plan van aanpak door Sniijders was aan de stukken toegevoegd).

In een brief – die overigens uitsluitend gericht was aan Van Brummen en niet aan diens collega en mede-ondertekenaar Holthuis – liet Docters van Leeuwen weten dat in de optiek van het college het laatstgenoemde besispunt bepalend voor de voortgang was.⁴⁰⁰ Hij schreef dat het college instemde met verdere voortgang van het onderzoek. In deze fase zou dit onderzoek een oriënterend karakter moeten hebben, gericht op het verkrijgen van zodanige verklaringen dat de betrouwbaarheid daarvan nader kan worden getoetst aan de hand van andere reeds beschikbare informatie. Op basis van de uitkomsten van deze oriëntatiefase zou het college dan zijn definitieve standpunt bepalen over het wel of niet exploiteren van deze bronnen en de verdere voortgang van het onderzoek. Bij een positieve beslissing zou een exploitatiefase volgen. Het college was eveneens akkoord met de voorgestelde bevoegdheidsverdeling.

De laatste zinsneden moeten aldus worden begrepen dat de regie in de oriënterende fase zou berusten bij Sniijders en dat zij, mits er een exploitatiefase zou volgen, zou worden overgeheveld naar het LBOM.⁴⁰¹

Op dezelfde dag dat Docters van Leeuwen Van Brummen formeel van de goedkeuring van het college op de hoogte stelde, lichtte Fiqq Borghouts in over het "Schilderstraject". Ook deze verklaarde zich akkoord met de plannen.

De derde en laatste gebeurtenis waarop in het kielzog van de collegevergadering van 26 november 1997 moet worden gewezen, betreft de uitnodiging die Zwerwer op 18 december 1997 stuurde aan Sniijders, Teeven en nog een andere officier van justitie voor een geheime ronde-tafel-bijeenkomst. Doel van deze bijeenkomst was om openhartig met elkaar van gedachten te wisselen over alle aspecten van georganiseerde criminaliteit waarover de betrokkenen kennis droegen. De vier gesprekspartners zouden over nader te bepalen onderwerpen alle informatie, waarover zij de beschikking hadden, op tafel moeten leggen. Daarmee zou meer inzicht kunnen worden verworven in "de ondernomen opsporingsmethoden, de reikwijdte daarvan, de afschermingstechnieken en de eventuele afspraken met wie dan ook".⁴⁰² De concrete reden van dit initiatief was gelegen in een ontmoeting tussen een van de procureurs-generaal en Zwerwer

⁴⁰⁰ Brief A. Docters van Leeuwen aan H. van Brummen (B1, D21).

⁴⁰¹ Brief H. van Brummen en H. Holthuis d.d. 9 december 1997 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal (B1; D21).

⁴⁰² Brief S. Zwerwer d.d. 18 december 1997 aan J. Sniijders, F. Teeven en (...) (D2).

waarbij de eerstgenoemde enig ongelooft had tentoongespreid over allerhande hypothesen betreffende de IRT-affaire.⁴⁰³

Via het hoofd van het LBOM had Zwerwer enkele weken eerder het college van procureurs-generaal op de hoogte gesteld van zijn plannen. Ficq liet in het periodiek overleg met het LBOM op 28 november 1997 weten dat het college akkoord ging met het voorstel om de personen in kwestie om de tafel samen te brengen met een bandrecorder. Het doel hiervan was, aldus het verslag van het periodiek overleg, het beveiligen van de mensen zelf (hun vastgelegde verhaal komt ergens te liggen), alsmede het vinden van samenhang in hun verhalen. Als notulisten voor de bijeenkomst werden De Wit en Schouten genoemd.⁴⁰⁴

Zwerwer leunde in zijn voorstel op de premisse dat “er tussen de vier deelnemers aan het ronde gesprek geen ingebouwde argwaan bestond”.⁴⁰⁵ Hierin bleek hij zich schromelijk te hebben vergist. In het bijzonder tussen Teeven en Snijders was een dusdanige vorm van wantrouwen gegroeid, dat het oriënterende gesprek, dat gepland stond voor 19 januari 1998, nimmer plaatsvond. Holthuis bevestigde later in het interview dat het geen gering probleem was “dat het onderling tussen de betrokken personen niet boterde”.⁴⁰⁶ Van Straelen gaf in het interview de hier bedoelde problematiek kernachtig weer⁴⁰⁷:

“(...) in zo'n zaak, met zoveel vertakkingen, met zoveel pijn en met zulke persoonlijkheden die betrokken zijn, zou er iemand moeten zijn die boven iedereen gezeten alle belangrijke beslissingen neemt. Er is geen procureur-generaal geweest die de zaak naar zich toe heeft getrokken, die heeft gezegd ik voel me ervoor verantwoordelijk en ik ga het nu goed aanpakken. Het O60-onderzoek is onder een ongelukkig gesternte gestart na het Fort-onderzoek. Want het Fort-onderzoek heeft in Haarlem zowel bij het openbaar ministerie als bij de politie grote wonden geslagen. Het was achteraf bekeken (...) beter geweest wanneer men had gezegd dat Haarlem zich niet met het post-Fort-onderzoek zou mogen bemoeien. En het was ook verstandig geweest, daar waar meerdere parketten betrokken waren, de zaak in één hand te houden, dus één parket de leiding te geven. Of men had sterke centrale coördinatie erop moeten zetten. Maar beide zijn niet gebeurd.”

8.5 Conclusie

Eerst en vooral moet het opmerkelijk worden genoemd dat ook op zulk een cruciaal strategisch moment in het project als het overleg van het college van procureurs-generaal in november 1997 geheel onvoorbereid betrekkelijk ingrijpende beslissingen worden genomen op grond van losse stukken, beeldmateriaal en

⁴⁰³ Interview S. Zwerwer d.d. 16 januari 2001.

⁴⁰⁴ Notulen periodiek overleg tussen procureur-generaal portefeuillehouder en LBOM d.d. 28 november 1997 (B2).

⁴⁰⁵ Brief S. Zwerwer aan J. Snijders, F. Teeven en (...) d.d. 18 december 1997 (D2).

⁴⁰⁶ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

⁴⁰⁷ Interview F. van Straelen d.d. 15 januari 2001.

mondelinge uiteenzettingen. Een of meer rapporten waarin op een systematische manier de grondslag van onderzoeken, de kwaliteit van de bijbehorende informatie, de relaties tussen onderzoeken, de mogelijkheden voor hun voortzetting, et cetera worden behandeld, lagen ook nu niet voor. De korzelige opmerkingen van verschillende procureurs-generaal over een en ander vallen in dit licht goed te begrijpen. Hierom is het in zekere zin echter even opmerkelijk dat niet alsnog van de verschillende onderzoeksleiders werd verlangd dat zij op korte termijn een onderbouwde rapportage omtrent hun bevindingen en voorstellen zouden schrijven. Ook met het oog op toekomstig overleg over de onderscheiden onderzoeken: hoe zou men over enige tijd zonder dergelijke hulpmiddelen hun voortgang nog kunnen beoordelen?

De indruk dringt zich op dat dit niet gebeurde omdat de leden van het college, in elk geval Docters van Leeuwen zelf, niet alleen het gevoel hadden dat zij wel over het nodige overzicht beschikten maar ook dat er, zij het met kleine stapjes, vooruitgang werd geboekt. Dit gevoel stemde kennelijk optimistisch. En zij werden tijdens en na de vergadering wellicht ook gesterkt in dat gevoel door het feit dat zij samen met de betrokken hoofdofficieren van justitie gemakkelijk besluiten konden nemen over lastige kwesties als het gebruik van het IRT-dossier en de uitvoering van het "Schilderstraject". Op die manier leek het er immers op dat de progressie die er was kon worden volgehouden. Waarom dan nog vragen om grondiger verantwoording voor wat er gebeurd was en nog moest gebeuren?

Een deel van de besluiten die werden genomen mikten wel op het behoud van samenhang tussen de verschillende onderzoeken, maar beoogden niet de integratie ervan of toch tenminste de versterking van hun centrale aansturing. Kennelijk werden dergelijke straffe maatregelen die in september 1996 vanzelfsprekend leken, ook nu niet langer nodig geacht. Dit wijst er duidelijk op dat het college zich niet realiseerde hoe diep de "relatieproblemen" waren tussen de verschillende onderzoekssporen die op dat moment liepen. De eendracht die de aanwezige hoofdofficieren van justitie naar het college toe tentoonspreidden maakt dit overigens ook begrijpelijk. Maar...ze waren er niet allemaal: Amsterdam woonde ook deze belangrijke coördinatievergadering niet bij. En ook de mislukking van het initiatief dat Zwerwer kort na de onderhavige collegevergadering nam om de diverse partijen – veelzeggend: met uitzondering van Noordhoek – alsnog bij elkaar te brengen deed kennelijk geen alarmbel rinkelen. De uitleg die Van Straelen hiervoor geeft biedt echter waarschijnlijk ook een deel van de verklaring: met het vertrek van Docters van Leeuwen was tevens de auctor intellectualis verdwenen en daarmee tot op zekere hoogte ook de aanjager van het project.

Conclusie deel I

Wat in een terugblik over de periode maart 1996 - november 1997 op strategisch niveau ten eerste in het oog springt, is niet alleen dat de institutionele doelstelling van het vervolgonderzoek eigenlijk niet werd geconcretiseerd, maar dat ook zijn inhoudelijke doelstelling in die novembermaand nog verre van bereikt was. Na maanden van moeizaam rechercheren was het LRT-team er toen pas in geslaagd om een deugdelijke grondslag voor een gerechtelijk vooronderzoek tegen slechts één van de oorspronkelijk zes onderzoekssubjecten bij elkaar te puzzelen; nader onderzoek in de richting van de al dan niet vermeend corrupte overheidsdienaren lag op dat moment niet in het verschiet. De oorzaken van deze trage gang van zaken werden door Van Gemert en Van der Burg eigenlijk al in hun "blauwdruk" van augustus 1996 geformuleerd: omdat veel (potentieel) direct bewijs niet (meer) voorhanden was en bepaalde belangrijke bronnen van bewijs niet of nauwelijks konden worden gebruikt kon er alleen maar via een omweg terug naar de tijd van de IRT-affaire worden gerechercheerd. En dit moest dan ook nog gebeuren door een relatief klein team-in-oprichting dat als zodanig in het geheel niet vertrouwd was met deze affaire. Het gaat dan ook niet te ver om te stellen dat de beslissing van het college van procureurs-generaal om het LRT alleen het strafrechtelijk vervolgonderzoek te laten doen niet zo'n gelukkige beslissing was.

Evenmin was het verstandig dat het onderzoek werd opgesplitst in twee deelonderzoeken met elk een eigen team. Gelet op de grote verscheidenheid aan zowel strafrechtelijk relevante als strafrechtelijk irrelevante vragen die overbleven na het Fort-onderzoek viel er in het begin misschien wel wat te zeggen voor een dergelijke - ook organisatorische - verkaveling van het onderzoek. Maar men had zich ook toen al meer rekenschap kunnen en moeten geven van de complicaties die de bedachte constructie met zich bracht inzake onder meer de inbedding van de beide teams in de politieke en justitiële organisatie, de toegang van hun leden tot alle mogelijke bronnen, de wederzijdse coördinatie van gevoelige onderzoeksactiviteiten en de presentatie van het gezamenlijke onderzoek naar "het veld". Met allerhande risico's vandien: conflicten tussen de teams, huiver bij politie en justitie om medewerking te verlenen, et cetera. Tezamen met de onduidelijke onderzoeksopdracht en de aanzienlijke problemen bij de kwantitatieve en kwalitatieve bemensing van de beide teams - zowel op politieel niveau als op justitieel niveau - hebben deze moeilijkheden er uiteindelijk voor gezorgd dat het team van spoor 2 maar bleef zwerven en na een jaar diep gefrustreerd moest worden opgedoekt omdat het op dood spoor was geraakt.

Ook het besluit om de korpsen en parketten van Amsterdam en Haarlem die rechtstreeks belanghebbenden waren bij (de uitslag van) het vervolgonderzoek noch formeel noch materieel een rol te laten spelen in (de besluitvorming over) de organisatie en werking van dit onderzoek laat zich op het eerste zicht goed verdedigen: waarom het vanaf het begin belasten met hun onderlinge conflicten? Hier staat echter tegenover dat - gelet op wat er was voorgevallen na de Commissie-Wierenga en de Commissie-Van Traa - niet mocht worden verwacht dat zij zich onbetuigd zouden laten en, ondanks de beslissing van het college om alle relevante onderzoeken te integreren in het nieuwe onderzoek, toch niet zou-

den proberen om hun eigen onderzoeklijnen uit te zetten. Dit is dan ook wat zij volop hebben gedaan en wat – mirabile dictu – door (de voorzitter van) het college van procureurs-generaal bovendien werd geaccepteerd en zelfs gestimuleerd. De gevolgen hiervan laten zich raden: onophoudelijk spanningen en conflicten tussen de diverse sporen ten detrimente van het officiële onderzoek, met name op het punt van de te volgen strategie en tactiek en de uitwisseling van informatie. Waarbij onmiddellijk moet worden aangetekend dat de meer en minder verdoken operaties die vanuit Amsterdam en Haarlem werden opgezet om de IRT-affaire op te helderen in de hier besproken periode evenmin tot enig resultaat hebben geleid. Deze feiten roepen dus al met al de vraag op of het wel zo wijs was om het vervolgonderzoek zonder de “Randstad” te organiseren en desalniettemin te verwachten dat het hoofd van het LBOM die in geen enkel opzicht iets te vertellen heeft over zijn collega-hoofdofficieren in (dit deel van) het land, zou kunnen instaan voor de nodige coördinatie tussen de diverse onderzoeken.

Er is dus meer dan één reden om het beleid van het college van procureurs-generaal ten aanzien van de inrichting, de start en het eerste verloop van het post-Fort-onderzoek kritisch te bezien. Dit mag echter niet verhullen dat het college zich in de voorbije jaren op een naar verhouding zeer intensieve manier met dit onderzoek heeft beziggehouden: alle belangrijke beslissingen met betrekking tot het verloop van het onderzoek werden door het college – in samenspraak trouwens met de minister van Justitie – genomen, bij tijd en wijle liet het college zich direct voorlichten door de onderzoekers, een van de procureurs-generaal kreeg speciaal de verantwoordelijkheid voor het onderzoek toebedeeld en de voorzitter van het college beraadslaagde veelvuldig rechtstreeks met sommige onderzoeksleiders en onderzoekers over de voortgang van hun werk. Waarom dan toch die teleurstellende bevindingen met betrekking tot de strategie, de organisatie en hiermee ook de (voorlopige) uitkomst van zulk een belangrijk onderzoek? Vanuit het perspectief van het college bezien spelen tenminste de volgende factoren hierbij een rol.

Ten eerste dat er bij herhaling cruciale besluiten werden genomen op grond van impressies in plaats van doorwrochte analyses: het vervolgonderzoek werd opgezet op grond van een paar A4tjes van enkele rechercheurs en het werd anderhalf jaar later op niet veel steviger basis tussentijds beoordeeld. Ten tweede dat het college – ondanks alle bemoeienissen met post-Fort – toch niet volledig en grondig genoeg werd geïnformeerd respectievelijk zich liet informeren over wat er leefde bij de verschillende partijen en over de werkelijke samenhang en voortgang van de diverse deelonderzoeken: in zijn discussie over de inrichting van het onderzoek bleven enkele belangrijke bezwaren van de kant van het LRT en het landelijk parket sterk onderbelicht, terwijl in de discussie over de voortgang van alle onderzoeken de hoofdofficieren in de richting van het college meer eensgezindheid tentoonspreidden dan er in feite bestond; de wet van de selectieve informatievoorziening naar de top van organisaties geldt dus ook voor het openbaar ministerie. Bij de twee voorgaande opmerkingen sluit ten derde nauw aan dat het college (deel)onderzoeken eigenlijk te lang liet lopen zonder om informatieve tussenbalansen te vragen en de opstellers ervan desnoods te verplichten tot minutieuze verantwoording voor beweringen, bevindingen en conclusies, eventueel ook ten overstaan van kritische buitenstaanders.

Tot slot past het om helemaal op het begin terug te komen: op de discussie in het voorjaar van 1996 omtrent de wijze waarop er een vervolg moest worden gegeven aan de resultaten van het Fort-onderzoek. Hiervoor is opnieuw tot uitdrukking gebracht dat in het college, en zeker bij Docters van Leeuwen, de gedachte leefde dat niet alleen via een strikt strafrechtelijk onderzoek de bekende "onderste steen" – dat "iets" waarover in juni 1997 nog met zoveel verbeterheid werd gesproken – boven de grond kon worden gehaald. Vandaar dat er een spoor 2 naast spoor 1 werd georganiseerd. De opheffing van dat tweede spoor leidde er als vanzelf toe dat nog hogere verwachtingen moesten worden gesteld aan spoor 1 en werkte evenzo gemakkelijk in de hand dat er ruimte werd geschapen voor vervangende sporen (3 en 4), die eveneens meer op een intelligente-achtige manier de IRT-affaire meenden te kunnen/moeten oplossen. Dit betekent dus dat het dilemma waarmee in het begin van het onderzoek werd worsteld in de tweede helft van 1997 nog steeds onverkort speelde. En dit roept de fundamentele vraag op of het niet beter was geweest wanneer het vervolgonderzoek in eerste instantie volledig buiten de strafrechtelijke sfeer was gehouden en was toevertrouwd aan een groep van onderzoekers uit de hoek van de (criminele en politieke) inlichtingendiensten. En dat er pas een strafrechtelijk onderzoek was opgestart als die groep voldoende gegevens zou hebben aangedragen voor een strafrechtelijk vooronderzoek tegen bepaalde personen. De ironie wil immers in zekere zin dat de doorstart van spoor 1 in de zomer van 1997 bovenal te danken was aan berichten uit die hoek!

Deel II

**De periode november 1997 tot juni
1999**

Algemene inleiding

Het vorige deel eindigt met de beschrijving van de presentaties die eind november 1997 ten overstaan van het college van procureurs-generaal werden gehouden en van de besluitvorming die daarop volgde. Anderhalf jaar later, in juni 1999, werd aan de hand van de ambtsberichten, die Vrakking, Van Brummen en Holthuis na het verschijnen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek hadden opgesteld, in het college van procureurs-generaal de balans opgemaakt van drie jaar post-Fort-onderzoek. In deel II wordt beschreven welke onderzoeksactiviteiten in de tussenliggende periode werden verricht, hoe die werden aangestuurd en tot welke resultaten de inspanningen hebben geleid. Het 060-onderzoek vormt daarbij het hoofdspoor. Reeds in september 1996 was immers besloten dat alle relevante informatie ter beschikking moest worden gesteld van het LRT. Een en ander laat onverlet dat ook in de periode november 1997 - juni 1999 in Amsterdam en Haarlem diverse aanpalende onderzoeksactiviteiten plaatsvonden. Ook deze krijgen een plaats in deel II.

Hoofdstuk 12 moet in dit deel worden beschouwd als een scharnierpunt. In dat hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de presentaties over de voortgang van de diverse onderzoeken die op 6 oktober 1998 werden verzorgd bij het college van procureurs-generaal en bij de minister van Justitie. De hoofdstukken 9 tot en met 11 beslaan de periode die aan deze presentaties voorafging. De hoofdstukken 13 tot en met 15 hebben betrekking op de periode daarna. De beslissingen die naar aanleiding van de presentaties op 6 oktober 1998 werden genomen, vormen de opmaat voor de beschrijving in de laatste drie hoofdstukken.

Het onderzoek 060 dient te worden beschouwd als het overkoepelende onderzoek, waarvan gaandeweg een aantal deelonderzoeken is afgescheiden. Zo richtte het deelonderzoek 061 zich op strafbare feiten, gepleegd door J. Deelonderzoek 062 stond in het teken van de "Taartman", terwijl de code 063 werd gereserveerd voor het onderzoek naar de rol van een informant in het XTC-traject naar Engeland.

In hoofdstuk 9 wordt allereerst in kaart gebracht hoe het team 060 er qua samenstelling en taakverdeling in de periode november 1997 - oktober 1998 uitzag. Vervolgens wordt inzichtelijk gemaakt hoe er uitvoering werd gegeven aan het plan van aanpak dat na afloop van de oriënterende fase voor het 061-opsporingsonderzoek was vastgesteld. Na deze blik op de interne gang van zaken in het 061-traject wordt het vizier gericht op enkele relevante externe impulsen die in 1998 op het onderzoek werden losgelaten. Voor twee van deze impulsen, te weten het in Haarlem geopende NN-GVO en het onder auspiciën van CID-officier Snijders tot stand gekomen parallel-proces-verbaal, zijn aparte paragrafen ingeruimd.

In deel I is reeds aangestipt dat door het LRT in het kader van de doelstellingen van het 060-onderzoek tevens een onderzoek werd ingesteld naar een ander subject, de "Taartman". Van het verloop van dit onderzoek, dat de code 062 meekreeg, wordt in hoofdstuk 10 verslag gedaan. In dit hoofdstuk wordt tevens stilgestaan bij de stand van zaken in het onderzoek naar een (voormalige) FIOD-beambte, dat ook onder de noemer van het 060-project werd verricht.

In hoofdstuk 11 wordt de aandacht gericht op enkele activiteiten die weliswaar in respectievelijk het Haarlemse en Amsterdamse parket werden ontplooid, maar die wel doorwerkten op het 060-traject. Gedoeld wordt respectievelijk op het in najaar van 1997 in gang gezette "Schilderstraject", het onderzoek naar het XTC-traject in de richting van Engeland en de door Amsterdam gesloten pre-deal met K. Het onderzoek naar het XTC-traject zou, zoals gezegd, eind 1998 onder de rubricering 063 ook een plaats krijgen in de overkoepelende 060-zaak.

Nadat in hoofdstuk 12 is beschreven hoe de informatievoorziening in de richting van het college van procureurs-generaal plaatsvond en welke besluiten in dit gremium werden genomen naar aanleiding van de reeds genoemde presentaties van 6 oktober 1998, worden in hoofdstuk 13 het verdere verloop en de afloop van het 061-onderzoek onder de loep genomen. Speciale aandacht is daarbij gereserveerd voor de toegang tot CID-informatie, een probleem dat ook in deze fase de gemoederen bezig hield.

Het vervolg in de 063-zaak – de XTC-trajecten naar Engeland – staat centraal in hoofdstuk 14. In het bijzonder wordt daarbij ingegaan op de discussies rondom de vraag of dit onderzoek al niet moest worden uitgebreid naar mogelijke strafbare handelingen van overheidsfunctionarissen.

In hoofdstuk 15 ten slotte wordt beknopt weergegeven welke gevolgen het rapport van de Commissie-Kalsbeek heeft gehad voor de organisatie van de post-Fort-onderzoeken. Bovendien wordt aan de hand van de eerder genoemde ambtsberichten van Vrakking, Van Brummen en Holthuis in kaart gebracht hoe binnen de verschillende parketten tegen het post-Fort-traject en de toekomst daarvan werd aangekeken.

Voordat de bevindingen worden gepresenteerd, is het van belang te wijzen op enkele belangrijke veranderingen in de organisatorische context waarbinnen het onderzoek plaatsvond. Allereerst moet worden vermeld dat de rol van Snijders in de Haarlemse parketorganisatie eind 1997 was veranderd. Tot die tijd combineerde hij reguliere CID-taken in het arrondissement Haarlem met de bijzondere taken die aan hem waren toevertrouwd in het kader van het post-Fort-traject. Vanaf eind 1997 hield hij zich uitsluitend nog met de laatstgenoemde taken bezig. De belangrijkste reden voor Van Brummen om Snijders te ontheffen van zijn reguliere CID-activiteiten was dat deze activiteiten als gevolg van de bijzondere taken die Snijders vervulde in de knel waren geraakt. Bovendien hoopte Van Brummen met de verandering in de taakomschrijving van Snijders de spanningen die waren ontstaan tussen laatstgenoemde en de toenmalige officier van het kernteam Randstad Noord- en Midden (KTR) te verminderen. Snijders maakte in de nieuwe constructie in formatieve zin nog wel deel uit van het team specialismen, maar rapporteerde uitsluitend nog aan Van Brummen. De twee hadden in dat verband intensief contact met elkaar.⁴⁰⁸

Afgezien van de veranderde rol van Snijders vonden in deze periode ook enkele belangrijke wijzigingen plaats binnen het college van procureurs-generaal. De afwikkeling van de "affaire Bakkenist" en het daaropvolgende vertrek van de voorzitter van het college van procureurs-generaal Docters van Leeuwen zorgden niet alleen in politieke zin en binnen het openbaar ministerie

⁴⁰⁸ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

voor de nodige onrust, maar hadden ook consequenties voor het sturende vermogen van het college van procureurs-generaal ten aanzien van grootschalige onderzoeken, waaronder het 060-traject.⁴⁰⁹ Vanaf januari 1998 fungeerde Ficq als waarnemend voorzitter van het college. Pas met de komst op 1 april 1999 van De Wijkerslooth was het college van procureurs-generaal weer op sterkte en beschikte het over een vaste voorzitter.

Een andere belangrijk gegeven in 1998 was de installatie van het tweede Paarse kabinet en het aantreden – in augustus van dat jaar – van een nieuwe minister van Justitie in de persoon van B. Korthals. Zoals in hoofdstuk 12 zal worden toegelicht, werd Korthals reeds spoedig na zijn ambtsaanvaarding door Ficq, Holthuis en Noordhoek op hoofdlijnen over de onderzoeken bijgepraat. Dit gegeven onderstreept het belang dat de departementsleiding hechtte aan tijdige informatievoorziening van de minister met betrekking tot dit – ook in politiek opzicht – gevoelige dossier.

⁴⁰⁹ Voor een nadere uiteenzetting over deze affaire en het daar op volgende vertrek van Docters van Leeuwen, zie hoofdstuk 2 (paragraaf 2.4).

9 Het verloop van het onderzoek 061

9.1 Inleiding

Het opsporingsonderzoek tegen J. wordt het 061-onderzoek genoemd. Het is niet gemakkelijk om het proces-verbaal dat na enkele jaren recherche-arbeid werd opgemaakt in de 061-zaak, beknopt weer te geven. Het zaakdossier 061 bestaat namelijk uit acht onderdelen, die de resultaten van onderzoeken naar uiteenlopende strafbare feiten bevatten.⁴¹⁰ Voor een belangrijk deel zijn de in het dossier opgenomen onderzoeken het resultaat van de opsporingsactiviteiten van het LRT. Maar er zijn ook onderdelen van opsporingsonderzoeken van andere politiediensten in het zaakdossier opgenomen, die betrekking hebben op een of meer medeverdachten uit het 061-onderzoek. De 061-zaak vertoont hierdoor niet erg veel interne samenhang. Het gaat om diverse onderzoeken naar verschillende soorten strafbare feiten, waarbij de eigen inbreng van het LRT varieert. Bovendien is J. niet bij alle acht onderdelen van de 061-zaak als verdachte betrokken.

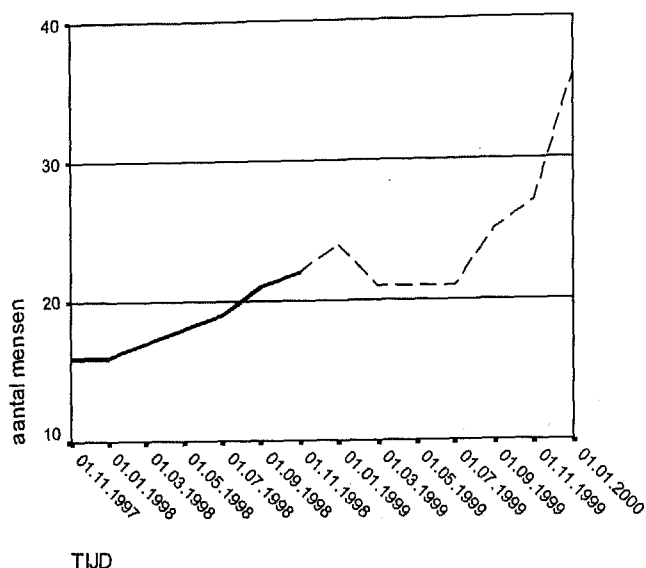
Voordat het verloop van het deelonderzoek 061 wordt beschreven, worden de samenstelling van en taakverdeling binnen het team van het overkoepelende 060-onderzoek kort geschetst.

9.2 Samenstelling van en taakverdeling binnen het team

Het 060-team bestond op 1 november 1997 uit 16 personen. Een jaar later, op 1 november 1998, was het team op een sterkte gebracht van 22 personen. De donkere lijn in figuur 1 laat het personeelsverloop zien tussen 1 november 1997 en 1 november 1998:

⁴¹⁰ In hoofdstuk 13 wordt een beschrijving gegeven van deze zaken.

Figuur 1

In deze periode fungeerde Noordhoek nog steeds als de verantwoordelijke officier van justitie voor het opsporingsonderzoek. Van Gemert droeg als hoofd van het LRT de algehele verantwoordelijkheid voor de inzet van het personeel. Teamleider van het 060-team was nog altijd Entken. Er was voor het 060-onderzoek nog steeds geen speciale CID-officier van justitie aangewezen. Naar functie onderscheiden kende het team op 1 november 1997 de volgende samenstelling:

— teamleiding	3
— tactische recherche	5
— financiële recherche	2
— CID/analyse	3
— rijksrecherche	2
— administratief	1

9.3 Het tactische onderzoek

9.3.1 De opsporingsactiviteiten na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek

Zoals is vermeld in paragraaf 7.3, werd het gerechtelijk vooronderzoek tegen J. op 1 december 1997 geopend door een rechter-commissaris te Haarlem. Na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek werden enkele schriftelijke stukken opgevraagd bij onder meer een aantal banken. Ook werden printerlijsten onderzocht om na te gaan met welke telefoonnummers (en personen) J. telefonische contacten onderhield. Maar de bronnen "droogden" op. Weliswaar leverden de opgevraagde gegevens bij de Kamer van Koophandel op dat J. mede-aandeel-

houder en mede-directeur was van een Oostenrijks bedrijf en onroerend goed bezat (al werden de aanwijzingen uit het BVD-ambtsbericht hieromtrent slechts gedeeltelijk bevestigd), de ingewonnen informatie leverde geen nieuwe gegevens op die het onderzoek konden (re-)activeren.

Voor een goed beeld van de situatie eind 1997 is het van belang op te merken dat zich juist op het moment van een dreigende stagnatie in het 061-onderzoek een nieuwe zaak aandiende, de strafzaak tegen de "Taartman". Deze zaak bood van meet af aan veel perspectieven op een goed opsporingsresultaat. Aan het opsporingsteam werden in die periode enkele nieuwe leden toegevoegd voor dit nieuwe project. In hoofdstuk 10 wordt het onderzoek naar de "Taartman" uitvoerig beschreven.

Na het opdrogen van de bronnen werd in de periode maart/april 1998 besloten de bakens te verzetten. Omdat concrete aanknopingspunten voor onderzoek naar strafbare feiten ontbraken richtte het team zich op het verkrijgen van een beeld van het leefpatroon van J. en diens directe sociale omgeving. "Behoedzaam opereren" waren daarbij de sleutelwoorden: het onderzoek naar J. mocht niet bekend worden. Daarom ging men niet over tot het horen van getuigen of het verrichten van huiszoekingen. Wel werden enkele rechtshulpverzoeken opgesteld om J. ook in het buitenland te kunnen observeren. In het voorjaar 1998 werd gekozen voor het afluisteren van telefoonlijnen van J., in de hoop dat hij in verband zou kunnen worden gebracht met een drugstransport.⁴¹¹ Het tappen zou tot aan de aanhouding van J. en enkele medeverdachten (in februari 2000) toe de belangrijkste rechermethodiek blijven van het LRT. Na de afsluiting van de tapperiode in 1999 bleek de teller te staan op 78.174 afgeluisterde gesprekken. Het betroffen niet alleen door J. gevoerde gesprekken, maar ook werden telefoongesprekken tussen personen in de kring rond J. afgeluisterd. Vanaf het voorjaar van 1998 tot november 1998 was nagenoeg het gehele team vrijwel volledig in beslaggenomen door het afluisteren van telefoongesprekken. De hoofdverdachte J. bleek intensief gebruik te maken van het telecomnetwerk. In totaal bediende hij in deze periode van circa 50 telefoonlijnen. Ook de accountant die aan het LRT-team was toegevoegd, was gedurende deze periode druk doende met het afluisteren van telefoongesprekken.

Na deze maanden van tappen begon er bij het team weliswaar een beeld te ontstaan van de personen met wie J. contacten onderhield en kennelijk ook zaken deed, maar erg veel duidelijkheid over de inhoud van de zaken bestond er nog niet. Zo kwam wel de gokscene in beeld waarin J. als exploitant en verwoed speler verkeerde. Ook kwamen er enkele aanwijzingen dat J. betrokken was bij de handel in drugs; uit een telefoonprint van een Oostenrijkse hotelkamer bleek dat hij met een nummer in Colombia had gebeld en uit reisbewegingen van J. bleek ook dat hij contacten onderhield in Colombia. Maar over de aard en de inhoud van de Colombiaanse contacten werd tot op dat moment niets bekend. De verdachte hield er trouwens rekening mee dat hij werd afgeluisterd. Hij uitte zich in cryptische bewoordingen en maakte frequent afspraken om op een bepaalde plaats bijeen te komen, maar waarover de beraadslagingen gingen en wat de inhoud ervan was, werd niet duidelijk.

⁴¹¹ Voortgangsnotitie 96060 van J. Crijns d.d. 28 juli 1999 (B4).

9.3.2 Externe impulsen

Het is, tegen deze achtergrond, van belang te vermelden dat er van buitenaf drie impulsen aan het onderzoek werden gegeven. In deze paragraaf worden deze externe invloeden kort aangestipt. De uitwerking van de belangrijkste twee, het NN-GVO en het parallel-proces-verbaal, vindt plaats in de paragrafen 9.4 en 9.5.

Zoals in het vorige deel is toegelicht, was in het najaar van 1997 rondom het onderzoek 060 een klankbordgroep geformeerd. Doel van dit overlegorgaan was het afstemmen van de activiteiten die elders, door andere opsporingsteams dan het LRT, werden verricht met datgene wat binnen het "moederonderzoek" 060 – en de daarvan afgeleide deelprojecten – plaatsvond. Twee impulsen werden door een lid van de klankbordgroep, in casu Snijders, ingebracht; de derde was afkomstig van Teeven, die overigens van deelname aan de klankbordgroep was uitgesloten. Zie hierover meer in hoofdstuk 12.

De impuls van Teeven aan het onderzoek 061 betrof het op 15 juni 1998 verstrekken van een proces-verbaal van de RCID Amsterdam-Amstelland aan zijn collega Noordhoek. Dit proces-verbaal bevatte informatie die in de periode mei 1997 tot maart 1998 bij de hoofdstedelijke RCID was binnengekomen. Deze informatie zou, volgens het hoofd van de RCID Amsterdam-Amstelland, uit doorgaans betrouwbare bron afkomstig zijn. In het bericht werd gesteld dat J. zou zijn geïntroduceerd bij enkele grote criminelen als de man die de douane "plat had". Regelmatig zouden er door toedoen van J. grote partijen hasj veilig door de douane geloodst zijn en hiervoor zou hij per geslaagde aflevering betaald zijn door een bepaalde crimineel. Tenslotte werd er nog over gesproken dat J. enkele tientallen miljoenen guldens in Oostenrijk zou hebben.

Kort nadat hij het CID-bericht uit Amsterdam had ontvangen, bracht Noordhoek het in een klankbordgroepvergadering. De daar aanwezige officier Snijders reageerde hierop zeer verbolgen. Hij had twijfels over de herkomst van de informatie, aangezien de inhoud daarvan vrijwel letterlijk overeen stemde met CID-informatie uit het IRT-dossier.⁴¹² Teamleider Entken omschreef de gang van zaken als volgt⁴¹³:

"Dit bericht werd ons aangereikt op een bepaalde dag om 15.45 uur en om 16.00 uur was er een vergadering van de klankbordgroep. Het was kennelijk een erg beladen bericht. Snijders ontplofte zo'n beetje. Wisten wij waar dat bericht vandaan kwam, wat de achtergrond ervan was? Snijders voelde zich geweldig in zijn kuif gepikt. Hij zag het als een dolkstoot in de rug en daarom is dit bericht wel wat blijven hangen."

Volgens een teamlid werd het bericht binnen het LRT vooral beschouwd als een steun in de rug. Het bevatte de aanwijzing dat J. een belangrijke verdachte was. Maar de koers van het onderzoek werd er niet door gewijzigd. Het bericht kwam op het moment dat het team de bakens al had verzet. De beslissing om te gaan

⁴¹² Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

⁴¹³ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

tappen impliceerde dat het actuele doen en laten van J. werd onderzocht. Hiermee werd weliswaar niet het strategische doel van het onderzoek gewijzigd – het was namelijk nog steeds de bedoeling via het onderzoek licht te werpen op de IRT-periode – maar wel (impliciet) de tactiek. Immers, de aandacht werd in het opsporingsonderzoek niet meer gericht op de feiten uit het verleden, maar op de mogelijke, actuele strafbare feiten waaraan J. zich schuldig maakte. Het CID-bericht sloot wat dit betreft niet aan bij de koers die inmiddels was ingezet. Er is niet op doorgerechercheerd.

De tweede belangrijke externe impuls was afkomstig uit het parket Haarlem. Het betreffen de verklaringen die twee anonieme getuigen wilden afleggen over de wijze waarop drugstransporten vanuit Colombia naar Nederland onder de dekking van de douane zouden hebben plaatsgevonden. Deze verklaringen werden op instigatie van Snijders door de twee getuigen in een zogenaamd NN-GVO ten overstaan van een rechter-commissaris te Haarlem afgelegd.

In de derde plaats kreeg Noordhoek in juli 1998 de beschikking over het zogeheten parallel-proces-verbaal en het parallel-rapport. Beide documenten waren opgesteld door Schouten en Van Stormbroek onder verantwoordelijkheid van Snijders. In deze twee rapportages werd de al tijdens het Fort-onderzoek ontwikkelde hypothese uitgewerkt dat onder de dekking van de omstreden Delta-methode niet alleen omvangrijke partijen hasj, maar ook duizenden kilo's cocaïne vanuit Zuid-Amerika door de Nederlandse douane waren geloodst.

Zowel de NN-verklaringen als het parallel-proces-verbaal worden hieronder uitvoerig besproken.

9.4 De NN-verklaringen

9.4.1 De strategie van Snijders

Zoals eerder is vermeld, werd eind 1997 door betrokkenen vanuit het O60-onderzoek en het onderzoek "Rollaag"⁴¹⁴ gesproken over de mogelijkheid om twee getuigen te horen. Deze getuigen hadden aangegeven bereid te zijn om anoniem een verklaring af te leggen over de zogenaamde parallel-importen, de betrokkenheid daarbij van overheidsdienaren en het dubbelspel dat gespeeld zou zijn door de "groei-informant".

Het is voor een goed begrip van wat komen gaat van belang eerst inzicht te geven in de strategie van CID-officier Snijders. Hij was de auctor intellectualis van het gerechtelijk vooronderzoek dat werd geopend om de beide getuigenverklaringen te kunnen afnemen.

Snijders was op grond van onder meer de – door Schouten gemaakte – analyse van het IRT-materiaal tot het inzicht gekomen dat in de periode 1990-1994 vermoedelijk niet alleen softdrugs gecontroleerd waren doorgeleverd maar ook harddrugs. Daarnaast zou een tactische analyse van allerlei gegevensbestanden hebben uitgewezen dat er sprake was of was geweest van de invoer van harddrugs middels parallel-importen waarbij enige vorm van samenwerking

⁴¹⁴ De term "Rollaag" is door Snijders c.s. bedacht en staat voor de activiteiten die zijn verricht in het kader van het onderzoek naar de parallel-importen en de rol van informanten daarbij.

tussen criminelen en de overheid niet werd uitgesloten. Tenslotte stelde Snijders dat het onderzoek hem duidelijk had gemaakt dat enkele criminele informanten een dubbelrol hadden vervuld. Alles wees erop, aldus Snijders, dat de informanten, met medeweten van de criminele organisaties, hadden samengewerkt met de politie en in het bijzonder met medewerkers van de criminele inlichtingendiensten en de douane. Meer specifiek zou het gaan om criminele organisaties uit Colombia ("Cali-kartel") en leden van de zogenaamde Delta-groepering.⁴¹⁵

De beide getuigen zouden over deze samenwerking tussen leden van het Cali kartel, Nederlandse criminelen en overheidsdienaren meer kunnen verklaren. Het belang van het horen van de beide getuigen was er derhalve voor Snijders in gelegen dat het de bevindingen over de parallel-importen zou kunnen ondersteunen. In januari 1998 werden de voorbereidingen getroffen voor het verhoor van de eerste getuige, NN1. Ten behoeve van een vordering gerechtelijk vooronderzoek werd een proces-verbaal geconcipeerd.⁴¹⁶ Daarin werden opgenomen de (voorlopige) bevindingen omtrent de parallel-importen in de vorm van een door Schouten opgemaakte tussenrapportage.⁴¹⁷

9.4.2 Een kluisverklaring of een verklaring bij de rechter-commissaris?

Nog voordat de vordering van het gerechtelijk vooronderzoek was geconcipeerd, ging het mis in het overleg tussen Noordhoek en Snijders over de wijze waarop het verhoor van de beide getuigen zou moeten worden afgenomen, en in welke juridische vorm dit zou moeten plaatsvinden. In de eerste plaats had Noordhoek het liefste gezien dat die personen in het O60-onderzoek door rechercheurs van het LRT zouden worden gehoord, zodat zij in een *later* stadium in een gerechtelijk vooronderzoek tegen – in elk geval – J. door de rechter-commissaris anoniem konden worden verhoord. Op die manier zouden ze vanzelf hun plaats krijgen in het O60-onderzoek.⁴¹⁸ In de woorden van Noordhoek⁴¹⁹:

"Peter Snijders wilde graag de verklaring van de getuige afgelegd hebben tegenover de rechter-commissaris. Eén van zijn argumenten was dat er op die manier een betere beveiliging was, een betere bronbevei-

⁴¹⁵ Proces-verbaal van bevindingen, opgemaakt door J. Snijders d.d. winter 1997/1998 (D19).

⁴¹⁶ Tevens werd procureur-generaal Steenhuis op 9 januari 1998 in een aparte presentatie op de hoogte gesteld van de bevindingen van het "Rollaag"-team. Het op dat moment in alle hevigheid woedende conflict tussen de minister van Justitie en de top van het openbaar ministerie naar aanleiding van de "affaire Bakkenist" had volgens enkele aanwezigen mede tot gevolg dat Steenhuis de presentatie nauwelijks kon volgen, aangezien hij voortdurend telefonisch werd weggeroepen.

⁴¹⁷ Voorlopige bevindingen omtrent parallel-importen; tussenrapportage, P. Schouten, d.d. 19 januari 1998 (D5).

⁴¹⁸ Ambtsbericht van H. Holthuis d.d. 26 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (C5).

⁴¹⁹ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

liging voor de getuige. Ik was er zelf voorstander van dat de verklaring eerst in de politielijn zou blijven; een verhoor van de recherche en dan zouden we de verklaring in een kluis kunnen leggen: een kluisverklaring. Op die wijze zou eerst de verklaring inhoudelijk kunnen worden beoordeeld en gewaardeerd, waarna eventueel op een later tijdstip een verklaring tegenover de rechter-commissaris zou kunnen worden afgelegd.”

Ook Entken en Van Straelen refereerden tijdens de interviews aan de door Noordhoek geopperde mogelijkheid van een verhoor van de getuigen door rechercheurs van het LRT. Volgens Van Straelen was evenwel “in december 1997 het vertrouwen van Sniijders in de professionaliteit van Noordhoek al gering en kreeg hij het benauwd bij de gedachte dat de twee anonieme getuigen door het LRT zouden moeten worden verhoord”.⁴²⁰

Sniijders zelf weersprak tijdens het met hem gehouden interview dat een getuigenverhoor door rechercheurs van het LRT ooit een serieuze optie is geweest⁴²¹:

“In december 1997 hebben we voor het eerst gesproken over de mogelijkheid om de verklaring van NN1 door de rechter-commissaris op te laten nemen.... Ik stond daar ook op. Ik had geen zin meer in een volgend CID-traject. We waren het er met z'n allen over eens dat een verklaring onder ede moest worden afgelegd. Het verhaal van Noordhoek dat hij meer geporteerd was van een kluisverklaring is achteraf gefabriceerd.”

9.4.3 *Discussie omtrent inzage in de veiligheidsanalyse*

Ondanks het hierboven geschetste verschil van inzicht bereikten Sniijders en Noordhoek reeds spoedig overeenstemming over het horen van de getuige door een rechter-commissaris in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek. Maar er deed zich al spoedig een tweede conflict voor. Men was het erover eens dat de beide getuigen als bedreigde getuigen anoniem zouden moeten worden gehoord. Noordhoek en Sniijders verschilden echter van mening over de betrokkenheid van eerstgenoemde bij het getuigenverhoor en bij het informeren van de rechter-commissaris over de aard en achtergronden van de bedreigingen. Noordhoek stelde zich op het standpunt dat hij als zaakofficier op de hoogte moest worden gesteld van de meest relevante achtergronden van de dreigingen, op basis waarvan de getuige als bedreigde getuige kon worden aangemerkt. In het interview verwoordde hij dat aldus⁴²²:

“Ik ging er op zichzelf wel mee akkoord dat hij werd verhoord door de rechter-commissaris. Ook met het feit dat het verhoor zou plaatsvinden op een geheime plek, zonder dat ik daarbij aanwezig zou zijn, in

⁴²⁰ Interview F. van Straelen d.d. 15 januari 2001.

⁴²¹ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁴²² Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

het kader van een gerechtelijk vooronderzoek tegen J., was ik akkoord. Op de laatste voorwaarde die Snijders stelde, liep het uiteindelijk toch stuk. Uit oogpunt van bronbeveiliging wilde Snijders als CID-officier alleen de besprekingen met de rechter-commissaris voeren. Ook de zogeheten veiligheidsanalyse zou alleen de rechter-commissaris mogen inzien. Ik kon daar niet mee instemmen. Ik vond dat ik als zaaksofficier inhoudelijk op de hoogte moest zijn van de informatie waarop de rechter-commissaris het verhoor zou baseren. Ik heb nooit gesteld dat ik van alle achtergronden van de getuige op de hoogte moest zijn. Ik ben nadrukkelijk akkoord gegaan met het feit dat ik de identiteit van de getuige niet zou vernemen.”

Snijders wilde met de eis van Noordhoek om inzage te verkrijgen in de veiligheidsanalyse niet akkoord gaan. Hij was van mening dat hij uitsluitend de rechter-commissaris, en dus niet de zaaksofficier, mondeling en schriftelijk behoorde in te lichten over dergelijke omstandigheden. In een memo aan zijn hoofdofficier lichtte hij zijn standpunt toe door er op te wijzen dat een veiligheidsanalyse slechts bedoeld is ter voorlichting van de rechter-commissaris en dat een zaaksofficier op voorsprong wordt geplaatst ten opzichte van de verdediging als ook hij wordt geïnformeerd over de inhoud ervan.⁴²³

Teeven plaatste de hierboven genoemde controverse in een breder perspectief door te wijzen op de uiteenlopende opvattingen die er in het land bestaan over de verhouding tussen de CID-officier en de zaaksofficier⁴²⁴:

“Er bestaan op dit punt twee doctrines. Aan de ene kant de Haarlem-doctrine zagezegd, waarbij men vindt dat de CID-officier en de zaaksofficier helemaal gescheiden moeten worden en aan de andere kant de Amsterdam-doctrine, waarin men juist het tegendeel aanhangt. De zaaksofficier moet in mijn ogen eigenlijk alles weten over de CID. De consequentie daarvan is natuurlijk wel dat hij in grote zaken constant in hoger beroepszaken als getuige moet optreden, maar dat vind ik op zichzelf geen enkel probleem. Als je natuurlijk de beide rollen vervult, staat daar tegenover dat je in de rechtbank op het scherpst van de snede moet opereren om het afbreukrisico zo veel mogelijk te beperken, door bepaalde vragen van advocaten bijvoorbeeld tegen te houden of door heel goed op te letten wanneer politiemensen verklaringen afleggen. Dat betekent wel een beetje onmin in de rechtszaal, in de vorm van een wat agressieve houding ten opzichte van de advocatuur. Maar hoe dan ook, het komt allemaal aan op de vraag: “wat wil je als officier van justitie voor je rekening nemen in de zittingzaal?”

Dit is op zichzelf natuurlijk een zakelijk discussiepunt. Maar het heeft alles te maken met de manier waarop je je beroep wilt uitoefenen. Het is een professionele kwestie. Tegen Rick Noordhoek heb ik gezegd dat hij nooit moest accepteren dat hij geen kennis droeg van de dreigings-

⁴²³ Memo van J. Snijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁴²⁴ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

analyse van NN1 en van de wijze waarop de rechter-commissaris werd voorgelicht.”

Deze zaak speelde hoog op en heeft vanaf dat moment een zeer zware wissel getrokken op de persoonlijke verhoudingen tussen Noordhoek en Sniijders.

9.4.4 *Gerechdelijk vooronderzoek op naam of NN-GVO?*

Een derde punt van discussie rondom de NN-verklaringen betrof de vraag in het kader van welk gerechdelijk vooronderzoek de getuigenverhoren plaats zouden vinden. Volgens Sniijders was bij alle betrokkenen van meet af aan duidelijk dat het niet lang daarvoor geopende gerechdelijk vooronderzoek tegen J. zich hiervoor niet leende⁴²⁵:

“Noordhoek wilde het nadrukkelijk niet in zijn gerechdelijk vooronderzoek. Hij wilde het onderzoek tegen J. nog niet open spelen en wist dat bij het horen van een bedreigde getuige er een betekening dient plaats te vinden in de richting van de verdachte en diens raadsman. Hij wilde geen slapende honden wakker maken. Wij hebben toen aangegeven dat wij de verklaring wel wilden borgen in een eigen gerechdelijk vooronderzoek, nu er geen zekerheid was dat de verklaring in de toekomst nog steeds te halen was. Bijkomend voordeel daarvan was dat de verklaring ook voor andere onderzoeken van belang zou kunnen zijn, nu de getuige wel vier richtingen opging. Dat is de reden geweest dat we een NN-GVO gerechdelijk vooronderzoek ter zake van het in georganiseerd verband plegen van corruptie hebben gevorderd.”

Noordhoek gaf in het interview met hem aan dat hij zich altijd tegen de figuur van het NN-GVO heeft verzet en wel om de volgende redenen⁴²⁶:

“Er werd verklaard over een bekend persoon waarover al eerder verklaard was tijdens het Fort-onderzoek.”

Noordhoek ging er met andere woorden van uit dat er oneigenlijk gebruik gemaakt werd van de mogelijkheid om een gerechdelijk vooronderzoek te openen tegen een nog niet bekende verdachte. Door de betrokken leden van het Haarlemse parket is altijd ten stelligste ontkend dat zij eigenlijk precies wisten wie de verdachten waren. In een memo aan zijn hoofdofficier lichtte Van Straelen, die min of meer pro-forma als zaakofficier fungeerde in het NN-GVO, uitgebreid de motieven toe om de getuigen NN in een NN-GVO te doen horen. Het belang van de getuigenissen schuilde in zijn optiek vooral in het corruptie-element. Aangezien de getuigen in algemene zin over douane en politieambtenaren spraken vond Van Straelen het alleszins verdedigbaar om een GVO NN te vorderen.⁴²⁷

⁴²⁵ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁴²⁶ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁴²⁷ Memo van F. van Straelen d.d. 14 juni 1999 aan H. van Brummen over NN-GVO en NN-getuigen (B2).

Hoofdofficier Van Brummen stelde zich onverkort achter dit standpunt op.⁴²⁸ In het interview voegde hij er nog een element aan toe⁴²⁹:

“Teneinde de indruk te vermijden dat met NN in feite werd bedoeld op J. werd in de vordering de specificatie “overheidsdienaar” opgenomen. Door deze specificatie werd derhalve expliciet afstand genomen van het gerechtelijk vooronderzoek tegen J.”

Uiteindelijk besloot ‘Haarlem’ om zelf een gerechtelijk vooronderzoek NN te vorderen bij de rechter-commissaris. Noordhoek trok zijn handen ervan af en zou ook later geen gebruik willen maken van de resultaten van dit NN-GVO.

9.4.5 *NN-getuigen contra een NN-verdachte*

Het NN-GVO werd op 20 januari 1998 door Van Straelen gevorderd bij een rechter-commissaris in het arrondissement Haarlem.⁴³⁰ NN werd in deze vordering omschreven als een overheidsdienaar die in de periode 1987 tot en met 1994 deelnam aan een organisatie van douane- en/of politieambtenaren, welke organisatie het doel had het plegen van corruptie ter facilitering van de invoer in Nederland van verdovende middelen.⁴³¹ Het feit dat het gerechtelijk vooronderzoek in Haarlem werd geopend, had volgens de betrokken Haarlemse officieren te maken met het feit dat Sniijders in Haarlem werkte en de getuigen via hem waren binnengekomen.⁴³²

In het voorjaar van 1998 werd NN1 door de rechter-commissaris gehoord, het verhoor van NN2 vond plaats in het najaar van 1998. Met de keuze om de beide personen als bedreigde getuigen anoniem te horen ontstond de niet alledaagse figuur van NN-getuigen contra een NN-verdachte.

Het is op zichzelf mogelijk om bedreigde getuigen in een NN-GVO te horen. Bij het horen van bedreigde getuigen tegen een bij naam bekende verdachte dient de rechter-commissaris eerst te bepalen of de getuige terecht een beroep doet op de status van bedreigde getuige. Op basis van door de officier overlegde gegevens over de ernst van de bedreiging neemt de rechter-commissaris een besluit waartegen de verdachte in beroep kan gaan (art 226a, eerste lid Sv.). De normale gang van zaken is dat eerst na het verstrijken van de beroepstermijn, dan wel na het doorlopen van de appèlprocedure, het verhoor van de getuige plaatsvindt. In spoedeisende gevallen hoort de rechter-commissaris de bedreigde getuige eerst, en houdt het proces-verbaal van verhoor onder zich totdat over het hoger beroep is beslist. Pas nadat het hoger beroep is afgewezen wordt het

⁴²⁸ Ambtsbericht van H. van Brummen d.d. 14 juni aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal 1999 (B2).

⁴²⁹ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

⁴³⁰ Dezelfde rechter-commissaris had op 1 december 1997 op vordering van officier van justitie Noordhoek reeds een gerechtelijk vooronderzoek tegen J. geopend. Twee maanden na deze opening van het NN-GVO zou op vordering van Noordhoek nog een derde gerechtelijk vooronderzoek worden geopend, namelijk tegen De J.

⁴³¹ Memo van F. van Straelen d.d. 14 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁴³² Interview F. van Straelen d.d. 15 januari 2001.

proces-verbaal bij het dossier gevoegd; bij toekenning van het hoger beroep wordt het proces-verbaal vernietigd.

In het geval van een NN-GVO is er geen verdachte die hoger beroep kan instellen. Het proces-verbaal van verhoor wordt derhalve na het verstrijken van de beroepstermijn bij het dossier gevoegd. Bij de totstandkoming van de Wet Getuigenbescherming is niet over de mogelijkheid gesproken voor de later geïdentificeerde verdachte om alsnog hoger beroep in te stellen tegen de beschikking van de rechter-commissaris waarin de getuige als bedreigde getuige wordt aangemerkt. Het is derhalve zeer onzeker of dit appèlrecht toekomt aan de later geïdentificeerde verdachte.

Van Straelen realiseerde zich de problemen van de gekozen constructie, maar had blijkens het door hem opgestelde memo aan Van Brummen weinig keus.⁴³³ Hij wees er op dat het lopende onderzoek met zich bracht dat niet kon worden gewacht met het horen van de anonieme getuigen totdat de verdachte bekend zou zijn. In de eerste plaats waren beide NN-getuigen niet bij voortdurende beschikbaar en zou het wachten met het afleggen van een verklaring totdat een verdachte met naam bekend was, kunnen betekenen dat de getuigen niet meer beschikbaar of bereid zouden zijn. In de tweede plaats was het doel van de getuigenverklaring mede het verkrijgen van aanwijzingen over de identiteit van één of meer mogelijke verdachten.⁴³⁴

De rechter-commissaris vormde zich op basis van de door Snijders aangeleverde informatie een oordeel over de status van bedreigde getuige aan de hand van een door de CRI uitgevoerde dreigingsanalyse en uitlatingen van de getuigen zelf. De rechter-commissaris was overtuigd van de aannemelijkheid van de bedreiging en besloot getuige 1, en maanden daarna getuige 2, anoniem te horen. De rechter-commissaris oordeelde dat het belang van het onderzoek geen uitstel van het verhoor duldde en ging onmiddellijk tot het verhoor van de getuige NN1

⁴³³ Memo van F. van Straelen d.d. 14 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁴³⁴ Van Straelen houdt in zijn notitie de mogelijkheid open dat aan de verdachte, nadat deze geïdentificeerd is, alsnog de gelegenheid wordt geboden tegen de beschikking van de rechter-commissaris beroep aan te tekenen. Maar het is de vraag of deze mogelijkheid wel bestaat. De consequentie van gegrondverklaring van hoger beroep is dat het proces-verbaal van de getuigenverklaring wordt vernietigd en niet bij het dossier wordt gevoegd, noch in afschrift aan het openbaar ministerie wordt gezonden. In het onderhavige geval van de NN-verdachte is – uiteraard – geen hoger beroep ingesteld en is de getuigenverklaring na het verstrijken van de beroepstermijn bij het dossier gevoegd en ter beschikking gekomen van de officier van justitie. Uitgaande van een eventueel appèlrecht voor de later alsnog geïdentificeerde verdachte zou – indien men dit consequent had doorgetrokken – hebben moeten betekenen dat de rechter-commissaris de getuigenverklaring onder zich had gehouden tot de werkelijke identiteit van de NN-verdachte bekend was. Dit is in deze zaak niet gebeurd en dat zou ook paradoxaal zijn. De bedoeling van de getuigenverklaring NN was nu juist om een verdachte te kunnen identificeren. Het zou vreemd zijn als een dergelijke verklaring dan niet gebruikt zou mogen worden totdat de verdachte is geïdentificeerd. Hoewel de handboeken er over zwijgen lijkt dit een argument te zijn om geen appèlrecht toe te kennen aan de later alsnog geïdentificeerde verdachte.

over. De mondelinge beslissing van de rechter-commissaris om de getuigen de status van bedreigde getuigen te geven, werd na het verhoor in een schriftelijke verklaring bekrachtigd en vervolgens aan de getuige in persoon en aan de onbekende verdachte ter griffie betekend. Na het verstrijken van de wettelijk voorgeschreven appèltermijn van 14 dagen werd de op schrift gestelde verklaring door de rechter-commissaris aan Van Straelen ter beschikking gesteld.⁴³⁵

9.4.6 De betrouwbaarheid van de getuige

Een bijzonder element in het geheel is dat er door sommigen sterk werd getwijfeld aan de betrouwbaarheid van (met name) getuige NN1. Dit als gevolg van het feit dat de gegevens die door deze getuige in het verleden in een ander onderzoek waren verstrekt, (partieel) onbetrouwbaar waren gebleken.

Deze mogelijke onbetrouwbaarheid van de getuige kwam al in het eerste stadium van de besprekingen over het mogelijke verhoren van de getuige aan de orde in een overleg tussen Snijders, Schouten, Van Stormbroek, De Wit, Van Slobbe en Noordhoek. Geen van de aanwezigen zag hierin een reden om niet verder te gaan met de betrokken persoon. Schouten verwoordde dit standpunt als volgt⁴³⁶:

“Eind 1997 is in aanwezigheid van Noordhoek, Van Slobbe, Snijders, Van Stormbroek, De Wit en ik gesproken over de mogelijkheid om X als getuige te horen. Bij alle aanwezigen was de kwestie over de mate van betrouwbaarheid van X bekend en als eerste werd besproken of dit een hindernis zou kunnen zijn om de persoon als getuige te horen. Iedereen was het er snel over eens dat de betrouwbaarheid van een getuige in het proces getoetst wordt. (...) Ter controle van de betrouwbaarheid konden aan de getuige ook vragen worden gesteld door de verdediging en de rechter-commissaris.”

Snijders voegde hier nog een element aan toe⁴³⁷:

“De betrokkene (...) wist dat de status van bedreigde getuige verloren zou gaan wanneer hij/zij onwaarheid zou spreken. En het is aan de rechter-commissaris om te toetsen of de getuige een betrouwbare verklaring aflegt. Op dat punt waren we het in december 1997 ook allemaal eens.”

Zoals te doen gebruikelijk gaf de rechter-commissaris aan het eind van de getuigenverklaring een beoordeling van de betrouwbaarheid van de getuige. Zij merkte op dat gezien de wijze waarop het verhoor was gelopen en de inhoud van hetgeen was verklaard de getuige NN op haar betrouwbaar was overgekomen.⁴³⁸

⁴³⁵ Memo van F. van Straelen aan H. van Brummen d.d. 14 juni 1999 (B2).

⁴³⁶ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

⁴³⁷ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

⁴³⁸ Verklaring gevoegd bij getuigenverklaring NN1 (D19).

In het najaar van 1998 werd de tweede anonieme getuige gehoord. Omtrent de betrouwbaarheid van deze getuige kwam de rechter-commissaris tot dezelfde conclusie als bij NN1.⁴³⁹

Tot slot zij opgemerkt dat diverse respondenten er op hebben gewezen dat in de vaak heftige discussies die rondom de totstandkoming en het gebruik van de NN-verklaringen zijn gevoerd, het element van de betrouwbaarheid van de getuigen van ondergeschikt belang was. Zoals Schouten het verwoordde⁴⁴⁰:

“De vraag of de persoon in kwestie al dan niet betrouwbaar was heeft in de discussie geen enkele rol van betekenis gespeeld. Dit element is pas weer naar boven gekomen ten tijde van het verschijnen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek.”

9.4.7 *Discussie over het gebruik van de getuigenverklaringen*

Toen de verklaring van NN1, en naderhand die van NN2, was opgenomen, ontstond zich een langdurige discussie over het gebruik ervan. De Haarlemse officieren hebben nooit de intentie gehad om met het starten van het NN-GVO in Haarlem een begin te maken met een eigen opsporingsonderzoek. Het gerechtelijk vooronderzoek was bedoeld om ten overstaan van de rechter-commissaris twee getuigenverklaringen op te doen nemen ten behoeve van het O60-onderzoek. Hoewel de informatie van de getuigen wellicht de bewijslast had kunnen ondersteunen in andere strafzaken, zag Snijders hiervan naar eigen zeggen bewust af. In eigen woorden⁴⁴¹:

“Het is wrang te constateren dat we indertijd de NN-verklaringen doelbewust niet hebben ingebracht in de zaak van U. Dat had de bewijsvoering in die zaak kunnen ondersteunen. Het feit dat wij dat niet hebben gedaan had alles te maken met het voornemen om het O60-onderzoek niet negatief te beïnvloeden. Ik heb er, gelet op de huidige gang van zaken in de afwikkeling van de onderzoeken, nu spijt van als haren op mijn hoofd.”

Volgens van Straelen is het echter nooit de bedoeling geweest om de NN-verklaringen in de zaak van U. te gebruiken⁴⁴²:

“De NN-verklaringen zijn niet gebruikt in het onderzoek tegen U, en daar waren drie redenen voor. De eerste reden was dat het onderzoek tegen U. betrekking had op feiten na 1 januari 1994. Wij wilden geen problemen met besmette feiten. De NN-verklaringen hadden juist betrekking op een periode daaraan voorafgaand. De tweede reden was dat in het gehele onderzoek tegen U. hard drugs nauwelijks een rol speelden. In de NN-verklaringen daarentegen gaat het wel om hard

⁴³⁹ Verklaring gevoegd bij getuigenverklaring NN2 (D19).

⁴⁴⁰ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

⁴⁴¹ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

⁴⁴² Interview F. van Straelen d.d. 15 januari 2001.

drugs. Bovendien wilden we het O60-onderzoek niet voor de voeten lopen.”

De slotzin van het citaat maakt duidelijk dat Van Straelen en Sniijders, ondanks het verschil van mening over de bruikbaarheid van de NN-verklaringen in de zaak tegen U., het wel nadrukkelijk eens waren over de toegevoegde waarde van de verklaringen voor het O60-onderzoek. Het was dan ook niet verwonderlijk dat na de opname van de eerste NN-verklaring op instigatie van “Haarlem” gesproken werd over het gebruik van de verklaring(en) in het O60-onderzoek. Noordhoek bleef echter bij zijn weigering om zich met de beide getuigenverklaringen in te laten.

Ook tijdens verschillende klankbordbijeenkomsten in 1998 werd discussie gevoerd over het gebruik van de NN-verklaringen. De gemoederen liepen daarbij hoog op. De discussie kreeg een extra dimensie toen door “Haarlem” werd gesteld dat het LRT alleen CID-informatie over J. zou kunnen krijgen als het LRT-team de NN verklaringen zou gaan gebruiken in het eigen onderzoek. Van Straelen respectievelijk Sniijders lichtten dit standpunt als volgt toe:

Van Straelen⁴⁴³:

“Er bestond een relatie tussen het niet gebruiken door het LRT van de NN-verklaringen en de problemen met betrekking tot het verkrijgen van CID-informatie. Waar het om ging is dat je OO-informatie niet zomaar kunt prijsgeven. Als het erom gaat dat OO-informatie wordt prijsgegeven, dat de informant wordt opgehangen aan informatie die hij als informant heeft verstrekt, dan kan dat alleen maar als de informant in de periode waarover die informatie zich uitstreckte, een verkeerde rol zou hebben gespeeld. Je kunt niet OO-informatie geven op grond van nieuwe zaken waaruit zou blijken dat de informant na de periode van het zijn van informant strafbare feiten is gaan plegen. Nieuwe zaken zijn dus geen reden om de bescherming op te heffen. En dat was de reden dat wij in Haarlem vonden dat je een goede basis moest hebben voor het verstrekken van de gevraagde CID-informatie. En wij vonden dat die grondslag voor het geven van die informatie werd geboden door de NN-verklaringen.”

Sniijders⁴⁴⁴:

“Uiteraard was het LRT geïnteresseerd in CID-informatie uit Kennerland over verdachte J. Het is onzin dat wij die informatie niet wilden verstrekken, het enige waar wij op hamerden was dat die verstrekking op correcte wijze plaatsvond. Vandaar het belang van de NN-verklaringen. Die informatie kwam niet uit Amsterdam, noch uit Haarlem, en kwam dus uit onverdachte hoek. Om de CID-informatie

⁴⁴³ Interview F. van Straelen d.d. 15 januari 2001.

⁴⁴⁴ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

uit Kennemerland te kunnen verstrekken was het noodzakelijk om aan te tonen dat J. dubbelspel had gespeeld. En als er nu iets was wat dat ondubbelzinnig aantoonde waren dat de NN-verklaringen. De NN-verklaringen fungeerden als hefboom om bij de CID informatie uit het IRT-dossier terecht te kunnen komen.”

Ten aanzien van het verstrekken van CID-informatie vanuit het regiokorps Kennemerland is het goed er op te wijzen dat Sniijders reeds aan het begin van 1998 in een schrijven aan zijn hoofdofficier de suggestie had geopperd om de 00-informatie van “dubbelspel spelende groei-informanten” uit te geven als “start-informatie”.⁴⁴⁵ Hiermee werd bedoeld dat de CID-officier – lees Sniijders, rapporteurs – een inventarisatie zou maken van de CID-informatie die aanwezig was van/over groei-informanten en die informatie zou gieten in een proces-verbaal, dat vervolgens voor operationele doeleinden kon worden aangewend. Analoog aan hetgeen Van Straelen hierover zei – zie de interviewpassage hierboven – was Sniijders zich zeer wel bewust van de verregaande strekking van het opheffen van de 00-status van een informant ten aanzien van diens eigen criminele handelen. Een dergelijke keuze brak immers met de code om informanten onder alle omstandigheden af te schermen. Niettemin achtte Sniijders het in het geval van een aantal informanten gerechtvaardigd om te breken met die code. Zijns inziens hadden de betrokken informanten de afspraken met de overheid geschonden, waardoor de overheid niet langer gebonden was aan de verplichtingen volledig af te schermen. Sniijders was er van overtuigd dat het exploitabel maken van 00-informatie van “dubbelinformanten”, te wier aanzien was vastgesteld dat zij op geen enkele wijze bedreigd werden of gevaar liepen, een belangrijke opening zou forceren voor onderzoeken die er op gericht waren helderheid te scheppen over de rol van overheidsdienaren in het IRT-tijdperk.⁴⁴⁶

Sniijders noemde in zijn schrijven van januari 1998 twee randvoorwaarden voor het tactisch bruikbaar maken van bedoelde CID-informatie. De eerste was dat maximale openheid moest worden betracht in de richting van de strafrechter. De tweede randvoorwaarde was dat de dubbelrol van de informanten ondubbelzinnig moest worden aangetoond. Hoe de laatste randvoorwaarde concreet moest worden ingevuld, valt uit het memo niet af te leiden.

Als gevolg van de directe koppeling die Sniijders en Van Straelen later dat jaar aanbrachten tussen het verstrekken van CID-informatie en het gebruik van de NN-verklaringen voelde Noordhoek zich in de klankbordgroep door de Haarlemse delegatie zwaar onder druk gezet. In augustus 1998 zwichtte hij voor deze druk en deed hij in de klankbordgroep de toezegging om de verklaringen te gaan gebruiken. Hij verklaarde hierover het volgende⁴⁴⁷:

“Van Straelen zei dat hij informatie voor mijn onderzoek had waarbij ik mijn vingers zou aflikken. Die kreeg ik natuurlijk niet als ik niet met de door hen voorgestelde werkwijze akkoord zou gaan. Ik heb ge-

⁴⁴⁵ Memo J. Sniijders d.d. 12 januari 1998 aan H. van Brummen (D21).

⁴⁴⁶ Memo J. Sniijders d.d. 12 januari 1998 aan H. van Brummen (D21).

⁴⁴⁷ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

zegt dat ik mij niet liet chanteren. (...) Een belangrijk pressiemiddel van hun kant was dat ik geen toegang kreeg tot het CID-bestand van Kennemerland zonder gebruik te maken van de verklaringen. Ik dacht: "die gebruik ik nooit, anders dan om onder de "koppelverkoop" uit te komen". Mij stond dus een ander gebruik voor ogen dan zij gewild zouden hebben. Het was voor mij een breekijzer om de rest van de informatie te kunnen krijgen."

De toezegging van Noordhoek ten aanzien van het gebruik van de verklaringen was derhalve gratis. Daar kwam bij dat Van Straelen niet alleen aandrang op het gebruik van de NN-verklaringen, maar op overname van het NN-GVO als geheel. In de woorden van Van Straelen⁴⁴⁸:

"Noordhoek wilde wel de getuigenverklaringen hebben, maar wilde niet dat het gehele gerechtelijk vooronderzoek werd overgenomen. En dat wilde ik weer niet. Ik wilde wel de gegevens ter beschikking stellen ten behoeve van het LRT-onderzoek, maar dan moest wel het gehele gerechtelijk vooronderzoek worden overgenomen. De reden waarom ik vond dat alleen het gehele gerechtelijk vooronderzoek zou moeten worden overgenomen was dat ik niet wilde dat de verklaringen los kwamen te staan van het gerechtelijk vooronderzoek. De bescherming van de rechten van de verdachte, met name de betwisting van het opnemen en het gebruik van een NN-verklaring op grond van art 226a Sv., is mijns inziens op die manier het beste te waarborgen. Ik vond dat het gerechtelijk vooronderzoek door het LRT op naam zou moeten worden gesteld. De manier waarop gebruik zou moeten worden gemaakt van de getuigenverklaringen was het belangrijkste punt van discussie tussen Noordhoek en Haarlem."

Dat de NN-verklaringen de gemoederen gedurende lange tijd bezig bleven houden, blijkt uit het feit dat zelfs tijdens een van de laatste vergaderingen van de klankbordgroep, op 16 februari 1999, nog gediscussieerd werd over de consequenties van de tenaamstelling van het gerechtelijk vooronderzoek en over de vraag wie de verklaringen van de getuigen kon verstrekken.⁴⁴⁹

Het laatste element raakt aan een gevoelig punt. Niettegenstaande de felle discussies in de klankbordgroep kregen Noordhoek en zijn collega Van der Burg naar eigen zeggen namelijk nauwelijks de tijd om rustig kennis te nemen van de inhoud van de verklaringen. Noordhoek herinnerde zich tijdens het interview een moment waarop hem beide verklaringen tijdens een hoogoplopende discussie met Snijders over tafel werden toegesmeten. Na enkele minuten vroeg Snijders de verklaringen weer terug. Nadien heeft Noordhoek tot aan zijn vertrek in de zomer van 1999 de beide verklaringen niet gekregen.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Interview F. van Straelen d.d. 15-1-2001.

⁴⁴⁹ Besluitenlijst Klankbordgroep d.d. 16 februari 1999 (C 1).

⁴⁵⁰ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

9.4.8 Sturing door hoofdofficieren en het college

De vraag of de beide verklaringen wel of niet gebruikt zouden moeten worden heeft als een schaduw boven het O60-onderzoek gehangen. Volgens de toenmalige teamleider Entken had zijn opsporingsteam wel behoefte aan de NN-verklaringen⁴⁵¹:

“Het team wilde die verklaringen wel gebruiken. Men zag er de zin wel van in. Ook in relatie tot nieuwe feiten, hetzij uit de jaren '90/'94, hetzij uit de jaren daarna. Na veel vijven en zessen ging Noordhoek overstag.”

Van Gemert bracht als volgt onder woorden welke wissel de NN-verklaringen op het O60-onderzoek hebben getrokken en hoe hij daar zelf tegenover stond⁴⁵²:

“Ik heb in die hele discussie wat lossier gestaan dan Noordhoek. Ik zou het risico van het gebruik wel hebben aangedurfd, zij het dat ik het uiteraard vanuit een politiestandpunt heb bekeken en niet de officier was die er mee naar de zitting zou moeten. Ik heb beiden – Noordhoek en Snijders – meer dan eens (afzonderlijk of gezamenlijk) rond de tafel gehad om erover te praten. Als voorzitter van de klankbordgroep weet ik dat het diverse keren ook daar aan de orde is gekomen. De discussie over de NN-verklaringen is na verloop van tijd het gehele onderzoek gaan beïnvloeden. Ik bedoel dat aan het eventuele gebruik wederzijdse voorwaarden werden gekoppeld. Complicerend was dat het NN-GVO bij dezelfde rechter-commissaris liep als degene die het O60-onderzoek onder zich had. Ook hiervoor geldt dat het goed zou zijn als een derde hierover een oordeel had gegeven.”

In het bijzonder de koppeling die door het parket Haarlem gelegd werd tussen de NN-verklaringen en de verstrekking van CID-informatie uit de registers van Kennemerland, heeft de voortgang van het onderzoek beïnvloed. Het LRT had, om verder te komen in het onderzoek, dringend behoefte aan de formele bevestiging van de aanname dat J. de informant was die bekend stond onder de codenaam Q. In het O61-onderzoek zelf kwamen over de identiteit van Q namelijk geen nieuwe feiten boven tafel. Dit vormde voor het O61-team voldoende reden om bij de CID-Kennemerland, die Q gerund had, te informeren of bevestigd kon worden dat met deze codenaam J. bedoeld werd. Voorts wilde het team weten welke informatie uit het CID-register door Q was verstrekt en welke informatie over hem bekend was.⁴⁵³

Zoals in de vorige subparagraaf uiteen is gezet, waren de betrokken officieren van justitie in Haarlem en de registerbeheerder van het CID-register, de

⁴⁵¹ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

⁴⁵² Interview W. van Gemert d.d. 30 januari 2001.

⁴⁵³ Op 15 april 1999 stelden P. Entken en J. van Slobbe een memo op voor E. Noordhoek en W. Don waarin de vragen werden geformuleerd die aan de registerbeheerder van het CID-register Kennemerland gesteld zouden kunnen worden (D25).

korpschef van het regiokorps Kennemerland B. Visser, van mening dat alleen bij voldoende aanwijzingen dat de informant dubbelspel had gespeeld, het mogelijk was om de door het 061-team gevraagde informatie over de identiteit van de informant te verstrekken.

De controverse tussen Noordhoek en Sniijders over het gebruik van de NN-verklaringen ter onderbouwing van een verzoek tot de verstrekking van CID-informatie leidde in juli 1998 tot overleg op het niveau van de beide hoofdofficieren, Holthuis en Van Brummen. Zij spraken hierover niet alleen met elkaar, maar ook met korpschef Visser. In het gesprek met Visser zouden afspraken zijn gemaakt over de wijze waarop het regiokorps Kennemerland de CID-informatie ter beschikking zou kunnen stellen van het LBOM/LRT. Holthuis verkeerde na afloop van dit gesprek in de veronderstelling dat deze barrière definitief geslecht was, zonder dat er een toezegging was gedaan dat de NN-verklaring moest worden gebruikt. In een brief aan Ficq deelde hij mee dat Visser zijn medewerking had toegezegd en dat de NN-verklaring hierbij buiten schot bleef.⁴⁵⁴ In een brief aan Visser vroeg Holthuis om de formele verstrekking van de gegevens omtrent de informant teneinde deze in een strafrechtelijk opsporingsonderzoek te kunnen gebruiken.⁴⁵⁵

Maar de impasse bleef voortbestaan. Ondanks de toezegging van Noordhoek in augustus 1998 om de NN-verklaringen te gaan gebruiken, kreeg het LRT niet de beschikking over de gewenste RCID-informatie. De zaak werd vervolgens aan de orde gesteld in de collegevergadering van 6 oktober 1998, waarin over de voortgang van het 060-onderzoek zou worden gesproken. Zie hierover meer in hoofdstuk 12.

Pas in mei 2000 werd door de voorzitter van het college van procureurs-generaal besloten om akkoord te gaan met het gebruik van de NN-verklaringen in het 060-onderzoek. Besloten werd om de beide getuigen opnieuw door de rechter-commissaris te doen horen als bedreigde getuigen in het gerechtelijk vooronderzoek tegen J. en De J.⁴⁵⁶

9.5 Het parallel-proces-verbaal

In deel I (hoofdstuk 7) is reeds melding gemaakt van de activiteiten die Van Stormbroek en Schouten aan de dag legden in het kader van hun analyse van de parallel-importen. Op 19 januari 1998 verscheen een tussenrapportage waarin de voorlopige bevindingen werden weergegeven.⁴⁵⁷ Dit rapport lag mede ten grondslag aan de vordering tot opening van het NN-GVO. Het eindresultaat van deze exercitie verscheen een half jaar later, op 10 juli 1998 om precies te zijn. De bevindingen waren neergelegd in een proces-verbaal (het zogenaamde

⁴⁵⁴ Brief van H. Holthuis d.d. 30 juli 1998 aan C. Ficq (B2).

⁴⁵⁵ Brief van H. Holthuis d.d. 22 juli 1998 aan B. Visser (C1).

⁴⁵⁶ De beslissing werd genomen op basis van een door G. Haverkate opgesteld memorandum d.d. 17 mei 2000 aan J. de Wijkerslooth, D. Steenhuis en T. van Daalen, betreffende "het Haarlemse NN-GVO" (B4).

⁴⁵⁷ Voorlopige bevindingen omtrent parallel-importen; tussenrapportage, P. Schouten, d.d. 19 januari 1998 (D5).

parallel-pv) en in een daaruit afgeleid rapport.⁴⁵⁸ In het laatstgenoemde document werd een overzicht verschaft van de belangrijkste bevindingen, gebaseerd op de in het proces-verbaal omschreven negen parallel-importen. Het rapport is met andere woorden een uittreksel van het proces-verbaal.

De bevindingen in de eindrapportage kwamen in hoofdlijnen overeen met de voorlopige bevindingen. Het feit dat tussen beide rapportages een half jaar verstreek, werd door Van Stormbroek als volgt verklaard⁴⁵⁹:

“Peter Snijders vond dat we beter even konden wachten met het insteken van het proces-verbaal, omdat het er naar uitzag dat het LRT er voorlopig toch niets mee wilde doen.”

Volgens Schouten lag er nog een andere reden aan het tijdsverloop ten grondslag⁴⁶⁰:

“Dat er zoveel tijd tussen het interim-rapport en de definitieve versie zat, had gewoon te maken met het feit dat we ook met andere dingen bezig waren. De logistieke operatie rondom de getuigenverklaring van NN1 nam bijvoorbeeld veel tijd in beslag. Veel van de dingen die we deden, moesten in de avonduren of in het weekend gebeuren.”

9.5.1 *Methode van onderzoek*

Zoals reeds vermeld is in paragraaf 7.4.2, werd bij de analyse van de parallel-importen uitsluitend gebruik gemaakt van de bronnen waartoe Van Stormbroek en Schouten toegang hadden, zoals het Fort-dossier, delen van het IRT-dossier, het IIPS⁴⁶¹ en een aantal open bronnen. Allerhande externe bronnen, zoals douanebestanden, bleven om veiligheidsredenen buiten beschouwing.⁴⁶²

Een cruciaal punt ten aanzien van de analyse betrof de – ook later regelmatig terugkerende – vraag wat nu eigenlijk onder een parallel-import moest worden verstaan. Van Stormbroek en Schouten onderscheidden in dit verband twee varianten:

1. Het in één container invoeren in Nederland van hard en soft drugs op één en hetzelfde schip;
2. Het met twee of meer containers invoeren van verdovende middelen, waarbij de containers op hetzelfde schip staan.

⁴⁵⁸ Gedoeld wordt op respectievelijk het proces-verbaal, opgemaakt op 10-7-98 door A. van Stormbroek en P. Schouten en op het rapport dat door dezelfde personen, op dezelfde dag, is opgemaakt (D5).

⁴⁵⁹ Interview A. van Stormbroek d.d. 23 januari 2001.

⁴⁶⁰ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

⁴⁶¹ Het Interim Informatie Processen Systeem (IIPS) van de CRI is een geautomatiseerd systeem waarin onder andere het register van de Nationale Criminele Inlichtingen Dienst (NCID) is ondergebracht.

⁴⁶² Interview A. van Stormbroek d.d. 23 januari 2001.

In de voortgangsrapportage van de minister van Justitie van 31 mei 2000 aan de Tweede Kamer over de uitvoering van de aanbevelingen van de Commissie Kalsbeek speelt deze definitiekwestie ook een belangrijke rol. De minister onderscheidt in dit stuk een ruime en een enge definitie van het begrip parallel-import. De enge variant veronderstelt het bestaan van een regeling tussen criminelen, waaronder de groei-informant, en overheidsdienaren; in de ruime variant is corruptie geen *conditio sine qua non*.⁴⁶³

In het parallel-proces-verbaal wordt uitgegaan van de *ruime* variant. In het stuk wordt corruptie van overheidsdienaren althans niet als noodzakelijk bestanddeel van de beschreven parallel-importen beschouwd. Zoals we reeds hebben gezien – bij de presentatie aan het college van procureurs-generaal van november 1997; zie hoofdstuk 8 – en nog zullen zien – met betrekking tot de presentatie bij datzelfde college in oktober 1998; zie hoofdstuk 12 – werd tijdens de diverse presentaties over de parallel-importen echter de *enge* variant over het voetlicht gebracht. Het corruptie-element werd daarbij in één adem genoemd met de parallel-importen. Daarbij moet uiteraard worden bedacht dat de presentaties niet alleen gebaseerd waren op het parallel-proces-verbaal, maar dat daaraan ook andere bronnen, zoals de NN-verklaringen, ten grondslag lagen.

De analyse van de parallel-importen was als volgt opgebouwd. Eerst werden berichten verzameld uit het IIPS over containers met verdovende middelen die in Nederland voorwerp van onderzoek waren geweest. De drugs die zich in deze containers bevonden, waren hetzij in beslag genomen, “gecontroleerd doorgeleverd”, dan wel “gecontroleerd afgeleverd”. Soortgelijke containers die buiten Nederland onderwerp van onderzoek waren (geweest) werden ook in het onderzoek betrokken, voor zover er althans een relatie met Nederland bestond – bijvoorbeeld wanneer er sprake was aantoonbare betrokkenheid van een Nederlandse criminele organisatie of in het geval dat Nederland fungeerde als bestemmingsland of transitland voor de container.

Van alle containers werd uitgezocht op welk schip de container zich bevond toen deze in Nederland aankwam, alsmede de aankomstdata in de eerste Nederlandse haven. Dit om per container te bepalen of deze tegelijkertijd met één of meer andere containers op hetzelfde schip had gestaan. Dezelfde werkwijze werd gevolgd met betrekking tot alle containers die bij het Fort-team bekend waren geworden.

Het onderzoek was beperkt tot containers uit het IIPS met minimaal 1000 kg softdrugs of 100 kg harddrugs en concentreerde zich op inbeslagnemingen van grote partijen drugs in de periode 1 januari 1989 tot 1 juli 1997. Door het accent te leggen op inbeslagnemingen werd, zo onderkennen de auteurs zelf, vooral een beeld gecreëerd van de transporten, die vanuit het perspectief van de criminele organisaties gezien, mislukt waren. Van Stormbroek en Schouten verbonden daar de hypothese aan dat het werkelijke aantal parallel-importen hoger moest liggen dan het aantal aangetroffen gevallen.

Het merendeel van de onderbouwing van de aangetroffen parallel-transporten had betrekking op geclassificeerde CID-informatie. Vandaar dat in overleg met Snijders werd besloten de parallel-transporten in het proces-verbaal

⁴⁶³ Kamerstukken II, vergaderjaar 1999-2000, 26269, nr. 29.

geanonimiseerd weer te geven. Informatie over sommige containers was zelfs uitsluitend op CID-informatie gebaseerd. Deze informatie werd alleen in het onderzoek betrokken, indien:

- a. de informatie zodanig concreet was dat de container te herleiden was naar een schip, én:
- b. de informatie gevolgd werd door een bevestiging dat de betreffende partij drugs ook daadwerkelijk was aangekomen.⁴⁶⁴

9.5.2 *Bevindingen*

In het parallel-proces-verbaal worden negen parallel-importen beschreven. Eén geval bleek in een later stadium de toets der kritiek niet te kunnen doorstaan, zodat tijdens de presentatie ten overstaan van het college van procureurs-generaal gesproken werd over (minimaal) acht transporten. Hierbij waren 22 containers betrokken, alle afkomstig uit Colombia. In 12 containers zat cocaïne met een totale hoeveelheid van meer dan 5000 kg. Ruim 3000 kg werd in beslag genomen, waarvan 2000 kg in Nederland.

Het "Cali-kartel" was in bijna de helft van de 22 containers de organisator van zowel de hasj- als de cocaïne-transporten. Deze liepen – bij zeker de helft van de parallel-importen waarbij de RCID Kennemerland betrokken was – via dezelfde informant. De betrokkenheid van de RCID Kennemerland werd in zes parallel-importen vastgesteld. Bij de twee overige parallel-transporten was respectievelijk de RCID Zuid-Holland-Zuid en de RCID Gooi & Vechtstreek betrokken.

Schouten en Van Stormbroek wezen er verder op dat de containers hasj Nederland als bestemming hadden, terwijl de containers cocaïne bijna altijd in transit gingen. De containers cocaïne kwamen slechts in beeld door externe factoren (zoals tips van buitenlandse opsporingsdiensten). Enkele Colombiaanse bedrijven, die als afzenders bij containers met soft drugs betrokken waren, fungeerden later ook als afzender van containers waarin cocaïne werd aangetroffen. Aan de andere kant bleek dat een aantal Nederlandse bedrijven dat werd gebruikt als ontvanger van de containers met marihuana later wederom gebruikt werd als ontvanger voor één of meer containers met verdovende middelen (meestal marihuana).

9.5.3 *Het vervolg op en het gebruik van het parallel-proces-verbaal*

In een samenwerkingsverband tussen het LRT en de rijksrecherche werd medio 1998 een strafrechtelijk onderzoek gestart naar de mogelijke in- en uitvoer van verdovende middelen in Nederland met behulp van zeecontainers. Dit onderzoek

⁴⁶⁴ De bevestiging dat een partij was aangekomen, kwam, gegeven het feit dat het hier uitsluitend om CID-informatie ging, vrijwel zeker van een informant. Niet duidelijk is of de analyse van Van Stormbroek en Schouten gebaseerd is op de premisse dat er sprake diende te zijn van minimaal twee, onafhankelijke informatiebronnen. Theoretisch is het denkbaar dat één en dezelfde informant zowel de komst van het schip als de bevestiging van de aankomst van de partij aankondigde.

van het onderzoeksteam 96061 was een vervolg op het hierboven beschreven parallel-proces-verbaal.

Het onderzoek werd ingesteld om te komen tot een verdere onderbouwing van de in het genoemde proces-verbaal beschreven parallel-importen. De betrokkenheid van de rijksrecherche (met vijf rechercheurs) vloeide voort uit het streven om de rol van ambtenaren van politie en douane/FIOD binnen deze trajecten nader te onderzoeken.⁴⁶⁵ Hoewel, zoals eerder geschetst, de aandacht van het LRT in het 061-onderzoek inmiddels verschoven was naar actuele strafbare handelingen van J., kan uit het feit dat toch een nader onderzoek werd ingesteld naar de parallel-importen worden afgeleid dat de deur naar het verleden door Noordhoek nog niet definitief in het slot was gegooid.

Begonnen werd om voor elke in dat proces-verbaal genoemde container een spreadsheet te maken waarop alle bekende gegevens van deze container, zoals de verzender, de ontvanger, de tussenpersoon, de inhoud, de verklaringen over de container, et cetera werden verzameld. Hierbij werd gebruik gemaakt van:

- De Fort-team administratie, met uitzondering van het gedeelte dat in beheer was van de CID-LRT;
- De administratie van voormalig FIOD-medewerker De J.;
- De door de Districts Informatie Afdeling van de douane te Amsterdam (DIA) beschikbaar gestelde informatiemappen. Hierin zijn containers opgenomen die in de Amsterdamse haven binnenkwamen gedurende de jaren 1991-1995. Hierbij speelde De J. een rol.

In totaal werden in de periode juli 1998 - december 1998 door het onderzoeksteam ongeveer 50 dossiermappen nauwkeurig doorgenomen op de aanwezigheid van informatie over de containers genoemd in het parallel-proces-verbaal. Na bestudering van deze gegevens bleek de onderbouwing van de parallel-importen in rechetactische zin evenwel nog te zwak.

Het onderzoeksteam van de rijksrecherche had de stellige indruk dat er CID-matig meer informatie over deze containers en onderzoeken beschikbaar moest zijn. Om de her en der in het land aanwezige 00- en 01-informatie tactisch bruikbaar te maken was het team echter aangewezen op de CID-sectie van het LRT. In hoofdstuk 13 zal worden geschetst in hoeverre het LRT bereid en in staat was de betreffende CID-informatie te vergaren.

9.6 Conclusie

De gebeurtenissen in 1998 maken duidelijk dat het strategische doel, inzicht verschaffen in de werkelijke gang van zaken in de IRT-periode, binnen de diverse sporen nog steeds gedeeld werd, maar dat de opvattingen over de wijze waarop deze doelstelling gerealiseerd kon worden steeds sterker divergeerden. Als gevolg van het feit dat de oorspronkelijke bronnen, die tot de start van het 061-onderzoek hadden geleid, waren "opgedroogd", werd in april 1998 ingezet op het intensief gebruik van de telefoontap. Hierdoor werd het onderzoek nog sterker

⁴⁶⁵ Rapport van twee rijksrechercheurs van het onderzoeksteam 061 d.d. 24 maart 1999 (C8).

dan voorheen gericht op de *actuele* gedragingen van de verdachte en werd het moeilijker om de aanpalende activiteiten in andere parketten, de externe impulsen uit de Randstad die betrekking hadden op feiten uit de achterliggende IRT-periode, in het onderzoek te betrekken.

Behalve het verschil in tactiek dreef de controverse over de NN-verklaringen en het gebruik daarvan de partijen verder uiteen. De klankbordgroep, in 1997 opgericht om de afstemming tussen de betrokkenen te bevorderen, groeide in 1998 uit tot een arena waarin Haarlem en het landelijk parket lijnrecht tegenover elkaar kwamen te staan. Opmerkelijk genoeg voerden beide partijen juridisch-technische argumenten aan om hun gelijk aan te tonen. Aan de ene kant Noordhoek, die de totstandkoming van het NN-GVO op juridische gronden onzuiver achtte; aan de andere kant Snijders en Van Straelen die meenden dat verstrekking van bepaalde CID-informatie alleen mogelijk was met een verzoek dat gebaseerd was op de inhoud van de NN-verklaringen.

Het conflict tussen "Haarlem" en het "LRT" over de NN-verklaringen zou echter in complexiteit worden gereduceerd wanneer het uitsluitend werd gerefereerd aan tegenstellingen van juridische aard. De controverse stak aanmerkelijk dieper en reflecteerde een toenemend gebrek aan vertrouwen tussen Snijders en Noordhoek. Deze evaluatie onderstreept eens te meer dat in de relatie tussen een CID-officier en een zaaksofficier een basaal vertrouwen in elkaars professionaliteit een *conditio sine qua non* is. De verschillende visies op de verhouding CID-officier – zaaksofficier doen hier niet aan af. Zeker wanneer men de Haarlemse opvatting aanhangt dat de functies van de CID-officier en de zaaksofficier strikt moeten worden gescheiden⁴⁶⁶ is wederzijds vertrouwen van groot belang. De rechtlijnige opstelling van Noordhoek in het onderhavige geval kan niet los worden gezien van het feit dat achtereenvolgens Zwerwer en Snijders niet onder stoelen of banken staken dat zij zijn kennis, ervaring en professionaliteit laag inschatten. Onder dergelijke omstandigheden was het veel gevraagd – en voor Noordhoek te veel – om te leven met het vooruitzicht dat ter terechtzitting verantwoording moest worden afgelegd voor getuigenverklaringen die onder auspiciën van Snijders tot stand waren gekomen.

Het conflict tussen Noordhoek en Snijders legt ook een belangrijk organisatorisch gebrek bloot. In het bijzonder ten aanzien van de commotie rondom de NN-verklaringen werd een CID-officier aan de zijde van het landelijk parket node gemist. De opstelling van Noordhoek was wellicht minder rigide geweest wanneer een collega van het landelijk parket inzage had gehad in de veiligheidsanalyse. Reeds eerder was echter al gebleken dat het vertrouwen van Snijders en Teeven in CID-officier De Groot ook niet bijster groot was.

Het wederzijdse gebrek en vertrouwen verklaart ook goeddeels de verharding van de "slag om de informatie". Het voortdurende getouwtrek rondom de CID-informatie uit Kennemerland, de woede van Snijders over het CID-bericht uit Amsterdam dat plotsklaps op de burelen van het LRT neerddarrelde en de mislukte pogingen om het parallel-proces-verbaal in recherchetactische zin te

⁴⁶⁶ Ook de Commissie-Kalsbeek pleitte overigens nadrukkelijk voor een scheiding van deze functies (aanbeveling 53, pp. 225)

onderbouwen, zijn allemaal voorbeelden van de “Chinese walls” die door de betrokkenen rondom hun eigen informatiepositie werden opgeworpen.

De eerstverantwoordelijken om deze patstelling te doorbreken waren de betrokken hoofdofficieren. Van Brummen en Holthuis trachtten weliswaar in onderling overleg en in gesprekken met registerbeheerder Visser de angel uit het conflict te halen, maar bleven in dit verband steken in het blootleggen en bespreken van de juridische voetangels en klemmen. De dieperliggende oorzaken van de fricties tussen de officieren van justitie roerden zij niet aan.

10 Het verloop van het onderzoek 062

10.1 Inleiding

In deel I is op verschillende plaatsen (onder andere paragraaf 6.4 en paragraaf 7.3) reeds gerefereerd aan het onderzoek naar C. Aangestipt is dat enkele maanden na de start van het opsporingsonderzoek naar J. onverwachts informatie binnenkwam over de betrokkenheid van C. bij omvangrijke drugstransporten (cocaïne en hasj). Binnen het regiokorps Zaanstreek-Waterland liep reeds een opsporingsonderzoek, waarbij ook C. als verdachte betrokken was. Hoewel hij niet tot de zes onderzoeksobjecten van het LRT behoorde, werd toch besloten om het tegen C. lopende onderzoek door het LRT te laten overnemen. C. was namelijk geen onbekende. Tijdens het Fort-onderzoek en de verhoren van de Commissie-Van Traa werd hij bekend als de "Taartman". Hij zou een drugslijn hebben willen opzetten met Marokko, met behulp van een bedrijf dat sinaasappelen betrok uit dit land. De zogeheten "Sapman", een informant van Van V., zou als bedrijfsleider voor de "Taartman" hebben opgetreden.⁴⁶⁷ Het expliciete doel van het LRT-onderzoek was om de "Taartman" voor de "nieuwe" feiten uit het lopende onderzoek te laten berechten, in de hoop dat hij na zijn veroordeling zou willen gaan praten over zijn relaties met Van V., L. en De J. Het onderzoek werd in kringen van het LRT aangeduid als het 062-onderzoek.⁴⁶⁸

10.2 De aanleiding

In de loop van 1997 kwam van twee kanten informatie binnen bij het LRT samen over de "Taartman". Het eerste informatiepakket was een onverwachte bijvangst van een 'gewoon' drugsonderzoek, verricht door leden van het regiokorps Zaanstreek-Waterland. De tweede bron betrof een rechtshulpverzoek uit Sri Lanka. Hierin werd informatie gevraagd over de "Taartman" vanwege diens betrokkenheid bij een onderschept drugstransport in dat land.

⁴⁶⁷ Zie rijksrecherche Fort-Team; *Rapport van het onderzoek naar het functioneren van de RCID Kennemerland*, 1996, blz. 311-315.

⁴⁶⁸ De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd zijn afkomstig uit de LRT-ordners 96062; het merendeel van deze gegevens is gehaald uit het stamproces-verbaal.

10.2.1 De eerste bron: het Carex-onderzoek

Op basis van een binnengekomen tip en CID-info werd door de politie Zaanstreek/Waterland in december 1996 een opsporingsonderzoek (Carex) gestart tegen een plaatselijk bekende drugshandelaar. Deze zou een XTC- en amfetaminelijn op Spanje exploiteren. Enige tijd later werd een gerechtelijk vooronderzoek tegen hem geopend en werd zijn telefoon afgetapt. Op basis van afgeleuisterde gesprekken werd duidelijk dat hij contact onderhield met ene R. Deze R., zo zal verderop nog duidelijk worden, bleek samen te werken met de "Taartman" bij de organisatie van cocaïne-transporten.

Begin juni 1997 werd tot actie besloten, toen 'over de tap' bekend werd dat de drugshandelaar met R. aanwezig was bij een partij van 400 kilo cocaïne.⁴⁶⁹ Enkele maanden later volgde de aanhouding van een verdachte, een Colombiaan, die de cocaïne zou hebben geleverd. De partij cocaïne werd aangetroffen in een bestelbus, die op naam bleek te staan van De M., die tijdens het onderzoek van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden bekendheid verkreeg als de "Sapman" uit België.⁴⁷⁰ Ook bevond zich in de bestelbus een partij sinaasappelen afkomstig van het bedrijf van de "Belgische Sapman". De Belgische autoriteiten werden hierover geïnformeerd en zo ging ook daar een onderzoek van start.

Uit dit Belgische onderzoek bleek dat de container uit Venezuela was verscheept en in Rotterdam was gelost. Vervolgens was de container naar het sapbedrijf van de "Belgische Sapman" getransporteerd, waar de cocaïne onder de deklading van – rotte – sinaasappelen werd weggehaald en vervoerd naar Nederland. Er bleek nog een tweede container te zijn aangekomen met hetzelfde schip en te zijn gebracht naar het bedrijf van de "Belgische Sapman". Deze tweede container werd, op basis van een tip van een van de aangehouden verdachten, op 7 juni 1997 in Hoorn gevonden met ongeveer 700 kg cocaïne. De partij was in het geprepareerde dak van de container verborgen. De "Belgische Sapman" was overigens al een dag eerder door de Belgische politie aangehouden.

Al tijdens de taps op de lokale drugshandelaar in het voorjaar 1997 en met name tijdens de verhoren van de aangehouden verdachten kwam de "Taartman" in beeld. Hij zou de financier en initiator achter de cocaïne-transporten zijn geweest. R. zou in opdracht van de "Taartman" en op zijn kosten het uitvoerende werk hebben verricht. Deze verdenkingen vormden in september 1997 de aanleiding voor het LRT om een LRT-rechercheur deel uit te laten maken van het Zaanse Carex-team. Enkele maanden later zou het onderzoek naar de rol van de "Taartman" door het 060-team geheel worden overgenomen.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ De drugshandelaar werd op 26 mei 1998 door de Haarlemse rechtbank veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar.

⁴⁷⁰ Niet te verwarren met de zojuist genoemde "Sapman" uit Nederland die een informant was van Van V. Voor alle duidelijkheid zal in het vervolg gesproken worden over de "Belgische Sapman" en de "Nederlandse Sapman".

⁴⁷¹ Op 2 maart 1998 is er overleg geweest tussen Van Brummen en Ficq, waarin werd besloten de "Taartman" van Carex over te hevelen naar het LRT. In feite had deze overheveling al in november plaatsgevonden. Uit: Tijdschrift (B2).

10.2.2 *De tweede bron: het rechtshulpverzoek uit Sri Lanka*

Naast het Carex-onderzoek was er nog een tweede aanleiding voor het LRT om een onderzoek naar de "Taartman" in te stellen. Het betrof een rechtshulpverzoek uit Sri Lanka dat aan het Amsterdamse parket was gericht. Het verzoek werd in februari 1997 verzonden naar aanleiding van een door de Sri Lankese politie onderschepte vissersboot met ruim 10.000 kilo hasj aan boord. Uit het ingestelde onderzoek bleek dat bij de organisatie en financiering van dit transport vier Nederlanders betrokken waren. Eén van hen was de "Taartman". Met behulp van het rechtshulpverzoek probeerden de Sri Lankanen meer informatie over deze verdachten te verkrijgen. Het Amsterdamse parket toonde weinig belangstelling voor deze zaak en stuurde het verzoek door naar het Rotterdamse parket omdat twee van de vier verdachten in Rotterdam woonden. Het Rotterdamse parket zag er kennelijk ook niet veel heil in en stuurde het verzoek eind oktober 1997 weer door naar het LBOM.

Op het LBOM kwam het verzoek als geroepen. Noordhoek droeg op dat moment immers al kennis van het Carex-onderzoek en van de mogelijke betrokkenheid van de "Taartman" bij drugshandel. Hij besloot vrijwel onmiddellijk, op 5 november 1997, om het rechtshulpverzoek in behandeling te nemen en een opsporingsonderzoek in Nederland in te stellen naar de vermoedelijk door de "Taartman" gepleegde strafbare feiten. Samen met twee rechercheurs reisde hij nog diezelfde maand af naar Sri Lanka om kennis te nemen van de daar aanwezige gegevens. De drie functionarissen keerden niet met lege handen naar huis terug. Zij kregen een groot aantal kopieën mee van verhoren, bills of lading, printgegevens, hotelrekeningen, die wezen op de aanwezigheid en werkzaamheden van de "Taartman" in Sri Lanka.

10.3 **De aanpak van het O62-onderzoek op het LRT**

Begin november nam het LRT het onderzoek naar de "Taartman" over van het Carex-team.⁴⁷² Erg veel eigen opsporingsactiviteiten behoeften toen niet meer te worden verricht. De verklaringen van enkele aangehouden verdachten en getuigen uit het Carex-onderzoek en het Sri Lankese onderzoek gaven al veel inzicht in de organisatie van de hasj- en cocaïne-transporten en de rol hierin van de voornaamste verdachten. Er werden door het LRT-team dan ook weinig dwangmiddelen toegepast. In tegenstelling tot de gang van zaken in het O61-onderzoek werden in het O62-onderzoek geen telefoontaps geplaatst.⁴⁷³

Het onderzoek van het LRT bestond uit twee gescheiden deelonderzoeken, omdat de criminele groep die de cocaïne-transporten organiseerde van geheel andere samenstelling was dan het samenwerkingsverband dat achter de hasj-

⁴⁷² Het onderzoek naar de overige verdachten, onder wie R., werd geheel afgewerkt door het Carex-team van het Zaanse regiokorps.

⁴⁷³ Er werden ook geen printgegevens opgevraagd en observatieacties gepleegd. Het dossier "ambtshandelingen" in dit onderzoek telt 71 handelingen; vergeleken met de 1111 handelingen uit het O61-onderzoek is dit aantal bijzonder laag.

verschepingen uit Sri Lanka zat. Het enige dat beide groepen gemeen hadden was de deelname van de "Taartman".

10.3.1 De cocaïne-transporten

Op het moment dat het LRT de "Taartman"-zaak ter hand nam, deed zich een verrassing voor. De rijkswacht, die de "Belgische Sapman" na de opheffing van diens preventieve hechtenis onder observatie hield, ging op 12 november 1997 over tot de aanhouding van vier personen. De "Belgische Sapman", de "Taartman" en hun beide advocaten werden in een wegrestaurant aangehouden. Naar aanleiding hiervan werden nog diezelfde dag, op verzoek van de Belgische justitie, huiszoekingen verricht bij de "Taartman". Later zou door de "Belgische Sapman" worden verklaard dat deze samenkomst was belegd om meer informatie te krijgen uit het Carex-onderzoek. De bedoeling was om de verklaringen op elkaar af te stemmen. Tot het moment van zijn aanhouding was de "Taartman" nog niet verhoord. Hij wist dat er in het Carex-onderzoek belastende verklaringen over hem waren afgelegd, omdat de advocaat, door wie hij zich liet bijstaan, ook de verdediging van R. voerde.

De verhoren door de Belgische politie van de "Belgische Sapman" leverden gedetailleerde verklaringen op over zes cocaïne-transporten in de periode 1994-1997 waarbij ook de "Taartman" betrokken zou zijn geweest. In totaal zou het gaan om 1420 kilo cocaïne, waarvan 1100 kilo in beslag genomen was. In tegenstelling tot vrijwel alle andere aangehouden verdachten legde de "Taartman" geen verklaringen af. Hij ontkende alle betrokkenheid bij de cocaïne-transporten. Op 23 januari 1998 werd hij in afwachting van zijn berechting door de Belgische justitie in vrijheid gesteld.

In de eerste maanden van 1998 dreigde de situatie te ontstaan dat zowel de Belgische politie als het LRT tegen de "Taartman" opsporingsonderzoeken naar dezelfde misdrijven verrichtten. Op 28 april 1998 werd hieraan een einde gemaakt toen de strafvervolgning van de "Taartman" door de Belgische autoriteiten aan Nederland werd overgedragen.

In feite heeft het LRT geen verdere onderzoeksactiviteiten behoeven te ontplooiën. Men heeft nog wel gepoogd om de "Taartman" te verhoren over de cocaïne-transporten, maar hij weigerde categorisch hierover iets te zeggen.

10.3.2 De hasjtransporten uit Sri Lanka

Op het Sri Lankese rechtshulpverzoek volgde een Nederlands rechtshulpverzoek aan Sri Lanka om daar een aantal personen te mogen horen. Na verkregen toestemming werden enkele weken later twee rechercheurs van het LRT naar Sri Lanka gestuurd om personen te horen over de wijze waarop de "Taartman" en medeverdachte Y. de verscheping van de 10.000 kg hasj naar Nederland hadden georganiseerd. In deze verklaringen kwam naar voren dat de "Taartman" in Sri Lanka in meubels en keramiek zou hebben gehandeld en meerdere container-transporten naar Nederland zou hebben geregeld, waarbij deze goederen werden vervoerd. Uit de verklaringen kwam ook naar voren dat deze goederen als legale deklading fungeerden voor hasj. Volgens een verklaring van Y. zou de "Taartman" in opdracht van een Nederlandse groepering hebben gehandeld. Hij zou

hun "vertegenwoordiger" zijn geweest en ter verantwoording zijn geroepen voor de inbeslagname van de 10.000 kg. Hij zou toen ook bedreigd zijn.

Door Noordhoek werd eind februari 1998 bij de rechter-commissaris in Amsterdam een gerechtelijk vooronderzoek gevorderd tegen de "Taartman" op grond van overtreding van de Opiumwet (import hasj). Op 10 maart 1998 werd hij aangehouden en verhoord. Hij ontkende alle betrokkenheid bij de handel in soft drugs.

10.3.3 De (strafrechtelijke) afloop

Het 062-onderzoek bleek een betrekkelijk kort intermezzo voor het LRT. In beide zaken was voldoende bewijsmateriaal aanwezig. Zowel R. als de "Taartman" werden door de rechter veroordeeld. R. werd door de rechtbank te Haarlem op 26 mei 1998 veroordeeld tot een gevangenisstraf van 8 jaar in verband met de invoer van de partij cocaïne van 400 kilogram en een eerdere partij van 150 kilogram. Tevens werd hem op grond van art. 36^e Sr. de verplichting opgelegd tot het betalen van 35.000 gulden in het kader van de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel. Er werd geen hoger beroep ingesteld.

De "Taartman" werd door de rechtbank te Amsterdam op 4 juni 1999 veroordeeld tot een gevangenisstraf van 6 jaar en een geldboete van 5 ton. Op 9 november 2000 werd hij door het Hof veroordeeld tot een gevangenisstraf van 9 jaar. Het Hof overwoog onder meer dat hij bij het transporteren en importeren van ongeveer 1500 kilo cocaïne vanuit Zuid-Amerika naar Nederland, een "bemiddelende, faciliterende – in het bijzonder financierende – en begeleidende rol" had gespeeld. In het organiseren van transporten met grote hoeveelheden hasj vanuit Sri Lanka had de "Taartman" naar het oordeel van het Hof een leidinggevende en initiërende rol vervuld. Hiermee had hij "bijgedragen aan het instandhouden van een, voor de samenleving schadelijk, illegaal geldcircuit, dat gepaard gaat met de handel in hasj".

De afloop was in strafrechtelijke zin dus succesvol. Maar de doelstelling van het 062-onderzoek was niet bereikt. Het 060-team had het onderzoek naar de "Taartman" overgenomen omdat verondersteld werd dat hij na zijn berechting verklaringen zou kunnen en willen afleggen over de mogelijke rol van L. en Van V.. De "Taartman" heeft echter zowel voor, tijdens als na zijn berechting geen enkele bereidheid getoond om hierover te verklaren.

10.4 De deal met R.

Om de strategie te doen slagen dat de "Taartman" verklaringen zou gaan afleggen, zijn er eerst door Snijders en later door zijn collega Noordhoek initiatieven ondernomen om een "deal" te sluiten met R. De idee was dat R. veel zou kunnen verklaren over de "Taartman". Wanneer de "Taartman" op basis van die verklaringen tot een (zware) straf zou zijn veroordeeld, zou hij een grote(re) bereidheid hebben om te gaan praten over L. en Van V. en over de wijze waarop cocaïne-transporten in de IRT-periode door de douane werden geloodst. Met name Snijders had bovendien de hoop dat R. zelf ook wetenschap had over L. en Van V. en hierover zou willen praten.

Hoewel er uiteindelijk een deal met R. tot stand is gekomen, heeft deze – zoals zojuist al is gesteld – niet het beoogde effect gehad. De “Taartman” heeft weliswaar een zware straf gekregen, maar is niet gaan praten. De deal met R. heeft wel een onvoorzien effect gehad: de overeenkomst heeft bijgedragen aan een verdere verwijdering tussen twee hoofdrolspelers, Noordhoek en Van Brummen.

10.4.1 De mislukte deal van Sniijders

Reeds bij zijn aanhouding in juni 1997 gaf R. te kennen dat hij bereid was een deal te sluiten met justitie. In ruil voor strafvermindering zou hij verklaringen willen afleggen over de organisatie van de cocaïne-transporten en over de betrokkenheid van de verschillende verdachten hierin. De betrokken CID-officier in deze Zaanse zaak was Sniijders. Hij hoopte dat door gesprekken met R. meer duidelijkheid kon worden verkregen over de financiers en leidinggevendenden van de cocaïne-transporten, onder wie de “Taartman”. Deze informatie zou dan in het tactische onderzoek tegen de “Taartman” gebruikt kunnen worden. Daarnaast had Sniijders, zo verklaarde hij in het interview, de hoop dat R. “CID-matig uitgemolken zou kunnen worden over Van V. en L.”⁴⁷⁴

Uiteindelijk zouden de contacten tussen R. en Sniijders op niets uitlopen. De transcripten van de gesprekken die inmiddels waren gehouden zouden nooit worden gebruikt. Het breekpunt tussen Sniijders en R. vormde diens raadsman. Deze advocaat was, zo wist Sniijders, al jarenlang de raadsman van de “Taartman”.⁴⁷⁵ Sniijders was van oordeel dat het niet juist en niet werkbaar was om tot een overeenkomst te komen met R. zolang hij een advocaat had die ook de belangen behartigde van de verdachte tegen wie R. juist als “kroongetuige” zou moeten optreden. Zoals Sniijders het tijdens het interview uitdrukte⁴⁷⁶:

“Met R. zijn twee of drie gesprekken gevoerd. Onmiddellijk heb ik aangegeven dat hij een andere advocaat moest nemen. Hij had namelijk dezelfde advocaat als de “Taartman”. R. kwam in dezen zijn afspraken niet na. Het werd mij bijvoorbeeld duidelijk dat hij direct na afloop van een gesprek de advocaat van de inhoud op de hoogte bracht. (...) Toen bleek dat R. zijn afspraken niet nakwam heb ik in overleg met de zaaksofficier in het Carex-onderzoek, besloten om de contacten met R. te verbreken.”

R. voelde zich door Sniijders onheus bejegend en weigerde nog langer verklaringen af te leggen. In januari 1998 werd hij naar België gebracht, om aldaar te worden verhoord in het onderzoek dat tegen de “Belgische Sapman” liep. Deze verhoren leverden geen nieuwe informatie op. R. werd weer naar Nederland teruggestuurd en verbleef tot aan zijn berechting in preventieve hechtenis. Hij

⁴⁷⁴ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁴⁷⁵ Naderhand zou inderdaad blijken dat de “Taartman” de bewuste advocaat in de hand nam ten behoeve van zijn verdediging in de strafzaak.

⁴⁷⁶ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

werd in mei 1998 door de Haarlemse rechtbank veroordeeld tot 8 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

10.4.2 *De geslaagde deal van Noordhoek*

Ondanks de hoogte van de straf besloot de Haarlemse zaakofficier van justitie hoger beroep in te stellen. De rechtbank had R. voor een cocaïne-transport vrijgesproken. De zaakofficier meende dat de kans op veroordeling door het hof voor dit transport betrekkelijk groot was en dat derhalve een hogere strafmaat tot de mogelijkheden behoorde.

Intussen brachten twee rechercheurs van het LRT R. twee weken na zijn vonnis een bezoek in zijn cel. Het “aanlopen” van veroordeelden is volgens één van de betrokken rechercheurs een gebruikelijke manier van doen. R. gaf in het gesprek te kennen dat “de deur op een kier” stond.⁴⁷⁷ Hij zou, anders gezegd, wel willen meewerken aan een deal. Inmiddels was R.’s oude advocaat van het toneel verdwenen en liet R. zich bijstaan door een nieuwe raadsman. Zowel Sniijders als Noordhoek verwachtten veel van een dergelijke deal. Noordhoek⁴⁷⁸:

“Vooralsnijd was erg enthousiast. Hij sprak er altijd over dat de “Taartman”, wanneer hij een fikse straf zou krijgen, zou leeglopen op de achterbank van de politieauto.”

Noordhoek verklaarde in het interview dat hij het niet zo gek vond om het hoger beroep als drukmiddel te gebruiken. Bij de onderhandelingen over de voorwaarden van de deal zou het hoger beroep dan één van de tegemoetkomingen kunnen zijn aan R.⁴⁷⁹ Volgens Van Brummen stond de beslissing van de Haarlemse zaakofficier van justitie om hoger beroep aan te tekenen echter geheel los van de deal⁴⁸⁰:

“Zij wist helemaal niets van de deal en het was voor haar geen overweging bij het instellen van het hoger beroep. Zij vindt overigens, en dat vinden ik en de CTC ook, dat het intrekken van het appèl geen onderdeel van een deal kan zijn.”

Noordhoek kwam met R. en diens advocaat begin juli 1998 tot een akkoord. Overeenkomstig de geldende procedures legde Noordhoek zijn onderhandelingsresultaat ter goedkeuring voor aan de Centrale Toetsingscommissie (CTC). Het resultaat behelsde dat in ruil voor verklaringen van R. over de cocaïne-transporten waarbij hij betrokken was geweest, door Justitie enkele tegemoetkomingen zouden worden gedaan. De belangrijkste hiervan waren dat het hoger beroep zou worden ingetrokken, dat het openbaar ministerie positief zou adviseren op een verzoek tot partiële gratie (1/3 deel van de gevangenisstraf) en dat de ont-nemingsvordering jegens R. beperkt van omvang zou zijn. Bovendien werd hem

⁴⁷⁷ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁴⁷⁸ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁴⁷⁹ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁴⁸⁰ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

een sepot in het vooruitzicht gesteld omtrent door hem gepleegde strafbare feiten waarover hij zou gaan verklaren.

De CTC oordeelde evenwel negatief en het college van procureurs-generaal berichtte op 27 augustus 1998 aan Noordhoek dat van een positieve beslissing van het college geen sprake kon zijn. Enkele belangrijke overwegingen hierbij waren⁴⁸¹:

1. dat het verzoek onvoldoende informatie bevatte voor een goede beoordeling van de proportionaliteit en de subsidiariteit van de deal; cruciaal was daarbij de vraag of de deal essentieel was voor de opsporing en vervolging van de door de "Taartman" gepleegde feiten;
2. dat de tegemoetkomingen aan R. verder gingen dan in het wetsvoorstel omtrent afspraken met criminelen werd voorzien; in het wetsvoorstel werd uitsluitend gesproken over een vermindering van de vrijheidsstraf met maximaal 1/3 deel;
3. dat de door Noordhoek gegeven informatie geen uitsluitel had gegeven of er overleg was geweest over de vraag of het Haarlemse parket bereid was mee te werken aan de gratiëring; dit parket was hiertoe op grond van de Gratie-wet immers bevoegd.

Bij de onder 2 geformuleerde overweging werd onder meer gerefereerd aan het intrekken van het hoger beroep. Hiermee keerde het "drukmiddel" zich tegen Noordhoek zelf⁴⁸²:

"Ik had juist het appèl als drukkmiddel willen gebruiken, nu werkte het als het ware tegen mij toen gezegd werd dat ik te veel concessies deed."

In hun vergadering van 6 oktober 1998 besteedden de leden van het college van procureurs-generaal opnieuw aandacht aan de voorgenomen deal met R. Het college besliste dat de zaak opnieuw aan de CTC moest worden voorgelegd en dat de deal met R. binnen de wettelijke marges zou dienen te blijven.

Als gevolg van de afwijzende CTC-beslissing ontstond er druk op het hoger beroep. Noordhoek trad in overleg met "Haarlem" om te vragen of zij bereid waren om – los van de deal – het hoger beroep in te trekken. Vanaf dat moment ging het mis in de communicatie. Noordhoek meende van Van Brummen begrepen te hebben dat het hoger beroep zou worden ingetrokken. De laatste zou dit in een overleg, waarbij Van Gemert en Holthuis aanwezig waren, hebben gezegd en nadien zou Van Brummen dit Haarlemse voornemen hebben bevestigd in een telefoongesprek met Noordhoek. Noordhoek hierover⁴⁸³:

"Ik heb toen overleg gevoerd met Haarlem om te vragen of ze bereid waren het hoger beroep in te trekken. Ik had gehoord dat in een overleg, waar ik niet bij was, maar wel Wil van Gemert en Hans Holthuis,

⁴⁸¹ Brief van C. Ficq d.d. 27 augustus 1998 aan H. Holthuis (B1).

⁴⁸² Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁴⁸³ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

dat van Brummen had gezegd dat als de CTC het van belang vond om het intrekken van het appèl los te koppelen van de deal, hij tot intrekken van het appèl opdracht zou geven. Voor de zekerheid heb ik toen nog Van Brummen gebeld met de vraag: is Haarlem bereid het appèl in te trekken? Van Brummen zei dat Haarlem dat wilde doen. Ik heb toen ten tweede male een verzoek gericht tot de CTC en heb daarin vermeld dat Haarlem de bereidheid had uitgesproken om het hoger beroep in te trekken. Van Brummen heeft vervolgens Manschot, de voorzitter van de CTC, gebeld en verteld dat Haarlem absoluut niet van plan was om het hoger beroep in te trekken, omdat men destijds over het instellen van het hoger beroep goed had nagedacht en men van mening was dat het alle kans van slagen had. Toen werd ik erop aangekeken dat ik de CTC onjuist zou hebben ingelicht. Ik heb toen tegen Holthuis gezegd: “weet je dan niet meer dat Van Brummen in dat overleg heeft gezegd dat ze het zouden intrekken?” Maar Holthuis zei: “dat weet ik niet meer”. Gelukkig konden enkele anderen het zich nog wel herinneren. Maar toch kreeg ik een officiële schrobbering van Ficq. Ook Hans Holthuis kreeg een “veeg uit de pan”. Daarna is er nog iets van een halfbakken rectificatie gekomen.”⁴⁸⁴

Van Brummen had een andere lezing over de gang van zaken⁴⁸⁵:

“Toen Rick Noordhoek werd teruggefloten door de CTC is er druk gekomen op het appèl; het idee was dat het appèl maar moest worden ingetrokken. Er is toen overleg geweest en ik heb toen tegen Holthuis gezegd dat ik bereid was om het al of niet intrekken van het appèl afhankelijk te laten zijn van het oordeel van de advocaat-generaal in Amsterdam. Het was dus wachten op het oordeel van de advocaat-generaal. Dat was het bereikte compromis. Ik heb nooit beweerd in dat overleg dat Haarlem het appèl zou intrekken, dat zou ook niet logisch zijn want waarom zou dan nog advies gevraagd worden aan de advocaat-generaal?”

De advocaat-generaal beoordeelde de zaak en kwam tot de conclusie dat het om strafmaattechnische en bewijstechnische redenen geen zin had om het hoger beroep door te zetten. Op grond hiervan besloot de Haarlemse zaakofficier om het hoger beroep in te trekken.

Uiteindelijk nam het college op 20 oktober 1998 een positief besluit over het tweede, door Noordhoek, ingediende voorstel. De overeenkomst werd op 6 november 1998 met R. gesloten. De deal hield in dat het openbaar ministerie een positief advies zou gaan uitbrengen ten aanzien van een door R. in te dienen gratieverzoek en dat zou worden geadviseerd om een derde van de door de rechtbank Haarlem opgelegde gevangenisstraf kwijt te schelden. Het openbaar

⁴⁸⁴ De “halfbakken rectificatie” vond plaats nadat was gebleken dat over de opvatting van Van Brummen kennelijk een misverstand was ontstaan.

⁴⁸⁵ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

ministerie zou voorts in het kader van de ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel een schikkingsvoorstel doen, inhoudende een geldbedrag van 200.000 gulden. Ten derde zou het openbaar ministerie in beslag genomen goederen (ter waarde van circa 19.000 gulden) aan R. teruggeven.

10.4.3 De inhoud van de verklaringen van R.

Na het bereikte akkoord met Noordhoek⁴⁸⁶ legde R. een aantal gedetailleerde verklaringen af over de wijze waarop enkele cocaïne-transporten waren verlopen en over de betrokkenheid daarin van onder andere de "Taartman". Deze verklaringen werden toegevoegd aan het proces-verbaal dat tegen de laatstgenoemde was opgemaakt. De rechtbank oordeelde in het vonnis in de zaak van de "Taartman" dat R. ten aanzien van alle transporten "volledig, consistent en gedetailleerd" had verklaard.

De verklaringen van R. gaven inzicht in de wijze waarop de cocaïne-transporten werden georganiseerd. Hij verklaarde over vijf transporten (zes containers) die hadden plaatsgevonden in de periode 1994-1997, dus na de opheffing van het IRT. Uit deze verklaringen kwam naar voren dat de cocaïne via een ogenschijnlijk legale handelslijn werd getransporteerd. Vandaar de rol van de "Belgische Sapman". Zijn bedrijf was een ogenschijnlijk logisch adres voor sinaasappelen en vruchtensappen uit Zuid-Amerika. Soms werden deze producten gebruikt als deklading, waaronder goed verpakte partijen cocaïne verborgen waren, dan weer werden de containers zodanig geprepareerd (dak, deur) dat daarin cocaïne kon worden verborgen.

Van de aanwezigheid van parallelle zendingen (marihuana en cocaïne) bleek niets in de verklaringen van R. In geen van de cocaïne-transporten bleek er sprake te zijn van corruptie bij douane of politie bij het inklaren van de partijen.

Over de rol van L. en Van V. bevatten de verklaringen van R. nauwelijks informatie. Veel verder dan een enkele opmerking over beiden kwam R. niet. Ook werden er geen concrete feiten genoemd waaruit zou kunnen blijken dat de "Taartman" L. en Van V. kende.

10.5 Het onderzoek naar De J.

10.5.1 Het BVD-ambtsbericht

Zoals reeds beschreven is in deel I (paragraaf 7.3), ontving het LRT-team op 31 juli 1997 een ambtsbericht van de BVD waarin over de rol van De J. werd gesproken bij het doorleveren van drugscontainers. Volgens het ambtsbericht zou De J. op twee manieren hierbij betrokken zijn. Hij zou, in de eerste plaats, door een familielid getipt worden over lopende drugstransporten en zou vervolgens de betrokken drugshandelaren tippen en tegen forse betaling bereid zijn te zwijgen. In de tweede plaats zou hij, volgens het ambtsbericht, met een aantal belangrijke Nederlandse drugsdealers zaken doen. Dankzij zijn betrokkenheid bij de zogeheten Delta-methode zou hij in staat zijn om te bereiken dat bepaalde zen-

⁴⁸⁶ Deze verklaringen werden in juli 1998 afgelegd, dus ruim voor het tijdstip dat de deal, na de goedkeuring van de CTC, formeel gesloten kon worden.

dingen drugs ongemoeid werden gelaten door de douane. De J. zou zijn illegaal verkregen inkomsten in de sportwereld een legale bestemming hebben gegeven.

10.5.2 *Onderzoek op basis van enkele open en gesloten bronnen*

In augustus 1997 begonnen enkele rechercheurs van het LRT op basis van een aantal open bronnen – zoals het Kadaster en het Handelsregister van de Kamers van Koophandel – en gesloten bronnen – zoals gegevens van het Meldpunt MOT en de belastingdienst – met een onderzoek naar de vraag hoe groot het vermogen van De J. was en waaruit dat vermogen bestond. Van meet af aan leverde dit onderzoek weinig bijzonderheden op. In een teamoverleg op 7 januari 1998 werd dan ook bij het opmaken van de tussenbalans geconcludeerd dat er nog geen opvallende resultaten naar voren waren gekomen betreffende De J.⁴⁸⁷ Maar er bleef nog wel het een en ander aan onderzoek te doen. Het resterende onderzoek werd in zes deelprojecten opgeknipt. Deze deelprojecten hadden onder meer betrekking op het onderzoek naar drie vuurwapens die in het bezit waren van De J., het vaststellen van zijn rol bij sigarettensmokkel naar Duitsland (het bekijken van reeds afgelegde verklaringen van de bij deze smokkel betrokken chauffeur M.), de bedrijvigheid van het familielid in het buitenland en de afwerking van het onderzoek naar de administratie van De J.⁴⁸⁸

Begin februari 1998 werd een rechtshulpverzoek gericht aan een ander land om meer klaarheid te verkrijgen omtrent de justitiële antecedenten van het familielid van De J., diens precieze betrokkenheid bij rechtspersonen – de eerste onderzoekingen hadden uitgewezen dat hij bij tenminste vier ondernemingen als aandeelhouder en/of directeur betrokken was – de aanwezigheid van meldingen van ongebruikelijke transacties, et cetera.⁴⁸⁹ Reeds op 9 maart 1998 werd door de buitenlandse autoriteiten antwoord gegeven.⁴⁹⁰

10.5.3 *Pogingen om De J. te verhoren*

Terwijl het onderzoek naar De J. vanaf augustus 1997 behoedzaam werd opgezet – teneinde te voorkomen dat het bronnenonderzoek bij hem of in zijn omgeving bekend zou worden – gebeurde er iets wat met deze stille strategie geheel in strijd was. Wat was het geval? Bij zijn uitdiensttreding bij de FIOD had De J. aan twee FIOD-ambtenaren drie wapens meegegeven die hij nog thuis had liggen. De drie wapens zouden De J. jaren tevoren zijn verstrekt in zijn hoedanigheid van schietinstructeur bij de FIOD, een nevenfunctie van hem. De FIOD-ambtenaren gaven de wapens af bij hun chef en vervolgens ontstond hierover bij de FIOD grote consternatie: hoe kon De J. aan dergelijke wapens komen? Was het wapenbezit een bewijs dat hij in crimineel vaarwater verzeild was geraakt?

⁴⁸⁷ Deelproject De J., niet gedateerd (C3).

⁴⁸⁸ Deelproject De J., niet gedateerd (C3).

⁴⁸⁹ Rechtshulpverzoek van het LBOM (E. Noordhoek) d.d. 30-1-1998. (LRT 96061, ordner 02, ambtshandelingen).

⁴⁹⁰ Hiervan werd op 31 augustus 1998 een samenvatting gemaakt door één van de rijksrechercheurs, die betrokken was bij het onderzoek tegen De J. (LRT 96061, ordner 02, ambtshandelingen).

De zaak werd op het Haarlemse parket besproken en de hoofdofficier was van mening dat een onderzoek noodzakelijk was. Het onderzoek werd uitgevoerd door twee rechercheurs van de rijksrecherche, die naderhand op het LRT te werk gesteld zouden worden.

Nadat onderzoek naar de interne FIOD-procedures over het verstrekken van wapens aan schietinstructeurs en naar de feitelijke gang van zaken in het concrete geval niet veel duidelijkheid had gebracht, besloten de betrokken rechercheurs om bij De J. zelf te rade te gaan. Op basis van het dagjournaal van het 061-team kon worden gereconstrueerd hoe de contacten in deze maanden zijn verlopen.

Voor zover wij konden nagaan bezochten de twee rijksrechercheurs op 17 februari 1998 De J. voor het eerst. Naar eigen zeggen begonnen de beide rechercheurs gemoedelijk aan tafel te praten totdat de vrouw van De J. opheldering vroeg over de ware aard van het bezoek. De rechercheurs konden in hun eigen beleving toen niet veel anders doen dan De J. de cautie te geven.⁴⁹¹ Het gesprek wilde niet meer zo vlotten en nadat de beide rechercheurs De J. gevraagd hadden of hij zijn machtiging van de FIOD om de vuurwapens in bezit te hebben wilde tonen, vertrokken zij. Zij maakten op dat moment nog wel de afspraak om over enige tijd opnieuw met elkaar te praten. Het zou op die 17^e februari evenwel het eerste en tevens laatste gesprek met De J. zijn.

Twee dagen later belde De J.: zijn vrouw had de machtiging gevonden, hij kon worden opgehaald. Tijdens het telefoongesprek werd De J. onwel en zijn vrouw nam het gesprek over en vertelde dat de wapens bij de drie koffers instructiemateriaal hadden gezeten.

Op 24 februari 1998 werd een kopie van de vuurwapenmachtiging opgehaald bij het huis van De J. Zijn vrouw overhandigde de kopie; De J. zou zelf te ziek zijn om de rechercheurs te woord te staan.

Vervolgens werd in de weken erna door de rijksrechercheurs ettelijke malen naar De J. gebeld met de vraag of hij het origineel van de machtiging zou kunnen tonen en bereid zou zijn tot een gesprek om zijn visie op de zaak van de vuurwapens te geven.

Op 23 maart 1998 had een rechercheur telefonisch contact met de vrouw van De J. Zij meldde dat haar man niet bestand was tegen het feit dat hij na jaren van trouwe dienst nu in de verdachtenbank dreigde te belanden. De rijksrechercheur toonde blijkens zijn mutatie in het dagjournaal weinig compassie en drong nogmaals aan op de overdracht van het origineel van de ontheffing. Een dag later werd opnieuw met de vrouw van De J. gebeld, maar tot concrete resultaten leidde ook dit telefoongesprek niet.

Op 31 maart 1998 belde De J. zelf en er werd een afspraak gemaakt voor een gesprek bij hem thuis de volgende ochtend. Op die dag verstuurde De J. echter een fax, waarin hij het toegezegde gesprek annuleerde met een beroep op zijn zwijgrecht en zijn slechte gezondheid. In de fax gaf hij tevens aan de confrontatie met de rijksrecherche niet aan te kunnen.

⁴⁹¹ Mutatie in dagjournaal 061-team d.d. 17-2-1998. Alle overige gegevens uit deze subparagraaf zijn eveneens ontleend aan het dagjournaal.

Op 9 april 1998 was er een laatste telefonisch contact. Op de vraag van een rijksrechercheur hoe en wanneer hij het toegezegde origineel van de ontheffing zou kunnen krijgen, antwoordde De J.: "via mijn raadsman"...

10.5.4 *Het gerechtelijk vooronderzoek tegen De J.*

Op 30 maart 1998 werd een vordering tot opening van een gerechtelijk vooronderzoek tegen De J. ingediend bij een rechter-commissaris te Haarlem. In de vordering werden drie typen strafbare feiten omschreven, die de verdachte in de periode vanaf 1 januari 1990 tot en met 30 maart 1998 zou hebben gepleegd. Kort weergegeven werd De J. ervan verdacht:

1. lid te zijn van een criminele organisatie die zich bezighield met het importeren en verhandelen van hard en/of soft drugs en/of met het plegen van heling;
2. alleen of samen met anderen soft en/of hard drugs te hebben geïmporteerd en te hebben verhandeld;
3. uit misdaad verkregen geld te hebben aangenomen (heling), dan wel geld te hebben ontvangen in ruil voor ambtsstrijdig handelen (ambtelijke corruptie, art. 363 Sr.) en de geheimhoudingsplicht te hebben geschonden (art. 272 Sr.).

De vordering werd onderbouwd met een verwijzing naar het BVD-ambtsbericht en naar het onderzoek dat naar aanleiding hiervan op basis van enkele bronnen, zoals delen van de administratie van De J., was ingesteld. Ook werd gerefereerd aan het feit dat op naam van het familielid van De J. enkele rechtspersonen stonden en dat diens naam ook in bestanden van Interpol voorkwam.

De rechter-commissaris te Haarlem besloot de vordering te honoreren. Het gerechtelijk vooronderzoek werd geopend en tegelijkertijd gelastte de rechter-commissaris op 3 april 1998 de uitlevering bij een aantal banken van alle bescheiden op naam van De J. en van een stichting, waarvan De J. lid was van de kascommissie.⁴⁹²

Op 17 april 1998 werd door de rechter-commissaris toestemming gegeven om de telefoonaansluiting van De J. voor de duur van een maand af te tappen. In die periode werden veel gesprekken opgenomen, maar hieronder bevonden zich geen gesprekken die voor het onderzoek van belang waren.⁴⁹³ Na deze periode werd de termijn op verzoek van de officier van justitie met een maand verlengd. Ook de telefoongesprekken die in deze periode werden afgeluisterd leverden geen bruikbare informatie op. Het tappen werd vervolgens gestaakt.⁴⁹⁴

Het onderzoek kwam in de zomer van 1998 langzaam maar zeker tot stilstand. Er werd niet verder actie ondernomen op basis van de bevindingen van het rechtshulpverzoek en evenmin werd besloten om getuigen te gaan horen.

⁴⁹² Proces-verbaal ten behoeve van de aanvraag gerechtelijk vooronderzoek tegen De J., opgemaakt op 30 maart 1998 (F23).

⁴⁹³ Proces-verbaal ten behoeve van een verzoek tot het verlengen van het aftappen van gegevensverkeer, LRT ordner, 96.061, ordner 2, opgemaakt op 14 mei 1998.

⁴⁹⁴ Proces-verbaal tot beëindiging van het aftappen van gegevensverkeer, opgemaakt op 11 juni 1998 (F16).

Enerzijds stagneerde het onderzoek omdat het tot dan toe onvoldoende resultaat had opgeleverd. Anderzijds wilde de teamleiding niet met het onderzoek naar buiten treden, gezien de belangen van het tegelijkertijd lopende onderzoek tegen J.⁴⁹⁵ Dat is bijvoorbeeld de reden geweest waarom niet met getuigen is gesproken.

Opmerkelijk is wel dat er geen expliciete besluitvorming aan de tijdelijke opschorting van het onderzoek ten grondslag lag. Pas in november 2000 werd door een ervaren rechercheur, die zelf niet bij het onderzoek tegen De J. betrokken was geweest, een inventarisatie gemaakt van de stand van zaken en van de mogelijke aanknopingspunten voor een vervolg van het onderzoek. Het gerechtelijk vooronderzoek is overigens tot op heden niet gesloten.

10.6 Conclusie

Het onderzoek tegen de "Taartman" vormde tot op zekere hoogte een inbreuk op de strategie van het O60-team. Immers, de "Taartman" behoorde niet tot de zes oorspronkelijke onderzoeksobjecten. De rechtvaardiging van de bijstelling van de strategie was gelegen in het feit dat met het aanpakken van de "Taartman" mede werd beoogd om hem te laten verklaren over tenminste twee of drie van de onderzoeksobjecten.

In strafrechtelijke zin werd het onderzoek succesvol afgesloten. De "Taartman" werd door het hof veroordeeld tot een langdurige onvoorwaardelijke vrijheidsstraf. Mede dankzij enkele getuigenverklaringen, in het bijzonder die van R., werden gedetailleerde gegevens bekend over de wijze waarop enkele cocaïne-transporten vanuit Colombia naar Nederland zijn verlopen. Deze transporten vonden echter plaats in de periode na de opheffing van het IRT en leverden derhalve weinig informatie op over de rol van de onderzoeksobjecten van het LRT. De "Taartman" weigert tot op heden verklaringen af te leggen over zijn wetenschap inzake de cocaïnehandel en de eventuele rol hierin van de onderzoeksobjecten. Zo beschouwd heeft het onderzoek nauwelijks aan de bedoelingen en verwachtingen voldaan.

De casus van de "Taartman" is in het kader van deze evaluatie vooral van belang vanwege de gang van zaken rondom de deal met R. Hoewel alle betrokkenen vooraf de toegevoegde waarde inzagen van het sluiten van deze deal, ging het in de uitvoeringsfase mis. Een verschil van opvatting over de vraag of het al dan niet oorbaar is om het instellen van hoger beroep als drukmiddel te hantieren en een ernstig misverstand over wat het standpunt dienaangaande was van de Haarlemse hoofdofficier van Brummen, zetten in oktober 1998 de verhoudingen tussen Noordhoek en "Haarlem" (verder) op scherp. Dit keer waren het overigens niet Snijders en Noordhoek die openlijk met elkaar in aanvaring kwamen, maar botste Noordhoek frontaal met Van Brummen. Noordhoek verspeelde als gevolg van dit incident niet alleen het laatste restje krediet dat hij in Haarlem nog had, maar ondervond ook in een tweetal andere opzichten nadelige gevolgen van het incident. In de eerste plaats voelde hij zich onvoldoende gedekt door zijn

⁴⁹⁵ Nota van een medewerker van het LRT d.d. 14 november 2000.

eigen hoofdofficier Holthuis; in de tweede plaats werd hij berispt door het college van procureurs-generaal.

Het misverstand dat tussen "Haarlem" en het landelijk parket ontstond over het al dan niet intrekken van het hoger beroep, stond uiteraard niet op zelf. Het onderlinge wantrouwen was inmiddels zo groot geworden, dat de bereidheid om goed naar elkaar te luisteren en uit te gaan van de zuiverheid van elkaars argumenten, gering was.

Het onderzoek tegen De J. stond eigenlijk in de schaduw van het grote onderzoek tegen J. Dat is op zichzelf merkwaardig, omdat het onderzoek tegen J. indertijd strategisch bedoeld was om meer klaarheid te brengen in mogelijke strafbare feiten, gepleegd door De J., L. en Van V. Opmerkelijk is ook dat enkele rijksrechercheurs, kennelijk ongestuurd door superieuren⁴⁹⁶, wekenlang De J. bestookten met een vraag over een in het geheel der feiten gezien volkomen ondergeschikt punt: het origineel van de machtiging om vuurwapens te mogen hebben. De confrontaties leidden tot een definitieve verwijdering tussen het 061-team en De J. Wellicht had een andere benadering van De J. in de aanvangsfase tot een meer coöperatieve houding van zijn kant geleid.

Afgezien van het stilvallen van het onderzoek naar De J. is het opmerkelijk te noemen dat er in deze periode geen activiteiten werden ontplooid inzake de overige subjecten. Deze observatie betreft in het bijzonder Van V. In deel I van dit rapport is immers vastgesteld dat gedurende enige tijd het vaste voornemen bestond om Van V. tot subject van nader strafrechtelijk onderzoek te maken, maar in de praktijk werd dit voornemen niet in daden omgezet. Capaciteitsgebrek, maar in het bijzonder een gebrek aan voldoende aanwijzingen, waren hier debet aan.

⁴⁹⁶ De op het LRT werkzame rijksrechercheurs werden overigens niet aangestuurd door de leider van het 060-team, maar door de unitcoördinator van de rijksrecherche uit Amsterdam.

11 De ontwikkeling van andere onderzoeken

11.1 Inleiding

In de periferie van het O60-onderzoek speelden ook de parketten Amsterdam en Haarlem een belangrijke rol. Zoals uit het voorgaande duidelijk is geworden, was in het bijzonder het parket Haarlem nadrukkelijk bij een aantal post-Fort-activiteiten betrokken. Zo is in deel I gewezen op de rol van Sniijders bij de afbouw van informantanten uit het IRT-tijdperk, op het rapport dat hij samen met Teeven schreef naar aanleiding van de bedreiging van een officier van justitie en – in hoofdstuk 9 – op het dossier “Rollaag”. Het laatstgenoemde dossier bevat de aanwijzingen – onder meer gebaseerd op de twee besproken NN-verklaringen en het parallel-proces-verbaal – omtrent het bestaan van de parallel-importen.

Sniijders c.s. hadden in het najaar van 1997 ook een begin gemaakt met het zogenaamde “Schilderstraject”. Aan het einde van het eerste deel van dit rapport (hoofdstuk 8) is reeds vastgesteld dat het college van procureurs-generaal en de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie eind 1997 hun toestemming verleenden om de oriëntatiefase van dit traject – dat kort gezegd neerkwam op het voeren van gesprekken met een aantal buitenlandse ingewijden in de cocaïnehandel – in te gaan.

De activiteiten van Sniijders c.s. beperkten zich echter niet tot cocaïne-transporten in relatie tot Zuid-Amerika. Naast het dossier “Rollaag” en het “Schilderstraject” vormde het zogenaamde XTC/Van T.-dossier een andere belangrijke hoofdactiviteit. Ook inventariseerde het “team-Sniijders” aanwijzingen over allerhande vormen van corruptie en/of compromitterende kwesties. Een deel van dit materiaal was afkomstig uit het “besmette” IRT-dossier.

Het parket Amsterdam was op een andere wijze bij de post-Fort-activiteiten betrokken. In hoofdstuk 9 is reeds vermeld dat Teeven medio 1998 een proces-verbaal met operationeel bruikbare informatie over J. aan het LRT ter beschikking stelde. Aan het parket Amsterdam was evenwel ook een zelfstandige rol toebedeeld in het kader van het post-Fort-traject. Eind 1997 was immers besloten – zie paragraaf 7.4 – dat Teeven als zaaksofficier leiding zou geven aan een nader onderzoek in de XTC-zaak en aan het onderzoek naar de liquidatie van Van der Heiden. De laatste activiteit die in het kader van dit rapport van belang is, betreft de pre-deal die door het Amsterdamse parket werd gesloten met K.

In dit hoofdstuk wordt het verloop van de hierboven aangestipte onderzoeken nader beschreven. Paragraaf 11.2 staat in het teken van het verloop van het “Schilderstraject”. Paragraaf 11.3 is gereserveerd voor het onder gezag van Sniijders samengestelde XTC/Van T.-dossier. De relatie met het O63-onderzoek van het LRT komt in deze paragraaf ook aan bod. In paragraaf 11.4 wordt aandacht

besteed aan de activiteiten die onder auspiciën van het parket Amsterdam werden geïnitieerd.

11.2 Het "Schilderstraject"

In hoofdstuk 8 is vastgesteld dat eind 1997 zowel het college van procureurs-generaal als secretaris-generaal Borghouts toestemming gaven voor de oriënterende fase van het zogenaamde "Schilderstraject". Langs informele weg was vanuit het college het licht reeds eerder op groen gezet, getuige het feit dat een delegatie van Nederlandse opsporingsambtenaren en officieren van justitie reeds naar Zuid-Amerika was afgereisd om dit traject nader vorm te geven voordat het goedkeuringsbesluit officieel was genomen. Op voorspraak van Ficq, na een advies dienaangaande van Holthuis en Van Brummen, hield ook Noordhoek zich in de omgeving van de uitvoerders op.

De informatiebronnen met de codenamen "Van Gogh" en "Vermeer" hadden eerder aangegeven over corruptie en gebruikte methodieken bij het transporteren van cocaïne naar Nederland te willen praten. Het doel van de reis was om vast te stellen of deze informatiebronnen nader moesten worden geëxploiteerd. Duidelijk moest worden waarover de bronnen konden en wilden verklaren en onder welke condities dat moest gebeuren.

In verhouding tot de maatregelen die ter voorbereiding moesten worden getroffen – zoals het opstellen van rogatoire commissies, het afschermen van de gehele operatie, het treffen van veiligheidsmaatregelen et cetera, leverden de gesprekken te weinig op om, zoals door het college van procureurs-generaal was gesteld⁴⁹⁷, van de oriëntatiefase over te gaan naar de exploitatiefase. Een betrokkene keek op ons verzoek terug op het "Schilderstraject"⁴⁹⁸:

"Wij hadden het idee dat deze mensen weinig te verliezen hadden, maar dat het wel in zekere zin hun blazoën kon oppoetsen als ze ons zouden helpen met het verwerven van inzicht in de betrekkingen tussen Colombia en Nederland in de sfeer van de drugshandel. En zij waren goed geplaatst, zij konden veel weten en hebben ook veel moeten weten van de drugshandel op Nederland. In elk geval één van hen kende veel details en had ook veel te zeggen over het doorgaan van individuele transporten. In totaal hebben wij, of in elk geval ik, drie keer met hen gesproken. De eerste keer was een soort voorbereidingsgesprek om af te tasten wat de mogelijkheden waren. Zij wilden over ons voorstel nadenken en zij wilden eveneens het een en ander laten uitzoeken. En ze lieten dat naar ons idee uitzoeken door iemand die daarvoor een geschikt persoon was. Wat het tweede gesprek betreft is het zo dat zij ons wel wat vertelden over een aantal zaken en over mensen die daarbij betrokken waren. En wij konden vaststellen dat die dingen die ze ons vertelden ook klopten. Maar aan de andere kant

⁴⁹⁷ Brief van A. Docters van Leeuwen d.d. 10 december 1997 aan H. van Brummen (B1, D21).

⁴⁹⁸ Interview (...) d.d. (...) 2001.

was het zo dat er eigenlijk weinig uit kwam, terwijl er een hele hoop heisa was om met hen in gesprek te komen. Tal van veiligheidsmaatregelen moest worden gepasseerd. Er werd door hen verwezen naar een drietal tussenpersonen, waarvan ons bekend was dat zij een cruciale rol speelden en vrijwel zeker over relevante informatie beschikten over de drugstransporten tijdens de IRT-periode. Door allerlei omstandigheden is het daar uiteindelijk niet meer van gekomen.”

Het Schilderstraject kwam derhalve al snel stil te liggen. Tijdens de vergadering van het college van procureurs-generaal van 6 oktober 1998 zou het onderwerp nog even zijdelings aan bod komen – zie verder hoofdstuk 12 – maar reeds nu kan worden vermeld dat dit traject in het kader van het post-Fort-onderzoek verder geen rol van betekenis meer zou spelen.⁴⁹⁹

11.3 Het traject Van T. in Engeland

11.3.1 De aanleiding tot het onderzoek

Zoals reeds is aangestipt in paragraaf 4.4.4, werd op 6 mei 1993 de Nederlandse chauffeur Van T. in het Verenigd Koninkrijk aangehouden wegens het importeren van een grote hoeveelheid XTC. De betrokkene werd in hoger beroep veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf. Van mei 1993 tot eind augustus 1999 had Van T. de status van “high risk prisoner category A” en onderging hij zijn detentie in het zwaarste in Engeland bestaande regiem. Vanaf 25 augustus 1999 is hij ingedeeld in een iets minder zwaar regiem.

De activiteiten die door Sniijders c.s. met betrekking tot Van T. zijn ontwikkeld, vinden hun oorsprong in twee andere ontwikkelingen. Allereerst bracht de onder het gezag van Sniijders plaatshebbende analyse van het IRT-materiaal Schouten en hemzelf tot de overtuiging dat het XTC-traject gekenmerkt werd door een reeks van opsporingshandelingen waarbij niet moest worden uitgesloten dat runners en eventueel toezichthoudenden, respectievelijk leidinggevend de gang van zaken bewust op zijn beloop hadden gelaten.⁵⁰⁰ De tweede belangrijke aanleiding vormde de briefwisseling tussen de advocaat van Van T., Korvinus, en het openbaar ministerie en het departement van Justitie. Deze uit 1996 daterende briefwisseling met betrekking tot het in gang zetten van een procedure in het kader van de Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen (WOTS) is reeds beschreven in respectievelijk de paragrafen 4.4.4 en 7.4.4.

In maart 1998 werd Sniijders tijdens een bezoek aan het parket-generaal geattendeerd op een herinnering die advocaat Korvinus op 26 februari 1998 aan het college van procureurs-generaal had gezonden. Het college werd door Korvinus herinnerd aan een brief d.d. 1 augustus 1997, waarin hij (nogmaals) om medewerking had gevraagd bij een WOTS-verzoek. In de beleving van Korvinus had de overheid een morele plicht om zich voor zijn cliënt in te spannen, aange-

⁴⁹⁹ Het derde gesprek met de “Schilders” waaraan in het citaat wordt gerefereerd, was het zogenaamde afbouwgesprek dat later in de tijd plaatsvond.

⁵⁰⁰ Voortgangsrapportage XTC-traject/Van T., J. Sniijders, d.d. 15 mei 1999 (D14).

zien hij indirect het slachtoffer zou zijn van ongeoorloofde opsporingsmethoden in het XTC-traject.⁵⁰¹

Vanuit het parket-generaal werd Sniijders vanwege zijn bekendheid met de materie – op grond van de analyse van het IRT-materiaal – verzocht een bijdrage te leveren aan de beantwoording van de vragen die Korvinus in zijn brief had opgeworpen. Aanvankelijk voelde hij hier weinig voor. Bij aangelegenheden in de sfeer van de WOTS diende in zijn optiek het Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken (BIRS) van het ministerie van Justitie een voortrekkersrol te vervullen.⁵⁰²

Kort hierna vernam Sniijders van advocaat-generaal Zwerwer dat die het standpunt huldigde dat Van T. onterecht in Engelse detentie terecht was gekomen. Hij bleek dit standpunt ook te hebben overgebracht aan Korvinus.⁵⁰³

Sniijders kaartte de zaak vervolgens op 14 april 1998 aan bij Van Brummen. Afgesproken werd dat Van Brummen de kwestie zou bespreken met Ficq. Van Brummen meldde aan Ficq dat Sniijders, ondanks zijn reeds genoemde reserves, bereid was een adviesrol te vervullen op voorwaarde dat Ficq zou instemmen met het voornemen van Sniijders om een gesprek met Van T. aan te gaan. Bij dit gesprek zou behalve Sniijders ook Korvinus aanwezig moeten zijn. Ficq verklaarde zich akkoord met deze voorwaarde, waarna Sniijders contact zocht met de raadsman om de te volgen werkwijze nader te bespreken. Tijdens het gesprek met Korvinus werd door Sniijders benadrukt dat van de kant van het openbaar ministerie te Haarlem geen enkele garantie of toezegging kon worden gedaan.⁵⁰⁴

11.3.2 *Het verloop van het onderzoek*

Op 18 mei 1998 brachten Sniijders en Schouten, in aanwezigheid van Korvinus, een eerste, verkennend bezoek aan de penitentiaire inrichting in Engeland waarin Van T. verbleef. Sniijders benadrukte het informele karakter van het bezoek en gaf aan dat het belangrijkste doel van de bijeenkomst was om vast te stellen of Van T. de waarheid sprak. Verder werd Van T. te verstaan gegeven dat alleen volledige openheid van zijn kant aan Sniijders de mogelijkheid bood om zijn verklaringen te toetsen aan de dossiers die hij tot zijn beschikking had. Van T. zette hierop in grote lijnen uiteen wat zijn betrokkenheid was geweest bij de XTC-transporten uit het begin van de jaren negentig.⁵⁰⁵

Na deze eerste ontmoeting volgde in de loop van de daaropvolgende maanden nog een aantal gesprekken met Van T. en met enkele personen uit zijn directe omgeving. Deze gesprekken hadden de status van getuigenverhoren. Tijdens één van deze verhoren – op 3 augustus 1998 – deed Van T. overigens aangifte van bedreiging door de informant P.

De activiteiten die Sniijders c.s. aan de dag legden werden ingegeven door compassie, alsmede door motieven van strafrechtelijke aard. Het humanitaire

⁵⁰¹ Voortgangsrapportage onderzoek 98063 d.d. 5 oktober 1998 (D15).

⁵⁰² Voortgangsrapportage XTC-traject/Van T., J. Sniijders, d.d. 15 mei 1999 (D14).

⁵⁰³ Voortgangsrapportage XTC-traject/Van T., J. Sniijders, d.d. 15 mei 1999 (D14).

⁵⁰⁴ Voortgangsrapportage XTC-traject/Van T., J. Sniijders, d.d. 15 mei 1999 (D14).

⁵⁰⁵ Voortgangsrapportage XTC-traject/Van T., J. Sniijders, d.d. 15 mei 1999 (D14).

motief zat in de groeiende overtuiging dat Van T. ten onrechte al jarenlang in het zwaarst denkbare gevangenisregiem werd vastgehouden. Het vermoeden rees dat de categorisering tot gevangene met de A-status gebaseerd was op onjuiste informatie van een Engelse beambte.⁵⁰⁶

Daarenboven wees toetsing van de verklaringen van Van T. aan het beschikbare dossiermateriaal uit dat Van T. in het criminele netwerk waarin hij verkeerde geen initiërende of leidende rol had gespeeld, maar slechts als ondergeschikte betrokken was geweest bij de directe uitvoering van transporten. Zijn rol in het XTC-traject maakte de zware detentie die hij moest ondergaan kwestieus.⁵⁰⁷

De dossiers waaruit in dit verband geput werd, betroffen behalve het Engelse strafdossier ook Nederlandse bronnen, zoals het IRT-materiaal en het Fort-dossier. Tot het IRT-dossier hadden op dat moment uitsluitend Sniijders en Schouten toegang. De twee leden van het inmiddels binnen het LRT gevormde *tactische* team 063 – bestaande op uit een politiefunctienaris van het LRT en een rijksrechercheur – bekommerden zich om het Engelse strafdossier en het verhoor van de getuigen. In hun voortgangsrapportage d.d. 5 oktober 1998 schetsten zij enkele kritische succesfactoren die in de overweging om al dan niet een nader tactisch onderzoek te laten verrichten moesten worden meegenomen. De bruikbaarheid van het materiaal uit het IRT-bestand vormde daarbij één van de hoofdvragen. Een andere belangrijke vraag had betrekking op de kennisgevingen van niet verdere vervolging die medio negentiger jaren aan een aantal verdachten, die subject van onderzoek waren geweest van het ontbonden IRT, waren uitgereikt. Als gevolg van de destijds bestaande overtuiging dat met het wegvallen van het “besmette” IRT-materiaal onvoldoende bewijs resteerde, waren in augustus 1995 de gerechtelijke vooronderzoeken tegen een aantal hoofdverdachten gesloten en waren kennisgevingen van niet verdere vervolging naar hen uitgegaan.⁵⁰⁸

Ondanks de hierboven genoemde reserves was men ook binnen het 063-team geporteerd voor een vervolgonderzoek. De vergelijking van de diverse gegevensbronnen had namelijk een aantal nieuwe vragen opgeworpen over de werkelijke gang van zaken in het XTC-traject aan het begin van de jaren negentig. De eerder gememoreerde motieven van strafrechtelijke aard komen op dit punt tot uitdrukking. In het bijzonder de verklaringen van Van T. wierpen naar het oordeel van de direct betrokkenen nieuw licht op de zaak en rechtvaardigden een tactisch onderzoek. Zoals Sniijders het uitdrukte⁵⁰⁹:

“Behalve humanitaire gronden waren er ook redenen van strafrechtelijke aard om de gesprekken met Van T. door te zetten. Zij wierpen

⁵⁰⁶ Rapport Thunderbird I, J. Sniijders en P. Schouten d.d. 14 april 2000 (A6).

⁵⁰⁷ Brief van H. van Brummen d.d. 17 september 1998 aan C. Korvinus (D15).

⁵⁰⁸ Notitie over kennisgeving van niet verdere vervolging na opblazen IRT d.d. 5 augustus 1999 (B4). In deze notitie wordt overigens ook opgemerkt dat de gerechtelijke vooronderzoeken jegens de hoofdverdachten in de zaak van de moord op Van der Heiden reeds in mei 1994 werden gesloten.

⁵⁰⁹ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

namelijk nieuw licht op de XTC-trajecten aan het begin van de jaren negentig en op de rol die een politie-informant en wellicht ook een officier van justitie in dat geheel hadden gespeeld. Tijdens de presentatie op 6 oktober 1998 ten overstaan van het college van procureurs-generaal hebben we er ook op gewezen dat een hernieuwd strafrechtelijk onderzoek naar de XTC-trajecten consequenties zou kunnen hebben voor de officier van justitie die destijds bij dat onderzoek betrokken was. Steenhuis heeft zich daarbij openlijk afgevraagd of het college een dergelijke stap wenselijk achtte. Ficq hamerde er bij die gelegenheid op dat het eigen nest moest worden schoongemaakt. "Als het moet, dan moet het", zei hij bij die gelegenheid."

Het bovenstaande citaat vormt reeds een aanwijzing dat het voorstel voor een hernieuwd tactisch onderzoek naar het XTC-traject een belangrijk aandachtspunt is geweest tijdens de collegevergadering van 6 oktober 1998. Hoewel het een geheel ander traject betrof dan de vermeende parallel-transporten vanuit Zuid-Amerika, werd door de betrokkenen gehamerd op twee belangrijke overeenkomsten: niet alleen zou ook in dit geval sprake geweest kunnen zijn van een informant die een loopje had genomen met de overheid, maar ook de verdachtengroep in beide trajecten vertoonde een zekere overlap.

In het volgende hoofdstuk zal worden gezien hoe de onderzoeksbevindingen door de verschillende teams op 6 oktober 1998 werden gepresenteerd en hoe deze door respectievelijk het college van procureurs-generaal en de minister van Justitie werden ontvangen. Tevens wordt ruimschoots aandacht besteed aan de besluiten die naar aanleiding van de presentaties werden genomen.

11.4 De ontwikkelingen in Amsterdam

11.4.1 Het onderzoek naar de XTC-zaak en de liquidatie van Van der Heiden

Zoals reeds is vermeld in paragraaf 7.4.1, was het college op 3 september 1997 akkoord gegaan met het voorstel van de groep die belast was met de coördinatie van het onderzoek naar de bedreiging van een officier van justitie vanuit het criminele milieu. Kern van dit voorstel was dat gedeelten van het IRT-dossier na een grondige toets van de bruikbaarheid van het materiaal alsnog zouden worden gebruikt in een aantal strafrechtelijke onderzoeken. In de brief van Van Brummen aan het college van 14 augustus 1997 werden drie onderzoeken genoemd, waarbij het parket Amsterdam betrokken zou zijn, te weten⁵¹⁰:

- bedreiging van één of meer leden van het openbaar ministerie; dit onderzoek zou door Teeven worden uitgevoerd onder gezag van de hoofdofficier van justitie te Alkmaar;
- liquidatie van der Heiden; ook dit onderzoek zou door Teeven worden uitgevoerd onder gezag van de hoofdofficier van justitie te Alkmaar;
- XTC-zaak; de uitvoering zou plaatsvinden door Teeven onder gezag van de hoofdofficier van justitie te Amsterdam.

⁵¹⁰ Brief van H. van Brummen d.d. 14 augustus 1997 aan C. Ficq (D21).

Het eerste onderzoek kwam met het wegvallen in september 1997 van het dreigingsbeeld jegens de bewuste officier van justitie eigenlijk nooit van de grond. Teeven stelde weliswaar nog een analyse van de CID van het Kernteam Amsterdam (KTA) in het vooruitzicht van andere bedreigingsgevallen van officieren van justitie, maar deze analyse, aan de hand waarvan aan het eind van 1997 zou moeten worden besloten of een verkennend onderzoek gerechtvaardigd was, is niet in de stukken aangetroffen.⁵¹¹ Verder werd noch tijdens de interviews noch in de notulen van welk overlegorgaan dan ook ooit nog gerefereerd aan een analyse van de CID van het KTA. Alles wijst er dan ook op dat dit onderzoek gaandeweg is “verdamppt”.

Ook de andere twee onderzoeken zijn nimmer in uitvoering genomen. De argumentatie die voor de stagnatie van deze projecten wordt aangedragen, verschildt per parket. De sterk uiteenlopende gezichtspunten weerspiegelen de kloof die gaandeweg steeds dieper werd tussen Haarlem en Amsterdam.

Allereerst de visie van Amsterdam. In het ambtsbericht dat Vrakking op 20 mei 1999 stuurde aan het college wordt de parketten te Alkmaar en Haarlem – “ondanks herhaalde verzoeken” – een gebrek aan medewerking verweten bij het ter beschikking stellen van beschikbare informatie. Het parket Amsterdam had, na overleg met het regiokorps Amsterdam-Amstelland, er vervolgens van af gezien om het onderzoek naar de betrokkenheid van de voormalige Delta-groepering bij het vervoer van XTC en de liquidatie van Jaap van der Heiden daadwerkelijk aan te vatten. In juni 1998 droeg Vrakking aan Teeven op om zijn activiteiten met betrekking tot het starten van dit onderzoek definitief te staken.⁵¹²

In de Amsterdamse visie had zelfs een interventie van het college van procureurs-generaal niet kunnen bewerkstelligen dat de andere parketten zich aan de gemaakte afspraken hielden. Meer in het bijzonder werd Van Brummen voor de voeten geworpen dat hij het vierde onderdeel van de afspraken nooit was nagekomen. Dit onderdeel behelsde dat de hoofdofficier Haarlem, indien hij van de bruikbaarheid van het IRT-materiaal overtuigd was, dit formeel zou overdragen aan de hoofdofficier van justitie die het gezag had over het onderzoek waarvoor het materiaal was bedoeld. Vrakking had evenwel geen aanzet of beslissing van Haarlem gezien tot het overdragen van relevant onderzoeksmateriaal aan hetzij Amsterdam, hetzij het landelijk parket.⁵¹³

De visie van het parket Haarlem staat zoals gezegd haaks op die van het parket Amsterdam. Zo wees Snijders op een ontmoeting die hij eind december 1997 had met Teeven.⁵¹⁴ Onderwerp van gesprek was de voortgang van de drie eerder genoemde onderzoeken. Teeven zou Snijders bij deze gelegenheid hebben

⁵¹¹ Verslag van een bijeenkomst van de coördinatiegroep Alkmaar-Haarlem-Amsterdam-college van procureurs-generaal d.d. 5 oktober 1997 (D21).

⁵¹² Ambtsbericht van J. Vrakking d.d. 20 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2; E1).

⁵¹³ Ambtsbericht van J. Vrakking d.d. 20 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2; E1).

⁵¹⁴ Notitie van J. Snijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

laten weten “geen tijd te hebben”.⁵¹⁵ In een later contact handhaafde hij dit standpunt volgens Sniijders met daarbij de toevoeging dat “niemand toch meer belangstelling had voor die oude kwesties”.⁵¹⁶

De lauwe reactie van Teeven vormde voor Sniijders aanleiding om overleg te voeren met de plaatsvervangend hoofdofficier van Haarlem Bot. Het resultaat daarvan was dat Sniijders contact opnam met de plaatsvervangend hoofdofficier van Amsterdam Koers. Deze had indertijd namens het parket Amsterdam de bijeenkomsten bijgewoond die tot de genoemde afspraken hadden geleid. De toezegging van Koers om “de zaak intern te bezien” leidde in de beleving van Sniijders tot niets; hij hoorde er althans niets meer van.⁵¹⁷

De onenigheid tussen Teeven en Sniijders spitste zich in een later stadium toe op de vraag hoe de in augustus 1997 gemaakte afspraak diende te worden geïnterpreteerd. Het parket Amsterdam ging uit van een pro-actieve opstelling van het parket Haarlem in dezen. Men ging uit van de veronderstelling dat Haarlem uit zichzelf informatie uit het IRT-dossier zou verstrekken, zodra daar de indruk had postgevat dat een ander parket bij die informatie gebaat zou zijn. Het parket Haarlem opteerde meer voor de reactieve interpretatie: men wilde wel verstrekken, maar uitsluitend na een gericht verzoek dienaangaande. Verwezen werd in dit verband naar het tweede onderdeel van de gemaakte afspraken, waarin te lezen valt dat “verstrekking slechts kan plaatsvinden op basis van aanvullende vragen van de leider van het onderzoek”.⁵¹⁸

Toegesplitst op de zaak Van der Heiden betekende deze controverse dat het parket Amsterdam het gevoel had vergeefs te zitten wachten op informatie uit het IRT-dossier, terwijl het parket Haarlem vergeefs zat te wachten op gerichte actie vanuit Amsterdam. Volgens Sniijders luidde de afspraak aldus, dat Teeven aan de hand van bestaande informatie het onderzoek naar de liquidatie zou opzetten. Naar aanleiding van de bevindingen van deze eerste inventarisatie zou worden gezien of zijn dossier met stukken uit het besmette IRT-materiaal kon worden aangevuld.⁵¹⁹

Het derde onderdeel van het afsprakenpakket van augustus 1997 behelsde de toetsing van de bruikbaarheid van het IRT-dossier. Gewezen werd op de noodzaak om toetsingscriteria te ontwikkelen, waarbij in ieder geval beginselen als rechtmatigheid, subsidiariteit en proportionaliteit een rol zouden moeten spelen. Het ontwikkelen van de criteria moest in overleg met het ressortparket Amsterdam gebeuren. De concrete toetsing van het materiaal aan de criteria zou door Sniijders worden verricht.

Conform de afspraken liet een vertegenwoordiger van het Amsterdamse ressortparket zijn licht schijnen over de bruikbaarheid van oude (IRT)-stukken voor een eventueel op te starten onderzoek naar de moord op Van der Heiden. Hij stelde vast dat een deel van de informatie betrekking had op transporten in

⁵¹⁵ Notitie van J. Sniijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁵¹⁶ Notitie van J. Sniijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁵¹⁷ Notitie van J. Sniijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

⁵¹⁸ Brief van H. van Brummen d.d. 14 augustus 1997 aan A. Docters van Leeuwen (D21).

⁵¹⁹ Notitie van J. Sniijders d.d. 12 juni 1999 aan H. van Brummen (B2).

verdovende middelen. Die informatie werd gerekend tot de categorie "algemene besmetting". Een ander deel had echter slechts betrekking op de wijze waarop een aantal personen onderling met de – financiële – afhandeling van die transporten omging. De vertegenwoordiger van het ressortsparket zag niet in waarom die informatie ook besmet zou moeten zijn. Het ging om informatie over andersoortige misdrijven, waarvoor, voor zover hij dat uit de stukken kon opmaken, op geen enkele wijze betrokkenheid van de politie aannemelijk was.

Het dossier van het onderzoek naar de liquidatie van Van der Heiden is na de vergadering van het college van procureurs-generaal van 6 oktober 1998 overgedragen aan het Kernteam Randstad Noord en Midden. Uiteindelijk heeft het een plaats gekregen in het coördinatieonderzoek onder leiding van Haverkate.

11.4.2 *De pre-deal met K.*

Gegeven het gepercipieerde gebrek aan medewerking vanuit de parketten te Alkmaar en in het bijzonder Haarlem besloten Vrakking en Teeven in de loop van 1998 van strategie te veranderen. Letterlijk zei Vrakking in zijn ambtsbericht aan het college hierover het volgende⁵²⁰:

"Het is om die reden dat het parket Amsterdam in september 1998 heeft gemeend een eigen CID-traject met K. te moeten initiëren, onder het motto: komt de waarheid niet rechtsom boven water, dan maar linksom. In overleg met uw college heb ik getracht andere wegen te bewandelen teneinde de waarheid te achterhalen, daarbij nimmer uit het oog verliezend het algemeen belang dat K. nog eens zou kunnen worden vervolgd."

Het "eigen CID-traject" van Amsterdam had betrekking op de gesprekken die Teeven vanaf september 1998 voerde met de in Frankrijk gedetineerde K. In de media werden deze gesprekken geïnterpreteerd als een op handen zijnde deal. Het parket Amsterdam hanteerde zelf afwisselend de termen "overeenkomst" en "intentieverklaring".

Voordat de afspraken met K. worden besproken, zij er op gewezen dat de handelwijze in deze zaak niet op zichzelf stond. Het parket Amsterdam legde in de tweede helft van de jaren negentig namelijk een opvallende activiteit aan de dag bij het voeren van schikkingsonderhandelingen. Zo werd met instemming van het college een schikking getroffen met een inmiddels veroordeelde persoon, waarbij het afstand doen van de mogelijkheid om hoger beroep aan te tekenen één van de voorwaarden was. Een andere geruchtmakende voorgenomen schikking, in de sfeer van de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel, werd op de valreep afgekeurd door het college.⁵²¹

⁵²⁰ Ambtsbericht van J. Vrakking d.d. 20 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2; E1).

⁵²¹ Denk daarnaast bijvoorbeeld ook aan de deals met enkele getuigen in de strafzaak tegen V.

*De strekking van de overeenkomst*⁵²²

Over de kwestie van de intentieverklaring, overeenkomst, pre-deal of hoe de afspraken met K. ook genoemd moeten worden, is het nodige in de publiciteit gekomen. De essentie van de afspraken was dat een door de Hoge Raad op 30 juni 1998 bekrachtigd arrest van het Hof te Amsterdam niet ten uitvoer zou worden gelegd voordat het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) definitief had beslist over de door K. ingediende bezwaren. K. stortte op een derderekening van zijn advocaten een waarborgsom van 1 miljoen gulden tot meerdere zekerheid van de nakoming van de verplichtingen waaraan hij zich krachtens artikel 2 en 3 van de overeenkomst die tussen hem en de hoofdofficier van Justitie was gesloten, moest committeren. Die verplichtingen hielden in dat hij:

- gedurende de periode tot aan het uitspraak door het Europese Hof in Straatsburg geen misdrijven zou plegen;
- zich na de uitspraak van het Europese Hof niet zou onttrekken aan de executie van de hem opgelegde gevangenisstraf.

Indien K. in het kader van de overeenkomst informatie aan het openbaar ministerie zou verstrekken, zou deze informatie op geen enkele wijze ter beschikking worden gesteld van derden, waaronder begrepen politiefunctionarissen, FIOD, et cetera. Het openbaar ministerie zou deze informatie doen verifiëren door Teeven. In een eerste versie werd in dit verband ook gerefereerd aan Snijders. Hierover later meer.

Een andere belangrijke voorwaarde was dat de door K. verstrekte informatie op geen enkele wijze ten nadele van hemzelf mocht worden gebruikt in het kader van strafvervolging of anderszins. Evenmin mocht deze informatie worden gebruikt in het kader van de opsporing en vervolging van mogelijk door derden gepleegde strafbare feiten, ook niet als uit anonieme bron of anderszins verkregen CID-informatie, een en ander met uitzondering van informatie betreffende levensdelicten.

K. was tot slot bereid om verder te onderhandelen met het openbaar ministerie teneinde, na de verificatie van de gegevens, te bezien of en in hoeverre bedoelde informatie door het openbaar ministerie kon worden gebruikt, zulks in ruil voor eventuele strafvermindering.

De voorgenomen overeenkomst met K. riep in kringen van het openbaar ministerie gemengde gevoelens op. Om een indruk te geven van de uiteenlopende reacties, geven we eerst de mening van een voorstander weer, Ficq, gevolgd door de mening van een fervent tegenstander, Snijders.

⁵²² De onderstaande informatie is afkomstig uit de overeenkomst tussen K. en het openbaar ministerie te Amsterdam, zoals weergegeven in het (openbaar gedeelte van het) arrest van het Gerechtshof Amsterdam d.d. 17 april 2001, rolnummer 23-001098-00.

Ficq⁵²³:

“In zekere zin is hier een parallel te vinden met het “Schilderstraject”, in die zin dat na een oriënterend onderzoek en toetsing van de uitkomsten bezien wordt hoe je die uitkomsten gaat operationaliseren. In het voortraject met K. zou worden afgetast wat de betrokkene wilde verklaren en wat daar tegenover zou moeten staan. De vraag: “hoe kun je in vredesnaam met zo’n man gaan praten?”, is kortzichtig. Want laten we de zaken eens omdraaien: als het waar is wat K. in het voortraject heeft gezegd en ik ga het vervolgtraject vervolgens niet in, dan heb ik als verantwoordelijk gezagsdrager gefaald. Je weegt op dat moment de belangen tegen elkaar af en aangezien wij zeer hoge prioriteit toekennen aan de integriteit van het functioneren van de Nederlandse overheid, kun je het jezelf niet permitteren om zo’n voortraject niet te verkennen.

(...) Ik had inmiddels het hoofd van het ressortsparket in Amsterdam gebeld en vernomen dat het uitstel van de executie feitelijk betekende dat het bestaande beleid werd toegepast, kortom die toezegging kon gemakkelijk worden gedaan. De gesprekken met K. bleken uiteindelijk minder op te leveren dan waarop was gehoopt. Dat is dan ook de reden geweest om de contacten te verbreken, het voortraject is dus nooit omgezet in een echte deal.”

Snijders vond de (aanzet tot een) overeenkomst met K. om diverse reden aanvechtbaar. Zijn belangrijkste bezwaar was gelegen in het feit dat hijzelf, zonder dat daartoe vooroverleg had plaatsgevonden, met naam en toenaam werd genoemd in een eerste versie van het convenant als degene die geacht werd de verklaringen van K. te toetsen. Op dit punt tekende Snijders ook nadrukkelijk bezwaar aan in het college.⁵²⁴

Een ander omstreden punt vormde het feit dat Teeven de enige deelnemer namens het openbaar ministerie aan de besprekingen was. Over de achtergronden van deze keuze lopen de meningen wederom sterk uiteen. De perceptie van de hoofdrolspelers binnen het Amsterdamse parket is dat men een sterke voorkeur had voor het afvaardigen van twee officieren van justitie. Naast Teeven rekende men op de aanwezigheid en inbreng van Snijders. Daartoe zou zelfs een concreet voorstel aan Snijders zijn gedaan. In het Haarlemse parket wordt het laatste echter ten stelligste ontkend. Van Brummen en Snijders waren er veeleer van overtuigd dat Amsterdam in het geheel geen prijs stelde op de aanwezigheid van Snijders en er de voorkeur aangaf om zonder inmenging van buitenaf een eigen traject te bewandelen.

De onderstaande passages onderstrepen de tegengestelde visies die Teeven en Snijders er op dit punt op na houden:

⁵²³ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001

⁵²⁴ Ambtsbericht van J. Snijders d.d. 21 december 1998 aan H. van Brummen (D21).

Teeven⁵²⁵:

“Toen we noch van het post-Fort-team (bedoeld wordt het team van het O60-onderzoek, rapporteurs), noch van Sniijders gegevens konden krijgen, vonden wij dat we zelf met K. moesten gaan praten. Dat gaf natuurlijk wel bepaalde problemen, ook in verhouding tot Sniijders. De oplossing van het college daarvoor was, dat wij tweeën het samen moesten doen. Dat is ook wel gebleken uit de eerste opzet voor de pre-deal waar ook de naam van Sniijders nog op staat. Het is toen allemaal niet doorgedaan, omdat er een grote verwijdering is ontstaan tussen Sniijders en mij.”

Sniijders⁵²⁶:

“Op 31 augustus 1998 sprak ik met Fred Teeven. Hij stelde mij toen op de hoogte van het voornemen om in Frankrijk met K. te gaan praten. Hij zou daar alleen naar toegaan met twee advocaten.”

In de stukken is overigens geen aanwijzing van het college aan Teeven en Sniijders terug te vinden waarin de twee officieren worden verordonneerd om gezamenlijk de gesprekken met K. in te gaan.

Een andere belangrijke reden voor Sniijders om kanttekeningen bij de pre-deal te plaatsen was gelegen in de sterk bekoelde verhoudingen tussen hem en Teeven. Waar de twee officieren van justitie in 1997 nog eendrachtig het “besmette” IRT-materiaal hadden verkend, trad in 1998 een grote verwijdering tussen beiden op. Teeven plaatste deze ontwikkeling in het perspectief van een toegenomen wantrouwen van Sniijders jegens de handelwijze van de FIOD in de jaren tachtig en begin jaren negentig, de periode dus dat Teeven bij deze organisatie werkzaam was⁵²⁷:

“Er is een grote verwijdering ontstaan tussen Sniijders en mij. Kennelijk leefde bij hem het idee dat een aantal FIOD-mensen dubbelspel speelde en ik begrijp eigenlijk pas sinds maandag waarom dit zo is, want ik heb via de website van de NRC de twee anonieme getuigenverklaringen kunnen lezen en dus gezien dat die in de richting van de FIOD wijzen. Ik word wel niet met naam en toenaam genoemd, maar het gaat toch wel duidelijk in onze richting.”⁵²⁸

Sniijders ontkende dat wat hem betreft de persoonlijke integriteit van Teeven in het geding was. Weliswaar had hij zijn bedenkingen ten aanzien van een aantal (voormalige) FIOD-beambten, maar dit speelde zijns inziens geen rol in de ver-

⁵²⁵ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

⁵²⁶ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁵²⁷ Interview F. Teeven d.d. 7 februari 2001.

⁵²⁸ Teeven doelt hier op de verklaringen die begin 2001 naar aanleiding van de strafzaak tegen J. op de website van NRC-Handelsblad verschenen.

slechtering van zijn werkrelatie met Teeven. In het interview noemde hij als belangrijkste oorzaken hiervan het reeds vermelde feit dat Teeven (zijns inziens) de afspraken van augustus 1997 niet was nagekomen en de argwaan die de plotselinge belangstelling van Teeven voor een corruptieschandaal binnen de Belgische politie bij hem opriep.⁵²⁹ In de laatstgenoemde zaak speelde mogelijk ook een aantal subjecten uit de Delta-groepering een rol.

Niettegenstaande zijn overtuiging dat het sluiten van een overeenkomst met K. een zeer verregaand middel was, gezien de verdenkingen die tegen hem bestonden, gingen de bezwaren van Sniijders ook weer niet zo ver dat hij het voeren van gesprekken met de betrokkene onder alle omstandigheden van de hand wees. Tijdens het interview verklaarde Sniijders namelijk het volgende⁵³⁰:

“Ik zeg niet dat ik onder geen enkel beding een deal met K. had willen sluiten. Maar dan had ik wel zelf de regie in handen moeten hebben en zelf de strategie kunnen bepalen.”

De gevolgde procedure

De beschikbare stukken roepen het beeld op dat ook over de wijze waarop het college van procureurs-generaal over de aftastende gesprekken met K. werd geïnformeerd sterke verschillen van mening bestaan. Zo handelden Teeven en Vrakking naar het stellige oordeel van Sniijders aanvankelijk buiten het college om. Volgens hem had Vrakking doelbewust eerst met de plaatsvervangend secretaris-generaal van het ministerie van Justitie Schoof gesproken en pas later Ficq op de hoogte gebracht. Maar ook Schoof zou pas na of op zijn hoogst tijdens de inleidende besprekingen met K. van de Amsterdamse plannen op de hoogte zijn gebracht.⁵³¹

Ambtsberichten uit Amsterdam en de persoonlijke aantekeningen van Ficq werpen een ander licht op de gang van zaken. Het beeld dat uit deze stukken naar voren komt is dat Vrakking op 2 september 1998 Ficq op de hoogte stelde van het feit dat K. via zijn raadslieden had aangegeven te willen praten met een officier van justitie. Een week later lichtte Vrakking Ficq telefonisch in over de oriënterende besprekingen met K. Het college sprak nog dezelfde dag over deze kwestie. Gelet op het mogelijke belang van de verklaringen van de betrokkene kon het college zich vinden in zowel het voorstel van Vrakking, als ook in de opschorting van de executie van het arrest. Nog steeds op dezelfde negende september werd Schoof door Ficq over deze zaak ingelicht en werd hem het standpunt van het college meegedeeld. Schoof verklaarde zich bij ontstentenis van minister Korthals en Borghouts akkoord. Na dit overleg liet Ficq aan Vrakking weten dat het college zich akkoord verklaarde. De begin oktober 1998 ge-

⁵²⁹ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁵³⁰ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁵³¹ Ambtsbericht van J. Sniijders d.d. 21-12-1998 aan H. van Brummen (D21).

maakte afspraken, alsmede eerdere concepten van de overeenkomst (van 9 en 15 september) werden aan Ficq voorgelegd, die met de eindversie instemde.⁵³²

11.5 Conclusie

Uit dit hoofdstuk en de twee daaraan voorafgaande hoofdstukken wordt duidelijk dat de betrokkenen in het post-Fort-traject er verschillende strategische inzichten op na hielden om de "onderste steen in de IRT-affaire boven te krijgen", of zoals Docters van Leeuwen het zo beeldend uitdrukte, "de gehele olifant in beeld te brengen". Om op deze beeldspraak voort te bouwen: het O60-team trok hard aan de achterpoten, Snijders c.s. hingen aan de voorpoten, terwijl Teeven een ruk gaf aan de slurf.

Deze metafoor laat zich als volgt verstaan. Het O60-onderzoek was, zoals uiteengezet is in hoofdstuk 9, gericht op het inzichtelijk maken en versterken van de bewijsvoering terzake van mogelijke actuele strafbare feiten, zoals gepleegd door respectievelijk de verdachte J. en de "Taartman". De verwachting bestond dat de verdachten met het vooruitzicht van een langdurige vrijheidsstraf bereid zouden zijn een boekje open te doen over de gang van zaken in het IRT-tijdperk en de betrokkenheid van anderen – in het bijzonder overheidsfunctionarissen – daarbij.

Waar het LRT dus van achteren naar voren rechercheerde en bij het vergaren van bewijsmateriaal nauwelijks gericht was op het IRT-tijdperk zelf, probeerden Snijders c.s. via getuigenverklaringen, het parallel-proces-verbaal, maar ook bijvoorbeeld via het nieuw leven inblazen van het onderzoek naar het XTC-traject naar Engeland, strafrechtelijke bouwstenen aan te dragen die juist wel rechtstreeks betrekking hadden op de bewuste periode. Hoewel de parallel-importen vanuit Zuid-Amerika en de XTC-handel op het oog niets met elkaar van doen hadden, waren er volgens het team van Snijders wel degelijk enkele treffende gelijkenissen: in beide trajecten zou mogelijk een informant hebben geopereerd, die met medeweten van, ja zelfs misschien wel op instigatie van personen uit het criminele milieu, dubbelspel had gespeeld. De verdachtengroep in beide trajecten vertoonde bovendien een zekere overlap.

Teeven ten slotte koos voor de meest directe weg: nadat het onderzoek naar de moord op Swennen onvoldoende aanknopingspunten had opgeleverd en de onderzoeken naar de grondstoffen dumping in het XTC-traject en naar de moord op van der Heiden als gevolg van (een door Amsterdam gepercipieerd) gebrek aan medewerking vanuit de parketten Alkmaar en Haarlem niet van de grond gekomen was, verkende hij de mogelijkheden van een deal met K.

De keuze van Amsterdam om de XTC-zaak en het onderzoek naar de moord op Van der Heiden niet op te pakken legt een ander belangrijk probleem punt bloot. Het betreft de neiging van de betrokken partijen om gemaakte afspraken bijzonder eng te interpreteren. In het onderhavige geval ging het om de verstrekking van informatie uit het besmette "IRT-dossier" door *CID-officier* Snij-

⁵³² Persoonlijke aantekening Ficq d.d. 9 september 1998. Uit: Overzicht post-Fort-onderzoek, opgesteld op basis van de schriftelijke gegevens, aanwezig bij het college; tweede versie (B2).

ders aan *zaaksofficier* Teeven. Laatstgenoemde, die in 1997 naar aanleiding van de bedreiging van een officier van justitie samen met Sniijders dit materiaal had verkend en dus heel goed wist wat er in het IRT-dossier aan informatie zat, rekende op verstrekking uit eigen beweging door Haarlem. Tegenover deze “proactieve” interpretatie van Amsterdam stond de reactieve opstelling van Haarlem. Sniijders beriep zich op de clausule in de in augustus 1997 gemaakte afspraken dat verstrekking van informatie alleen plaats zou vinden op basis van aanvullende vragen van de leider van het onderzoek.

De controverse tussen Haarlem en Amsterdam omtrent de voorwaarden waaronder informatie wordt verstrekt, respectievelijk kan worden opgevraagd, staat niet op zichzelf. De overeenkomsten met het in hoofdstuk 9 beschreven conflict omtrent de verstrekking van CID-informatie door Haarlem aan het LRT zijn treffend. In beide gevallen bleven partijen, onder verwijzing naar formele argumenten, als een kloek op de eigen informatie zitten.

Het feit dat de verhoudingen tussen Teeven en Sniijders in de loop van 1998 aantoonbaar verslechterden, had mede tot gevolg dat Teeven de banden opnieuw aanhaalde met Noordhoek. De in hoofdstuk 9 beschreven externe impuls van Teeven aan het O60-onderzoek in de vorm van de verstrekking medio 1998 van een CID-bericht van de regio Amsterdam-Amstelland, alsmede de woede van Sniijders daaromtrent, berustten dan ook allesbehalve op toeval. Deze voorvallen onderstrepen het feit dat er lopende het post-Fort-traject geen sprake was van duurzame coalities tussen partijen, maar veeleer van combines die bij tijd en wijlen van samenstelling wisselden. De pre-deal die Teeven sloot met K. was het sluitstuk van een proces van afkalvend vertrouwen tussen Haarlem en Amsterdam. In het jaar dat nog zou volgen, zou die breuk onherstelbaar blijken te zijn.

De vraag of en hoe van hogerhand getracht is om een bemiddelende rol te spelen in deze conflictueuze situatie en hoe de hoofdofficieren en het college van procureurs-generaal het post-Fort-proces in de bewuste periode hebben gestuurd, komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

12 De informatievoorziening aan het college van procureurs-generaal

12.1 Inleiding

De beschrijving in de vorige hoofdstukken van de commotie die het NN-GVO, de verklaringen van de bedreigde getuigen, het parallel-proces-verbaal, de deal met R. in het 062-onderzoek en de pre-deal met K. in Amsterdam veroorzaakten, maakt reeds duidelijk dat de verhouding tussen Noordhoek en Sniijders, alsmede die tussen Teeven en Sniijders ernstig onder druk was komen te staan. De vertroebelde werkrelatie tussen het eerstgenoemde tweetal drong in de zomer van 1998 ook door tot Ficq. In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens beschreven hoe het college werd geïnformeerd over de voortgang en in het bijzonder de knelpunten die zich voordeden en welke initiatieven vervolgens werden ont-plooid om de ernst van de situatie in te schatten en een verdere escalatie te voorkomen. Eén van deze initiatieven betrof het beleggen van een bijeenkomst op 6 oktober 1998, waarop Noordhoek en Sniijders in de gelegenheid werden gesteld in de vorm van presentaties het college van procureurs-generaal te in-formeren. Met de bespreking van deze presentaties – waarvan er één, te weten die van Noordhoek, ook werd gehouden ten overstaan van de minister van Jus-titie en de secretaris-generaal van Justitie – wordt het hoofdstuk afgesloten.

12.2 De inventarisatie van de gerezen problemen in de zomer van 1998

Op 3 juli 1998 vond een periodiek overleg plaats tussen Ficq, Holthuis en Noordhoek. Ficq leidde uit die bijeenkomst af dat de verhouding tussen een aantal leden van het landelijk parket en het parket Haarlem behoorlijk vertroebeld was geraakt. Tevens werd hem duidelijk dat de landsadvocaat door de ver-schillende partijen over de gang van zaken was geïnformeerd. In een handge-schreven briefje aan een ambtenaar van het parket-generaal van een dag later sprak Ficq zijn zorgen uit over de ontstane situatie en deed hij het verzoek om bij de landsadvocaat te informeren wat hij precies had meegekregen van de controverse.⁵³³

De betreffende ambtenaar reageerde op 30 juli 1998 via een vertrouwelijke nota. Een gesprek met de landsadvocaat op 6 juli 1998 had hem duidelijk ge-maakt dat⁵³⁴:

⁵³³ Handgeschreven brief van C. Ficq d.d. 4 juni 1998 (B2).

⁵³⁴ Vertrouwelijke nota vanuit het parket-generaal d.d. 30 juli 1998 aan C. Ficq (B2).

- zowel Snijders als Noordhoek de landsadvocaat gebruikten als uitlaatklep voor kritiek op elkaar; in mildere vorm had dat volgens de landsadvocaat wel eens eerder gespeeld, maar hij schatte de zaak dit keer veel ernstiger in en meende daarom dat van hogerhand moest worden ingegrepen;
- Snijders en Noordhoek wel met elkaar praatten, maar elkaar niet wilden verstaan;
- beiden te weinig vertrouwen hadden in elkaars professionaliteit;
- de landsadvocaat een tekort signaleerde aan communicatie van beide zijden;
- Van Brummen en Holthuis dringend en indringend met elkaar in gesprek moesten.

Tot nader overleg tussen Holthuis en Van Brummen kwam het al snel. In juli 1998 voerden zij diverse gesprekken. Uit de correspondentie die hieromtrent voorhanden is, ontstaat de indruk dat de lucht tijdelijk was geklaard. In een brief van Holthuis aan Ficq van 30 juli 1998 wordt bijvoorbeeld uiteengezet dat alle aspecten van het O60-onderzoek werden besproken, inclusief de moeizame onderlinge relaties tussen de officieren van justitie. In de beleving van Holthuis hadden de gesprekken een reinigende werking gehad en was de kou zo goed als uit de lucht.⁵³⁵

Holthuis gaf verder in zijn brief te kennen dat er door hem en Van Brummen een afspraak was gemaakt met Vrakking. In september 1998 zouden de drie hoofdofficieren de onderlinge relatie tussen de betrokken officieren van justitie nog eens onder de loep nemen. Op die bijeenkomst zouden afspraken worden gemaakt die moesten voorkomen dat de drie officieren van justitie rolfend over straat zouden gaan.⁵³⁶

Gesproken werd er dus wel door de drie hoofdofficieren over de slechte relaties tussen de officieren van justitie. De ene hoofdofficier gaf de andere daarbij wel eens de suggestie om resoluut in te grijpen, maar noch uit de stukken noch uit de interviews kan worden opgemaakt dat de drie hoofdofficieren ooit serieus overwogen hebben om 'hun' officier van justitie te vervangen.

De door Ficq geraadpleegde ambtenaar van het parket-generaal schatte de situatie minder rooskleurig in dan Holthuis. In zijn optiek moest het college in termen van regie en verantwoording heel dicht op het post-Fort-onderzoek gaan zitten, vergelijkbaar met de aanpak in de Bouterse-zaak. Aan het college zou de concrete onderzoeksstrategie van het O60-onderzoek moeten worden voorgelegd. Deze strategie zou indringend moeten worden besproken met Holthuis als verantwoordelijk hoofdofficier, met Van Brummen er bij als betrokken hoofdofficier. De betreffende ambtenaar was er van overtuigd dat de beide hoofdofficieren zo'n sterke regierol van het college zonder meer zouden toejuichen.⁵³⁷

De ambtenaar in kwestie keek al verder vooruit en wel naar het moment dat de verdachten in de diverse onderzoeken zouden worden aangehouden. Hij pleitte voor het tijdig in gang zetten van een discussie binnen het college wie

⁵³⁵ Brief van H. Holthuis d.d. 30 juli 1998 aan C. Ficq (B2).

⁵³⁶ Brief van H. Holthuis d.d. 30 juli 1998 aan C. Ficq (B2).

⁵³⁷ Vertrouwelijke nota vanuit het parket-generaal d.d. 30 juli 1998 aan C. Ficq (B2).

vanaf dat moment de regierol op de schouders zou nemen. De rol van waarnemend voorzitter van het college was naar zijn gevoel niet te combineren met de in tijd, plaats en intensiteit onvoorspelbare besognes van zo'n rol.

12.3 De door het college genomen maatregelen in de zomer van 1998

Ficq was door de correspondentie die hem eind juli 1998 bereikte overtuigd geraakt van de ernst van de situatie. Hij stelde zich in verbinding met Van Brummen en Holthuis en drong, conform het voorstel van de ambtenaar van het parket-generaal, bij beiden aan op een presentatie waarin de gemaakte vooreringen en de geplande strategie konden worden toegelicht. Deze presentatie vond plaats op 6 oktober 1998 (zie paragraaf 12.4). Direct overleg met het parket Amsterdam op dit punt lijkt, afgaande op de stukken, overigens niet te hebben plaatsgevonden.

De opvatting dat het college de regie sterker naar zich toe zou moeten trekken, werd slechts ten dele door Ficq gedeeld. Hij achtte weliswaar een belangrijke rol weggelegd voor het college bij het nemen van – en toezicht houden op de naleving van – cruciale beslissingen van strategische aard, maar zijns inziens dienden de procureurs-generaal zich verre te houden van personele problemen. Hij verwoordde deze visie in het met hem gehouden interview als volgt⁵³⁸:

“De rol van het college is die van toezichthouder. Een procureur-generaal moet zich in mijn optiek niet rechtstreeks bemoeien met individuele onderzoeken en personele aangelegenheden in een arrondissementsparket. De hoofdofficier is integraal manager en dit soort zaken behoort tot zijn competentie. Het is niet aan mij als procureur-generaal om te zeggen hoe bepaalde onderzoeken precies moeten worden opgezet en/of bepaalde mensen wel of niet aan een onderzoek moeten deelnemen, dat is primair aan de hoofdofficier.”

In de nazomer van 1998 stelde Ficq zich nog een aantal malen tijdens een periodiek overleg met de betrokken hoofdofficieren op de hoogte van de actuele stand van zaken. Zo vernam hij op 2 september 1998 van Van Brummen dat de verhoudingen redelijk genormaliseerd waren.⁵³⁹

12.4 De presentaties op 6 oktober 1998

Op 6 oktober 1998 vond op het parket-generaal een bijzondere vergadering plaats van het college van procureurs-generaal. Tijdens deze bijeenkomst werden door achtereenvolgens Noordhoek en Snijders⁵⁴⁰ twee presentaties verzorgd over de stand van zaken in hun onderzoeken. Zoals reeds is aangegeven in pa-

⁵³⁸ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁵³⁹ Persoonlijke aantekening C. Ficq, 2-9-1998. Uit: Overzicht post-Fort-onderzoek, opgesteld op basis van de schriftelijke gegevens, aanwezig bij het college; tweede versie (B2)

⁵⁴⁰ Snijders hield zijn presentatie samen met Schouten.

ragraaf 12.3, had Ficq aan Van Brummen en Holthuis opgedragen een presentatie te doen verzorgen waarin de gemaakte vorderingen en de geplande strategie konden worden toegelicht.

De presentaties in november 1997 en oktober 1998 onderstreepten volgens Ficq het belang dat het college hechtte aan een goed verloop van het post-Fort-onderzoek. Dergelijke bijeenkomsten zijn namelijk geen usance⁵⁴¹:

“Het feit dat het college twee keer door middel van presentaties is geïnformeerd over de voortgang van het post-Fort-onderzoek zegt het nodige. Dergelijke presentaties zijn namelijk geen standaard optie. In de Bouterse-zaak is het bijvoorbeeld nooit gebeurd.”

Bij de presentaties in het college op 6 oktober 1998 waren alle procureurs-generaal aanwezig. Naast de secretaris en adjunct-secretaris woonden nog negen personen dit onderdeel van de vergadering bij, onder wie Holthuis, Van Brummen, Sniijders, Noordhoek en Schouten.

Voordat de presentaties in het college plaatsvonden hadden Ficq, Holthuis en Noordhoek de minister van Justitie en de secretaris-generaal op de hoogte gesteld van de laatste ontwikkelingen in het O60-onderzoek. Noordhoek hield bij de minister en Borghouts dezelfde presentatie (inclusief het getoonde diamateriaal) als 's middags ten overstaan van het college. Minister Korthals had de volgende herinnering aan deze bijeenkomst⁵⁴²:

“Betrekkelijk snel na mijn aantreden – op 6 oktober 1998 – is er voorlichting geweest over het onderzoek. Aan de hand van enkele sheets, getoond door Noordhoek en Holthuis, is gesproken over onder meer de parallelle importen en de voortgang van het onderzoek als geheel. Er is toen overigens niet concreet over de 15.000 kilo gesproken. Ook is toen niet duidelijk geworden hoe conflictueus het onderzoek binnen het openbaar ministerie eigenlijk was.”

Over de presentatie bij de minister zei Ficq het volgende⁵⁴³:

“De minister is op 6 oktober 1998 op dezelfde wijze geïnformeerd als later het college van procureurs-generaal. Mevrouw Kalsbeek heeft later opgemerkt dat zij de minister in een kwartier tijd van alles op de hoogte heeft gebracht wat er de afgelopen jaren heeft gespeeld. Tegen de achtergrond van de presentatie in oktober 1998, die anderhalf uur duurde, komt die opmerking enigszins vreemd over. Van een zo complex onderzoek kun je na een presentatie niet anders zeggen dan dat wij de minister “op hoofdlijnen” hebben geïnformeerd.”

⁵⁴¹ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁵⁴² Interview B. Korthals d.d. 24 april 2001.

⁵⁴³ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

De stelling van Fioq dat de minister van Justitie op dezelfde wijze werd geïnformeerd als het college is wat betreft de presentatie van Noordhoek weliswaar juist, maar gaat voorbij aan het feit dat Sniijders niet in de gelegenheid werd gesteld bij de minister een presentatie te verzorgen. Derhalve moet worden geconcludeerd dat het college van procureurs-generaal op 6 oktober 1998 uitgebreider werd voorgelicht dan de minister.

In deze paragraaf wordt allereerst uiteengezet wat de presentaties van Noordhoek en Sniijders op hoofdlijnen behelsden. Vervolgens wordt beschreven tot welke discussie en besluitvorming de presentaties leidden in het college en binnen het departement.

12.4.1 *Inhoud van de presentaties*

De presentatie van Noordhoek

De beschouwing van Noordhoek werd door middel van zeven dia's gevisualiseerd. Na een uiteenzetting over de vier doelstellingen en het verloop van het 060-onderzoek spitste Noordhoek zijn betoog toe op de parallel-importen. Dit tot verrassing van Van Brummen, Schouten en Sniijders. Om met de laatste te spreken⁵⁴⁴:

“Het heeft mij zeer verbaasd dat Noordhoek in het college, en 's ochtends bij de minister, bepaalde zaken op tafel heeft gelegd die gebaseerd waren op onze informatie. Hij sloeg op sommige punten wel de plank mis, maar na alle weerzin die hij had geuit tegen de NN-verklaringen en het parallel-pv was het toch op zijn minst opmerkelijk dat hij de hypothese van de parallel-importen onderschreef.”

Tijdens de collegevergadering ontpopte Noordhoek zich zelfs als een aanhanger van de parallel-hypothese. Op een vraag van een procureur-generaal of het bewijs niet aan de dunne kant was, repliceerde Noordhoek dat er veel meer harde informatie was om de hypothese te onderbouwen. Hij verwees in dat verband onder meer naar het parallel-pv.⁵⁴⁵

In retrospectief had Noordhoek enige spijt dat hij zich tijdens de presentaties onverkort achter de parallel-hypothese had geschaard. Hij voerde daarvoor de volgende verklaring aan⁵⁴⁶:

“Ik had toen nog de illusie dat er wellicht iets uit die parallel-hypothese zou kunnen komen. Ik had niet het gevoel dat het een krankzinnig idee was. Het had zo gegaan kunnen zijn. Maar achteraf was het niet zo handig om mij op die NN-verklaringen en op het parallel-pv te baseren. Met name dat laatste was, zoals later bleek, een epistel dat gebaseerd was op aannames. Het was heel moeilijk om dat hard te maken.”

⁵⁴⁴ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁵⁴⁵ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁴⁶ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001

Snijders had gemengde gevoelens over het optreden van Noordhoek. Zoals uit het citaat dat hierboven is afgedrukt valt af te leiden, was hij enerzijds ingenomen met de ogenschijnlijke ommezwaai van Noordhoek, anderzijds was hij over de uitleg van Noordhoek van de parallel-transporten minder te spreken. Zijns inziens was de presentatie op dit punt “kort door de bocht” en was het noodzakelijk dat de gang van zaken als bedoeld in het parallel-proces-verbaal nogmaals aan het college en de minister van Justitie zou worden uitgelegd. In zijn eigen presentatie was dit onderdeel, mede op verzoek van Ficq, weggelaten ten einde het accent te kunnen leggen op de strategische hoofdpunten.⁵⁴⁷

In de vastgestelde notulen van de collegevergadering van 6 oktober 1998 wordt opgemerkt dat het 060-onderzoek gestaag verliep.⁵⁴⁸ In scherp contrast met deze observatie stelde Snijders na afloop van de vergadering vast dat tijdens de presentatie van Noordhoek eigenlijk niets over de tactische voortgang van het 061-onderzoek was verteld.⁵⁴⁹ De informatie die onder het kopje “LRT 060-onderzoek” aan de orde komt, is inderdaad goeddeels van Haarlemse origine. De passages in kwestie hebben betrekking op de NN-verklaringen en het parallel-pv, maar niet op de activiteiten van het LRT.⁵⁵⁰

In tegenstelling tot het 061-onderzoek kwamen wel het 062-onderzoek en het 063-onderzoek kort ter sprake. Over het eerste onderzoek werd gemeld dat de hoofdverdachten inmiddels in voorlopige hechtenis zaten. Het meest uitgebreid werd gesproken over de voors en tegens van de deal met R. in het 062-onderzoek. Zoals beschreven is in hoofdstuk 10, stemde het college kort na afloop van de vergadering – na een hernieuwd advies van de CTC – in met het aangaan van een overeenkomst met de veroordeelde in kwestie.⁵⁵¹

In het kader van het 063-onderzoek wordt in het verslag niet meer gezegd dan dat door Haarlem informatie werd veredeld. Hieruit kwam de mogelijke betrokkenheid van een andere informant naar voren. Snijders zou in zijn presentatie aanzienlijk uitgebreider op deze materie ingaan.

Voordat de presentatie van Snijders wordt besproken, is het van belang nog even stil te staan bij het punt waaraan de Haarlemse CID-officier van

⁵⁴⁷ Brief van J. Snijders d.d. 16 oktober 1998 aan D. Frijlink (D21).

⁵⁴⁸ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁴⁹ Brief van J. Snijders d.d. 16 oktober 1998 aan de secretaris van het college van procureurs-generaal (D21).

⁵⁵⁰ Snijders stelt in zijn commentaar op de conceptnotulen – een reactie die 13 pagina's omvat waarin 40 punten worden behandeld – overigens terecht vast dat het verslag van de vergadering op een aantal punten onjuist en onvolledig is. Bovendien lopen elementen van diverse onderzoeken in het verslag door elkaar heen. De Amsterdamse officier van justitie Teeven wordt bijvoorbeeld ten onrechte verbonden aan de deal in het 062-onderzoek. De laatstgenoemde deal wordt verderop in het verslag vervolgens ten onrechte in verband gebracht met het NN-GVO en het 061-onderzoek. Het verslag is weliswaar later op een aantal punten aangepast, maar de versie die uiteindelijk door het college is vastgesteld bevat onverkort een aantal onjuistheden.

⁵⁵¹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

justitie zich het meest gestoord had in de presentatie van Noordhoek: de pre-deal tussen het Amsterdamse parket en K. De overeenkomst was weliswaar geen zelfstandig onderwerp van de presentatie van Noordhoek – noch van die van Sniijders trouwens – maar kwam tijdens de beraadslagingen naar aanleiding van deze presentaties wel een aantal malen zijdelings aan bod. Volgens Sniijders trachtte Ficq uit alle macht te vermijden dat de pre-deal onderwerp van gesprek zou worden.⁵⁵² Dit weerhield Sniijders er niet van om meermaals zijn bedenkingen over de wijze van totstandkoming, de wijze van uitvoering en de (summiere) terugkoppeling van (informatie over) de contacten met K. te berde te brengen. Vanuit het college werd naar aanleiding van deze kritiek gewezen op het feit dat voor de pre-deal toestemming was gegeven, maar dat nog geenszins vaststond dat het tot een deal zou komen.⁵⁵³

In het verlengde van de discussie over de pre-deal met K. speelde nog iets anders, namelijk de deelname van Teeven aan de klankbordgroep. Het college achtte de deelname van Teeven aan dit gremium gewenst, maar een aantal participanten, in het bijzonder Sniijders c.s., waren fel tegen dit voorstel gekant. De contacten die Teeven had gelegd met K. vormden in dit verband de belangrijkste barrière.⁵⁵⁴

De presentatie van Sniijders en Schouten

“Na afloop van het verhaal van Noordhoek heeft Ficq getracht om te voorkomen dat ook ik mijn verhaal kon doen. Onder het mom van: “Peter, jouw verhaal zit toch hetzelfde in elkaar”, wilde Ficq door naar het volgende punt van de agenda. Ik heb mij tegen die gang van zaken fel verzet en heb alsnog mijn presentatie gehouden.”⁵⁵⁵

Het bovenstaande citaat uit het interview met Sniijders geeft reeds aan dat hij, vanuit de overtuiging dat Ficq hem op voorhand de mond wilde snoeren, enigszins getergd aan zijn presentatie begon. Analoog aan de presentatie in het college een klein jaar eerder, maakten Sniijders en Schouten bij het overbrengen van hun inzichten ruimschoots gebruik van beeldmateriaal. De presentatie omvatte maar liefst 81 dia's, die vanwege tijdgebrek overigens niet allemaal vertoond konden worden. Daarnaast werd een schema van 3x5 meter aan de wand bevestigd, waarop de onderlinge relaties tussen de betrokkenen waren afgebeeld.

De presentatie van Sniijders en Schouten viel uiteen in drie gedeelten. Ook ten aanzien van de structuur werd de lijn van het jaar daarvoor doorgetrokken, zij het dat er toen sprake was van een gemengde presentatie met het LRT (zie hoofdstuk 8). De eerste twee onderdelen uit de presentatie van november 1997 kwamen ook in 1998 weer aan bod, te weten:

⁵⁵² Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

⁵⁵³ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁵⁴ Brief van J. Sniijders d.d. 16 oktober 1998 aan de secretaris van het college van procureurs-generaal (D21).

⁵⁵⁵ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

1. inlichtingentrajecten hoofdofficier van justitie Haarlem;
2. voortgang inventarisatie IRT-dossier.

Hieraan werd nu een derde deelonderwerp toegevoegd:

3. Strategie in relatie tot informanten.

Ad 1 Inlichtingentrajecten

Onder deze noemer werd stilgestaan bij achtereenvolgens de parallel-importen en – in relatie daarmee – het NN-GVO. De presentatie van november 1997, getiteld “Colombiaans dubbelspel”, werd in herinnering geroepen en de belangrijkste conclusies daarvan werden nogmaals weergegeven. Op deze conclusies werd voortgeborduurd aan de hand van de verklaring van de bedreigde getuige NN1 en de bevindingen uit het parallel-pv.

De volgende “conclusies”, gebaseerd op het parallel-pv, werden op een dia vertoond⁵⁵⁶:

- Er zijn (minimaal) acht parallel-importen geweest, waarbij 22 containers betrokken waren;
- Alle containers bleken afkomstig uit Colombia;
- Het Cali-kartel was vaak de organisator van zowel de hasj als de cocaïne transporten; deze liepen via de vermeende groei-informant;
- De containers hasj hadden als bestemming Nederland;
- De containers cocaïne gingen bijna altijd in transit;
- De containers cocaïne kwamen slechts in beeld door externe factoren (zoals tips van buitenlandse opsporingsdiensten);
- De bestemmingsadressen in Nederland werden meermaals gebruikt ondanks inbeslagnemingen; dit was zeer ongebruikelijk;
- Bij alle transporten bestond een opvallende betrokkenheid van de RCID van de politieregio's Kennemerland (6 parallel-importen), Dordrecht (1) en Gooi & Vechtstreek (1).

Deze conclusies werden in de vastgestelde notulen van de collegevergadering getypeerd als keihard en gebaseerd op bewijsmiddelen uit diverse bronnen.⁵⁵⁷ Opmerkelijk is dat Sniijders in zijn reactie naar aanleiding van de conceptnotulen er juist op had aangedrongen om de aanduiding “keihard” te schrappen.⁵⁵⁸ De secretaris sloeg hetzij dit advies in de wind, hetzij zag het over het hoofd.

Ten aanzien van de verklaring van NN1 wees Sniijders het college op de mogelijke relevantie van deze getuigenis voor meerdere onderzoeken in het land. De getuige had immers verklaard over de betrokkenheid van diverse personen. Sniijders wees op het belang van een gecoördineerde aanpak in dezen, omdat het

⁵⁵⁶ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁵⁷ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁵⁸ Brief van J. Sniijders d.d. 16 oktober 1998 aan de secretaris van het college van procureurs-generaal (D21).

exploiteren van het NN-GVO met zich bracht dat de informatie in zijn geheel naar buiten moest komen. Al te veel fiducia had Sniijders klaarblijkelijk zelf niet in de door hem gepropageerde gecoördineerde aanpak, getuige het feit dat hij aan het einde van de presentatie met nadruk wees op de slechte samenwerking in het opsporingsapparaat en de gebrekkige coördinatie bij de uitwisseling van informatie.⁵⁵⁹

Ad 2 Inventarisatie IRT-dossier

Door Schouten, die dit deel van de presentatie voor zijn rekening nam, werd allereerst in herinnering geroepen dat de directe aanleiding van de inventarisatie gelegen was in het zoeken naar een motief achter de bedreiging van enkele leden van het openbaar ministerie. Gaandeweg werd hieraan een tweede doelstelling verbonden, te weten het vaststellen van de mate van "besmetting" c.q. (on)bruikbaarheid van het IRT-dossier.

Uit de IRT-dozen had Schouten materiaal opgediept dat zijns inziens aanknopingspunten bood voor tien onderzoeken. Daarbij moet worden aangetekend dat sommige onderzoeken wel erg ruim gedefinieerd werden, zoals "corruptie" en "overige liquidaties".

Het meest uitgebreid werd stilgestaan bij het in hoofdstuk 11 besproken XTC-traject naar Engeland. Een aantal opvallende, waaronder financiële, aspecten van deze zaak werd besproken. Analoog aan het Zuid-Amerika-traject was ook hier het vermoeden gerezen van dubbelspel van een informant. Dit vermoeden vertaalde zich in de hieronder te bespreken voorstellen voor een strategie.

Ad 3 Strategie

Sniijders en Schouten lieten in het afsluitende gedeelte van hun presentatie diverse (voormalige) informanten de revue passeren. Zij vestigden de aandacht op het feit dat een aantal van deze personen de overheid in een houdgreep hield en daarmee de strafrechtspleging frustreerde. Ook waren naar hun mening in vergelijking met een jaar eerder de aanwijzingen sterker geworden dat in een aantal gevallen de integriteit van de overheid in het geding was. Deze inschatting was onder andere gebaseerd op een handgeschreven notitie van een officier van justitie in het XTC-traject naar Engeland. Ten aanzien van de parallelimporten vanuit Zuid-Amerika wezen vooral de verklaringen van de bedreigde getuigen in de richting van corruptie onder overheidsfunctionarissen.

Een bijkomend probleem was volgens Sniijders en Schouten dat een aantal overheidsfunctionarissen een beroep deed op bronbescherming en niet over het verleden wenste te verklaren. Als gevolg daarvan bleef onduidelijkheid bestaan over hun eigen rol in het geheel.

Sniijders en Schouten signaleerden ten slotte een omgekeerd evenredig verband tussen de dreiging in de richting van een informant om geliquideerd te worden en de kans dat hij of zij dubbelspel had gespeeld. De achterliggende gedachte bij dit punt was dat de dubbelrol van bepaalde informanten bekend

⁵⁵⁹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

was in het criminele milieu of zelfs van daaruit gestimuleerd werd. Twee personen werden in dit verband genoemd die het meeste in aanmerking kwamen voor nader strafrechtelijk onderzoek.⁵⁶⁰

12.4.2 Beraadslaging en besluitvorming

Over de voorgestelde strategie bestond een vrij grote mate van consensus in het college van procureurs-generaal. Zo valt uit de vastgestelde notulen van de vergadering van 6 oktober 1998 op te maken dat het college bij de eerder genomen beslissing bleef om J. strafrechtelijk aan te pakken. Met deze beslissing zou volgens de notulen ook de minister van Justitie hebben ingestemd.

Ook werd een standpunt ingenomen ten aanzien van de problemen die het LRT ondervond bij het verkrijgen van informatie uit het bestand van de CID-Kennemerland. Zonder dat op de details van de zaak werd ingegaan werd door het college uitgesproken dat indien zou komen vast te staan dat een informant een dubbelrol heeft gespeeld, de overheid niet langer gebonden is om de toegezegde bescherming te bieden: de oudste wanprestatie ontbindt.⁵⁶¹

Het college besloot verder, conform het voorstel van Snijders en Schouten, dat de bij het XTC-traject betrokken informant P. moest worden aangepakt. Het onderzoek werd opgedragen aan het LRT. Om bewijstechnische en tactische redenen werd besloten om de zaak tegen P. – het *063-onderzoek*, rapporteurs – als eerste op te pakken.

Volgens Ficq was de stemming ten tijde van de presentatie in oktober 1998 heel positief. Dat gold zowel voor het 063-onderzoek als het 061-onderzoek⁵⁶²:

“De verwachting was toen bij alle aanwezigen dat in het voorjaar van 1999 tot aanhouding van de hoofdverdachten zou kunnen worden overgegaan.”

Uit de notulen valt op te maken dat er evenwel ook enkele tegengeluiden waren te horen. Zo was een der procureurs-generaal niet gerust op de afloop van de diverse zaken. Hij schatte het afbreukrisico hoog in en sprak de zorg uit dat het openbaar ministerie onnodig zou worden zwart gemaakt.⁵⁶³ Op de vraag van deze procureur-generaal of het openbaar ministerie dit risico wel wilde lopen, repliceerde Holthuis met de mededeling dat in elke zaak op 120% zekerheid werd gespeeld en dat de aanpak van deze zaken voor het openbaar ministerie – na het IRT-debacle – een soort van reinigende werking had. Als gevolg van de gehanteerde zorgvuldigheid vorderden deze zaken ook extra langzaam, aldus Holthuis.

⁵⁶⁰ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁶¹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁶² Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁵⁶³ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

De procureur-generaal in kwestie was kennelijk met dit antwoord niet geheel tevreden, want hij kwam later in de vergadering op de kwestie terug. Naar zijn oordeel was de OM-organisatie uitsluitend met *deblaming* bezig. Hij pleitte voor meer distantie, in de vorm van de oprichting van een controleteam dat regelmatig kon worden bevraagd over het waarom van een bepaalde aanpak.⁵⁶⁴ In de nabespreking van de collegevergadering, waarbij uitsluitend de leden van het college aanwezig waren, werd kort gediscussieerd over de mogelijke samenstelling van deze controlegroep. Een procureur-generaal gaf daarbij aan zitting te willen nemen in dit orgaan. Als overige leden van de controlegroep werden genoemd een (sociaal) wetenschapper, een officier van justitie, een strafrechtsjurist en een topambtenaar van het departement van Justitie. De uitwerking van het voorstel zou door twee procureurs-generaal ter hand worden genomen.⁵⁶⁵

Een ander punt van zorg van het college betrof de vraag of het openbaar ministerie, nu de onderzoeken 061 en 063 zich vooralsnog toespitsten op de rol van twee personen, geen selectiviteit kon worden verweten. Volgens Van Brummen was dit niet het geval en zou een ieder die voor strafrechtelijk onderzoek in aanmerking kwam te zijner tijd aan de beurt komen.⁵⁶⁶ Holthuis greep deze discussie onmiddellijk aan om te wijzen op de consequenties die de gekozen aanpak had voor de hoeveelheid werk, die politie en justitie te wachten stond. In het verlengde van dit punt kwam de capaciteit van het landelijk parket ter sprake. Overleg met de plaatsvervangend procureur-generaal van het ressortsparket te Amsterdam had geresulteerd in de toezegging aan Holthuis dat een Amsterdamse advocaat-generaal als tweede zaakofficier leiding zou gaan geven aan het 060-onderzoek.⁵⁶⁷ Ook in de 063-zaak moest een tweede zaakofficier komen, was de algemene opvatting. Holthuis en Van Brummen deden de toezegging dit punt verder uit te werken en een voorstel voor personele invulling te doen.⁵⁶⁸

Door Van Brummen werd de vraag aan de orde gesteld of de overheid bij de aanpak van zo veel grote zaken de veiligheid wel voldoende kon garanderen van de daarbij betrokken personen. Dit punt had niet alleen betrekking op de veiligheids garanties die aan de anonieme, bedreigde getuigen waren afgegeven, maar ook op de verantwoordelijkheid die bestond in de richting van politiemedewerkers en officieren van justitie die deze onderzoeken begeleidden. Na een korte discussie besloot het college om eerst een inventarisatie te maken van de perso-

⁵⁶⁴ Zij worden althans met naam genoemd in de vastgestelde notulen van 6 oktober 1998 (C5).

⁵⁶⁵ Addendum – “Alleen voor collegeleden” – bij vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (A4).

⁵⁶⁶ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (C5).

⁵⁶⁷ Deze toezegging is nooit gestand gedaan. Opmerkelijk genoeg keerde het onderwerp van een tweede officier ook niet meer terug op de agenda van de collegevergadering.

⁵⁶⁸ Brief van J. Snijders d.d. 16 oktober 1998 aan de secretaris van het college van procureurs-generaal (D21). Terzijde: ook dit voornemen is nimmer ten uitvoer gebracht.

nen die voor bescherming in aanmerking kwamen. Deze exercitie zou door Snijders worden uitgevoerd.

Aan het einde van de vergadering concludeerde de voorzitter dat in de zaken 061 en 063 principebesluiten door het college genomen waren. Op het 062-onderzoek zou men, in verband met de noodzaak om de deal met R. nogmaals aan de CTC ter toetsing voor te leggen, in een later stadium terugkomen. Het laatste gebeurde overigens zeer snel, want in de tweede voetnoot van de vastgestelde notulen van de collegevergadering van 6 oktober wordt reeds vermeld dat het college inmiddels had ingestemd met de deal in zaak 062.

Op verzoek van Ficq zette Snijders de overige relevante deelonderzoeken nog even op een rij, waarop het college terzake van sommige van deze projecten een besluit nam. De belangrijkste vaststellingen, al dan niet vergezeld van een besluit van het college, waren:

- Het onderzoek naar de liquidatie van Jaap van der Heiden moet worden overgedragen aan het Kernteam Randstad Noord en Midden;
- De informatie met betrekking tot corruptie moet worden overgedragen aan de ID van de rijksrecherche; exploitatie van deze gegevens moet plaatsvinden in overleg met het parket Haarlem;
- Er is weinig belastende informatie tegen De J.;
- Het parket Amsterdam heeft te kennen gegeven af te zien van vervolgonderzoek in het XTC-traject (in het bijzonder in relatie tot het dumpen van grondstoffen); voor zover relevant wordt dit onderzoek ingepast in de 063-zaak;
- Het “Schilderstraject” is bevroren; de stand van zaken wordt opgemaakt en de zaak wordt overgedragen aan het parket Den Haag.

Na afloop van de collegevergadering was er, zoals eerder is aangestipt, nog kort intern beraad tussen de collegeleden onderling. Uit het korte verslag dat hiervan is opgemaakt blijkt dat de procureurs-generaal zich bewust waren van en zorgen maakten over de persoonlijke verhoudingen tussen de betrokken officieren van justitie. Zo maakte een procureur-generaal uit de opmerkingen die Snijders in de richting van zijn collega Teeven had gemaakt op dat de samenwerking tussen beiden gebrekkig was en dat de officieren in kwestie elkaar kennelijk niet vertrouwden. Daaraan werd door een andere procureur-generaal toegevoegd dat hetzelfde gold voor de verhouding tussen Snijders en Noordhoek.⁵⁶⁹

Op grond van deze inschatting van de problematiek besloot het college om dichter op het onderzoek te gaan zitten. Hiertoe werd allereerst Van Daalen aangewezen als back-up van Ficq voor ZwaCri-aangelegenheden in het algemeen. Ruim een maand later zou dezelfde Van Daalen worden benoemd tot aanspreekpunt vanuit het college voor het post-Fort-onderzoek.⁵⁷⁰

⁵⁶⁹ Addendum – “Alleen voor collegeleden” – bij vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6-10-1998 (A4).

⁵⁷⁰ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 17 november 1998.

12.5 De nasleep van de collegevergadering

De beslissing van het college van procureurs-generaal om Van Daalen een coördinerende rol toe te bedelen, bleek geen overbodige luxe. De kou was namelijk, ondanks dat bij sommigen tijdens de presentaties in het college d.d. 6 oktober 1998 de schijn van het tegendeel was gewekt, allesbehalve uit de lucht. Diverse documenten tonen aan dat kort na afloop van de collegevergadering de onderlinge verhoudingen door een aantal partijen verder op scherp werden gesteld. In deze paragraaf volgt een momentopname van de wijze waarop de betrokken partijen eind 1998 naar elkaar keken en van de pogingen om de coördinatie tussen de sporen te verbeteren.

12.5.1 Een nieuw signaal van ongerustheid

Niet lang na de collegevergadering kwam er een nieuw signaal van een buitenstaander over de slechte onderlinge samenwerking in het post-Fort-onderzoek. Directe aanleiding voor het schrijven van deze brief was dat de opsteller van de brief betrokken was geraakt bij de onenigheid over het feit dat Teeven uitgesloten was van deelname aan de klankbordgroep. De schrijver van de brief ging vervolgens dieper in op de achtergronden van het conflict. Hij plaatste enkele kritische kanttekeningen bij het functioneren van een van de officieren en uitte zich daarentegen positief over één van de andere hoofdrolspelers. Tenslotte liet de brieveschrijver zich in positieve bewoordingen uit over het besluit van het college om zich nadrukkelijker te gaan belasten met de aansturing van het post-Fort-onderzoek.⁵⁷¹

12.5.2 Een nieuwe klankbordgroep

Mede naar aanleiding van de zojuist genoemde brief werd tijdens de vergadering van het college van procureurs-generaal van 3 november 1998 besloten de oude klankbordgroep op te heffen en een nieuwe klankbordgroep in het leven te roepen.⁵⁷² Als voorzitter zou Van Daalen gaan fungeren. De "controlegroep", waarover in de vergadering van 6 oktober was gesproken en die in de notulen van het college inmiddels was omgedoopt tot "horzelgroep", kwam te vervallen. Volgens een procureur-generaal was de oprichting van een nieuwe klankbordgroep en een "horzelgroep" teveel van het goede en zouden beide gremia elkaar in de

⁵⁷¹ Brief aan het college van procureurs-generaal d.d. 20 oktober 1998 (B1).

⁵⁷² Daags na de presentaties in het college was tijdens een periodiek overleg tussen Ficq, Holthuis, De Groot en Noordhoek overigens al over de mogelijke samenstelling van de nieuwe klankbordgroep 060 gesproken. Vermoedelijk werd dit begrip verward met de door Steenhuis gesuggereerde "controlegroep". Diens naam kwam namelijk op het lijstje van kandidaten voor en niet die van Van Daalen. Behalve Steenhuis werd met het oog op de "controlegroep" gedacht aan de landsadvocaat, een ambtenaar van het parket-generaal, een nader aan te wijzen officier van justitie en een recherchechef. Over deelname van een sociaal wetenschapper en een strafrechtsgeleerde werd niet meer gesproken. Uit: Overzicht post-Fort-onderzoek opgesteld op basis van de schriftelijke gegevens aanwezig bij het college (B2).

weg kunnen zitten. Afgesproken werd dat Steenhuis zich op de achtergrond beschikbaar hield om op ad hoc basis – en op initiatief van Van Daalen – zijn licht over de aansturing van de post-Fort-onderzoeken te laten schijnen.⁵⁷³

In een periodiek overleg dat Ficq hield met Holthuis op 7 oktober 1998 – één dag na de presentaties dus – was afgesproken dat op korte termijn (nogmaals) een afspraak zou worden gemaakt met de drie betrokken hoofdofficieren teneinde de voorwaarden te creëren waaronder Noordhoek optimaal zou kunnen werken.⁵⁷⁴ Begin november 1998 vond dit overleg, in aanwezigheid van Ficq en Van Daalen, plaats. De belangrijkste conclusies van dit gesprek waren:⁵⁷⁵

- De operationele leiding berust bij het hoofd van het landelijk parket;
- Snijders blijft belast met de selectie van het oude IRT-materiaal; hij bouwt zijn CID-activiteiten af en zal waar nodig als adviseur van Noordhoek optreden;
- Teeven zal de officieren van justitie van het landelijk parket Noordhoek en Don (CID-officier van justitie) rechtstreeks informeren;
- Van Daalen zal namens het college als vast aanspreekpunt optreden; hij zal tevens deelnemen aan de klankbordgroep; op de momenten dat hij dat nuttig vindt, zal hij Steenhuis vragen om als “horzel” op te treden.

De vier conclusies die hierboven worden genoemd, roepen enige vragen op. In het bijzonder het tweede en het derde punt zijn dusdanig geformuleerd, dat niet duidelijk is hoe een en ander moet worden geïnterpreteerd. Zo is niet nader gespecificeerd waarover Teeven zijn collega's van het landelijk parket moest informeren. Had dit uitsluitend betrekking op de voortgang van de onderhandelingen met K. of ging de informatieplicht verder?

Ook de opdracht aan Snijders is niet eenduidig geformuleerd, in die zin dat niet duidelijk is welke CID-activiteiten hij precies geacht werd af te bouwen. Bovendien konden, gezien de ernstig verstoorde persoonlijke verhoudingen, kanttekeningen worden geplaatst bij de keuze om juist Snijders als adviseur van Noordhoek aan te wijzen. De laatste kon in de ogen van Snijders weinig goeds meer doen, getuige een memo dat de Haarlemse CID-officier nog geen drie weken na de presentaties in het college en bij de minister zond aan Van Brummen. In dit schrijven riep Snijders impliciet op tot het varen van een eigen koers, aangezien “Haarlem” voortdurend nul op het rekest kreeg van het landelijk parket.⁵⁷⁶

Gezien de harde opstelling van Snijders wekt het geen verbazing dat het overleg tussen de twee procureurs-generaal en de drie hoofdofficieren ook nu

⁵⁷³ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 3 november 1998 (B1).

⁵⁷⁴ Behalve Ficq en Holthuis waren ook onder andere Noordhoek en De Groot aanwezig bij dit periodieke overleg. Uit: Overzicht post-Fort-onderzoek opgesteld op basis van de schriftelijke gegevens aanwezig bij het college (B2).

⁵⁷⁵ Conceptnotulen van de vergadering van college van procureurs-generaal d.d. 17 november 1998; de “horzelfunctie” van Steenhuis kwam overigens nog tijdens deze vergadering te vervallen (B1).

⁵⁷⁶ Memo van J. Snijders d.d. 26-10-1998 aan H. van Brummen (D21).

weinig effect sorteerde. Dit tot grote frustratie van de betrokken officieren van justitie. Noordhoek verwoordde zijn ergernis als volgt⁵⁷⁷:

“Het is mij opgevallen dat de gesprekken die Ficq heeft gehouden met de drie hoofdofficieren niets hebben geholpen. Waar Holthuis terugkoppelde dat alles nu weer goed was, hoorde ik van Teeven dat Vrakking had gezegd dat het helemaal niets meer zou worden.”

Hoofdofficier van Brummen gaf de volgende verklaring voor het gebrek aan daadkracht in het beraad met zijn collega's en de procureurs-generaal⁵⁷⁸:

“Wellicht heeft het ons parten gespeeld dat Hans Holthuis en ik goede vrienden zijn. Ik heb bij Hans Holthuis alles neergelegd wat op mijn hart lag. Dat laat onverlet dat bepaalde problemen in zekere zin gemaskeerd werden. Je brengt dit – gegeven de sterke horizontale relaties – niet gemakkelijk “boven-over”. Holthuis ging natuurlijk achter Rick Noordhoek staan en ik stond achter Peter Sniijders. Tijdens besprekingen over belangrijke onderwerpen beperkten we ons vaak tot de juridische voetangels en klemmen. Een aantal zaken, zeker die in de personele sfeer, kwam niet op tafel. Ook niet in de periodieke overleggen met Ficq.”

Verderop in het interview lichtte Van Brummen toe wat hij precies met de kracht van horizontale relaties binnen het openbaar ministerie bedoelde⁵⁷⁹:

“Dat is een specifiek kenmerk van de OM-cultuur. Wij zijn er binnen het openbaar ministerie goed in om de dingen niet op scherp te stellen. Wanneer wij er in de horizontale collegiale relatie niet uitkomen, deinzen we er voor terug om het hogerop te spelen. Dat doen wij niet, daarvoor kennen wij elkaar allemaal te goed. En als het er dan om gaat om knopen door te hakken, dan is zo'n cultuur natuurlijk niet gunstig.”

Hoe moeizaam de samenwerking eind 1998 verliep, blijkt ook uit de notulen van de collegevergadering van 23 december 1998. Tijdens deze vergadering maakte Van Daalen gewag van een bericht dat hij vanuit het landelijk parket had ontvangen inzake het achterhouden van relevante informatie ten behoeve van het O60 onderzoek door het parket Haarlem. Dit bericht sloeg terug op de (weer opgelaaide) discussie onder welke omstandigheden het LRT de beschikking kon krijgen over CID-informatie uit Kennemerland. In het volgende hoofdstuk zal de essentie van de gerezen meningsverschillen nader uit de doeken worden gedaan. Hier volstaan we met de constatering dat Van Daalen tijdens de collegeverga-

⁵⁷⁷ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁵⁷⁸ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

⁵⁷⁹ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

ring van 23 december 1998 de toezegging deed hierover met Holthuis en Van Brummen te gaan praten.⁵⁸⁰

12.6 Conclusie

Dit hoofdstuk stond geheel in het teken van de informatievoorziening aan het college en de sturing op en toezicht van het post-Fort-traject in de periode november 1997 tot en met oktober 1998.

De beschrijving toont allereerst aan dat het gedwongen vertrek van Docters van Leeuwen nadrukkelijk zijn sporen naliet in de regie van het post-Fort-traject. Het "gekortwiekte" college had de handen vol aan het aanvullen van de lacunes die als gevolg van het terugtreden van Docters van Leeuwen waren ontstaan – in het bijzonder met betrekking tot het voltooiën van de reorganisatie van het openbaar ministerie – en kon onvoldoende aandacht besteden aan het verloop van gevoelige opsporingsonderzoeken, waaronder de onderzoeken in het kader van het post-Fort-traject. Zelfs op het moment dat de signalen over verregaande problemen tussen de betrokken officieren van justitie niet langer konden worden genegeerd, werden deze signalen niet vertaald in een voortvarende aanpak. In de optiek van Ficq lag het niet op de weg van het college van procureurs-generaal om rechtstreeks te interfereren in het verloop van de onderzoeken, laat staan in te grijpen in de personele bezetting daarvan. Tot op zekere hoogte valt een terughoudende opstelling van het college in personeelskwesties te billijken, maar toen in de zomer van 1998 de spanningen tussen Noordhoek en Snijders dusdanig opliepen, dat van een werkbare situatie geen sprake meer was, had direct ingrijpen vanuit het college voor de hand gelegen.

Een verzachtende omstandigheid voor het college van procureurs-generaal is dat het op gezette tijden door de betrokken hoofdofficieren op het verkeerde been werd gezet. De correspondentie in de zomer en de herfst van 1998, waarin het beeld werd opgeroepen dat de verhoudingen weer redelijk waren genormaliseerd, noopte bijvoorbeeld geenszins tot het nemen van straffe maatregelen. Met name Van Brummen en Holthuis camouflerden in deze periode de hoog oplopende spanningen door de complexiteit van het geschil te reduceren tot een verschil van inzicht in juridisch-technische kwesties. Ook de presentatie van Noordhoek op 6 oktober 1998 bij de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal zaaide in die zin verwarring dat door openlijk de "Haarlemse" hypothesen te omarmen de indruk werd gewekt dat de kloof tussen Haarlem en het landelijk parket minder groot was dan in werkelijkheid het geval was. In algemene zin werden de presentaties gekenmerkt door een erg rooskleurig beeld van de te verwachten resultaten en van de bereidheid om de onderzoeken eendrachtig tot een goed einde te brengen. Hier wreekt zich overigens ook het feit dat de voorlichting gepaard ging met een bombardement aan beeldmateriaal, variërend van tientallen dia's tot wandenvullende analyseschema's. Deze visualisaties leiden in de regel veeleer af dan dat zij echt meer inzicht in de werkelijkheid bieden.

⁵⁸⁰ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 23-12-1998 (B1).

De bespreking tussen de leden van het college van procureurs-generaal na afloop van de presentaties van Noordhoek en Sniijders maakt echter zonneklaar dat het voltallige college zich zeer wel bewust was van de animositeit tussen bepaalde officieren van justitie. In dat licht bezien is de beslissing van begin november 1998 om juist Sniijders als adviseur van Noordhoek aan te wijzen slecht te begrijpen. Ook op andere besluiten van het college aan het eind van 1998 valt het een en ander af te dingen. Zo werd noch de informatieplicht van Teeven aan het landelijk parket noch de opdracht aan Sniijders om CID-activiteiten af te bouwen, nader gespecificeerd. Het besluit om Teeven aan de klankbordgroep toe te voegen, berustte bovendien op een verkeerde inschatting van de gevoeligheden die op dit punt leefden bij de overige leden van de (oude) klankbordgroep: de pre-deal met K. had in de ogen van een aantal deelnemers aan dit gremium de participatie van Teeven definitief onmogelijk gemaakt.

Het college liet door middel van de aanwijzing van Van Daalen als coördinerend procureur-generaal van het post-Fort-onderzoek wel de bereidheid zien om zich nadrukkelijker met de voortgang te gaan bemoeien. Of deze aanpak ook vruchten afwierp, en zo ja welke, zal in de komende hoofdstukken worden gezien.

Van Brummen legde in zijn interview terecht een verbinding tussen de gebrekkige wijze waarop de hoofdofficieren en de leden van het college van procureurs-generaal hun sturende en toezichthoudende rol vervulden en de cultuur van de OM-organisatie. Zijn analyse dat de leden van het openbaar ministerie conflictvermijdend gedrag vertonen en nalaten een conflict aan een hoger besluitvormend orgaan voor te leggen, komt sterk overeen met hetgeen in de literatuur omtrent de cultuur van het openbaar ministerie is vastgesteld. Onverkort geldt binnen de staande magistratuur de sociale norm van het bewaren van afstand. Getracht wordt de schijn te vermijden dat officieren van justitie bij hun beslissingen zonder meer uitvoering geven aan parketafspraken of bevelen van hogerhand. Deze nadruk op de individuele zelfstandigheid wordt ook gereflecteerd in de mate van tolerantie jegens onderlinge verschillen in de aanpak van zaken: hoewel er in het post-Fort-traject ergernis bestond over de uiteenlopende strategische inzichten overheerste de opvatting – althans op het niveau van de hoofdofficieren – dat de opvattingen van anderen moesten worden gerespecteerd. Zo werd er in onderling overleg de kool en de geit gespaard en bouwde de spanning zich nog verder op.

13 De afloop van het onderzoek 061

13.1 Inleiding

Eerder is vastgesteld dat het onderzoek 061 in het najaar van 1998 in een impasse verkeerde. De oorspronkelijke bronnen, die tot de start van het onderzoek hadden geleid, waren "opgedroogd". Noordhoek weigerde bovendien – om de in hoofdstuk 9 beschreven redenen – om gebruik te maken van de door Van Stralen en Snijders aangereikte NN-verklaringen. Het verkrijgen van operationeel bruikbare informatie uit het parallel-proces-verbaal verliep moeizamer dan gedacht en ook het tappen van telecomaansluitingen van de vermeende groei-informant, teneinde zicht te verkrijgen op diens actuele criminele gedragingen, had nog geen concreet resultaat opgeleverd.

Kort na de presentaties bij de minister van Justitie en in het college van procureurs-generaal van oktober 1998 deed zich echter de doorbraak voor waarop lange tijd was gehoopt. In november 1998 kwam een in Nederland woonachtige Colombiaan "over de tap" die met J. over cocaïne sprak en in diezelfde periode werd in Colombia een relatie van J. gegijzeld in verband met betalingsproblemen tussen Colombianen en Nederlanders over een partij cocaïne. Verdachte J. speelde in dit geschil een bemiddelende rol.

Vanaf dat moment werd het aftappen van telefoongesprekken verder geïntensiveerd. Het af luisteren van lijnen van J. zou vanaf november 1998 tot september 1999 gecontinueerd worden. Ook anderen met wie J. contacten onderhield, kwamen onder de tap. Sommigen gedurende enkele maanden. Enkele medeverdachten zouden, evenals J., tot september 1999 worden afgeluisterd.

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens het verloop van de laatste fase van het tactische onderzoek 061 en de problemen die zich in dit stadium hebben voorgedaan, beschreven.

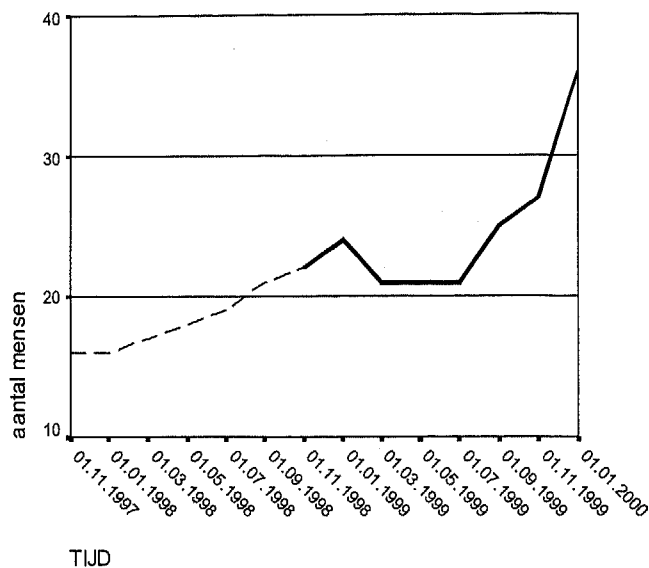
13.2 Samenstelling van het team

Het opsporingsteam werd vanaf november 1998 geleidelijk aan uitgebreid. Het aantal tactische rechercheurs nam toe van 7 naar 12 (oktober 1999), en zou vervolgens verder worden uitgebreid tot circa 20 (februari 2000). Deze uitbreiding was het gevolg van een uitdrukkelijk verzoek van het hoofd van het LRT om de formatie van het 060-team uit te breiden in verband met te verwachten aanhoudingen en verhoren.

Inmiddels was wel de gehele leiding van het team gewijzigd. Noordhoek aanvaardde in de zomer 1999 op eigen initiatief een andere functie. Als zaaksofficier werd hij opgevolgd door Sta, die enkele maanden daarvoor overigens al als tweede officier aan het onderzoek was toegevoegd. Enige tijd nadat Sta als zaaksofficier was benoemd werd Koelewijn als tweede officier van justitie aangewezen. In maart 1999 werd Crijns het nieuwe hoofd van het LRT. Hij volgde

Van Gemert op. In juli aanvaardde het hoofd van de CID van het LRT Van Slobbe een andere functie, hij werd opgevolgd door Brenninkmeijer. Ook in de dagelijkse leiding van het opsporingsteam was er sprake van een wijziging. In juni 1999 aanvaardde Entken een andere functie. Hij werd op 1 december 1999 opgevolgd door Mostert, die evenwel in september 2000 als gevolg van ziekte de functie weer neer moest leggen. Nadien is wederom een vacature blijven bestaan en vervulde een driemanschap (de tactisch, administratief en financieel coördinator) feitelijk de rol van teamchef. De teamsterkte vanaf november 1998 is weergegeven (met een dikke lijn) in figuur 2.

Figuur 2

13.3 Het verloop van het onderzoek

Naarmate de taps meer informatie opleverden over de mogelijke betrokkenheid van J. en zijn kompanen bij het organiseren van cocaïne transporten, deed de betrekkelijk geringe omvang van het LRT-team zich in negatieve zin gevoelen. Zoals uit figuur 2 is af te leiden, was er vooral in het eerste half jaar van 1999 onvoldoende mankracht om relevante informatie "uit te rechercheren". Het was, met andere woorden, nauwelijks mogelijk om de verkregen informatie te verdiepen door de inzet van andere methoden, zoals observatie of het horen van personen. Overigens speelde bij dit laatste ook mee dat men met het onderzoek nog niet naar buiten wilde treden. Het was door de veelheid van informatie nauwelijks meer mogelijk om verkregen tapgegevens te relateren aan drugstransporten. Een complicatie hierbij was dat er voortdurend diverse drugstrajecten tege-

lijkertijd liepen, zodat het moeilijk was te weten op welk transport een afgeluisterd gesprek betrekking had.

Naast taps werden er ook peilbakens gezet op auto's waarmee verdachten reden en werd geregeld het observatieteam ingezet om na te gaan waar en met wie J. en zijn medeverdachten contacten hadden. Ook werden in november 1998 de eerste strafrechtelijke financiële onderzoeken (SFO's) gestart tegen J. en enkele medeverdachten. Deze SFO's waren gericht op het in kaart brengen van bezittingen van onder meer J. (onroerend goed), en het traceren van gelden/bestedingen/stortingen waarvan de herkomst onduidelijk was. Deze SFO's zouden pas na de aanhouding van de verdachten in februari 2000 verder worden geactiveerd omdat de huiszoekingen in februari 2000 aanknopingspunten boden voor gericht financieel onderzoek. Uit de SFO's tegen J. en zijn echtgenote vloeiden twaalf rechtshulpverzoeken voort.⁵⁸¹

13.4 Resultaten

Uiteindelijk kristalliseerde het 061-onderzoek door toedoen van de taps en door de inbreng van externe onderzoeken en andere politiediensten – waarover hieronder meer – uit in acht deelonderzoeken. Zo vond in maart 1999 een eerste concrete actie plaats waarbij 3,5 kilo cocaïne in beslag werd genomen. De belangrijkste zaak, waarbij sprake was van de identificatie en inbeslagname van een forse partij cocaïne (1200 kilo), speelde echter in augustus 1999 en leidde uiteindelijk in februari 2000 tot de aanhouding van J. en een aantal medeverdachten. Deze zaak wordt in het zaakdossier als zaak 1 aangeduid. Wij zullen de acht zaken hieronder kort beschrijven, waarbij de volgorde van de nummering van het zaakdossier wordt aangehouden. Op één uitzondering na: teneinde het criminele netwerk rondom J. en diens eigen rol daarin te verhelderen, wordt met zaak 3 begonnen.

Voordat de zaken worden beschreven zij nogmaals benadrukt – zie hiervoor ook hoofdstuk 1 – dat de omstandigheid dat jegens bepaalde personen op enig moment verdenkingen hebben bestaan, dan wel dat zij als “onderzoekssubjecten” zijn aangemerkt, onverlet laat dat redelijkerwijze slechts gevolgtrekkingen over strafrechtelijke aansprakelijkheid kunnen worden verbonden aan de uitkomsten van strafrechtelijk onderzoek. In dit verband is het van belang er op te wijzen dat op 6 april 2001 de rechtbank Haarlem vonnis wees in de zaak J. Op vordering van het openbaar ministerie sprak de rechtbank J. vrij van de ten laste gelegde strafbare feiten (140 Sr; invoer harddrugs) met betrekking tot de periode 1-1-1993 tot 31-12-1994. De rechtbank veroordeelde J. wel voor deelname aan een criminele organisatie (over de periode 1-1-1997 tot 14-2-2000),

⁵⁸¹ Volgens de financiële rechercheurs zou tot dusverre (december 2000) zo'n 10 tot 12 miljoen gulden aan bestedingen (inclusief investeringen) door J. in de afgelopen jaren zichtbaar zijn te maken. In de uitvoering van het financiële onderzoek lopen de rechercheurs tegen tal van problemen aan die tijdvertragend werken, zoals rechtshulpverzoeken en vermeende schuilconstructies met rechtspersonen. Als gevolg van deze vertragingen loopt het financiële onderzoek qua timing uit de pas met het tactische onderzoek.

terwijl hij hiervan de bestuurder en leider was. Ook werd hij veroordeeld voor het in georganiseerd verband overtreden van de Opiumwet door mee te werken aan het internationale transport en opslag van aanzienlijke hoeveelheden cocaïne en hennep. Tenslotte werd hij veroordeeld voor het overtreden van de Wet op de Kansspelen.

J. werd door de rechtbank veroordeeld tot een gevangenisstraf van 12 jaar onvoorwaardelijk en 1 miljoen gulden boete. Hij heeft tegen dit vonnis hoger beroep aangetekend. De belangrijkste zaak, die ook van grote invloed op de strafmaat is geweest, betrof de betrokkenheid bij de invoer van 1200 kilo cocaïne.

In het onderstaande worden de resultaten van het 061-onderzoek weergegeven. Wij gaan concreet in op aard van de zaken, waarvan J. werd verdacht, omdat op deze wijze kan worden verduidelijkt waartoe precies de activiteiten om de onderste steen boven te krijgen hebben geleid.

Zaak 3

Zaak 3 is het zogeheten art. 140-verbaal, waarin de criminele organisatie rond J. wordt beschreven. Deze analyse is hoofdzakelijk gebaseerd op de inhoud van afgeluisterde telefoongesprekken, reisbewegingen van J. en zijn kompanen, en observaties van contacten die tussen verschillende personen plaatsvonden. Hieruit zou naar het oordeel van de verbalisanten naar voren zijn gekomen dat J. een leidinggevende rol speelde in het organiseren van cocaïne-transporten vanuit Colombia naar Nederland. Deze rol van J. zou eruit bestaan dat hij bemiddelde tussen Colombiaanse leveranciers en Nederlandse afnemers, die het transport naar West-Europa en de verdere distributie voor hun rekening namen. Als zodanig zou J. deel uitmaken van een "vennootschap" van bemiddelaars die tussen de Colombiaanse leveranciers en het distributienetwerk in zou zitten. De vennoten zouden onderling afspraken maken over het delen van de risico's, het verdelen en aansturen van eigen distributienetwerken. De verdachten die in het onderzoek naar J. via taps en observaties in beeld kwamen, zouden ook tot het distributienetwerk van J. behoren. Er werden drie groepjes geïdentificeerd rond twee Nederlanders (S. en L.) en een Zuid-Amerikaanse contactpersoon die gescheiden van elkaar werkten en die zich overigens ook zelfstandig, los van J., bezig hielden met de handel in drugs (cocaïne, XTC, hasj).

Zaak 1

Zoals gesteld is zaak 1 de belangrijkste zaak uit het gehele dossier omdat de aanhouding van J. en zijn medeverdachten hierop is gebaseerd. In een container die bestemd was voor een speciaal voor dit doel opgezet (fake-)bedrijf werd in 24 vaten met bevroren vruchtensap 1200 kilo cocaïne verborgen. In Italië werd na een tip van de Britse politie bijna alle cocaïne door de politie verwijderd. Men besloot de zending door te laten gaan, met nog maar enkele kilo's cocaïne, om het spoor verder te volgen. Dit spoor leidde naar de haven van Thessaloniki in Griekenland, een tussenstation naar de eindbestemming van een firma in Skopje, Macedonië. Uit observaties bleek dat de container vruchtensap daar pas na twee weken werd gelost. Normaliter pakt de douane niet opgehaalde containers al na drie dagen uit de koelcontainer, maar vanwege de politieke observatie besloot men af te wachten. Na twee weken werden de circa 160 vaten in een

koelwagen geladen door plaatselijk havenpersoneel, terwijl op dat moment enkele leden van de groep L. in Thessaloniki aanwezig waren. De Italiaanse politie bleek slordig werk geleverd te hebben. Zij hadden de vaten waar de cocaïne was uitgehaald, niet opnieuw gevuld. Na vier dagen omzwervingen kwam de koelwagen op 23 augustus 1999 in een loods in Wenen aan. Daar besloot de Oostenrijkse politie een eind te maken aan de gecontroleerde doorlevering. Bij de koelwagen in de loods werden in totaal negen personen aangehouden, onder wie drie leden van de groep L.

Volgens een van de rechercheurs, die vanaf de start aan het LRT-onderzoek tegen J. deelgenomen heeft, was de 1200 kilo-zaak en de betrokkenheid hierbij van J. een "toevalstreffer".⁵⁸² De Britse politie was ervan op de hoogte dat de Italiaanse autoriteiten een schip met een container cocaïne hadden ontdekt. Via de Britse liaison in Nederland werd ook het LRT van deze tip op de hoogte gesteld, omdat naar voren was gekomen dat er contacten bestonden tussen de eigenaar van de firma voor wie de container bestemd was en L. De Britten wisten in verband met een eerder verzoek van juni 1999 om rechtshulp (het observeren van L. tijdens diens bezoek aan Engeland) dat ook het LRT interesse had voor de zaak.

De belangrijkste reden dat het LRT op het spoor van J. werd gezet, was gelegen in het feit dat er zich ten aanzien van de financiering van het vervoer van de bewuste container problemen hadden voorgedaan. Via de afgeluisterde telefoongesprekken werd vernomen dat J. door L. over de bestaande problemen werd ingelicht. Uit observaties en reisbewegingen kon vervolgens door het LRT-team worden afgeleid dat J. persoonlijk de gerezen problemen onderzocht en oploste.

De overige zaken

Zaak 2 betreft een dossier van activiteiten waarin wordt gepoogd meer licht te werpen op de Colombiaanse contacten van J. en de inhoud van zijn bemiddelende activiteiten aldaar. Ook in dit onderzoek werd hoofdzakelijk op taps en observaties afgegaan. Een bijzonder incident was de moord op de Nederlander Van K. op 25 mei 1999 in Colombia. Deze zou in opdracht van J. naar Colombia zijn gestuurd. Maar over de portee hiervan en over de achtergronden en de toedracht van de moord is weinig bekend geworden in het onderzoek.

Zaak 4 betreft een beperkt onderzoek. Op basis van afgeluisterde telefoongesprekken werd eind juli 1999 duidelijk dat er circa 750 kilo hasj in een loods lag opgeslagen. Hoewel J. niet zelf bij deze zaak betrokken is, besloot men handelend op te treden en de partij in beslag te nemen.

Zaak 5 heeft betrekking op de rol van J. als feitelijk leidinggever van een organisatie die in een aantal steden een illegale stadslotto exploiteert. J. is mede-eigenaar van een Oostenrijks bedrijf, dat een legale status heeft in Oostenrijk en dat weddenschappen organiseert rond voetbalwedstrijden in Europa. In Nederland werd als het ware "meegelift" met deze lotto, doordat de wedlijsten van

⁵⁸² Het was een toevalstreffer, maar dit wil niet zeggen dat op basis van de lopende taps en observaties de container niet op eigen kracht getraceerd had kunnen worden. Dat zou een mogelijkheid geweest kunnen zijn.

het bedrijf gekopieerd werden en verspreid werden in een aantal grote steden in Nederland in illegale gokcircuits.

Het opsporingsonderzoek tegen J. is, zoals reeds werd gesteld in paragraaf 6.4, gestart op basis van onder meer een BVD-ambtsbericht, een CID-bericht en diverse MOT-meldingen, waaruit zou blijken dat J. betrokken was bij het Oostenrijkse bedrijf en in Nederland opbrengsten genoot uit illegale loterijen. Nader onderzoek naar de Oostenrijkse sporttotalisator – aanvankelijk aan de hand van gegevens van de Kamer van Koophandel in Oostenrijk, later door middel van beslaglegging op de bedrijfsinformatie van het bedrijf en verhoren van de Oostenrijkse mededirecteur – wees niet in de richting van de eerder uitgesproken vermoedens dat via de onderneming op grote schaal geld zou worden witgewassen en/of dat J. tientallen miljoenen gulden in de onderneming zou hebben zitten.

Zaak 6 heeft betrekking op een onderzoek dat door de Rotterdamse politie werd ingebracht. Naar aanleiding van een tip dat er vermoedelijk drugs werden gelost in een loods, werden door de Rotterdamse politie op 11 augustus 1999 50.000 XTC-pillen in beslaggenomen. Op basis van observatie en vingerafdrukken kon de betrokkenheid van een aantal medeverdachten van J. worden vastgesteld. J. had zelf met deze zaak niets van doen.

Zaak 7 is enigszins vergelijkbaar met de voorgaande zaak. Ook in deze zaak was er een tip dat er drugs zouden worden gelost; het bleek om 3,5 kilo cocaïne te gaan. Het betrof de eerste tastbare actie, in maart 1999, tegen personen die tot de kring van de medeverdachten van J. behoorden. Maar het onderzoek werd noch geïnitieerd, noch uitgevoerd door het LRT. Het is zelfstandig verricht door de FIOD. Proces-verbaal werd opgemaakt tegen een aantal medeverdachten van J. en J. zelf. De voor deze zaak opgemaakte processen-verbaal werden nadien integraal overgenomen in het LRT-zaaksdossier.

Zaak 8 ten slotte heeft betrekking op de vondst van ruim 500 kilo hasj in de woning van één van de op 15 februari 2000 aangehouden verdachten. De verdachte zou gekarakteriseerd kunnen worden als een medewerker van S.

13.5 De analyse van het parallel-proces-verbaal

Naast het onderzoek naar J. werd door het onderzoeksteam 96061 ook nader onderzoek verricht naar het zogenaamde parallel-proces-verbaal. In paragraaf 9.5 is uiteengezet dat dit door Van Stormbroek en Schouten opgemaakte proces-verbaal in juli 1998 het licht zag. Het document bevatte de beschrijving van negen parallel-importen. Later werd dit aantal teruggebracht tot acht. In dezelfde paragraaf is beschreven hoe een klein team – hoofdzakelijk bestaande uit medewerkers van de rijksrecherche – trachtte de in het genoemde proces-verbaal aangedragen parallel-importen in rechetactische zin van een steviger fundament te voorzien. Na bestudering van de voor het team toegankelijke gegevens bleek de onderbouwing van de parallel-transporten nog te zwak. Het onderzoeksteam had echter de stellige indruk dat er CID-matig meer informatie over de 22 betrokken containers en onderzoeken beschikbaar moest zijn. Om de her en der in het land aanwezige 00- en 01-informatie tactisch bruikbaar te maken was het team echter afhankelijk van de inzet van de CID-sectie van het LRT. Aangezien de tijd van Van Slobbe c.s. in januari 1999 volledig in beslag

werd genomen door het O61-onderzoek, hadden de teamleden in januari 1999 weinig concrete onderzoeksactiviteiten om handen. Op verzoek van Entken ondersteunden zij gedurende deze maand de tapkamer van het O61-onderzoek.

In een overleg dat plaatsvond op 27 januari 1999 – waarbij aanwezig waren Snijders, Noordhoek, Entken, een rijksrechercheur en een vertegenwoordiger van de CID van het LRT – werd de afspraak gemaakt dat de CID-LRT zou proberen de O1 informatie bij de aanleverende instanties om te zetten in tactisch bruikbare informatie. Het gebruik van de O0- informatie was problematischer. Er moest eerst nog nader overleg plaatsvinden om te zien op welke wijze deze informatie eventueel bruikbaar gemaakt kon worden.⁵⁸³

Noch de O0-informatie noch de O1-informatie is uiteindelijk bij de CID van het LRT beland. In een aantal gevallen had dat te maken met een weigering van de afzenders om de informatie te verstrekken. Zo weigerde de FIOD om ten behoeve van het LRT een proces-verbaal op te maken omdat de door de FIOD vergaarde informatie afkomstig was van andere informatiebronnen en de dienst niet kon instaan voor haar betrouwbaarheid. Ook vanuit de RCID van de regio Gooi en Vechtstreek kreeg het LRT nul op het rekest. De gevraagde gegevens konden niet in de vorm van een proces-verbaal worden aangeleverd, omdat hierin informatie aanwezig was die door Teeven als onbetrouwbaar was gekwalificeerd. Een andere CID, niet bekend welke, had aangegeven dat de gevraagde CID-formulieren, waaruit informatie gehaald moest worden voor een tactisch proces-verbaal, niet meer voorradig waren.⁵⁸⁴

Behalve de bovengenoemde redenen lag volgens diverse betrokkenen aan de gebrekkige informatievoorziening ook een zekere lankmoedigheid ten grondslag van de zijde van de CID van het LRT. In diverse interviews werd aangegeven dat de bereidheid van de CID-LRT om informatie bij andere RCID'en op te vragen niet al te groot was. In de volgende citaten zien we dit standpunt terug:

Van Brummen⁵⁸⁵:

“Voor Haarlem is het nog steeds een grote vraag waarom de CID-sectie van het LRT niet gericht op zoek gegaan is naar de onderliggende informatie van het parallel-pv.”

Schouten⁵⁸⁶:

“Wij hebben dat parallel-pv gemaakt en zoals iedereen weet, die binnen de CID werkt, moet je voor het verkrijgen van onderliggende informatie met de code O0 en O1 terug naar de bron. Wij hebben er alles aan gedaan om zo snel en concreet mogelijk aan te geven voor welke informatie men naar welke bron toe moest. Daar hebben we hele dagen aan gewerkt. Het verbaasde me dan ook dat wij later vanuit het

⁵⁸³ Journaal over containeronderzoek n.a.v. parallel-proces-verbaal (C1).

⁵⁸⁴ Journaal over containeronderzoek n.a.v. parallel-proces-verbaal (C1).

⁵⁸⁵ Interview H. van Brummen d.d. 2 februari 2001.

⁵⁸⁶ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

LRT te horen kregen dat wij niet meewerkten. Toen bleek dat de CID van het LRT, naar aanleiding van onze informatieoverzichten, een stapel informatierapporten (inclusief de 00 en 01 info's) op het bureau van het tactische team had gegooid. Het tactische team had dit geweigerd en gezegd dat dit niet de manier was om om te gaan met CID informatie. Vervolgens gebeurde er weer lange tijd niets.”

Van Stormbroek⁵⁸⁷:

“Wij zeiden, Peter Sniijders, ik en de anderen: “onze analyse is gebaseerd op allerlei bronnen, van zeer diverse CID-en. Wij kunnen jullie die informatie niet zo geven. Het is geen informatie van de CRI, de CRI moet er behoedzaam mee omgaan. Maar het is voor jullie wel goed mogelijk om die informatie her en der op te vragen”. Maar, zo is mijn indruk, het LRT was daar niet zo happig op. Zij wilden liever met grote stappen thuis zien te komen in plaats van bepaalde kwesties gedetailleerd uit te werken. Wij hebben ze heus wel aangegeven hoe zij de gegevens rond bepaalde mensen en rond bepaalde bronnen konden stapelen en op die manier een en ander konden uitzoeken, maar naar ons gevoel was dat toch eenrichtingsverkeer. Zij zagen er eigenlijk niet zo veel in. Het LRT had, denk ik, niet zoveel fiducia in de these van de parallel-importen. Zij wilden trouwens ook zagezegd schoon onderzoeken en dan kwamen die “vuiltjes uit Haarlem” niet zo van pas, noch het parallel-pv noch de NN-verklaringen. Wij zeggen ook niet dat wat in het parallel-pv staat dat de enige en absolute waarheid is. Het kan zeker ook een variant geweest zijn op de strategie die wij hebben beschreven. Maar wij hebben wel het idee dat er cocaïne bij deze handel was betrokken. Binnen onze eigen organisatie en breder binnen de politie en het openbaar ministerie voelden wij ons met de nek aangekeken, men zei regelmatig: “laat die zaak maar rusten, die hele IRT-affaire”, terwijl wij juist op het standpunt stonden dat het belangrijk was om uit te zoeken wat er precies was gebeurd, ook met het oog op de toekomst.”

Vanuit het LRT en het LBOM bezien had men een geheel andere kijk op de problematiek. Entken schetste de situatie als volgt⁵⁸⁸:

“Op een gegeven moment hebben wij onderzoekers daarop laten studeren om te zien of we een en ander tactisch konden maken. De rijksresearchers stelden de nodige vragen op, maar het was onduidelijk wie de beantwoording van die vragen op zich zou nemen. Peter Sniijders zei dat Van Slobbe het moest doen, maar deze kende de achterliggende informatie niet. Hij is daarvoor wel bij Paul Schouten geweest en bij De Wit, maar wij kregen niets. Op een gegeven moment zei Peter Sniij-

⁵⁸⁷ Interview A. van Stormbroek d.d. 23 januari 2001.

⁵⁸⁸ Interview P. Entken d.d. 16 januari 2001.

ders dat hij de achterliggende informatie had gegeven aan Van Slobbe, maar die ontkende dit. Hij had nooit wat gehad. En ikzelf heb die informatie ook nooit gezien. De situatie was op een gegeven moment enorm verward. De vraag: "hoe gaan we hier in godsnaam nu mee om?", is dan eigenlijk ook nooit beantwoord. Er ontstond "een soort van metaalmoetheid" rond deze hele kwestie."

Noordhoek wees op nog een ander probleem⁵⁸⁹:

"In de analyse van Schouten en Van Stormbroek werd in een aantal gevallen expliciet een link gelegd met de CID Kennemerland. Maar in antwoord op vragen van de rijksrecherche kwamen we helemaal niet uit bij de RCID Kennemerland, maar bij de FIOD, Gooi & Vechtstreek en Amsterdam. Dat deugt dus niet, was mijn indruk. Achteraf moet ik zeggen dat het werk van de rijksrecherche nutteloos werk is geweest, in de zin dat het geen onderbouwing heeft opgeleverd. Ik heb dat rijksrechercherapport aan allerlei mensen, die er qualitate qua iets mee te maken hadden, te lezen gegeven. Ik heb het ook zelf overhandigd aan Steenhuis. Mijn credo was: "lees, doe er maar wat mee". Bovendien heb ik de betrokkenen er op gewezen dat de stellingen in het parallel-pv totaal niet spoorden met de antwoorden op de vragen die naar aanleiding van het proces-verbaal waren gesteld door de rijksrecherche. Ik vond dat het college vooral met die constatering iets moest doen. Maar ik was op dat moment, we spreken nu over het vroege voorjaar 1999, het strijden moe. Bij mij was de rek er wel uit."

Tot slot laten we Van Slobbe over het parallel-proces-verbaal aan het woord. In de hoedanigheid van chef van de CID-sectie van het LRT was hij immers een sleutelfiguur bij de analyse van het onderliggende CID-materiaal. Uit de woorden van Van Slobbe kan in ieder geval worden opgemaakt dat de analyse van dit proces-verbaal geen hoge prioriteit had in het kader van het 060-onderzoek⁵⁹⁰:

"Eerlijk gezegd had het niet onze hoogste prioriteit om het proces-verbaal heel goed na te lopen. De tijd ontbrak en we hadden het gevoel te worden tegengewerkt door Snijders. Ik had ook niet de overtuiging dat het verhaal van de parallellen klopte. Het probleem met het parallel-pv was dat het een juridisch misbaksel was, een parallel-*verhaal*. Geen feiten, wel conclusies."

Het wederzijdse onbegrip over het toegankelijk maken van CID-informatie leidde tot een impasse. Het rapport, zoals opgemaakt door twee rijksrechercheurs op 24 maart 1999, eindigde dan ook met het advies om het team van de rijksrecherche terug te trekken in afwachting van de beslissingen die genomen moes-

⁵⁸⁹ Interview E. Noordhoek d.d. 31 januari 2001.

⁵⁹⁰ Telefonisch interview J. van Slobbe d.d. 4 mei 2001.

ten worden over de verstrekking van de CID-informatie. Dit advies werd opgevolgd en de onderzoeksactiviteiten werden gestaakt.

13.6 Problemen met toegang tot RCID-Kennemerland.

De in de vorige paragraaf beschreven problemen inzake de toegang tot relevant geachte CID-informatie in het kader van de onderbouwing van het parallelproces-verbaal stonden niet op zichzelf. Immers, in hoofdstuk 9 is in het kader van de bespreking van de discussies die ontstonden omtrent het gebruik van de verklaringen van de bedreigde getuige NN1 vastgesteld dat door het Haarlemse parket het gebruik van deze verklaringen gekoppeld werd aan de verstrekking van de door het LRT zo vurig gewenste CID-informatie door de registerbeheerder van het korps Kennemerland.

In hoofdstuk 12 is vervolgens geconstateerd dat het college van procureurs-generaal niet expliciet van een directe relatie tussen de NN-verklaringen en het verstrekken van CID-informatie uitging. Het college besliste uitsluitend dat de 00-informatie over/van de groei-informant bij het 060-onderzoek diende te worden betrokken.⁵⁹¹

Snijders interpreteerde dit besluit niettemin als een impliciete opdracht aan Noordhoek c.s. om de verklaringen uit het NN-GVO te gebruiken. In een schrijven aan zijn hoofdofficier stelde hij dat de CID-Kennemerland niet van zins was de 00-info prijs te geven.⁵⁹²

Was het volgens Snijders onontbeerlijk om gebruik te maken van de bedreigde getuigenverklaring teneinde de mogelijke dubbelrol van de informant aan te tonen, het LRT-team dacht hier anders over. Het team was van mening dat het op basis van de beschikbare gegevens (exclusief de bedreigde getuigenverklaring) wel gerechtvaardigd was om te concluderen dat deze informant van de RCID Kennemerland een dubbelrol had gespeeld.

13.6.1 Een ambtelijke aanwijzing en de weigering van Visser

Het verschil van inzicht over de toegang tot de informatie die zich bij de RCID van de regio Kennemerland bevond, bleef dus ook na de collegevergadering van 6 oktober 1998 voortduren. De slepende kwestie werd door een brief van de Commissie-Kalsbeek d.d. 24 februari 1999 nog urgenter. In deze brief verzocht de commissie aan de minister om geïnformeerd te worden over de uitkomsten van de post-Fort-onderzoeken. Op 13 april 1999 zond de minister aan de commissie het bericht dat het onderzoek gestaag vorderde. In de laatste zin van de brief verheelde hij evenwel niet dat er problemen waren: "daar waar spanningen optreden nemen de betrokken hoofdofficieren en korpschefs – en waar nodig het college – hun verantwoordelijkheid en treden met de betrokkenen in overleg om

⁵⁹¹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 6 oktober 1998 (A4).

⁵⁹² Ambtsbericht van J. Snijders d.d. 21 december 1998 aan H. van Brummen (D21).

de voortgang van het onderzoek te bevorderen".⁵⁹³ Met deze laatste zinsnede werd ongetwijfeld bedoeld op het conflict tussen het LRT/Landelijk Parket en "Haarlem" over het verkrijgen van de CID-informatie.

Op 24 maart 1999 vond overleg plaats tussen Van Daalen en de betrokken hoofdofficieren en officieren van justitie van de parketten Haarlem en het landelijk parket, waarin mede met het oog op de vraag van de Commissie-Kalsbeek de voortgang van enkele lopende onderzoeken (060, 062 en 063) werd besproken. In dit overleg onderschreven alle betrokkenen (nogmaals) dat de onderste steen boven diende te komen. Maar de aanwezige representanten van het Haarlemse parket (Van Brummen, Snijders en Van Straelen) lieten onmiddellijk daarop weten dat zij met betrekking tot de gevraagde CID-informatie negatief zouden adviseren aan de beheerder van het CID-register Kennemerland, korpschef Visser.⁵⁹⁴

Om de patstelling te doorbreken stelde Van Brummen het volgende voor: het college van procureurs-generaal zou enerzijds aan Holthuis de aanwijzing moeten geven om een formeel verzoek om CID-informatie in te dienen bij Visser en anderzijds aan Van Brummen de aanwijzing moeten geven om een positief advies met betrekking tot dat verzoek te verstrekken. De verantwoordelijkheid werd op deze manier bij het college gelegd. Visser zou het verzoek om CID-informatie vervolgens marginaal toetsen.

Het voorstel van Van Brummen werd door de overige aanwezigen aanvaard, maar daarmee was de discussie nog niet beslecht. Blijkens het verslag van de vergadering van 24 maart 1999 ontstond een Babylonische spraakverwarring tussen Noordhoek en Snijders over de vraag welke informatie nu precies bij Visser moest worden opgevraagd. Uiteindelijk werd afgesproken dat Noordhoek zou starten met een vraagstelling, gebaseerd op het parallel-proces-verbaal, beperkt tot verdachte J. Op basis van de verkregen antwoorden kon om vervolginformatie worden gevraagd, en zo verder.⁵⁹⁵

Conform het voorstel van Van Brummen liet Ficq op 6 april 1999 een formele aanwijzing uitgaan naar de twee hoofdofficieren in kwestie. Holthuis werd gesommeerd om een verzoek tot afgifte van de bedoelde CID-informatie te richten aan Visser; Van Brummen moest bevorderen dat Visser aan dit verzoek voldeed.⁵⁹⁶

Ficq schaarde zich achter het standpunt van het LRT dat er voldoende grond was om de benodigde CID-informatie vrij te geven. Hij beschouwde het,

⁵⁹³ Brief van de minister van justitie d.d. 13 april 1999 aan de voorzitter van de Tijdelijke Commissie Evaluatie Opsporingsmethoden (D25).

⁵⁹⁴ Vastgesteld beknopt verslag van het overleg d.d. 24 maart 1999 inzake enkele lopende onderzoeken (A 4).

⁵⁹⁵ Vastgesteld beknopt verslag van het overleg d.d. 24 maart 1999 inzake enkele lopende onderzoeken (A 4). Dit verslag geeft overigens ook in een ander opzicht een aardig inkijkje in de onderlinge verhoudingen. Zo vroeg (sic) en kreeg Van Daalen de toezegging van Snijders om de meerdere informatie waarover hij zei te beschikken door te spelen aan het LRT. Naar aanleiding van deze vraag werd volgens de notulen bevestigd dat Snijders in elk geval wezenlijke informatie zou doorspelen.

⁵⁹⁶ Brief van C. Ficq aan H. Holthuis en H. van Brummen d.d. 6 april 1999 (D25).

zoals hij in het interview aangaf, “als een teken van zwakte dat zowel Van Brummen als Holthuis het op een aanwijzing van het college hadden laten aankomen”. Zijns inziens was de situatie klip en klaar⁵⁹⁷;

“Hier is een juridisch technische discussie van gemaakt tussen Haarlem en het LBOM, maar er lagen hele andere dingen aan de controverse ten grondslag. Ik ben voorzitter geweest van de begeleidingscommissie van de CID'en in Nederland en als zodanig ken ik het métier goed. Haarlem heeft zich op een formeel standpunt gebaseerd dat geen stand kan houden. Een informant die de boel belazert, zoals in dit geval dubbelspel speelt, levert in civielrechtelijke zin een wanprestatie. De oudste wanprestatie ontbindt; hij heeft vervolgens geen enkel recht meer op bescherming. De argumenten van Haarlem om die CID-informatie niet te verstrekken waren dan ook gezocht.”

Overeenkomstig de aanwijzing zond Holthuis in april 1999 een verzoek aan korpschef Visser. Laatstgenoemde reageerde bijna een maand later.⁵⁹⁸ Hij begon zijn antwoord met de mededeling dat ook hij vond dat het van het grootste belang was dat het onderzoek 060 met voortvarendheid werd aangepakt. Voorts stelde hij “vanzelfsprekend bereid (te zijn) om medewerking te verlenen aan het onderzoek”. Op het verzoek van Holthuis antwoordde hij echter minder positief. In de eerste plaats weigerde hij de identiteit te onthullen van de informant met de codenaam Q. Het was een kwestie van niet willen en niet kunnen. Visser deelde mede dat hij op het standpunt stond dat door de RCID-Kennemerland geen mededelingen werden gedaan over de identiteit van informanten. Hij voegde hier aan toe dat hij ook niet de beschikking had over het informantendossier dat op de informant Q betrekking had. Hij concludeerde “derhalve niet in staat (te zijn) de door U gestelde vraag bevestigend te beantwoorden”.

Vervolgens stelde Visser evenmin in staat en bereid te zijn om verdere informatie over Q te verstrekken. Onder verwijzing naar de eerdere conclusies van het Fort-onderzoek wees Visser erop dat er binnen de RCID geen informantendossier over Q aanwezig was, noch een administratie van betalingen door de RCID aan deze informant.⁵⁹⁹ Wel waren er in het RCID-register gegevens opgenomen die door Q aan de CID waren verstrekt. Maar Visser stelde dat het verstrekken van deze inlichtingen alleen zou kunnen plaatsvinden als het LRT zijn vragen en bedoelingen exacter en specifiek zou formuleren. Hieraan voegde De Visser toe dat de gevraagde inlichtingen eigenlijk al bij het LRT bekend (zouden moeten) zijn.⁶⁰⁰

Naderhand zou blijken dat de opmerkingen van Visser hout sneden. Uit een door Don gemaakte vergelijking bleek dat in het CID-bestand Kennemerland

⁵⁹⁷ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁵⁹⁸ Brief van B. Visser d.d. 4 mei 1999 aan H. Holthuis.

⁵⁹⁹ Rapport Fort-team, hoofdstuk 3, paragraaf 3.4.

⁶⁰⁰ Brief van B. Visser d.d. 4 mei 1999 aan H. Holthuis.

dezelfde informatie aanwezig was als bij het LRT.⁶⁰¹ Van een meer gerichte vraagstelling vanuit het LRT is het nooit meer gekomen. De suggestie van Visser om eens te kijken in de “besmette” IRT-ordners zou uiteindelijk worden opgevolgd, maar weinig opleveren. De feitelijke beheerder van dit bestand, verschaft na de instelling van het coördinatieonderzoek in juni 1999 (zie hoofdstuk 15) duidelijkheid over de vraag of in de genoemde ordners relevante gegevens aanwezig waren. Pas in de loop van 2000 zou aan het LRT een kopie worden verstrekt van de ruim dertig IRT-ordners en volgens Don, die de ordners reeds daarvoor had doorgenomen in relatie tot de parallel-importen, bevatten deze nauwelijks bruikbare informatie over Q.⁶⁰²

Voor wat betreft de onthulling van de identiteit van Q bestaat tot op de dag van vandaag een patstelling. Naar het oordeel van de huidige CID-officier van justitie van het O60-onderzoek Don is het maar zeer de vraag of de identiteit onthuld mag worden. Immers, de overheid heeft strikte geheimhouding beloofd. De vraag is of hiervan kan worden afgeweken, ook als zou kunnen worden bewezen dat de informant zich niet aan de afspraken heeft gehouden en dubbelspel heeft gespeeld. Maar om dat laatste aan te kunnen tonen, moet eerst de identiteit van de informant bekend zijn.

Een aantal respondenten gaf tijdens het interview te kennen dat de discussie over de verstrekking van CID-informatie – in het bijzonder in relatie tot het gebruik van de NN-verklaringen – in hun ogen te ver was doorgeschooten. Zo typeerde Holthuis de gang van zaken als “een schimmige toestand met een erg hoog Kafka-gehalte”.⁶⁰³

13.7 Conclusie

De beschrijving in dit hoofdstuk van het verloop van het O61-onderzoek maakt duidelijk dat het onderzoek vanaf eind 1998 niet alleen in een stroomversnelling geraakte, maar ook steeds verder af kwam te staan van de wegen die in Haarlem en Amsterdam werden bewandeld. Het dunne draadje dat nog met Haarlem bestond in de vorm van de nadere analyse van het parallel-proces-verbaal werd definitief doorgeknipt toen bleek dat de verkrijging van de onderliggende CID-informatie voor de CID-sectie van het LRT minder vlot verliep dan was gehoopt. Hoewel, zoals te doen gebruikelijk, de diverse betrokkenen met de beschuldigende vinger naar de wederpartij wijzen om het uitblijven van concrete resultaten in dezen te verklaren, is één ding zonneklaar: zodra de informatie over mogelijke actuele strafbare feiten van J. bij het LRT binnenkwam, had het uitrechercheren van de informatie de hoogste prioriteit. De externe impulsen die op het onderzoek waren losgelaten, vielen vanaf dat moment definitief in onvruchtbare bodem. Het opsporingsonderzoek richtte zich primair op een (Haags) relatienetwerk van J. dat geen raakvlakken vertoonde met de hoofdrolspelers uit de IRT-affaire. In zekere zin vond een transformatie van het onderzoek plaats naar

⁶⁰¹ Mondelinge mededeling Don d.d. 30 januari 2001 aan één van de rapporteurs. De informatie bevond zich in het Fort-archief dat bij het LRT was opgeslagen.

⁶⁰² Mondelinge mededeling Don d.d. 30 januari 2001 aan één van de rapporteurs.

⁶⁰³ Interview H. Holthuis d.d. 17 januari 2001.

een “gewone” verdovende middelenzaak, waarin voor hypothesen omtrent “platte douaniers”, parallel-importen en dergelijke geen plaats meer was. Het enige cocaïnetransport waarop de politie concreet zicht kreeg, de 1200 kilo-zaak, deed zelfs geen enkele Nederlandse haven aan.

Niettegenstaande deze tactische omschakeling bleef het strategische doel van het onderzoek overeind, namelijk inzicht verwerven in de werkelijke gang van zaken in het IRT-tijdperk. De verwachting bestond onverkort dat J., indien hij strafrechtelijk werd vervolgd en veroordeeld voor actuele strafbare feiten, bereid zou zijn om te verklaren over de gebeurtenissen aan het eind van de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig. Dit was dan ook de reden waarom vanuit het landelijk parket en het LRT nog steeds werd aangedrongen op de verstrekking van CID-informatie door het regiokorps Kennemerland. De discussie dienaangaande bleef cirkelen rondom de vraag onder welke condities de bewuste informatie kon worden verstrekt. In zekere zin was sprake van een “catch-22”: het LRT wilde een bevestiging van het vermoeden dat de informant met de codenaam Q dezelfde persoon was als J. en vervolgens de informatie hebben die Q aan de RCID Kennemerland had verstrekt; om de door de overheid toegezegde geheimhouding te doorbreken moest echter eerst worden aangetoond dat Q zich niet aan de afspraken had gehouden en dubbelspel had gespeeld; maar om dat aan te kunnen tonen, moest eerst bevestigd worden dat J. dezelfde persoon als Q was. Zie daar de “catch”.

Noch het besluit van het college van procureurs-generaal van 6 oktober 1998 dat de 00-informatie van/over J. aan het LRT moest worden overgedragen, noch de latere aanwijzing van Ficq aan Van Brummen en Holthuis met dezelfde strekking kon deze impasse doorbreken. Evenmin leidde de meer directe betrokkenheid van het college van procureurs-generaal bij het verloop van het onderzoek in de persoon van Van Daalen tot een betere coördinatie en de afstemming van de activiteiten van de diverse partijen. De “slag om de informatie” duurde onverminderd voort.

Wat sturing en toezicht betreft is het verder opmerkelijk dat het college van procureurs-generaal klaarblijkelijk voetstoots akkoord ging met de transformatie van het 061-onderzoek. Immers, tijdens de presentaties in oktober 1998 stonden – ook in de beschouwing van Noordhoek – de parallel-importen aan het begin van de jaren negentig centraal. Een scenario waarin J. in beeld kwam als een sleutelfiguur in een Haags crimineel netwerk, dat niets van doen had met de gebeurtenissen in de IRT-affaire, was allesbehalve voorzien. Een dergelijk scenario kon overigens ook moeilijk worden voorzien. De taps en tips die de aanknopingspunten vormden voor de bewijsvoering in het 061-onderzoek onderstrepen het feit dat er in strafrechtelijke onderzoeken vaak veeleer sprake is van “gestuurd worden” door toevallige omstandigheden dan van “gericht sturen” door leidinggevendenden. Strafrechtelijke onderzoeken kennen een eigen dynamiek en worden als gevolg van het feit dat de inspanningen uiteindelijk juridisch vertaald moeten worden in een tenlastelegging – toegespitst op bewijsbaar geachte feiten – gekenmerkt door een reductie van de werkelijkheid. Het streven naar waarheidsvinding – het naar boven brengen van de “onderste steen” in de IRT-affaire – verdraagt zich slecht met deze intrinsieke beperking van strafrechtelijk onderzoek.

14 Het 063-onderzoek

14.1 Inleiding

Zoals beschreven is in hoofdstuk 12, ging het college van procureurs-generaal op 6 oktober 1998 akkoord met het voorstel nader strafrechtelijk onderzoek in te stellen naar de (voormalige) informant P. Dit onderzoek had de codering 063 meegekregen en werd ook door het LRT uitgevoerd.

In de overlegvergadering met de minister en de secretaris-generaal van 22 oktober 1998 lichtte Ficq toe dat, anders dan in de presentatie van 6 oktober 1998 was aangegeven, het de bedoeling was om de zaak tegen P. eerder in de operationele fase te brengen dan de zaak tegen J. Dit om operationele en bewijstechnische redenen, maar ook omdat in die zaak de publieke sympathie de publicitaire discussie over het gebruik van voormalig IRT-materiaal positief zou kunnen beïnvloeden.⁶⁰⁴

Als zaakofficier was Van der Burg van het landelijk parket aangewezen. Naar het oordeel van het college maakte hij te weinig haast met de aanvang van het onderzoek. In de notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal van 23 december 1998 wordt Van der Burg althans tot spoed gemaand bij de aanpak van onderzoek 063.⁶⁰⁵

Van der Burg zelf weerspreekt dat terughoudendheid hem bij de aanvang van het onderzoek parten speelde. In zijn optiek had de wat lange aanloop met de complexiteit van de zaak en de omvang van het dossier te maken⁶⁰⁶:

“In oktober 1998 is er een presentatie geweest bij het college. Toen zijn kennelijk afspraken gemaakt. Ik was daar niet bij aanwezig. Ik ben toen, of direct daarna, kennelijk aangewezen als zaakofficier. Het ging om een veronderstelde zaak, maar toch was ik al zaakofficier. Ik heb toen niet afgewacht welk materiaal ter beschikking kon worden gesteld, maar heb gekeken wat er aan onderzoeksmateriaal lag. Er lag veel materiaal, rijp en groen door elkaar. Mijn opvatting was dat ik voldoende ruimte moest krijgen om te bepalen of er sprake was van een zaak. Ik heb die ruimte dan ook genomen.”

In dit hoofdstuk zal worden toegelicht waartoe de inspanningen van Van der Burg c.s. hebben geleid. Eerst zal het plan van aanpak en het daaropvolgende advies van Van der Burg worden besproken. Vervolgens passeren de beraadsla-

⁶⁰⁴ Uit: Overzicht post-Fort-onderzoek opgesteld op basis van de schriftelijke gegevens aanwezig bij het college (B2).

⁶⁰⁵ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 23-12-1998 (B1).

⁶⁰⁶ Interview G. van de Burg d.d. 5 februari 2001.

ging en de besluitvorming in het college – en de reacties van Van der Burg en Sniijders daarop – de revue. Tot slot wordt stilgestaan bij de opening van het gerechtelijk vooronderzoek in deze zaak.

14.2 Het plan van aanpak en advies

Onder druk van het college van procureurs-generaal stelde Van der Burg op 13 januari 1999 een plan van aanpak ter beschikking van de hoofdofficier van het landelijk parket.⁶⁰⁷ Van der Burg stelde daarin een gefaseerde aanpak voor. Het stuk had uitsluitend betrekking op de eerste fase, waarvan de looptijd werd ingeschat op maximaal twee maanden. Deze periode achtte Van der Burg noodzakelijk om de strafvorderlijke haalbaarheid van de vervolging van een aantal als verdachten aangemerkte personen – onder wie P. – te beoordelen.

Fase 1 richtte zich met andere woorden op het in kaart brengen van de risicofactoren. Van der Burg wees in dit verband op drie cruciale elementen:

1. De verklaringen van Van T., afgelegd in 1998. Deze vormden de start van het onderzoek en waren zeer belastend voor de verdachten. Nader onderzoek naar risicofactoren in de sfeer van de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie en/of de rechtmatigheid van bewijs werd van groot belang geacht. Daarbij moest gedacht worden aan onderzoek naar de eventuele aanwezigheid en aard en inhoud van afspraken met Van T., de aanleiding tot het afleggen van de verklaringen, eventuele eerdere soortgelijke verklaringen en de veiligheidsrisico's voor Van T.
2. De "status" van de verdachten ten tijde van het plegen van de strafbare feiten in 1993. Een eerste bestudering van een gedeelte van het dossier liet volgens Van der Burg een groot aantal vragen open. Een nader onderzoek naar de positie van de verdachten achtte hij van groot belang, aangezien duidelijkheid geschapen moest worden in hoeverre zij bij de uitvoering van de strafbare feiten "onder regie" van de politie en/of het openbaar ministerie opereerden, dan wel dat er toezeggingen waren gedaan omtrent niet-vervolgning.
3. De overeenkomst die in 1994 was gesloten door de Staat met P. Vast moest komen te staan dat een vorm van "strafrechtelijke immuniteit" terzake van de door de informant eventueel gepleegde strafbare feiten geen deel uitmaakte van die overeenkomst.

Op 26 januari 1999 liet Van Daalen telefonisch weten akkoord te zijn met de voorgestelde fasering in het plan van aanpak. Bovendien maande hij Van der Burg nogmaals aan tot een voortvarende aanpak. Van der Burg van zijn kant gaf tijdens dit telefoongesprek aan reeds bezig te zijn met het derde onderdeel. Conform het voorstel in het plan van aanpak zou Sniijders het eerste onderdeel voor zijn rekening nemen in de vorm van het concipiëren van een zogenaamd "startverbaal". Over het tweede onderdeel maakte Van der Burg zich de meeste zorgen. Hij deed de toezegging de door hem gesignaleerde problemen systematisch op een rij te zetten.

⁶⁰⁷ Plan van aanpak 063, G. van de Burg d.d. 13 januari 1999 (D18).

Op 17 februari 1999 kreeg het 063-traject een vervolg in de vorm van een advies van Van der Burg aan het college van procureurs-generaal.⁶⁰⁸ Dit advies had in het bijzonder betrekking op het tweede, als meest problematische gekenschetste, onderdeel. Van der Burg kwam tot de slotsom dat de overheid er het beste aan zou doen om af te zien van vervolging van de verdachten. De toenmalige CID-officier Van der Veen bleek namelijk in tenminste vier van de zes XTC-transporten toestemming voor gecontroleerde doorlevering te hebben gegeven. Politie en justitie wisten daarenboven, dan wel hadden kunnen weten, dat P. deel uitmaakte van de criminele organisatie. Men wist ook van de betrokkenheid van andere verdachten, maar had destijds bewust nagelaten hen te vervolgen. Daarmee was volgens Van der Burg het recht op vervolging verspeeld. De kans op niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie achtte hij groot. Van der Burg's negatieve advies was echter niet absoluut, integendeel. In een begeleidend schrijven beklemtoonde hij dat het advies uitsluitend betrekking had op de verdachten die Van T. in zijn verklaringen had genoemd. Anders gezegd, Van der Burg verzette zich tegen het vooruitzicht van een te beperkt opgezet 063-onderzoek. Verbreding van de kring van verdachten tot de bij het XTC-traject betrokken overheidsfunctionarissen – beredeneerd vanuit het standpunt dat één of meer van hen in de uitoefening van hun functie strafrechtelijke grenzen zou(den) hebben overschreden – kon tot gevolg hebben dat er nog wel degelijk een recht tot vervolging bestond, maar dan óók jegens deze functionaris(sen).

Tijdens het interview lichtte Van der Burg dit standpunt als volgt toe⁶⁰⁹:

“Uiteindelijk geef ik in mijn stuk (het advies van 17 februari 1999, rapporteurs) aan dat ik morele problemen had met het vooruitzicht om een “smal” 063-onderzoek te starten, slechts gericht op de toenmalige verdachten. De overheid wist van vier van de zes transporten en had die laten doorgaan. Er hebben toen, blijkens de door mij geraadpleegde stukken, geen vervolgacties in hun richting plaatsgevonden, ondanks de bewijsbare betrokkenheid van een aantal personen. En ik vond het onjuist dat na zes jaar dit opeens weer zou worden opgepakt, zonder de verwijtbare rol van de overheid daarin te betrekken. Daarom heb ik tijdens de collegevergadering van 2 maart 1999 aangedrongen op een “breed” onderzoek, derhalve ook gericht op verwijtbare betrokkenheid van overheidsfunctionarissen.”

In het verlengde van zijn advies vroeg Van der Burg de aandacht van het college voor de benarde positie van Van T. in een streng Engels gevangenisregime. Gelet op zijn voorlopige bevindingen achtte hij het (mede) de verantwoordelijkheid van het openbaar ministerie verdere inspanningen te (doen) verrichten om de detentie van Van T. draaglijker te maken.

⁶⁰⁸ Advies onderzoek 063 van G. van de Burg d.d. 17 februari 1999 aan het college van procureurs-generaal (B1).

⁶⁰⁹ Interview G. van de Burg d.d. 5 februari 2001.

Tot slot leek het Van der Burg aanbevelingswaardig om te bestuderen of de door Van T. afgelegde verklaringen mogelijkheden boden voor de Staat der Nederlanden om in de richting van P. civielrechtelijke stappen te ondernemen in relatie tot de in 1994 met hem overeengekomen afkoopsom.

14.3 Beraadslaging en besluitvorming

Op 2 maart 1999 werd het plan van aanpak 063 en het daaraan gekoppelde advies van Van der Burg geagendeerd in de vergadering van het college van procureurs-generaal.⁶¹⁰ Van der Burg hield de aanwezigen tijdens zijn inleiding nogmaals voor dat zijns inziens de kans op niet-ontvankelijkheid geringer werd indien, naast de in het plan van aanpak genoemde verdachten, ook functionarissen van de overheid (politie / openbaar ministerie) in het onderzoek zouden worden betrokken. Aangezien de “knip” tussen overheidsfunctionarissen die veel en zij die minder wisten, niet duidelijk was aan te brengen, pleitte hij voor een grotere aanpak in een bredere context. Wel zou hij in dat geval een expliciete opdracht van het college willen ontvangen.⁶¹¹

Een procureur-generaal benadrukte dat bij het beantwoorden van de vraag of er nieuw onderzoek moest komen, de vraag naar de grond daarvan cruciaal was. Duidelijk moest zijn waarom er een nieuw onderzoek moest komen als alle feiten al eerder bekend waren en er destijds niet toe was besloten. Hij wees er op dat in het verleden het handelen van de betrokken officieren van justitie reeds was getoetst. Een van de onderdelen van het referentiekader was de vraag of er sprake was van eventueel door hen begane strafbare feiten. Die vraag was, zoals reeds is vermeld in hoofdstuk 2, negatief beantwoord door de “Equipe Ficq”, welk oordeel door de minister van Justitie was overgenomen. In de optiek van de procureur-generaal in kwestie diende, gegeven het oordeel van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, de verklaringen die de minister van Justitie had afgelegd in de Tweede Kamer en het feit dat er zijns inziens geen sprake was van nieuwe feiten, het boek gesloten te worden.⁶¹²

Deze opstelling stuitte her en der op onbegrip. In de optiek van een aantal direct betrokkenen stond het onderzoek uit 1996 van de “Equipe Ficq” een onbevanging oordeel over een eventueel vervolgonderzoek in de weg. Snijders verwoordde dit als volgt⁶¹³:

“Van der Burg is uiteindelijk vastgelopen bij het college, in het bijzonder op de persoon van Ficq. Ficq vond dat er geen sprake was van nieuwe feiten of omstandigheden. Maar Ficq kon dat helemaal niet be-

⁶¹⁰ Het onderwerp was eerder geagendeerd voor de vergadering van 24 februari 1999, maar toen aangehouden omdat het college van procureurs-generaal niet voltallig was.

⁶¹¹ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 2 maart 1999 (B1).

⁶¹² Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 2 maart 1999 (B1).

⁶¹³ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

oordelen. Het onderzoek dat was gedaan in het kader van de “Equipe Ficq” berustte uitsluitend op open bronnen. Ficq had het “besmette” IRT-dossier bijvoorbeeld nooit gezien. Daarnaast boden de vijf verklaringen van Van T. wel degelijk tal van nieuwe aanknopingspunten en inzichten. Ficq wilde daar niet aan, hij was natuurlijk ook met handen en voeten gebonden aan het onderzoek dat hij zelf had gedaan. De ruimte die Gerrit van der Burg claimde om in een strafrechtelijk onderzoek eventueel ook naar officieren van justitie te kunnen Rechercheren, kreeg hij niet.”

Ficq zelf had uiteraard een andere kijk op de kwestie⁶¹⁴:

“De mening dat ons onderzoek (van de “Equipe Ficq”, rapporteurs) mogelijk strafrechtelijk onderzoek in de weg heeft gestaan, deel ik niet. Ons baserend op drie bronnen hebben we ons de vraag gesteld wat redelijkerwijs van de betrokken officier van justitie verwacht mocht worden, gegeven de kennis die we toen bezaten. Dat deden we op basis van onderzoek van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, het Fort-onderzoek en een kort aanvullend eigen onderzoek. Het laatste hield een aantal indringende gesprekken met een aantal hoofdrolspelers in, ten aanzien van wier handelen vooraf een aantal onderzoeksvragen was geformuleerd op basis van de hiervoor bedoelde onderzoeken. De gesprekken die ik in het kader van het onderzoek van de “Equipe Ficq” heb gevoerd, hebben mij duidelijk gemaakt wat voor diepe wonden er waren geslagen. Een belangrijke taak van de “Equipe Ficq” was om het grote litteken dat er was binnen het openbaar ministerie netjes af te hechten. Let wel, dat is niet hetzelfde als het afdekken van strafbare feiten. Als daar concrete aanwijzingen voor waren geweest dan was nader strafrechtelijk onderzoek, ook naar de activiteiten van individuele officieren van justitie, zeker op zijn plaats geweest. Maar ook bijvoorbeeld in het 063-verhaal ontbrak een concrete verdenking om het onderzoek door te trekken naar een officier van justitie. De gesprekken die ik heb gevoerd in het kader van het onderzoek van de “Equipe Ficq”, hebben me duidelijk gemaakt hoe vergiftigend dit voor een organisatie kan werken.”

Hoewel hij in 1999 geen deel meer uitmaakte van het college van procureurs-generaal, had Docters van Leeuwen wel de totstandkoming van het rapport van de “Equipe Ficq” in 1996 van nabij meegemaakt. Tijdens het met hem gehouden interview gaf hij aan dat hij de zienswijze van Ficq op dit punt deelde⁶¹⁵:

“Ficq heeft met de kennis die hij toen bezat een gedegen onderzoek uitgevoerd en je zou nu kunnen zeggen, maar dat is dan achteraf met het inzicht van nu, dat hij wellicht op een aantal punten te voorzichtig

⁶¹⁴ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

⁶¹⁵ Interview A. Docters van Leeuwen d.d. 17 januari 2001.

is geweest. En ik weet dat bij een aantal mensen, onder wie bij Peter Sniijders, want die heeft het een aantal keren met mij over dat onderwerp gehad, dat bij die mensen het idee leefde dat het college ook niet door wilde pakken, dat het eigen leden “buiten schot” zou willen laten. Maar dat idee heeft nooit geleefd, niet bij mij, noch bij Gonsalves, noch bij René Ficq. Als er aanleiding toe was geweest, was een strafrechtelijke vervolging op zich denkbaar geweest, maar dan moest er wel een gegronde verdenking liggen en die was er op dat moment niet. Behalve met Sniijders heb ik over dit onderwerp ook indringend gesproken met Maarten van Traa, een maand voor z’n overlijden. Van Traa was op dit punt ook behoorlijk in zijn wiek geschoten. Hij vond dat bepaalde officieren van justitie met fluwelen handschoenen werden aangepakt. Ik heb daar stelling tegen genomen en gezegd dat ik individuen niet laat boeten voor organisatorische gebreken. Ik moest er ook rekening mee houden dat bij een aantal mensen zeer sterk het idee leefde van: “houdt het nou nooit op?”.

Bij het college was zeer sterk het idee aanwezig van: “we gaan geen mensen naar de slachtbank leiden”. Je moet wat dat betreft ook voor je mensen kunnen en willen gaan staan. Die overtuiging leefde bij mij en overigens ook bij Winnie Sorgdrager. Ze heeft dat standpunt ook voluit in de Kamer verdedigd.”

In de vergadering van het college van procureurs-generaal op 2 maart 1999 kregen Holthuis en Van der Burg uiteindelijk de opdracht mee om aan Sniijders voor te leggen of hij de analyse van Van der Burg deelde met betrekking tot het feitencomplex inzake verder onderzoek in de XTC-trajecten en om het college over de uitkomst daarvan te berichten.⁶¹⁶ Op een andere plaats in de notulen van deze vergadering wordt deze opdracht overigens nader gespecificeerd. Van der Burg moest bij Sniijders nagaan of deze zijn analyse deelde dat er geen sprake was van “nieuwe feiten” in de vorm van andere, tot dan toe onbekende transporten, van indicaties van parallel-transporten of van aanwijzingen dat P. criminele activiteiten had ontplooid waarvan de destijds betrokken officieren van justitie geen weet hadden en die zij dus ook niet voor hun rekening hadden genomen.⁶¹⁷

Inzake de (veronderstelde) bedreigingen van P. in de richting van Van T. was het college van mening dat het departement stappen diende te ondernemen om de Engelse autoriteiten te bewegen Van T. zijn straf in Nederland te laten uitzitten. Het openbaar ministerie zag het bovendien als zijn juridische plicht om P. terzake van de bedreigingen te vervolgen. Zoals Ficq het verwoordde⁶¹⁸:

⁶¹⁶ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 2 maart 1999 (B1)

⁶¹⁷ Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 2 maart 1999 (B1)

⁶¹⁸ Interview C. Ficq d.d. 29 januari 2001.

“Het beeld dat Van T. doelbewust zijn hoofd door de strop had gestoken, moest behoorlijk worden bijgesteld. Later kregen we informatie dat er sprake zou zijn geweest van dwang. Neem daarbij nog eens de figuur van P., die de kluit natuurlijk behoorlijk had belazerd. Wat het college betreft mocht elke strohalm, om hem alsnog strafrechtelijk te vervolgen, worden aangegrepen mits er natuurlijk concrete aanwijzingen waren.”

14.4 Het vervolg van het O63-onderzoek

Naar aanleiding van de besluitvorming in het college van procureurs-generaal op 2 maart 1999 hielden Van der Burg en Snijders op 18 maart 1999 spoedbeeraad. Snijders uitte tijdens deze bespreking zijn ongenoegen over de tot dan toe door Van der Burg gevolgde werkwijze en over de in de collegevergadering van 2 maart 1999 getrokken conclusie dat er geen sprake zou zijn van nieuwe feiten.

De wreveld van Snijders over de werkwijze van Van der Burg schuldte in het volgende⁶¹⁹:

“De afspraak was dat Gerrit van der Burg een tactisch dossier zou opbouwen. Analoog aan de voorgestelde, maar nooit ten uitvoer gebrachte werkwijze voor Amsterdam, die naar de moord op Van der Heiden en de XTC dumpingen zouden kijken, zou het dossier worden opgebouwd uit het materiaal dat op dat moment beschikbaar was en zou na deze eerste inventarisatie gezien worden wat Van der Burg nog nodig had uit het “besmette” IRT-dossier. Via mij zou hij ontbrekende informatie dan kunnen opvragen. Van der Burg heeft zich niet geheel aan die afspraken gehouden. Hij heeft bijvoorbeeld ook een blik geworpen op het Fort-dossier. Daarover ontstond een pittige woordenwisseling, maar de relatie met Van der Burg bleef werkbaar.”

Van der Burg had volgens Snijders dus getornd aan het uitgangspunt van een “onbesmette” start van het onderzoek, dat wil zeggen dat in eerste instantie alleen gebruik zou worden gemaakt van nieuw verkregen informatie, in het bijzonder de verklaringen van Van T. De consequentie van het feit dat hij delen van het Fort-archief had geraadpleegd, bracht volgens Snijders met zich dat deze stukken in het strafdossier moesten worden gevoegd. Indien het laatste niet wenselijk werd geacht, was in de ogen van Snijders de meest verregaande optie om Van der Burg door een andere zaakofficier te vervangen.⁶²⁰

In een uitvoerig ambtsbericht van 5 april 1999 van Snijders aan Van Brummen werd verreweg de meest aandacht besteed aan de onderbouwing van de stelling dat er wel degelijk sprake was van nieuwe feiten en dat derhalve aanvullend strafrechtelijk onderzoek dringend geboden was. De in 1998 afgelegde verklaringen van Van T. plaatsten in de optiek van Snijders ieder CID-rapport van P. in een ander perspectief. De betrokken informant zou een veel

⁶¹⁹ Interview J. Snijders d.d. 12 februari 2001.

⁶²⁰ Ambtsbericht J. Snijders d.d. 5 april 1999 aan H. van Brummen (D13).

grotere rol hebben gespeeld in de criminele organisatie dan tot dan toe was aangenomen en zou in zijn handelen veel verder zijn gegaan dan waarvoor toestemming was verleend door het openbaar ministerie. De meeste details daaromtrent waren pas recentelijk bekend geworden, zodat er wel degelijk nieuwe informatie was die een onderzoek naar de actieve rol van P. in de XTC-organisatie rechtvaardigde.⁶²¹

Snijders en Schouten achtten dus gegronde redenen aanwezig om het gerechtelijk vooronderzoek dat tegen P. en enkele medeverdachten was gevorderd mede te baseren op art. 140 Sr. (deelname aan een criminele organisatie). Hun wens werd echter niet vervuld. Op 5 maart 1999 werd op aanwijzing van Van Daalen door officier van justitie Smid van het landelijk parket een gerechtelijk vooronderzoek gevorderd tegen vier verdachten – onder wie P. – uitsluitend terzake van een verdenking van bedreiging van Van T. Haast was op dat moment geboden, aangezien de verjaringstermijn voor dit delict dreigde te verlopen. Tot ongenoegen van Schouten en Snijders werd in de haast echter de bodem weggeslagen onder de door hen uitgestippelde strategie. Snijders vatte de gang van zaken als volgt samen⁶²²:

“De dossiers van Van T. waren strategisch opgebouwd. De eerste verklaringen zijn vrij algemeen van aard, maar gaandeweg worden ze steeds specifieker. De strategie was om deze verklaringen gedoseerd in te brengen. Rick Smid heeft deze strategie uiteindelijk om zeep geholpen: hij, als vervanger van de met vakantie zijnde Noordhoek en bij afwezigheid van Gerrit van der Burg, opende bij de Haagse rechtbank een gerechtelijk vooronderzoek om verjaring van een eventuele zaak tegen P. te voorkomen. Het gerechtelijk vooronderzoek was uitsluitend gebaseerd op een geval van bedreiging van Van T. door P. Pogingen om in dat gerechtelijk vooronderzoek ook al te gaan zitten op een 140-constructie werden geblokkeerd door Van Daalen. Smid heeft bij de opening van het gerechtelijk vooronderzoek melding gemaakt van het bestaan van de vijf verklaringen van Van T. Door die informatie weg te geven viel de bodem weg onder mijn strategie, want de verdediging was toen ook onmiddellijk op de hoogte van het bestaan van meerdere verklaringen.”

Na de opening van het gerechtelijk vooronderzoek gebeurde er in 1999 niet veel meer in het 063-onderzoek.⁶²³ Eind november 1999 werd althans aan de Tweede Kamer meegedeeld dat er nog steeds strategische keuzen moesten worden gemaakt met betrekking tot de eventuele uitbreiding van het onderzoek (andere

⁶²¹ Rapportage van P. Schouten d.d. 7 mei 1999 aan J. Snijders (D13).

⁶²² Interview J. Snijders d.d. 15 februari 2001.

⁶²³ Snijders had zijn standpunt dat er wel degelijk sprake was van nieuwe feiten overigens nog wel vervat in een voortgangsrapportage aan het college van procureurs-generaal d.d. 4 mei 1999. Deze rapportage werd op dat moment inhoudelijk niet meer besproken. Het (naderende) rapport van de Commissie-Kalsbeek overschaduwde vanaf mei 1999 het gehele post-Fort-traject.

feiten en/of andere verdachten). De in de zomer van 1999 aangestelde coördinerend officieren van justitie Haverkate en Don zouden daartoe een deelplan opstellen.⁶²⁴ Dit deelplan werd in besloten overleg op 25 januari 2000 met de Tweede Kamer besproken.⁶²⁵

Niettegenstaande de stilstand die in 1999 optrad in het 063-onderzoek, bleven Snijders c.s. zich beijveren voor een verbetering van de detentiepositie van Van T. In de discussie naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Kalsbeek kwam dit element ook aan de orde. In het verlengde van deze discussie gaf het college van procureurs-generaal op 2 juli 1999 de opdracht aan Van Brummen om na te gaan welke informatie in het verleden vanuit Nederland aan de Engelse autoriteiten was verstrekt, op basis waarvan Van T. de "high risk"-status had gekregen en als vluchtgevaarlijk gold.⁶²⁶ Van Brummen droeg dit onderzoek op aan Snijders en Schouten. Beiden brachten in 1999 diverse bezoeken aan Engeland. Op enig moment werd door Engelse opsporingsambtenaren, werkzaam voor de Criminal Cases Review Commission (CCRC), contact gezocht met Snijders en Schouten. Het bleek dat het Engelse onderzoek zich richtte op dezelfde XTC-zaak, maar dan in relatie tot een veroordeelde medeverdachte van Van T.

Snijders en Schouten besloten de mogelijkheden van een revisieverzoek ten behoeve van Van T. nader te onderzoeken. De CCRC was reeds van zijn zaak op de hoogte via een brief van advocaat Korvinus. Op 17 februari 2000 vond in Birmingham overleg plaats met leden van deze commissie. Tijdens dit overleg werd door de CCRC een aantal concrete vragen geformuleerd, die men door Snijders en Schouten beantwoord wilde hebben. Dit om de mogelijkheden te onderzoeken of de zaak van Van T. voor revisie in aanmerking kwam.⁶²⁷

Op 29 februari 2000 rapporteerden Snijders en Schouten aan de CCRC. In de kern kwamen hun antwoorden er op neer dat Van T. een ondergeschikte rol had gespeeld in de criminele organisatie, dat de door hem uitgevoerde transporten volledig onder controle hadden gestaan van de Nederlandse opsporingsinstanties en dat Van T. al vrij snel, als gevolg van tegen hem gerichte bedreigingen, niet meer in de gelegenheid was om vrijwillig met deze transportactiviteiten te stoppen.

De CCRC zag in deze argumenten vooralsnog geen grond voor revisie van de zaak van Van T. De CCRC heeft althans tot de dag van vandaag nog geen stap in deze richting gezet.⁶²⁸ Aangezien ook een tweede – in september 1999 ingediend – verzoek in het kader van de Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen niet leidde tot de gewenste tenuitvoerlegging van de vrijheids-

⁶²⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26269, nr. 16 (eerste voortgangsrapportage integraal onderzoek, 29 november 1999).

⁶²⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26269, nr. 29 (tweede voortgangsrapportage integraal onderzoek, 31 mei 2000).

⁶²⁶ Brief J. de Wijkerslooth d.d. 2 juli 1999 aan H. van Brummen (D24).

⁶²⁷ Rapportage van J. Snijders en P. Schouten ten behoeve van de Criminal Cases Review Commission d.d. 29 februari 2000 (D24).

⁶²⁸ Opmerkelijk genoeg werd het revisieverzoek van zijn Engelse medeverdachte wel gehonoreerd. Deze is inmiddels weer op vrije voeten.

straf in Nederland, zit Van T. nog steeds in een Engelse penitentiaire inrichting.⁶²⁹

14.5 Conclusie

De gang van zaken in het 063-onderzoek legt wederom een fundamenteel verschil van inzicht bloot over de te voeren strategie. Ditmaal was er sprake van een controverse tussen Snijders en Van der Burg. Waar de eerstgenoemde hamerde op een "schone" start van het onderzoek, later eventueel aangevuld met materiaal uit "besmet verklaarde" dossiers, raadpleegde Van der Burg in het kader van zijn haalbaarheidsonderzoek reeds in een vroegtijdig stadium het Fort-dossier. Hoewel dit conflict binnen de perken bleef en geenszins leidde tot onwerkbare verhoudingen, is het wel illustratief voor de tekortkomingen in de onderlinge afstemming. Noch uit de stukken, noch uit de interviews is af te leiden in hoeverre de betrokkenen op voorhand duidelijke afspraken hebben gemaakt omtrent de strategie. Snijders en Van der Burg zaten wat dit betreft ook op verschillende golflengten. Van der Burg concentreerde zich op de haalbaarheid van een strafrechtelijk onderzoek en – in het verlengde daarvan – vervolging en berechting. Snijders was van deze haalbaarheid reeds overtuigd, richtte zich op de inkleding van het strafrechtelijk traject en was Van der Burg derhalve een paar stappen voor.

Een belangrijk element van de 063-zaak is de vraag naar de spanwijdte van het onderzoek. Snijders en Van der Burg zaten wat dit punt betreft wel op één lijn: het onderzoek moest breed worden opgezet, in de zin dat het oog gericht moest zijn op mogelijk verwijtbare betrokkenheid bij strafbare feiten van overheidsfunctionarissen, inclusief leden van het openbaar ministerie. Het college van procureurs-generaal had naar aanleiding van de presentatie van Snijders en Schouten op 6 oktober 1998 de deur naar een dergelijk breed opgezet onderzoek op een kier gezet, maar sloot deze deur in het voorjaar van 1999 weer toen zich naar het oordeel van het college geen nieuwe feiten hadden aangediend die de mogelijk verstrekkende aanpak van Snijders en Van der Burg rechtvaardigden.

De koerswijziging van het college werd door een aantal respondenten rechtstreeks in verband gebracht met het onderzoek van de "Equipe Ficq" uit 1996, waaruit onder andere naar voren was gekomen dat geen van de betrokken officieren zich in de IRT-periode schuldig had gemaakt aan strafbare feiten. Met name Ficq zou met handen en voeten gebonden zijn aan deze rapportage en zijn eigen onderzoekscommissie niet hebben willen desavoueren.

In de beeldvorming mag Ficq de schijn enigszins tegen gehad hebben, de causale relatie die gelegd is tussen het onderzoek van de "Equipe Ficq" en zijn opstelling in de 063-zaak getuigt niettemin van een eenzijdige interpretatie. Immers, had Ficq de betrokken officieren van justitie daadwerkelijk uit de wind willen zetten, dan had hij in oktober 1998 ook geen enkele opening in de richting van verbreding van het onderzoek geboden. Daar komt nog iets bij. In zijn hoedanigheid van waarnemend voorzitter van het college van procureurs-

⁶²⁹ Brief d.d. 24 augustus 1999 aan het college van procureurs-generaal (D24).

generaal wist Ficq als geen ander welke wonden de IRT-affaire binnen het openbaar ministerie had geslagen. Dat hij extra eisen stelde aan een onderzoek dat zich mogelijkerwijs ook zou richten op het handelen van de betrokken officieren van justitie, is vanuit dat licht bezien niet onbegrijpelijk. Noch uit de stukken, noch uit de interviews zijn aanwijzingen te destilleren dat Ficq of enig ander lid van het college van procureurs-generaal er toe genegen was om de strafrechtelijke vervolging van een lid van de eigen organisatie onder alle omstandigheden uit te sluiten. Wat wel duidelijk is, is dat verbreding van het onderzoek in de richting van officieren van justitie en/of andere overheidsfunctionarissen voor Ficq pas een aanvaardbare optie was op het moment dat er sprake was van een concrete verdenking. En daaraan ontbrak het in zijn ogen. Ook de verklaringen van Van T. boden in de optiek van Ficq daarvoor onvoldoende houvast.

De discussie tussen Snijders en Ficq in de 063-zaak vormt de zoveelste illustratie van het spanningsveld dat bestaat tussen bewijsvergaring in strafvorderlijke zin en waarheidsvinding in de brede zin van het woord. Het korset van het strafrechtelijke onderzoek sluit voor het blootleggen van de werkelijke gang van zaken in het IRT-tijdperk en van de rol van overheidsfunctionarissen daarin eenvoudigweg te nauw. Dit gegeven roept overigens wel de vraag op waarom het college van procureurs-generaal destijds geen gebruik heeft gemaakt van alternatieve instrumenten om de waarheid boven tafel te krijgen. Tegen de achtergrond van het feit dat een aantal hoofdrolspelers in de IRT-affaire – onder wie officier van justitie Van der Veen – uit het oogpunt van bronbescherming zichzelf een zwijgplicht had opgelegd die de waarheidsvinding aantoonbaar bemoeilijkte, was het, in het bijzonder met het oog op het XTC-traject, denkbaar geweest om de genoemde officier van justitie een dienstopdracht te geven om ten overstaan van enkele materiedeskundigen binnen het openbaar ministerie opheldering van zaken te verschaffen. Of deze alternatieve aanpak ook vruchten zou hebben afgeworpen, is ongewis, maar het feit dat het college van procureurs-generaal een dergelijke stap toen niet serieus heeft overwogen, moet worden aangemerkt als een gemiste kans.

15 De nasleep van het rapport van de Commissie-Kalsbeek

15.1 Inleiding

Dit rapport ving aan met een verwijzing naar het rapport van de Tijdelijke Commissie Evaluatie Opsporingsmethoden (TCEO) en eindigt eveneens bij het werk van deze commissie. Het laatste hoofdstuk staat namelijk in het teken van de gevolgen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek voor het verloop van de post-Fort-onderzoeken. Allereerst staan we stil bij de informatievoorziening die naar aanleiding van de (op handen zijnde) publicatie van het rapport plaatsvond in de richting van het ministerie van Justitie. Vervolgens wordt belicht op welke wijze de hoofdofficieren Holthuis, Van Brummen en Vrakking verantwoording moesten afleggen aan het college van procureurs-generaal. Het hoofdstuk eindigt met een korte beschrijving van de veranderingen die medio 1999 in de organisatie van het post-Fort-traject werden doorgevoerd.

Met nadruk wijzen we er nogmaals op dat het onderzoek van de Commissie-Kalsbeek zelf geen deel uit maakt van deze evaluatie. Het doel van het onderhavige onderzoek was het analyseren van het verloop van de opsporingsonderzoeken en de daarmee samenhangende factoren. De Commissie-Kalsbeek vormt in dat opzicht niet meer dan het vertrek- en eindpunt.

15.2 Informatieverstrekking aan het departement van Justitie

In de eindfase van het onderzoek van de Commissie-Kalsbeek werd ook een aantal personen, dat een sleutelrol had vervuld in het post-Fort-traject, gehoord. Ter voorbereiding van de publicatie vond op 17 maart 1999 overleg plaats tussen een aantal ambtenaren van het departement van Justitie en het openbaar ministerie, waarbij van de zijde van het departement werd gevraagd om meer duidelijkheid te geven over het verloop van de onderzoeken. De volgende vragen stonden daarbij centraal⁶³⁰:

- Wat is precies de onderzoekopdracht c.q. -doelstelling van het LRT-onderzoek naar aanleiding van de analyse van het Fort-materiaal?
- Is deze opdracht/doelstelling reeds bekend bij de TCEO?
- In hoeverre en met welke gevolgen interfereren de LRT-onderzoeken met andere opdrachten c.q. onderzoeken?
- Hoe wordt op de samenhang/interferentie gestuurd binnen het openbaar ministerie en met welke resultaten?

⁶³⁰ Kort verslag van het besprokene op het departement van Justitie inzake post-Fort d.d. 17 maart 1999 (C1).

Deze vragen verraden dat, ondanks de presentatie ten overstaan van de minister van Justitie op 6 oktober 1998, er kennelijk weinig bekend was op het departement over de achtergronden en het verloop van de onderzoeken in het kader van het post-Fort-traject. Dit gebrek aan kennis manifesteerde zich ook in een later stadium. Ter voorbereiding van het debat met de Tweede Kamer over het rapport van de Commissie-Kalsbeek stuurde de directeur-generaal rechtshandhaving van het ministerie van Justitie Dessens namelijk een faxbericht aan de voorzitter van het college met enkele "openstaande" vragen. Onder meer de volgende vragen werden gesteld⁶³¹:

- Waarom is De J. niet gehoord? Gebrek aan tastbare verdenking of andere redenen?
- Tegen hoeveel overheidsfunctionarissen bestaat er op dit moment een verdenking en wie zijn dat?
- Hoeveel verdenkingen worden nu tactisch onderzocht? In hoeverre vallen daar de vermeende corruptie en de liquidatie(s) onder? Kunnen we stellen dat O60 via het onderzoekssubject de parallel-importen onderzoekt? Zijn er aanwijzingen van welke aard ook die duiden op parallel-importen na 94?
- In welke zaken lopen de gerechtelijke vooronderzoeken?
- Zit er nog wel staatsgeheim op het Fort-dossier en is het niet zo dat het college dit in incidentele gevallen al heeft opgeheven?
- Wie heeft dat dossier precies besmet verklaard en hoe relevant is dit?
- Heeft K. zijn waarborg al betaald?
- Waarom is er niets voor de chauffeur in het XTC traject gedaan?

15.3 Informatieverstrekking aan het college

Het college van procureurs-generaal ontving op 18 mei 1999 achtereenvolgens de hoofdofficieren van Haarlem, het landelijk parket en Amsterdam en vroeg hen met betrekking tot het gehele post-Fort/post-IRT-complex in een ambtsbericht aan het college de volgende vragen te beantwoorden:

- Welke informatie is er door de officier van justitie van het eigen parket die door de TCEO is gehoord (respectievelijk Snijders, Noordhoek en Teeven) aan deze commissie gemeld?
- Wat voor problemen zien de betrokken officieren en wat moet er naar het oordeel van de betrokken officier(en) gebeuren om uit de ontstane impasse te geraken?
- Welk deel van de verstrekte informatie dient in de visie van de hoofdofficier door het college serieus genomen te worden?
- Wat voor problemen ziet de hoofdofficier en wat moet er naar zijn oordeel gebeuren om uit de ontstane impasse te geraken?

Het doel van deze exercitie was tweeledig. In de eerste plaats wilde het college kunnen anticiperen op de publicatie van het rapport van de Commissie-Kalsbeek. Men wilde voorkomen dat er een informatieachterstand van het college op de commissie en wellicht de minister zou ontstaan. In de tweede plaats

⁶³¹ Fax van S. Dessens d.d. 23 juni 1999 aan J. de Wijkerslooth (B2).

wilde het college meer achtergrondinformatie over de moeizame gang van zaken in het 060-onderzoek.⁶³²

De drie hoofdofficieren voldeden weliswaar aan de verplichting om een ambtsbericht op te stellen, maar over de inhoud daarvan was het college niet in alle gevallen tevreden. Zo werd op 1 juni vastgesteld dat alleen het ambtsbericht van Holthuis voldeed aan de vragen die op 18 mei aan de hoofdofficieren waren gesteld. De ambtsberichten van Haarlem en Amsterdam gingen naar het oordeel van het college geheel of gedeeltelijk langs de gestelde vragen heen. Aan van Brummen en Vrakking werd opgedragen een nieuw ambtsbericht te concipiëren waarin de gestelde vragen wel werden beantwoord. In de richting van Haarlem stelde het college bovendien twee aanvullende vragen. De eerste vraag had betrekking op de verwijzing van Van Brummen in diens eerste ambtsbericht naar een verzoek van het college en de minister van Justitie aan Sniijders om informatie te verzamelen over de IRT-periode. Het college wilde dienaangaande weten waaruit deze verzoeken bleken en of deze op schrift stonden. De tweede vraag was op welke wijze door Haarlem uitvoering was gegeven aan de opdracht van het college uit de IRT-stukken een dossier samen te stellen van onbesmet materiaal dat in het kader van het 060-onderzoek zou kunnen worden gebruikt.⁶³³

Op 14 juni 1999 stuurde Van Brummen een aangepaste versie van het ambtsbericht aan het college.⁶³⁴ Hij benadrukte daarin allereerst dat Sniijders op verzoek van het college en (ten dele) van de minister van Justitie onder zijn gezag bezig was geweest met het vergaren van informatie over de IRT-periode. Sniijders had daarbij, zo vervolgde Van Brummen, gebruik gemaakt van de IRT-dossiers, het RCID-register van de regiopolitie Kennemerland en van informatie voorhanden bij de rijksrecherche en de CRI waarover zij op basis van hun reguliere taakstelling beschikten. Tevens had Sniijders gebruik gemaakt van zich voordoende nieuwe informatiebronnen, zoals informanten.

Van Brummen riep verder in herinnering dat, naast een aantal individuele gesprekken met de verantwoordelijke portefeuillehouder, aan het voltallige college tweemaal over de voortgang was gerapporteerd. Verder wees hij op de deelname van Sniijders aan de klankbordgroep van het 060-onderzoek, die op verzoek van Haarlem was ingesteld. Van Brummen benadrukte dat Sniijders een rol had in de informatievergaring, facilitair ten behoeve van door het landelijk parket in te stellen of ingestelde opsporingsonderzoeken.

Analoog aan de presentatie van 6 oktober 1998 werd er door Van Brummen op gewezen dat er door Sniijders c.s. drie hoofddossiers waren gevormd, te weten:

⁶³² Vastgestelde notulen van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 18 mei 1999 (B2).

⁶³³ Vertrouwelijk deel van de besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 1 juni 1999 (B2).

⁶³⁴ Ambtsbericht H. van Brummen d.d. 14 juni 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2).

- het dossier "Rollaag";
- het XTC-dossier;
- en het corruptie-dossier.⁶³⁵

In een groot aantal bijlagen werden deze dossiers nader toegelicht.

Holthuis richtte zich in zijn ambtsbericht allereerst op de opdracht en doelstelling die aan het 060-onderzoek ten grondslag lagen.⁶³⁶ Vervolgens schetste hij de belangrijkste ontwikkelingen in de deelonderzoeken 061, 062 en 063, waarna hij er toe overging de belangrijkste knelpunten te benoemen die zich in de loop der jaren hadden voorgedaan. In de visie van Holthuis betrof het de volgende problemen:

- De status van het Fort-materiaal ofwel het feit dat het Fort-onderzoek een "fact-finding" onderzoek was geweest, met als gevolg dat het Fort-rapport in strafrechtelijke en strafvorderlijke zin voor een belangrijk deel onbruikbaar was;
- Verschillende onderzoeksactiviteiten ("sporen") naast die van het LRT/landelijk parket;
- De discussie tussen het landelijk parket en het parket Haarlem over de verklaringen van de twee bedreigde getuigen;
- Toegezegde informatie was nog steeds niet ter beschikking gekomen van het LRT/landelijk parket; in het bijzonder werd hier bedoeld op de bruikbare informatie uit het zogenaamde "besmette" IRT-dossier;
- De moeilijkheidsgraad van het onderzoek of, in de woorden van Holthuis: "aan analyses en scenario's geen gebrek, maar aan harde tactisch/operationele gegevens over het verleden des te meer".

Vrakking ging in zijn – overigens nauwelijks bijgestelde – ambtsbericht⁶³⁷ uitgebreid in op het door Amsterdam gepercipieerde gebrek aan medewerking van de parketten te Alkmaar en Haarlem bij het ter beschikking stellen van beschikbare informatie ten behoeve van het XTC-onderzoek en het onderzoek naar de liquidatie van Van der Heiden. Het parket Amsterdam had, na overleg met het regiokorps Amsterdam-Amstelland, er om deze reden van af gezien deze onderzoeken daadwerkelijk aan te vatten.

Op 15 juni 1999 – vijf dagen dus na het verschijnen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek – werd naar aanleiding van de drie ambtsberichten in een vergadering van het college van procureurs-generaal de moeizame onderlinge samenwerking besproken. De drie betrokken hoofdofficieren waren bij de bespreking van dit agendapunt aanwezig.⁶³⁸ Het college stelde blijkens de notulen

⁶³⁵ Onder deze noemer waren 21 onderwerpen gerubriceerd.

⁶³⁶ Ambtsbericht H. Holthuis d.d. 26 mei 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2).

⁶³⁷ Ambtsbericht J. Vrakking d.d. 10 juni 1999 aan het college van procureurs-generaal (B2).

⁶³⁸ Vertrouwelijk deel van de besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 15 juni 1999 (B2).

van deze vergadering allereerst vast dat de stoeve samenwerking tussen de drie parketten in het post-Fort-traject tegenover de politiek niet meer viel weg te poetsen. Gevraagd naar hun appreciatie van waar het mis was gegaan in de samenwerking tussen de drie parketten droegen de drie hoofdofficieren diverse argumenten aan:

- Vrakking wees op de nasleep van de IRT-affaire en op het daarmee samenhangende feit dat er nog steeds een groot onderling wantrouwen was;
- Holthuis bracht naar voren dat de grote kennisvoorsprong van Haarlem op het LRT fnuikend was geweest voor de samenwerking; de gepleegde analyses waren op zichzelf knap, maar waren ondoorzichtig voor het LRT dat de onderliggende informatie niet had; toen het LRT vervolgens steeds vaker het verwijt kreeg "jullie doen niets" ontstond een steeds grotere verwijdering;
- Van Brummen beaamde dat er weliswaar een kennisverschil was geweest maar dat Haarlem steeds zoveel mogelijk openheid had betracht; bij de waardering van de feiten had voor hem altijd sterk het onderscheid tussen harde en zachte informatie gegolden; ook had volgens hem een rol gespeeld dat Sniijders hele goede analisten aan zijn zijde had; Haarlem had verder de indruk gekregen dat Amsterdam geen zin had in de zaak Van der Heiden; toen Alkmaar op het punt stond het dossier te vernietigen had Haarlem besloten om de bijbehorende informatie onder te brengen in het onderzoek naar U.

15.4 De gevolgen van de bevindingen voor het onderzoek

Het (vijfde hoofdstuk van het) rapport van de Commissie-Kalsbeek dat op 9 juni 1999 verscheen, veroorzaakte zowel binnen als buiten het openbaar ministerie grote commotie. Het rapport leidde ook snel tot concrete actie vanuit het college van procureurs-generaal. Reeds tijdens de collegevergadering van 15 juni 1999 werd het voorstel besproken om een aparte zaaksofficier, bijgestaan door een aparte CID-officier, onder directe leiding van het college met het onderzoek te belasten. Een rol voor de hoofdofficieren was in dit scenario niet meer weggelegd. De politiek zou, aldus de notulen, geen vertrouwen in hun vermogen tot samenwerken (meer) hebben. Van de zijde van de hoofdofficieren werd gewezen op het feit dat aanvaarding van het voorstel hun gezag ernstig zou ondermijnen. Zij wezen er bovendien op dat met een louter strafvorderlijke aanpak niet alles boven water zou komen. Vrakking pleitte in dit verband voor een "waarheidscommissie", maar het college verwachtte hier niets van.

Het college liet zich door de bezwaren van de drie hoofdofficieren niet vermurwen. Op 18 juni 1999 kwam in de collegevergadering het voorstel ter tafel tot benoeming van Haverkate als coördinerend officier van het gehele post-IRT-onderzoek en van Don als coördinerend CID-officier.⁶³⁹ Sniijders, zo luiden de instructies van het college, diende onmiddellijk zijn werkzaamheden over te

⁶³⁹ Besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 18 juni 1999.

dragen aan deze nieuwe CID-officier. Daarnaast deden de hoofdofficieren de toezegging om alle aanwezige CID-informatie aan Don over te dragen.

Het college en de aanwezige hoofdofficieren waren het er over eens dat een "frisse ploeg" zich met het post-Fort-traject moest belasten. Zoals reeds is aangestipt in hoofdstuk 13, trok Noordhoek zich kort na de publicatie van het rapport van de Commissie-Kalsbeek uit eigen beweging terug als zaakofficier en werd in die hoedanigheid vervangen door Sta. Van der Burg had reeds enkele maanden daarvoor een andere functie binnen het openbaar ministerie aanvaard.

Voor een aantal hoofdrolspelers kwam de besluitvorming van het college als een koude douche. Achtereenvolgens Schouten en Sniijders gaven in het interview blijk van hun teleurstelling over het feit dat zij hun activiteiten moesten staken.

Schouten⁶⁴⁰:

"De consternatie na de rapportage Kalsbeek kwam bij mij en bij de anderen als een ontzettend koude douche. Zij hebben het allemaal geweten en ook hebben ze altijd hun instemming betuigd. (...) De dag na Kalsbeek kregen wij de opdracht om te stoppen met onze werkzaamheden. Dit shockeerde ons omdat Korthals de Tweede Kamer had toegezegd dat de deskundigen die hadden gezorgd voor de kennis met betrekking tot de parallel-importen bij het onderzoek betrokken zouden blijven. Het onderzoek werd vervolgens geheel bij het LRT neergelegd en wij werden erbuiten gehouden. Wij zijn nooit gevraagd de minister of procureur generaal De Wijkerslooth uitvoerig voor te lichten."

Sniijders⁶⁴¹:

"Wat mij ronduit heeft verbijsterd betreft het feit dat het college ons na het verschijnen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek als een baksteen heeft laten vallen. Eigenlijk heeft men sindsdien niets anders gedaan dan te trachten om onze hypothesen te weerleggen. Het probleem moest worden weggedefinieerd. Het college deed het ook voorkomen alsof men van niets wist. Alle procureurs-generaal waren echter uitstekend geïnformeerd."

Een ander besluit van het college betrof het formeren van een begeleidingsteam rondom coördinerend officier van justitie Haverkate. Dit begeleidingsteam, bestaande uit Van Daalen, Steenhuis, Holthuis, Van Brummen, Vrakking en Van

⁶⁴⁰ Interview P. Schouten d.d. 9 februari 2001.

⁶⁴¹ Interview J. Sniijders d.d. 12 februari 2001.

Gend, werd ook een voortrekkersrol toebedeeld bij het uitpraten van onderlinge onenigheden tussen de betrokken officieren van justitie.⁶⁴²

Het laatste besluit dat in het kader van deze evaluatie van belang is, betrof het afbouwen van de gesprekken die Teeven voerde met K. Vrakking deelde op 18 juni 1999 mee dat er nog één gesprek zou plaatsvinden, tenzij de coördinerend officier van justitie anders wilde. Het college ging met dit voorstel akkoord.⁶⁴³ Overigens liet Teeven pas op 15 september 1999, in uitdrukkelijke opdracht van de voorzitter van het college van procureurs-generaal, aan de advocaat van K. weten dat de gesprekken met K. van de zijde van het parket te Amsterdam met onmiddellijke ingang werden beëindigd en dat de gesloten overeenkomst zou worden gerespecteerd.⁶⁴⁴

15.5 Conclusie

De vragen die in het voorjaar van 1999 vanuit het ministerie van Justitie werden opgeworpen, verraden dat ten tijde van de publicatie van het rapport van de Commissie-Kalsbeek de kennis over de actuele stand van zaken in de post-Fort-onderzoeken gering was. In het eerste deel van dit rapport hebben we reeds vastgesteld dat het departement van Justitie in de jaren 1996-1997 onvoldoende was toegerust om de verwickelingen van complexe onderzoeken als de onderhavige goed te kunnen volgen en plaatsen. De situatie in 1999 bleek in dit opzicht nog nauwelijks ten goede gekeerd. Binnen het departement bestond onvoldoende inzicht in de actuele stand van zaken en de politieke gevoeligheid daarvan. Ook het college van procureurs-generaal kampte in het voorjaar van 1999 met een kennisachterstand.

In het licht van de presentaties die op 6 oktober 1998 waren gehouden ten overstaan van de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal doet de bovenstaande constatering vreemd aan. Noch het college noch de minister kon zich immers verschuilen achter het argument niet op hoofdlijnen te zijn geïnformeerd. De kritiek die na het verschijnen van het rapport van de Commissie-Kalsbeek op de hoofden van Sniijders c.s. neerdaalde, was dan ook te sterk aangezet.

De gebrekkige informatiepositie van het college en de minister houdt zeker ook verband de vorm waarin de overdracht van informatie plaatsvond. In alle overlegorganen waarin over de voortgang van de post-Fort-onderzoeken werd gesproken vond de kennisoverdracht namelijk veelal plaats aan de hand van "presentaties", die visueel werden ondersteund door veel en op het oog indrukwekkend beeldmateriaal. Voortgangsrapportages speelden in dit geheel een bescheiden rol. Het "bombardement" aan dia's, overheadsheets et cetera, waarop overigens in de regel niet de status van de geprojecteerde gegevens – hypothesen of bewijsbaar geachte feiten? – werd vermeld, leidde er toe dat de informatie-

⁶⁴² Besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 18 juni 1999.

⁶⁴³ Besluitenlijst van de vergadering van het college van procureurs-generaal d.d. 18 juni 1999 (B2).

⁶⁴⁴ Ambtsbericht van F. Teeven d.d. 25 september 1999 aan J. Vrakking (B4).

overdracht niet het karakter had van kritische, professionele reflectie of van informed consent van de hiërarchieke toezichhouders maar van éénrichtingsverkeer.

De visies van de drie betrokken hoofdofficieren over het verloop van het post-Fort-traject vertonen enige belangrijke overeenkomsten. Deze hebben betrekking op het feit dat in complexe onderzoeken als de onderhavige, waaraan veel personen en instanties met uiteenlopende belangen deelnemen, een heldere doelstelling, een goede structuur en voldoende managementaandacht belangrijke randvoorwaarden zijn. Naast overeenkomsten manifesteren zich ook accentverschillen. Gezien de – in hoofdstuk 2 beknopt beschreven – sporen die de IRT-affaire in de Randstad, en in het bijzonder in Amsterdam, heeft nagelaten wekt het nauwelijks verbazing dat Vrakking in zijn ambtsbericht de nasleep van deze affaire en het institutionele wantrouwen dat die affaire tot gevolg heeft gehad benadrukte. Zijn pleidooi voor een – niet strafrechtelijk georiënteerde – “waarheidscommissie” moet ook in die context worden gezien. Strafrechtelijke vervolging en veroordeling van de hoofdrolspelers waren in het Amsterdamse perspectief ondergeschikt geraakt aan de *drive* om de “onderste steen boven te krijgen”.

Het contrast met de visie van Holthuis is in dit opzicht groot. Gegeven de opdracht tot het instellen van een strafrechtelijk onderzoek die in 1996 aan het LBOM en het LRT was verstrekt, was Holthuis begrijpelijkerwijs gepreoccupeerd met vragen die primair betrekking hadden op de bewijsgaring. Deze insteek wordt weerspiegeld in zijn ambtsbericht van mei 1999, waarin hij behalve voor de hierboven reeds genoemde aspecten van managementtechnische en organisatorische aard vooral aandacht vroeg voor het probleem van het niet kunnen ontsluiten van relevante informatie. In dat kader stond hij uitgebreid stil bij de status van het Fort-onderzoek. Het feit dat de rijksrecherche een feitenonderzoek had verricht en dat aan de geïnterviewden de toezegging was gedaan dat zij strafrechtelijk gevrijwaard waren voor hetgeen zij hadden verklaard, vormde een ernstige belemmering voor de start van het 060-onderzoek.

De aanstelling van Haverkate als coördinerend officier van justitie met een rechtstreekse lijn naar het college indiceert dat het college van procureurs-generaal reeds in het voorjaar van 1999 lering trok uit de gebeurtenissen van de jaren daarvoor en opteerde voor een versterkte regierol. Of deze nieuwe organisatievorm inderdaad de effecten sorteerde waarop was gehoopt, valt buiten het bestek van deze evaluatie. Pas in een eventueel vervolgonderzoek kan deze vraag afdoende worden beantwoord.

Conclusie deel II

De beschrijving in de afgelopen zeven hoofdstukken van de loop der gebeurtenissen in de periode november 1997 - juni 1999 maakt duidelijk dat het strategische doel, inzicht verschaffen in de werkelijke gang van zaken in de IRT-periode, binnen de diverse sporen nog steeds gedeeld werd, maar dat de opvattingen over de wijze waarop deze doelstelling kon worden gerealiseerd steeds sterker uiteen liepen. In hoofdstuk 11 is, voortbordurend op de metafoor van Docters van Leeuwen dat "de gehele olifant in beeld moest worden gebracht", vastgesteld dat het 060-team hard aan de achterpoten trok, Snijders c.s. aan de voorpoten hingen en Teeven een ruk gaf aan de slurf.

De essentie van de strijdigheid in opvattingen is gelegen in het verschil tussen een zoektocht naar de waarheid in de brede zin van het woord aan de ene kant en bewijsgaring in het kader van een strafrechtelijk onderzoek aan de andere kant. Het doen van strafrechtelijk onderzoek impliceert onvermijdelijk een reductie van de werkelijkheid. Er dient uiteindelijk een trechtering plaats te vinden met betrekking tot de strafbare feiten die ten laste kunnen worden gelegd, de periode waarover die feiten zich uitstrekken en de personen die voor strafrechtelijke vervolging in aanmerking komen. Wanneer eenmaal begonnen wordt met een strafrechtelijk onderzoek naar concrete verdenkingen ontwikkelt zich onvermijdelijk een eigen dynamiek in dat proces. Dat wil zeggen dat de loop der gebeurtenissen bepaald gaat worden door allerlei omstandigheden en overwegingen die binnen de gegeven context van het lopende onderzoek relevant zijn. Zo ging het ook in het 060-onderzoek van het LRT naar onder meer de "Taartman", De J. en J. Het was op voorhand niet te voorzien en uiteraard ook niet beoogd dat het onderzoek naar J. verbanden zou blootleggen tussen hem met Haagse drugsgroepen, Belgische voetballers en een Oostenrijks wedkantoor. Maar gezien de eigen dynamiek van het onderzoek, waarin bepaalde berichten - van CID-matige aard en informatie afkomstig van de BVD - en bronnen het onderzoek "stuurd", waarin taps en observaties op een gegeven moment de meest voor de hand liggende "breekijzers" waren voor de bewijsgaring, en waarin uiteindelijk de taps en enkele tips beslissende aanknopingspunten voor de strafrechtelijk bewijsvoering opleverden, getuigt het eindresultaat niet van "gebrek aan inzicht" of gebrek aan sturing bij de leiding van het 060-onderzoek, maar veeleer van "gestuurd worden".

Een aantal hoofdrolspelers was en is de mening toegedaan dat het anders had gekund en anders had gemoeten. Zij waren veel sterker gericht op waarheidsvinding met behulp van allerlei (al dan niet strafrechtelijke) middelen dan op bewijsgaring. Zij gebruikten soms directe methoden om tot waarheidsvinding te komen, die niet primair of soms zelfs in het geheel niet waren bedoeld om ten dienste te staan van de strafrechtelijke opsporing. De meest directe weg werd in dat verband bewandeld door Teeven met zijn pre-deal met K.

Ook Snijders heeft gepoogd om langs meer directe wegen informatie te verzamelen. Eén van zijn methoden was om in het buitenland te gaan praten met personen die ingewijde waren in de internationale drugshandel. De langs deze directe weg verzamelde informatie had hoofdzakelijk betrekking op de IRT-periode. Had het door Snijders geïnitieerde "Schilderstraject" een CID-matige

inslag, het door "Haarlem" gevorderde NN-GVO had primair tot doel operationeel bruikbare bouwstenen voor strafrechtelijk onderzoek aan te dragen. De bedreigde getuigen legden verklaringen af over cocaïnetransporten in de IRT-periode, de rol hierbij van (vermeende) groei-informanten en de medewerking van Nederlandse overheidsfunctionarissen. De kracht van deze getuigenissen was tevens hun zwakte. Want juist omdat de verklaringen betrekking hadden op de periode waarop het opsporingsonderzoek tegen J. geen betrekking had, werd hun gebruikswaarde door de beide betrokken officieren van justitie fundamenteel verschillend ingeschat. Bovendien zouden de verklaringen, volgens Noordhoek althans, te weinig concrete verdenkingen over strafbare feiten bevatten. In deze onenigheid over het al of niet gebruiken van de NN-verklaringen in het 060-onderzoek komt het uiteen lopen van bewijsgaring en waarheidsvinding in de brede zin van het woord heel manifest naar voren.

In een rechercheonderzoek is het proces van informatie-inwinning en vervolgens de eliminatie van informatie van groot belang. Na een fase van divergentie volgt onvermijdelijk een fase van convergentie. Het afscheid nemen van bepaalde veronderstellingen is een moeilijk en veelal ook een pijnlijk proces. Niettemin wordt de kwaliteit van de besluitvorming hierdoor goeddeels bepaald. Het besluit om bepaalde veronderstellingen als niet aannemelijk terzijde te leggen en daarmee bepaalde onderzoekslijnen af te kappen veronderstelt immers een gedegen onderbouwing. Voor het verloop van een strafrechtelijk onderzoek is het van groot belang dat onbewijsbare stellingen worden verworpen, wilde speculaties definitief naar het rijk der fabelen worden verwezen en uiteindelijk de harde bewijsbare gegevens zich uitkristalliseren en de basis gaan vormen voor de verdere interpretaties.

In het post-Fort-onderzoek heeft deze filtering in onvoldoende mate plaatsgevonden. Te lang is "te veel voor waar" aangenomen, of wellicht beter, "te weinig voor onwaar". Zo zijn gedurende de gehele post-Fort-periode enkele hoofdrolspelers er primair op gericht geweest om een bevestiging te vinden voor de hypothese van de parallel-importen. Voor informatie die duidde op een mogelijke falsificatie van deze hypothese hadden deze personen nauwelijks oog. Aan zulke selectieve percepties van de "gelovigen" werd ook onvoldoende tegenwicht geboden door de "sceptici". Noordhoek c.s. hebben nagelaten gericht onderzoek te doen naar de houdbaarheid van de door Sniijders c.s. aangereikte aanknopingspunten en daarmee de kans voorbij laten gaan om een zekere reductie van onzekerheid te bewerkstelligen.

Uit het conflict tussen "Haarlem" en het landelijk parket over de NN-verklaringen is ook een andere les te trekken. De relatie tussen een CID-officier en een zaaksofficier staat of valt bij een basaal vertrouwen in elkaars professionaliteit. In de onderhavige situatie was al snel duidelijk dat dit vertrouwen aan weerszijden ontbrak. Daarbij kwam dat Noordhoek in eigen kring niet kon terugvallen op een CID-officier die door Sniijders en Teeven als zodanig werd geaccepteerd. De opstelling van Noordhoek was wellicht minder rigide geweest wanneer een collega van het landelijk parket inzage had gehad in de veiligheidsanalyse die ten grondslag lag aan de NN-verklaringen.

Dreef de controverse over de NN-verklaringen – en later over het parallelproces-verbaal – Noordhoek en Sniijders ver uiteen, tegelijkertijd vond weer toenadering plaats tussen Noordhoek en Teeven. Het verhaal van de post-Fort-

onderzoeken laat zich lezen als dat van wisselende combines. Waar in deel I nog werd vastgesteld dat Sniijders en Teeven elkaar hadden gevonden bij de analyse van het "besmette" IRT-dossier, werden de verhoudingen tussen Haarlem en Amsterdam in 1998 weer zwaar op de proef gesteld. De pre-deal met K. was het sluitstuk in een proces van verwijdering tussen Sniijders en Teeven. Laatstgenoemde haalde daarop weer de banden aan met Noordhoek. De externe impuls die Teeven medio 1998 gaf aan het O60-onderzoek in de vorm van de verstrekking van een CID-bericht vanuit het regiokorps Amsterdam-Amstelland, kwam dan ook gezinszins uit de lucht vallen.

Het wederzijdse gebrek aan vertrouwen verklaart ook goeddeels de verharding van de "slag om de informatie". Het voortdurende getouwtrek rondom de CID-informatie uit Kennemerland van/over de vermeende groei-informant, de woede van Sniijders over het CID-bericht uit Amsterdam dat plotsklaps op de burelen van het LRT neerdwarrelde en de controverse tussen "Haarlem" en "Amsterdam" over de verstrekking van informatie uit het IRT-dossier, zijn even zovele voorbeelden van de "Chinese walls" die door de betrokkenen rondom hun eigen informatiepositie werden opgetrokken.

Tijdens de openbare verhoren door Commissie-Van Traa kwamen enkele overheidsfunctionarissen ter sprake van wie werd vermoed dat zij een dubieuze rol hadden gespeeld bij de Delta-methode. Zij werden met naam en toenaam genoemd: Van V. en L. van de CID Kennemerland en de FIOD-ambtenaar De J. Ondanks het feit dat zij – uiteraard – van het begin af aan hebben behoord tot de belangrijkste (potentiële) verdachten, moet na ruim drie jaar post-Fortonderzoek worden vastgesteld dat er relatief weinig strafrechtelijke activiteiten jegens hen zijn ontplooid. Vanuit het perspectief van het naar boven halen van de "onderste steen" is het onbevredigend en onbegrijpelijk dat de personen die (vermoedelijk) het meeste zouden kunnen vertellen over wat waarheid en verdichting was in de IRT-kwestie, zo omzichtig zijn behandeld. Maar ook hier is het de vraag of het – gegeven het feit dat gekozen was voor een strafrechtelijk onderzoek – wel anders had gekund. Er bleken ten aanzien van de drie verdachten gaandeweg minder concrete aanknopingspunten over te blijven die een verdergaand strafrechtelijk onderzoek rechtvaardigden. De strafrechtelijke actiemogelijkheden werden daardoor beperkt. Anderzijds lag de omzichtige benadering in de lijn van de gekozen tactiek. Deze was er immers op gericht via enkele andere verdachten tegen wie wel voldoende bewijsmateriaal bestond uiteindelijk uit te komen bij de drie overheidsfunctionarissen.

Tegen de achtergrond van de zwijgplicht die enkele overheidsfunctionarissen die een sleutelrol hebben vervuld in de IRT-affaire zichzelf hebben opgelegd, doemt overigens wel de vraag op waarom hun leidinggevenden in het verleden geen dienstopdracht hebben verstrekt om in eigen kring opheldering van zaken te verschaffen over vragen die naar aanleiding van hun optreden waren gerezen. Voor Van V., L. en De J. was deze optie overigens een gepasseerd station, zodra aan hun dienstbetrekking bij de politie, respectievelijk de FIOD, een einde kwam. Ten aanzien van de Haarlemse officier van justitie Van der Veen waren de mogelijkheden voor het bewandelen van deze alternatieve route uitgebreider, maar werd de kans om buiten de strafvorderlijke kaders om meer licht te werpen op de IRT-affaire – en in het bijzonder op het XTC-traject naar Engeland – ook niet benut.

Wat betreft sturing en toezicht van het post-Fort-traject valt allereerst op dat het college van procureurs-generaal na het vertrek van Docters van Leeuwen in januari 1998 op grotere afstand van het onderzoeksproces kwam te staan dan daarvoor. Niet alleen was het wegvallen van de twee aanjagers van de post-Fort-onderzoeken – Docters van Leeuwen en Gonsalves – daar debet aan, ook het feit dat het “gekortwielde” college alle zeilen moest bijzetten om zijn reguliere taken te kunnen vervullen leidde tot afnemende aandacht voor het verloop van gevoelige opsporingsonderzoeken, waaronder de onderzoeken in het kader van het post-Fort-traject. Daar komt bij dat de informatievoorziening in de richting van het college van procureurs-generaal selectief te noemen was. Met name Van Brummen en Holthuis maskeerden gedurende lange tijd de hoog opgelopen spanningen door de complexiteit van de geschillen te reduceren tot verschillen van inzicht in juridisch-technische kwesties. Ook tijdens de presentaties ten overstaan van het college kwamen de gerezen problemen onvoldoende aan bod. Er werd bij deze gelegenheden een rooskleurig beeld geschetst van zowel de te verwachten resultaten als van de bereidheid om de onderzoeken eendrachtig tot een goed einde te brengen.

Ondanks deze verzachtende omstandigheden lijdt het geen twijfel dat het college van procureurs-generaal, en waarnemend voorzitter Ficq in het bijzonder, zich zeer wel bewust was van de onderhuidse spanningen en van de ernst van de situatie. Hoewel een terughoudende opstelling van het college in aangelegenheden die primair behoren tot de competentie van hoofdofficieren gepast is, had op het moment dat duidelijk werd dat van een werkbare relatie tussen een aantal officieren van justitie geen sprake meer was en dat de hoofdofficieren hierop onvoldoende grip hadden, direct ingrijpen vanuit het college voor de hand gelegen. De maatregelen betreffende de structuur en de ophanging van het O60-onderzoek, die naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Kalsbeek in juni 1999 werden genomen, waren met andere woorden al een jaar eerder op zijn plaats geweest. De vragen die in het voorjaar van 1999 vanuit het ministerie van Justitie werden opgeworpen, verraden dat de kennis binnen het departement over de actuele stand van zaken in de post-Fort-onderzoeken gering was. In het eerste deel van dit rapport is een vergelijkbare conclusie getrokken ten aanzien van de periode maart 1996 - november 1997. Over de gehele drie jaar die deze evaluatie omvat kan dan ook worden gesteld dat het binnen het departement ontbrak aan voldoende feeling met en inzicht in het verloop van dit – ook in politiek opzicht – gevoelig dossier. Het gegeven dat ook het departement in deze periode werd gereorganiseerd, was hier mede debet aan.

Bijlage

Functieomschrijving van de belangrijkste betrokkenen in het post-Fort-onderzoek⁶⁴⁵

*De met een * aangemerkte functionarissen zijn in het kader van deze evaluatie geïnterviewd.*

* Borghouts, H.	secretaris-generaal van het ministerie van Justitie
* Brummen, H. van	hoofdofficier van justitie, arrondissementsparket Haarlem
* Burg, G. van der	officier van justitie, landelijk parket
Daalen, A. van	procureur-generaal
* Docters van Leeuwen, A.	voorzitter van het college van procureurs-generaal (tot januari 1998)
* Entken, P.	teamleider 060-onderzoek, LRT
* Ficq, C.	procureur-generaal; waarnemend voorzitter van het college van procureurs-generaal (januari 1998 – april 1999)
* Gemert, W. van	hoofd LRT
* Godlieb, A.	teamleider spoor 2
Gonsalves, R.	procureur-generaal (tot mei 1997)
Groot, F. de	CID-officier van Justitie, landelijk parket
* Holthuis, H.	hoofdofficier van justitie, landelijk parket
* Korthals, B.	minister van Justitie
* Noordhoek, E.	officier van justitie van het 060-onderzoek, landelijk parket
Pijl, D.	directeur rijksrecherche
* Schouten, P.	misdaadanalist (tot 1 mei 1997 verbonden aan de CRI; vanaf 1 mei 1997 werkzaam bij de rijksrecherche)
* Snijders, J.	CID-officier van justitie, arrondissementsparket Haarlem
Slits, F.	officier van justitie, arrondissementsparket Den Haag
Slobbe, J. van	hoofd van de CID-sectie van het LRT
* Sorgdrager, W.	minister van Justitie

⁶⁴⁵ De functie wordt vermeld die de betrokkenen vervulden in de periode waarop deze evaluatie betrekking heeft. Een aantal "hoofdrolspelers" heeft inmiddels een andere functie aanvaard.

Steenhuis, D.	procureur-generaal
* Stormbroek, A. van	CRI-liaison; vanaf medio 1997 waarnemend hoofd van de afdeling internationale inlichtin- genuitwisseling van de CRI
* Straelen, F. van	officier van justitie, arrondissementsparket Haarlem
* Teeven, F.	officier van justitie, arrondissementsparket Amsterdam
Veen, O. van der	officier van justitie, arrondissementsparket Haarlem
Visser, B.	korpschef van het regiokorps Kennemerland
Vrakking, J.	hoofdofficier van justitie, arrondissementspar- ket Amsterdam
Welschen, A.	officier van justitie, spoor 2
Wijkerslooth, J. de	voorzitter van het college van procureurs- generaal (vanaf 1 april 1999)
* De Wit, J.	hoofd NCID, CRI
* Zwerwer, S.	advocaat-generaal, ressortsparket Leeuwarden, leiding spoor 2